

สดุดีบุคคลสำคัญ

เล่ม ๒๒

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๕๓

สดุดีบุคคลสำคัญ

เล่ม ๒๒

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๕๓

เรื่อง สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม ๒๒

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

จัดพิมพ์เผยแพร่ ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๓ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

๙๒๐.๐๕๙๓ เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน

ส ๙๒๕ ส สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม ๒๒. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๓

๔๖๐ หน้า. ภาพประกอบ

๑. ไทย -- ชีวประวัติ,

๒. ชื่อเรื่อง

ISBN 974-7770-60-1

บรรณาธิการ	**นางสาวทรงสรรค์**	**นิลกำแหง**	
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	**นางเบญจมาส**	**แพทอง**	**นางสุมาลี เกตุแก้ว**
	นางสมจิตต์	**เทียนสว่าง**	**นางสาววณิภา พินธุวัฒน์**
ศิลปกรรม	**นายพินิจ**	**สุขะสันติ์**	

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๑ โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๖

คำนำ

การที่ประเทศไทยมีสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นหลักยึดเหนี่ยวในการปกครอง มีเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความงดงามและเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมยาวนาน สั่งสมความรู้เป็นประจักษ์พยานที่ควรแก่ความภูมิใจ ดังที่คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญได้ดำเนินการเผยแพร่บทความทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นสิ่งที่อำนวยประโยชน์ทางการศึกษา และให้มีความเข้าใจในความเป็นชาติไทย เป็นแนวทางในการช่วยกันธำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติไว้ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ จึงได้รวบรวมบทความที่จัดทำขึ้นในแต่ละปีมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือ โดยจำแนกตามสาระของบทความ เป็น

๑. สดุดีบุคคลสำคัญ

๒. ทวยราษฎร์รักบาทแม้ ยิ่งด้วยบิตุรงค์

๓. สารัตถสดุดี

สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม ๒๒ ประกอบด้วยบทความอันมีเนื้อหาสาระหลากหลาย รวม ๖๙ บทความ จึงหวังว่าจะอำนวยความรู้ให้แก่ผู้ตั้งใจศึกษา เพื่อร่วมกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติไว้ สืบไป

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สารบัญ

หน้า

หมวดพระมหากษัตริย์

๑. **พระบิดาแห่งการค้าไทย** ๑
นางสายไหม จบกลศึก

๒. **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการพระราชทานกำเนิดวงดุริยางค์สากลในประเทศไทย ตอนที่ ๑ - ๒** ๖
นายชัชพล ไชยพร

๓. **พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการผดุงวิชาชีพกฎหมาย** ๑๗
นายชัชพล ไชยพร

๔. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการศึกษา ตอนที่ ๑ - ๓** ๒๓
นางสายไหม จบกลศึก

๕. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับคุณูปการต่อภาษาไทย** ๔๓
นางอรุณี แดงพันธ์

๖. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปอดเหล็กพระราชทาน** ๔๙
นางเบญจมาส แพทอง

๗. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเกียรติคุณด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ว่า "Telecom Man of The Nation"** ๕๔
นางสายไหม จบกลศึก

๘. **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน กับหุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน** ๖๑
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

หน้า

๙. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก และผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา ตอนที่ ๑ - ๒ ๖๗
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

๑๐. พระมหากรุณาธิคุณในงานดุริยางคดนตรีไทย ๗๙
นางสายไหม จบกลศึก

๑๑. พระราชดำริแก้ไขปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตอนที่ ๑ - ๓ ๘๔
นางสายไหม จบกลศึก

๑๒. เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงเป็นนักจัดรายการวิทยุ ๙๙
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

๑๓. เสียงจากข้าแผ่นดิน : อย่าละทิ้งประชาชน ๑๐๗
นางสาวมยุรี สุขใย

๑๔. แหล่งผลิตเกลือเพื่อการบริโภคตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑๑๒
นางเบญจมาส แพทอง

หมวดพระบรมวงศานุวงศ์

๑๕. พระปรีชาสามารถด้านภาษาไทยและบทกวีของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑๑๗
นางอรุณี แดงพันธ์

หน้า

๑๖. พระราชจริยาวัตรในทางพระพุทธศาสนา ๑๒๓
ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตอนที่ ๑ - ๒
หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล

๑๗. การจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา ๑๓๒
สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สิริโสภาพัณณวดี
นายชัชพล ไชยพร

๑๘. สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา ๑๓๘
สิริโสภาพัณณวดี กับศิลปะการดนตรี
นายชัชพล ไชยพร

๑๙. พระปรีชาสามารถด้านวิศวกรรมอากาศยาน ๑๔๔
ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
นายชัชพล ไชยพร

๒๐. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ๑๔๙
ตอนที่ ๑ - ๒
หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล

๒๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ๑๖๑
กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย
นางจารุดี ผลประการ

๒๒. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ๑๖๗
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๒๓. พระนางเธอลักษมีลาวัณ ๑๗๕
นายชัชพล ไชยพร

หน้า

หมวดพระสงฆ์

๒๔. พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ๑๘๑

นายชัชพล ไชยพร

๒๕. พระพรหมมังคลาจารย์ (ปญฺญานนฺทภิกขุ) ๑๘๘

นางจารุดี ผโลประการ

๒๖. พระราชธรรมาภรณ์ (เงิน จนฺทสุวณฺโณ) ๑๙๔

วัดดอนยายหอม จังหวัดนครปฐม

นางจารุดี ผโลประการ

๒๗. พระราชนิโรธรังสี (เทสก์ เทสรงฺสี) ๒๐๑

วัดหินหมากเป้ง ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ตอนที่ ๑ - ๒

นางจารุดี ผโลประการ

๒๘. ๙๐ ปี พระราชรัชมงคลเมธี (เจียร เขมาจาโร) ๒๑๔

เจ้าของนามปากกา “เขมาจาระ”

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

๒๙. พระครูวิหารกิจจานุการ (ปาน โสนนฺโท) ๒๒๑

วัดบางนมโค อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางจารุดี ผโลประการ

๓๐. พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต (ตรึก ธมฺมวิตกฺโก) ๒๓๒

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

หน้า

หมวดบุคคลทั่วไป

๓๑. **หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา** ๒๓๙
อดีตผู้อำนวยการกองจัดหารายได้ สภากาชาดไทย
ผู้จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา
กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๓๒. **ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย** ๒๔๔
คณบดีหญิงคนแรกของคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นางจารุดี ผโลประการ

๓๓. **โกษาปานดูงานฝรั่งเศส พุทธศักราช ๒๒๒๘** ๒๕๑
ตอนที่ ๑ - ๒
นางสาววนิดา สถิตานนท์

๓๔. **ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดิ์ศรีมณฑาตุราชอำมาตยคณาการ** ๒๖๑
(เปล่ง เวภาระ) เนติบัณฑิตอังกฤษคนแรกของไทย
ตอนที่ ๑ - ๒
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

๓๕. **ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาโบราณ** ๒๗๗
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๓๖. **พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์** ๒๘๒
ผู้ก่อตั้ง วางรากฐาน และพัฒนาหน่วยงาน
การท่องเที่ยวของไทย
นางสาววนิดา สถิตานนท์

หน้า

๓๗. อำมาตย์โท พระช่วงเกษตรศิลปการ ๒๘๙
(ช่วง โลจายะ) ผู้ทรงคุณวุฒิและปูชนียบุคคลทางการเกษตร
นางจารุดี ผลประการ

๓๘. ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ๒๙๕
บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย
นางสายไหม จบกลศึก

๓๙. พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค) ๓๐๔
นางจารุดี ผลประการ

๔๐. นางทองดี สุจริตกุล ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม ๓๑๑
สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พุทธศักราช ๒๕๓๘
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๔๑. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ๓๑๖
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

๔๒. ผลงานด้านการประพันธ์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ๓๒๓
(สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

๔๓. เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ๓๓๑
กับกลศึกกับระเบิดพื้นบ้าน ตอนที่ ๑ - ๒
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

๔๔. บุคคลสำคัญของโลก : เกียรติภูมิไทยในยูเนสโก ๓๔๒
นางเบญจมาส แพทอง

๔๕. บุคคลสำคัญของโลก : คนไทยที่ได้รับการยกย่อง ๓๔๘
ตอนที่ ๑ - ๒
นางเบญจมาส แพทอง

หน้า

๔๖. ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ๓๖๔
ครู นักการศึกษา และนักเขียน
นางสาววนิดา สถิตานนท์

๔๗. นายปัญญา นิตยสุวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการละคร ๓๗๑
และดนตรี
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๔๘. ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ความรู้และวรรณศิลป์ ๓๗๗
ในตำรา “แม่ครัวหัวป่าก์”
นางจารุดี ผโลประการ

๔๙. ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี (สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ๓๘๗
ศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๘
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๕๐. ผ้าคือชีวิต : นางพยอม สีนะวัฒน์ ๓๙๔
ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์
นางเบญจมาส แพทอง

๕๑. พระพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล) ๔๐๑
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๕๒. นายพิมาน มูลประมุข ๔๐๗
ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๕๓. นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ศิลปินชั้นเยี่ยม และศิลปินแห่งชาติ ๔๑๔
สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

หน้า

๕๔. พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รังสิพราหมณกุล) ๔๒๒
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๕๕. หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา ๔๒๙
คู่แท้แม่ศรีเรือน
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

๕๖. พระยาศรีวรวงศ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) ๔๓๕
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๕๗. ท้าวศรีสุนทรนาฏ (แก้ว พนมวัน ณ อยุธยา) ๔๔๑
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

๕๘. นายสนั่น ศิลากรณ์ ๔๔๗
นางสาวเพลินพิศ กำราญ

๕๙. หลวงสำเร็จวรรณกิจ (บุญ เสขะนันทน์) ๔๕๕
นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

หมวดพระมหากษัตริย์

พระบิดาแห่งการค้าไทย

นางสายไหม จบกลศึก

เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติถวายพระราชสมัญญาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ว่า ***"พระบิดาแห่งการค้าไทย"*** *โอกาสนี้จึงขอนำพระราชประวัติ และ พระราชกรณียกิจอันเนื่องมาจากการค้ามาเล่าอย่างสังเขป เพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณให้ปรากฏตามพระราชสมัญญา*

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ซึ่งมีพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระองค์ประดิษฐาน ในกรุงเทพมหานคร ตรงพื้นที่ที่เรียกว่า

ประตูเกาะรัตนโกสินทร์ บริเวณลานมหาเจษฎาบดินทร์ ถนนราชดำเนินกลาง มุมวัดราชนัดดารามราชวรวิหาร พระอารามหลวงที่มีโลหะปราสาทแห่งเดียวในโลก พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๓ แห่งพระมหาจักรีบรมราชวงศ์ ทรงปกครองประเทศระหว่างพุทธศักราช ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔

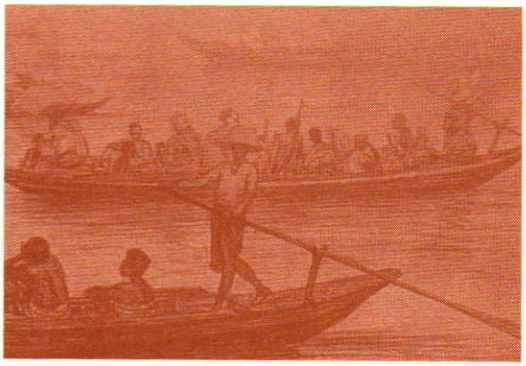
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า เป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระศรีสุลาลัยเป็นพระบรมราชชนนี พระราชสมภพเมื่อวันจันทร์ที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๓๓๐ ในรัชกาลที่ ๑ พระองค์ทรงเป็น "พระเจ้าหลานเธอ" พระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งลักษณะพระพักตร์ของพระองค์ละม้ายเหมือนสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชมากที่สุด ทรงมีโอกาสรับราชการสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช โดยเสด็จไปในกองทัพร่วมกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์หลายครั้ง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า พระนามเดิมพระองค์เจ้าทับ เมื่อพระราชบิดาเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ๔ ปี พุทธศักราช ๒๓๕๖ ได้สถาปนาให้ทรงกรม พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงรับราชการในตำแหน่งสำคัญของบ้านเมืองหลายตำแหน่ง คือ ทรงกำกับกรมท่า กรมพระคลังมหาสมบัติ กรมพระตำรวจ ว่าความฎีกา ขณะนั้นพระชนมพรรษา ๒๖ พรรษา นอกจากนั้นสมเด็จพระบรมชนกนาถโปรดให้ดูแลราชการต่างพระเนตรพระกรรณอีกด้วย

พระราชกิจที่ทรงปฏิบัตินอกเหนือจากหน้าที่ราชการอันเป็นผลดีแก่การบริหารราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ ๒ คือ ทรงจัดสินค้าใส่เรือสำเภาไปค้าขายยังประเทศจีน ได้เงินมาเท่าใด ทรงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระราชบิดาเพื่อนำมาใช้จ่ายในราชการเป็นการคลี่คลายความขัดสนตลอดรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยตรัสล้อว่า **"เจ้าสัว"** หมายความถึงมั่งคั่งร่ำรวยเพราะการค้าขาย

พุทธศักราช ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต โดยที่ยังมิได้ตรัสมอบหมายการสืบราชสันตติวงศ์ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ประชุมปรึกษามีสมานฉันท์เป็น *"อเนกมหาชนนิกร สโมสรสมมุติ"* ทูลเชิญกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เสด็จขึ้น

ดำรงสิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๓ ขณะนั้นพระชนมพรรษา ๓๗ พรรษา

ภาพรวมของประวัติศาสตร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นที่ประจักษ์ว่า กรุงรัตนโกสินทร์เป็นพระนครที่งดงามสมบูรณ์เทียบได้กับกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งที่ยังมิได้ล่มสลายไป บ้านเมืองอุดมรุ่งเรืองด้วยพระอารามน้อยใหญ่จำนวนมาก ด้วยทรงทะนุบำรุงการพระศาสนาให้เจริญงอกงามในแผ่นดิน โปรดให้วัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เป็นครู การสร้างและบำรุงวัด คือการสร้างโรงเรียนให้ประชาชนมีการศึกษา มีการขุดคลองเพื่อการเกษตร การคมนาคม และการติดต่อขนส่งเพื่อการพาณิชย์ เช่น คลองแสนแสบเพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกง คลองสุนัขหอน ทรงปกป้องขอบขัณฑ-สีมาอาณาจักรอย่างแข็งขัน สร้างป้อมปราการทางทะเล สถาปนาหมู่บ้านตั้งขึ้นเป็นเมืองใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้รักษาผืนแผ่นดินไว้ได้ยั่งยืน สร้างศิลป-วัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ ความสำเร็จทั้งปวงนั้นมาจากรากฐานแห่งพระราชวิสัยทัศน์อันล้ำลึกในการค้าทั้งสิ้น เพราะงานสร้างบ้านเมืองดังที่กล่าวมา นอกจากพระราชวิเทโศบายในการบริหารอย่างมีระบบแล้ว **เงินทุน**คือปัจจัยหลักที่บันดาลให้งานสร้างชาติบรรลุถึงความสำเร็จได้ ซึ่งหมายความว่า **พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า คือ ผู้ที่จัดระบบการค้าของประเทศ ทำให้เศรษฐกิจของชาติมีความมั่นคง** ทรงนำเงินจากการค้านั้นมาบำรุงประเทศอย่างจริงจัง

การค้าขายของไทยสมัยรัชกาลที่ ๑ มีลักษณะที่สืบเนื่องมาแต่ครั้งกรุงศรี-อยุธยา คือ กรมพระคลังสินค้าจะผูกขาดการค้าแต่ผู้เดียว เป็นเหตุให้อังกฤษ

พากเพียรที่จะเจรจาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทยในรัชกาลที่ ๒ หวังจะให้ไทยเปลี่ยนแปลงระบบการค้า ยกเลิกระบบพระคลังสินค้า ให้กำหนดอัตราภาษีที่แน่นอน ประสงค์ให้พ่อค้าทำการค้าขายระหว่างกันอย่างเสรี อังกฤษซื้อขายเสรีตามความสะดวก ไทยควรเก็บภาษีปากเรืออย่างเดียว ซึ่งสนธิสัญญานี้ได้มีการผ่อนปรนในต้นรัชกาลที่ ๓ ถือเป็นสนธิสัญญาฉบับแรก

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่ารูปแบบการค้าระบบใหม่ซึ่งอังกฤษมีอำนาจและแผ่อิทธิพลเข้ามายังไทยตั้งแต่ครั้งทรงกำกับราชการกรมท่า ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ว่ามีผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจไทยโดยตรง เพราะไทยถือว่าการผูกขาดสินค้าคือแหล่งรายได้หลักของประเทศ *การรู้เท่าทันเหตุการณ์และกลไกของการค้าระหว่างประเทศอันเนื่องมาจากการขอแก้ไขสนธิสัญญาของอังกฤษ ทำให้ทรงปรับเปลี่ยนการสร้างสินค้าใหม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโลก* นั่นคือทรงนำเรื่องการส่งเสริมการปลูกอ้อยและแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมการเกษตรทำน้ำตาลทราย ถือว่าเป็นสินค้าที่เกิดจากการแปรรูปอย่างแรกของไทย เพื่อปรับทดแทนการถูกกระทบจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ น้ำตาลทรายของไทยถือว่าเป็นสินค้าที่ชาวยุโรปต้องการมาก

เป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงว่า กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ จะทรงเล็งการณ์ได้ไกลเช่นนั้น เพราะปรากฏว่า ในปลายรัชกาลที่ ๒ และต่อมาในรัชสมัยของพระองค์พื้นที่หัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออกซึ่งขึ้นกับกรมท่าขณะนั้น ได้แก่ หัวเมืองฉะเชิงเทราถึงจันทบุรีได้มีการบุกเบิกเพาะปลูกอ้อยและแปรรูปทำน้ำตาลทรายนอกเหนือจากแหล่งเดิม คือ นครชัยศรี ราชบุรี สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม

เอกสารของมหาวิทยาลัยแห่งชาติของสิงคโปร์บันทึกว่า เมื่ออังกฤษปรับปรุงเมืองสิงคโปร์ขึ้นเป็นสถานีการค้าในพุทธศักราช ๒๓๖๒ นั้น ปรากฏว่าพุทธศักราช ๒๓๖๖ ขณะเมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงกำกับราชการกรมท่า มีเรือสำเภาไทยไปค้าที่สิงคโปร์ ๒๗ ลำ พุทธศักราช ๒๓๖๗ อันเป็นปีที่เสด็จขึ้นดำรงสิริราชสมบัติเพิ่มเป็น ๔๔ ลำ และพุทธศักราช ๒๓๖๙ สิงคโปร์กลายเป็นศูนย์กลางการค้าของไทยในแถบหมู่เกาะอินเดียตะวันออก

ซึ่งไทยได้เปรียบดุลการค้ามีมูลค่าสูงมาก กล่าวได้ว่า ด้วยพระราชวิสัยทัศน์ในการกำหนดนโยบายการค้า จึงสามารถมี **"เงินถุงแดง"** หรือเงินส่วนที่ได้กำไรจากการค้าขายนำมาเป็นต้นทุนในการสร้างชาติให้รุ่งเรือง ตลอดทั้งเก็บไว้ให้แก่แผ่นดิน ดังที่ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาแก้ไขวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ เมื่อฝรั่งเศสบังคับให้ไทยต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม เป็นเงินถึงเกือบสามล้านบาท ในสมัยนั้น

สนธิสัญญาเบอรนีบังคับไทยต้องเลิกการค้าแบบผูกขาด วิธีแก้ปัญหาทดแทนเพื่อนำรายได้เข้าท้องพระคลังทางหนึ่งก็คือ **ทรงตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากร** กำหนดผูกขาดการจัดเก็บภาษี ๓๘ อย่าง อันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ท้องพระคลัง

การค้าแต่ดั้งเดิมของไทยกับประเทศคู่ค้าคือจีน ใช้เรือสำเภาขนส่งสินค้า ครั้นเมื่ออังกฤษเข้ามา เรือสินค้าของอังกฤษเป็นเรือกำปั่นไฟ เป็นเรือที่ได้รับความนิยมมากในหมู่พ่อค้าไทยจีน เพราะแล่นได้รวดเร็ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า มีพระราชดำริว่า ต่อไปภายหน้า เรือสำเภาจะไม่มีผู้รู้จัก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ **สร้างเรือสำเภาเป็นตัวอย่างไว้ ณ วัดยานนาวา ตามขนาดจริง** เพื่อให้สามารถศึกษาได้ นอกจากนั้น โปรดให้สร้างเรือกำปั่นไฟขึ้นใช้เป็นพาหนะในกิจการค้าขึ้นเป็นจำนวนมาก

เรื่องการค้าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่นำมาเผยแพร่ในบทความ เป็นเพียงพระราชวิสัยทัศน์ที่ทรงเล็งหาวิธีการแก้ไขในเรื่องเงินที่เคยใช้ทำนุบำรุงประเทศ ซึ่งเมื่อขาดหายไปจำเป็นต้องหาสิ่งทดแทน และด้วยพระปรีชาสามารถนี้ ทำให้ทรงมองเห็นภัยของชาวยุโรป จึงทรงมีพระราชกระแสเตือนชาวไทยไว้ก่อนเสด็จสวรรคต ดังนี้

"การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดี อย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขา ที่คิดจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการพระราชทานกำเนิดวงดุริยางค์สากลในประเทศไทย

นายชัชพล ไชยพร

ตอนที่ ๑

ดนตรี เป็นศิลปะแขนงหนึ่งซึ่งสามารถกล่อมเกลาจิตใจของมนุษย์ให้ละเอียดอ่อนและสุขุมเยือกเย็น เป็นเครื่องจรรโลงใจที่หยั่งรากลึกอยู่ในทุกอารยธรรมทั่วโลก นอกจากนี้ ดนตรียังมีคุณสมบัติที่น่าสนใจยิ่งประการหนึ่ง คือสามารถถ่ายทอด

อิทธิพลและลักษณะสำเนียงเพลงตลอดจนรูปแบบเครื่องดนตรีจากต่างชาติต่างภาษามาปรับประยุกต์เข้ากับดนตรีท้องถิ่นของแต่ละชนชาติ หรือสามารถโน้มน้าวและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังต่างชาติ ให้รู้สึกซาบซึ้งสุนทรียรสแห่งดนตรีจากต่างวัฒนธรรมได้โดยปราศจากอุปสรรคด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิประเทศที่แตกต่าง แม้วัฒนธรรมทางดนตรีนั้น ๆจะถือกำเนิดขึ้นในภูมิภาคที่อยู่ไกลห่างกันคนละซีกโลกก็ตาม

วงดุริยางค์สากล หรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า **วงออเคสตรา** (Orchestra) เป็นวงดนตรีสากลที่มีต้นกำเนิดในซีกโลกตะวันตก มีแบบแผนการบรรเลงที่เป็นระเบียบ สละสลวย และเคร่งครัดเป็นที่นับถือกันว่าเป็นดุริยางคศิลป์ระดับสูง ได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ฟังทั่วโลก วงดุริยางค์ประเภทนี้ต้องผสมด้วยเครื่องดนตรีสากลชนิดต่าง ๆ จนครบทั้ง ๔ ตระกูล กล่าวคือ

๑. *ตระกูลเครื่องสาย* (String Section) ได้แก่ ซอชนิดต่าง ๆ และเครื่องสายที่ใช้ดีด เช่น ไวโอลิน วิโอลา เชลโล พิณ เปียโน

๒. *ตระกูลเครื่องลม-ไม้* (Wood-wind Section) ได้แก่ ขลุ่ย และปี่ชนิดต่าง ๆ เช่น ฟลุต โอโบ คลาริเนต บาสซูน

๓. *ตระกูลเครื่องทองเหลือง* (Brass Section) ได้แก่ แตรชนิดต่าง ๆ เช่น ฮอร์น ทรัมเป็ต ทรอมโบน

๔. *ตระกูลเครื่องตี* (Percussion Section) ได้แก่ กลองชนิดต่าง ๆ เครื่องตีประกอบจังหวะ และเครื่องตีกระทบทำนอง เช่น ฉาบ ระนาดไม้ ระนาดโลหะ ระฆังราว

การบรรเลงดนตรีในวงออเคสตราหากมีนักดนตรีบรรเลงรวมกันจำนวนตั้งแต่ ๖๐ คนขึ้นไป ศัพท์บัญญัติทางดนตรีในภาษาไทยกำหนดให้เรียกว่า *"วงดุริยางค์"* เป็นวงลักษณะมาตรฐาน แต่ถ้ามีจำนวนนักดนตรีมากกว่า ๑๐๐ คนขึ้นไป เรียกว่า *"วงมหาดุริยางค์"* หรือถ้ามีจำนวนนักดนตรีน้อยลงมาเหลือระหว่าง ๕๙ ถึง ๑๐ คน ให้เรียกว่า *"วงจุลดุริยางค์"*

กิจการดนตรีสากลในประเทศไทยนั้นเริ่มถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับในรัชกาลต่อมา เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่

สนับสนุนการฝึกหัดดนตรีสากล โดยเฉพาะแตรวงเพื่อใช้บรรเลงเพลงคำนับ อันได้แก่ เพลงสรรเสริญพระบารมี และเพื่อใช้ในกิจการทหาร ที่ได้ทรงปรับปรุงให้ดำเนินตามอารยประเทศในทวีปยุโรป แต่กิจการดังกล่าวยังคงจำกัดอยู่ในวงแคบ เพราะมิได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อความบันเทิง ตราบกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพัฒนางานด้านดนตรีสากลให้รุ่งเรืองขึ้นจนเป็นที่นิยมแพร่หลายสู่ประชาชนทั่วไป ทั้งยังทรงยกระดับฝีมือการบรรเลงดนตรีสากลของนักดนตรีชาวไทยให้ได้มาตรฐานสากล นับได้ว่าทรงเป็นผู้วางรากฐานกิจการด้านดนตรีสากลในประเทศให้เจริญมั่นคงเป็นลำดับมาตราบจนปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดี และต่อมาทรงได้รับพระราชสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร นั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาการในประเทศอังกฤษเป็นเวลานานถึง ๙ ปี ทรงมีโอกาสได้ทอดพระเนตรงานศิลปะหลากหลายแขนงโดยเฉพาะศิลปะการดนตรี ซึ่งเป็นความสนพระราชหฤทัยมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ชาวต่างประเทศผู้ได้รู้จักคุ้นเคยกับพระองค์มักกล่าวขวัญกันว่าทรงเป็น *"ศิลปิน"* ผู้มีรสนิยมสูงทางศิลปะ ทรงสามารถวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะได้อย่างเฉียบแหลม ในวงการนักปราชญ์ราชบัณฑิตต่างก็ยอมรับกันว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นมีพระปัญญาบารมีเป็นที่น่าอัศจรรย์ ดังจะเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์จำนวนมากนับพันหัวเรื่องที่ทรงไว้ในระยะเวลาเพียง ๔๐ กว่าปีแห่งพระชนมชีพ เมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว จึงทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า *"สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า"* และในพุทธศักราช ๒๕๒๔ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก มีมติยกย่องว่าทรงเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก

ด้านดนตรีสากล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดตั้ง**วงดุริยางค์สากล** (ออเคสตรา) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๔ ในสมัยนั้น

เรียกว่า **"วงเครื่องสายฝรั่งหลวง"** โดยทรงมอบหมายให้**กรมมหรสพ** ซึ่งพัฒนามาเป็นกรมศิลปากรในปัจจุบัน เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ในชั้นต้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้คัดเลือกนักดนตรีไทยในกรมพิณพาทย์หลวงไปฝึกหัดเครื่องสายฝรั่ง ตามความสมัครใจของนักดนตรี ด้วยทรงพระราชดำริว่านักดนตรีเก่า น่าจะรู้จักจังหวะและทำนองเพลงเป็นพื้นอยู่บ้างแล้ว นักดนตรีไทยที่ได้สมัครมาฝึกหัดดนตรีฝรั่งในครั้งแรกมีจำนวนหลายสิบคน เช่น พระประณีตวรศัพท์ (เขียน วรวาทิน) พระเพลงไพเราะ (โสม สุวาทิต) หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดูรยะชีวิน) หลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทิน) หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ์ (เพิ่ม วัฒนวาทิน) ขุนเพลินเพลงประเสริฐ (จี่ วิณิน) ขุนเพลิดเพลงประชัน (บุตร วิณิน) ขุนสนั่นบรรเลงกิจ (ญวน โตษะกาญจนะ) ขุนสนิทบรรเลงการ (จง จิตตเสวี) ขุนสมานเสียงประจักษ์ (เถา สินธุนาคร) หมื่นสมัครเสียงประจิต (เจ๊ก ประสานศัพท์) หมื่นวาทิตสรศิลป์ (ใส ดุรยะประกฤต) หมื่นวาทินสรเสียง (วงศ์ ดูรยะประมา) ขุนสำเนียงชั้นเชิง (มน โกมลรัตนะ) หมื่นสำเริงชวนชม (กู่ พูลผลิน) หมื่นดุริยางค์เจนจังหวะ (แช่ม สุนทรมณฑล) หมื่นดุริยะเจนใจ (น่วม สามนผลิน) ฯลฯ

อนึ่ง กรมมหรสพที่รับผิดชอบในการจัดตั้งวงเครื่องสายฝรั่งนั้น ตั้งอยู่ ณ วังจันทรเกษม บริเวณที่เป็นกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคุรุสภาในปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แบ่งส่วนราชการออกเป็น ๖ กรม ได้แก่ กรมบัญชาการ กรมช่างมหาดเล็ก กรมพิณพาทย์หลวง กรมโขนหลวง โรงเรียนพรานหลวง และกรมเครื่องสายฝรั่งหลวง

ในเบื้องต้น พระยาคทาธรบดีสีหราชบาลเมือง (เทียบ อัศวรักษ์) ได้หาครูชาวอังกฤษ ๒ คนมาสอนไวโอลินให้แก่ข้าราชการกรมมหรสพ แต่การสอนนั้นเป็นไปอย่างยากลำบากเพราะครูไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย จนล่วงไปถึง ๖ เดือน ก็ยังไม่สามารถบรรเลงได้เป็นเพลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้บรรดาผู้ฝึกหัดดนตรีฝรั่งย้ายไปเรียนกับ**ครูอัลแบร์โต นาซารี ชาวอิตาเลียน** ซึ่งสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงจ้างมาเป็นครูสอนแตรวงทหารบก ฝึกสอนกันที่ตึกกระทรวงกลาโหม ชั้น ๓ ตรงมุมใกล้สะพานช้างโรงสี ครูนาซารี

พูดภาษาไทยได้เพียงเล็กน้อย ทางราชการจึงส่งสิบตรีกุน เสนะวิณิน นักปี่คลาริเนตของทหารพาหนะ ซึ่งรู้ภาษาฝรั่งเศสมาช่วยเป็นล่าม

แม้การสอนดนตรีสากลตามแบบแผนวงออเคสตราให้แก่นักดนตรีชาวไทยจะเป็นไปอย่างเชื่องช้าและมีอุปสรรคมากมายทั้งด้านการสื่อสารและแนวทางดนตรี จนนักดนตรีหลายคนขอถอนตัวกลับไปประจำอยู่สังกัดกรมพิณพาทย์หลวงเหมือนเดิม เหลือนักดนตรีอยู่เพียงครึ่งเดียวของจำนวนที่สมัครมาแต่แรก แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มิได้ทรงย่อท้อ ด้วยทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงความไม่คุ้นชินของนักดนตรีไทยต่อแนวทางดนตรีฝรั่ง เป็นเหตุให้ทรงสนับสนุนและพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพิเศษยิ่งขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปฝึกหัดที่สวนมิสกวัน โดยมีครูนาซารีติดตามมาสอนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนนักดนตรีสามารถบรรเลงเพลงง่าย ๆ ได้ประมาณ ๒๕ เพลง นับเป็นความสำเร็จเบื้องแรกที่ทรงพอพระราชหฤทัย ดังจะเห็นได้จากการที่โปรดเกล้า ฯ ให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงเข้าไปบรรเลงถวาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในการพระราชทานเลี้ยงแก่พระราชอาคันตุกะอยู่เนือง ๆ

นับแต่บัดนั้น กิจการวงดุริยางค์สากลในประเทศไทย ก็ค่อยๆ ก้าวหน้าขึ้นตามลำดับด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จวบจนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้ครูนาซารี ซึ่งมียศเป็นนายร้อยเอกแห่งกองทัพบกอิตาลีต้องถูกเรียกตัวกลับประเทศ วงเครื่องสายฝรั่งหลวงจึงขาดครูผู้ฝึกสอน ยังผลให้การพัฒนาดนตรีสากลในประเทศไทยต้องหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

แม้ในระยะเริ่มแรก การก่อกำเนิดวงออเคสตราจะไปอย่างลำบากยากเย็น แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงเอาพระราชหฤทัยใส่มิได้ทอดทิ้ง จนในที่สุด วงเครื่องสายฝรั่งหลวงในรัชกาลที่ ๖ สามารถขยับขยายวงให้ใหญ่ขึ้นและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ฝีมือในการบรรเลงก็เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว ถึงขนาดมีนักวิจารณ์ดนตรีชาวต่างประเทศกล่าวยกย่องไว้ในกาลต่อมาว่า *"วงเครื่องสายฝรั่งหลวงแห่งเมืองไทยวงนี้เป็นวงดนตรีที่ดีที่สุดในภาคตะวันออกไกล..."*

เรื่องราวของวงดุริยางค์สากลฝีมือคนไทยวงแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเป็นอย่างไรต่อไป โปรดติดตามได้ในตอนหน้า

ตอนที่ ๒

สืบเนื่องจากตอนที่แล้ว ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจสำคัญด้านศิลปะการดนตรีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพระราชทานกำเนิดวงดุริยางค์สากล หรือวงออเคสตราขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย อย่างไรก็ดี ด้วยเหตุที่นักดนตรีชาวไทยยังไม่คุ้นเคยกับแนวทางดนตรีสากล ประกอบกับอุปสรรคด้านการสื่อสารกับครูชาวต่างประเทศ ทำให้การพัฒนาฝีมือเป็นไปอย่างเชื่องช้า เกิดปัญหานานัปการ กอปรกับเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้ครูชาวอิตาเลียนผู้ฝึกสอนต้องถูกเรียกตัวกลับประเทศ แม้กระนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงทอดทิ้ง แต่กลับยิ่งทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ พระราชทาน

พระบรมราชูปถัมภ์แก่กิจการของวงออเคสตราซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า วงเครื่องสายฝรั่งหลวง ในกรมมหรสพ มากขึ้นเป็นพิเศษ

เมื่อร้อยเอกนาซารี ครูผู้ทำหน้าที่สอนดนตรีสากลแก่ข้าราชการกรมมหรสพถูกส่งตัวกลับประเทศอิตาลีแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเลือกเฟ้นหาครูคนใหม่มาแทน ได้แก่ **ขุนเจนรถรัฐ (ปิติ วาทยะกร)** ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **"พระเจนดุริยางค์"** ผู้มีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาฝีมือนักดนตรีสากลชาวไทยให้มีมาตรฐานทัดเทียมนานาอารยประเทศ

พระเจนดุริยางค์ นั้นแต่เดิมเป็นข้าราชการประจำอยู่ในกรมรถไฟหลวง แต่ด้วยเหตุที่มีความสนใจใฝ่รู้และฝึกฝนจนมีความสามารถด้านดนตรีสากลอย่างช่ำชอง ทำให้มีกิตติศัพท์เป็นที่รู้กันในหมู่เพื่อนข้าราชการ เมื่อวงเครื่องสายฝรั่งหลวงแห่งกรมมหรสพขาดครูผู้สอน พระยาวาระสิริ (เอวัน วาระสิริ) ขณะมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนสนธิวิชาการ ครูโรงเรียนมหาดเล็กหลวง จึงได้กราบเรียนเจ้าพระยารามราฆพ (หม่อมหลวงเฟื้อ พึ่งบุญ) ขณะมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาประสิทธิศุภการ ถึงคุณวุฒิของพระเจนดุริยางค์ ว่าควรจะให้มาเป็นครูสอนดนตรีฝรั่งในกรมมหรสพสืบแทนครูนาซารี เจ้าพระยารามราฆพจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วย และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาวาระสิริไปติดต่อทาบทามแจ้งพระราชประสงค์ให้พระเจนดุริยางค์ทราบ

นับแต่วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นมา พระเจนดุริยางค์จึงได้ย้ายสังกัดจากกรมรถไฟหลวงมาเป็นครูสอนวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ประจำกรมมหรสพ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายสถานที่ฝึกหัดมาอยู่ที่สโมสรเสือป่า ภายในพระราชวังดุสิต การย้ายสังกัดมารับหน้าที่ในครั้งนี้ ทำให้พระเจนดุริยางค์ได้เป็นครูและเป็นผู้อำนวยเพลง (Conductor) คนไทยคนแรกในประวัติศาสตร์การดนตรีสากลในประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนให้พระเจน-

ดุริยางค์วางโครงการขยายวงเครื่องสายฝรั่งหลวงให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยการรับสมัครเด็กหนุ่มผู้มีแววที่จะปรับฝีมือทางดนตรีให้เข้าทางอย่างฝรั่ง และมีความสนใจด้านดนตรีฝรั่ง เข้ามาเป็นสมาชิกของวงสืบต่อกันเป็นรุ่น ๆ ทำให้วงเครื่องสายฝรั่งหลวงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก จนสามารถแบ่งได้เป็น ๒ วง คือ วงหลักที่รวมนักดนตรีผู้มีฝีมือการบรรเลงได้อย่างชำนาญแล้ว และวงสำรอง ซึ่งมีนักดนตรีที่ยังมีฝีมืออ่อนอยู่

วงเครื่องสายฝรั่งหลวงเริ่มขยายวงใหญ่ขึ้นและมีความก้าวหน้าเป็นที่ประจักษ์ ทำให้นักดนตรีต้องการครูดนตรีมาช่วยฝึกสอนเพิ่มเติม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ครูดนตรีชาวไทยจากกรมพิณพาทย์หลวง ที่พอจะมีความรู้ความสามารถด้านดนตรีสากลประมาณ ๒๐ กว่าคน เข้ามาช่วยพระเจนดุริยางค์ฝึกสอน ครูจากกรมพิณพาทย์หลวงจำนวนที่เข้ามาสมทบนี้ ส่วนใหญ่ได้อยู่เป็นกำลังของวงมาตลอด จนถึงสมัยที่โอนมาสังกัดกับกรมศิลปากร และยังได้เป็นครูสอนนักเรียนสาขาดุริยางคศิลป์สากลของวิทยาลัยนาฏศิลป ต่อมาอีกด้วย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า ฝีมือการบรรเลงดนตรีของวงเครื่องสายฝรั่งหลวงที่พระราชทานกำเนิดไว้นั้น สมมาตรฐานสากลตามแบบแผนของอารยประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นำวงออกบรรเลงให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าฟังทุกเย็นวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๑๗.๐๐ น. ถึง ๑๙.๐๐ น. ณ กระโจมถาวรทรงหกเหลี่ยม ที่ร้านกาแฟนรสิงห์ มุมสนามเสือป่า ทั้งนี้ การบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชนในสมัยรัชกาลที่ ๖ ณ สนามเสือป่า คือแบบอย่างของการจัดการแสดงดนตรีกลางแจ้งแก่ประชาชน ณ สังคีตศาลา กรมศิลปากรในปัจจุบัน

รายการแสดงดนตรี ณ ร้านกาแฟนรสิงห์ สนามเสือป่า นั้น มีทั้งดนตรีไทยของกรมพิณพาทย์หลวง และดนตรีฝรั่งของกรมเครื่องสายฝรั่งหลวง ผลัดกันบรรเลงวงละอาทิตย์ ในบริเวณที่จัดแสดงจะมีโต๊ะและเก้าอี้ตั้งไว้สำหรับให้ประชาชน

นั่งรับประทานอาหารและฟังดนตรี เป็นบรรยากาศที่น่ารื่นรมย์อย่างยิ่ง นับแต่นั้นดนตรีแนวออเคสตราก็เริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ชาวไทย มีผู้มาร่วมฟังดนตรีประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ คน เป็นประจำทุกอาทิตย์

ครั้นสงครามโลกครั้งที่ ๑ สิ้นสุดลง ครูนาซารี จึงเดินทางจากประเทศอิตาลีกลับสู่ประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง และเข้ามาช่วยพระเจนดุริยางค์ฝึกสอนนักดนตรีวงเครื่องสายฝรั่งหลวงอีกแรงหนึ่ง อีกทั้งยังได้เรียบเรียงเสียงประสานเพลงบาทสกุณี ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงเพลงหนึ่งในดนตรีไทย ให้เป็นทางสากล สำหรับบรรเลงด้วยวงดุริยางค์ แล้วมอบให้พระเจนดุริยางค์ นำวงออกบรรเลงถวายหน้าพระที่นั่ง ในงาน**ฉลองอภิเษกสมรสของ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนศุโขทัยธรรมราชา กับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี สวัสดิวัตน์** (ต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี) ณ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ นับได้ว่าเพลงหน้าพาทย์บาทสกุณีเป็นเพลงไทยต้นแบบเพลงแรกที่ถูกนำมาทำขึ้นในลักษณะใหม่ ที่เรียกว่า *"เพลงไทยประสานเสียง"* สำหรับบรรเลงด้วยวงออเคสตรา

นอกจากวงเครื่องสายฝรั่งหลวงในกรมมหรสพแล้ว ในรัชสมัยพระบาท-สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีการก่อตั้งวงดุริยางค์สากลในกองทัพบกอีกวงหนึ่ง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ทหารม้ากับทหารราบที่ ๑๑ มาร่วมกันเรียนกับครูนาซารี เรียกวงเครื่องสายฝรั่งวงนี้ว่า **"วงเครื่องสายฝรั่งม้ารวม"** ซึ่งมีฝีมือดีจนสามารถบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงละครโอเปรา (Opera) หรืออุปรากรได้ การแสดงดังกล่าวมีขึ้นเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๖๓ ณ โรงโขนหลวง สวนมิสกวัน แสดงโดยนักแสดงสมัครเล่นชาวต่างประเทศทั้งสิ้น ส่วนวงดนตรีได้ใช้นักดนตรีชาวไทยจากวงเครื่องสายฝรั่งม้ารวม และวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ผสมกันเป็นวงใหญ่วงเดียว ใช้เวลาฝึกซ้อมประมาณ ๑ ปี จึงเปิดการแสดงได้ ละครอุปรากรเรื่องนี้มีชื่อว่า

คาวัลเลเรีย รุสติคานา (Cavalleria Rusticana) ผลงานการประพันธ์ของปิเอโตร มัสคันยี (Pietro Mascagni) ชาวอิตาเลียน นับได้ว่าเป็นการแสดงละครโอเปราครั้งแรกในประเทศไทย และยังเป็นครั้งแรกที่นักดนตรีไทยได้นำวงออเคสตราออกร่วมแสดงในศิลปะการละครชั้นสูงดังกล่าวอีกด้วย

วงเครื่องสายฝรั่งหลวงที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ก่อตั้งขึ้นนี้ ทวีความสามารถขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้เข้าร่วมบรรเลงในงานสำคัญต่าง ๆ เป็นประจำ เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษา งานกาชาด งานฤดูหนาว ณ พระราชอุทยานสราญรมย์ และงานตามสถานทูตต่างประเทศ ได้รับคำชมเชยจากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

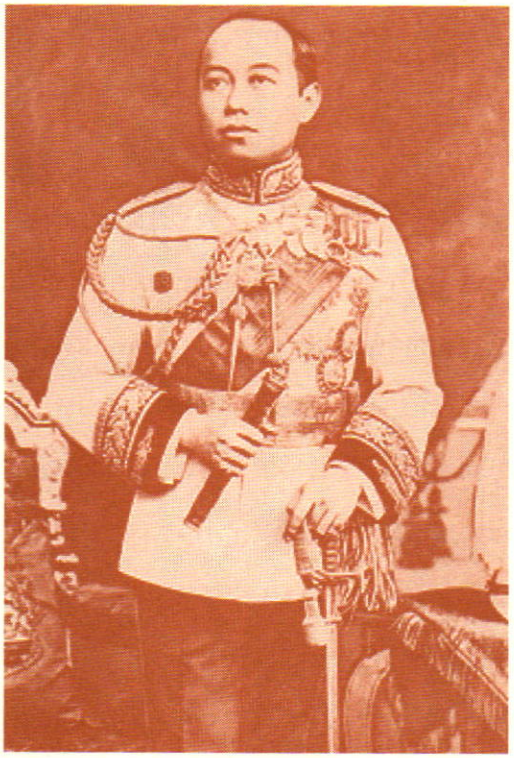
เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ จากนั้นไม่นาน กรมมหรสพก็ถูกยุบเลิกทั้งหมดตามนโยบายการตัดทอนงบประมาณของรัฐบาล นักดนตรีในวงเครื่องสายฝรั่งหลวงต่างพากันระส่ำระสายไปด้วยในชั้นแรก แต่ต่อมา พระเจนดุริยางค์ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบถึงความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องรักษาวัฒนธรรมอันเป็นสากลของโลกไว้เพื่อแสดงความเป็นอารยะในเชิงศิลปะ เป็นทางป้องกันมิให้ประเทศมหาอำนาจหาเหตุดูหมิ่นเหยียดหยามจนอาจนำไปสู่ปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศได้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงทรงสนับสนุนกิจการของวงเครื่องสายฝรั่งหลวงต่อจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชด้วยดีสืบมา ยังผลให้นักดนตรีสามารถบรรเลงเพลงจำพวก**ซิมโฟนี** (Symphony) ซึ่งมีความยากมากขึ้นได้อย่างชำนาญ ทั้งนี้ วงเครื่องสายฝรั่งหลวงได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาเป็นวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ในปัจจุบัน

พระมหากรุณาธิคุณและพระราชอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพระราชทานกำเนิดและสนับสนุนวงออเคสตราในครั้งนั้น คือปฐมเหตุที่ทำให้อิทธิพลของศิลปะชั้นสูงด้าน

ดนตรีสากลซึมซาบเข้าสู่รสนิยมของนักดนตรีและผู้ฟังชาวไทยอย่างแพร่หลาย มีการเรียนการสอนตามสถาบันการศึกษากันอย่างจริงจัง และมีวงดุริยางค์สากลถือกำเนิดขึ้นอีกหลายวงในหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอันเป็นเครื่องจรรโลงใจแก่ประชาชน และทำให้ฝีมือด้านดนตรีสากลของคนไทยพัฒนาขึ้นจนเป็นที่ยอมรับนับถือในสายตาชาวโลกตราบเท่าทุกวันนี้

“อันชาติใดไร้ศานติสุขสงบ
ณ ชาตินั้นนรชนไม่สนใจ
แต่ชาติใดรุ่งเรืองเมืองสงบ
ย่อมจำนงศิลปาสง่างาม
ต้องมัวรบราญรอนหาผ่อนไม่
ในกิจศิลปะวิไลละวาดงาม
ว่างการรบอริพลอันล้นหลาม
เพื่ออร่ามเรืองระยับประดับประดา”

(จากพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๖ เรื่อง สามัคคีเสวก)

พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการผดุงวิชาชีพกฎหมาย

นายชัชพล ไชยพร

เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ คือสภาวิชาชีพกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงสถาปนาขึ้นโดยทรงกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีหน้าที่รักษาและสอดส่องดูแลความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย คือ ผู้พิพากษา อัยการ และทนายความ ให้ตั้งมั่นอยู่ในจริยธรรม ตามแบบอย่างนานาอารยประเทศที่มีสภาวิชาชีพ

กฎหมาย ที่เรียกว่า Bar Association เป็นสภากำกับดูแลนักกฎหมายทั้งปวง

สภาวิชาชีพกฎหมายในประเทศไทยมีพัฒนาการสืบเนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะทรงพัฒนางานราชการยุติธรรมให้เจริญก้าวหน้า ในยุคสมัยของการปฏิรูปการปกครอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้ง**กระทรวงยุติธรรม**ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๔ เป็นเบื้องแรก จากนั้นพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ซึ่งต่อมาทรงดำรงพระอิสริยยศที่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ทรงจัดตั้ง**โรงเรียนกฎหมาย**ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๐ ตามพระบรมราโชบายของสมเด็จพระบรมชนกนาถ และมีการสอบไล่**เนติบัณฑิต**รุ่นแรกของโรงเรียนกฎหมาย ในปีเดียวกันนั้นเอง

ครั้นพุทธศักราช ๒๔๕๓ อันเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงกำกับราชการศาลหลวงและกระทรวงยุติธรรม ด้วยเหตุที่ทรงเปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถด้านนิติศาสตร์เป็นที่ประจักษ์ เริ่มแต่การได้ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ ครั้นเสด็จนิวัตประเทศไทยแล้ว ทรงสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมชนกนาถ ในการยกร่างกฎหมายสำคัญหลายฉบับในรัชกาลที่ ๕ จนเป็นผลสำเร็จ เช่น กฎหมายพระธรรมนูญศาลทหารและกฎอัยการศึก ทั้งยังทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง**หัวข้อกฎหมายนานาประเทศ แพนกคดีเมือง และกฎหมายทะเล** เป็นตำราอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศภาษาไทย ๒ เล่มแรก กระทั่งในวงวิชาการนิติศาสตร์ ได้สรรเสริญพระเกียรติคุณว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือผู้ทรงบุกเบิกการศึกษาวิชากฎหมายระหว่างประเทศในประเทศไทย

เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในงานด้านกฎหมายเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการผดุง

เกียรติศักดิ์วิชาชีพกฎหมาย ทรงพระราชดำริว่า โรงเรียนกฎหมายได้เปิดสอนมาเป็นเวลาพอสมควร มีเนติบัณฑิตมากขึ้นและแยกย้ายไปประกอบวิชาชีพหลายแขนง จึงเป็นการสมควรที่จะตั้ง**เนติบัณฑิตยสภา** เพื่อบำรุงการศึกษาวิชากฎหมาย และรักษาความประพฤติของนักกฎหมายให้ตั้งอยู่ในสัจธรรม ในเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗ จึงได้พระราชทานพระราชบันทึกเรื่องเนติบัณฑิตยสภาที่ทรงร่างขึ้นเองทั้งฉบับ ให้แก่เจ้าพระยาอภัยราชา (หม่อมราชวงศ์ลพ สุทัศน์) เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เพื่อเชิญไปปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฏ อธิบดีศาลฎีกา ให้ตั้งกรรมการร่วมกันจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภาขึ้นตามพระราชประสงค์

พระราชบันทึกเรื่องเนติบัณฑิตยสภานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชอุตสาหะยกร่างแนวทางการดำเนินงานของสภาดังกล่าวอย่างละเอียดและทรงแบ่งหัวเรื่องเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน กล่าวคือ หมวดว่าด้วยตำแหน่งพิเศษ ว่าด้วยกรรมการ อำนาจและหน้าที่ การประชุม ลักษณะสมาชิก เครื่องยศสมาชิก การแสดงความเห็นแห่งสมาชิก อำนาจพิเศษของสมาชิก และค่าบำรุง ในตอนท้ายของพระราชบันทึกยังทรงระบุด้วยว่า *"ข้อข้างหน้านี้ทั้งหมด เป็นแต่บันทึกใจความไม่ได้ตั้งใจให้ใช้เป็นข้อบังคับทีเดียว เพราะฉะนั้นเมื่อปรึกษากันเห็นว่าข้อใดจะไม่เหมาะแก่การในบัดนี้ จะไม่ใช้ก็ได้..."* นับเป็นการพระราชทานโอกาสให้ผู้ไม่เห็นด้วยกับพระราชบันทึกนี้ สามารถแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับแนวทางที่ทรงยกร่างไว้ได้ แสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยของความเป็นนักกฎหมายผู้มีแนวคิดประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

เมื่อกรรมการได้จัดทำ **ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา** สำเร็จลุล่วงสมดังพระราชปรารภแล้ว เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานอัญเชิญให้ทรงรับตำแหน่ง **เนติบัณฑิตพิเศษ และสมาชิกวิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภา** เป็นประเดิม เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๗ การนี้ ได้มีบันทึกพระราชกระแสทรงตอบรับว่า *"...มีความยินดีและเต็มใจรับตำแหน่งนั้น ๆ โดยรู้สึกเป็นสิ่งซึ่งจะประดับเกียรติยศแห่งเรา อีกอย่างหนึ่ง และจะตั้งใจ*

ช่วยเหลือสภาและปฏิบัติให้ถูกต้องตามข้อบังคับและแบบธรรมเนียมทุกประการ"

จากนั้นอีก ๔ วัน ในวันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเหยียบศาลสถิตยุติธรรม พร้อมทั้งทรงรับฉลองพระองค์ครุยเนติบัณฑิตสยาม พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำรัสอันแสดงว่าทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในกิจการด้านกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง ความตอนหนึ่งว่า

"...เราตั้งใจศึกษาวิชากฎหมายก็โดยรู้สึกเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งแห่งผู้เป็นรัชทายาท รู้ไว้เผื่อว่าเมื่อถึงเวลาจำเป็นจะต้องบังคับบัญชาราชการควรต้องรู้ในทางพระนิติสารนี้ไว้ด้วย แต่ครั้นเมื่อเรากลับมาถึงกรุงสยาม มาได้ประสบพบฐานแห่งการซึ่งเรามิได้คาดคะเนไว้ คือว่ามีผู้รู้สนใจในการจัดระเบียบศาลนั้นน้อยตัวด้วยกัน เริ่มต้นในฝ่ายทหารบก ไม่มีผู้ชำนิชำนาญปล่อยปละละเลย ให้การเดินช้าไปเหมือนหนึ่งว่าเล่นตัวเกี่ยงงอน เราจึงได้รับอาสาต่อกระทรวงกลาโหม ร่างทำกฎหมายทหาร จับตั้งแต่พระธรรมนูญศาลทหาร และกฎอัยการศึก พอให้เป็นรูปเป็นเค้าขึ้นได้ชั้นหนึ่ง ครั้นต่อมาเมื่อได้ถามดูในหมู่ชนผู้ศึกษาวิชากฎหมายในกรุงสยาม ไม่มีปรากฏเป็นตำรับตำราที่จะอาศัยใช้ในแพนกกฎหมายนานาประเทศ เราจึงได้แต่งขึ้นไว้โดยย่อ ๆ เป็นหัวข้อเพื่อช่วยการศึกษาวิชากฎหมายเท่านั้น และเพื่อเป็นการชักชวนผู้ศึกษาวิชากฎหมายให้ขวนขวายพากเพียรตกแต่งตำรับตำราอันเป็นหลักฐานนั้นต่อไป... ข้อความในตอนท้าย เจ้าพระยาอภัยราชาได้กล่าวถึงโรงเรียนกฎหมาย เป็นข้อที่สะกิดใจเราอย่างยิ่ง ข้อบกพร่องอันใหญ่ยิ่งของกรุงสยามนั้นมีอยู่ที่ยังไม่มีผู้ชำนิชำนาญรู้เพียงพอในทางวินิจฉัยกฎหมายตามประเพณีอันประเทศทั้งหลายนิยมใช้กันในสมัยนี้... เราจึงมารู้สึกว่าโรงเรียนกฎหมายนี้เป็นหัวใจสำคัญแห่งราชการ... เราจึงตั้งใจพยายามตลอดมาจนถึงกาลบัดนี้ นับว่าเป็นอันได้เริ่มเดินในทางที่พอจะแลเห็นคุณประโยชน์อยู่บ้าง ทวีกว่าที่ได้เห็นมาแล้วแต่ก่อน เป็นที่ยินดีของเราแล ท่านผู้เป็นเนติบัณฑิต

...ขอให้ท่านทั้งหลายทราบด้วย จงถือว่าเราเป็นผู้หนึ่งในหมู่ของท่าน มีความตั้งใจจะอุปถัมภ์หมู่ท่านทั้งหลายให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ในโอกาสอันนี้

เราขอพูดอีกคำหนึ่งโดยฉันท์สมาชิกแห่งสภาของท่านว่า คณะเนติบัณฑิตเป็นคณะหนึ่งซึ่งนับว่าสำคัญ ในหมู่ชนไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็ย่อมถือว่า เป็นคณะผู้มีความรู้อย่างหนึ่ง...”

ในวันเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงลายพระราชหัตถ์ในสมุดทะเบียนสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา เป็นปฐมฤกษ์ว่า

“วันที่... ๕... มกราคม..... พ.ศ....๒๔๕๗...

*นามเดิม.....**วชิราวุธ ป.ร.**.....*

*นามสกุล.....**พระราชวงศ์จักรี**.....*

*บรรดาศักดิ์.....**สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน**.....*

*เป็นเนติบัณฑิต.....**กิตติมศักดิ์**.....”*

นอกจากพระมหากรุณาที่พระราชทานแก่เนติบัณฑิตยสภาโดยตรงแล้ว ในการจัดตั้ง *ดุสิตธานี* ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นการทดลองวิถีประชาธิปไตยนั้น ยังทรงเลือกรับบทบาทเป็นสามัญชนในเมืองดุสิตธานี ในนามของ *“นายราม ณ กรุงเทพ”* ซึ่งเป็น *“เนติบัณฑิต”* และประกอบอาชีพ *“ทนายความ”* ประจำเมืองดุสิตธานี การที่พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทรงรับบทบาทเป็นทนายความสามัญชนคนหนึ่งเช่นนี้ นับได้ว่าทรงเปี่ยมด้วยจิตวิญญาณเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างนักกฎหมาย ตามวิถีประชาธิปไตย และยังทรงผดุงเกียรติศักดิ์ของวิชาชีพกฎหมายโดยนัยอีกด้วย

ชาวไทยทุกคนโดยเฉพาะผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย จึงพึงระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวข้อนี้อยู่มิรู้ลืม อีกทั้งอย่าได้ลืมเลือน พระบรมราโชวาท ตอนหนึ่ง ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานไว้ในคราวที่ทรงรับฉลองพระองค์ครุยเนติบัณฑิต อันนับเป็นเครื่องกำกับสติเตือนใจสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายและประชาชนทั้งหลายได้เสมอ ความว่า

“...ผู้มีความรู้ควรจะต้องใช้ความรู้นั้นเพื่อประโยชน์สุขเพื่อนมนุษย์โดยที่สุดที่จะใช้ได้ ถ้าผู้มีความรู้เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่เรียกว่ามีความชอบธรรม ไม่เป็นความสุขแก่มหาชนนั้นเลย เราขอ

ตักเตือนให้ผู้มีความรู้ใช้ความรู้นั้นโดยสุจริต โดยไม่เอาเปรียบแก่เพื่อนมนุษย์ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นประมาณ ถ้าท่านตั้งใจดำเนินได้ดังนี้ ไม่ต้องสงสัยเลย คงจะได้รับความเคารพนับถือของประชาชน ผู้อาศัยคุณความรู้ของท่าน ยังกิจการของเขาให้เป็นไป และได้เห็นผลเป็นความสุขความเกษมปราศจากภัยทั่วหน้าด้วยกัน..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการศึกษา

นางสายไหม จบกลศึก

ตอนที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสถึงความสำคัญของการศึกษาว่า **"การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรม ของบุคคล สังคม และบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้น จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด"**

และพระราชทานแนวทางการศึกษาตลอดชีวิต ดังปรากฏความตอนหนึ่ง

ในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ ว่า

"...ความจริงความรู้ที่ศึกษามาซึ่งเป็นความรู้ทางทฤษฎีนั้น คือรากฐานและต้นทุนสำคัญสำหรับที่จะนำไปปฏิบัติงานการ ความรู้ทางทฤษฎีนี้จำเป็นที่จะต้องทบทวนเสริมสร้างอยู่เสมอ และนำมาประกอบการปฏิบัติ เมื่อเอาความรู้ทางทฤษฎีมาประสมประสานปรุงแต่งกับความรู้จากการปฏิบัติอย่างสอดคล้องเหมาะสมแล้ว งานที่ทำก็จะบรรลุผลที่จะพึงภาคภูมิใจสมปรารถนา..."

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า ตลอดเวลาแห่งการดำรงสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเกื้อกูลให้การศึกษาแก่ประชาชนในชาติทุกรูปแบบ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างทั้งอาคารเรียน อุปกรณ์การเรียน ทุนการศึกษา สร้างตำราและสถาบันเพื่อการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงอุดมศึกษา การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีการพัฒนาตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วย การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตลอดทั้งการสร้างสถาบันพัฒนาระดับสูง เพื่อเข้าสู่การพัฒนาองค์กรและบุคลากรระดับสูงของชาติ ซึ่งปรากฏว่า การศึกษาทุกลักษณะตามที่กล่าวมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการร่วมกัน

หากจะประมวลจำนวนโรงเรียนที่มีกำเนิดขึ้นตามพระราชภารกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเห็นว่ามีโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและในระดับมัธยมศึกษาที่สอนทั้งสายสามัญและสายอาชีพกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ มีนามที่ประชาชนชาวไทยรู้จักคุ้นเคยดี กล่าวคือ **โรงเรียนจิตรลดา โรงเรียนวังไกลกังวล** ซึ่งเป็นโรงเรียนแม่ข่ายระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม **โรงเรียนราชประชานุเคราะห์** ซึ่งปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) มี ๔๔ โรงเรียน **โรงเรียนราชประชาสมาสัย โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน หรือโรงเรียนราชประชานุกูล โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ โรงเรียนร่มเกล้า โรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรม-**

ราชูปถัมภ์ โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนพระดาบส โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง ทั้งนี้ ยังมิได้กล่าวถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา และสถาบันชั้นสูง ซึ่งทำหน้าที่ผลิตนักวิชาการและนักบริหารสาขาต่างๆ ของประเทศ

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการศึกษาเริ่มต้นขึ้นเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดห้องชั้นล่างในพระที่นั่งอุดร ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เป็นชั้นเรียนอนุบาล สำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ทรงเรียนร่วมกับพระสหายอีก ๗ คน เปิดเรียนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๘ ในตอนนั้นยังมิได้พระราชทานนามของโรงเรียน และในปีต่อมา เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จเข้าศึกษาชั้นอนุบาลพร้อมกับพระสหาย ๔ คน ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างอาคารเรียนในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ในเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๐ พระราชทานนามว่า **"โรงเรียนจิตรลดา"** ในวันที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเข้าศึกษาชั้นอนุบาลพร้อมด้วยพระสหาย ๒๔ คน และโรงเรียนจิตรลดาได้จดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ใช้อักษรย่อชื่อโรงเรียนว่า "จ.ด." วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๔ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีทรงเข้าศึกษาชั้นอนุบาลพร้อมพระสหาย ๒๕ คน ในปีการศึกษา ๒๕๐๗ โรงเรียนจิตรลดาได้ขออนุญาตกระทรวงศึกษาธิการขยายชั้นเรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและในวันที่ ๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๘ กระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะของโรงเรียนจิตรลดา และอนุมัติให้โรงเรียนขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปีการศึกษา ๒๕๑๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้โรงเรียนจิตรลดาเป็นโรงเรียนตัวอย่างสำหรับการเรียน

การสอน ทรงพระเมตตาให้รับนักเรียนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และนักเรียนไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ทรงตรวจผลการเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคล และพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแก่ครูอาจารย์ผู้สอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนจิตรลดาจึงเป็นสถานศึกษาอบรมพระเจ้าหลานเธอทุกพระองค์ต่อมาจนทุกวันนี้

อันที่จริง ในพุทธศักราช ๒๔๙๗ ก่อนหน้านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม**รับโรงเรียนวังไกลกังวล** ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ต่อจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ซึ่งมีพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนราษฎร์ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๑ เพื่อให้การศึกษาแก่บุตรหลานของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยพระราชทานค่าใช้จ่ายเป็นรายปีจากเงินพระราชกุศล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานอาคารเรียนหลังใหม่ และในพุทธศักราช ๒๕๒๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งคณะกรรมการบริหารโรงเรียนวังไกลกังวล อันประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการบริหารโรงเรียน ด้านวิชาการ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่จากสำนักพระราชวัง ผู้แทนโรงเรียน และผู้แทนสมาคมผู้ปกครอง ในพุทธศักราช ๒๕๒๖ โรงเรียนวังไกลกังวลรับเด็กอ่อนก่อนวัยเรียนเข้าศึกษาในชั้นเด็กเล็ก และสามารถศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเงินอุดหนุน และในบางโอกาสยังทรงเป็นครูสอนนักเรียนด้วยพระองค์เอง ดังปรากฏในรายการ **"ศึกษาทัศน์"** เผยแพร่ออกอากาศทุกวันทางโทรทัศน์ สศทท. ๑-๑๓ และ ๑๕ หรือ DSTV 81-93, 95 วันอาทิตย์ เวลา ๐๘.๐๐ น.-๐๘.๓๐ น. ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

ศึกษาทัศน์ หรือรายการ Quest for Knowledge เป็นรายการเพื่อการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้สถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมดำเนินรายการ

ในรูปแบบของการพานักเรียนไปศึกษาเรียนรู้นอกห้องเรียน เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ จากของจริง สถานที่จริง มีพระราชดำรัสแนะนำเจ้าหน้าที่ผลิตรายการศึกษาทัศน์ใน ๒ โอกาส คือ เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ และวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ **ว่า "เราต้องให้เด็กรู้จักใช้มือทำ ให้เขาใช้มือทำ"**

วันเสาร์ ที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คณะนักเรียนในรายการศึกษาทัศน์ ตามเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการอ่างเก็บน้ำบ้านเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และที่บริเวณหน้าโรงเรียนเทศบาลเขาเต่า ทรงสอนนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องดิน **"...ถ้าดินอยู่เฉยๆ ไม่ได้ปลูกอะไร มันไม่ทำงาน นี่มันทำงาน จะเห็นเป็นปมๆ ถ้าอยากให้ดีใส่ถั่ว** *(ปลูกถั่วปรับปรุงดิน)"*

วันอังคาร ที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้คณะนักเรียนในรายการศึกษาทัศน์ตามเสด็จพระราชดำเนินไปติดตามผลการดำเนินงานโครงการฝนหลวง ณ สถาบันการบินพลเรือน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระราชทานบทเรียนเรื่องการทำฝนหลวง ซึ่งแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ยาก แต่ทรงพระปรีชาทำให้เป็นบทเรียนที่เข้าใจง่ายสำหรับนักเรียนชั้นมัธยม โดยทรงอธิบายวิชาการทางวิทยาศาสตร์ระดับสูงด้วยภาพและแผนภูมิที่ทรงคิดประดิษฐ์ด้วยฝีพระหัตถ์ และทรงนำเอาตัวละครในวรรณกรรมและนิทานซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย รวมทั้งประเพณีพื้นบ้านหรือแม้แต่ชื่ออาหาร มาผสมผสานดำเนินเรื่อง เช่น นางมณีเมขลา ผู้รำล่อแก้วเกิดเป็นฟ้าแลบส่งเสียงสะท้านก้องเปรี้ยงปร้าง พระอินทร์ทรงเกวียนมาช่วยทำฝน วิธีการสร้างเมฆฝนโดยใช้สารเคมี ยุทธการแซนด์วิช คือใช้เครื่องบิน ๒ ลำ ประกบก้อนเมฆเพื่อเร่งกระบวนการบังคับให้ฝนตกในพื้นที่เป้าหมาย ประเพณีแห่นางแมวขอฝนเป็นเรื่องจิตวิทยาเสริมขวัญและกำลังใจให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ ประเพณีบั้งไฟเปรียบได้ดั่งเครื่องบินที่นำสารเคมีขึ้นไปปฏิบัติการ และกบผู้มีหลายบทบาท ทั้งโดยธรรมชาติของกบที่ร้องเรียกฝน กบเลือกนาย และ เจ้าชายกบ ซึ่งทรงมีพระราชอารมณ์ขันเปรียบเปรยว่า

นักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวลตั้งใจฟัง
พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ต้องจูบกบหลายตัวกว่าจะพบเจ้าชาย ซึ่งหมายถึงว่า ต้องมีความพยายามปฏิบัติการซ้ำหลายครั้งกว่าจะเกิดฝนตกสักครั้งหนึ่ง

วันเสาร์ ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คณะนักเรียนในรายการศึกษาทัศน์ ตามเสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งจัดโดยบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ณ พื้นที่ป่าชายเลน แปลงปลูกป่า FPT 29 และ 29/3 อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้คณะนักเรียนในรายการศึกษาทัศน์ตามเสด็จพระราชดำเนินไปติดตามผลการดำเนินงานทอดพระเนตรโครงการป้องกันแก้ไขปัญหาอุทกภัย ณ บริเวณทางน้ำล้นราชประชานุเคราะห์ ๑๓ และโครงการศึกษาวิจัย

และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย ณ บ้านโตนดน้อย ตำบลปึกเตียน อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวในโลก ที่ทรงสอนนักเรียนในลักษณะเช่นนี้

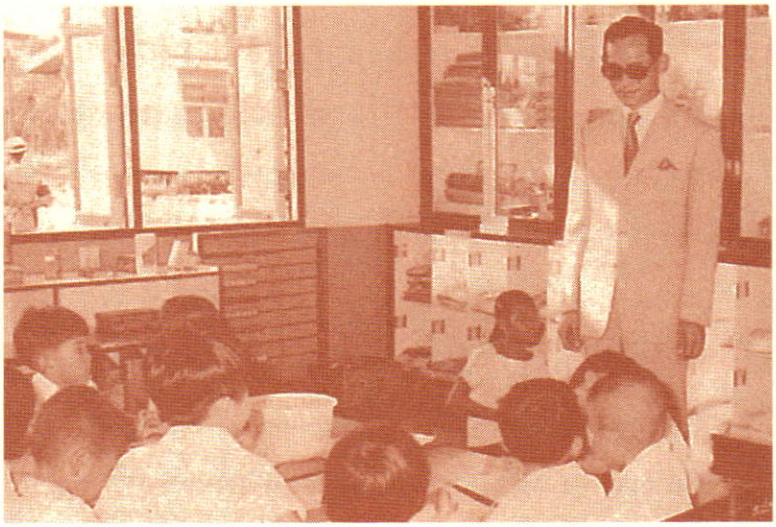
เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนวังไกลกังวลนี้ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงห่วงใยลูกและภริยาของตำรวจตระเวนชายแดนที่ต้องไปทำงานประจำอยู่ชายแดน ภริยามีภาระที่ต้องดูแลลูก ค่าใช้จ่ายไม่พอ มีพระราชดำริให้ภริยาเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า แต่งหน้าทำผม ประกอบอาหารคาวหวาน ฯลฯ เพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัว ทรงปรารภกับนายขวัญแก้ว วัชโรทัย ซึ่งเป็นรองเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษและเป็นผู้จัดการโรงเรียนวังไกลกังวลขณะนั้น นายขวัญแก้ว วัชโรทัย จึงได้ขอให้กระทรวงศึกษาธิการจัดโรงเรียนสารพัดช่างวังไกลกังวลสอนวิชาชีพต่างๆ ให้โอกาสทั้งภริยาและลูกของตำรวจตะเวนชายแดนมาเรียน

ต่อมาจึงได้ปรับปรุงเป็นวิทยาลัยการอาชีพวังไกลกังวล และมีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวังไกลกังวลเกิดขึ้น ชาวหัวหินจึงมีโอกาสเข้าเรียนวิชาการอาชีพทั้งระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ปัจจุบันจึงกล่าวได้ว่า โรงเรียนวังไกลกังวล และวิทยาลัยการอาชีพวังไกลกังวล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลวังไกลกังวล รับนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยครบบริบูรณ์

ตอนที่ ๒

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๘ อันเนื่องมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ภัยจากโรคร้ายและโรคระบาด ภัยจากพื้นที่ไม่สงบจากผู้ก่อการร้าย ระยะนั้นจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างโรงเรียนขึ้นอีกสำหรับอาณาประชาราษฎรที่ยากจนในท้องที่ต่างๆ ครอบคลุม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานกระแส
พระราชดำรัส เมื่อทรงเยี่ยมชมการสอนในชั้นอนุบาล

ไปถึงถิ่นทุรกันดารทั่วไป เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและหน่วยปฏิบัติการทหารและตำรวจตามแนวชายแดนภาคเหนือซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดารนั้น ทรงพบว่าเด็กและเยาวชนมิได้เรียนหนังสือโดยเฉพาะชาวไทยภูเขาพูดภาษาไทยไม่ได้ ที่สำคัญคือราษฎรเหล่านั้นต่างไม่มีความรู้เลยว่าตนนั้นพำนักอยู่ในถิ่นประเทศใด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานพระราชทรัพย์สร้างโรงเรียน และจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน มอบให้ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ดูแล โดยเริ่มตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๙ เป็นต้นมา เรียกโรงเรียนเหล่านั้นว่า **โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์** ซึ่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงออกแรงร่วมด้วยอย่างแข็งขัน ทำให้เยาวชนที่อยู่ห่างไกลคมนาคม มีโอกาสเรียนหนังสือกันทั่วหน้า โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์เกิดขึ้นในภาคเหนือกว่า ๒๐๐ โรงเรียน ปัจจุบันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเงินเดือนแก่ครู ๔๓ คน ในโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร ๙ แห่ง ได้แก่

๑. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๒ จำนวน ๗ คน

๒. ศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ ๓๓ จำนวน ๘ คน

๓. โรงเรียนบ้านปางหก จำนวน ๑ คน

๔. ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยมอแกน จำนวน ๒ คน

๕. โรงเรียนท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลานนท์ จำนวน ๑ คน

๖. โรงเรียนบ้านบางเบน จำนวน ๑ คน

๗. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนาอิสาน จำนวน ๒ คน

๘. ศูนย์การเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในพื้นที่จังหวัดตาก จำนวน ๑๖ คน

๙. โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๒ จำนวน ๕ คน

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕ เกิดมหาวาตภัยในภาคใต้ โดยเฉพาะที่แหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินราษฎรอย่างมหาศาล มีเด็กกำพร้าและเด็กยากจนเกิดขึ้นจำนวนมาก โรงเรียนบ้านปลายแหลมถูกพายุพัดพังทลายทั้งหลัง ในปีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ฟื้นฟูบูรณะโรงเรียนปลายแหลมขึ้นใหม่มีชื่อใหม่ว่า **"โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ บ้านปลายแหลม"** และสร้าง**โรงเรียนราชประชานุเคราะห์** อีก ๑๒ แห่ง ในจังหวัดภาคใต้ ที่ได้รับผลกระทบจากวาตภัย ได้แก่ รปค. ๑-๒ ในจังหวัดกระบี่ รปค. ๓ ในจังหวัดชุมพร รปค. ๔-๘ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช รปค. ๙-๑๐ ในจังหวัดนราธิวาส รปค. ๑๑ ในจังหวัดสงขลา และ รปค. ๑๒ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พระราชทานแก่เด็กกำพร้าที่ครอบครัวประสบอุบัติภัย และเด็กยากไร้ขาดที่พึ่ง อยู่ในความดูแลของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ซึ่งต่อมาไม่ว่าจะเกิดอุบัติภัยประเภทใด เช่น ไต้ฝุ่นเกย์ สึนามิ หรือโรคร้าย เช่น โรคเอดส์ที่พ่อแม่เสียชีวิตหมด หรือเด็กจากครอบครัวที่ยากจน มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็จะยื่นมือเข้ามาเกื้อกูลสร้างโรงเรียนให้แก่เด็กกำพร้าทั้งหลาย ปัจจุบันมีโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ทั่วทุกภาคเป็นจำนวน

๔๔ โรงเรียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม *พระราชทานพระบรมราโชบายให้จัดอบรมบ่มนิสัยของนักเรียนให้เป็นเด็กดี มีความเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความประพฤติเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักรักษาความสะอาดทั้งกายและใจ รู้จักช่วยเหลือตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร ตรงต่อเวลา มีความกตัญญูกตเวที มีความโอบอ้อมอารี รู้รักสามัคคี อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข รู้จักการทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์แล้วนำไปจำหน่าย รู้จักมัธยัสถ์อดออมฝากเงินไว้ในบัญชีธนาคารเพื่ออนาคตของตน* ทั้งนี้ เพื่อเด็กๆ เหล่านี้จะเติบโตเป็นพลเมืองดีอย่างสมบูรณ์ในอนาคต ซึ่งต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้นำแนวการศึกษานี้มาดำเนินการด้วย

พุทธศักราช ๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้มูลนิธิราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดสร้าง**โรงเรียนราชประชาสมาสัย** เป็นโรงเรียนประจำที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเป็นสถานศึกษาบุตรธิดาของผู้ป่วยโรคเรื้อน โดยแยกออกมาจากพ่อแม่ตั้งแต่เกิด เด็กเหล่านี้ยังไม่ติดเชื้อ แต่ไม่อาจเข้ารับการศึกษาตามโรงเรียนทั่วไปเช่นปกติได้ เนื่องจากมีข้อบังคับตามพระราชบัญญัติควบคุมโรคติดต่อ ห้ามโรงเรียนรับบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อนเข้าศึกษา ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นการปิดโอกาสด้านการศึกษาและไม่เป็นธรรมต่อเด็ก ขณะนั้น ยังไม่มีหน่วยการศึกษานอกโรงเรียนเกิดขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และพระราชทานไม้จากอาคารพระตำหนักจิตรลดารโหฐานไปสร้างโรงเรียนอนุบาลอยู่ประจำ สำหรับบุตรผู้ป่วยโรคเรื้อน ที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในปีการศึกษา ๒๕๐๘ โดยท่านผู้หญิงดุษฎีมาลา มาลากุล เป็นผู้รับสนองพระราชประสงค์ให้สำเร็จลุล่วงอย่างแข็งขัน โรงเรียนได้รับบุคคลภายนอกเข้ามาเรียนเป็นนักเรียนไป-กลับด้วย ซึ่งต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทรวงศึกษาธิการรับไปดำเนินงานและขยายชั้นเรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนราชวินิต

ในพุทธศักราช ๒๕๐๙ เกิดโรงเรียนขึ้น ๒ ประเภท คือ โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนหรือที่เรียกว่า**โรงเรียนราชประชานุกูล** และโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แก่ **โรงเรียนราชวินิต**

เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยเรือพระที่นั่งชื่อ *"เศษกระดาน"* ล่องไปถึงตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ ราษฎรยากจนได้ขอพระราชทานโรงเรียนมัธยม ทรงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดมีพระราชดำริว่าการศึกษาแต่เก่าก่อนเกิดขึ้นในวัด ควรรื้อฟื้นให้คณะสงฆ์ร่วมอุปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์ ๔๐๐,๐๐๐ บาท ตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนหรือ**โรงเรียนราชประชานุกูล** แห่งแรก ชื่อว่า โรงเรียนวัดศรีจันทร์ประดิษฐ์ โรงเรียนสำหรับเด็กยากจนในลักษณะนี้มีอีกหลายแห่งคือ โรงเรียนวัดสันติการามวิทยา โรงเรียนวัดป่าไก่ จังหวัดราชบุรี โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน ซึ่งมีการสอนสามัญทั้งนักเรียนชายหญิงในระดับมัธยม และสอนพระปริยัติธรรมแก่บรรพชิตด้วย

ส่วน**โรงเรียนราชวินิต** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานที่ดินบริเวณสวนเพาะชำ วังสวนกุหลาบ เนื้อที่

ประมาณ ๖ ไร่ ให้กระทรวงศึกษาธิการสร้างโรงเรียนระดับประถมศึกษาสำหรับบุตรหลานข้าราชการในราชสำนักและราษฎรทั่วไป พระราชทานนาม**ราชวินิต** มีความหมายว่า *สถานที่อบรมกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นคนดีโดยพระราชา* เริ่มเปิดสอนได้เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๑ มีคุณหญิงพวงรัตน์ วิเวกานนท์ เป็นผู้รับสนองดำเนินงานตามพระราชประสงค์

พุทธศักราช ๒๕๑๖ สร้างโรงเรียนราชวินิตบางแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ

พุทธศักราช ๒๕๒๗ พระราชทานที่ดินโรงเลี้ยงม้า ตรงมุมสนามราชตฤณมัย สร้างโรงเรียนราชวินิตมัธยม นอกจากนั้นได้มีโรงเรียนราชวินิตเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร อีก ๔ แห่ง คือ ราชวินิตบางเขนวิทยา ราชวินิตบางแคปานขำ ราชวินิตประถมบางแค และราชวินิตสุวรรณภูมิ

พุทธศักราช ๒๕๑๔ คณะครูและผู้ปกครองโรงเรียนที่ศาลาวัดบ้านหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ได้ร่วมมือกันก่อสร้างโรงเรียนบนที่ดินบริจาค ๑๐ ไร่ เพื่อเปิดสอนถึงประถมศึกษาปีที่ ๔ ซึ่งแต่เดิมกองทัพภาคที่ ๒ ได้ก่อตั้งโรงเรียนนี้ขึ้นเปิดเรียนได้เพียงชั้นประถม ๑ เท่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ ๙๒,๐๖๓ บาท เพื่อก่อสร้างโรงเรียนให้สำเร็จ ซึ่งเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะผู้ก่อการร้ายเพียรพยายามทำลายเส้นทางลำเลียงและอุปกรณ์การก่อสร้างโรงเรียนตลอดทั้งลอบยิงผู้เข้าไปก่อสร้าง และทันทีที่โรงเรียนสร้างแล้วเสร็จเพียง ๒ วัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด พระราชทานนามว่า **โรงเรียนร่มเกล้า** มีพระราชดำริให้กองทัพภาคที่ ๒ และภาคที่ ๓ ร่วมมือสร้างโรงเรียนร่มเกล้าอีกหลายแห่ง เช่น ที่อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอปากชม จังหวัดเลย และขยายต่อไปในพื้นที่ที่ผู้ก่อการร้ายเข้าครอบงำทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ได้แก่ เพชรบูรณ์ อุดรธานี กาญจนบุรี ปราจีนบุรี สระแก้ว และนราธิวาส *โรงเรียนร่มเกล้าจึงเป็นโรงเรียนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำการศึกษาและการพัฒนามาใช้แทนการต่อสู้ด้วยวิธีรุนแรง ทำให้ผู้ก่อการร้ายในภูมิภาคต่างๆ ค่อย ๆ ลดลง*

นอกจากจะทรงสร้างสถานศึกษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงรับโรงเรียนไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์ คำแนะนำ พระบรมราโชวาทสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ครูและนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมีทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน ได้มีผู้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทโดยเสด็จพระราชกุศลในการศึกษาอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์งานการศึกษาของชาติอย่างต่อเนื่อง ทรงห่วงใยประชาชนที่พลาดโอกาสเล่าเรียนในระบบโรงเรียน มีพระราชดำริให้จัด**การศึกษานอกระบบ** ว่า สมัยโบราณศิษย์เข้ามาฝากตัวขอความรู้จากพระอาจารย์ดาบสซึ่งตั้งสำนักอยู่ในป่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมก่อตั้ง **"โครงการพระดาบส"** พระราชทานสถานที่อาศรมดาบสเป็นที่เรียน พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นทุนดำเนินการ จัดเป็นกิจการสาธารณประโยชน์มิใช่ธุรกิจ เปิดสอนวิชาช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ช่างเครื่องยนต์ ช่างประปา ซ่อมนาฬิกา ครูอาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เชี่ยวชาญ ส่วนผู้เรียนนั้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ต้องการเรียนเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ซึ่งมีทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่ทุพพลภาพจากการป้องกันประเทศ ไม่เสียค่าเล่าเรียน โครงการพระดาบสนี้ได้มีผู้ศรัทธาร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์สมทบในการเรียนการสอนด้วย

ตอนที่ ๓

พระบรมราชานุเคราะห์ต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เริ่มขึ้นตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้ง **"ทุนภูมิพล"** พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๕๐,๐๐๐ บาท บ้าง ๑๐๐,๐๐๐ บาทบ้างแก่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เพื่ออุดหนุนการศึกษาแก่นิสิตและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

พุทธศักราช ๒๕๐๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมก่อตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษา ชื่อว่า **"มูลนิธิอานันทมหิดล"**

เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระ-อัฐมรามาธิบดินทร เพื่อคัดเลือกบัณฑิตที่จบในระดับปริญญาตรี และมีความสามารถยอดเยี่ยม ให้รับทุนไปศึกษาวิชาเพิ่มเติมในสาขาต่างๆ ๘ แผนกวิชา คือ แพทย-ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ธรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ และสัตวแพทยศาสตร์ ทุนอานันทมหิดลนี้ ในปีหนึ่งๆ จะต้องใช้งบประมาณปีละ ๗๐ ล้านบาท มีผู้ได้รับทุนไปแล้วเกินกว่า ๒๐๐ คน ซึ่งผู้รับทุนส่วนใหญ่ ได้กลับมาเป็นอาจารย์และนัก-วิชาการในสถาบันการศึกษาชั้นสูงของชาติ

พระราชกรณียกิจที่สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา คือ **การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ** ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นต้นมา อย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยทั้งๆ ที่มีบัณฑิตเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี ต่างได้รับพระราชทานปริญญาบัตรจากพระหัตถ์นับจำนวนเรือนแสน พระราช-กรณียกิจนี้เป็นที่ประหลาดใจแก่ชาวต่างประเทศเป็นอันมาก เพราะมิได้ปรากฏว่ามีพระราชาธิบดีประเทศใดในโลกทรงเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณดังที่ทรงถือปฏิบัติเช่นนี้ เว้นแต่เมื่อทรงงานหนักในเวลาต่อมาได้ทรงมอบให้ผู้แทนพระองค์ทรงปฏิบัติแทน

พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้ง **โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน** มีพระราชปรารภปรากฏความในตอนต้นของหนังสือสารานุกรมแต่ละเล่มว่า

"การเรียนรู้ในเรื่องราวและวิชาการสาขาต่างๆ โดยกว้างขวาง เป็นเหตุให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับชีวิต ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างประโยชน์สุข สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง ทั้งแก่สังคมและบ้านเมืองอันเป็นที่พึ่งอาศัยได้ ทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ได้ตามประสงค์และกำลังความสามารถโดยทั่วกัน ..."

ทรงพระราชดำริว่า หนังสือสารานุกรมนั้น บรรจุสรรพวิชาอันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง เมื่อมีความต้องการหรือพอใจจะเรียนรู้เรื่องใด ก็สามารถค้นหาอ่านทราบโดยสะดวก นับว่าเป็นหนังสือที่มี

ประโยชน์เกื้อกูลการศึกษาเพิ่มพูนปัญญาด้วยตนเองของประชาชนอย่างสำคัญ โดยเฉพาะในยามที่มีปัญหาการขาดแคลนครูและที่เล่าเรียนเช่นขณะนี้ หนังสือสารานุกรมจะช่วยคลี่คลายให้บรรเทาเบาบางลงได้เป็นอย่างดี จึงมีพระราชดำริให้ตั้ง **โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน** ทรงกำหนดหลักการทำคำอธิบายเรื่องต่างๆ แต่ละเรื่องเป็นสามตอนหรือสามระดับ สำหรับเด็กรุ่นเล็กอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่ง สำหรับเด็กรุ่นกลางอ่านเข้าใจได้ระดับหนึ่ง สำหรับเด็กรุ่นใหญ่รวมถึงผู้ใหญ่สนใจอ่านได้อีกระดับหนึ่ง เพื่ออำนวยโอกาสให้บิดามารดาสามารถใช้หนังสือนั้นเป็นเครื่องมือแนะนำวิชาแก่บุตรธิดา และให้พี่แนะนำวิชาแก่น้องเป็นลำดับกัน นอกจากนั้น เมื่อเรื่องหนึ่งเรื่องใดมีความเกี่ยวพันต่อเนื่องถึงเรื่องอื่นๆ ก็ให้อ้างอิงถึงเรื่องนั้นๆ ด้วยทุกเรื่องไป ด้วยประสงค์จะให้ผู้ศึกษาทราบตระหนักว่า วิชาการแต่ละสาขามีความเกี่ยวพันเนื่องถึงกัน พึงศึกษาให้ครบถ้วนทั่วถึง ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ดำเนินการแต่ต้นสืบมาถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) เป็นจำนวน ๓๔ เล่มแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคำนึงถึงการศึกษาอันเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ ทรงตระหนักว่า **การสถิติของชาติ** เป็นรากฐานเบื้องต้นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในพุทธศักราช ๒๕๐๓ มีพระราชดำริให้ศึกษาแนวทางการก่อตั้ง **"สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์"** (Institute of Development Administration) ซึ่งได้มีการศึกษาศาสตร์แห่งการพัฒนาอันประกอบด้วยแขนงวิชาการหลายแขนง กระทั่งสำเร็จในพุทธศักราช ๒๕๐๙ เป็นสถาบันการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา กำหนดหลักสูตรระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เพื่อการฝึกอบรมและการวิจัยพัฒนางาน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์จึงเป็นสถาบันการศึกษาด้านบริหารที่เกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันเป็นคุณประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศในเวลาต่อมาตราบปัจจุบัน

พุทธศักราช ๒๕๓๘ เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ นายขวัญแก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ผู้ได้รับพระ-

มหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นผู้จัดการโรงเรียนวังไกลกังวลตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๒ เป็นต้นมา ได้ปรึกษากับนายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายบรรจง พงษ์ศาสตร์ อธิบดีกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ถึงเรื่อง **การนำเทคโนโลยีด้านการสื่อสารผ่านดาวเทียมมาใช้เสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้ขยายไปสู่พื้นที่ในชนบทห่างไกล** เนื่องจากนายขวัญแก้ว วัชโรทัย เป็นประธานกรรมการบริหารมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ด้วย ได้คำนึงถึงโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ประเภทโรงเรียนประจำ ๖ แห่ง ในเวลานั้น ซึ่งมีนักเรียนประจำประมาณ ๑,๐๐๐ คน โรงเรียนเหล่านี้ขาดแคลนครูผู้สอนวิชาสามัญอาทิ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฯลฯ ขณะที่โรงเรียนวังไกลกังวลมีครูผู้สอนวิชาเหล่านี้ครบถ้วน เพราะได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้น หากสามารถถ่ายทอดการเรียนการสอนในห้องเรียนของโรงเรียนวังไกลกังวลผ่านดาวเทียมไปสู่โรงเรียนปลายทางทั่วประเทศย่อมแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนชนบทได้อย่างถาวร เพราะได้รับการสอนจากโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมควรจัดทำเป็น **โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในปีกาญจนาภิเษก นอกจากนั้น นายขวัญแก้ว วัชโรทัย ได้เสนอความเห็นนี้ในที่ประชุม "เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา"** ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุม ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ ข้อเสนอของนายขวัญแก้ว วัชโรทัย ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นอย่างดี และได้จัดตั้งองค์กรดำเนินการในรูปแบบของมูลนิธิ เป็นโอกาสให้องค์กรภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจสามารถเข้ามาร่วมมือโดยเสด็จพระราชกุศลได้ จนปรากฏผลสัมฤทธิ์เช่นทุกวันนี้

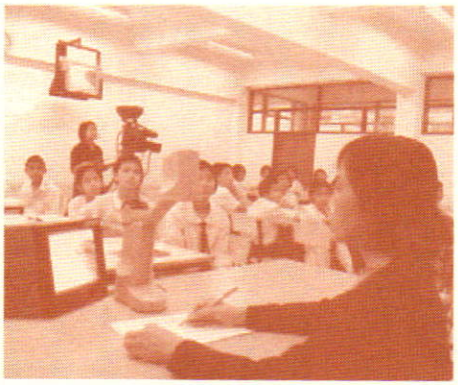
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระราชทรัพย์ ๕๐ ล้านบาท ซึ่งองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย [ปัจจุบัน คือ บริษัทที่โอที จำกัด (มหาชน)] ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ให้เป็นทุนเริ่มต้น พระราชทานนามว่า **มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม** เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราช-สมบัติครบ ๕๐ ปี ให้เป็นตราประจำของมูลนิธิฯ หลังจากนั้นมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้ร่วมโดยเสด็จพระราชกุศลอย่างกว้างขวาง พร้อมกันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้โรงเรียนวังไกลกังวลร่วมกับมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ถ่ายทอดสดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาแพร่ภาพทางโทรทัศน์ ๑๒ ช่อง โดยออกอากาศการถ่ายทอดสดเป็นปฐมฤกษ์ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ นับเป็นการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักเรียนทั่วประเทศ อีกทั้งเป็นการบรรเทาปัญหาของโรงเรียนในจังหวัดห่างไกลและโรงเรียนในชนบทที่ขาดแคลนครูในสาขาวิชาเฉพาะ อาทิ ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ช่วยให้ได้รับโอกาสทางการเรียนการสอนเท่าเทียมกันกับโรงเรียนในเมือง โดยโรงเรียนวังไกลกังวลและโรงเรียนปลายทางเหล่านั้นสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ด้วยอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ เช่น โทรศัพท์ โทรสาร และระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมยังสามารถให้บริการการประชุมทางโทรศัพท์ (TV Conference) ระหว่างโรงเรียนปลายทางทั้งหลายได้ ด้วยการสื่อสารในลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) ไม่คิดค่าใช้จ่าย ด้วยพิจารณาว่าเป็นการโดยเสด็จพระราชกุศล

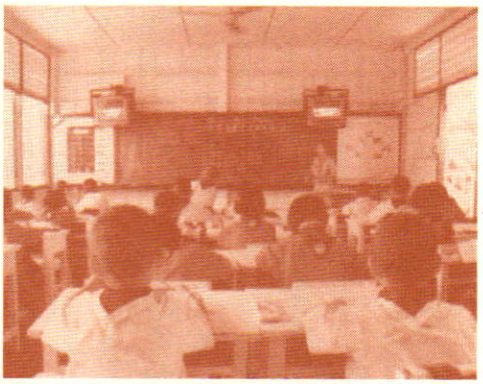
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานคำแนะนำหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาทางวิชาการ นักเรียน และครูอาจารย์ อุปกรณ์การศึกษา และอาคารสถานที่ เช่น มีพระราชดำริให้จัดหาเครื่องเล่นวีดิทัศน์สำหรับแต่ละชั้นเรียนใช้บันทึกการสอนวิชาที่ยาก เพื่อช่วยนักเรียนทบทวนการเรียนในวิชาต่างๆ ทรงแนะนำเรื่องการจัดวางเครื่องรับโทรทัศน์จำนวน

๒ เครื่อง ในแต่ละห้องเรียน ให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม และการจัดแสงสว่างในห้องเรียนเพื่อลดแสงสะท้อนบนจอโทรทัศน์ ทั้งมีพระราชกระแสรับสั่งให้จัดส่งตารางสอนและคู่มือสอนทางไกลให้แก่โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลโดยทั่วถึงก่อนเปิดภาคเรียนการศึกษา เพื่อโรงเรียนเหล่านั้นจะได้มีเวลาจัดเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์การศึกษาครบถ้วน ซึ่งจะอำนวยให้การเรียนการสอนอย่างเต็มประสิทธิภาพ

ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถานีรับส่งสัญญาณที่โรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน ได้ขยายเวลาออกอากาศจากเดิมระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ น. - ๒๐.๐๐ น. เป็นเวลาตลอด ๒๔ ชั่วโมง และในช่วงสุดสัปดาห์ได้เพิ่มรายการพิเศษสำหรับนักเรียนที่เตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยด้วย และตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ร่วมออกอากาศรายการสาระวิชาความรู้ทุกวัน วันธรรมดาเวลา ระหว่าง ๐๔.๐๐ น.-๐๖.๐๐ น. และเวลา ๑๘.๐๐ น.-๒๐.๐๐ น. วันเสาร์และอาทิตย์ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ น.-๒๐.๐๐ น. ซึ่งความร่วมมือระหว่างมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม กับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาทางไกลให้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งนับได้ว่าเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวางตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จะอำนวยประโยชน์แก่ปัจเจกบุคคลและประเทศชาติสืบไป

ปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๔๒) มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้ถ่ายทอดสดการศึกษาพระราชทานจากโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน หลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษา การศึกษาชุมชน ระดับมหาวิทยาลัย รายการนานาชาติ รายการพระราชทาน *"ศึกษาทัศน์"* ซึ่งเป็นการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่อค้นหาความรู้จากพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกอากาศทางโทรทัศน์ ๑๕ ช่อง ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเข้าชมได้ทางอินเทอร์เน็ตเช่นกัน

โรงเรียนเครือข่ายรับสัญญาณจากโรงเรียนวังไกลกังวล ผ่านทางจานดาวเทียมที่ติดตั้งในโรงเรียน

นอกจากการจัดการศึกษาผ่านสื่อโทรทัศน์ ในพุทธศักราช ๒๕๔๖ มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้จัดการศึกษาทางไกลผ่าน**เครือข่ายอินเทอร์เน็ตตามโครงการ DLF e-School** ให้ลูกหลานไทยในต่างประเทศ และชาวต่างประเทศที่สนใจสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศไทยได้ตามอัธยาศัย โดยได้รับความร่วมมือจากกระทรวงการต่างประเทศ และวัดไทยในต่างประเทศ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางไกลขึ้น ๔ แห่ง ที่วัดป่าธรรมชาติ นครลอสแองเจลิส และสถานกงสุลใหญ่ ณ นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา วัดศรีนครินทรวราราม ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และวัดไทยธรรมประทีป ประเทศฝรั่งเศส

การอบรมครูสอนภาษาอังกฤษด้วยวิธีการประชุมทางไกลระบบวีดิทัศน์ มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมได้รับความร่วมมือจากสถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) และสถาบันการศึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ จัดโครงการฝึกอบรมครูสอนภาษาอังกฤษผ่านระบบวีดิทัศน์ และถ่ายทอดออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๖ เป็นต้นมา โดยอบรมครูทั่วประเทศในทุกจังหวัด

นอกจากนี้ได้ส่งครูที่เรียนอยู่ในเกณฑ์ดีมากไปศึกษาดูงาน ทั้งครูโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน และเจ้าหน้าที่มูลนิธิ

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวังไกลกังวล
ถ่ายทอดผ่านดาวเทียมไปยังโรงเรียนเครือข่ายทั่วประเทศ

การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ที่เคยเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ในจังหวัดต่างๆ ไปเรียนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยโอเรกอน ประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย

อนึ่ง โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดย NECTEC ร่วมกับมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม นำเทปที่บันทึกการเรียนการสอนของโรงเรียนวังไกลกังวล หัวหิน ตั้งแต่ชั้นมัธยมต้นจนถึงมัธยมปลายมาปรับปรุงจัดทำให้เป็นรูปแบบ e-learning เป็นการสอนเสริมนอกเวลาเรียนผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต

บุคคลผู้สนใจใฝ่เรียนรู้สามารถเปิดอินเทอร์เน็ตได้ที่ WWW. Dlf.ac. th และ www. Dlfeschool. In.th

งานการศึกษาเป็นงานที่ไม่มีวันจบ ต้องมีการพัฒนาตลอดเวลา ไม่มีการหยุดนิ่ง เป็นไปตามกลไกของการเปลี่ยนแปลงที่มาจากความเจริญเป็นหลัก ไม่ว่าประเทศไทยจะอยู่ในสภาวะใด เป็นที่ประจักษ์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทพระราชหฤทัยให้แก่การศึกษาของประเทศอย่างจริงจัง บังเกิดสัมฤทธิผล อันเป็นรากฐานมั่นคงสืบไปถึงอนาคตอย่างยั่งยืน

๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับคุณูปการต่อภาษาไทย

นางอรุณี แดงพันธ์

ภาษาไทย เป็นสมบัติวัฒนธรรมของชาติไทยที่สืบทอดมากว่า ๗๐๐ ปี แม้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยถูกรุกรานเขตแดน และได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชาติอื่น แต่ไทยยังคงรักษาอธิปไตย รักษาภาษาไทย และตัวอักษรไทยไว้ได้ ปัจจุบันเราอ่าน พูด และเขียนภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาของเราเอง โดยไม่ต้องใช้ภาษาอื่นเป็นภาษาทางราชการ เหมือนดังบางประเทศ

การที่ชาติไทยมีภาษาเป็นของตนเองและสามารถสืบทอดพัฒนาจนเจริญงอกงามมาถึงทุกวันนี้ เป็นเพราะพระปรีชาสามารถและพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ นับตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แห่งกรุงสุโขทัย ที่ทรงประดิษฐ์คิดค้นตัวหนังสือไทยขึ้นมาใช้ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของวรรณคดี เช่นเดียวกับในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมัยกรุงรัตน-

โกสินทร์ตอนต้น มาจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่ทรงมีพระอัจฉริยภาพด้านภาษาไทย ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาไทยทั้งในการออกเสียง การพูด และการเขียน และยังทรงห่วงใยการใช้ภาษาของคนไทย โดยมีพระราชดำรัสเตือนและแนะนำในเรื่องนี้แก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอ

ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยภาษาไทย โดย พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันพุธ ที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชสมภพในประเทศสหรัฐอเมริกา ทรงเจริญวัยในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทรงรับการศึกษาในโรงเรียนของชนต่างชาติ ทำให้ต้องทรงใช้ภาษาต่างประเทศอยู่ตลอดมา แต่ด้วยความที่ทรงมั่นอยู่ในความเป็นคนไทย จึงมิได้ทรงทอดทิ้งภาษาไทย เหมือนเด็กไทยที่ไปเติบโตในต่างประเทศหลายคน ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าทรงศึกษาภาษาไทย ทั้งในการมีพระราชดำรัสและทรงพระอักษรเป็นภาษาไทยได้อย่างดี จนสามารถทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง ***พระราชานุกิจรัชกาลที่ ๘*** *พระราชทานให้พิมพ์ในการพระราชกุศล ๑๐๐ วัน พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ ขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง ๑๙ พรรษา เป็นเวลาที่ยังทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ ทั้งยังเป็นเวลาที่เพิ่งทรงรับพระราชภาระเป็นประมุขของประเทศใหม่ๆ พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นหลักฐานอย่างดีที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางภาษาไทยของพระองค์ เพราะทรงใช้ภาษาที่ถูกต้อง สั้น กระชับ กระจ่าง ชัดเจน และไม่มีข้อบกพร่อง"*

ในกาลต่อมา แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกิจมากมายที่ต้องทรงปฏิบัติ ทั้งในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของราษฎรทั่วประเทศ และการเสด็จพระราชดำเนินไปเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ พระองค์ก็ยังทรงตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทยว่าเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และเป็นรากฐานของ

วัฒนธรรมไทยที่จะต้องทำนุบำรุงรักษาไว้ให้ดี จึงได้พระราชทาน**ทุนอานันทมหิดล** ให้นักเรียนไทยได้ไปศึกษาค้นคว้าภาษาไทยและภาษาบาลี สันสกฤตในขั้นปริญญาเอกหลายคน เพื่อให้มีการวิจัย พัฒนา และสืบทอดภาษาไทยต่อไป

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังได้พระราชทาน**พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส** ที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของภาษาและทรงห่วงใยต่อการเปลี่ยนแปลงของการใช้ภาษาไทยอย่างจริงจัง ดังตัวอย่างจากพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ตอนหนึ่งว่า

"ในส่วนผู้ที่ได้ประสบผลสำเร็จในการศึกษา และได้รับเกียรติจากมหาวิทยาลัยนั้น ขอแสดงความยินดีร่วมด้วยทุกคน กับขอแสดงความหวังว่าแต่ละท่านจะใช้ความรู้ที่ได้มาให้เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองของเรา ความจริงได้เคยให้โอวาทเช่นนี้มาหลายครั้งแล้ว ก็เห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ ภาษา การได้มาซึ่งวิชาความรู้ต้องอาศัยภาษา การนำวิชาความรู้ไปใช้ก็ย่อมต้องอาศัยภาษาอีก เช่น เมื่อจะให้ปฏิบัติการใดก็ต้องออกคำสั่ง เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า ได้มีการใช้ถ้อยคำออกจะฟุ่มเฟือย และไม่ตรงกับความหมายอันแท้จริงอยู่เนือง ๆ ทั้งออกเสียงก็ไม่ถูกต้องตามอักขรวิธี

ถ้าปล่อยให้เป็นไปดังนี้ภาษาของเราก็มีแต่จะทรุดโทรม ชาติไทยเรามีภาษาของเราใช้เอง เป็นสิ่งอันประเสริฐอยู่แล้ว เป็นมรดกอันมีค่าตกทอดมาถึงเราทุกคน จึงมีหน้าที่จะต้องรักษาไว้ ฉะนั้นจึงขอให้เป็นอุปกรณ์และหลักประกันเพื่อความเจริญวัฒนาของประเทศ"

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่แสดงความห่วงใยภาษาไทย ทรงตักเตือนและแนะนำในเรื่องการใช้ภาษาไทยนั้นมีหลายโอกาส แต่โอกาสหนึ่งที่ได้รับการบันทึกไว้ว่าเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ของวงการภาษาไทย ซึ่งสร้างความปลื้มปีติแก่บรรดาคณาจารย์ นักวิชาการ และนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการใช้ภาษาไทย คือ โอกาสที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปร่วม**การประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** เป็นการส่วนพระองค์ ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ทรงเป็นประธานในการประชุมและทรงร่วมอภิปราย เรื่อง "ปัญหาการใช้คำไทย" มีพระราชดำรัสเปิดการอภิปรายดังนี้

"ก่อนอื่นต้องขอขอบใจและแสดงความยินดีที่มีการก่อตั้งชุมนุมภาษาไทยเพื่อรักษาและศึกษาเรื่องภาษาไทยและขอขอบใจที่ท่านต้อนรับในวันนี้ ซึ่งท่านทั้งหลายไม่ได้เชิญมา แต่ว่าเชิญตัวเองมาเพราะสุดแสนจะทนทาน การที่มีชุมนุมภาษาไทยนั้นเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่งเพราะว่าภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือเป็นทางสำหรับแสดงความคิดความเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สวยงามอย่างหนึ่งเช่นในทางวรรณคดีเป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเองซึ่งต้องหวงแหน ประเทศใกล้เคียงของเราหลายประเทศมีภาษาของตนเอง แต่ว่าเขาก็ไม่ค่อยแข็งแรง เขาต้องพยายามหาทางที่จะสร้างภาษาของตนเองไว้ให้มั่นคง เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองมาแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้มีหลายประการอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง คือ ให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้ หมายความว่าวิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยค นับเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สาม คือ ความร่ำรวยในคำของภาษาไทยซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอ จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้..."

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการอภิปราย **"ปัญหาการใช้คำไทย"** แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทรงสนพระราชหฤทัยในภาษาไทย ทรงศึกษาและเข้าพระทัยในศาสตร์และศิลปะของภาษาไทยอย่างถ่องแท้ ทรงเฝ้าสังเกตการใช้ภาษาไทยที่ปรากฏทางสื่อมวลชนอยู่ตลอดเวลา โดยทรงยกตัวอย่างคำที่ใช้ผิดออกเสียงผิดพระราชทานด้วย นับเป็น

พระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่งต่อวงการภาษาไทย สื่อมวลชนและประชาชนชาวไทย และจากเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้เอง จึงเป็นที่มาของ**วันภาษาไทยแห่งชาติ** เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

หลายหน่วยงานได้สนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยจัดให้มีการยกย่องผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น รวมทั้งชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้จัดให้มีงานมอบ **รางวัลใบโพธิ์ทองคำ** แก่สื่อมวลชนที่ออกเสียงภาษาไทยได้ถูกต้องชัดเจน และได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานรางวัล ในโอกาสนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

"ภาษาไทยเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบ้านเมือง ขอให้ร่วมมือช่วยกันรักษามาตรฐานของภาษาไทยไว้ อย่าให้ทรุดโทรม"

อีกตอนหนึ่งในพระราชดำรัสเดียวกันนั้น มีความว่า

"ในการใช้ถ้อยคำหรือคิดคำขึ้นใหม่ขอให้พยายามนึกถึงคำเก่า ๆ ในภาษาไทยของเราไว้บ้าง คำเก่านี้มีอยู่แล้ว ขอให้พยายามรักษาไว้และใช้ให้ถูก คำที่จะสร้างขึ้นใหม่ ขอให้ช่วยกันคิดให้ดี ขออย่าคิดใหม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก"

นอกจากนั้นยังมีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสอีกหลายองค์ในเวลาต่อมา ที่แสดงให้เห็นความห่วงใยในภาษาไทย เช่น พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ผู้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ทรงวิเคราะห์วิจารณ์ความเปลี่ยนแปลงของการออกเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ในภาษาไทย ซึ่งปรากฏในสังคมปัจจุบันอย่างกว้างขวาง

ดังข้อความตอนหนึ่งของพระราชดำรัสดังกล่าว

"อันนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป ตัวอักษรภาษาอังกฤษว่า "เอส เอช" (sh) หรือภาษาฝรั่งเศสว่า "ซี เอช" (ch) ซึ่งภาษาไทยไม่มี ต้องออกเสียงเป็น "เชอะ" ตัว "ชอ" หรือตัว "ฉอ" แต่ว่าเดี๋ยวนี้เขาออกเสียงตัว "ชอ" หรือตัว "ฉอ" เหมือน "เอส เอช" (sh) ก็น่าแปลกใจ แปลกอย่างพูดว่า "ฉัน" ก็กลายเป็น "ฉาน" (shun) "ฉาน" นี้หรืออะไรพรรค์อย่างนี้ เขาก็ออกเสียงได้ แต่ว่าภาษาไทยไม่มี "ฉันมาที่นี่" กลายเป็น "ฉาน shun มาชี่นี่" อะไรอย่างนี้ และก็ยังมีอีกมากหลายที่เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ เสียงจะสูงขึ้นไปเรื่อย เสียงโทกลายเป็นเสียงตรี เสียงตรีกลายเป็นเสียงจัตวา เลยทำให้ฟังดูแปลก เป็นอย่างนี้ได้อย่างไร จะมาจากภาษาฝรั่งก็เป็นไปได้ แต่บางคนที่ไม่รู้ภาษาฝรั่งก็ออกเสียงอย่างนี้ มีความเปลี่ยนแปลงแน่ ความเปลี่ยนแปลงนี้มาจากอะไร ได้เคยพูดกับศาสตราจารย์ชาวสวีเดน ซึ่งเขามีความรู้ในด้านภาษาศาสตร์ก็ถามเขาว่ามาจากอะไร ก็ได้ตกลงว่า มาได้จากหลายอย่าง จากการฟังภาษาต่างประเทศ แล้วก็อยากพูดแบบชาวต่างประเทศ จนติดตัวข้อหนึ่ง แต่อาจจะเป็นมาจากความเปลี่ยนแปลงของอวัยวะสำหรับเปล่งเสียง เพราะมีสายเลือดต่างประเทศ คนที่มีเชื้อชาติต่างกันจะมีสำเนียงต่างกัน เพราะมีรูปร่างสำหรับเปล่งอวัยวะต่างกัน อย่างเวลาเราฟัง แม้เราไม่ได้เห็นหน้า เช่น ในจอโทรทัศน์ แต่ฟังเสียงเท่านั้นเอง ก็พอฟังได้ว่าผู้พูดมีเชื้อแขก หรือเชื้อจีน เชื้อฝรั่ง เราฟังได้เพราะว่ามีการออกเสียงแตกต่างกัน"

ในโอกาสวันภาษาไทยแห่งชาติจะเวียนมาอีกครั้ง ในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งครบปีที่ ๑๐ แล้ว สมควรที่ปวงชนชาวไทย จะได้ร่วมสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์และทรงมีคุณูปการยิ่งต่อภาษาไทย ด้วยการตั้งใจอ่าน พูด และเขียนภาษาไทยให้ถูกต้อง รักและหวงแหนภาษาไทยที่เป็นวัฒนธรรมหลักของชาติช่วยกันทำนุบำรุงรักษาให้คงอยู่คู่ชาติไทยยั่งยืนสืบไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับปอดเหล็กพระราชทาน

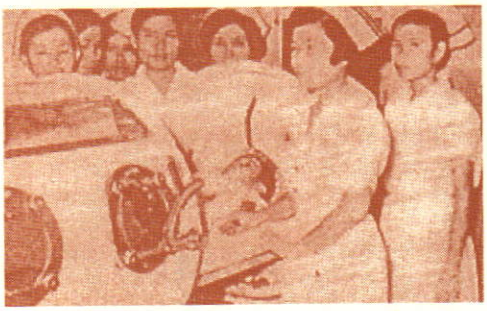
นางเบญจมาส แพทอง

ในระยะเริ่มแรกแห่งการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานพัฒนาประเทศช่วยเหลือพสกนิกรควบคู่ไปกับพระราชภาระในฐานะพระมหากษัตริย์ ในลำดับแรกเป็นงานในด้าน**การแพทย์และการสาธารณสุข** เป็นส่วนใหญ่ เนื่องมาจากการแพทย์และการสาธารณสุขยังไม่เจริญ และจากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในทั่วทุกภูมิภาค ทำให้ทรงทราบว่าราษฎรประสบปัญหาด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ จึงได้พระราชทานความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อขจัดทุกข์บำรุงสุข เกิดโครงการสำคัญๆ ในระยะต่อมา

พุทธศักราช ๒๔๙๕ เกิด**โรคไขสันหลังอักเสบหรือโรคโปลิโอ**ระบาดอย่างรุนแรงในกรุงเทพมหานคร ซึ่งหากผู้ป่วยไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้องและทันท่วงทีจะมีอันตรายถึงแก่ชีวิต คนที่รอดตายอาจมีอาการอัมพาตของกล้ามเนื้อแขนขา ทำให้พิการ บางรายเป็นอัมพาตของกล้ามเนื้อที่ช่วยในการหายใจ เช่น กล้ามเนื้อกระบังลม กล้ามเนื้อระหว่างซี่โครง ทำให้ไม่สามารถหายใจได้ด้วยตนเอง สาเหตุของโรคมาจากเชื้อไวรัสซึ่งติดต่อทางเสมหะ น้ำลาย หรืออุจจาระของผู้ป่วย มีแมลงวันเป็นพาหะของโรค ในครั้งนั้นกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้ออกแถลงข่าวให้ประชาชนทราบถึงสาเหตุ อาการ ลักษณะ ตลอดจนการติดต่อและการป้องกัน แต่กระนั้น

ผู้ป่วยโรคไขสันหลังอักเสบในอ่างธาราบำบัด

ปอดเหล็ก ใช้รักษาผู้ป่วยโรคไขสันหลังอักเสบ

ยังไม่มีทีท่าว่าโรคจะระงับลง มิหนำซ้ำกลับมีผู้ป่วยเพิ่มทวีขึ้น ประชาชนพากันวิตกทุกข์ร้อนต่างๆ นานา ส่วนในด้านการรักษาพยาบาลก็ยังไม่มียาขนานใดรักษาได้ นอกจาก **ปอดเหล็ก** ซึ่งองค์การอนามัยโลกจัดส่งมาให้เท่านั้น แต่ก็ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ป่วย เป็นเหตุการณ์อันน่าวิตกอย่างยิ่ง

ปอดเหล็ก ที่กล่าวนี้เป็นเครื่องมือทางการแพทย์ชนิดหนึ่งใช้ในการช่วยหายใจของผู้ป่วย เพื่อรักษาโรคไขสันหลังอักเสบหรือโรคโปลิโอไมอีไลติส (Poliomyelites) หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่า โปลิโอ เป็นโรคที่มักเกิดขึ้นกับเด็ก เริ่มจากมีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน คลื่นไส้ อาเจียน เจ็บคอ ทรมานเวลาดื่มน้ำและกลืนอาหาร ร่างกายอ่อนเพลีย หมดกำลังลงทุกทีทำให้ซึมเศร้า เบื่ออาหาร และอาการจะทวีขึ้นจนถึงขั้นปวดศีรษะมากขึ้น ตัวร้อน เหงื่อออก หน้าตาแดง ต้นคอและหลังแข็ง ปวดเจ็บตามกล้ามเนื้อแขนขา เกิดความผิดปกติในระบบขับถ่าย บางคนมีอาการสะดุ้งผวา ตัวสั่น แขนขาไม่มีกำลัง บางรายอุจจาระร่วง โรคดังกล่าวนี้เมื่อเป็นแล้วไม่มียารักษา ทั้งยังไม่มีวัคซีนฉีดป้องกัน บางรายอาจเสียชีวิตภายใน ๒-๓ วัน ถ้าแม้ไม่ตายก็ต้องประสบภาวะแขนขาไม่มีกำลัง เจ็บปวด พิการ บางรายรุนแรงถึงกับกล้ามเนื้อช่วยในการหายใจเป็นอัมพาตต้องได้รับทุกข์ทรมานตลอดไป และในสมัยนั้นยังไม่มีแพทย์เฉพาะทาง ไม่มีกายภาพบำบัด ต้องอาศัยเครื่องมือที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ คือ **ปอดเหล็ก**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบและทรงติดตามข่าวอย่างใกล้ชิด กอปรกับทรงห่วงใยราษฎรในปัญหาสุขภาพอนามัย

และทรงช่วยเหลือราษฎรด้านการแพทย์และการสาธารณสุขมาตั้งแต่ในช่วงต้นแห่งการครองราชย์อยู่แล้ว ในครั้งนั้นได้พระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อซื้อ **"ปอดเหล็ก"** หรือเครื่องช่วยหายใจ จำนวน ๓ เครื่องให้แก่โรงพยาบาลศิริราช ปอดเหล็กนี้มีลักษณะเป็นถังกลม อับอากาศ มีที่ว่างภายในสำหรับนำคนไข้ใส่ลงไปและโผล่แค่คอเพื่อหายใจเอาออกซิเจนจากภายนอก เครื่องมือนี้ใช้สำหรับคนไข้ที่มีอาการหายใจไม่สะดวกและสงสัยว่ากระบังลมจะเป็นอัมพาต เมื่อนำคนไข้ใส่ลงในถังดังกล่าวแล้วจึงปิดช่องทางต่างๆ ให้ภายในเป็นที่อับอากาศ จากนั้นจึงใช้เครื่องสูบลมออกจากถังให้เกิดที่ว่าง หน้าอกของคนไข้จะพองขึ้นทำให้ปอดขยายตัวออกและสูดเอาลมเข้าทางจมูก ต่อจากนี้ก็สูบลมเข้าไปในถังใหม่ปอดถูกกดก็ยุบตัวลงไล่ลมออกจากปอดทางจมูก ทำนองเดียวกับการผายปอดช่วยคนที่ไม่หายใจ การสูบลมเข้าออกกระทำโดยมีจังหวะนาทีหนึ่งราว ๑๘ ครั้ง ตลอดเวลาจนกว่าคนไข้จะหายใจได้เอง

ต่อมาได้พระราชทาน**ทุนโปลิโอสงเคราะห์** ซึ่งเป็นทุนที่ได้มาจากเงินบริจาคของประชาชน ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเชิญชวนประชาชนโดยเสด็จพระราชกุศลในการบำบัดรักษาผู้ป่วยโรคโปลิโอและจัดซื้ออุปกรณ์ทาง**สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต** ซึ่งกำเนิดขึ้นในพุทธศักราช ๒๔๙๕ เป็นสถานีเครือข่ายของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ที่รัฐบาลน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายให้เป็นสถานีวิทยุส่วนพระองค์ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเผยแพร่ความรู้ การบันเทิง และสื่อสารกับประชาชน ทุนโปลิโอสงเคราะห์ดังกล่าว นอกจากจะได้มาจากเงินบริจาคผ่านทางสถานีวิทยุด้วยการทำบุญกับในหลวงแล้ว ยังได้มาจากการจัดกิจกรรมอื่นๆ สมทบทุนโดยเสด็จพระราชกุศลอีกจำนวนมาก เช่น การจัดแสดงเปียโนของนางสาวภานี ยิบอินซอย ผู้ป่วยโรคโปลิโอ คณะครูและนักเรียนโรงเรียนราชินี บริจาคเงินสมทบอุทิศส่วนกุศลถวายสมเด็จพระราชปิตุจฉาเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร องค์อุปถัมภ์โรงเรียน และหม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล อาจารย์ใหญ่พระองค์แรกของโรงเรียน การจัดฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์ เป็นต้น

การเชิญชวนบริจาคช่วยเหลือประชาชนผ่านรายการวิทยุเพื่อโดยเสด็จ

พระราชกุศลนี้ ถือเป็นพระราชดำริที่ทรงจัดทำขึ้นเป็นครั้งแรก ทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนขอเพลงผ่านทางรายการทรงรับโทรศัพท์ด้วยพระองค์เองเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเพลงที่ขอ เช่น เพลงรุ่งอรุณ เพลงโม่งเหม็งเอย เพลงไทยครั้งเก่าๆ และขอฟังแซกโซโฟนเพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นต้น

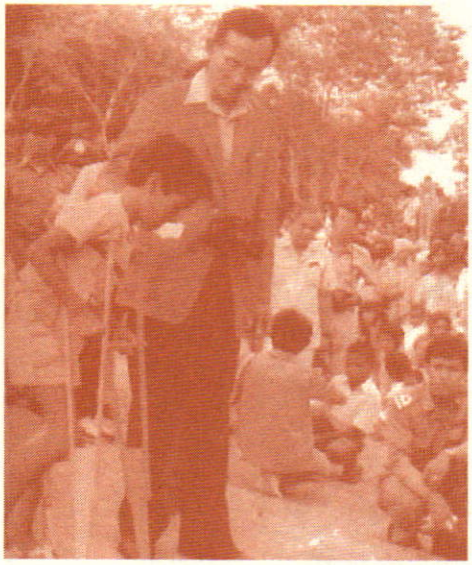
ทุนโปลิโอสงเคราะห์ดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไปยังโรงพยาบาลต่างๆ ได้แก่

โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า พระราชทานทุนจำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ตลอดจนค้นคว้าทางวิชาการ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ ในการนี้โรงพยาบาลได้นำไปสร้างตึก **"วชิราลงกรณธาราบำบัด"** เป็นอาคารชั้นเดียวขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สำหรับเป็นที่ตั้งอ่างน้ำและเครื่องอุปกรณ์กายภาพบำบัด ภายในอาคารแบ่งเป็นห้องโถงตั้งอ่างน้ำเพื่อผู้ป่วยได้ออกกำลังกายโดยใช้มอเตอร์ดันน้ำมากระตุ้นฟื้นฟูกล้ามเนื้อ ห้องต้มน้ำ ห้องพักผู้ป่วย และสร้างบ่อน้ำภายนอกอาคารสำหรับจ่ายน้ำ ขนาดกว้าง ๓.๗๕ เมตร ยาว ๕ เมตร ลึก ๑.๕๐ เมตร เพื่อเป็นสถานที่บำบัดรักษาผู้ป่วยโปลิโอโดยตรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๙๗ ปัจจุบันอาคารหลังนี้ได้รื้อแล้วและสร้างตึกมหาวชิราลงกรณแทน กับทั้งพระราชทานเงินจำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นค่าเครื่องเวชภัณฑ์เพิ่มเติม เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๙๗

โรงพยาบาลศิริราช พระราชทานเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ สำหรับขยายงานด้านกายภาพบำบัดแก่ผู้ป่วยโปลิโอ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๖

นอกจากนี้ยังพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างตึกอานันทมหิดลโรงพยาบาลศิริราช เพื่อใช้เป็นสถานที่รักษาเด็กที่เป็นโรคติดต่อและบริการรักษาโรคโปลิโอ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๗ เป็นต้น

นับจากการที่ทรงช่วยเหลือพสกนิกรซึ่งประสบชะตากรรมในครั้งนั้นเป็นต้นมา พร้อมกับการรณรงค์ของกระทรวงสาธารณสุข ประเทศไทยจึงอยู่ในภาวะปลอดโรคโปลิโอ ขณะเดียวกันองค์การอนามัยโลกสามารถ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานความช่วยเหลือแก่ผู้ป่วยโรคโปลิโอ

ผลิตวัคซีนป้องกันโรคดังกล่าวได้ เป็นผลให้ทุนโปลิโอสงเคราะห์ยุติลงไปโดยปริยาย เป็นที่ปรากฏว่าในช่วงพุทธศักราช ๒๕๔๐-ปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) ไม่พบผู้ป่วยโรคโปลิโอในประเทศไทย และไม่มีการระบาดของโรค ประกอบกับกระทรวงสาธารณสุขได้รณรงค์ให้เด็กที่มีอายุ ๒-๗ ขวบ ไปรับการหยอดวัคซีนโปลิโอตามระยะอย่างต่อเนื่อง รวม ๕ ครั้ง ได้แก่ อายุ ๒ เดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๑๘ เดือน และ ๔-๖ ขวบเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อป้องกันโรค แม้ว่าโรคโปลิโอแทบจะหมดไปจากประเทศไทย แต่เราท่านทั้งหลายยังสามารถหาดูปอดเหล็กพระราชทาน และศึกษาวิธีการทำงานของปอดเหล็กได้ที่ พิพิธภัณฑ์การแพทย์ศิริราช ตึกอดุลยเดชวิกรม โรงพยาบาลศิริราช

ในระยะที่ประเทศไทยประสบปัญหาการระบาดของโรคโปลิโอ ยังมีปัญหาอื่นๆ ตามมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาใหญ่ที่สร้างความวิตกทุกข์ร้อนและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ได้แก่ พุทธศักราช ๒๔๙๘ เกิดปัญหาโรคเรื้อน พุทธศักราช ๒๕๐๑ เกิดอหิวาตกโรคระบาด พุทธศักราช ๒๕๐๔ เกิดอุทกภัยในภาคเหนือ พุทธศักราช ๒๕๐๕ เกิดวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงช่วยเหลือราษฎรอย่างจริงจัง จนกระทั่งโรคร้ายและความเดือดร้อนของราษฎรบรรเทาลง กระนั้นก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงหยุดช่วยเหลืออาณาประชาราษฎร์ ยังคงบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่พสกนิกรของพระองค์มาอย่างต่อเนื่องยาวนานตลอดระยะเวลากว่า ๖๐ ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติ เกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลากหลายโครงการดังที่ทราบกันทั่วไป ด้วยพระมหากรุณาธิคุณยิ่งนี้ ปวงชนชาวไทยต่างน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น และจารึกไว้ในดวงใจตราบชั่วนิจนิรันดร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระเกียรติคุณด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ว่า "Telecom Man of the Nation"

นางสายไหม จบกลศึก

การสื่อสารโทรคมนาคม เป็นวิชาวิศวกรรมศาสตร์สาขาหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระปรีชาสามารถในงานอดิเรกด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ ขณะประทับ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ดังเช่น ทรงเล่นการสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำและปลูกป่า ทรงแก้ไขจักรเย็บผ้าที่ชำรุด ทรงสามารถประกอบเครื่องรับวิทยุชนิดที่ใช้แร่ ทรงทดลองระบบวงจรไฟฟ้าในการใช้รถไฟฟ้า และทรงต่อสายส่งสัญญาณเสียงเพื่อส่งรายการวิทยุถวายสมเด็จพระบรม-เชษฐาธิราช ฯลฯ วิชาช่างไฟฟ้าและช่างวิทยุที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ทรงสามารถสร้างด้วยพระองค์เองด้วยวัสดุที่ราคาย่อมเยา ทำให้ทรงสามารถรับฟัง ติดตามข่าวสาร

และความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ จากสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุโรปหลายแห่งได้

งานอดิเรกที่ทรงสนพระราชหฤทัยในการประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้วยพระองค์เองนี้ คือส่วนหนึ่งของรากฐานการพัฒนาประเทศ ด้วยทรงสร้างมาตรฐานการพัฒนาในหลากหลายสาขาให้กลายเป็นฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนา โดยเฉพาะการทรงงานอดิเรก "ด้านการสื่อสารโทรคมนาคม" เป็นงานที่มีความสำคัญต่อบ้านเมือง ทั้งการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในขอบเขตที่กว้างขวางทั่วประเทศ และการรักษาความมั่นคงของชาติ หลังจากพระราชทานปฐมบรมราชโองการ **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** เพราะงานอดิเรกด้านการสื่อสารเปลี่ยนบทบาทเป็นการประกอบพระราชกรณียกิจ ซึ่งมีมากขึ้นเป็นลำดับ ทรงเริ่มใช้เครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๒ ส่งพระราชโทรเลขขอบพระทัยผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ที่ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ และเมื่อเสด็จนิวัตประทับในประเทศไทยเป็นการถาวร ทรงใช้การสื่อสารเพื่อปฏิสัมพันธ์กับพสกนิกรอย่างใกล้ชิด เมื่อรัฐบาลได้ก่อตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิตน้อมเกล้า ฯ ถวายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๕ แล้ว พระที่นั่งอัมพรสถานก็เป็นสถานที่ที่ทรงสื่อสารถึงประชาชน ในระยะนั้น ทรงเปิดแผ่นเสียงพระราชทานสร้างความบันเทิงแก่ประชาชน รวมทั้งสาระความรู้และข้อธรรมะที่เป็นคุณประโยชน์ เป็นสื่อสร้างสัมพันธ์และการศึกษา รวมทั้งเป็นสื่อกลางเชิญชวนระดมทุนในการบริจาคเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรที่ประสบภัยในยามเกิดโรคระบาดและภัยทางธรรมชาติ

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๑ สงครามกลางเมืองในเวียดนามใกล้ยุติ ทหารอเมริกันที่อาสาเข้าไปรบในเวียดนามเตรียมถอนกำลังกลับประเทศทั้งหมด ในปีนั้น องค์การยูซอมของสหรัฐอเมริกาได้มอบ**วิทยุสื่อสารจากสงครามเวียดนาม**ให้แก่รัฐบาลไทยเป็นจำนวนหมื่นเครื่อง อยู่ในความดูแลของกรมไปรษณีย์โทรเลขและกรมตำรวจ วิทยุสื่อสารจำนวนมากเหล่านั้นมีทั้งวิทยุมือถือ และวิทยุขนาดใหญ่ที่พกพาติดตัว ซึ่งล้วนคุณภาพวัตต์ต่ำ ไม่สามารถติดต่อ

ในระยะไกล แม้เมื่อมีการทดสอบในป่าก็ปรากฏว่าสื่อสารได้เพียง ๑ กิโลเมตรเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงศึกษาด้านการสื่อสารอย่างจริงจัง ทรงค้นคว้าทดลองการแพร่กระจายของคลื่นวิทยุ ทรงประดิษฐ์ชิ้นส่วนต่างๆ ของวิทยุ เพื่อพัฒนาระบบวิทยุสื่อสารให้มีศักยภาพสูงยิ่งขึ้น มีพระราชดำริให้หน่วยงานด้านเทคโนโลยีการสื่อสารหลายหน่วย ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน องค์การและสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบเพื่อให้สามารถดำเนินการเชื่อมข่ายวิทยุเข้ากับระบบสื่อสารโทรศัพท์ทางไกล เพื่อให้วิทยุสื่อสารของพระองค์และหน่วยราชการสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ได้ทันท่วงที เป็นการส่งเสริมคนไทยให้แสดงความสามารถในการพัฒนาระบบวิทยุสื่อสารขึ้นใช้เอง ซึ่งวิทยุสื่อสารนี้ได้เป็นแรงหนุนนำให้เกิด **"โรงเรียนพระดาบส"** ในเวลาต่อมา นอกจากนั้นทรงศึกษาแนวทางเพื่อนำวิทยุสื่อสารที่ได้รับมอบไว้จำนวนมากดังกล่าวมาแล้ว ให้ใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า ต่อมาได้พระราชทานแนวคิดให้สร้าง **"สายอากาศ"** ใช้กับเครื่องดังกล่าวได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งใช้ต่อมาตราบถึงปัจจุบัน

พุทธศักราช ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมอบหมายให้ **ดร. สุธี อักษรกิตติ์** อาจารย์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ เป็นที่ปรึกษาช่วยราชการศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารเกี่ยวกับงานทางอิเล็กทรอนิกส์ระบบสื่อสารและระบบสายอากาศ ทรงให้ออกแบบและสร้างสายอากาศผ่านความถี่สูงมาก เรียกว่า **วีเอชเอฟ** ด้วยมีพระราชประสงค์ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อใช้**งานวิทยุสื่อสารส่วนพระองค์** ด้วยมีพระราชประสงค์จะทรงทราบเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะด้านสาธารณภัยที่เกิดขึ้นกับประชาชน ได้แก่ ไฟไหม้ น้ำท่วม พายุ ความแห้งแล้ง เพื่อทรงช่วยเหลือได้ทันท่วงที และที่สำคัญเพื่อติดต่อสื่อสารกับการปฏิบัติการของหน่วยทหาร ตำรวจในท้องที่ห่างไกลทุรกันดาร ซึ่งปฏิบัติหน้าที่รั้วของชาติอยู่ในชายแดนในภาวะที่บ้านเมืองมีผู้ก่อการร้ายคุกคาม

๒. ทรงพระราชดำริว่า หากงานนี้ทำสำเร็จ **ก็จะสามารถพระราชทานให้แก่หน่วยงานราชการต่างๆ ได้ใช้ด้วย**

โดยเฉพาะกับเครื่องวิทยุสื่อสารขนาดเล็กที่เรียกว่าวิทยุมือถือ กับขนาดโตหน่อยเป็นชนิดที่พกติดตัว ซึ่งได้รับมอบมาจากสหรัฐอเมริกา เฉพาะเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริว่า น่าที่จะให้การใช้งานของคลื่นวิทยุเหล่านี้ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ สามารถรับส่งได้ไกลมากกว่า ๑ กิโลเมตร พระองค์ทรงให้ความเห็นว่า สายอากาศควรได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น คือ ให้สามารถรับส่งไกลยิ่งขึ้น เพราะการจะนำเครื่องวิทยุทั้งหมดมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนมากกว่า จึงมีพระราชดำริมุ่งไปที่สายอากาศเป็นสำคัญ

๓. สิ่งสำคัญที่สุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**มีพระราชประสงค์จะส่งเสริมให้คนไทยที่มีความรู้ความสามารถตั้งใจจริงในการใช้ความอุตสาหะวิริยะในการทำงาน ออกแบบสายอากาศพัฒนาระบบวิทยุสื่อสารขึ้นใช้เองในประเทศ** ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า เป็นการช่วยลดดุลการค้าและเพิ่มดุลทางเทคโนโลยีขึ้นภายในประเทศ ได้ตระหนักเห็นพระราชวิสัยทัศน์อันกว้างไกลว่า พระองค์ทรงเชื่อมั่นว่าคนไทยนั้นมีความสามารถไม่ยิ่งหย่อนกว่านักวิชาการชาติอื่น ทรงกำหนดวัตถุประสงค์ของงานที่จะทรงใช้ ซึ่งคุณสมบัติของเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทรงกำหนดทำให้มีผลในการพัฒนาเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย สร้างและทดลองขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ชาวไทยสุดที่จะกล่าวได้

ระบบสื่อสารวิทยุคมนาคมที่พัฒนาตามแนวพระราชดำริที่ผลิตขึ้นโดยฝีมือคนไทยคือ ดร. สุธี อักษรกิตติ์ ประกอบด้วยการออกแบบและสร้างสายอากาศ ๔ แบบ คือ **สายอากาศผ่านความถี่สูงมาก** เรียกว่า วีเอชเอฟ ระยะทางเลยเส้นขอบฟ้าไกล ๑๔๕ กิโลเมตร จาก กรุงเทพฯ ไปยังหัวหิน สำเร็จในพุทธศักราช ๒๕๑๓ **สายอากาศหาทิศการแพร่คลื่นวิทยุผ่านความถี่สูงมาก** ใช้กับวิทยุเครื่องเล็กติดต่อได้ระยะไกล จากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ สำเร็จในพุทธศักราช ๒๕๑๖ **สายอากาศไส้กรอก** มีอัตราการขยายสูง และการพัฒนา**สายอากาศชนิดวิทยุพกพา** ซึ่งสำเร็จในปีเดียวกัน นอกจากนั้น ได้สร้างข่ายวิทยุที่ศูนย์กลางที่สวนจิตรลดาพระราชวังดุสิต เพื่อเชื่อมไปยังที่ต่างๆ คือ ภาคเหนือที่จังหวัดพิษณุโลก ภาคตะวันออกที่จังหวัดจันทบุรี และภาคใต้ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การออกแบบและสร้างระบบเสาอากาศทั้ง ๔ แบบ ดร. สุธี อักษรกิตติ์ เล่าไว้ในหนังสือ เรื่อง **"ในหลวงกับงานช่าง"** ว่า พระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวการสร้างและพัฒนาสายอากาศนั้น ไม่มีตำราต่างประเทศเล่มใดกล่าวไว้ที่จะสามารถนำมาค้นคว้าอ้างอิงเป็นแนวการดำเนินงานได้เลย ต้องยึดแนวพระราชดำรัสที่พระราชทาน เมื่อครั้งนำงานขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแต่ละครั้ง ซึ่งตนเองได้จดบันทึกตามรับสั่งไว้ เป็นรายละเอียดที่ซับซ้อนที่ไม่มีปรากฏในตำราทั้งสิ้น และเมื่อได้ทำสำเร็จจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า พระราชดำริทั้งปวงนั้นถูกต้องมีประสิทธิภาพอย่างมหาศาล และยิ่งซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาเชิดชูเกียรติคุณให้แผ่ไพศาล ด้วย**ทรงให้ประกาศสายอากาศทั้ง ๔ แบบ ลงในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ ว่า สายอากาศสุธี ๑ สุธี ๒ สุธี ๓ และสุธี ๔**

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกต้องทุกประการ เพราะว่าในเวลาต่อมา เมื่อระบบสายอากาศต่างๆ ได้มีการพัฒนาดีขึ้น ก็สามารถทำให้วิทยุมือถือเล็กๆ ติดต่อได้ในระยะไกลๆ ด้วยการเดินสายตามไปได้หลายร้อยกิโลเมตรด้วยกัน ปัจจุบันสายอากาศทั้ง ๔ แบบ ไม่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ เพราะมีบริษัทไทยนำไปผลิตจำหน่ายมากมาย ระบบสายอากาศที่คนไทยคิดค้นได้เอง นอกจากใช้กับวิทยุสื่อสารที่มีการสั่งซื้อจากต่างประเทศปีหนึ่งๆ จำนวนมากมาย ซึ่งต้องใช้ระบบสายอากาศโดยประมาณ ร้อยละ ๒๐-๖๐ ของระบบแล้ว ระบบดาวเทียม วิทยุโทรทัศน์เป็นราคาหลายแสนล้านบาท เฉพาะสายอากาศอย่างเดียว ก็เป็นราคานับหมื่นล้านบาทเช่นกัน มองเห็นได้ชัดเจนว่า ช่วยลดดุลการนำเข้าเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีเครื่องรับ-ส่งวิทยุคมนาคมชนิดมือถือที่เรียกว่า Walkie Talkie ติดพระองค์ และทรงใช้วิทยุรับฟังข่าวสารโดยติดต่อกับโครงข่ายวิทยุตำรวจซึ่งมีศูนย์ควบคุมข่ายสัญญาณเรียกว่า **"ปทุมวัน"** โดยถวายสัญญาณประจำพระองค์ว่า **"กส. ๙"** จึงทรงรับทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นเมื่อกรมไปรษณีย์โทรเลขก่อตั้ง

ชมรมวิทยุอาสาสมัคร (VR - Voluntary Radio) ทรงติดต่อสื่อสารทางวิทยุสมัครเล่นด้วย ทรงทดลองการแพร่กระจายคลื่นวิทยุและการรับสัญญาณด้วยพระองค์เอง ทรงเคร่งครัดปฏิบัติตามระเบียบของการติดต่อสื่อสาร ทรงทักท้วงตักเตือนผู้ไม่เคารพกฎ ระเบียบ ขณะเดียวกันจะพระราชทานคำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาทางเทคนิคต่างๆ ด้วย ทรงได้รับการถวายสัญญาณว่า **VR 009** เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๘ ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ ๑๓ กรมไปรษณีย์โทรเลขดำเนินการติดตั้งวิทยุถ่ายทอดสัญญาณที่ยอดเขาฉลาก อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ปรากฏว่าเครื่องถ่ายทอดสัญญาณไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานคำแนะนำ ตั้งแต่ความถี่ของเครื่องถ่ายทอดสัญญาณ ความถี่ที่เหมาะสมต่อการใช้ และการติดตั้งสายอากาศ กระทั่งสามารถแก้ปัญหาได้อย่างลุล่วง

พระเกียรติคุณในด้านวิทยุสื่อสารที่ปรากฏในเวลาต่อมาคือ เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๒ คณะกรรมการสมาคมวิทยุสมัครเล่น แห่งประเทศไทย และสมาคมวิทยุอาสาสมัคร ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายประกาศนียบัตรพนักงานวิทยุสมัครเล่นชั้นสูง พร้อมสัญญาณ **HS1A** และวันที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ สมาคมโทรคมนาคมแห่งประเทศไทย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาเฉลิมพระเกียรติคุณว่า **"Telecom Man of the Nation"**

เมื่อเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นยุคโลกไร้พรมแดน มีดาวเทียมเข้ามาใช้ในการสื่อสาร ดังที่พระราชทานชื่อดาวเทียมว่า "ไทยคม-THAICOM" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำความก้าวหน้าทางการสื่อสารนี้มาปรับปรุงการศึกษาของราษฎรในพื้นที่ห่างไกลที่ด้อยโอกาส โดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งมีโรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นศูนย์กลางแพร่เครือข่ายออกไปทั่วประเทศ นับว่าทรงนำการสื่อสารเพื่อการพัฒนาโดยแท้

ระบบสื่อสารโทรคมนาคมของไทยที่พัฒนาก้าวไกลควบคู่กับความเจริญของเทคโนโลยีของโลกสากลนั้น เกิดขึ้นได้

เพราะพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นหลัก ทรงชี้นำ พัฒนาหน่วยงาน บุคคลในชาติ ให้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรค์วิทยาการให้เป็นรากฐานของบ้านเมือง

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเล่าถึงห้องทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำให้มองเห็นภาพพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนได้อย่างชัดเจน ดังนี้

"น้อยคนนักที่จะทราบว่าภายในห้องทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามพระราชฐานที่ประทับทุกแห่ง มีเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีติดตั้งเต็มไปหมด เช่น เครื่องรับ-ส่งวิทยุแรงสูงทุกข่าย เครื่องโทรพิมพ์ เครื่องโทรสาร เครื่องโทรศัพท์ เครื่องสมองกล ตลอดจนแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ ใคร่ขอย้ำว่าเครื่องมือและอุปกรณ์ทั้งหมดดังกล่าว ทรงมีไว้เพื่อบำรุงสุขของราษฎรอย่างทั่วถึง กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นฝ่ายรับข้อมูลเข้ามาได้อย่างรวดเร็วแม่นยำได้ตลอดเวลาโดยจะทรงรับจากวิทยุรับ-ส่งบ้าง จากเครื่องโทรพิมพ์บ้าง จากเครื่องโทรสารบ้าง โดยไม่ต้องให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องต้องขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้ากราบบังคมทูล..... มีพระราชดำริว่าวิทยุรับ-ส่งมีประโยชน์มากในการติดต่อประสานงาน ทั้งด้านการรักษาความปลอดภัย ด้านการพัฒนา ด้านการแพทย์ระหว่างพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลหรือการติดต่อระหว่างพื้นที่ที่เจริญแล้วกับพื้นที่ที่เป็นถิ่นทุรกันดาร..."

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน กับหุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

คงไม่มีผู้ใดไม่รู้จัก "หุ่นยนต์" ที่มีรูปร่างหน้าตาเหมือนคนจริง เคลื่อนไหวได้ พูดจาโต้ตอบได้ เมื่อมีหน่วยงานภาคเอกชนนำมาเป็นเครื่องโฆษณาสินค้า คนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็จะพากันไปชมด้วยความตื่นเต้น โดยน้อยคนนักที่จะรู้หรือจดจำได้ว่าเมื่อ ๕๐ กว่าปีมาแล้ว คนไทยเองเป็นผู้สร้างหุ่นยนต์แบบเดียวกันนี้ แสดงในงานกาชาดประจำปี ๒๔๙๘ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน พระราชทานเงินจำนวน ๒ หมื่นบาท ให้วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ หรือสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน สร้างถวาย คือ ***"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"*** *ที่มีประสิทธิภาพเหนือกว่าหุ่นยนต์ที่เราได้เห็นกันตามงานแสดงสินค้าระดับชาติจนเจนตาในทุกวันนี้*

มูลเหตุที่จะมีพระราชดำริให้สร้าง *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* สืบเนื่องมาจากกระทรวงศึกษาธิการได้จัดงานศิลปหัตถกรรมประจำปีขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาและนักเรียนนักศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกร้านแสดงผลงานการประดิษฐ์คิดค้นและกิจกรรมต่าง ๆ ในงานศิลปหัตถกรรมประจำปี ๒๔๙๗ ซึ่งจัดขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงาน

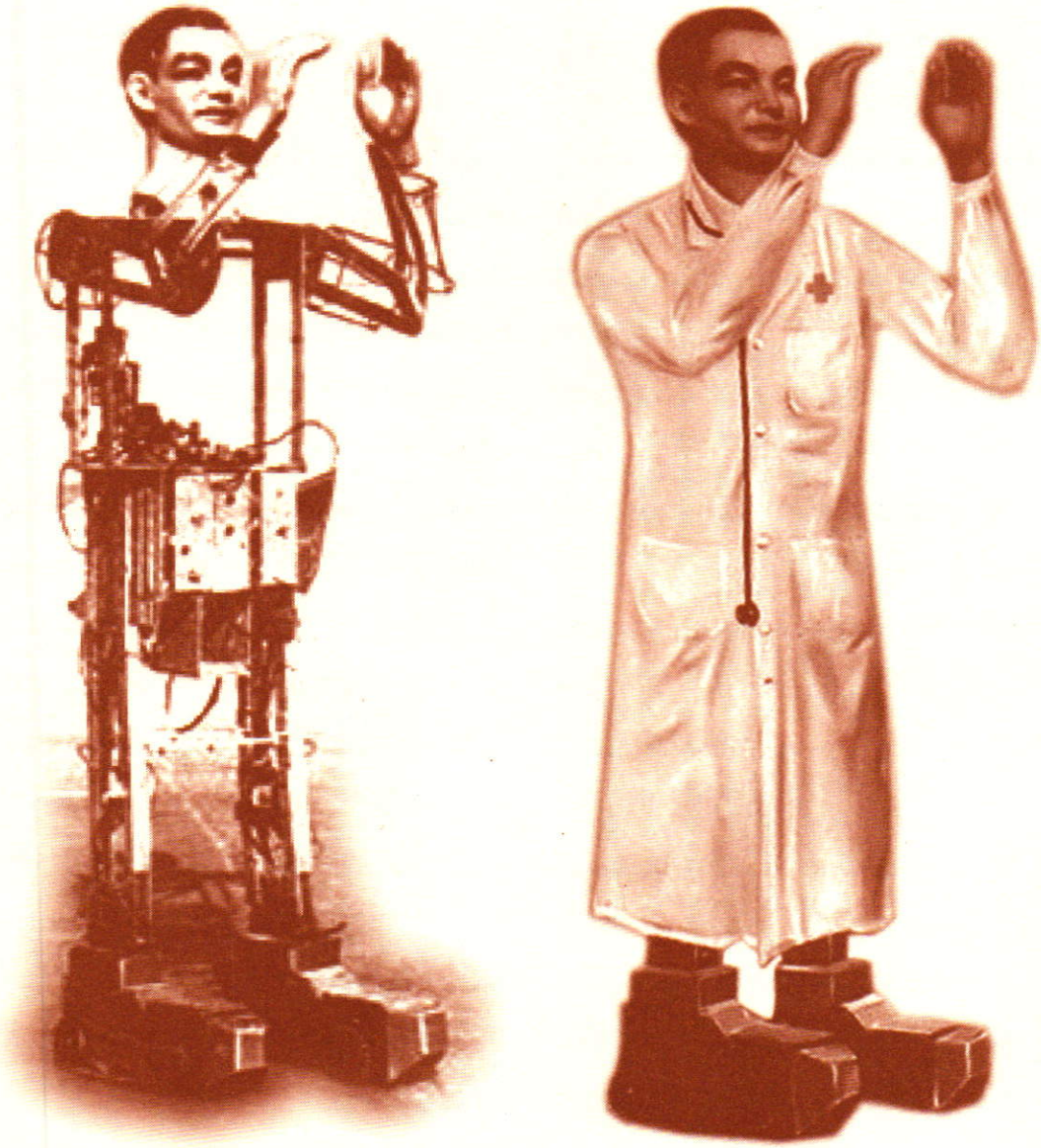
แล้วทรงพระดำเนินทอดพระเนตรกิจกรรมของสถานศึกษาต่าง ๆ ที่มาร่วมแสดงในงาน วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ได้จัดแสดงรถยนต์ขนาดใหญ่บังคับให้วิ่งได้เองด้วยวิทยุวิ่งอยู่ในสนามด้วยความเร็วพอสมควร เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก ด้วยพระราชอัธยาศัยโปรดงานประดิษฐกรรมทางช่างอยู่แล้ว

นายสนั่น สุมิตร ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ในขณะนั้น [ต่อมาดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ - ผู้เรียบเรียง] บันทึกไว้ว่า *"พระองค์รับสั่งถามว่า ทำหุ่นยนต์เดินได้ไหม ผมกราบบังคมทูลทันทีว่า ได้พ่ะย่ะค่ะ รับสั่งต่อไปว่า จะต้องใช้เงินเท่าใด ผมไม่มีเวลาจะคิดคำนวณอะไร แต่จะโดยบังเอิญหรืออย่างไรไม่ทราบ ตัวเลขสองหมื่นเกิดแวบขึ้นมาในหัว จึงกราบบังคมทูลว่า ต้องใช้เงินประมาณสองหมื่นบาทพ่ะย่ะค่ะ พระองค์ท่านทรงพระสรวลและรับสั่งว่า จะให้เขาจัดเงินให้ เมื่อผมปรึกษากันกับอาจารย์สวัสดิ์ หงษ์-พร้อมญาติ หัวหน้าแผนกวิทยุที่เป็นผู้สร้างรถยนต์ขนาดใหญ่บังคับด้วยวิทยุคันนั้นในเวลาต่อมา ก็ได้คำรับรองว่าเงินจำนวนดังกล่าวสามารถสร้างหุ่นยนต์ได้ตามพระราชประสงค์"*

เงินจำนวน ๒ หมื่นบาทเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๗ นั้นก็นับว่าเป็นจำนวนไม่น้อย แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเห็นความสามารถของอาจารย์และนักศึกษาในการสร้างสรรค์ประดิษฐกรรมใหม่ จึงพระราชทานทุนให้ศึกษาค้นคว้าต่อ ซึ่งไม่เพียงก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจอย่างสูงสุดแก่ผู้ดำเนินงาน **หากยังทรงเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้สถานศึกษาเหล่านั้นเห็นความสำคัญของการค้นคว้าวิจัยนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย**

หลังจากที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ได้รับเงินพระราชทานจำนวน ๒ หมื่นบาทแล้ว นายสนั่น สุมิตร ผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ ได้มอบหมายให้นายสวัสดิ์ หงษ์พร้อมญาติ หัวหน้าแผนกวิทยุ เป็นหัวหน้าคณะดำเนินการสร้างหุ่นยนต์ตามที่วางแผนไว้ทันที โดยมีอาจารย์และนักศึกษาช่วยดำเนินการ นายอุดม จะโนภาษ ได้บันทึกเรื่องการสร้าง *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ไว้ว่า

"การทำหุ่นยนต์นั้น ได้ตัดตัวหุ่นซึ่งทำด้วยอะลูมิเนียมแผ่นด้วยเครื่องตัดโลหะและเลื่อยสายพาน เพราะขณะนั้นแผนกวิทยุมีเลื่อยสายพานและเครื่องกลึงตลอดจนอุปกรณ์อย่างพร้อมเพรียงในการ

หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน

สร้างหุ่นยนต์อยู่แล้ว การกลึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต่อในตัวหุ่นยนต์จึงทำที่แผนกวิทยุ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ทั้งหมด เพื่อให้หุ่นเดินได้จึงใช้มอเตอร์ขนาดเล็กใส่ที่เท้า และใช้แบตเตอรี่มอเตอร์ไซค์เป็นตัวต่อ ทั้ง ๒ เท้า มีมอเตอร์เท้าละตัว การที่ใส่มอเตอร์และแบตเตอรี่ที่เท้าเพื่อให้มีน้ำหนักที่ด้านล่างทำให้หุ่นทรงตัวได้ดีไม่ล้มง่าย ส่วนที่กลางตัวเป็นเครื่องรับส่งวิทยุสองทาง คือทั้งส่งไปและรับสัญญาณกลับ คนที่ควบคุมหุ่นอยู่ไกล ๆ จะพูดเข้าเครื่องส่ง แล้วไปเข้าเครื่องรับที่ตัวหุ่นเป็นเสียงออกมาที่ลำโพง ส่วนคนที่พูดกับหุ่นเสียงก็จะไปเข้าไมโครโฟนที่หน้าอกหุ่น แล้วขยายให้แรงขึ้นส่งไปบังคับเครื่องส่ง ส่งออกอากาศไปเข้าเครื่องรับที่คนบังคับหุ่น คนบังคับหุ่นจะได้ยินคำถามและตอบกลับมาด้วยเครื่องส่งที่อยู่ที่คนบังคับหุ่น ในระหว่างที่พูดโต้ตอบกันนี้ จะมีวงจรจับคลื่นแยกความถี่ที่ต้องการไปเข้าที่ตาของหุ่น ซึ่งทำด้วยหลอดตาแมว (magic eye) ตาหุ่นก็จะกระพริบได้ ส่วนมือหุ่นก็มีมอเตอร์อีก ๒ ชุด ที่จะทำให้ยกมือด้านซ้ายหรือด้านขวาได้ มอเตอร์ ๒ ชุดนี้อยู่ที่กลางตัวหุ่น การบังคับใช้บังคับด้วยเครื่องส่งวิทยุความถี่สูงและกำลังสูง เพื่อให้บังคับได้ไกล"

การสร้างหุ่นยนต์สูงเท่าตัวคนใช้เวลาประมาณ ๓ เดือน ส่วนศีรษะทำด้วยปูนปลาสเตอร์ระบายสีเหมือนหน้าคนจริง โดยทำเป็นหุ่นหน้าตาเป็นคนใจดีเหมือนหุ่นโชว์เสื้อทั่วไป ส่วนลำตัว แขน ขา เท้า เป็นอลูมิเนียม สามารถเดินได้ไกลมาก ยกมือได้ ไหว้ได้ พูดโต้ตอบได้ คิดเลขได้ ประชาสัมพันธ์ได้ ร้องเพลงได้ด้วย เพลงนั้นใช้เปิดเทปที่คนควบคุมเป็นผู้เปิด เช่น เพลงศีลห้า เพลงลูกเสือ เพลงกาชาด และที่สำคัญคือ วินิจฉัยโรคได้หากคนควบคุมเป็นแพทย์ การสร้างหุ่นยนต์คุณหมอพระราชทานโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในสมัยปัจจุบันเป็นของง่าย แต่ในสมัยเมื่อ ๕๐ กว่าปีที่ผ่านมา *การออกแบบสร้างทำโดยใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่ทั่วไป เป็นความสามารถที่น่าชื่นชมยิ่ง ทั้งเป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัยที่โปรดการประดิษฐ์คิดค้นโดยใช้อุปกรณ์เรียบง่ายใกล้ตัวและการประหยัด*

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันทรงทราบว่าหุ่นยนต์สร้างสำเร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายสนั่น สุมิตร นายสวัสดิ์ หงษ์พร้อมญาติพร้อมด้วยอาจารย์และนักศึกษาของวิทยาลัย

เทคนิคกรุงเทพฯ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นำหุ่นยนต์ขึ้นถวายให้ทอดพระเนตร ปรากฏว่าเป็นที่พอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง ทั้งได้พระราชทานคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขหุ่นยนต์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งความคล่องแคล่วในการแสดงท่าทางและระบบเสียง นอกจากนี้มีพระราชกระแสรับสั่งให้ใส่เสื้อผ้าให้หุ่นยนต์ โดยให้สวมเสื้อกาวน์เป็น *"คุณหมอ"* ติดกาชาดสีแดงที่หน้าอก

"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน" ในชุดเสื้อกาวน์สีขาวยาวถึงข้อเท้า ที่คอคล้องเครื่องฟังสำหรับตรวจผู้ป่วย ที่อกติดกาชาดสีแดง ได้แสดงตัวต่อสาธารณชนครั้งแรกในงานกาชาดประจำปี ๒๔๙๘ ที่สถานเสาวภา กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานและได้ทอดพระเนตร *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* จากพลับพลาที่ประทับ ด้วยความพอพระราชหฤทัย *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ได้กลายเป็น *"ดารากาชาด"* ไปทันที โดยเดินพูดชวนเชิญประชาชนที่มาชมงานให้บริจาคช่วยกาชาด ไม่ว่าหุ่นยนต์จะเดินไปทางใด คนก็เดินตามเป็นแถว เพราะเป็นสิ่งแปลกที่คนไทยไม่เคยพบเห็นมาก่อน ทั้งสร้างทำด้วยฝีมือคนไทยล้วน ๆ ที่เป็นอาจารย์และนักศึกษาของวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้งานกาชาดเป็นอย่างมาก มีคนมาชมงานมากเป็นประวัติการณ์ เพราะอยากมาดู *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* นั่นเอง

นายอุดม จะโนภาษ ได้บันทึกถึงความเป็นดารากาชาดของ *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ไว้ว่า ผู้มาชมงานกาชาดสนุกสนานกับหุ่นยนต์นี้มาก นอกจากบอกให้หุ่นยนต์เดิน ยกมือกระพริบตา คิดเลข ร้องเพลง ฯลฯ แล้ว หุ่นยนต์ยังถามปัญหาผู้ชมได้ด้วย โดยผู้ชมคนหนึ่งถามหุ่นยนต์ว่า *"ใครให้สร้างคุณหมอขึ้นมา"* หุ่นยนต์ตอบว่า *"ลองทายซิใครเอ่ย"* ผู้ชมตอบว่า *"ไม่ทราบ ใครจะไปทราบ"* หุ่นยนต์ก็ตอบว่า *"ใบ้ให้เอาไหมจะได้ทายกัน"* ผู้ชมตอบว่า *"เอ้า ลองใบ้ซิ"* หุ่นยนต์จึงใบ้ให้เป็นโคลงว่า *"ฟังให้ดีนะท่านผู้ที่ให้สร้างนั้น*

บารมีพระมากพ้น รำพัน
พระพิทักษ์ยุติธรรม์ ถ่องแท้
บริสุทธิ์ดุจดวงตะวัน ส่องโลก ไซร้แฮ
ทวยราษฎร์รักบาทแม้ ยิ่งด้วยบิตุรงค์"

พอใบ้เสร็จ ผู้ชมก็ตอบดัง ๆ พร้อมกันว่า **"พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"**

เวลาว่างคน *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ก็ชวนผู้คนให้ช่วยกาชาดบ้าง รักษาสุขภาพอนามัยบ้าง เช่น *"อหิวาต์กำเริบ ล้างมือก่อนเปิบ ด้วยน้ำประปา ผักดิบผักสด งดเสียดีกว่า จะใช้น้ำท่า จงต้มเสียก่อน"* และแน่นอนว่า คนไทยนั้นชอบดูหมอดู คุณหมอหุ่นยนต์จึงทำหน้าที่คุณหมอดูที่โด่งดังพอสมควร เพราะผู้ที่บังคับหุ่นยนต์นั้นมีความรู้ทางโหราศาสตร์อยู่บ้าง และมีอารมณ์ขันในการโต้ตอบกับผู้ถามให้กลับไปด้วยความสบายใจ และหากมีแพทย์จริง ๆ มาช่วยบังคับหุ่นยนต์ คุณหมอหุ่นยนต์ก็คงจะวินิจฉัยโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างแน่นอน

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณในการสร้าง "หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน" ทำให้ประชาชนมีความศรัทธาต่อการอาชีวศึกษาของชาติยิ่งขึ้น โรงเรียนและวิทยาลัยอาชีวศึกษาต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิจัยควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ได้มีการตั้งสถานศึกษาเพิ่มขึ้นและขยายระดับการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๑

ขอขอบคุณ

ข้อมูลและภาพประกอบ จาก อุดม จะโนภาษ *"หุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน"* ใน **เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการสื่อสาร** กรมไปรษณีย์โทรเลข จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ (บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๒๕๓๙).

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก และผู้นำโลก ด้านทรัพย์สินทางปัญญา

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

ตอนที่ ๑

แม้คำว่า *"บูรณาการ"* จะเป็นศัพท์วิชาการที่รู้จักกันแพร่หลายเมื่อสิบกว่าปีมานี้เอง แต่ถ้าเราชาวไทยทั้งหลายได้พิเคราะห์ถึงพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามมาแต่แรกมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ จนย่างเข้าสู่ปีที่ ๖๐ ในพุทธศักราช ๒๕๕๒ นี้ จะเห็นได้ว่าทรงเป็นแบบอย่างในเรื่อง **การศึกษาตลอดชีวิต** และทรงนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วยการบูรณาการความรู้ต่าง ๆ ที่ทรงศึกษา ประกอบกับพระประสบการณ์ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทั่วทุกจังหวัดด้วยพระองค์เอง จนเกิดเป็นโครงการตามพระราชดำริ โครงการตามพระราชประสงค์ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นับเนื่องมาจนปัจจุบันกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ โครงการแรก คือ **โครงการประมงพระราชทาน** ที่ทรงเริ่มเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลา ในบ่อปลาบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๕ ประกอบกับพระอัธยาศัยโปรดงานช่างประดิษฐ์คิดค้นมาแต่ทรงพระเยาว์ หลายโครงการจึงได้ผนวกงานช่างประดิษฐ์

เข้าในการบูรณาการศาสตร์ทางวิชาการต่างๆ ด้วย หรือที่ทรงเรียกว่า **"แบบไทยทำไทยใช้ และประหยัด"**

ตัวอย่างหนึ่งของการบูรณาการศาสตร์ทางวิชาการต่าง ๆ ประกอบกับงานช่างประดิษฐ์ของพระองค์ ได้แก่ โครงการแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียในบริเวณต่าง ๆ

ในชั้นแรก พระบาทสมเด็จพระ-ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโปรดให้แก้ปัญหาน้ำเน่าเสียในบึงมักกะสัน กรุงเทพ-มหานคร ด้วยการใช้ต้นผักตบชวาช่วยดูดสารเคมี โลหะหนัก ตลอดจนสารอินทรีย์ที่แขวนลอยมากับน้ำ ซึ่งก็ได้ผลดีเพียงระดับหนึ่ง จึงได้พระราชทานแนวพระ-ราชดำริให้ประดิษฐ์ **เครื่องกลเติมอากาศแบบไทยทำ ไทยใช้** ขึ้น เพราะการสั่งซื้ออุปกรณ์บำบัดน้ำเสียจากต่างประเทศนอกจากมีราคาสูงแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาด้วย ดังพระ-ราชดำรัสที่พระราชทานแก่ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๒ ว่า

"เครื่องกลเติมอากาศ จะต้องมีความง่ายต่อการสร้าง การติดตั้ง การใช้งาน การบำรุงรักษา จะต้องพยายามใช้วัสดุภายในประเทศแบบไทยทำ ไทยใช้ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อเนกประสงค์ และจะต้องมีราคาที่ประหยัด"

นอกจากนั้นยังได้พระราชทานพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่กรมชลประทานในการสร้างและพัฒนาเครื่องต้นแบบว่า

"วิธีหนึ่ง ใช้อากาศอัดเข้าไปตามท่อเป่าลงไปใต้ผิวน้ำแบบกระจายฟอง และอีกวิธีหนึ่ง น่าจะกระทำได้โดยกังหันวิดน้ำ วิดตักไปบนผิวน้ำ แล้วปล่อยให้ตกลงไปยังผิวน้ำตามเดิม โดยที่กังหันดังกล่าวจะหมุนช้า ๆ ด้วยมอเตอร์ไฟฟ้าขนาดเล็กไม่เกิน ๒ แรงม้า หรืออาจจะใช้พลังน้ำไหลก็ได้ จึงสมควรสร้างต้นแบบแล้วนำไปติดตั้งทดลองใช้บำบัดน้ำเสียที่ในบริเวณโรงพยาบาลพระ-มงกุฎเกล้า และวัดบวรนิเวศวิหาร"

รูปแบบ*เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ "กังหันน้ำชัยพัฒนา"* (Chaipattana Aerator,

Model Rx-2) ตามแนวพระราชดำริ เครื่องจะสามารถปรับตัวขึ้นลงได้ตามระดับผิวน้ำในแหล่งน้ำเสีย โดยมีส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ โครงกังหันน้ำรูปสิบสองเหลี่ยม ซองน้ำรูปสี่เหลี่ยมคางหมูเจาะพรุนเพื่อให้น้ำไหลออกกระจายเป็นฝอย ติดตั้งไว้เป็นระยะรอบโครงกังหันน้ำ จำนวน ๖ ซอง มีที่รองรับการหมุนของโครงกังหันน้ำติดตั้งบนทุ่นลอย และมีใบพัดขับเคลื่อนน้ำหมุนรอบเป็นวงกลม และวิดน้ำขึ้นไปสาดกระจายเป็นฝอย เพื่อให้สัมผัสอากาศได้ทั่วถึง เป็นผลให้ออกซิเจนในอากาศสามารถละลายเข้าไปในน้ำเสียได้ และเมื่อน้ำเสียตกลงไปยังผิวน้ำจะทำให้เกิดฟองอากาศจมตามลงไป ก่อให้เกิดการถ่ายเทออกซิเจนอีกส่วนหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานเงินจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท จากมูลนิธิชัยพัฒนาให้กรมชลประทานเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสร้างและทดลองใช้ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า วัดบวรนิเวศวิหาร กองพลทหารม้าที่ ๒ และคลองแม่ข่า จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ *"ไทยทำไทยใช้ และประหยัด"* มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น และนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีกังหันน้ำชัยพัฒนาแบบย่อยๆ อีก ๙ แบบ เพื่อให้เลือกใช้ได้เหมาะสมกับภูมิประเทศ

มูลนิธิชัยพัฒนาได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำเครื่องกลเติมอากาศที่ทรงประดิษฐ์เพื่อขอรับ**สิทธิบัตร**เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ *"กังหันน้ำชัยพัฒนา"* ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยยื่นคำขอสิทธิบัตรต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ดำเนินการประกาศโฆษณา ตรวจสอบการประดิษฐ์ในประเทศไทย และส่งเรื่องการขอรับสิทธิบัตรไปตรวจค้น ณ สำนักงานสิทธิบัตรประเทศออสเตรเลีย เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ *"กังหันน้ำชัยพัฒนา"* ได้รับเลขที่สิทธิบัตร ๓๑๒๗ เมื่อ**วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๖** และกระทรวงพาณิชย์ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสิทธิบัตร เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ นับเป็นสิ่งประดิษฐ์

สิทธิบัตรการประดิษฐ์

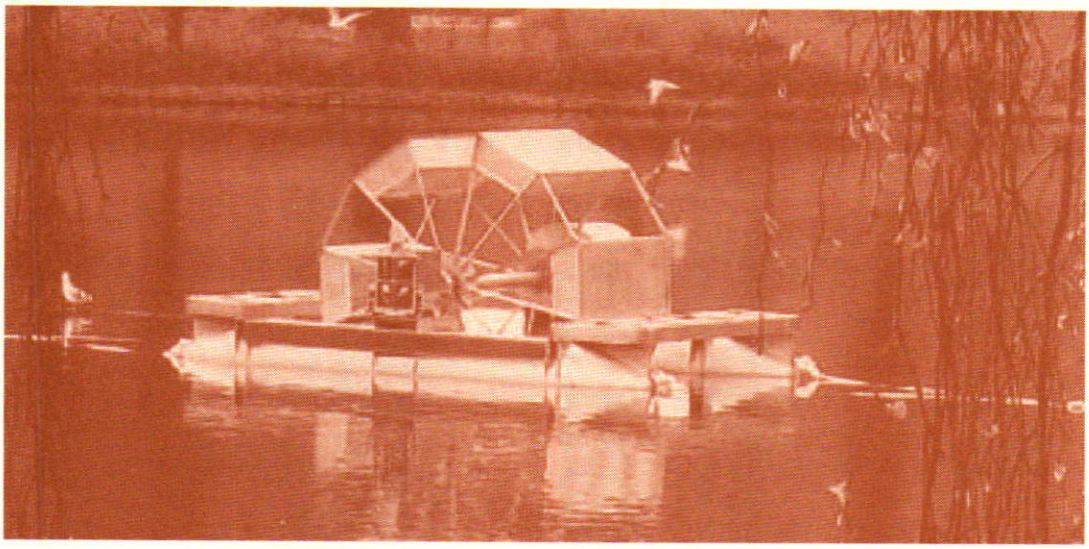
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สิทธิบัตรการประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำ
ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ที่กระทรวงพาณิชย์ทูลเกล้าฯ ถวาย

เครื่องกลเติมอากาศ เครื่องที่ ๙ ของโลก ที่ได้รับสิทธิบัตร และเป็นครั้งแรกที่มีการรับจดทะเบียนและออกสิทธิบัตรถวายแด่พระมหากษัตริย์

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ จึงได้ถือเป็น "วันนักประดิษฐ์" แต่นั้นมา

ในปีเดียวกันนั้น คณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติ ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย**รางวัลผลงานคิดค้นหรือสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ฝ่ายวิทยาศาสตร์ รางวัลที่ ๑ ประจำปี ๒๕๓๖** แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะที่ทรงประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ *"กังหันน้ำชัยพัฒนา"* ซึ่งเป็นผลงานประดิษฐ์คิดค้นขั้นสูง มีประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสียที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง โดยทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินรางวัล จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และประกาศนียบัตรประกาศพระเกียรติคุณ ในโอกาสเดียวกันนั้น คณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเงินเพิ่มเติม

กังหันน้ำชัยพัฒนาหรือเครื่องกลเติมอากาศที่เป็นผลงานจากพระราชดำริ

จำนวน ๗๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อพระราชทานแก่มูลนิธิชัยพัฒนาใช้ในการค้นคว้าวิจัยและประดิษฐ์คิดค้นผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติสืบไป

พระบาทสมเด็จพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี นำคณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลผลงานคิดค้นหรือสิ่งประดิษฐ์ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ รางวัลที่ ๑ ประจำปี ๒๕๓๖ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันอังคาร ที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๖ โอกาสนั้นได้พระราชทานพระราชดำรัสซึ่งทรงยกย่องและให้กำลังใจแก่นักประดิษฐ์คิดค้นทั้งหลาย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม และเป็นพระราชดำรัสที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของนักประดิษฐ์ไทยและอาจรวมไปถึงนักประดิษฐ์ทั้งหลายในนานาประเทศด้วย จึงขอเชิญความบางตอนมาบันทึกไว้ ดังนี้

"การที่สภาวิจัยได้ให้รางวัลเช่นนี้ก็เป็นที่ภูมิใจ และรู้สึกว่าเป็นกำลังใจ มิใช่สำหรับข้าพเจ้าเท่านั้นเอง สำหรับนักค้นคิดทั้งหลาย ซึ่งมีคนไทยมากคนที่ได้คิดประดิษฐ์สิ่งของที่เป็นประโยชน์มาช้านานแล้ว ตั้งแต่

ครั้งไปเยี่ยมภาคเหนือ เมื่อ ๓๐ กว่าปี แล้วได้ไปเห็นคนหนึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้น้ำตกแม่กลาง แล้วก็ได้ทำการสร้างไฟฟ้าน้ำตกเอกชนเป็นคนแรก เขาเอาเครื่องกำเนิดไฟฟ้าไปต่อกับน้ำ น้ำนั่นมาจากน้ำตกและไฟฟ้านั้นก็มาใช้ในบ้านของเขาได้โดยมีคล้ายๆ เป็นเครื่องเปิดปิดระยะห่างไกล ก็ทำให้นึกถึงว่าคนไทยก็มีความคิดที่จะค้นคิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ นอกจากนั้นก็มีผู้ที่เป็นนักค้นคิดตัวเอก ก็คือหม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ซึ่งได้มีชื่อเสียงในด้านนักค้นคิด ทำแม่เหล็ก ทำสูบน้ำเทพฤทธิ์ และที่สำคัญที่สุดได้ค้นคิดร่วมกันในเรื่องของการทำฝน ที่เรียกว่าฝนเทียมหรือฝนหลวง ทั้งนี้ก็เชื่อว่าคนไทยมีอัจฉริยะที่จะค้นคิดทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้อย่างดี มีตั้งแต่สมัยเมื่อ ๓๐ ปีนั้นก็ค้นคิดแล้ว แต่ไม่มีการสนับสนุนพอ จนกระทั่งสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นถูกขโมยไปหมด ถูกต่างประเทศไปทำในต่างประเทศ โดยที่ไม่ต้องเสียลิขสิทธิ์ ฉะนั้นการที่สภาวิจัยให้รางวัลเท่ากับทำให้ถือว่าคนที่ค้นคิดเป็นเจ้าของ และน่ายกย่องก็เป็นการดีอย่างยิ่ง ก็ขอให้สภาวิจัยได้สอดส่องต่อไป ในการดูผู้ที่มีความคิดริเริ่มและเป็นคนที่มีความคิดที่ก้าวหน้าแหวกแนว เพื่อให้ผู้ที่ค้นคิดมีกำลังใจ ในเมืองไทยนี้ก็ได้สร้างหลายๆ อย่าง ตั้งแต่เครื่องจักรกลสำหรับการเกษตร และสิ่งอื่นๆ ในทางเทคโนโลยีชั้นสูงก็มากหลาย ฉะนั้นถ้าให้กำลังใจเขา เมืองไทยก็จะสามารถพัฒนาขึ้นมาโดยใช้กำลังการวิจัยของเราเอง และส่วนมากก็ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายอย่างมาก ต่อไปก็อาจเป็นชื่อเสียงและเป็นรายได้ของประเทศก็ได้ ถ้าสิ่งค้นคิดนี้ได้ไปปฏิบัติในต่างประเทศโดยที่เรามีลิขสิทธิ์คุ้มครอง ฉะนั้นก็ขอให้สภาวิจัยได้ช่วยดูในเรื่องนี้ให้ดี จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง"

ในงานวันนักประดิษฐ์ ประจำปี ๒๕๕๑ และงานวันนักประดิษฐ์โลก ครั้งที่ ๑ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี ระหว่างวันที่ ๒-๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ สมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติ (International Federation of Inventor's Association-IFIA) ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ในการประชุม เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๑ ให้ถวายพระราชสมัญญา **"พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก"** แด่

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ด้วยทรงเป็นนักประดิษฐ์ไทยที่ทำคุณประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งมวล ผลงานประดิษฐ์คิดค้นของพระองค์ เช่น กังหันน้ำชัยพัฒนาดังกล่าว โครงการฝนหลวง ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง ไบโอดีเซล ล้วนเป็นพระอัจฉริยภาพของพระองค์โดยแท้ และทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวของโลกที่ทรงประดิษฐ์ผลงานที่มีประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ และสมาพันธ์ฯ ยังได้มีมติให้ **วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ของทุกปี เป็นวันนักประดิษฐ์โลก** อีกด้วย

ตอนที่ ๒

จากพระราชสมัญญา **"พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก"** ที่สมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๑ ต่อมาในเดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ก็ทรงได้รับการเทิดพระเกียรติในระดับนานาชาติอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนายฟรานซิส เกอร์รี (Dr. Francis Gurry) ผู้อำนวยการใหญ่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization - WIPO) เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ ท้องพระโรง ศาลาเริง วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ กราบบังคมทูลพระกรุณาประกาศสดุดีพระเกียรติคุณและทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล **ผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา (WIPO Global Leader Award) ด้วยทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่อุทิศพระองค์และใช้งานทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการพัฒนาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยทรงสร้างสรรค์ผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นนวัตกรรมด้วยพระองค์เอง ทั้งในรูปแบบของสิ่งประดิษฐ์ การดนตรี และศิลปะจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลก** นับว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงได้รับรางวัลนี้

คำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณมีคำแปลอย่างไม่เป็นทางการ ดังนี้

คำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา

"องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (ไวโป) รู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

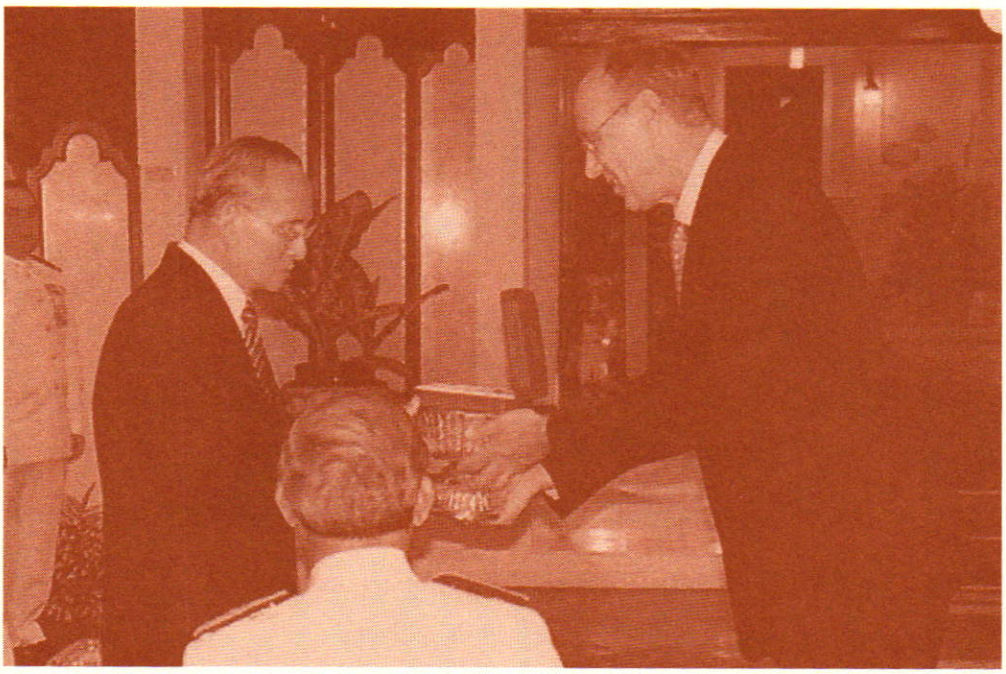
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีส่วนสนับสนุนอย่างสำคัญในการเผยแพร่บทบาทที่มีพลังของการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อการพัฒนาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยทรงสร้างผลงานที่มีความสร้างสรรค์และเป็นนวัตกรรมด้วยพระองค์เอง ซึ่งได้รับการคุ้มครองในฐานะทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งยังทรงสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อื่นในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและผลงานอีกด้วย

ในการแบ่งปันผลของความคิดสร้างสรรค์ของพระองค์ในรูปแบบของสิ่งประดิษฐ์และงานด้านการดนตรีและศิลปะ พระองค์มิได้เพียงทรงแสดงให้เห็นถึงพลังของทรัพย์สินทางปัญญาในการส่งเสริมและเพิ่มคุณภาพชีวิตและการทำงานในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังทรงส่งเสริมประชาชนทุกหนแห่งให้สร้างสรรค์ เคารพและคุ้มครองผลงานนั้นๆ อีกด้วย ประเทศไทยจึงเป็นสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกโดยพระองค์ทรงเป็นตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเด่นชัด

โครงการตามพระราชดำริจำนวนมากที่ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ของพระองค์ซึ่งได้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสังคมชนบทของประเทศไทย สิ่งประดิษฐ์ของพระองค์ อาทิ กังหันน้ำชัยพัฒนา และเทคโนโลยีการทำฝนเทียม ได้แก้ปัญหาความเดือดร้อนซึ่งส่งผลโดยตรงในการทำให้ชีวิตพสกนิกรนับล้านดียิ่งขึ้น

ในนามของประชาคมทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ ไวโปขอสดุดีพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญา

ถือเป็นโอกาสที่สำคัญและเป็นเกียรติอย่างสูงสำหรับข้าพระพุทธเจ้าในการ

นายฟรานซิส เกอร์รี ผู้อำนวยการใหญ่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Global Leader Award เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

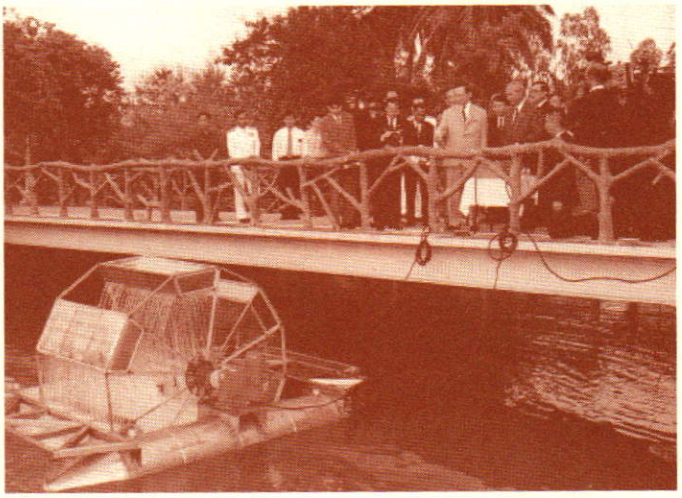
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญารางวัลแรกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณในฐานะที่ทรงเป็นตัวอย่างและแรงบันดาลใจในการใช้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

กรุงเทพฯ นายฟรานซิส เกอร์รี
ค.ศ. ๒๐๐๘ ผู้อำนวยการใหญ่
ไวโป"

ผลงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก และผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา ที่ทรงได้จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา จากข้อมูล ณ วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๒ ประมวลได้ ดังนี้

ผลงานที่ได้ถวายการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ มี ๒ ด้าน คือ

ด้านสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตร ได้แก่

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ทอดพระเนตรกังหันน้ำชัยพัฒนา

- สิทธิบัตรเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ *"กังหันน้ำชัยพัฒนา"*

- เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ

- การใช้น้ำมันปาล์มบริสุทธิ์เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล

- การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ

- การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน หรือ *"ฝนหลวง"*

- ภาชนะรองรับของเสียที่ขับถ่ายออกจากร่างกาย

- อุปกรณ์ควบคุมการผลักดันของเหลว

- กระบวนการปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยว เพื่อให้เหมาะต่อการเพาะปลูก หรือ *"โครงการแกล้งดิน"*

ด้านเครื่องหมายการค้า ไม่มีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในพระปรมาภิไธย แต่พระราชทานให้บริษัทสุวรรณชาด จำกัด และมูลนิธิชัยพัฒนา จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า รวม ๑๓ คำขอ ได้แก่

- เครื่องหมายการค้าสุวรรณชาด ๑ คำขอ

- เครื่องหมายการค้าทองแดง ๒ คำขอ

- เครื่องหมายการค้าโกลเด้นเพลส ๔ คำขอ

- เครื่องหมายการค้าธรรมชาติ ๕ คำขอ

- เครื่องหมายการค้ามุมสบายๆ ๑ คำขอ

ผลงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์

เช่น เพลงพระราชนิพนธ์ หนังสือต่างๆ ภาพถ่าย และภาพวาดฝีพระหัตถ์ และที่ทรงจดแจ้งต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา มี ๔ ผลงาน คือ

ด้านวรรณกรรม มี ๓ ผลงาน คือ

- หนังสือแนวคิดทฤษฎีใหม่

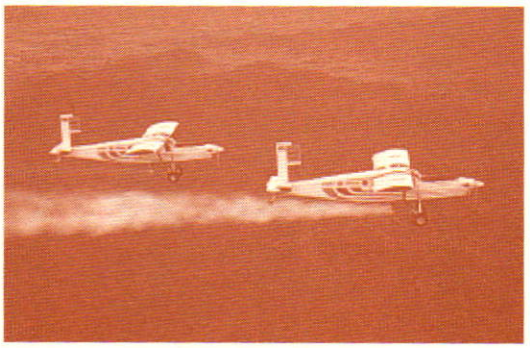
- โครงการทฤษฎีใหม่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- พระมหาชนก

ด้านศิลปกรรม มี ๑ ผลงาน คือ

- ประติมากรรมเหรียญพระมหาชนก

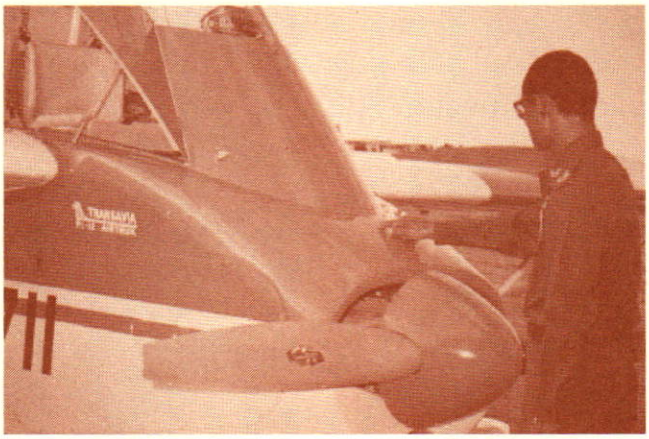
ผลงานที่ได้ถวายการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศ ได้แก่

- ฝนหลวง หรือ "Weather Modification by Royal Rainmaking Technology" ได้รับการจดทะเบียนที่สำนักงานสิทธิบัตรยุโรป

นอกจากนี้ยังมีสำนักงานสิทธิบัตรประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ๑๐ ประเทศ ได้แยกออกสิทธิบัตรในประเทศของตน ได้แก่ ไซปรัส เดนมาร์ก ฝรั่งเศส กรีซ โมนาโก โรมาเนีย ตุรกี แอลเบเนีย ลิทัวเนีย และมาซิโดเนีย รวมทั้งสิทธิบัตรที่ออกโดยสำนักสิทธิบัตรเขตบริหารพิเศษฮ่องกง ส่วนในสหรัฐอเมริกาอยู่ระหว่างการตรวจสอบของสำนักงานทรัพย์สินสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา

ทรงเจิมเครื่องบิน "แอร์ทรัค" เครื่องบินทำฝนเทียม
ณ สนามบินบ่อฝ้าย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๑๕

จากพระอัจฉริยภาพในการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ได้รับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จนเป็นที่มาของพระราชสมัญญา "พระบิดาแห่งการประดิษฐ์โลก" อันขยายไปสู่การที่ทรงส่งเสริมการคุ้มครองผลงานสร้างสรรค์ของนักประดิษฐ์ให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ และของโลก จนทรงได้รับรางวัล "ผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา" ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจแก่นักประดิษฐ์ทั้งหลาย ด้วยนวัตกรรมส่วนใหญ่ไม่ว่าในระดับครัวเรือน ระดับชาติ หรือระดับโลก ล้วนเริ่มต้นจากความคิดคล้ายแนวพระราชดำริ "แบบไทยทำไทยใช้ และประหยัด" ทั้งสิ้น

๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๒

พระมหากรุณาธิคุณในงานดุริยางคดนตรีไทย

นางสายไหม จบกลศึก

ชาวไทยโชคดีอย่างยิ่งที่มีพระมหากษัตริย์ ที่ทรงพระปรีชาญาณหยั่งรู้ในศาสตร์และศิลป์นานา ด้วยพระอัจฉริยภาพล้ำเลิศล้วนเป็นคุณต่อประเทศและชาวไทยอเนกอนันต์ เฉพาะพระปรีชาญาณด้านศิลปะนั้น พระองค์คือ **อัครศิลปิน** ทรงเชี่ยวชาญในงานศิลปะ ๕ ประเภท ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ถ่ายภาพ หัตถศิลป์ และดนตรี ทรงทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมสืบพระราชปณิธานในสมเด็จพระบุรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ตั้งแต่แรกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงสนพระราชหฤทัยส่งเสริมดนตรีไทยที่มีสุนทรียรสเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยให้ปรากฏไปในนานาประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักว่า ชาวไทยนั้นเป็นชาติที่มี

ความลึกซึ้งในการดนตรีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาวยุโรป โดยเฉพาะในด้าน**คีตศิลป์** ศิลปินในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ประดิษฐ์ทำนองและบทร้องที่เป็นอมตะ ตกทอดเป็นมรดกสมบัติทางวัฒนธรรมที่หาค่ามิได้จำนวนมาก มีความไพเราะแยบคาย เป็นสิ่งที่แสดงเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีบรรพชนไทยด้านดนตรีอย่างน่าชื่นชม ควรแก่การยกย่อง จึงมีพระราชประสงค์ให้นำเพลงไทยเหล่านั้นออกเผยแพร่ทั้งบทร้องและทำนอง มีการบันทึกด้วยโน้ตให้สมบูรณ์ตามแบบสากล เพื่อนักดนตรีทั่วไปสามารถบรรเลงได้อย่างกว้างขวาง

ทรงเป็นกำลังในการดำเนินการบันทึกโน้ตสากลของเพลงไทยให้แก่กรมศิลปากรอย่างเข้มแข็ง เพื่อบังเกิดความสำเร็จ ทรงเริ่มงานตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๑ ด้วยการตรวจสอบและบันทึกโน้ตสากล ทรงรับเป็นพระราชภาระโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการประชุมคณะผู้ทรงคุณวุฒิ และทรงรับเป็นประธาน ประกอบด้วย หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร นายมนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยขณะนั้น ในการดำเนินการนั้นเล่ากันว่าคณะกรรมการที่ดำเนินการคณะนี้ร่วมกันพิจารณาในเรือพระที่นั่ง โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในเรือพระที่นั่งร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เรือพระที่นั่งออกจากท่าวาสุกรีแล่นไปตามลำน้ำเจ้าพระยาขึ้นไปเกือบถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วล่องกลับ ได้พิจารณาความเห็นให้ยุติเกี่ยวกับเพลงที่คัดเลือก ทั้งการเรียกชื่อเพลง การสะกดคำให้ถูกต้องทั้งภาษาไทยและอังกฤษ แล้วมอบให้ข้าราชการแผนกดุริยางค์สากล กองการสังคีต กรมศิลปากร คือ *นายพิษณุ แช่มบาง* เป็นผู้บันทึกทำนองทางร้องและดนตรีเป็นโน้ตสากล *นายพิพัฒน์ ฤกษ์สำราญ* เป็นผู้คัดลอกโน้ต สำหรับทำแม่พิมพ์ คีตศิลปินอาวุโสหลายคน เช่น *นางแช่มช้อย ดุริยพันธุ์ นางศรีนาฏ เสริมสิริ นางอุษา สุคันธมาลัย* เป็นผู้บอกทางร้อง และ*นายมนตรี ตราโมท* เป็นผู้ตรวจสอบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กรมศิลปากรจัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง **“หนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑”** กล่าว

ได้ว่าหนังสือโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑ นี้ เป็นหนังสือประวัติศาสตร์เรื่องโน้ตเพลงไทยเล่มแรกของชาติ ที่อุบัติขึ้นด้วยน้ำพระราชหฤทัยแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเชิดชูเกียรติคุณศิลปินไทยผู้สร้างสรรค์งานไว้เป็นมรดกแก่แผ่นดินให้ปรากฏเป็นสำคัญ โอกาสนี้ได้เชิญพระบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเกี่ยวกับการจัดพิมพ์มาแสดงให้ทราบถึงน้ำพระราชหฤทัยเกี่ยวกับดนตรีประจำชาติไทย ดังนี้

"พระบรมราชโองการ

ศิลปของชาติไทยเป็นพยานอันหนึ่งที่แสดงว่าชาติไทยเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ การที่จะรักษาแบบแผนความเจริญรุ่งเรืองนี้ไว้มิให้เสียรูป ควรที่จะได้รวบรวมศิลปของไทยไว้มิให้เสื่อมศูนย์ เพราะในปัจจุบันนี้มีศิลปของชาติอื่นเข้ามาปะปนอยู่เป็นอันมาก อาจทำให้ศิลปของไทยเรา ซึ่งอยู่ในระดับที่ดีงามอยู่แล้วผันแปรไปได้

วิชาดนตรีไทย เป็นศิลปสำคัญที่ชาติไทยเราได้รับเป็นมรดกตกทอดมาหลายชั่วคนแล้ว โดยครูอาจารย์ในสมัยก่อนได้รับฝึกหัดไว้แล้วถ่ายทอดให้แก่ศิษยานุศิษย์สืบต่อกันมาด้วยความทรงจำเป็นพื้น ด้วยเหตุนี้แต่ละครูและอาจารย์จึงต่างมีแนวทางศิลปผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง บางเพลงแม้จะเป็นเพลงเดียวกันแต่มักจะมีทางแตกต่างกันไปตามแบบของแต่ละครู จึงเห็นสมควรที่ได้รวบรวมเพลงที่เป็นหลักไว้มิให้เสื่อมศูนย์และแปรผันไปจากหลักเดิม เพื่อเป็นแบบแผนสำหรับการศึกษาวิชาดนตรีไทยต่อไป

ความจริงเรื่องรวบรวมเพลงไทยนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกราชบัณฑิตยสภา ได้ทรงเห็นความสำคัญมาแล้ว ถึงกับได้ทรงเริ่มจัดการให้เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์เสนาบดีกระทรวงวัง เจ้าสังกัดของกรมปี่พาทย์และโขนหลวง สั่งให้ครูดุริยางค-ดนตรีและผู้ชำนาญการจดโน้ตเพลงมาร่วมกันบรรเลง และบันทึกลงเป็นโน้ตไว้ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๓ ณ วังวรดิศ สัปดาห์ละ ๒ วัน จนถึงพุทธศักราช ๒๔๗๕ ก็หยุดชะงักไปคราวหนึ่ง ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ หลังจากที่ได้โอนงานของกรมปี่พาทย์และโขนหลวงมาสังกัดอยู่ในกรมศิลปากรแล้ว รัฐบาลก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทยและ

บันทึกเป็นโน้ตสากลขึ้นดำเนินงานบันทึกและตรวจสอบต่อมาจากที่ค้างไว้ และได้รวบรวมเพลงไทยที่บันทึกตรวจสอบกันไว้ได้ มีจำนวน ๔๗๕ เพลง แต่เพลงที่คณะกรรมการได้ตรวจสอบฟังกันดูแล้วและบันทึกไว้ครบทุกแนวนั้น คงบันทึกกันไว้ได้ราว ๑๐๐ เพลง ก็ยุติลง ซึ่งต่อมากรมศิลปากรก็ได้ขวนขวายจัดพิมพ์ขึ้นไว้ได้ ๒ ชุด คือ ชุด "โหมโรงเย็น" มี ๑๗ เพลง กับชุด "ทำขวัญ" อีก ๑๖ เพลง รวม ๒ ชุด เป็น ๓๓ เพลง นอกนั้นยังมิได้จัดพิมพ์ เวลานี้ต้นฉบับทั้งหมดคงเก็บรักษาไว้ที่กรมศิลปากร ต้นฉบับเหล่านี้ เขียนด้วยดินสอดำลงบนกระดาษอัดสำเนา ง่ายแก่การเสื่อมเสียเป็นที่สุด

ข้าพเจ้าเห็นสมควรสนับสนุนให้เพลงไทยที่บันทึกไว้แล้วนั้นคงไว้เป็นหลักฐานยั่งยืนสืบไป มิฉะนั้น งานที่ได้ดำเนินมาแล้วจะกลายเป็นเสียแรงเปล่า และศิลปสำคัญของชาติในประเภทวิชาดนตรีไทย จะผันแปรเสื่อมศูนย์ไป จึงมอบเงินให้กรมศิลปากรรับไปดำเนินการต่อไปให้สำเร็จผลสมประสงค์ โดยให้จัดพิมพ์โน้ตเพลงไทย ซึ่งเป็นทางกลางขึ้นก่อนเพื่อจำหน่ายด้วยราคาย่อมเยา สำหรับที่จะใช้เป็นทุนหมุนเวียนมาจัดพิมพ์เล่มใหม่และชุดอื่น แล้วจะได้หาทางสนับสนุนให้จัดพิมพ์โน้ตเพลงไทยที่บันทึกไว้ครบทุกแนวในโอกาสต่อไป เพราะการจัดพิมพ์เช่นนี้ นอกจากจะดำเนินตามความประสงค์เดิม เพื่อรักษาศิลปสำคัญของชาติไว้มิให้เสื่อมศูนย์ผันแปรไปแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่วิชาดนตรีของไทยออกไปในหมู่ประชาชนผู้สนใจให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
วันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕"
(สะกดการันต์ตามต้นฉบับ)

จากพระบรมราชโองการ จะสะท้อนถึงพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างดีว่า ทรงหวงแหนห่วงใยมรดกวัฒนธรรมของชาติเพียงใด ทรงเป็นต้นแบบแห่งการรักษาความเป็นชาติไทยทุกสาขาตลอดมา

กรมศิลปากรได้สนองพระมหา-กรุณาธิคุณโดยบันทึกโน้ตเพลงไทยทั้งหลายที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยการเลียนแบบแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มไว้แล้ว นำเผยแพร่ในนิตยสาร

ศิลปากร อย่างต่อเนื่อง ตราบกระทั่งมหามงคลสมัยพระราชพิธีกาญจนาภิเษกฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ จึงรวบรวมโน้ตเพลงไทยทั้งหมดมาจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดโน้ตเพลงไทย เล่ม ๑-๒-๓ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นมรดกของแผ่นดินที่สมบูรณ์ตามพระราช-ปณิธานที่ทรงริเริ่มไว้เป็นปฐม นับเป็นคุณประโยชน์อย่างไพศาลแก่การศึกษาดนตรีไทยอย่างยั่งยืนด้วยพระบารมี

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒

พระราชดำริแก้ไขปัญหาการจราจร ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

นางสายไหม จบกลศึก

ตอนที่ ๑

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศที่ปรากฏว่ามีการเติบโตอย่างเสรีโดยไม่มีกรอบระเบียบบังคับควบคุมที่เป็นระบบ นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๐ เป็นต้นมา สภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศขยายตัวรวดเร็วมาก ประชากรเพิ่มจำนวนทวีคูณ ส่งผลให้ความต้องการในการเดินทางของผู้คนเพิ่มตาม หากแต่โครงข่ายระบบถนนที่มีประสิทธิภาพกลับมีไม่เพียงพอสำหรับรองรับจำนวนยวดยานพาหนะ จึงเป็นสาเหตุให้การจราจรแออัดคับคั่ง

กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนา ทรงแก้ไขปัญหาของเมืองหลวงหลายประการ โดยเฉพาะการจราจร ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง ดังกระแสพระราชดำรัสว่า

"การจราจรที่คับคั่งนี้ เป็นปัญหาที่ยุ่งยาก และขอพูด คือ ประชาชนเดือดร้อน ประชาชนจะไปทำงานทำการ ต้องเสียเวลาบนท้องถนน ๒-๑๐ ชั่วโมง ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพของบุคคลด้อยลงไป"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาว่า การแก้ไขปัญหาจราจร จะต้องดำเนินการทั้ง **แบบเร่งด่วนในจุดวิกฤต** และ **แบบระบบโครงข่ายจราจร**

การแก้ปัญหาจราจรแบบเร่งด่วนในจุดวิกฤต

คือ การเพิ่มพื้นที่ผิวจราจร "พื้นที่ผิวจราจร" หรือ "ผิวจราจร" นั้นความหมายคือ **"ถนน"**

พระราชดำริปรับปรุงถนนในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร ทั้งที่เป็นตรอกซอกซอย สะพานข้าม ทางร่วม และทางแยก สามารถรองรับปริมาณรถที่เพิ่มขึ้น มีกระแสพระราชดำรัสว่า

*"สำหรับการจราจร เครื่องมือนั้นสำคัญที่สุด คือ ถนน ก็ต้องมีถนนที่เหมาะสม มีเครื่องควบคุมการจราจรที่เหมาะสม และมีกฎเกณฑ์ของแต่ละแห่งแต่ละส่วนของผิวจราจรนั้นให้เหมาะสม อันนี้ก็มิใช่เรื่องของนิติศาสตร์ ไม่ใช่เรื่องของรัฐศาสตร์หรือของตำรวจ หรือของศาล เป็นเรื่องของ**วิศวกรรม**"*

การสร้างกายภาพของเมืองที่มีคุณภาพ เป็นศาสตร์ที่ผสมผสานกันระหว่างงานสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระอัจฉริยภาพในงานด้านนี้อย่างเป็นที่ประจักษ์ หากพิจารณาถนนหนทางที่มีพระราชดำริให้สร้างจะปรากฏว่า มีเส้นทางที่เกิดขึ้นหลายลักษณะ มีทั้งถนนระยะสั้นระยะยาว เส้นทางยกระดับ สะพานแขวน อุโมงค์ และทางลัด ทั้งมีพระเมตตาพระราชทานพระราชดำริแก้ไขปัญหาการควบคุมจราจร

โครงการพระราชดำริเพิ่มผิวจราจรในกรุงเทพมหานคร

เริ่มเมื่อระหว่าง พุทธศักราช ๒๕๓๖-๒๕๓๘ มีหลายวิธี คือ สร้างทางในที่ที่ยังไม่มีทางขยายพื้นผิวการจราจร เสริมด้วยการจัดระเบียบจราจร การก่อสร้างเพิ่มเติมจะไม่ทำลายภูมิทัศน์และคุณค่าประวัติศาสตร์ *ซึ่งล้วนใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น* ได้แก่

ถนนสุทธาวาส

เพื่อแก้ไขจราจรคับคั่งบริเวณถนนหลังโรงพยาบาลศิริราชที่ยาวตลอดถึงตลาดพรานนก เฉพาะในเวลาเร่งรีบที่ประชาชนต้องออกไปทำงานและกลับบ้านทั้งเช้าและเย็น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร ได้เสด็จเข้ารักษาพระองค์ ณ โรงพยาบาล

ศิริราช ทอดพระเนตรเห็นความเดือดร้อนของประชาชนที่ต้องอดทนกับสภาวะรถติด มีพระราชดำริให้สร้างถนนใหม่เลียบทางรถไฟสายใต้ ช่วงปลายถนนอิสรภาพต่อถนนจรัญสนิทวงศ์ เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กยาว ๖๑๐ เมตร กว้าง ๒ ช่องทางจราจร พระราชทานชื่อถนนสุทธาวาสตามนามวัดสุทธาวาสที่ถนนเลียบผ่าน

ถนนหยดน้ำ

เพื่อระบายรถจากบริเวณลาดสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฝั่งพระนครโดยมิต้องหยุดรอสัญญาณไฟ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นว่า แต่ละวันการจราจรบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าต่อเนื่องมาถึงถนนราชดำเนินกลางคับคั่งมาก เมื่อรถจากฝั่งธนบุรีข้ามสะพานมาแล้วจะต้องหยุดรอสัญญาณไฟจราจรที่เชิงลาดสะพานก่อนเข้าสู่ถนนราชดำเนินกลางหรือมุ่งไปยังสนามหลวง เป็นผลให้รถติดสะสมยาวเลยสะพานต่อเนื่องไปจนถึงแยกอรุณอัมรินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปรับปรุงและจัดระเบียบช่องจราจรทางซ้ายสุดบริเวณเชิงลาดสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (หน้ากรมประชาสัมพันธ์เดิม) ให้มีแนวถนนเพื่อรถที่ลงจากสะพานวนกลับเข้าสู่ถนนเจ้าฟ้าและท้องสนามหลวงได้โดยมิต้องรอสัญญาณไฟการจราจรคล่องตัวขึ้น ทางกลับรถแห่งนี้เมื่อมองภาพจากมุมสูงรูปทรงเหมือนหยดน้ำ

พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๕ ล้านบาท ให้กรุงเทพมหานครดำเนินการสำเร็จในเวลา ๒ เดือน เปิดใช้เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๗

ถนนหยดน้ำ คือ น้ำพระราชหฤทัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พสกนิกร

การเพิ่มผิวจราจรโดยลดฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

แม้ถนนหยดน้ำจะช่วยคลี่คลายการจราจรให้หายคับคั่งระดับหนึ่ง แต่ถนนราชดำเนินกลางยังคงติดขัดเมื่อรถแล่นมาถึงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เพราะต้องชะลอเนื่องจากผิวจราจรรอบวงเวียนค่อนข้างแคบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเพิ่มผิวจราจรบริเวณรอบอนุสาวรีย์ โดยลดส่วนฐานอนุสาวรีย์ลง ๑ เมตร ลดขนาดเกาะกลางบนถนนราชดำเนินกลางลงเล็กน้อย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรุงเทพมหานครตกแต่งลานรอบอนุสาวรีย์และเกาะกลางถนนให้สง่างามด้วยพรรณไม้ดอกไม้ประดับ ชดเชยที่ฐานถูกลดทอนลง การสัญจร

ถนนราชดำเนินบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ

สะดวกขึ้นมาก ถนนราชดำเนินและอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก็สดชื่น มีชีวิตชีวางามอร่ามด้วยดอกไม้หลากพันธุ์ตลอดมา

การขยายผิวจราจรเส้นทางถนนราชดำเนิน ๒ แห่ง

พุทธศักราช ๒๕๓๗ เมื่อการจราจรจากสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าสู่ถนนราชดำเนินคล่องตัวขึ้น แต่รถที่แล่นมาถึง **สะพานผ่านฟ้าลีลาศ** และ**สะพานมัฆวานรังสรรค์** ทั้งสองฝั่งประสบปัญหาคอขวด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๒ ล้านบาท ให้กรุงเทพมหานครขยายผิวจราจร ทรงกำชับให้ระมัดระวังการอนุรักษ์รูปแบบของสะพานไว้อย่างดี เนื่องจากเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าของชาติทั้งด้านศิลปะและประวัติศาสตร์

สะพานผ่านฟ้าลีลาศขยายความกว้างของสะพานออกทั้งสองข้าง ข้างละ ๗ เมตร ยาว ๒๕ เมตร ใช้เวลาก่อสร้าง ๑๘๐ วัน เปิดการจราจรวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ ก่อนวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๑ วัน

สะพานมัฆวานรังสรรค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างเป็นสะพานคู่ขนาน ขนาบ ๒ ข้าง เพื่อเป็นการธำรงรักษามรดกทางศิลปกรรมและประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ ๕ ไว้ เพราะการขยายผิวจราจรย่อมกระทบรูปแบบศิลปกรรม ขนาดสะพานกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๕ เมตร สำเร็จทันวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

ถนนราชดำเนินบริเวณสะพานมัฆวานรังสรรค์

การสร้างสะพานคู่ขนานไปกับสะพานเดิม ถือเป็นงานอนุรักษ์ศิลปกรรมอย่างน่าชื่นชม ได้แก้ปัญหาจราจรของถนนราชดำเนินกลางและถนนราชดำเนินนอกได้อย่างดี

การขยายผิวจราจรถนนศรีอยุธยา

พุทธศักราช ๒๕๓๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการขยายถนนศรีอยุธยาด้านสนามราชตฤณมัยสมาคม ฝั่งตรงข้ามสวนจิตรลดาอีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า การแก้ปัญหาจราจรเป็นพระราชกรณียกิจที่อยู่ในพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลา เพราะว่า ส.ค.ส. ที่พระราชทานในพุทธศักราช ๒๕๓๗ มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับคำว่าจราจร ดังนี้

"สวัสดีปีใหม่ ดูดี ๆ ปีที่แล้วยิ้มบ้าง ไม่ยิ้มบ้าง ปีนี้ต้องยิ้ม 'จร' คือ แล่น ต้องใจเย็น 'อะจร' คือไม่แล่น 'จราจร' คือแล่นบ้างไม่แล่นบ้าง ขอจงมีความสุขความเจริญ"

การสร้างสะพานคนเดินข้ามถนนรัชดาภิเษก

พุทธศักราช ๒๕๓๘ มีสิ่งก่อสร้างนอกจากถนน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระราชทานแก่ชาวกรุงเทพมหานครคือ สืบเนื่องมาจากเมื่อสร้างถนนรัชดาภิเษกเสร็จแล้ว การจราจรสะดวกรวดเร็วมาก บางช่วงรถแล่นเร็ว ทำให้ประชาชนข้ามถนนลำบาก จึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สร้างสะพาน-

ลอยข้ามถนน คือ สะพานลอยข้ามถนนบริเวณหน้าศาลอาญา เปิดใช้เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๘

ในพุทธศักราช ๒๕๓๘ ได้มีเส้นทางใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาจราจรเพิ่มขึ้นอีก เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพระอาการประชวรของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ โรงพยาบาลศิริราช ทอดพระเนตรเห็นสภาพจราจรคับคั่งเป็นทางยาวบริเวณสี่แยกอรุณอัมรินทร์ และสี่แยกจรัญสนิทวงศ์ เนื่องจากสะพานข้ามแยกทั้งสองอยู่ใกล้กันมาก จึงมีพระราชดำริให้สร้าง "ทางคู่ขนาน" เชื่อม ๒ สะพานเข้าด้วยกัน อันเป็นที่มาของ "โครงการพระราชดำริทางคู่ขนานลอยฟ้า ถนนบรมราชชนนี"

ทางคู่ขนานลอยฟ้า ถนนบรมราชชนนี

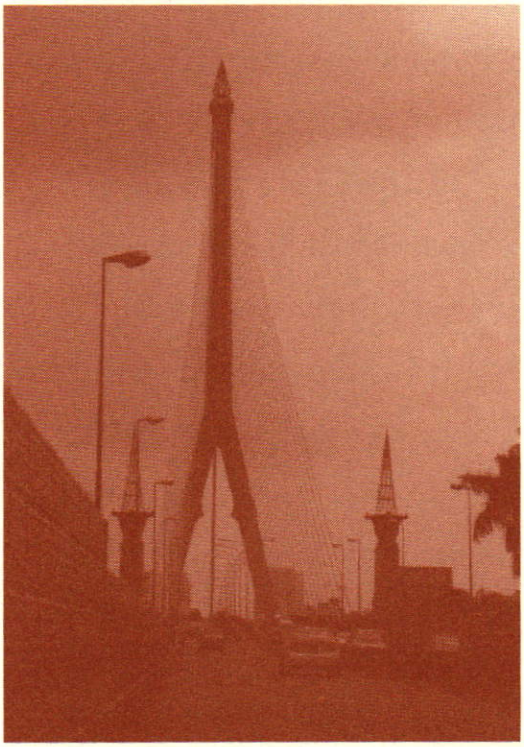
ถนนยกระดับยาว ๑๔ กิโลเมตร แบ่งเป็น ๒ ช่วง ช่วงแรกอยู่ในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร เป็นทางคู่ขนานยกระดับคร่อมเหนือสะพานข้ามสี่แยกอรุณอัมรินทร์และสะพานข้ามสี่แยกจรัญสนิทวงศ์ ยาว ๔.๕ กิโลเมตรส่วนอีก ๙.๕ กิโลเมตร จากทางแยกต่างระดับสิรินธรไปถึงทางแยกต่างระดับฉิมพลี อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวง ทำให้ผู้ที่เดินทางจากตลิ่งชันสามารถมุ่งหน้าเข้าสู่สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าได้สะดวกรวดเร็ว ขณะเดียวกัน การจราจรจากถนนราชดำเนินกลาง เมื่อข้ามสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าแล้ว ก็จะสามารถใช้ทางคู่ขนานลอยฟ้าถนนบรมราชชนนีมุ่งสู่ชานเมืองโดยไม่ติดสัญญาณไฟบนถนนพื้นราบ

การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา "สะพานพระราม ๘"

คือการแก้ปัญหาจราจรอีกแห่งหนึ่ง ในระยะเวลา ๓ ปีต่อเนื่องกัน ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๖-๒๕๓๘ แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงแก้ปัญหาการจราจรทำให้เกิดเส้นทางตามพระราชดำริหลายเส้นทางแล้วก็ตาม ก็ยังไม่ครอบคลุมได้อย่างกว้างขวาง เพราะยังมีความแออัดระหว่างสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฝั่งธนบุรี ต่อเนื่องไปถึงถนนราชดำเนินกลางและบริเวณใจกลางเกาะรัตนโกสินทร์อยู่ เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบว่าเส้นทางสัญจรข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงนี้ จะใช้สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและสะพานกรุงธนเป็นหลัก ในชั่วโมงเร่งด่วนปริมาณรถ

สะพานพระราม ๘
จากฝั่งกรุงเทพมหานครไปฝั่งธนบุรี

คับคั่งติดขัดต่อเนื่องไปในถนนใกล้เคียงหลายสาย ได้แก่ ถนนบรมราชชนนี สิรินธร ราชวิถี จรัญสนิทวงศ์ และราช-ดำเนิน ไม่สะดวกทั้งแก่ผู้เดินทางและสถานที่ราชการที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างสะพานพระราม ๘ ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาอีกแห่งหนึ่ง เชื่อมต่อจากทางคู่ขนานลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี บริเวณแยกอรุณอมรินทร์ผ่านถนนอรุณอมรินทร์ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปบรรจบกับปลายถนนวิสุทธิกษัตริย์ สามารถกระจายปริมาณรถที่ต้องข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาโดยไม่ฝ่าการจราจรทางถนนราชดำเนิน

การขยายผิวจราจรหรือการสร้างถนนทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นการแก้ปัญหาจราจร **แบบเร่งด่วนในจุดวิกฤต** ส่วนหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระมหากรุณาแก่ชาวกรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการจราจรและกำหนดการแก้ไขอย่างเป็นขั้นตอน ทรงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เร่งด่วนก่อน จากนั้นจึงทรงแก้ปัญหาในภาพรวม ดังพระราชดำรัสว่า

"ความจริงได้แก้ไขมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แต่ข้อที่ทำให้หนักใจ คือ การแก้ไขนั้น ไม่ทันกับปัญหาที่เกิดขึ้น คือการแก้ไขถ้าทำไป ๕๐ ปัญหาเกิดขึ้นเป็น ๖๐ ก็หมายความว่า ขาดทุนไป ๑๐ อย่างนี้ก็เป็นธรรมดา แต่ไม่ได้หมายความว่าแพ้ ๑๐ ที่ขาดทุนไปก็จะต้องพยายามแก้ไข ถ้าไม่แก้ไข ก็จะเป็นปัญหาเพิ่มขึ้นจนกระทั่งไม่มีทางที่จะแก้ ถ้าเราแก้ไปเรื่อย แม้จะแก้เต็มที่ไม่ได้ ก็ต้องแก้ไป ฉะนั้น ก็เกิดความคิดว่าจะต้องแก้ไขในเหตุการณ์เฉพาะหน้าก่อน เพื่อที่จะสามารถแก้ไขในการดำเนินงานในอนาคต เพราะเหตุว่าถ้าการแก้ไขเฉพาะหน้าดำเนินไปไม่ได้ ก็จะทำให้การแก้ไขในอนาคตดำเนินไปไม่ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างก็หยุดชะงัก"

การแก้ปัญหาจราจรแบบระบบโครงข่ายจราจร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า การแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร นอกจากจะแก้เป็นจุดๆ เพื่อคลี่คลายปัญหาเฉพาะหน้าและเฉพาะจุดดังกล่าวแล้ว จำเป็นต้องแก้อย่างเป็นระบบในระยะยาว ลักษณะโครงข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมเส้นทางย่อยเข้าด้วยกัน รวมทั้งสร้างเส้นทางใหม่เสริมบางส่วน ให้โครงข่ายต่อเนื่องกันอย่างสมบูรณ์ ซึ่งได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๔ คือ **โครงการถนนวงแหวนรัชดาภิเษก** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชหฤทัยจะพระราชทานให้เป็นของขวัญแก่ทวยราษฎร์ เมื่อทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี มีพระราชดำรัสว่า

"โครงการถนนรัชดาภิเษกนี้ ไม่ทราบว่าท่านทราบหรือเปล่าว่ามาจากอะไร ตอนนั้นจะฉลองรัชดาภิเษก หมายความว่าฉลอง ๒๕ ปีของรัชกาลปัจจุบัน ก่อนนั้นหน่อยเป็นวันที่ไปกรมทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ไปฉลองแล้วก็มีการเลี้ยงพระ พอดีจอมพล ประภาส จารุเสถียร ผู้บัญชาการทัพบกและรัฐมนตรีมหาดไทยมาบอกว่า รัชดาภิเษกนี่ทางรัฐบาลขอมี

การฉลองหน่อย ถามว่า ฉลองอะไร ท่านจอมพล ประภาส ก็บอกว่าจะสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ที่ไหนไม่ทราบจำไม่ได้ เลยบอกว่า ***ขอเถิดอนุสาวรีย์อย่าเพิ่งสร้าง สร้างถนนดีกว่า เรียกว่าวงแหวน เพราะมันเป็นความฝันเป็นความฝันมานานแล้ว เกือบ ๔๐ ปี อยากสร้างถนนวงแหวน”***

ถนนรัชดาภิเษก

เป็นถนนวงแหวนรอบในกรุงเทพ-มหานครประกอบด้วยถนนสายเดิมที่มีอยู่หลายสายและถนนที่สร้างขึ้นใหม่อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่รับสนองพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาจราจรหลายหน่วยงาน เช่น กรมทางหลวง กรมโยธาธิการและกรุงเทพมหานคร ใช้เวลาก่อสร้างยาวนานถึง ๒๓ ปี เปิดใช้เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ เป็นถนนคอนกรีตยาว ๔๕ กิโลเมตร กว้าง ๒๕-๕๐ เมตร ๒-๔ ช่องจราจร พร้อมเกาะกลาง มีทั้งทางราบและทางยกระดับ กำหนดเป็น ๔ ช่วง

ช่วงที่ ๑ จากแยกรัชโยธินถึงแยก อสมท.

ช่วงที่ ๒ จากถนนสุขุมวิทถึงสะพานกรุงเทพ

ช่วงที่ ๓ จากแยกมไหศวรรย์ ถึงสามแยกท่าพระ

ช่วงที่ ๔ จากสามแยกวงศ์สว่างถึงแยกรัชวิภา

ถนนรัชดาภิเษก เป็นถนนสายแรกที่วนรอบพื้นที่การจราจรติดขัดกลางเมือง ทำให้สามารถออกจากศูนย์กลางได้หลายทิศทาง เป็นตัวอย่างการจัดระบบทางหลวงแบบ Ring Radial ที่แผ่รัศมีออกรอบทิศเป็นวงแหวน เป็นผลดีแก่การจราจรในกรุงเทพมหานครมาก

โครงการอันเนื่องมาจากพระ-ราชดำริ บริเวณถนนพระราม ๙

อย่างไรก็ตาม การจราจรเป็นปัญหาที่ไม่รู้จบ แม้ได้รับการแก้ไขระยะหนึ่ง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็ย่อมเกิดปัญหาใหม่ขึ้นได้เสมอ เช่น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๗ พื้นที่ธุรกิจมีชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่นด้วยเหตุจากการสร้างถนนเชื่อมถนนพระราม ๙ กับถนนเทียมร่วมมิตร ทำให้บริเวณแยก อสมท. ในชั่วโมงเร่งด่วน มีรถติดอย่างหนัก เฉพาะที่รอผ่านสี่แยกนับจำนวนเป็นพันคัน

ยาวติดต่อกันถึง ๑,๒๐๐ เมตร เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการแก้ไขที่มีผลระยะยาว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริสร้างระบบถนนให้รถสามารถไหลเวียนได้ทุกทิศทาง โดยใช้ทางลัดเชื่อมต่อระหว่างถนนสายหลัก เพื่อช่วยระบายรถที่คับคั่ง เรียกว่า **"โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บริเวณถนนพระราม ๙"** ดังพระราชดำรัสเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๘ ว่า

"ถนนที่แน่นที่สุด คือถนน น่าเสียดายนะ ถนนชื่อ ***ถนนพระราม ๙*** *เราคือ พระราม ๙ ก็แย่ พระราม ๙ มีแฟนมาก เมื่อมีแฟนมาก ถนนก็เต็ม แล้วเราก็แก้ไข "*

การสร้างทางลัดเชื่อมต่อระหว่างถนนพระราม ๙ กับถนนโดยรอบอีก ๔ เส้นทางคือ ถนนเทียมร่วมมิตร ถนนประชาอุทิศ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ และถนนคู่ขนานชั่วคราวฝั่งทิศเหนือและฝั่งทิศใต้ขนานกับแนวถนนพระราม ๙ มีผลให้การจราจรคล่องตัวมาก รถในชุมชนวิ่งลัดออกสู่ถนนต่างๆ โดยรอบได้

พระราชกรณียกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการจราจรในกรุงเทพมหานครแบบการสร้างระบบโครงข่ายจราจร เพื่อบังเกิดความคล่องตัว อันมีผลถึงการรักษาสุขภาพอนามัยราษฎร การถนอมน้ำมันเชื้อเพลิงที่มิต้องเผาผลาญโดยไม่ควรเมื่อเกิดการจราจรติดขัด เป็นภารกิจหนักที่ทรงมุ่งมั่นจะแก้ไขให้ลุล่วงตลอดเวลา

ตอนที่ ๓

จราจรโครงการพระราชดำริ

ปัญหาของผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลประการหนึ่ง คือ จราจรติดขัดมีส่วนก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจมาก เกิดภาวะมลพิษ เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบถึงปัญหานี้ ทรงตระหนักว่างบประมาณของราชการเพื่อคลี่คลายปัญหานี้มีจำกัด เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการนี้คือ **ตำรวจ** ด้วยทรงห่วงใยประชาชนที่ต้องเผชิญปัญหาดังกล่าว ในพุทธศักราช ๒๕๓๖

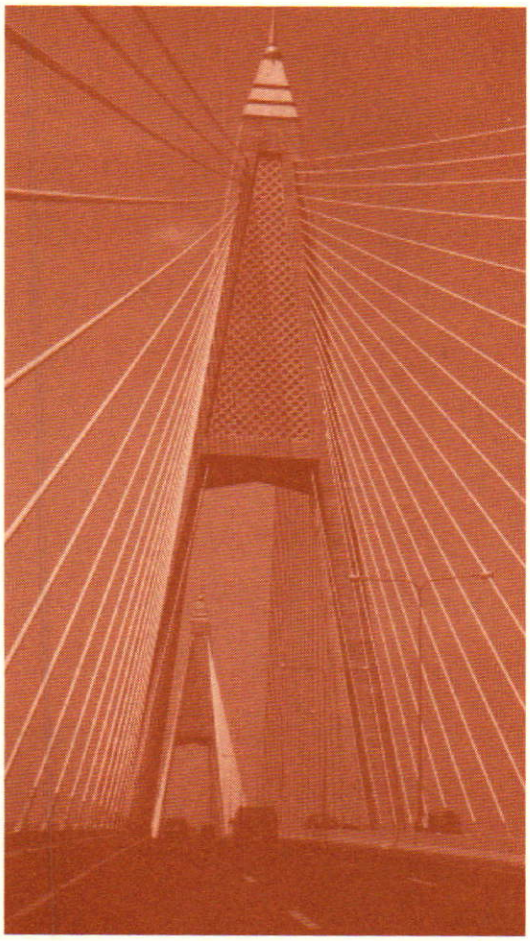
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทาน **"จราจรโครงการพระราชดำริ"** โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๑๐ ล้านบาท แก่กองบัญชาการตำรวจนครบาล จัดซื้ออยานพาหนะ ได้แก่ จักรยานยนต์ขนาดเล็ก เครื่องมือสื่อสาร น้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์ที่จำเป็น ตลอดทั้งค่าเบี้ยเลี้ยง เพื่อการแก้ไขการจราจรเฉพาะในเวลาเร่งด่วน พระราชทานแนวพระราชดำริว่า เจ้าหน้าที่ควรรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักใช้รถใช้ถนนอย่างมีระเบียบวินัย เคารพกฎจราจร

เจ้าหน้าที่ที่ประจำรถจักรยานสายตรวจในโครงการนี้ จะต้องเร่งรุดไปถึงจุดที่การจราจรติดขัดขั้นวิกฤตอย่างเร่งด่วน พร้อมกับแก้ไขการจราจรในช่วงนั้น โดยใช้จักรยานยนต์ปฏิบัติการ นำขบวนรถที่ติดให้เคลื่อนที่พ้นออกไปได้เหมือนน้ำไหล ตำรวจจราจรควรดูแลยวดยานบนถนนให้เคลื่อนตัวไปอย่างสม่ำเสมอ พยายามมิให้รถติดอยู่กับที่อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน พื้นที่จราจรที่เบียดเสียดแบบคอขวดในระยะยาวควรขยายให้ผิวจราจรเท่ากับถนนส่วนอื่น **"จราจรโครงการพระราชดำริ"** จึงเป็นการแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานครอีกลักษณะหนึ่ง

ถนนกาญจนาภิเษก

พุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างถนนสายใหม่ ซึ่งต่อมาเมื่อถนนใกล้จะแล้วเสร็จสมบูรณ์ตามโครงการ รัฐบาลได้ขอพระราชทานชื่อว่า**ถนนกาญจนาภิเษก** เป็นอนุสรณ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นถนนวงแหวนชานเมืองรอบนอกที่ต่อเชื่อมกับถนนรัชดาภิเษก ถือว่าเป็นการสร้างระบบโครงข่ายจราจรที่สมบูรณ์อีกขั้นหนึ่ง ก่อให้เกิดความคล่องตัวในการเดินทางออกไปสู่ชนบทมากยิ่งขึ้น ผ่านจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ พระนครศรีอยุธยา แล้ววนกลับมายังกรุงเทพมหานคร ระยะทาง ๑๖๖ กิโลเมตร นอกจากบรรเทาปัญหาการจราจรเพราะมีเส้นทางเลี่ยงให้รถวิ่งออกนอกเมืองได้โดยไม่ต้องผ่านเข้ามาในกรุงเทพ-มหานครเช่นแต่ก่อน ลดการสูญเสียพลังงานและสิ้นเปลืองเวลาแล้ว ยังสามารถนำผลผลิตจากชนบทเข้ามาเลี่ยงเมืองหลวงได้ง่ายขึ้น แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

ถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันตก ระยะทาง ๖๘ กิโลเมตร กว้าง ๑๐-๑๒

ถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันออก
เส้นทางบางพลี-บางปะอิน

ช่องจราจร แนวถนนเดิม คือ ถนนตลิ่งชัน-สุพรรณบุรี ก่อสร้างระหว่าง พุทธศักราช ๒๕๒๒-๒๕๔๓

ถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันออก ระยะทาง ๖๓ กิโลเมตร กว้าง ๔-๘ ช่องจราจร เป็นเส้นทางบางพลี-บางปะอิน แล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๑

ถนนกาญจนาภิเษกด้านใต้ เส้นทางบางพลี-บางขุนเทียน ระยะทาง ๓๔ กิโลเมตร เป็นทางยกระดับ กว้าง ๖-๘ ช่องจราจร

โครงข่ายจตุรทิศตะวันตก-ตะวันออก

พุทธศักราช ๒๕๓๘ มีพระราชดำริให้ก่อสร้างโครงข่ายจราจรที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างสมบูรณ์ทั่วทั้งกรุงเทพมหานคร เกิดเป็น **"โครงข่ายจตุรทิศตะวันตก - ตะวันออก"** เชื่อมต่อถนนและสะพานย่อยๆ หลายโครงการเข้าด้วยกันทั้งในตะวันตก-ตะวันออก เป็นเส้นทางคมนาคมที่บางช่วงสร้างขึ้นใหม่ตามแนวทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกและแนวทิศเหนือไปทิศใต้ ทำให้เกิดเป็นโครงข่ายแบบจตุรทิศ หรือ ๔ ทิศ เพิ่มความคล่องตัวแก่ประชาชนที่ต้องเดินทางไปยังมุมเมืองต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีทั้งการสร้างและใช้ถนนเส้นเดิมและทางยกระดับ คือ ทางคู่ขนานลอยฟ้าบรมราชชนนี ต่อไปยังสะพานพระราม ๘ มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างถนนขึ้นใหม่ ๔ ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ ๑ ทางยกระดับบริเวณถนนศรีอยุธยา

ช่วงที่ ๒ ถนนเลียบบึงมักกะสัน

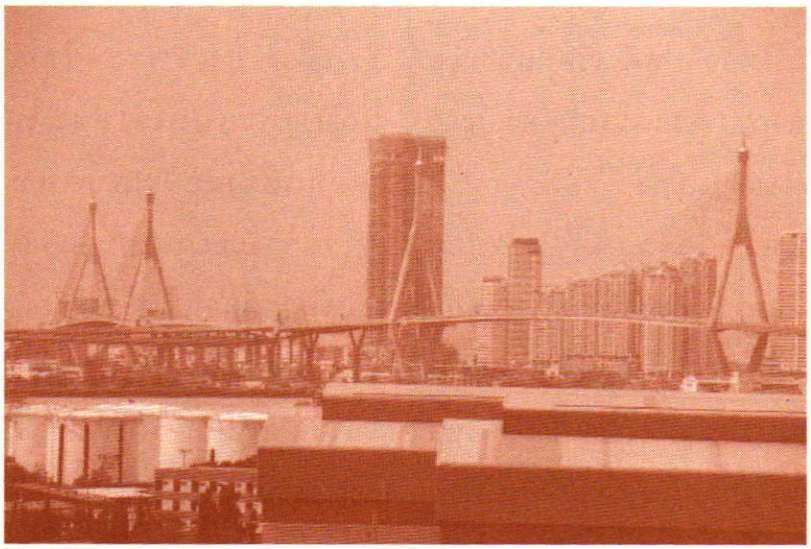
ช่วงที่ ๓ ถนนเลียบบึงมักกะสัน-แยก อสมท.

ช่วงที่ ๔ ถนนใต้ทางด่วนแยก อสมท. - ถนนพระราม ๙

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม

พุทธศักราช ๒๕๓๘ เศรษฐกิจขยายตัวสูง การพาณิชย์และการขนส่งเติบโตอย่างกว้างขวาง ทำให้การจราจรติดขัดรุนแรงมาก เฉพาะการจราจรทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานครอันเป็นเส้นทางอยู่ในข่ายถนนจตุรทิศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้าง **"ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม"** อีกเส้นหนึ่งที่จะบรรเทาการจราจรในเขตอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการและท่าเรือคลองเตย เนื่องจากเส้นทางหลักมุ่งเข้าสู่กรุงเทพมหานครไม่มีเส้นทางที่จะกระจายการเดินรถเพื่อหลีกเลี่ยงการเข้าเมือง อันทำให้เกิดการแออัดทางการจราจร และทำให้ถนนชำรุดเสียหาย ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙ ให้กรมโยธาธิการสนองพระราชดำริร่วมกับกรุงเทพมหานครและกรมทางหลวงชนบท ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เขตราษฎร์บูรณะ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร พื้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม จังหวัดสมุทรปราการ

แบ่งงานออกเป็น ๓ ส่วน คือ งานถนน งานสะพาน และงานสวนสาธารณะ

งานถนน ๗.๘ กิโลเมตร เชื่อมโยงถนนพระราม ๓ ถนนทางรถไฟสายเก่า และถนนปู่เจ้าสมิงพราย

งานสะพาน เป็นสะพานแขวนชนิดเสาขึง ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลบางจาก อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นสะพาน ๒ ช่วงต่อเนื่องกันแห่งแรกของประเทศ เชื่อมถนนปู่เจ้าสมิงพราย ถนนพระราม ๓ และถนนสุขสวัสดิ์ ระยะทาง ๔๒ กิโลเมตร สูง ๕๔ เมตร เพื่อให้เรือบรรทุกสินค้าสามารถแล่นลอดผ่านได้ เปิดใช้เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๐

งานสวนสาธารณะ ได้แก่ สวนศรีนครเขื่อนขันธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๑ เปิดเดินรถได้อย่างเป็นทางการเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙ ในปีมหามงคลที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

ถนนและสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม ช่วยให้การจราจรคล่องตัวในบริเวณเขตอุตสาหกรรมตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร เขตอุตสาหกรรมพระประแดง และเขตอุตสาหกรรมปู่เจ้าสมิงพราย

แก้ปัญหารถบรรทุกจากโรงงานในจังหวัดสมุทรปราการให้วิ่งไปสู่ท่าเรือคลองเตยได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยมิต้องสัญจรผ่านเข้ามาสู่ใจกลางเมือง

จะเห็นได้ว่า งานจราจรของกรุงเทพมหานครเป็นพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยอย่างยิ่ง ทรงปรับปรุงแก้ไขและแสวงหาแนวทางเพื่อให้บังเกิดความเรียบร้อยเพื่อให้ประชาชนชาวไทยได้อยู่อย่างร่มเย็น แนวพระราชดำริทั้งการแก้ปัญหาแบบเร่งด่วนในจุดวิกฤตเสมือนต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการสร้างระบบแบบโครงข่ายจราจรเป็นการวางแผนไว้ล่วงหน้า ทำให้บ้านเมืองเกิดความผ่อนคลาย และในเวลาเดียวกันก็ได้ก้าวไปสู่ทิศทางแห่งความเจริญตลอดมา

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒

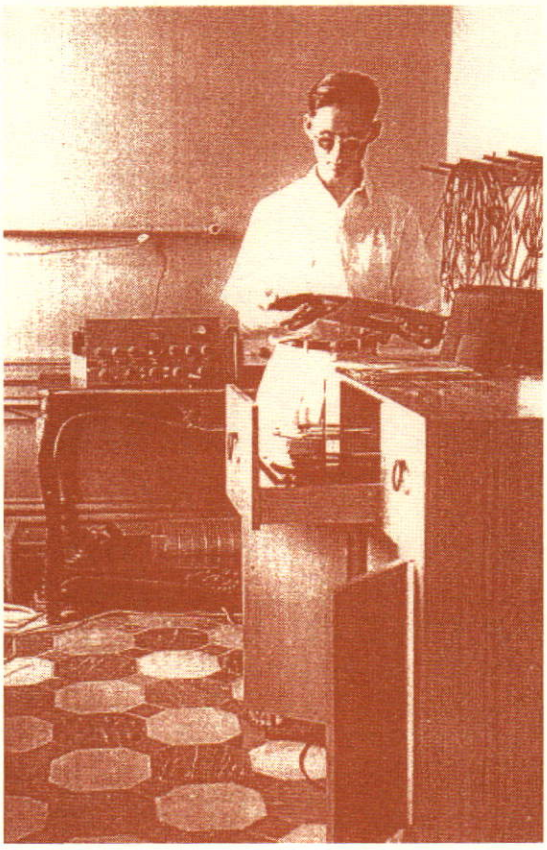

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงเป็นนักจัดรายการวิทยุ

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

*อาชีพ **"นักจัดรายการวิทยุ"** เป็นอาชีพยอดนิยมอาชีพหนึ่งในปัจจุบัน ที่นักจัดรายการวิทยุบางคนมีผู้รับฟังประจำหรือแฟนคลับ เป็นจำนวนไม่น้อย "ในหลวงของเรา" ก็เคยทรงเป็นนักจัดรายการวิทยุมาก่อน โดยทรงจัดรายการเพลงที่สถานีวิทยุ อ.ส.พระราชวังดุสิต และรายการทรงจัดนั้นมิใช่เพื่อความบันเทิงสถานเดียว หากได้ทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับประชาชนของพระองค์ โดยเฉพาะนักเรียนนิสิตนักศึกษา และทรงริเริ่มให้ผู้มีจิตเมตตาขอฟังเพลงโดยบริจาคเงินโดยเสด็จพระราชกุศลยามเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ อันเป็นแบบอย่างของการจัดรายการบันเทิงเพื่อการกุศลทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในปัจจุบัน*

ความสนพระราชหฤทัยด้านวิทยุของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เริ่มมาแต่ยังทรงพระเยาว์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เคยพระราชทาน

ทรงจัดรายการเพลงจากแผ่นเสียง สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต พุทธศักราช ๒๔๙๕

สัมภาษณ์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมชนกนาถด้านวิทยุว่า

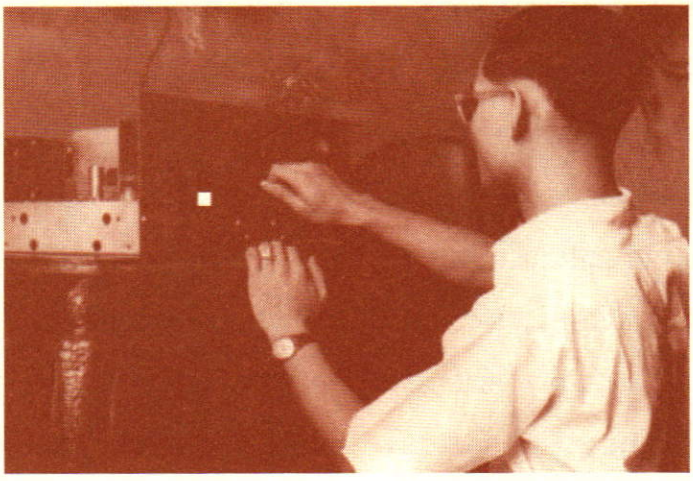
"เท่าที่สังเกตมาตั้งแต่ยังจำความได้ ก็เห็นท่านทำงานช่างอยู่หลายอย่าง ท่านเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อตอนเด็ก ๆ นั้น ท่านก็มีความสนพระทัยในงานช่างมาก แล้วก็ตอนท่านเล็ก ๆ สมเด็จย่าเลี้ยงท่านอย่างค่อนข้างจะเข้มงวด คือ แม้แต่ของเล่นก็ไม่ได้มีของเล่นมากมายสำเร็จรูปอย่างฟุ่มเฟือยเหมือนอย่างเด็ก ๆ สมัยนี้ แม้แต่เงินทองที่สมเด็จย่าให้เป็นค่าขนมแต่ละครั้งนั้นก็ให้อย่างจำกัด จะซื้อจะหาอยากได้อะไรแต่ละอย่างก็ต้องคิดว่า จะเอาอะไรก่อนอะไรหลัง อะไรคุ้มดีไหม อย่างเช่นท่านอยากได้วิทยุมาฟังท่านก็ต้องเข้าหุ้นกับทูลกระหม่อมลุง [หมายถึง พระบาทสมเด็จ

พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐม-รามาธิบดินทร-ผู้เรียบเรียง] ซื้อชิ้นส่วนของวิทยุทีละชิ้น ๆ เอามาแล้วก็มาประกอบเองเป็นวิทยุซึ่งต้องฟังกันสองคนที่เข้าหุ้นกัน"

พระองค์ได้ทรงซื้ออุปกรณ์เครื่องรับวิทยุสมัยนั้น คือ ผลึกแร่ ลวดหนวดแมว คอยล์ คอนเดนเซอร์ และหูฟัง ซึ่งมีวางขายเลหลังราคาถูกในเมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์-แลนด์ ซึ่งเป็นที่ประทับครั้งทรงพระเยาว์ แล้วทรงประกอบเป็นเครื่องรับวิทยุชนิดใช้แร่ เมื่อได้ทรงต่อเครื่องรับวิทยุนี้เข้ากับสายอากาศยาว ๆ ก็ปรากฏว่าทรงสามารถรับฟังสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุโรปได้หลายแห่ง จะเห็นได้ว่าพระอุปนิสัยในการใช้อุปกรณ์ราคาถูกแต่ทำงานได้ดีนั้นมีมาแต่ทรงพระเยาว์

ครั้นเมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติและเสด็จกลับมาประทับในประเทศไทยเป็นการถาวร ในชั้นแรกประทับที่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ระหว่างที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐานกำลังซ่อมแซมปรับปรุง รัฐบาลได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเครื่องส่งวิทยุคลื่นยาวและคลื่นสั้น เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ เครื่องส่งวิทยุเครื่องนี้ดัดแปลงมาจากเครื่องส่งคลื่นสั้นจอห์นสันไวกิง รุ่น PC-610 แบบที่ทหารใช้กันในสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีกำลังส่ง ๑๐๐ วัตต์ หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับประจำวันอังคาร ที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ รายงานข่าวว่า *"...ทั้งนี้ ก็เพื่อจะเปิดสถานีส่งอีกสถานีหนึ่งในพระที่นั่งอัมพร ให้ประชาชนได้รับฟังเหตุการณ์ในราชสำนัก และได้ฟังพระราชนิพนธ์บทเพลงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง ขณะนี้กำลังติดตั้งเครื่องและทดลองอยู่ ถ้าเรียบร้อยก็จะส่งในขนาดไฟ ๑๕๐ วัตต์ และคลื่น ๕๒ เมตร ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ น. ถึง ๑๒.๐๐ น. โดยให้ชื่อว่าสถานีวิทยุ อ.ส."* หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันอังคาร ที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ รายงานข่าวเพิ่มเติมว่า *"... รายการสำหรับส่งกระจายเสียงนั้นนอกจากจะทรงพระราชทานด้วยพระองค์แล้ว อาจจะประกอบไปด้วยมหาดเล็กอื่น ๆ ด้วย"*

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน พระราชทานนามสถานีวิทยุแห่งนี้ว่า **"สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต"** มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Amphorn Sathan Royal Household Radio Station มีชื่อเรียกสั้น ๆ ว่า "อ.ส."

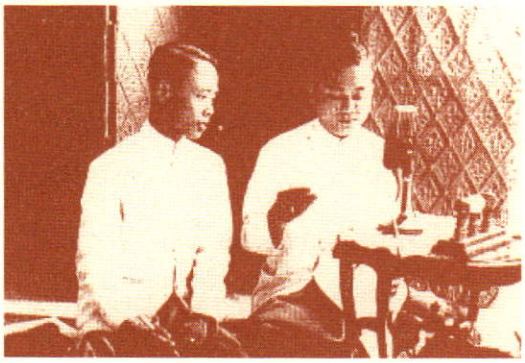
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรับเครื่องส่งวิทยุ
เมื่อเริ่มตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต

หรือ "Or Sor" มีรหัสชื่อสถานีว่า HS 1 AS ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายขวัญแก้ว วัชโรทัย เป็นนายสถานีวิทยุ อ.ส. นายเจิมศักดิ์ แก้วสุวรรณ เป็นผู้ช่วยฝ่ายช่างเทคนิค สถานีวิทยุ อ.ส. ได้เริ่มออกอากาศทันทีที่การติดตั้งแล้วเสร็จในเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ นั้น และต่อมาในเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕ รัฐบาลได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเครื่องส่งวิทยุคลื่นยาวเพิ่มอีกชุดหนึ่ง ออกอากาศเวลา ๑๗.๔๕ นาฬิกา ถึง ๑๘.๓๐ นาฬิกา กรมประชาสัมพันธ์ถือว่าสถานีวิทยุ อ.ส. เป็นเครือข่ายของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงเพียงแห่งเดียวที่กรมประชาสัมพันธ์และกรมไปรษณีย์โทรเลขอนุญาตให้ส่งคลื่นสั้นได้จนปัจจุบันนี้ สถานีวิทยุ อ.ส. ได้ขยายเวลาออกอากาศและขยายกำลังส่งไปโดยลำดับ และได้เพิ่มการส่งกระจายเสียงในระบบ FM อีกระบบหนึ่ง

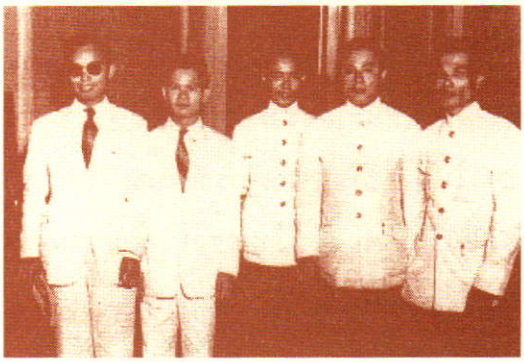
นายขวัญแก้ว วัชโรทัย นายสถานีวิทยุ อ.ส. ได้กล่าวถึงพระราชประสงค์สำคัญในการจัดตั้งสถานีวิทยุ อ.ส. ว่า *เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวไทยได้มีโอกาสติดต่อกับพระองค์ได้ง่ายขึ้นไม่ต้องผ่านขั้นตอนตามพิธีการ* เมื่อพินิจถึงช่วงเวลานับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ จนถึงพุทธศักราช ๒๔๙๕ เป็นเวลาร่วม ๒๐ ปีที่ประชาชนชาวไทยโหยหาพระผู้ทรงเป็นร่มโพธิ์ทองของแผ่นดิน แม้ในช่วงเวลาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน จะได้เสด็จนิวัตพระนครบ้าง ก็ดูเป็นช่วงเวลาอันแสนสั้นในความรู้สึกของพสกนิกรผู้รอคอยจะได้เฝ้าเบื้องพระยุคลบาท ฉะนั้น เมื่อสถานีวิทยุ อ.ส. เริ่มออกอากาศ **"ในหลวงของเรา"** จึงไม่ทรงเป็นเพียงผู้กำหนดนโยบายการจัดรายการออกอากาศ หากทรงเป็น **"นักจัดรายการวิทยุ"** ด้วยพระองค์เองอีกด้วย ทรงเห็นว่าดนตรี เป็นภาษาสากลที่สามารถข้ามเครื่องกีดขวางทางภาษา วัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ จึงทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อในการเชื่อมความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นลึกซึ้งระหว่างสถาบันกษัตริย์กับประชาชนของพระองค์ นอกจากนี้ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศ จะโปรดให้สถานีวิทยุ อ.ส. ร่วมกับสถานีวิทยุ จ.ส. ของกรมการทหารสื่อสาร ถ่ายทอดการเสด็จพระราชดำเนินด้วยทุกครั้ง ทำให้ประชาชนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดได้รับรู้ข่าวสารพระราชกรณียกิจที่ออกอากาศสด ได้ยินพระสุรเสียงที่พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่ประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ ด้วย

การส่งกระจายเสียงครั้งแรกของสถานีวิทยุ อ.ส. เมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ จึงเป็นรายการเพลงจากแผ่นเสียงที่ **"ในหลวงของเรา"** ทรงเลือกเอง ทั้งทรงปรับแต่งเครื่องส่งวิทยุเอง บางครั้งก็โปรดให้ผู้ฟังขอเพลงทางโทรศัพท์ได้ด้วย นอกจากนี้ยังทรงบันทึกเสียงวงดนตรีของนักเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอด วงดนตรีไทย วงข้าราชบริพาร เป็นต้น เพื่อนำไปออกอากาศ ทรงพระกรุณาโปรดให้ *"วงลายคราม"* ซึ่งเป็นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่มาร่วมเล่นดนตรีกันทุกเย็นวันศุกร์ กับ *"วง อ.ส. วันศุกร์"* ซึ่งประกอบด้วยบุคคลจากหลากหลายอาชีพที่มีใจรักในดนตรีมาบรรเลงดนตรีถ่ายทอดสดออกอากาศทุกเย็นวันศุกร์ โดยทรงร่วมบรรเลงดนตรีด้วยทั้ง ๒ วง และสมควรบันทึกไว้ ณ ที่นี้

ผู้ประกาศสถานี นายสุภักดี สุวรรณจินดา
นายสหัส พุกกะมาน

คณะเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต
พุทธศักราช ๒๔๙๕

ด้วยว่า ในช่วงที่ทรงเป็นนักจัดรายการของสถานีวิทยุ อ.ส. นี้ เป็นช่วงเวลาที่มีเพลงพระราชนิพนธ์ใหม่ ๆ ออกมามากที่สุดด้วย

นอกจากนี้ยังทรงจัดให้มีการแสดงดนตรีเพื่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน โดยวงดนตรีจากสถาบันต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนกันไปบรรเลงที่เวทีลีลาศสวนอัมพร แล้วถ่ายทอดสดออกอากาศทางสถานีวิทยุ อ.ส. ด้วยประเทศไทยในสมัยนั้นยังไม่มีโทรทัศน์ การบันเทิงในรูปแบบอื่น ๆ ก็ยังไม่แพร่หลายพอและมิได้จัดอย่างสม่ำเสมอ วงดนตรีที่ไปบรรเลง เช่น วงดุริยางค์ของแต่ละเหล่าทัพและตำรวจ วงดนตรีจากโรงเรียนนายร้อยของแต่ละเหล่าทัพและตำรวจ วงดนตรีจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ วงดนตรีไทย วงดนตรีไทยสากลคณะต่าง ๆ ทำให้วงการดนตรีและการขับร้องทั้งเพลงไทยเดิมและเพลงไทยสากลในสมัยนั้นมีความคึกคักขึ้นเป็นอันมาก

นอกจากรายการบันเทิงดังกล่าว นักจัดรายการคนอื่น ๆ ของสถานีวิทยุ อ.ส. ยังได้จัดรายการที่ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้ฟัง เช่น รายการเกี่ยวกับการศึกษา การแพทย์ สาธารณสุข วิทยาศาสตร์ กีฬา กฎหมาย การเกษตร โภชนาการ ฯลฯ ที่สำคัญคือ *สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี* แม้จะมิได้ทรงเป็นนักจัดรายการด้วย แต่ก็ทรงริเริ่มให้มี ***การจัดรายการเผยแพร่ธรรมะ*** โดยนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่มาแสดงธรรมปาฐกถาออกอากาศสดและเรียบเรียงบทความทางธรรมะออกอากาศ

โดยทรงพิจารณาบทเรียบเรียงเหล่านั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน หากตอนใดยังไม่ชัดเจนหรือยากต่อความเข้าใจก็จะพระราชทานพระราชดำริให้แก้ไขให้เข้าใจง่ายสำหรับผู้ฟังทั่วไป ทั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงพระผนวช ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึง ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ เป็นเวลา ๑๕ วัน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ก็ยังได้พระราชทานพระดำรัสทางสถานีวิทยุ อ.ส. ในวันทรงพระผนวช ทั้งโปรดให้จัดการบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุ อ.ส. ออกอากาศทุกวันระหว่างทรงพระผนวชด้วย

รายการสำคัญอีกรายการหนึ่งที่ควรกล่าวถึงคือ รายการ **"ทำบุญกับในหลวง"** ในช่วงเวลาเดียวกับที่สถานีวิทยุ อ.ส. เริ่มออกอากาศเมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๕ เกิดโรคโปลิโอระบาด *"ในหลวงของเรา"* มีพระราชดำริให้สถานีวิทยุ อ.ส. ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางรวมน้ำใจคนไทย จัดรายการกุศลสลับกับการประกาศเชิญชวนประชาชนให้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล *"ทำบุญกับในหลวง"* ซึ่งได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดี มีประชาชนบริจาคข้าวของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค และเงินทองส่งไปยังพระตำหนักจิตรลดารโหฐานเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อเกิดอหิวาตกโรคระบาดในพุทธศักราช ๒๕๐๑ และ ๒๕๐๒ สถานีวิทยุ อ.ส. ก็ได้จัดรายการกุศล *"ทำบุญกับในหลวง"* ในลักษณะเดียวกัน จนในพุทธศักราช ๒๕๐๕ เกิดมหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ทรงริเริ่มจัดรายการพิเศษขึ้นเป็นพระองค์แรก คือ ทรงเล่นดนตรี ให้คนขอเพลงโดยบริจาคเงินช่วยผู้ประสบภัยที่แหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดรายการเพลงรับบริจาคครั้งนั้นมีเรื่องเล่ากันต่อมาว่า มีทั้งผู้โทรศัพท์มาบริจาคเงินขอเพลง และผู้โทรศัพท์มาบริจาคเงินขอให้หยุดร้องเพลง ซึ่งเป็นการล้อเล่นกัน อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาเพียง ๑ เดือน สถานีวิทยุ อ.ส. ได้รับบริจาคเงินกว่า ๑๑ ล้านบาท สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคมูลค่ากว่า ๕ ล้านบาท ทั้งมีผู้อาสาสมัครบริจาคแรงงานช่วยปฏิบัติงานขนส่งยกข้าวของต่าง ๆ ไปบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนด้วย

การบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล *"ทำบุญกับในหลวง"* ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนเป็นอันมาก เกิดกองทุนต่าง ๆ ซึ่งได้พัฒนาเป็นมูลนิธิสำคัญ ๆ เช่น มูลนิธิราชประชาสมาสัย มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ กล่าวได้ว่า สถานีวิทยุ อ.ส. ซึ่งเกิดขึ้นโดยพระราชดำริ ได้มีบทบาทสำคัญในการเริ่มต้นการกระจายเสียงแจ้งข่าวสารเพื่อเกื้อกูลการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นแบบอย่างของความร่วมมือร่วมใจของชนในชาติมาจนทุกวันนี้

ปัจจุบัน สถานีวิทยุ อ.ส. ส่งกระจายเสียงวันอังคารถึงวันอาทิตย์ ทั้งคลื่นสั้นและคลื่นยาวในระบบ AM และ FM ควบคู่กัน รายการต่าง ๆ ยังคงมีหลากหลายสาขา เช่น ดนตรี การศึกษา การเกษตร กีฬา การสาธารณสุข วิทยาศาสตร์ ศาสนา ข่าวพระราชกรณียกิจต่าง ๆ และข่าวการกุศล ส่วนข่าวอื่น ๆ เช่น ข่าวการเมือง ข่าวชาวบ้าน ข่าวอาชญากรรม ไม่มีการนำเสนอ และไม่ถ่ายทอดข่าวโดยรวมจากกรมประชาสัมพันธ์ ยามที่บ้านเมืองเกิดภาวะวิกฤต เช่น เกิดปฏิวัติ รัฐประหาร มีการกระจายเสียงของฝ่ายต่าง ๆ ตามคำสั่งของทางราชการ หรือคำสั่งของฝ่ายที่ยึดอำนาจได้ สถานีวิทยุ อ.ส. จะปิดสถานี ไม่มีการถ่ายทอดข่าวหรือเสนอรายการใด ๆ แต่จะตั้งตนเป็นกลาง เพราะเป็นสถานีวิทยุส่วนพระองค์ ที่ทำการสถานีก็ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐาน ผู้ใดจะล่วงล้ำเข้ามามิได้ ยกเว้นกรณีวาระสำคัญของบ้านเมืองที่มีการถ่ายทอดรวมกันและเป็นงานอันเกี่ยวเนื่องกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่ไม่ได้มีผลต่อการชี้นำประชาชนไปในด้านความนึกคิดทางการเมือง หรือความรุนแรงต่าง ๆ สถานีวิทยุ อ.ส. จึงร่วมถ่ายทอดรายการเหล่านั้น

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๑

เสียงจากข้าแผ่นดิน : อย่าละทิ้งประชาชน

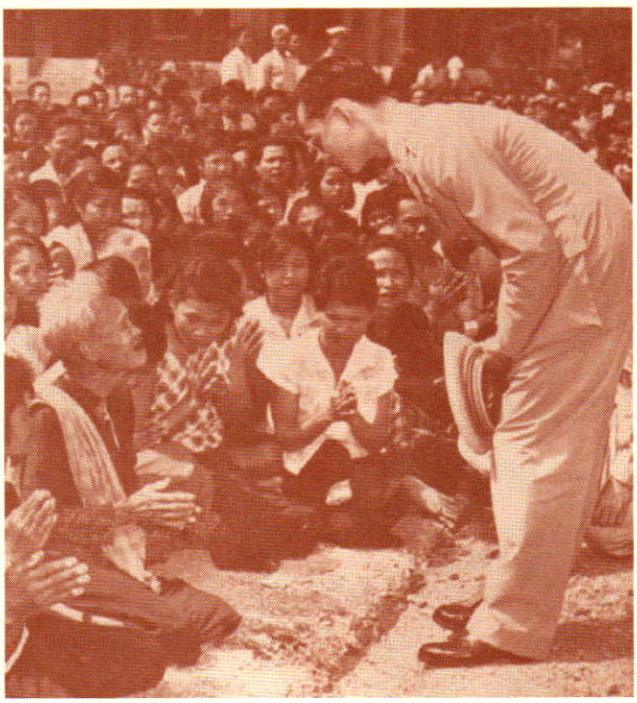
นางสาวมยุรี สุขใย

เสมือนหยดน้ำกลางทะเลทราย ที่ชโลมจิตใจของคนไทยในยามทุกข์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตอบรับคำกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๙ แห่งจักรีบรมราชวงศ์

ด้วยพระชนมายุเพียง ๑๘ พรรษา กับพระราชภาระในฐานะพระมหากษัตริย์ที่แม้จะยังทรงไม่มั่นพระทัยนัก แต่การที่ทรงตอบรับพระราชภาระนี้ เพื่อประชาชนจะได้มีที่พึ่ง ที่พักพิง คือพระเมตตาที่มอบแก่อาณาประชาราษฎร์ของพระองค์เป็นเบื้องแรกแล้ว

"ฉันพยายามจะไม่ท้อใจ ทั้งที่บางทีเกือบท้ออยู่เหมือนกัน ตอนที่อยู่ในสวิส แต่ก็รู้ว่าต้องยึดมั่นในสิ่งที่คิดว่าถูกต้องควรทำ มั่นใจเถิดว่า ฉันจะพยายามอย่างที่สุด"

คือพระราชปรารภบางตอนในพระราช-หัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยัง ดร.ฟรานซีส บี. แซร์

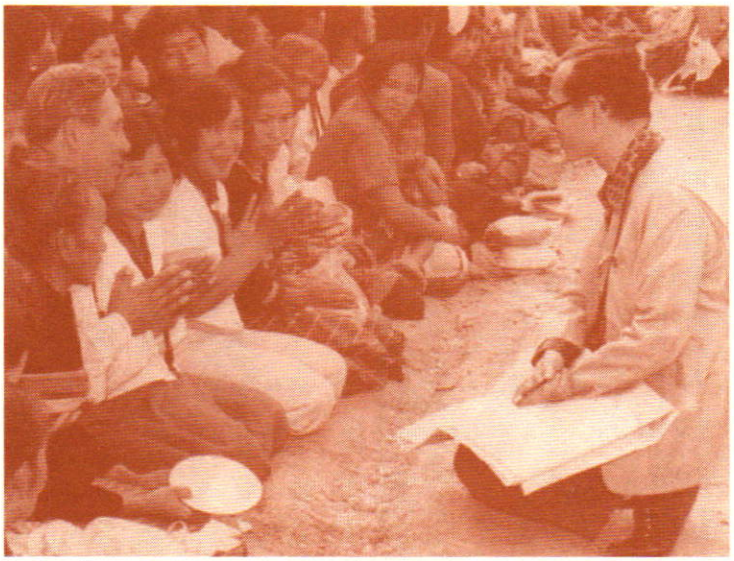

ชาวอเมริกันผู้ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยเมื่อแรกที่พระองค์เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงปรับพระองค์เพื่อให้เหมาะสมกับพระสถานภาพใหม่ และเป็นไปตามความสนพระราชหฤทัยในพระราชกิจของพระองค์ ทรงกระตือรือร้นในการทรงงานเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นทรงอุทิศทุ่มเทพระองค์ ในเวลาต่อมา

การได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในภูมิภาคต่าง ๆ อันเป็นพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติ ถือว่ามีความหมายและมีความสำคัญยิ่ง เพราะทำให้พระองค์ได้ทรงมีโอกาสคุ้นเคยกับราษฎรอย่างแท้จริง ได้ทรงเห็นปัญหาและความทุกข์ยากของราษฎร ได้ทรงเห็นน้ำใจของราษฎรที่มีความจงรักภักดีและผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่แนวพระราชดำริที่จะช่วยขจัดปัดเป่าทุกข์ของราษฎร

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ที่ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข สวัสดิการ

สังคม เกษตร แหล่งน้ำ การชลประทาน ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างครบวงจร สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของราษฎร เน้นความเรียบง่าย อันเป็นหลักการทรงงานที่พระองค์ทรงยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารแต่ละครั้งล้วนแล้วแต่ต้องบุกป่าฝ่าดง ขึ้นเขา ข้ามลำห้วย และอุปกรณ์ที่ทรงมีประจำพระองค์นั้นมิใช่อุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกสบายสำหรับพระองค์ หากแต่เป็นอุปกรณ์ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทรงงาน คือ กล้องถ่ายรูป กล้องที่พระศอ วิทยุสำหรับติดต่อ เข็มทิศ ซึ่งติดอยู่กับนาฬิกาข้อพระกร ดินสอที่มียางลบและแผนที่แผ่นใหญ่พิเศษ ซึ่งแสดงรายละเอียดของภูมิประเทศที่พระองค์ทรงจัดเตรียมและศึกษาไว้ล่วงหน้า ก่อนเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎร

ภาพแห่งการทรงงานตั้งแต่เริ่ม จนเสร็จสิ้นพระราชภารกิจในแต่ละวัน ผู้ตามเสด็จ ผู้พบเห็นต่างประทับใจในพระวิริยะ-อุตสาหะ ทรงอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ทรงปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเฝ้าอย่างเป็นกันเอง มักประทับเสมอกับราษฎร บางครั้งประทับบนดินบนหญ้าจนพระ-สนับเพลาเปื้อนดินโคลน แม้พระเสโทจะไหลท่วมพระพักตร์และฉลองพระองค์จนชุ่มไปหมด แม้ฝนจะตกหากงานยังไม่ลุล่วงพระองค์จะทรงยืนท่ามกลางสายฝน

และทรงงานต่อไปในฉลองพระองค์และพระมาลากันฝน ส่วนแผนที่นั้นต้องกางในถุงพลาสติกใหญ่

แสงวับแวมจากตะเกียงในการทรงงานถึงค่ำมืดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในท่ามกลางพสกนิกร ส่องสว่างเห็นเพียงพระพักตร์ แต่น้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ส่องสว่างถึงกลางใจพสกนิกรผู้ยากไร้

กว่า ๖๐ ปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติ พระองค์ได้ทรงหยุดพักพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนคนไทยบ้างหรือไม่ บ่อยแค่ไหนที่พระองค์ต้องประทับเต็นท์ในระหว่างเสด็จเยี่ยมราษฎร และทำไมพระองค์ยังต้องทรงงานในขณะที่ทรงพระประชวร

พสกนิกรไม่อาจรู้ เพราะเบื้องหน้าที่เห็นนั้น คือรอยแย้มพระสรวล คือภาพของความสุขขณะทรงงานเมื่ออยู่ท่ามกลางพสกนิกรของพระองค์ แต่สิ่งที่ราษฎรทั้งแผ่นดินได้เห็นประจักษ์แล้วเวลานี้ คือสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้

“งานของพระมหากษัตริย์ที่แท้ส่วนใหญ่เป็นงานด้านหลังนี้”

พระบรมราโชวาทที่บอกเล่าถึงการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้า-

อยู่หัวที่เป็นงานปิดทองหลังพระ ที่จะไม่ได้อะไรตอบแทน นอกจากความภูมิใจในการทำงาน

เสียง *"อย่าละทิ้งประชาชน"* คำขอร้องที่กอปรด้วยความหวัง เป็นคำขอร้องที่ยังคงค่าแห่งความผูกพัน ที่นับวันจะยิ่งทบทวี เห็นได้จากทุกครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร ภาพของประชาชนชาวไทยที่ไปคอยเฝ้าฟังแถลงการณ์ของคณะแพทย์ที่ถวายการรักษา และทุกสายตาที่ทอดไปเบื้องหน้า ณ ห้องที่ประทับรักษาพระอาการประชวรนั้น บ่งบอกถึงความรัก ความห่วงใยที่บริสุทธิ์ เป็นความรักความห่วงใยจากสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ทุกข์ทางพระวรกายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ประชาชนคนไทยทั้งประเทศได้เห็นในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ สะท้านสะเทือนในหัวใจของพสกนิกรผู้จงรักภักดี

ถึงเวลาที่คนไทยทุกคน ต้องร่วมแรงร่วมใจ ช่วยกันพยุงรักษาบ้านเมือง ด้วยจิตแห่งความดี ด้วยใจที่จงรัก เพื่อตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของแผ่นดิน

แหล่งผลิตเกลือเพื่อการบริโภคตามพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นางเบญจมาส แพทอง

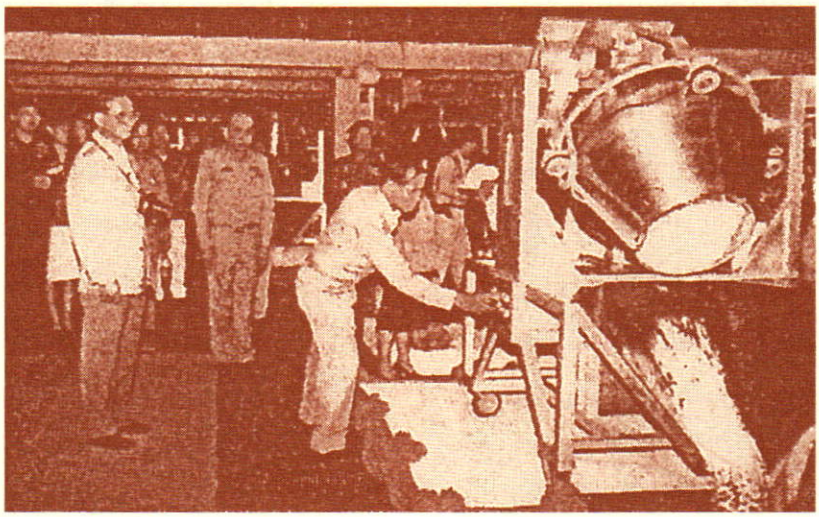
จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้ทรงพบว่ามีราษฎรจำนวนมากที่เจ็บป่วยเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพและการบริโภค ทอดพระเนตรราษฎรมีอาการคอพอกในหลายพื้นที่และมีผู้เข้ารับการรักษาจากคณะแพทย์หลวงที่ตามเสด็จฯ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะราษฎรในแถบที่อยู่ห่างไกลจากทะเลและบนพื้นที่สูง เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดสารไอโอดีน จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าไอโอดีนเป็นสารอาหารที่สำคัญและจำเป็นต่อร่างกาย ใช้ในการสร้างฮอร์โมนที่ชื่อว่า *"ธัยร็อกซิน"* เพื่อช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโต และพัฒนาการของอวัยวะต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบสมองและระบบประสาท โดยปกติแล้วคนเราต้องการธาตุไอโอดีนวันละประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ ไมโครกรัม ในปริมาณเกลือที่บริโภคต่อวันเฉลี่ย ๕.๔ กรัม หากขาดสารไอโอดีนเป็นเวลานานจะเกิดความผิดปกติทางร่างกาย สมองและสติปัญญา เช่น ผิวหนังแห้ง ทนความหนาวเย็นไม่ได้ เสียงแหบ แขนขาสั่น บางรายมีอาการคอพอก สตรีมีครรภ์อาจ

แท้งบุตรหรือคลอดก่อนกำหนด หรือทำให้ทารกมีสมองพิการ หากเป็นในเด็กทำให้สติปัญญาหรือไอคิวอยู่ในระดับต่ำ ผู้ใหญ่ทำให้เกียจคร้าน เชื่องช้า ง่วงซึม ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ถ้าขาดอย่างรุนแรงอาจทำให้เกิดภาวะปัญญาอ่อน หรือที่เรียกกันว่า ***โรคเอ๋อ*** และไม่สามารถแก้ไขได้ สารไอโอดีนมีมากในพืชผักและสัตว์จากทะเล ทรงเห็นว่า **เกลือ**เป็นเครื่องปรุงรสอาหารซึ่งมักมีประจำทุกครัวเรือน และยังมีประโยชน์ด้านอื่น ๆ อีกมาก อาทิ ใช้ถนอมอาหาร ใช้ล้างผักเพื่อลดสารเคมี ใช้ล้างแผล บ้วนปาก ลดอาการเหงือกบวม ใช้เกี่ยวกับผิวพรรณ ได้แก่ ลดความมันบนใบหน้า เพิ่มความชุ่มชื่นให้ผิวหนัง ป้องกันโรคผิวหนัง ใช้แช่เท้าเพื่อผ่อนคลายความเมื่อยล้า ใช้หว่านในสวนเพื่อให้ดินร่วนซุย ดูดความชื้นในดิน และใช้โรยบนดินเพื่อป้องกันปลวก เป็นต้น

ก่อนพุทธศักราช ๒๕๓๒ ประชากรไทยเป็นโรคขาดสารไอโอดีนมากกว่าร้อยละ ๑๐ ซึ่งจัดว่าค่อนข้างมากและเป็นปัญหาของประเทศ รัฐบาลโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้พยายามแก้ไขด้วยการรณรงค์ให้ใช้เกลืออนามัยผสมสารไอโอดีน ทำให้ลดอัตราผู้ป่วยลงได้ แต่ภายหลังกลับเพิ่มขึ้นอีกในระหว่างพุทธศักราช ๒๕๓๒-๒๕๓๕ จึงมีการรณรงค์กันอีกครั้งหนึ่งในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การจัดตั้ง*คณะกรรมการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนแห่งชาติ* เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธาน ผู้ป่วยได้ลดลงเป็นลำดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงโครงการดังกล่าว และทรงทราบว่าที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีราษฎรเป็นโรคคอพอกจำนวนมาก และบางคนไม่ยอมใช้เกลือที่ทางการรณรงค์เพราะไม่เชื่อว่าจะมีผลดี จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้สำรวจเส้นทางของแหล่งผลิตเกลือหรือ *"เส้นทางเกลือ"* และศึกษาหาวิธีเติมสารไอโอดีนลงไปในเกลือโดยไม่ทำให้รูปรส และกลิ่นของเกลือเปลี่ยนไป เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรและเพื่อให้ราษฎรปราศจากโรคขาดสารไอโอดีน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๖ ดังความในกระแสพระราชดำรัสว่า

"...ให้พิจารณาแก้ไขปัญหาของการขาดสารไอโอดีนของราษฎรโดยการสำรวจพื้นที่ในแต่ละพื้นที่ถึงปัญหาและความต้องการเกลือ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีปัญหาและความต้องการไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะต้องสำรวจเส้นทางเกลือ ว่าผลิตมาจากแหล่งใด ก็น่าที่จะนำเอาไอโอดีนไปผสมที่แหล่งต้นทางเกลือเสียเลยทีเดียว..."

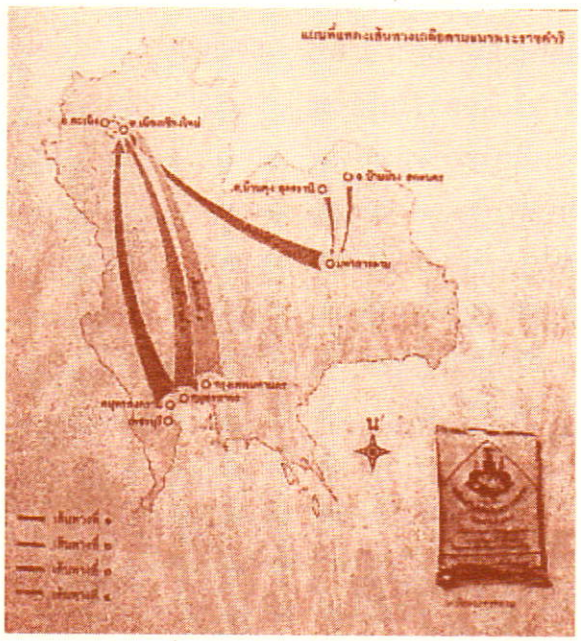

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเครื่องกลผสมไอโอดีนลงในเกลือ ที่วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ พุทธศักราช ๒๕๓๖

วิธีดำเนินการตามแนวพระราชดำริ เริ่มจากการค้นหาเส้นทางของแหล่งผลิตเกลือจนถึงผู้บริโภค และนำไอโอดีนไปผสมที่แหล่งผลิตหรือแหล่งจำหน่าย หากบางท้องที่ไม่สามารถเติมไอโอดีนจากแหล่งต้นทางได้ ทรงแนะนำให้นำเครื่องผสมเกลือกับไอโอดีนไปบริการในลักษณะหน่วยบริการเคลื่อนที่เข้าไปในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยให้ชาวบ้านนำเกลือที่มีอยู่แล้วมาผสมไอโอดีน หรือนำเกลือธรรมดามาแลกกับเกลือผสมไอโอดีน ทรงกำหนดให้ใช้อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่เป็นอำเภอต้นแบบในการศึกษาแก้ไขปัญหาการขาดสารไอโอดีน

นอกจากนี้ยังทรงสนับสนุนผู้ผลิตเกลือเสริมไอโอดีนให้สร้างเครื่องมือผลิตที่มีกำลังผลิตเหมาะสมและสามารถผลิตได้ทุกพื้นที่ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการสาธิตวิธีผสมเกลือไอโอดีนด้วยเครื่องกล ณ วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ รวมทั้งได้พระราชทานคำแนะนำเพิ่มเติมอีกด้วย

ผลจากการสำรวจเส้นทางของแหล่งผลิตเกลือ สรุปได้ว่า แหล่งผลิตเกลือที่ไม่ได้ผสมสารไอโอดีนมีทั้งเกลือเม็ดและเกลือป่น เกลือป่นส่วนใหญ่เป็นเกลือสินเธาว์

จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนเกลือเม็ดเป็นเกลือสมุทรจากจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดเพชรบุรี เส้นทางของแหล่งเกลือที่ไม่ผสมไอโอดีนมีแหล่งผลิตและแหล่งจำหน่ายที่สำคัญ ๔ เส้นทาง คือ

เส้นทางที่ ๑ จากจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นแหล่งรวมเกลือสมุทรจากจังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดเพชรบุรี ส่งไปยังตัวเมืองเชียงใหม่ และส่งขายต่อร้านค้าย่อยในอำเภอสะเมิง

เส้นทางที่ ๒ พ่อค้าจากจังหวัดเชียงใหม่ซื้อตรงจากจังหวัดสมุทรสาคร บรรทุกรถสิบล้อขึ้นมาแบ่งบรรจุใส่ซองพลาสติกใส นำขึ้นรถกระบะเร่ขายในอำเภอสะเมิงและพื้นที่ใกล้เคียง

เส้นทางที่ ๓ พ่อค้าจากจังหวัดมหาสารคาม ซื้อเกลือสินเธาว์ป่นแถบอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี และตำบลหนองกวั่ง อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร มาบรรจุซองที่จังหวัดมหาสารคาม บรรทุกรถหกล้อเร่ขายทั่วประเทศรวมทั้งจังหวัดเชียงใหม่ และเข้าสู่อำเภอสะเมิงในที่สุด

เส้นทางที่ ๔ จากกรุงเทพมหานคร โดยพ่อค้ารายใหญ่จัดส่งเกลือสมุทรธรรมดาไปขายที่จังหวัดเชียงใหม่และแถบใกล้เคียง

เส้นทางของแหล่งผลิตเกลืออันเนื่องมาจากพระราชดำริ นี้ ได้เป็นแม่บทที่นำมาใช้ในการเป็นต้นแบบวิธีการเติมสารไอโอดีนจากแหล่งต้นทางการผลิตทั่วทั้งประเทศในเวลาต่อมา รวมทั้งกระทรวงสาธารณสุขก็ได้มีประกาศกำหนดให้เกลือบริโภคที่จะจำหน่ายให้ผู้บริโภคต้องมีปริมาณไอโอดีนไม่น้อยกว่า ๓๐ มิลลิกรัมต่อเกลือบริโภค ๑ กิโลกรัม ดังนั้นผู้บริโภคควรเลือกซื้อโดยดูฉลากที่บรรจุภัณฑ์ว่ามีคุณภาพมาตรฐานหรือไม่

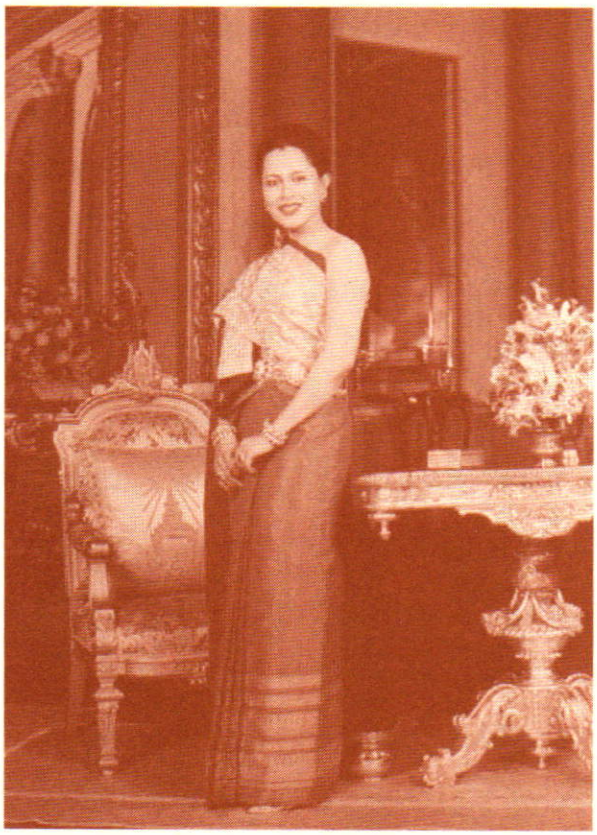
พุทธศักราช ๒๕๓๙ เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับสภากาชาดไทย จัดทำ ***โครงการเกลือเสริมไอโอดีนพระราชทาน*** มีบริษัทจำหน่ายเกลือเจ้าของกิจการโรงโม่เกลือ เข้าร่วมโครงการโดยน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเกลือเพื่อพระราชทานแก่ประชาชนจำนวนมาก โดยบรรจุในถุงพลาสติก มีข้อความว่า *เกลือเสริมไอโอดีนพระราชทาน*

จากเส้นทางการผลิตเกลืออันเนื่องมาจากพระราชดำริและการรณรงค์ของกระทรวงสาธารณสุขด้วยเกลือเสริมไอโอดีนนี้ ทำให้ประเทศไทยลดอัตราผู้ป่วยโรคขาดสารไอโอดีนได้อย่างดียิ่ง ผนวกกับองค์การยูนิเซฟเชิญชวนให้ประเทศไทยลดอัตราผู้ป่วยด้วยโรคดังกล่าว ซึ่งประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว เป็นแบบอย่างของการรณรงค์ทั่วโลก *สภานานาชาติเพื่อการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน* จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลเหรียญทองแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่ทรงสนับสนุนและทรงงานเกี่ยวกับการรณรงค์และควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนจนสัมฤทธิผล เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๐ และตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๖ เป็นต้นมา รัฐบาลได้ประกาศให้วันดังกล่าวเป็นวันไอโอดีนแห่งชาติ มีการรณรงค์และจัดกิจกรรมเพื่อขจัดโรคขาดสารไอโอดีนให้หมดไปจากประเทศไทยอย่างต่อเนื่องสืบจนปัจจุบัน

เส้นทางการผลิตเกลือ จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงห่วงใยในคุณภาพชีวิตของมวลพสกนิกรอย่างแท้จริง ทรงถือว่าสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญหากมีปัญหาต้องเร่งแก้ไข ดังที่พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับสุขภาพของประชากร ว่า

"...ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม
ก็จะไม่สามารถพัฒนาชาติได้
เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ
ก็คือพลเมืองนั่นเอง..."

หมวดพระบรมวงศานุวงศ์

พระปรีชาสามารถด้านภาษาไทยและบทกวี ของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

นางอรุณี แดงพันธ์

เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๗ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ขอน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของพระผู้ทรงเปรียบประดุจ "แม่แห่งแผ่นดิน" ที่ได้ทรงสร้างมหาคุณูปการแก่ประเทศชาติและประชาชน ทั้งในด้านสังคม การศึกษา

สาธารณสุข ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในวาระนี้ขอเชิญพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีกแขนงหนึ่งของพระองค์มาเผยแพร่ คือ**ภาษาไทยและบทกวี** เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ และเพื่อให้ผู้อ่าน/ผู้ฟังได้มีโอกาสชื่นชมในพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านที่หลายคนอาจจะยังไม่เคยทราบมาก่อน

ถึงแม้ว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงศึกษาในต่างประเทศมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ แต่กลับทรงสนพระราชหฤทัยภาษาไทยและวรรณคดีไทยมาก โดยเฉพาะบทกวีจากวรรณคดีเก่าๆ อันทรงคุณค่าหลายเรื่องนั้น พระองค์ทรงโปรดเป็นอย่างยิ่ง และมีพระราชปณิธานที่จะดำรงเอกลักษณ์ทางภาษาให้คงอยู่คู่ชาติไทย เฉกเช่นเดียวกับที่ทรงพยายามอนุรักษ์สมบัติศิลป์แขนงต่างๆ ให้เป็นมรดกของแผ่นดิน

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานดังกล่าว ปรากฏในข้อเขียนของพลตรี นายแพทย์วทัญญู ปรัชญานนท์ เรื่อง **"เสียงเพลง ดนตรี บทกวี ดอกไม้ ยามสำราญพระราชอิริยาบถของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ"** ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งท่านผู้เขียนเล่าว่า ในยามที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสำราญพระราชอิริยาบถร่วมกับบรรดาข้าราชบริพารผู้ร่วมขบวนเสด็จฯ เยี่ยมเยียนราษฎรซึ่งจะมี **วงดนตรี "เดอะ แฮนด์ซั่ม"** (ชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) บรรเลงและขับร้องถวายเป็นประจำนั้น พระองค์จะโปรดเกล้าฯ ให้นำทำนองเพลงสากลและเพลงคลาสสิกที่ไพเราะมาใส่เนื้อร้องภาษาไทย เพื่อให้เข้าหู ฟังง่าย และทำให้ข้าราชบริพารที่ได้รับฟังเกิดความซาบซึ้งในภาษาของดนตรีเหล่านั้น ส่วนนักร้องที่ร้องเพลงถวายทุกคน พระองค์จะทรงฝึกให้ร้องด้วยสำเนียงที่ชัดเจนของภาษานั้นๆ คำไทยก็ต้องเป็นคำไทยที่ถูกต้อง ชัดเจน

นอกจากนี้วรรณคดีที่ทรงโปรดและมักนำมาเล่าพระราชทานอยู่เสมอๆ ได้แก่ อิเหนา รามเกียรติ์ โดยเฉพาะสำนวนที่เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เงาะป่า พระราช-

นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และกาพย์เห่บทต่างๆ ที่เป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงคัดบางตอนจากวรรณคดีเหล่านั้นมาให้นักประพันธ์เพลงช่วยกันใส่ทำนองแล้วให้วงดนตรี เดอะ แฮนด์ซั่ม นำมาขับร้องถวาย เพลงเหล่านี้ล้วนเป็นบทเพลงที่หาฟังที่ไหนไม่ได้ เพราะจะมีร้องเล่นกันอยู่เฉพาะพระพักตร์เท่านั้น

ไม่เพียงแต่จะทรงโปรดวรรณคดีไทยเท่านั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังทรงพยายามอนุรักษ์ภาษาไทยและบทกวีต่างๆ มิให้สูญหายไปจากแผ่นดิน พระองค์มักจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชบริพารและข้าราชการที่มาถวายงานได้แสดงความสามารถในการแต่งบทกวีต่างๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โดยจะพระราชทานกระทู้ลงมาให้แต่งเป็นบทกวีสั้นๆ หากบทกวีใดเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย พระองค์ก็จะโปรดเกล้าฯ ให้นักแต่งเพลงหรือนักดนตรีนำไปใส่ทำนองแล้วนำมาร้องเล่นกันโดยวงเดอะ แฮนด์ซั่ม เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ ใครก็ตามที่ได้เคยเข้าเฝ้าฯ หรือร่วมในงานพระราชทานเลี้ยง จึงมักได้ยินเพลงที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนจากที่ใด เพลงเหล่านั้นจะรู้จักกัน ได้ยินได้ฟังกัน ก็เฉพาะในเวลาที่เข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานเลี้ยงเท่านั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเคยมีพระราชปรารภว่า

“บทกลอนของไทยเรา ก็เป็นสมบัติอีกอย่างหนึ่งที่นับวันมีแต่จะถูกลืม การจะให้คนรุ่นหลังหันมาสนใจบทกวีที่เป็นมรดกอันมีค่าของไทย ไม่มีวิธีใดจะดีไปกว่าเอามาใส่ทำนองเพลงให้ร้องกันจนติดปาก....”

นอกจากจะทรงสนพระราชหฤทัยและอนุรักษ์ส่งเสริมภาษาไทยและบทกวีแล้ว ยังมีสิ่งที่แสดงประจักษ์ชัดถึงพระปรีชาสามารถในด้านกวีของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นั่นคือบทเพลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ดังนี้ เพลงเจ้าจอมขวัญ ทาสเธอ สายหยุด และนางแย้ม พระองค์ได้พระราชทานให้วงดนตรีเดอะ แฮนซั่ม บรรเลงอีกเช่นกัน ซึ่งจะขอเชิญมาเป็นตัวอย่าง ณ ที่นี้ คือ เพลงพระราชนิพนธ์เจ้าจอมขวัญ และทาสเธอ ผู้ประพันธ์ทำนองถวาย คือ นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์

เจ้าจอมขวัญ

คำร้อง พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ทำนอง แมนรัตน์ ศรีกรานนท์

รัชนีลอยประดับจับฟากฟ้า จะเทียบเทียมดวงชีวาก็หาไม่
ผิวเรื่อเหลืองดั่งทองเป็นยองใย จะหาใครงามเด่นเช่นขวัญตา
เนตรหวานปานน้ำผึ้งจวนจะหยด โอษฐ์อิ่มเอ่ยมธุรสคะนึงหา
เกศสลวยสวยขำพร่ำพรรณนา วงพักตร์ลักขณาดั่งเพ็ญจันทร์
เล็บมือนางบางแบบนขาเจ้า ที่พี่เฝ้าทะนุถนอมเจ้าจอมขวัญ
วันเดือนปีผ่านไปให้จาบัลย์ ด้วยเฝ้าฝันถึงเธออยู่มิรู้คลาย

ทาสเธอ

คำร้อง พระราชนิพนธ์สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ

ทำนอง แมนรัตน์ ศรีกรานนท์

สุดรัก งามพักตร์ผุดผ่องเพียงจันทร์ฉาย
สองเนตรแวววาวดุจดาวพราย ยามชม้ายชายตาป่วนอารมณ์
สองปรางเปล่งเหมือนดั่งแต้ม ลักยิ้มยั่วแย้มเย้ายวนสม
เรือนร่างลออตางามน่าชม ปอยผมดำสนิทงามติดตา
สุดหลง คงเป็นทาสนวลอนงค์เหมือนดังว่า
โซ่สวาทตรึงรัดมัดกายา ตีด้วยตรวนเสน่หายอดยาใจ
ยอมเป็นทาสให้กักขังทั้งชีวิต ยอมเป็นทาสแนบชิดพิสมัย
ยอมเป็นทาสทั้งตัวทั้งหัวใจ ยอมเป็นทาสตลอดไปไม่ห่างเธอ

นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงมีส่วนในการสร้างสรรค์คำร้องในบทเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบางเพลง คือ **เพลงเกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย** ทำนองของเพลงนี้พระบาทสมเด็จพระ-

เจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขณะประทับอยู่ที่วังไกลกังวล ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ เพื่อพระราชทานให้เป็นเพลงประจำวงดนตรี "อ.ส.วันศุกร์" ชื่อ **เพลงไกลกังวล** ผู้ประพันธ์คำร้องภาษาไทย คือนายวิชัย โกกิลกนิษฐ ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นาย Roul Manglapus อดีตสมาชิกวุฒิสภาของประเทศฟิลิปปินส์ ประพันธ์คำร้องภาษาอังกฤษ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๔ บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้กราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค แต่งคำร้องภาษาไทย **"เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย"** เพื่อปลุกจิตสำนึกให้คนไทยรักและหวงแหนแผ่นดินไทย

ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เพลง **Alexandra** ในโอกาสที่เจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนท์ สหราชอาณาจักร เสด็จเยือนประเทศไทยเป็นการส่วนพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ประพันธ์คำร้องภาษาอังกฤษ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชดำริว่าท่วงทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ Alexandra ไพเราะยิ่ง น่าจะใส่คำร้องภาษาไทยได้ จึงได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาตให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค ประพันธ์คำร้องภาษาไทย ชื่อเพลง **แผ่นดินของเรา**

คำร้องของบทเพลงพระราชนิพนธ์ **ความฝันอันสูงสุด** เกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ดังที่ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค เล่าไว้ในหนังสือ *"ภิรมย์รัตน์"* ว่า เมื่อตามเสด็จไปอยู่ที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้รับพระราชเสาวนีย์จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถให้เขียนบทกลอนแสดงความนิยมส่งเสริมคนดีให้มีกำลังใจทำงานเพื่ออุดมคติ เพื่อประเทศชาติ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"ข้าพเจ้าค่อยๆ คิดหาคำ กลั่นกรองให้ตรงกับความหมายเท่าที่จะสามารถ แล้วทูลเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตร ทรงพระกรุณาติชม จนผลสุดท้ายออกมาเป็นกลอน ๕ บท..."

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดให้พิมพ์บทกลอนนี้ลงในกระดาษการ์ดแผ่นเล็กๆ พระราชทาน

ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน และผู้ทำงานเพื่อประเทศชาติ เตือนสติมิให้ท้อถอยในการทำความดี เพราะบ้านเมืองขณะนั้นยุ่งอลเวง น่าเป็นห่วงอนาคตของประเทศชาติ

ต่อมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใส่ทำนองเพลงในคำกลอน **"ความฝันอันสูงสุด"** นับเป็นเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจากคำร้อง

จากเรื่องราวทั้งหมดที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยและพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในด้านภาษาไทยและบทกวี นอกจากจะทรงพระราชนิพนธ์บทกวีได้ไพเราะยิ่งแล้ว ยังทรงส่งเสริมให้ข้าราชบริพาร และข้าราชการผู้มาถวายงานประพันธ์บทกวีถวาย และด้วยพระราชดำริที่ว่า วิธีการที่จะให้คนรุ่นหลังหันมาสนใจบทกวี ไม่มีอะไรดีกว่านำมาใส่ทำนองให้ร้องกันจนติดปาก บทกวีในวรรณคดีไทยและที่มีผู้แต่งได้ถูกพระราชหฤทัยจึงได้กลายมาเป็นบทเพลงหลายต่อหลายเพลง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค ประพันธ์คำร้อง โดยพระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางนั้น ล้วนเป็นเพลงที่ปลุกจิตสำนึกให้รักชาติบ้านเมืองซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน

ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ
ขอทนทุกข์รุกโรมโหมกายใจ
ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว
ขอฝ่าฟันผองภัยด้วยใจทะนง...

พระราชจริยาวัตรในทางพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล

ตอนที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงปรารภว่า

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงใฝ่พระราชหฤทัยศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนทรงรอบรู้อย่างลึกซึ้ง ทรงปฏิบัติพระธรรมวินัย ดำรงพระชนมชีพอย่างสงบสุข เรียบง่าย ทรงพระเมตตาอบรมผู้ใกล้ชิดให้สามัคคีปรองดองกันด้วยดี ทั้งมีพระราชเจตนาเกื้อกูลประชาชนของไทยให้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนในพระศาสนาที่ตนศรัทธานับถือ เพื่อชีวิตของตนและครอบครัวสงบสุข เอื้อเฟื้อ

เผื่อแผ่ต่อกันและกัน จะได้พาให้สังคมและบ้านเมืองประสบความสุข ความเจริญมั่นคงและได้ทรงบำเพ็ญตามพระราชเจตนาดังกล่าวตลอดพระชนมชีพ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระราชจริยาวัตรใฝ่ทางธรรมในพระพุทธศาสนามาแต่ยังทรงพระเยาว์ ด้วยทรงเจริญจากการอบรมเลี้ยงดูที่ใกล้ชิดพระศาสนา ดังปรากฏความในพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เรื่อง **"แม่เล่าให้ฟัง"** ความว่า..

"บ้าน ซึ่งเป็นที่ประทับเมื่อครั้งทรงพระเยาว์นั้นอยู่ใกล้วัดอนงคาราม ... เดินสักห้านาทีก็ถึงวัด...."

*"เมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะมีห้องโล่งๆ ด้านขวามียกพื้นซึ่งเป็นทั้งห้องพระและห้องประกอบอาชีพของพ่อแม่ ทุกเช้าผู้ใหญ่จะถวายข้าวพระพุทธรูป และหลังเที่ยงแม่จะเป็นผู้สวด **เสสังมังคะลังยาจามิ**.... เพื่อลาของถวาย.."*

การสวดมนต์เป็นเรื่องที่ทรงปฏิบัติในกาลต่างๆ เป็นพระวิสัย ดังปรากฏความตอนหนึ่งว่า *"..ถึงแม่จะว่ายน้ำไม่เป็นก็ชอบเล่นน้ำที่คลอง...ผู้ใหญ่บอกว่าในน้ำมีสัตว์ร้าย ก่อนลงน้ำแม่จะต้องสวด **นโมมัส กำจัดออกไป อย่าเข้ามาใกล้ เสมา มณฑลออกไปให้พ้น วินาศสันติ**...*

มีเพื่อนคนหนึ่งซึ่งแม่คำและป้าช้วยไม่รังเกียจและอนุญาตให้เล่นด้วย คือ พื้น แม่เคยเดินไปโรงเรียนวัดอนงค์กับพื้น มีที่แห่งหนึ่งที่เพื่อนสองคนชอบไปมาก คือที่โล่งๆ หลังครัวเขาลือกันว่าที่นั่นมีผีทั้งสองกลัว แต่ก็ชวนกันไป ก่อนจะเข้าไปสวดมนต์กันทุกครั้ง.."

"แม่ไปที่วัดอนงค์บ่อย เจ้าอาวาสเวลานั้นชื่อนวม ต่อมาเป็นสมเด็จพระ-พุฒาจารย์ ครอบครัวของแม่ไปถวายของพระอีกองค์หนึ่งซึ่งเรียกกันว่า อาจารย์อ่ำบ่อยๆ ด้วย หลังจากที่แม่แต่งงานแล้วอาจารย์อ่ำมาหาและมาขอให้ช่วยสร้างห้องน้ำในวัด ซึ่งแม่เต็มใจทำอย่างมาก"

"เจ้าอาวาสนวมเป็นผู้เริ่มตั้งโรงเรียนชายในวัดอนงค์ ต่อมาท่านได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กผู้หญิงโดยจ้างครูผู้ชายมาสอน ในโรงเรียนนี้มีสังวาลย์ถึงสามคน สังวาลย์ใหญ่ สังวาลย์ (แม่) และสังวาลย์เล็ก แม่ไปโรงเรียนไม่ถึงปีโรงเรียนก็ปิด..."

จากข้อความในพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมาแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทรา-บรมราชชนนี ทรงเล่าถึงชีวิตในวัยเยาว์ที่ใกล้ชิดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระรัตนตรัย จึงสถิตมั่นคงในพระราช-

หฤทัย และทรงใกล้ชิดพระพุทธศาสนาเป็นที่สุดเมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึงวันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๙

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระราชดำรัสทางวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต ในวันที่ทรงพระผนวช ว่า

"ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผนวชในครั้งนี้ ฉันในฐานะที่เป็นข้าแผ่นดินคนหนึ่งก็มีความปีติยินดีเช่นเดียวกับประชาชนคนไทยทั้งปวง และในฐานะที่ฉันเป็นสตรีผู้เกิดมาในพระบวรพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ และมีความเชื่อถือเลื่อมใสในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ฉันก็ย่อมจะมีความปีติปลื้มใจยิ่งขึ้นไปอีก ในโอกาสที่บุตรชายได้บวชสืบพระศาสนาของพระพุทธองค์ ในระหว่างทรงผนวชนี้ฉันเห็นว่า เมื่อประชาชนทั้งปวงก็ได้ร่วมพระราชกุศลนี้อยู่ส่วนหนึ่งแล้วด้วยการถวายอนุโมทนาในการทรงผนวช จัดว่าเป็นปัตตานุโมทนามัยคือบุญสำเร็จได้ด้วยอนุโมทนามัย จึงมีความปรารถนาที่จะให้ได้ร่วมพระราชกุศลอีกทางหนึ่ง คือธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จได้ด้วยการฟังธรรม ด้วยเหตุนี้ฉันจึงได้ขอแรงบรรดาผู้ที่คุ้นเคยได้เคยร่วมสนทนาธรรมด้วยกันให้ช่วยกันเขียนบทความอันว่าด้วยข้อธรรมะต่าง ๆ มาอ่านทางวิทยุกระจายเสียงสถานี อ.ส. นี้ ทุกวันในระหว่างทรงผนวช หวังว่าบทความที่จะมีต่อไปในวันนี้และวันต่อ ๆ ไป จะมีประโยชน์ในทางความรู้ธรรม การพิจารณาธรรม และการปฏิบัติธรรมแก่ผู้ที่ได้ฟังบ้างไม่มากก็น้อย

(พระนามาภิไธย) **สังวาลย์**

พระราชดำรัสแสดงถึงพระปณิธานในพระพุทธศาสนา อีกทั้งทรงพระเมตตาปรารถนาให้บุคคลทั้งหลายได้รับแสงธรรมนำทางชีวิต

พุทธศักราช ๒๕๐๓ ในโอกาสที่ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดให้อาราธนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ไปแสดงพระธรรมเทศนาแก่ข้าราชการในพระราชสำนักเป็นครั้งคราว ได้แก่

- พระธรรมวราภรณ์ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แสดงธรรมเทศนาเรื่อง "หน้าที่"

- พระปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ แสดงเรื่อง "ชีวิตกับธรรมะ"

- พระธรรมปาโมกข์ (ธัมมสาโร) วัดราชผาติการาม แสดงเรื่อง "พื้นฐานการกระทำดีและทำชั่ว"

- พระอุดมวิชาญาณเถร (ญาณสิทธิ) วัดมหาธาตุ แสดงเรื่อง "ปริยัติและปฏิบัติ"

- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม แสดงเรื่อง "ธรรมจริยา"

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๐๙ ในระหว่างที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกวาระหนึ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้กราบทูลอาราธนา

- สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม มาแสดงธรรมปาฐกถาในหลักสูตราวาสธรรม เรื่อง "ธรรมอันเป็นเหตุแห่งความเจริญยศ"

และอาราธนา

- พระปัญญานันทมุนี วัดชลประทานรังสฤษฎ์ แสดงเรื่อง "ชีวิตกับธรรม"

- พระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร แสดงเรื่อง "ความอยากและความริษยา"

- พระกิตติวุฒโฑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ แสดงเรื่อง "ดวงประทีปแห่งชีวิต"

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงปรารถนาให้บุคคลทั่วไปได้ประจักษ์ในธรรมานุภาพ ในการนี้ ได้ทรงมีพระราชปุจฉาธรรม และได้ทรงอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวัฑฒโน) แสดงวิสัชนาธรรม ตั้งแต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมวราภรณ์ และที่พระสาสนโสภณ ตราบจนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระญาณสังวร ในพุทธศักราช ๒๕๑๕ และทรงสถาปนาพระอิสริยศักดิ์เป็น **สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวัฑฒโน)** สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๒ เป็นต้นมา

วิสัชนาธรรมทั้งหลายที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เรียบเรียงถวายแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์ในโอกาสต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไป

ตอนที่ ๒

พระราชจริยาวัตรในทางพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในตอนที่ ๒ จะได้กล่าวถึงวิสัชนาธรรมของ**สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวัฑฒโน)** ที่ถวายแด่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชันษา ๙๖ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ นี้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างวันที่ ๒๒ ตุลาคม ถึงวันที่ ๕

พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ นั้น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ-สังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวัฑฒโน) ดำรงสมณศักดิ์ที่พระโศภณ-คณาภรณ์ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเลือกให้ทำหน้าที่**พระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง)** ของพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่พระธรรมวราภรณ์รักษาการพระวินัยธรชั้นฎีกา ในพุทธศักราช ๒๔๙๙ นั้นเอง

ในโอกาสที่สมเด็จพระศรีนครินทรา-บรมราชชนนี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพุทธศักราช ๒๕๐๓ ทรงพระกรุณาโปรดให้อาราธนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ไปแสดงพระธรรมเทศนาแก่ข้าราชการในพระราชสำนักเป็นครั้งคราว พระธรรมวราภรณ์ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหารได้รับอาราธนาไปแสดงธรรมเทศนาเรื่อง **"หน้าที่"**

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๐๙ ในระหว่างที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกวาระหนึ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้กราบทูลอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช และอาราธนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่แสดงธรรมเทศนาอีก พระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แสดงธรรมเรื่อง **"ความอยากและความริษยา"**

ในพุทธศักราช ๒๕๑๐ สมเด็จพระ-ศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระราช-ปรารภว่า นักเรียนนักศึกษา ตลอดถึงข้าราชการผู้ที่ไปศึกษาต่อ หรือไปรับราช-การ ณ ต่างประเทศ ควรจะมีหนังสือแนะแนวคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นคู่มือสำหรับอ่าน เพื่อให้เกิดความรู้เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติตนเอง และเพื่ออธิบายให้บรรดามิตรชาวต่างประเทศผู้ต้องการจะทราบ เข้าใจได้ถึงหลักธรรมบางประการในพระพุทธศาสนา จึงทรงอาราธนาพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหารให้เรียบเรียงเรื่อง **"พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนอะไร"** ในแนวความโดยพระประสงค์ในพากย์ภาษาไทย และทรงอาราธนาให้พระขันติปาโล (Laurence C.R. Mills) วัดบวรนิเวศวิหาร กับพระนาคเสโน วัดเบญจมบพิตร แปลเป็นภาษาอังกฤษ

ขึ้นก่อน และโปรดให้พระยาศรีวิศาลวาจา พันตำรวจโท เอ็จ ณ ป้อมเพ็ชร์ และนายจอห์น โบลแฟลด์ ตรวจแปลเรียบเรียงขึ้นอีกโดยตลอด จนเป็นที่พอพระหฤทัยในพากย์ภาษาอังกฤษแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในวาระดิถีคล้ายวันพระราชสมภพ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

หนังสือเล่มนี้สมควรที่พุทธมามกะทั้งหลายจะเรียนรู้ เพราะเป็นสาระสำคัญเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา คือแสดงถึงกำเนิดของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงประจักษ์ในความเป็นจริงของชีวิตอันเป็นทุกข์ หรืออริยสัจ ๔ ทรงไตร่ตรองถึงเหตุแห่งทุกข์และพิจารณาหนทางไปสู่การดับทุกข์ นั่นคือพระธรรมที่ทรงตรัสรู้ อันได้แก่ ข้อปฏิบัติ ๘ ประการหรือมรรค อันเป็นทางพ้นทุกข์ และธรรมสี่ประการ หรือพรหมวิหาร ๔ เพื่อเป็นที่อาศัยของจิตที่ดี

พร้อมกันนี้ ได้ทรงอาราธนาพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ถวายวิสัชนาว่าด้วย **"วิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องทางธรรมะ"** เพื่อลดความโลภ โกรธ หลง อันสืบเนื่องไปถึงกิเลสตัณหา และทรงพระกรุณาโปรดให้พิมพ์เผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปด้วย

พุทธศักราช ๒๕๑๑ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระกรุณาโปรดให้สถานีวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต **จัดรายการบริหารทางจิต**เป็นประจำทุกเช้าวันอาทิตย์ โดยมีพระประสงค์ให้อาราธนาพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ดำเนินรายการทั้งสำหรับผู้ใหญ่ เด็กวัยรุ่น และเด็กเล็ก เริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ ต้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระราชทานพระราชปรารภว่า ***จิตใจมีความสำคัญ เพราะเป็นมูลฐานแห่งความประพฤติในทุกทาง และความเจริญความเสื่อม ความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ พระพุทธศาสนา ได้มีหลักธรรมสำหรับอบรมจิตใจอยู่โดยสมบูรณ์ หากได้มีการชักนำให้เกิดความสนใจในการอบรมจิตใจ จนถึงปลูกฝังเป็นนิสัยในทางที่ถูกเพื่อประพฤติตนให้เหมาะสม ให้มีความเจริญในด้านการเรียน การทำงาน สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ และครองชีวิตให้มีความสุขตามสมควร***

ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ ทรงพระกรุณาโปรดให้พิมพ์วิสัชนาธรรมเรื่อง **"ศีล"** ที่ได้ทรงอาราธนา พระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียงถวาย ด้วยทรงเห็นว่า

เป็นหลักแห่งความประพฤติทางมนุษย-ธรรมของคนทั่วไปโดยไม่เลือกชาติ ศาสนา ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดให้พันตำรวจโท เอ็จ ณ ป้อมเพ็ชร์ และนายจอห์น โบลแฟลด์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ และทรงอาราธนาให้พระขันติปาโล (Laurence C.R. Mills) วัดบวรนิเวศวิหาร ตรวจโดยตลอดจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้วจึงโปรดให้พิมพ์เผยแพร่ในวาระดิถีคล้ายวันพระราชสมภพ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

พุทธศักราช ๒๕๑๓ ทรงอาราธนาพระสาสนโสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียงเรื่อง **"อวิชชา"** และ **"สันโดษ"** เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพุทธมามกะปฏิบัติในการดำรงชีวิต

ในพุทธศักราช ๒๕๑๕ พระสาสน-โสภณ (เจริญ สุวัฑฒโน) ได้รับพระมหา-กรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนา เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระราชาคณะในสมณศักดิ์นี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา-โลกมหาราช พระราชทานครั้งแรกแก่พระอาจารย์สุก วัดท่าหอย กรุงเก่า ที่ทรงนิมนต์มาอยู่ที่วัดพลับ กรุงเทพฯ หลังจากที่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว โดยทรงแต่งตั้งเป็นราชาคณะที่ **พระญาณ-สังวรเถร** และได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น**สมเด็จพระอริยวงษญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร)** สถิต ณ วัดมหาธาตุ เมื่อ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ ในรัชกาลที่ ๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๖๕ (๔ กันยายน ๒๓๖๕) ในรัชกาลที่ ๒ พระชนมายุ ๘๙ พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ๑ ปี ๑๐ เดือน หลังจากนั้นไม่มีพระเถระท่านใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์นี้อีกเลย ตราบจนถึงพุทธศักราช ๒๕๑๕ ดังกล่าวแล้ว

มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวรรวบรวมเรื่อง **"กรรม" อักโกสกพราหมณ์"** และ **"ขันติ"** ด้วยมีพระราชดำริว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับ **"วิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามธรรมะ"** และทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่

เนื่องในโอกาสคล้ายวันพระราช-สมภพพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษาในวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓ สมเด็จ

พระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีพระราชดำริว่า **"หลักการทำสมาธิเบื้องต้น"** ของสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวัฑฒโน) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างง่ายสำหรับผู้ที่มีความสนใจทั่วไป จึงทรงพระกรุณาโปรดให้แสดงพระราชดำรินี้ พร้อมทั้งทรงอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวรให้เรียบเรียงและอธิบายเพิ่มเติมเรื่อง **"ปัญญา"** **"นิวรณ์และกัมมัฏฐานสำหรับแก้"** เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทางจิตใจ โดยใช้ปัญญาสำหรับป้องกันกับแก้ "การหลงตัวลืมตัว มีความอวดดี ว่าตนเก่ง" ซึ่งจะเป็นไปเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขและประสบผลสำเร็จด้วยดี

อนึ่ง ได้ทรงอ่านเรื่อง **"ของฝาก-ขวัญปีใหม่"** ซึ่งบันทึกจากเทศนาพิเศษของสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวัฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ที่ได้แสดงตามสถานที่ราชการในโอกาสขึ้นพุทธศักราช ๒๕๒๓ หลายแห่ง ทรงเห็นสมควรที่จะให้ผนวกพิมพ์รวมกับเรื่อง **"หลักการทำสมาธิเบื้องต้น"** เพื่อพระราชทานให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปเนื่องในโอกาสเดียวกัน

แม้ว่าจะมีหนังสือธรรมเรื่องอื่นๆ ที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงพระกรุณาโปรดให้จัดพิมพ์ขึ้น แต่เมื่อใดที่ทรงมีข้อปุจฉาในทางธรรม จะทรงอาราธนาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวัฑฒโน) ให้แสดงวิสัชนาถวายเสมอ และด้วยทรงตระหนักในพระองค์ว่าเป็นสตรี การติดต่อกับพระสงฆ์อาจเป็นการไม่เหมาะสม จึงทรงพระกรุณาโปรดให้นายขวัญแก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ สำนักพระราชวัง เป็นผู้เฝ้าและประสานงานปุจฉาวิสัชนาธรรมตลอดมา

๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๒

การจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

นายชัชพล ไชยพร

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๒ ชาวไทยจะได้ร่วมกันเฉลิมฉลองมงคลวาระสำคัญอีกครั้งหนึ่ง ด้วยสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี จะทรงเจริญพระชนมายุ ๗ รอบพระนักษัตร หรือ ๘๔ พรรษา ในวันอังคาร ที่๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ นับเป็นอภิลักขิตสมัย ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า จะได้ร่วมแรงร่วมใจกัน

แสดงพลังความสามัคคี จัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ฉลองพระกรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาตินานัปการ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเพื่อประชาราษฎรมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อาทิ การสังคมสงเคราะห์ การทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา การศึกษา การสาธารณสุข กิจการทหาร อาสาสมัครรักษาดินแดน และลูกเสือ-เนตรนารี ทั้งยังทรงเปี่ยมด้วยพระจริยวัตร อัธยาศัยอันงดงาม เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องการยึดมั่นในความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี ความประหยัด ความตรงต่อเวลา ความนิยมไทย การใช้ภาษาไทย การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในเชิงศิลปะ อีกทั้งการอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ฯลฯ กระทั่งทรงเป็นที่เคารพนับถือในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ และทรงเป็นที่รักและเทิดทูนของมหาชนโดยทั่วไป และปัจจุบัน ทรงดำรงอยู่ในฐานะพระบรมวงศ์ผู้มีพระชนมายุสูงสุด

ปรารภมงคลสมัยพิเศษ กับทั้งเหตุที่ทรงถึงพร้อมด้วยพระคุณูปการเป็นอเนกปริยาย รัฐบาลจึงได้แต่งตั้ง **คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี** ขึ้น ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๕๑/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ประกอบด้วยผู้แทนข้าราชบริพาร หน่วยงานทั้งภาคราชการและภาคเอกชน เป็นกรรมการ

คณะกรรมการอำนวยการฯ ได้กำหนดชื่องานภาษาไทยว่า **"งานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี"** และชื่องานภาษาอังกฤษว่า "The Celebrations of the 84th Birthday Anniversary of Her Royal Highness Princess Bejaratana"

อนึ่ง เมื่อความทราบฝ่าพระบาทพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ถึงการจัดงานฉลองพระชนมายุดังกล่าว จึงได้ทรงวาดภาพวัว อันหมายถึงปีฉลู ในลักษณะการ์ตูน ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ เพื่อพระราชทานให้จัดทำเป็นเสื้อยืดและสิ่งของที่ระลึกสำหรับจำหน่ายนำรายได้สมทบทุนมูลนิธิเพชรรัตนสุวัทนา

ส่วน**ตราสัญลักษณ์ของงาน**นั้น สำนักผู้บริหารงานในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้ออกแบบแล้วเสร็จ มีคำอธิบายตราสัญลักษณ์ ซึ่งประกอบด้วยรูปสัญลักษณ์ สี และถ้อยคำซึ่งสื่อความหมายเฉลิมพระเกียรติและเป็นมงคลหลายประการ กล่าวคือ กึ่งกลางตราสัญลักษณ์เป็น *อักษรพระนาม พร* ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี อักษร *พร สีทอง* หมายถึงความเจริญพระชนมายุอันเป็นสวัสดิมงคลยืนยาวถึง ๘๔ พรรษา แสดงถึงพระจริยวัตรอันงามพิสุทธิ์ ยืนยงดังทองนพคุณอันโอภาส ที่ไม่อาจปรวนแปรสีเป็นอื่น ประดิษฐานในกรอบอาร์มประดับลายเฟื่องสีทอง *พื้นสีม่วง* ประจำวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และวันประสูติพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ผู้เป็นพระบรมราชชนกและพระชนนี อักษรพระนามในรูปอาร์มนั้นประดิษฐานอยู่ภายใต้*พระชฎามหากฐิน* อันแสดงถึงพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้า ประกอบ*พระอุณาโลมเวียนเป็นเลข* ๖ หมายถึงพระราชธิดาในรัชกาลที่ ๖ อยู่บน *พระโค* ซึ่งเป็นเทพพาหนะของพระอิศวร สื่อความหมายว่าสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ เป็นพระราชธิดาของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเปรียบได้ดั่งพระอิศวร ซึ่งทรงแบ่งภาคมาเป็นพระมหากษัตริย์ไทย และทรงเป็นเจ้าฟ้า ซึ่งในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พราหมณ์จะได้สวดสรรเสริญพระอิศวรและเปิดศิวาลัยไกรลาส เป็นราชประเพณีเฉพาะพระบรมวงศ์ผู้ทรงพระอิสริยยศนี้ พระโคนั้นทรงเครื่องอย่างพระโคต้น พื้นตัวขาว เป็นรูปประจำพระนักษัตรคือปีฉลู ประดับวลัยที่เขนง (เขา) ห้อยพู่อุบะหู ประดับตาบหน้าตาบอก และตุ้งติ้งอุบะทองใบเทศที่ตะโพก เท้าหน้าและหลัง เขนงและกีบเท้าสีทอง คาดแถบ*แพรสีหงชาด* (สีชมพู) อันเป็นสี

ประจำวันประสูติ (วันอังคาร) ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ มีอักษรบอกงาน ความว่า *"ฉลองพระชนมายุ ๗ รอบ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒"* *ตัวอักษรทองตัดขอบสีแสด* ซึ่งเป็นสีที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ โปรด ทั้งยังเป็นสีศรีของวันประสูติ

ผู้ที่ประสงค์จะขอพระราชทานใช้ตราสัญลักษณ์สำหรับการจัดกิจกรรมอันเกี่ยวเนื่อง สามารถติดต่อได้โดยตรงที่สำนักผู้บริหารงานในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี วังรื่นฤดี เลขที่ ๖๙ ซอยสุขุมวิท ๓๘ กรุงเทพมหานคร

คณะกรรมการอำนวยการฯ ยังมีมติให้จัด**พิธีทางศาสนา** ถวายเป็นพระกุศล โดยเชิญชวนให้ศาสนิกชนทุกศาสนาประกอบกุศลพิธีตามหลักของแต่ละศาสนา ในส่วนกลาง มีพิธีตักบาตรพระสงฆ์ถวายเป็นพระกุศล ในเช้าวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน ที่ลานคนเมือง ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทยจะได้แจ้งให้หน่วยราชการทุกท้องที่ พิจารณาจัดกิจกรรมทางศาสนาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ถวายเป็นพระกุศลโดยพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้สภากาชาดไทย จะได้จัดกิจกรรมบริจาคโลหิตถวายเป็นพระกุศลทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคด้วย

ด้าน**การเผยแผ่พระเกียรติคุณทางสื่อโทรทัศน์** สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ได้จัดทำสารคดีเฉลิมพระเกียรติจำนวน ๑ ตอน ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่อง ในวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ ส่วนสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ ได้จัดทำสารคดีชุด "ดวงแก้วแห่งพระ-มงกุฎเกล้า" เพื่อรวบรวมพระประวัติ พระกรณียกิจ และพระเกียรติคุณโดยสังเขป จำนวน ๙ ตอน ออกอากาศหลังข่าวในพระราชสำนัก ในวันเสาร์และอาทิตย์ ตั้งแต่วันอาทิตย์ ที่ ๒๕ ตุลาคม ถึงวันอาทิตย์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน และจะได้แจกจ่ายไปยังสถานีโทรทัศน์ทุกช่องเพื่อออกอากาศตามวันและเวลาที่เห็นสมควรต่อไป

ด้าน**การเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์** สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ จะได้จัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติเรื่อง "ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า" ซึ่งคุณหญิงวินิตา ดิถียนต์ และนายชัชพล

ไชยพร เรียบเรียง แจกจ่ายไปตามห้องสมุดสถาบันการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งจำหน่ายเพื่อนำรายได้สมทบทุนมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา อันเป็นมูลนิธิที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ และทรงกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ พร้อมทั้งจัดทำแผ่นพับพระกรณียกิจสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ออกเผยแพร่ ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ยังรับนโยบายที่จะสนับสนุนให้หนังสือดวงแก้วแห่งพระ-มงกุฎเกล้าเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับนักเรียนอีกด้วย ส่วนงานด้านจดหมายเหตุ กรมศิลปากรรับดำเนินการรวบรวมและจัดทำหนังสือจดหมายเหตุการจัดงาน

นอกจากกิจกรรมที่คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ กำหนดให้มีขึ้นแล้ว ยังมีกิจกรรมของหน่วยราชการ หน่วยงานภาคเอกชน และองค์กรสาธารณประโยชน์อื่นๆ เข้าร่วมสมทบอีกด้วย อาทิ กรมธนารักษ์ ได้จัดทำเหรียญกษาปณ์ที่ระลึก บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด จัดทำดวงตราไปรษณียากรที่ระลึก กรมประชาสัมพันธ์ จัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติและจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การจัดงานทางโทรทัศน์และวิทยุ มูลนิธิพระบรม-ราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำนาฬิกาที่ระลึก ประดับอักษรพระนาม พร พร้อมลายพระหัตถ์ทรงลงพระนาม "เพชรรัตนราชสุดา" จำหน่ายนำรายได้สมทบทุนมูลนิธิ อนุรักษ์พระราชวังพญาไท ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ จัดทำซีดีบทสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ เพื่อเชิญชวนประชาชนร่วมกันสวดมนต์ถวายเป็นพระกุศล และจำหน่ายนำรายได้สมทบทุนมูลนิธิ คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรในพระอุปถัมภ์ และที่เคยได้รับพระอุปการะของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทุกองค์กร ร่วมกันจัดรายการเฉลิมพระเกียรติทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ ในเวลาค่ำวันพุธ ที่ ๑๘ พฤศจิกายน และในค่ำวันเสาร์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน กระทรวงวัฒนธรรมจัดคอนเสิร์ตเฉลิมพระเกียรติ "รื่นฤดีคอนเสิร์ต" บรรเลงโดยวงดุริยางค์ซิมโฟนีกรุงเทพ (BSO) นำเสนอบทเพลงซึ่ง นายดนู ฮันตระกูล นักดนตรีคลาสสิกชั้นนำของประเทศ

ได้คัดเลือกและเรียบเรียงเสียงประสานใหม่จากบทเพลงที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ โปรด ตลอดจนบทเพลงที่ประมวลจากแผ่นโน้ตซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงใช้ในการทรงเปียโน และสมุดทรงบันทึกของส่วนพระองค์ สมัยที่ทรงเรียนเปียโน ณ ประเทศอังกฤษ

กิจกรรมอันหลากหลายดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความร่วมแรงร่วมใจ และพลังความสามัคคีผูกพัน ที่ชาวไทยมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ จึงขอเชิญชวนพี่น้องชาวไทยทุกหมู่เหล่า จงพร้อมเพรียงกันเป็นสมานฉันท์ ร่วมกันจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ถวายเป็นพระกุศล และร่วมงานฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ซึ่งจัดขึ้นทั่วประเทศ ต่างเครื่องสักการบูชาพระกรุณาธิคุณ ด้วยความกตัญญูกตเวที และเป็นเครื่องหมายแห่งน้ำใจจงรักภักดีอันมั่นคงสืบไป

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี กับศิลปะการดนตรี

นายชัชพล ไชยพร

วันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ เวลา ๑๒.๕๒ น. ณ พระที่นั่งเทพสถานพิลาส ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในพระบาทสมเด็จพระ-มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระประสูติกาล พระหน่อพระองค์แรกในรัชกาลที่ ๖ เป็น บรรยากาศแห่งความโสมนัสรื่นเริงใจของ

ข้าราชสำนักและประชาราษฎรทั้งมวล ความปีติยินดีครั้งนั้นเกิดขึ้นพร้อมกับเสียงประโคมดุริยางคดนตรี เจ้าฟ้าหญิงพระองค์นั้นคือ **สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี**

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงกำพร้าพระชนกนาถตั้งแต่พระชนมายุเพียง ๑ วัน แต่น่าอัศจรรย์นัก ที่พระจริยวัตรอัธยาศัยและความสนพระทัยโดยเฉพาะด้านการดนตรี กลับละม้ายคล้ายสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้อย่างน่าอัศจรรย์ ประกอบอีกมูลเหตุสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือพระปรีชาสามารถด้านดนตรีของพระนางเจ้าสุวัทนาฯ ซึ่งเคยทรงรับราชการเป็นต้นเสียง ในกรมมหรสพ เป็นที่เล่าขานกันว่าทรงมีกระแสพระสุรเสียงแจ่มใสกังวาน ทรงขับร้องเพลงไทยเดิมได้อย่างไพเราะยิ่ง

ระหว่างทรงศึกษาวิชาการและขนบธรรมเนียม พระนางเจ้าสุวัทนาฯ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้ทรงเรียนศิลปะแบบสากลไปพร้อมกันด้วย จึงโปรดให้มิสเซดี้มาสอนเปียโนถวาย ณ ตำหนักสวนรื่นฤดี เป็นเหตุให้ทรงโปรดปรานการทรงเปียโนเป็นอย่างยิ่ง นับแต่นั้นเป็นต้นมา ในยามว่าง จะทรงใช้เวลาฝึกซ้อมเปียโนพร้อมกับทรงขับร้องจนทรงชำนิชำนาญ ประกอบกับพรสวรรค์ที่มีอยู่ประจำพระองค์มาแต่ต้น จึงทรงสามารถจดจำโน้ตเพลงได้ทั้งหมด แม้ว่าจะทรงเคยทอดพระเนตรโน้ตนั้นเพียงหนเดียว ที่น่าอัศจรรย์ใจยิ่งไปกว่านั้นคือเพลงบางเพลง ไม่เคยได้ทอดพระเนตรโน้ตมาก่อนเลย แต่กลับทรงสามารถบรรเลงออกมาได้อย่างคล่องแคล่วทั้งสองพระหัตถ์ในทันทีที่ทรงฟัง อย่างที่เรียกว่าเป็นนักดนตรีประเภท Play-by-ear

หลังจากความผันผวนทางการเมืองในประเทศสยาม ในพุทธศักราช ๒๔๘๐ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้เสด็จพร้อมด้วยพระชนนี ไปทรงศึกษาต่อและทรงรักษาพระองค์ ณ ประเทศอังกฤษ ที่ตำหนักบนถนนหลุยส์เครสเซนต์ ในเมืองไบรตัน ชั้นล่างของตำหนัก มีห้องนั่งเล่นยามเช้าที่เรียกว่า “Morning Room” ซึ่งมีเปียโนหลังย่อมสีฟ้าอ่อน และเครื่องเล่นแผ่น

เสียงของพระองค์ดังอยู่ ทุกเวลาบ่าย ทุกคนในตำหนักจะได้ยินเสียงเปียโนดังกังวานมาจากห้องนั้น

พระอัจฉริยภาพเรื่องดนตรีของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ที่ชาวไทยในอังกฤษทราบโดยทั่วถึงกัน ทรงมีความจำเป็นเลิศ หลังจากทรงเริ่มเรียนเปียโนจนเข้าพระทัยถึงตัวโน้ตและวิธีการเล่นแล้ว จากนั้นเมื่อทรงได้ยินเพลงใดแม้เพียงครั้งเดียว ก็ทรงจำได้แม่นยำและเล่นตามได้ทันที แม้เวลาทรงเล่นครั้งต่อๆ มาก็ทรงใช้เพียงความทรงจำอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องมีโน้ตเปียโนกางถวายอย่างนักเปียโนอื่นๆ

คุณอรุณธดี จารุดุล ข้าหลวงของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า *"เจ้าฟ้าทรงเอาพระทัยใส่มากในการดนตรี ทรงร้องเพลงได้เหมือนหนึ่งผู้ที่ได้เคยฝึกหัดมาเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ปรากฏว่าเคยทรงศึกษาการร้องเพลงอย่างจริงจังกับอาจารย์ผู้ใด คราวหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ เคยเสด็จไปร่วมประชุมกับพวกสมาคมนักเรียนในอังกฤษ (สามัคคีสมาคม) เมื่อมีผู้กราบทูลขอให้ทรงร้องเพลง ก็ทรงร้องให้ที่ประชุมฟัง ด้วยกระแสเสียงและทำนองเพลงที่ไพเราะ เป็นที่ประหลาดใจของผู้ฟังทุกคน"*

เพลงที่โปรดทรงเปียโน มีทั้งเพลงคลาสสิกของฝรั่ง โดยเฉพาะของโมสาร์ท บีโธเฟน และโชแปง ส่วนเพลงไทยก็โปรดมาก เช่น เขมรไทรโยค เขมรพวงโยสลัม ปี่แก้วน้อย สามเส้า และเพลงพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพลงของวงสุนทราภรณ์ หรือที่เป็นผลงานของท่านผู้หญิงพวงร้อย (สนิทวงศ์) อภัยวงศ์ เพราะใช้ถ้อยคำภาษาไทยได้สละสลวยคล้องจอง ต้องตรงกับพระอัธยาศัยที่โปรดการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องอย่างเคร่งครัด สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงเปียโนแต่ละครั้งอย่างมีชีวิตชีวา เมื่อทรงทราบว่าเพลงนั้นๆ มีจังหวะปกติควรบรรเลงอย่างถูกต้อง อย่างไรแล้ว ครั้งต่อๆ ไปก็จะทรงดัดแปลงจังหวะด้วยพระองค์เอง จากเพลงช้าก็ทรงเร่งจังหวะให้เป็นเพลงเร็วบ้าง จากเพลงเร็วก็ทรงผ่อนจังหวะให้อ่อนหวานช้าลงบ้าง เป็นไปตามพระอารมณ์ศิลปินโดยแท้

ขณะประทับ ณ ประเทศอังกฤษ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ จะมีลายพระหัตถ์ไปขอให้พระญาติทางเมืองไทยส่ง

แผ่นเสียงเพลงไทยมาถวายเสมอ บางที ทรงคิดถึงเพลงไทยเดิมที่โปรดบ้าง เพลงจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ บ้าง ก็จะทรงเขียนขอไปเป็นพิเศษด้วย ถ้อยคำอันอ่อนหวาน ดังที่มีลายพระ-หัตถ์มาถึงคุณหญิงสัตยวดี กุวานนท์ ว่า *"คุณน้อยต้องให้เขาอัดเพลงเขมรพวงสามชั้นถวายเป็นพิเศษนะจ๊ะ แล้วฝากให้ใครเขาส่งมาถวายทีหลัง ฟ้าหญิงได้รับแผ่นเสียงเพลงอันความกรุณาปราณีแล้วจ๊ะ ขอบใจมาก..."*

จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๐๒ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี และพระนางเจ้าสุวัทนาฯ เสด็จนิวัตประเทศไทยเป็นการถาวร ทรงสร้างวังรื่นฤดี ในซอยสุขุมวิท ๓๘ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ ผู้ที่มีโอกาสเข้าไปในตำหนัก ผ่านจากท้องพระโรงหน้าเข้าไป มองไปทางซ้ายมือ จะแลเห็นอัฒจันทร์โค้งขึ้นสู่ชั้นบน พื้นที่ตรงนั้นตั้งแกรนด์เปียโนสีดำหลังใหญ่ ที่ย้ายมาจากสวนรื่นฤดีสันนิษฐานว่าเป็นของส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่เดิม

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงนำแผ่นโน้ตเพลงต่างๆ ที่ทรงเรียนสมัยประทับ ณ ประเทศอังกฤษกลับมาทรงศึกษาต่อ นอกจากนี้ ยังทรงบันทึกโน้ตเพลงต่างๆ ลงสมุดไว้ด้วยลายพระหัตถ์อีกเป็นจำนวนมาก นายจามร ศุภผล นักเปียโนชั้นนำได้เคยวิจารณ์การทรงเปียโนจากการศึกษาโน้ตและสมุดทรงบันทึกเกี่ยวกับดนตรี ว่า *"บทเรียนที่สมเด็จเจ้าฟ้าฯ ทรงเรียนและทรงบรรเลงเปียโนนั้นเทียบเท่าการเรียนดนตรีระดับสูงในมหาวิทยาลัย..."*

นอกจากแผ่นโน้ต ยังทรงสะสมแผ่นเสียงไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งเพลงสากลที่ทรงนำกลับมาจากอังกฤษ และเพลงไทยที่ทรงสะสมเพิ่มมากขึ้นทุกวันๆ แต่ละแผ่นจะทรงเขียนไว้ที่ปกอย่างเป็นระเบียบว่ามีเพลงอะไรบ้าง ใครร้อง และเพลงไหนไพเราะถูกพระทัย บางทีก็ทรงบันทึกเสียงและทรงตัดต่อเพลงต่างๆ ลงเทปบันทึกเสียงด้วยพระองค์เอง หากทรงว่างจากพระภารกิจ ข้าราชบริพารจะได้เห็นสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ประทับอยู่หน้าเปียโนครั้งละนานๆ ทรงบรรเลงเปียโน

อย่างคล่องแคล่ว พร้อมกับทรงขับร้องคลอไปด้วยกระแสพระสุรเสียงกังวานใส ไพเราะและชัดถ้อยชัดคำ อย่างเบิกบาน พระหฤทัยเช่นนี้แทบทุกวัน งานเลี้ยงบางงานที่ทรงคุ้นเคยกับผู้มาร่วมงาน เช่น งานชุมนุมรื่นเริงปีใหม่ของสมาคมนักเรียนเก่าวชิราวุธวิทยาลัย ในสมัยที่พระอนามัยยังอำนวย สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ จะทรงขับร้องเพลงพระราชทานให้ผู้มาร่วมงานได้ฟังอย่างเบิกบานใจทุกครั้ง

ท่านผู้หญิงศรีนาถ สุริยะ อดีตพระอาจารย์ เล่าว่า เวลาสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องที่มักจะมีรับสั่งสนทนากันอย่างทรงพระสำราญเสมอคือเรื่องเพลงและดนตรี เนื่องด้วยเป็นความสนพระทัยร่วมกันของทั้งสองพระองค์ และไม่เพียงแต่เพลงไทยลูกกรุงที่โปรด หากแต่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ยังโปรดเพลงไทยเดิมอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ยังโปรดเสด็จไปทอดพระเนตรคอนเสิร์ตต่างๆ เป็นประจำตั้งแต่สมัยประทับ ณ ประเทศอังกฤษ ก็โปรดเสด็จไปทอดพระเนตรทั้งคอนเสิร์ตละครเพลง โอเปรา บัลเล่ต์ และการเต้นรำแบบตะวันตก ครั้นเสด็จนิวัตประเทศไทย หากทรงทราบว่ามีการแสดงคอนเสิร์ต โดยศิลปินผู้มีความสามารถ ก็จะเสด็จไปทอดพระเนตรเสมอ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ทรงเห็นคุณค่าของศิลปะอันเป็นเครื่องจรรโลงใจได้อย่างทัดเทียมเสมอหน้า และไม่ทรงเคยมองว่าศิลปินทั้งทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์เป็นพวกเต้นกินรำกินอย่างที่คนหัวเก่ามักดูถูกไว้ หากแต่ทรงเห็นว่าสิ่งเหล่านี้คือศิลปะและมรดกทางวัฒนธรรมที่พึงทำนุบำรุง ศิลปินทั้งหลายที่มาบรรเลงดนตรีถวายเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ มักได้รับคำชื่นชมจากพระโอษฐ์เป็นกำลังใจอันยิ่งใหญ่ ให้เขาเหล่านั้นได้ภาคภูมิใจในผลงานของตน

ทุกวันนี้ แม้พระอาการประชวรจะดำเนินไปตามวงจรของพระโรค แต่ทุกครั้งที่เปิดเพลง ร้องเพลง หรือบรรเลงดนตรีถวายเฉพาะพระพักตร์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอฯ ยังทรงแสดงพระกิริยาตอบรับ แสดงพระอัธยาศัยว่าโปรดหรือไม่อย่างไรให้ผู้เฝ้าใกล้ชิดได้ทราบเสมอ

เสียงเปียโนที่ทรงบรรเลง พระสุรเสียงที่ทรงขับร้องเองอย่างแจ่มใส สุ้มเสียง

ท่วงทำนองเพลงในลีลาและทางเพลงอันหลากหลายจากนักร้องและนักดนตรีทั้งไทยและเทศ จึงเปรียบได้ดังแก้วมณีที่ส่องประกายสว่างไสวให้เจ้าฟ้าหญิงพระองค์นี้ ทรงเบิกบานพระหฤทัย เป็นความรื่นฤดีที่สดใส ยั่งยืน และถาวร สมดังที่เคยมีพระโอวาทพระราชทานแก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยไว้ ความตอนหนึ่งว่า

"การดนตรีนั้นเป็นศิลปะที่ละเอียดอ่อนที่จะช่วยอบรมขัดเกลาจิตใจของผู้ที่รักในการดนตรี ให้เป็นไปในทางที่ดี รักความดีความงาม..."

เนื่องในมงคลสมัยฉลองพระชนมายุ ๘๔ พรรษา ในวันอังคาร ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ ขอพสกนิกรทุกหมู่เหล่าจงร่วมจิตเป็นสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานอัญเชิญคุณพระ-รัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลพิภพกับทั้งผลแห่งพระกุศลจริยาทั้งปวงที่ทรงบำเพ็ญไว้ดีแล้ว โปรดอภิบาลสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ให้ทรงเจริญด้วยพระจตุรพิธพรชัย ทรงเป็นมิ่งขวัญของประชาชาติไทย ตราบจิรัฏฐิติกาล

ด้วยเหตุที่ความมีระเบียบวินัยและความละเอียดถี่ถ้วนเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งของนักบิน จึงทรงพยายามอย่างยิ่งเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดปลีกย่อยเพียงใด ทรงมีวินัยในการฝึกบินและทรงปฏิบัติตามกฎข้อบังคับต่างๆ ตลอดจนคำกราบบังคมทูลแนะนำของพระอาจารย์ด้านการบินอย่างเคร่งครัด เมื่อเสร็จสิ้นการบินแต่ละครั้งจะทรงซักถามข้อสงสัยกับทั้งทรงจดบันทึกข้อมูล และมีพระราชวินิจฉัยเพื่อทรงปรับปรุงในการบินครั้งต่อไป นับเป็นแบบอย่างของผู้ที่กำลังฝึกบิน รวมทั้งนักบินทุกคน

เมื่อทรงพระราชดำริว่าศาสตร์การบินเครื่องบินพาณิชย์ เป็นเรื่องน่าเรียนรู้และสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร จึงทรงเข้ารับการศึกษาทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติในหลักสูตรนักบินพาณิชย์ตรี และเอก โดยทรงเริ่มฝึกกับเครื่องบินจำลอง ทรงฝึกบินเปลี่ยนแบบชนิดโบอิ้ง ๗๓๗-๔๐๐ ที่บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) จัดหลักสูตรถวายตามที่กรมการขนส่งทางอากาศอนุญาตแล้ว ทั้งหลักสูตรภาคพื้นและภาคอากาศจนทรงสามารถทำหน้าที่นักบินพาณิชย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทรงปฏิบัติการบินอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยผู้โดยสารไม่ทราบว่ามีโอกาสได้โดยสารเครื่องบินที่มีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงเป็นนักบิน

ผู้ไม่ได้อยู่ในวงการบินอาจไม่ทราบว่าอากาศยานทหารกับอากาศยานพาณิชย์นั้นเรียกได้ว่ามีคุณลักษณะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งวัตถุประสงค์การใช้งาน การออกแบบ ท่าทางการบิน และลักษณะเฉพาะของเครื่องบินแต่ละรุ่น จึงยากที่จะมีนักบินผู้สามารถทำหน้าที่ทั้งสองประการได้อย่างชำนาญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ ทำหน้าที่ผู้บังคับอากาศยานทหารโดยเฉพาะเครื่องบินขับไล่สมรรถนะสูงที่มีความเร็วเหนือเสียง เพื่อทำหน้าที่สกัดกั้นเครื่องบินของข้าศึก และทำหน้าที่ผู้บังคับอากาศยานพาณิชย์ ซึ่งเป็นเครื่องบินลำเลียงโดยสารที่มีลักษณะของความเสถียร เพื่อความสะดวกสบายและความปลอดภัยของผู้โดยสาร แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารก็ทรงพระราชอุตสาหะศึกษาเรียนรู้จนทรงสามารถบังคับอากาศยานทั้งสองประเภท

ได้อย่างดีเยี่ยม ทรงเข้าพระราชหฤทัยด้านพลศาสตร์อากาศอย่างถ่องแท้ อีกทั้งทรงประยุกต์ทฤษฎีการบินทั้งสองรูปแบบให้ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน นำไปสู่การพัฒนาการบินเครื่องบินลำเลียงของกองทัพอากาศ ให้เข้าสู่มาตรฐานสากลและมีความปลอดภัยสูงสุด

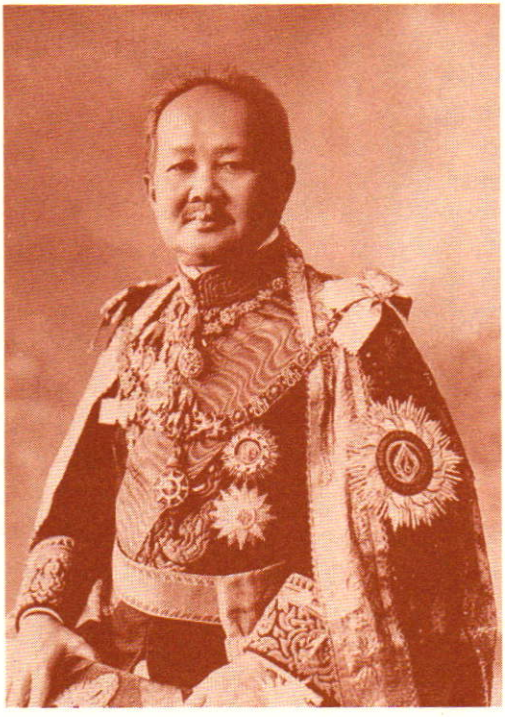
ปัญหาของศาสตร์ด้านวิศวกรรมอากาศยานนั้น ได้แก่การที่นักวิชาการขาดประสบการณ์ปฏิบัติงานจริง ในทางกลับกัน สิ่งที่นักบินทั่วไปยังขาดอยู่คือความเข้าใจในภาคทฤษฎีอย่างลึกซึ้ง แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงมีทั้งประสบการณ์และความเข้าพระราชหฤทัยในภาคทฤษฎี จึงทรงสามารถบูรณาการองค์ความรู้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน อันแสดงถึงพระปรีชาสามารถทางด้านการบินอย่างแท้จริง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พร้อมทั้งทรงจัดทำหลักสูตรการฝึกบิน และทรงปฏิบัติหน้าที่ครูการบินของเหล่านักบินเครื่องบินขับไล่หน่วยเดโชชัย ๓ และนักบินของกองทัพอากาศอีกด้วย

ในคราวที่เกิดเหตุธรณีพิบัติภัยสึนามิ เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงขับเครื่องบินโบอิ้ง ๗๓๗-๔๐๐ เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่เกิดเหตุ เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือแก่พสกนิกรผู้ประสบภัยในทันที ยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงนำพระปรีชาสามารถด้านการบิน มาเกื้อหนุนในการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้านสังคมสงเคราะห์ ดังที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) จัดเที่ยวบินมหากุศลและทรงทำหน้าที่เป็นนักบินที่ ๑ เพื่อนำรายได้จากเที่ยวบินดังกล่าว ช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประสบอุทกภัยในทุกภูมิภาคของประเทศเมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๐ และจัดหาอุปกรณ์การแพทย์สำหรับโรงพยาบาลต่างๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

พระปรีชาสามารถด้านวิศวกรรมอากาศยานทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติตลอดจนพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงนำประสบการณ์การบินมาพระราชทานเป็นแนวทางในการพัฒนาแก่วงวิชาการวิศวกรรมศาสตร์

และวิทยาการการบิน ล้วนเป็นที่ประจักษ์อยู่โดยทั่ว ก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่กองทัพอากาศและกิจการบินของประเทศไทยเป็นอเนกอนันต์ พระคุณสมบัติข้อนี้ก่อกำเนิดขึ้นด้วยความเอาพระราชหฤทัยใส่ทรงมุ่งมั่นและมีพระวิริยภาพอันแรงกล้าต่อวิทยาการแขนงนี้มานับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญา **วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิศวกรรมอากาศยาน** เมื่อปีการศึกษา ๒๕๕๑ เพื่อเชิดชูพระเกียรติยศในวงวิชาการ

เนื่องในอภิลักขิตสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๕๗ พรรษา ในวันอังคารที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ขอพลานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และพระราชกุศลจริยาที่ทรงบำเพ็ญ โปรดอภิบาลให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย มีพระราชประสงค์จำนงหมายสิ่งหนึ่งประการใดจงสัมฤทธิ์สมพระราชหฤทัยปรารถนา ทรงสำเร็จในพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ อันยังให้พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลไปในทิศานุทิศ ตราบนิตยกาล

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล

ตอนที่ ๑ ปฐมวัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ต้นราชสกุล เทวกุล ผู้ทรงได้รับการขานพระนามว่า *"พระบิดาแห่งการทูตของไทย"* ทรงเป็นพระโอรสลำดับที่ ๔๒ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ประสูติแต่สมเด็จพระปิยมาวดีศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม สุจริตกุล) เมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๗ พฤศจิกายน ปีมะเมีย พุทธศักราช ๒๔๐๑ ได้รับพระราชทานพระนามจากสมเด็จพระบรมชนกนาถว่า **พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ** พร้อมพระพรคาถาพระราชนิพนธ์

◉ เทวญฺญตโรทยวโส
นามํ โหตุ กุมารสฺส
รตนตฺตยเตเชน
อยํ ฑีฆายุโก โหตุ
อโรโค สุขิโต โหตุ
สมนฺนาคโต จ โหตุ
ยถาสกํ รกฺเขยฺย
กุลญฺจ อนุรกฺเขยฺย
อิติ เสฏฐาภิเธยฺยโต
อิมสฺเสว ปิยสฺส เม
มยฺหญฺจ ปุญฺญเตชสา
กุมาโร มม ปุตฺตโก
ยสวา ปริวารวา
ตถารูเปน เตชสา
มาตรํ อญฺญโปสโต
เปตฺติกมฺปิ อนาคเต ฯ

ซึ่งพระศาสนโสภณ (เจริญ) วัดเทพศิรินทร์ ถวายคำแปล ความว่า

"คำว่า เทวัญอุไทยวงษ จงเป็นนามแห่งกุมารนี้นี่แล ผู้เป็นที่รักของเราโดยเป็นนามาภิไธยอันประเสริฐ เพราะเดชแห่งพระรัตนตรัยด้วย เพราะเดชแห่งบุญของเราด้วย ขอกุมารผู้เป็นบุตรของเรานี้ จงมีอายุยืนนาน มีความสุขสำราญ ไม่มีโรค มียศ มีบริวาร และประกอบด้วยเดชเห็นปานนั้น พึงรักษามารดาของตนอย่างไร จากบุรุษอื่น และพึงตามรักษาตระกูลแม้เป็นของบิดา ไว้ในอนาคตกาล"

สมเด็จพระปิยมาวดีศรีพัชรินทรมาตาทรงมีพระโอรสและพระธิดาทั้งหมด ๖ พระองค์ คือ

๑. พระองค์เจ้าชายอุณากรรณอนันตนรไชย ประสูติเมื่อปีมะโรง พุทธศักราช ๒๓๙๙

๒. พระองค์เจ้าชายเทวัญอุไทยวงษ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ) ประสูติเมื่อปีมะเมีย พุทธศักราช ๒๔๐๑

๓. พระองค์เจ้าหญิงสุนันทากุมารีรัตน์ (สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี) ประสูติเมื่อปีวอก พุทธศักราช ๒๔๐๓

๔. พระองค์เจ้าหญิงสว่างวัฒนา (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ประสูติเมื่อ ปีจอ พุทธศักราช ๒๔๐๕

๕. พระองค์เจ้าหญิงเสาวภาผ่องศรี (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) ประสูติเมื่อปีกุน พุทธศักราช ๒๔๐๖

๖. พระองค์เจ้าชายสวัสดิโสภณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ-สวัสดิวัดนวิศิษฏ์) ประสูติเมื่อปีฉลู พุทธ-ศักราช ๒๔๐๘

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงเริ่มการศึกษาชั้นประถมในสำนักพระองค์เจ้ากฤษณาพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า แล้วทรงเรียนภาษามคธ ขึ้นชั้นมัธยมศึกษาในสำนักพระปริยัติธรรมธาดา (เปี่ยม) จนโสกันต์ (โกนจุก) เมื่อปีมะเมีย พุทธ-ศักราช ๒๔๑๓ ทรงผนวชเป็นสามเณรในปีมะแม พุทธศักราช ๒๔๑๔ ประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ ขณะที่ทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่นั้นได้ทรงศึกษาพระธรรมวินัยในสำนักสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยา-ลงกรณ์ และเรียนอักขรสมัยชั้นสูงอยู่จนตลอดพรรษา เมื่อออกพรรษาได้ถวายเทศน์มหาชาติกัณฑ์ฉกษัตริย์ แล้วจึงทรงลาผนวชมาประทับอยู่กับพระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตนรไชย พระเชษฐา ซึ่งขณะนั้นทรงรับราชการมีตำแหน่งเป็นนายร้อยตรีอยู่ในกรมทหารมหาดเล็ก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการจึงทรงสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายร้อย ได้ฝึกหัดอยู่ในกรมทหารมหาดเล็กด้วย ในช่วงระหว่างพุทธ-ศักราช ๒๔๑๑ ถึงพุทธศักราช ๒๔๑๔ พระชันษาเพียง ๑๓ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตามเสด็จประพาสอินเดียในพุทธศักราช ๒๔๑๔ เป็นสองพระองค์รุ่นเล็กด้วยกันกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์) ที่โดยเสด็จด้วย เป็นเหตุให้ทั้งสองพระองค์ทรงสนิทชิดชอบกันตั้งแต่นั้น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม-พระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษในโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งขึ้น ณ ตึกข้างประตูพิมานไชยศรี

ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๕ หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับจากอินเดียใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนสำหรับพระเจ้าน้องยาเธอชั้นผู้ใหญ่ที่ยังไม่ได้รับราชการ และพระเจ้าน้องยาเธอชั้นกลางและชั้นเล็ก ซึ่งมีพระชันษาพอสมควรตลอดจนบรรดาเชื้อพระวงศ์ นายทหารมหาดเล็ก และลูกของพวกมหาดเล็กด้วย แต่เนื่องจากมีนักเรียนหลายคน และมีครูเพียงคนเดียว คือ นายฟรานซิส ยอร์ช แพตเตอร์สัน (Mr. Francis George Patterson) จึงต้องแบ่งนักเรียนเป็นสองกลุ่ม ให้เจ้านายเรียนตอนเช้า นายทหารเรียนตอนบ่าย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงเข้าเป็นนักเรียนในโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษนี้ในชั้นแรก ดังนั้น หลังจากทรงเลิกเรียนในตอนเช้าแล้วได้เข้าเฝ้าฯ ในช่วงเวลาบ่ายอยู่เป็นนิจ จึงทรงเป็นผู้หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้สอยใกล้ชิดพระองค์ และทรงเป็นผู้อ่านหนังสือเรื่องต่างๆ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเวลาเสด็จฯ เข้าพระที่บรรทมด้วย

แต่ช่วงเวลาที่ทรงศึกษาภาษาอังกฤษอยู่นั้น ดำเนินไปเพียงสองปีเศษ นักเรียนก็เริ่มลดน้อยลง เพราะเจ้านายหลายพระองค์เสด็จไปรับราชการในตำแหน่งต่างๆ ส่วนนายทหารมหาดเล็กล้วนมีภารกิจเพิ่มมากขึ้น จนไม่มีเวลาเรียนได้อย่างสม่ำเสมอ คงมีแต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ และพระเจ้าน้องยาเธออีกบางพระองค์ที่ทรงรักจะศึกษาต่อ จึงชักชวนครู แล้วกราบบังคมทูลฯ ขอพระบรมราชานุญาตให้จัดการเรียนการสอนที่ตำหนักหอนิเพทพิทยาที่ริมประตูศรีสุนทร อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชในสมัยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ได้ทรงเล่าเรียนภาษาอังกฤษต่อมาอีกปีเศษจึงทรงเลิกเรียนเพราะทรงมีภารกิจราชการ

เรื่องโรงเรียนภาษาอังกฤษนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง

ราชานุภาพ (พระโอรสองค์ที่ ๕๗ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาซุ่ม (สกุลเดิม โรจนดิศ) เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕) ทรงนิพนธ์เรื่อง **"ความทรงจำ"** มีข้อความตอนหนึ่งว่า..

"...จนถึงกลางปีจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ ครบ ๓ ปี พอสิ้นสัญญาครูก็ลากลับไปเมืองนอก โรงเรียนนั้นเป็นอันเลิก แต่นั้นเจ้านายที่รักเรียนก็พยายามเรียนต่อมาโดยลำพังพระองค์ ด้วยอาศัยอ่านหนังสือบ้าง ให้ผู้อื่นสอนบ้าง จนมีความรู้ความสามารถใช้ภาษาอังกฤษรับราชการได้โดยมิต้องไปเมืองนอกหลายพระองค์ ในเจ้านายนักเรียนชั้นนั้น ควรยกย่องสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ว่าเป็นยอดเยี่ยมกว่าพระองค์อื่นๆ..."

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงมีพระทัยใฝ่ศึกษา แม้เมื่อทรงเข้ารับราชการแล้วยังทรงหมั่นศึกษาหาความรู้ด้วยพระองค์เอง ในเวลาที่ทรงว่างจากราชการ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และวิชาเลข ทรงศึกษาวิชาเลขตามวิธีไทยในสำนักขุนโชติพรหมา (เสริม) ในกรมโหร จนทรงทราบวิชาโหราศาสตร์ สามารถคิดคำนวณปฏิทินตามจันทรคติขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ใช้เป็นปฏิทินหลวงตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๒ สืบมา ส่วนด้านการต่างประเทศนั้นได้ทรงปรึกษาหารือเป็นประจำกับนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Henry Alabaster พ.ศ. ๒๓๗๙ - ๒๔๒๗ อดีตรองกงสุลชาวอังกฤษประจำประเทศไทย ผู้กลับมารับราชการกับไทยเป็นที่ปรึกษาส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๖) พระองค์จึงเป็นที่รู้จักว่าเป็นผู้รอบรู้ภาษาอังกฤษดีคนหนึ่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า *".. แต่ก่อนมา ผู้ที่รับราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทที่มีความรู้ภาษาอังกฤษ มีเพียงเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (กร บุนนาค) ซึ่งได้ไปเรียน ณ ประเทศอังกฤษเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ...เมื่อสมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการเข้าไปรับราชการ จึงมีผู้ที่ได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษอยู่ใกล้ชิดติดพระองค์สำหรับทรงใช้สอยในการต่างประเทศเป็นสองขึ้นด้วยกันกับเจ้าพระยาภาสกรวงศ์...."*

ตอนที่ ๒ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ

ในพุทธศักราช ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งสำนักงานผู้ตรวจสอบบัญชี เรียกชื่อว่า "ออดิต ออฟฟิศ" มีที่ทำการในพระที่นั่งดำรงสวัสดิ์อนัญวงศ์อยู่ในพระราชมณเฑียรสถาน ใกล้ตำหนักที่ประทับ ทั้งนี้เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น ยังทรงพระเยาว์ด้วยพระชันษาเพียง ๑๖ ปี การบริหารราชการแผ่นดินจึงอยู่ในอำนาจของผู้สำเร็จราชการและขุนนาง ข้าราชการผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบกันมาแต่เดิม ครั้นเมื่อทรงเจริญวัยและทรงรับภาระว่าราชการแผ่นดินในพุทธศักราช ๒๔๑๖ ได้ทรงจัดระเบียบการคลังของแผ่นดินเป็นอันดับแรก โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้ง **หอรัษฎากรพิพัฒน์** สำหรับพนักงานบัญชีกลางรวบรวมบัญชีผลประโยชน์แผ่นดินและตรวจตราการเก็บภาษีอากรในกระทรวงต่างๆ แต่ทรงเกรงว่าการจะสำเร็จช้า จึงทรงรับหน้าที่ส่วนการตรวจบัญชีของกระทรวงต่างๆ มาทรงดำเนินการเอง และทรงเลือกสรรผู้ช่วยพระราชธุระ ได้แก่ *กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์*

(คือ พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร พระราชโอรสองค์ที่ ๑๗ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าจอมมารดากลิ่น ในสกุลคชเสนี ประสูติเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๓๙๘ ได้เลื่อนเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ ในรัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นต้นราชสกุล กฤดากร) ให้ทรงรับหน้าที่เป็นหัวหน้าพนักงานตรวจเงินจ่าย และ*พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญ-อุไทยวงษ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ)* ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าพนักงานออดิต ออฟฟิศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินลงทรงงานที่สำนักงานออดิต ออฟฟิศทุกวัน และเพื่อความสะดวก จึงทรงรวมพระราชภารกิจทั้งปวงไว้ในที่ทำการแห่งนี้ เจ้านายที่เป็นหัวหน้าพนักงานในออดิต ออฟฟิศจึงต้องทำหน้าที่ราชเลขาธิการในราชการอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ต่อมาทรงจัดออฟฟิศนั้นเป็นพนักงานราชเลขาธิการ และให้งานตรวจบัญชีคลังเป็นงานส่วนหนึ่งของพนักงานราชเลขาธิการ กอปรกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะศึกษาแบบแผนการจัดการบริหารประเทศจากตำราของต่างประเทศ จึงทรงเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงคุณวุฒิเหมาะสมจะเป็นหัวหน้าสำนักงาน ด้วยทรงรอบรู้ทั้งวิชาเลขและวิชาภาษาอังกฤษ อนึ่ง เมื่อพระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตนรไชยสิ้นพระชนม์ในพุทธศักราช ๒๔๑๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็น**ผู้รักษาและประทับตราพระราชลัญจกร**สืบต่อจากพระเชษฐาอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

ในเวลานั้น แม้จะมีผู้แทนของรัฐบาลต่างประเทศมาประจำอยู่ในประเทศไทยในตำแหน่งกงสุลใหญ่เป็นอย่างสูง แต่ไทยไม่มีผู้แทนทางการทูตประจำในต่างประเทศ หากมีเหตุที่ต้องเจรจากัน ฝ่ายไทยจะแต่งตั้งทูตพิเศษไปยังประเทศนั้นๆ และในพุทธศักราช ๒๔๒๑ เกิดเหตุกงสุลใหญ่อังกฤษขัดแย้งกับทางการไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการ เป็นราชทูตพิเศษ

ไปประเทศอังกฤษ และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เป็น**ราชเลขาธิการ** เป็นเหตุให้ต้องทรงเลื่อนการบรรพชาตามราชประเพณีไปจนถึงพุทธศักราช ๒๔๒๒ และด้วยทรงห่วงราชการ จึงทรงผนวชอยู่เพียง ๑๕ วัน ในพุทธศักราช ๒๔๒๔ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม สถาปนาเป็น **กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ**

ถึงตอนนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงรับหน้าที่ ๒ ตำแหน่ง คือในตำแหน่ง**ราชเลขาธิการ** เป็นที่ทรงปรึกษาราชการต่างประเทศตำแหน่งหนึ่ง และมีตำแหน่งในกรมพระคลังมหาสมบัติ เป็น**ผู้บัญชาการกรมบัญชีกลาง**ด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ต้องทรงแบ่งเวลาไปปฏิบัติราชการที่หอรัษฎาพิพัฒน์ และเสด็จไปประจำราชการที่สำนักงานกรมราชเลขาธิการทุกวันเสมอ ระหว่างที่ทรงปฏิบัติราชการใน ๒ ตำแหน่งนี้ ได้ทรงดำเนินงานสำเร็จตามพระราชประสงค์ ๒ ประการคือ

หนึ่ง คือการตั้งราชทูตไทยไปประจำอยู่ในราชสำนักต่างประเทศเป็นครั้งแรก โดยตั้งในประเทศอังกฤษเป็นที่แรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๕ แล้วตั้งในประเทศฝรั่งเศส และประเทศอื่นๆ เป็นลำดับมา นานาประเทศจึงแต่งตั้งราชทูตมาประจำราชสำนักของไทยด้วยเช่นกัน มีผลให้การติดต่อระหว่างกันสะดวกขึ้นมาก

สอง คือในพุทธศักราช ๒๔๒๖ ทรงคิดอ่านเรื่องทำสัญญากับรัฐบาลอังกฤษให้มีวิธีการศาลต่างประเทศขึ้นที่เมืองเชียงใหม่ เป็นครั้งแรกที่จะบังคับให้คนต่างประเทศอยู่ในอำนาจศาลไทย

ทั้งสองเรื่องนี้มิได้ปรากฏพระนามสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ในจดหมายเหตุราชการ เพราะในเวลานั้น เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดียังเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ จึงเป็นผู้จัดการและทำหนังสือสัญญาตามรับสั่ง หากแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ได้ทรงดำเนินการมาแต่ต้นจนสำเร็จผล ด้วยเหตุนี้ เมื่อเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งใน

พุทธศักราช ๒๔๒๘ สมเด็จพระเจ้าบรม-วงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ จึงทรงได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ขณะนั้นทรงมีพระชันษา ๒๗ ปี และทรงเป็นเสนาบดีคนแรกที่รู้ภาษาต่างประเทศ

แต่เดิมมา เสนาบดีกระทรวงต่างๆ จะว่าราชการอยู่ที่บ้าน ไม่มีสำนักงานแยกต่างหากเช่นในปัจจุบัน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการไม่โปรด จึงทรงกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระราชทานสำนักงานกระทรวงการต่างประเทศเหมือนเช่นในประเทศอื่นๆ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน **วังสราญรมย์**ให้ยืมเป็นศาลาว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เสนาบดีต้องไปประจำทำการเหมือนข้าราชการอื่นๆ ไม่เพียงเท่านั้น ยังทรงจัดระเบียบสำนักงาน แบ่งหน้าที่ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย วิธีร่าง เขียน และเก็บจดหมายราชการซึ่งใช้เป็นแบบอย่างของกระทรวงต่างๆ สืบต่อมา

ในพุทธศักราช ๒๔๒๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเลื่อนพระเกียรติยศเป็นกรมหลวงฯ และต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๓๐ ทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นผู้แทนพระองค์เสด็จไปประเทศอังกฤษ เพื่อร่วมงานฉลองสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี แล้วเสด็จไปเจริญสัมพันธไมตรียังประเทศฝรั่งเศส สวีเดน และเยอรมนี หลังจากนั้นเสด็จต่อไปยังสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นเพื่อดูงานการปกครองของประเทศต่างๆ และทรงได้รับพระบรมราชานุญาตให้ทำหนังสือแสดงทางไมตรีกับญี่ปุ่นในโอกาสนี้ด้วย เมื่อเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ได้กราบบังคมทูลฯ รายงานการศึกษาดูงานในประเทศต่างๆ โดยละเอียด เป็นผลให้มีการปรับปรุงระบบราชการหลายส่วนในเวลาต่อมา ที่สำคัญคือ การจัดตั้ง**เสนาบดีสภา**ในพุทธศักราช ๒๔๓๑ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการได้เป็นที่ทรงปรึกษาโดยเฉพาะพระองค์มาแต่แรก และได้ทรงเป็นหัวหน้าเสนาบดีในที่ประชุมเสนาบดีตลอดมาเป็นเวลาถึง ๓๑ ปี ในรัชกาลที่ ๕ และ

รัชกาลที่ ๖ ทรงมีบทบาทสำคัญในกิจการด้านการต่างประเทศทั้งปวงในช่วงเวลาเหล่านี้ ทั้งในทางเจริญพระราชไมตรีกับนานาประเทศ และการเจรจาคลี่คลายปัญหาวิกฤตกับมหาอำนาจที่แสวงอาณานิคม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ถึงพระประวัติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เกี่ยวกับพระราชภารกิจที่ทรงปฏิบัติ ว่า..

"..เรื่องพระประวัติของสมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ตั้งแต่ตั้งเสนาบดีสภามาแล้ว ยากที่จะนำมาเรียบเรียงในที่นี้ เพราะราชการบ้านเมืองในรัชกาลที่ ๕ ที่ได้จัดให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นในระยะเวลา ๑๘ ปีนั้นมากมายหลายอย่างนัก อย่างใดที่จะไม่ได้เกี่ยวเนื่องถึงพระประวัติของสมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการนั้นแทบจะไม่มี ถ้าจะพรรณนาให้หมด ก็คือว่าจะต้องแต่งเรื่องพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๕ ตลอดในตอนนั้น เห็นจะยืดยาวเกินประมาณ..."

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงมีภารกิจที่สำคัญยิ่งขึ้น เพราะเป็นช่วงเวลาผลัดเปลี่ยนรัชกาล และพระองค์ทรงเป็นพระมาตุลาผู้ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับความนับถือจากบุคคลทั่วไปว่าทรงเป็นหลักในราชการแผ่นดิน รองแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมา จึงทรงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลื่อนพระเกียรติยศขึ้นเป็นกรมพระฯ ในพุทธศักราช ๒๔๕๔ และในปี ๒๔๕๙ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่าที่ได้ทรงเลื่อนเป็นกรมพระฯ นั้น ยังไม่พอแก่ความดีความชอบที่ได้ทรงประกอบมาแต่หนหลัง และไม่สมกับที่ทรงเคารพนับถือ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลื่อนพระเกียรติยศเป็น **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาฯ** นับแต่นั้น ดังปรากฏคำประกาศ ดังนี้

"อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ ได้ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศมาช้านาน ได้ทรงกระทำความดีความชอบทั้งในราชการแผ่นดินและ

ในส่วนพระองค์ แต่ในรัชกาลที่ ๕ มาจนรัชกาลปัตยุบัน ราชการในหน้าที่จะมีสำคัญประการใด แต่ได้ทรงจัดราชการนั้นๆ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยประการใด มีปรากฏในประกาศเลื่อนกรมครั้งก่อนนั้นแล้ว ต่อมา ราชการในหน้าที่ยิ่งสำคัญหนักขึ้น กล่าวคือการรักษาความเป็นกลางในระหว่างมหาประเทศที่มีทางพระราชไมตรีกับกรุงสยามทำสงครามแก่กัน อาศัยที่ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้กิจการในหน้าที่โดยทั่วถึง จึงได้ทรงผ่อนผันจัดราชการนั้นๆ ให้เป็นไปตามกระแสพระบรมราโชบายมิได้คลาดเคลื่อน จึงมิได้มีเหตุกระทบกระเทือนให้เป็นที่มัวหมองแก่ทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศแม้แต่เล็กน้อย เป็นเหตุประกอบให้เจริญพระราชอิสริยยศปรากฏพระเกียรติคุณแผ่พ่านไป กระทำให้มหาประเทศทั้งปวงมีความนิยมนับถือพระราชกฤษดาภินิหารยิ่งขึ้น จนสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษทรงถวายพระราชอิสริยยศตำแหน่งนายพลเอกพิเศษ กองทัพบกอังกฤษ และทรงรับตำแหน่งนายพลเอกพิเศษกองทัพบกสยาม อันพระราชาธิบดีในชมพูทวีปยังมิได้เคยทรงรับเลยนั้นเป็นต้น ในส่วนพระองค์ทรงนับว่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ เป็นเอกอัครมนตรี ผู้ที่ได้ทรงปรึกษาสรรพราชกิจน้อยใหญ่ได้สมพระราชหฤทัยทุกเมื่อ เพราะพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ พระองค์นั้นทรงมีความชำนิชำนาญในเชิงรัฐประศาสโนบาย หาผู้ใดเปรียบปานได้โดยยาก ทั้งทรงเป็นผู้ที่กราบบังคมทูลความเห็นโดยตรงทุกเมื่อ โดยความจงรักภักดี และประกอบด้วยสัตยธรรม สุจริตธรรม ปราศจากอคติทั้งสี่ประการ จึงเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยและทรงเคารพอยู่พระองค์หนึ่ง

อนึ่งก็ทรงพระเจริญวัยอยู่ในชั้นพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่แล้ว สมควรจะเพิ่มพระราชอิสริยยศให้ใหญ่ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เลื่อนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ เป็นสมเด็จกรมพระยา มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์*

วโรปการ ขัตติยพิศาลสุรบดี บรมราชินีศรีพัชรินทรภราดร สโมสรอเนกนิติปรีชา มหาสุมันตยานุวัตรวิบุลย์ไพรัชราชกิจจาดุลสุนทรปฏิภาณ นิรุกติญาณวิทยาคณนาทิศาสตร์ โหรกลานุวาทนานาปกรณ์ เกียรติกำจรจิรกาลบริบูรณ์คุณสารสมบัติ สุจริตสมาจารวัตร มัทวเมตตาชวาธยาศัย ศรีรัตนตรัยสรณธาดา กัลยาณธรรมิกนาถบพิตร นาคนาม ให้ทรงศักดินา ๓๕,๐๐๐ เป็นพิเศษในตำแหน่งพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ในพระบรมมหาราชวัง จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณคุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล วิบูลย-ศุภผล เกียรติยศ อิสริยศักดิเดชานุภาพมโหฬาร ทุกประการ ...”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ สิ้นพระชนม์ในวันที่ ๒๘ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๖ พระชันษา ๖๖ ปี ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ๓๘ ปี ทรงรับราชการในตำแหน่งอื่นก่อนหน้านั้น ๑๑ ปี รวมเวลาที่ทรงรับราชการสนองเบื้องพระยุคลบาทใน ๒ รัชกาล ทั้งสิ้น ๔๙ ปี ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดตามพระเกียรติยศหลายชั้น และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศล้วนเป็นชั้นที่ ๑

ทรงมีพระโอรสและพระธิดา ๓๙ พระองค์ และ หม่อมใหญ่ เทวกุล ณ กรุงเทพ (สกุลเดิม สุจริตกุล) เป็นหม่อมเอก พระนัดดา และปนัดดา สืบสายราช-สกุล เทวกุล เนื่องมา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

นางจารุดี ผลประการ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น *"พระบิดาแห่งการธนาคารไทย"* ด้วยเป็นผู้ทรงดำริริเริ่มและตัดสินพระทัยตั้งธนาคารพาณิชย์ของคนไทยขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศในพุทธศักราช ๒๔๔๙

พระประวัติส่วนพระองค์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๗๗ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาห่วง เมื่อวันอังคารขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ จุลศักราช ๑๑๒๗ ตรงกับวันที่ ๓๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๐๘ มีโอรสธิดาทั้งสิ้น ๑๓ พระองค์ ทรงเป็นต้นราชสกุล "ไชยันต์"

พระประวัติการปฏิบัติราชการ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ได้ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ-จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นราชองครักษ์ ดำรงตำแหน่งทางการทหารเป็นนายพันเอกราชองครักษ์ แล้วจึงย้ายไปรับราชการในกรมราชเลขานุการ ทรงได้รับตำแหน่งสูงขึ้นเรื่อยมา จนเป็นรองเสนาบดีและเสนาบดีกระทรวงวัง

ด้วยพระปรีชาสามารถในกิจการงานทั้งปวง ในพุทธศักราช ๒๔๓๘ ขณะมีพระชนมายุได้ ๓๐ พรรษา จึงทรงได้รับการเฉลิมพระยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า "พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย" หลังจากได้รับการสถาปนาและทรงกรมแล้วก็ทรงย้ายมาดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ขณะทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ทรงปรับปรุงระบบหน่วยและมาตราเงินไทยจากเดิมซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ให้เหลือเพียง ๒ หน่วยคือ **"บาท"** และ **"สตางค์"** ทำให้การจัดทำบัญชีงบดุลสามารถลงบันทึกหน่วยของเงินตราได้ง่ายขึ้น

ตามเสด็จประพาสยุโรป-สานพระดำริตั้งธนาคารไทย

ในพุทธศักราช ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรกเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาอารยประเทศ อันจะทำให้จักรวรรดินิยมตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งกำลังแผ่อำนาจเข้ามาคุกคามดินแดนไทยอยู่ ได้ประจักษ์ถึงฐานะของประเทศไทยว่ามีความเจริญเช่นเดียวกับอารยประเทศอื่นๆ ในสังคมโลก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เป็นผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตามเสด็จด้วยพระองค์หนึ่ง ได้ทอดพระเนตรความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงระบบการเงินการธนาคารของนานาประเทศในเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน ทำให้ทรงตระหนักถึงประโยชน์ของสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่มีต่อเศรษฐกิจของประเทศและเป็นแรงบันดาลใจให้มีพระประสงค์ให้ประเทศไทยมีสถาบันการเงินแบบเดียวกับของประเทศตะวันตก เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทยเช่นกัน มีพระดำริว่า หากไม่มีการพัฒนาระบบการธนาคารขึ้นในประเทศแล้ว ก็ยากที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้รุดหน้าทัดเทียมนานาประเทศได้

พระดำริก่อตั้งธนาคารกลางและการพิมพ์ธนบัตร

หลังจากการตามเสด็จประพาสยุโรปและเสด็จกลับสู่ประเทศไทยแล้ว ในชั้น

แรกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศร-ราชหฤทัย ทรงดำริที่จะตั้ง**ธนาคารกลางหรือธนาคารชาติ** (National Bank) เป็นธนาคารของประเทศขึ้นก่อนเพื่อดำเนินกิจการต่างๆ ทางการเงินและการคลัง แต่ต่อมาทรงเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าวจะมีอุปสรรคมาก โดยเฉพาะการขอความร่วมมือจากที่ปรึกษาทางการคลังของประเทศซึ่งเป็นคนอังกฤษในขณะนั้น เพราะจะเป็นการขัดผลประโยชน์ทางธุรกิจของชาติของเขา นอกจากนั้นยังทรงไม่มั่นพระทัยเกี่ยวกับความรู้ความชำนาญในงานธนาคาร ทั้งของพระองค์เองและคนไทยอื่นๆ จึงได้ทรงระงับพระดำริในการจัดตั้งธนาคารกลางไว้ก่อน ทรงดำเนินการแต่เรื่องการออก**ธนบัตรรัฐบาล**เท่านั้น โดยทรงได้รับพระราชทานพระ-บรมราชานุญาตให้พิมพ์ธนบัตรจากประเทศอังกฤษได้ในพุทธศักราช ๒๔๔๕

จากบุคคลัภย์สู่แบงก์สยามกัมมาจล

เมื่อระงับพระดำริในเรื่องการจัดตั้งธนาคารกลางไว้ก่อนแล้ว พระเจ้าบรม-วงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงเห็นว่าควรจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กขึ้นเป็นการทดลอง เพื่อเป็นรากฐานในการจัดตั้งธนาคารกลางต่อไป ได้ทรงศึกษาการบริหารงานธนาคารพาณิชย์ การบัญชี การให้กู้เงินจากตำราต่างๆ ได้ทรงเริ่มสั่งซื้อกระดาษ และเครื่องมือเครื่องใช้จากต่างประเทศเพื่อใช้ในการรับฝากเงินและจ่ายเงิน และตัดสินพระทัยทดลองตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินกิจการธนาคารขึ้นในชื่อว่า **"บุคคลัภย์"** ซึ่งเป็นการเลียนเสียงจากภาษาอังกฤษว่า "Book Club" เป็นการอำพรางการดำเนินกิจการธนาคารโดยไม่แจ้งเป็นชื่อธนาคารอย่างชัดเจน เพราะยังไม่ทรงมั่นพระทัยในการตอบรับแนวคิดระบบธนาคารพาณิชย์ของสาธารณชน

"หนังสือแจ้งความเรื่องตั้งบุคคลัภย์" ได้แสดงวัตถุประสงค์ว่าเป็นการตั้งห้องสมุดที่มีหนังสือประเภทต่างๆ ให้สมาชิกอ่านและยืม คนทั่วไปสามารถใช้บริการด้วยการ *"แสดงตนเป็นสหายของบุคคลัภย์ก่อน"* โดยไม่จำกัดชนชั้นของบุคคล ผู้เข้าเป็นสมาชิกต้องจ่ายเงินแรกเข้า จำนวน ๑ บาท และจ่ายต่อไปอีกปีละ ๑ บาท

บุคคลัภย์เปิดทำการในวันที่ ๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๔๗ ที่ตึกแถวพระคลังข้างที่ ตำบลบ้านหม้อ มีทุนเริ่มดำเนินการจากเงิน

ส่วนพระองค์ ๓ หมื่นบาท พระสรรพการ-หิรัญกิจ (เชย อิศรภักดี) เป็นผู้จัดการ มีพนักงาน จำนวน ๑๘ คน

ในทางปฏิบัติผู้จัดการและพนักงานของบุคคลภัย์ได้ดำเนินกิจการตามรูปแบบของธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็ก คือรับฝากเงินโดยให้ดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ในระยะแรกสามารถระดมเงินฝากได้ถึง ๘ หมื่นบาท และบุคคลภัย์ได้นำเงินนี้ไปให้กู้ยืมในธุรกิจเกี่ยวกับที่ดิน สิ่งก่อสร้าง และการรับจำนอง

เมื่อบุคคลภัย์เปิดดำเนินการได้ ๓ เดือน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยทรงเห็นว่ากิจการสามารถดำเนินการไปได้ดี ปริมาณเงินรับและจ่ายไม่ติดขัด จึงทรงให้เริ่มประกอบธุรกิจด้านการถอนเงินด้วยเช็ค การให้บริการและการเรียกเงินเก็บระหว่างธนาคาร รวมทั้งการโอนเงินแก่ลูกค้าชาวไทยและชาวจีน บุคคลภัย์ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พ่อค้า นักธุรกิจ และหน่วยงานราชการของไทย จึงนิยมใช้บริการของบุคคลภัย์อย่างแพร่หลาย มีปริมาณเงินรับเข้าประมาณ ๕ แสนบาทต่อเดือน เงินจ่ายออกประมาณ ๓ แสนบาทต่อเดือน เมื่อปิดงวดบัญชีปรากฏว่าผลกำไรอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ

เมื่อบุคคลภัย์ดำเนินการไปได้ครบ ๖ เดือน ในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๔๔๘ บุคคลภัย์ก็เริ่มขยายธุรกิจไปในด้านการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยเข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจที่เคยผูกขาดโดยธนาคารต่างประเทศ ปริมาณเงินเข้าและเงินออกต่อเดือน เพิ่มขึ้นจำนวนมาก งบดุลปีแรกของกิจการบุคคลภัย์มีผลกำไรสูงถึง ๓ เท่า ของจำนวนทุนเมื่อแรกตั้งกิจการ

เมื่อ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงเห็นว่าคนไทยทั่วไปรู้จักและยอมรับบทบาทการดำเนินธุรกิจที่แท้จริงของบุคคลภัย์ จึงทรงมั่นพระทัยในการวางรากฐานการธนาคารไทยต่อไป และทรงมั่นพระทัยว่า เป็นไปได้ที่นักการธนาคารชาวไทยจะสามารถดำเนินงานด้านการธนาคาร ทั้งด้านเงินฝาก การให้สินเชื่อ การให้บริการและการค้าระหว่างประเทศต่อไปได้ดีจึงทรงตัดสินพระทัยว่าถึงเวลาที่คนไทยจะมี**ธนาคารพาณิชย์**ของตนเองอย่างเปิดเผยได้แล้ว แต่การจะเป็นธนาคารพาณิชย์ได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยเงินลงทุนจำนวนสูงมาก ทั้งยังต้องขยายงานด้านการค้าระหว่างประเทศออกไปให้มากขึ้น ด้วยการมีตัวแทนอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของบุคคลภัย์

ในขณะนั้น จึงทรงแก้ปัญหาโดยการออกหุ้นจำนวน ๓,๐๐๐ หุ้น หุ้นละ ๑,๐๐๐ บาท เพื่อการขยายงานในรูปบริษัทใหม่ ซึ่งจะทำธุรกิจพาณิชย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ปรากฏว่ามีผู้สนใจซื้อหุ้นจนหมด สามารถระดมทุนได้ถึง ๓ ล้านบาท

หลังจากจำหน่ายหุ้นได้ครบแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย จึงทรงยื่นคำร้องต่อทางราชการขอเปลี่ยนกิจการบุคคลัภย์เป็นธนาคารพาณิชย์ ปรากฏว่าเมื่อกระแสข่าวการขอยื่นจดทะเบียนธนาคารพาณิชย์เผยแพร่ออกไป เกิดการต่อต้านจากผู้บริหารธนาคารพาณิชย์สาขาต่างประเทศที่เปิดดำเนินการอยู่ในเมืองไทยขณะนั้น โดยเฉพาะสถานกงสุลอังกฤษได้ยื่นบันทึกต่อกระทรวงการต่างประเทศของไทยว่า การที่เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมีส่วนในการบริหารธนาคารพาณิชย์ย่อมเป็นการไม่ยุติธรรมต่อธนาคารอื่น เหตุการณ์กลายเป็นเรื่องการเมืองระหว่างประเทศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย จึงทรงตัดสินพระทัยเสียสละโดยการยื่นหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๔๙ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงยินยอมอนุมัติ นับว่าทั้งสองพระองค์ทรงมีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคือ ทรงเห็นประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนพระองค์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอำนาจพิเศษให้จัดตั้ง **"บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด"** ประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ได้อย่างเป็นทางการตั้งแต่**วันที่ ๓๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๙** เป็นต้นไป ตามใบประกาศในหนังสือ**ราชกิจจานุเบกษา** ลงวันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ (พุทธศักราช ๒๔๔๙) ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้**ตราแผ่นดิน** เป็นตราประจำของธนาคาร

วันที่ ๓๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๙ ตรงกับวันคล้ายวันประสูติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ผู้ทรงสถาปนาแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ซึ่งต่อมาคือ **ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)** วันที่ ๓๐ มกราคม ของทุกปีจึงถือเป็นวัน *"มหามงคล"* ของธนาคารไทยพาณิชย์ เสมือนวันครบรอบวัน

สถาปนาธนาคารซึ่งให้บริการการธนาคารอย่างเป็นทางการต่อสาธารณชนของธนาคารไทยโดยแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ได้กลายเป็น "ต้นแบบธนาคารไทย" นับว่าความพยายามที่จะให้ประเทศไทยเป็นอิสระทางการเงิน ตามพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยประสบผลสำเร็จเป็นคุณประโยชน์ต่อประชาชนและแผ่นดินไทยในที่สุด และทรงได้รับการเทิดพระเกียรติเป็น **"พระบิดาแห่งการธนาคารไทย"** ในเวลาต่อมา

สิ้นพระชนม์

หลังจากการก่อตั้งบริษัทแบงก์สยามกัมมาจลได้เพียง ๑ ปี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ก็สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๐ ขณะพระชนมายุ ๔๒ พรรษา

แม้พระดำริเรื่องการตั้งธนาคารกลางหรือธนาคารชาติของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ยังไม่ประสบผลขณะยังทรงพระชนม์อยู่ แต่พระโอรสพระองค์ที่ ๙ ของพระองค์คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ก็ได้สืบสานพระดำริของพระบิดา โดยจัดตั้ง **ธนาคารชาติไทย**ได้เป็นผลสำเร็จ ได้เปิดดำเนินการในฐานะธนาคารกลางแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ โดยพระองค์ทรงร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยพระองค์เอง และทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการเป็นพระองค์แรก

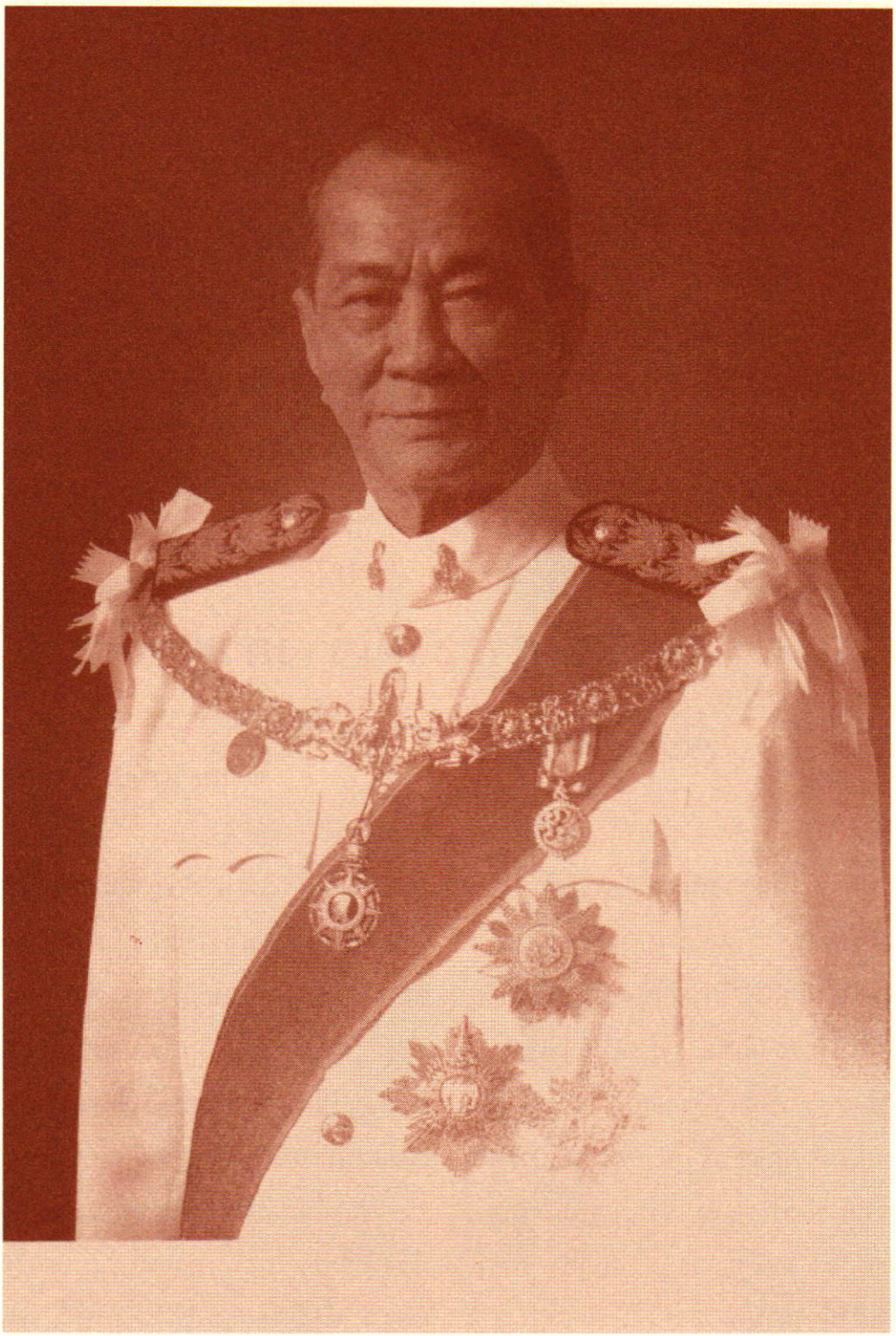

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ พระนามเดิม หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ เป็นพระโอรสในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตน-จาตุรนต์ (พระองค์เจ้าออสคาร์นุทิศ) กับหม่อมจำรัส จักรพันธุ์ ณ อยุธยา ประสูติเมื่อวันอังคารที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธ-ศักราช ๒๔๕๒ ณ วังหลานหลวง ทรงมีเจ้าพี่เจ้าน้องรวม ๔ องค์

ทรงเริ่มต้นเรียนหนังสือที่บ้านพระญาติ ก่อนจะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนอุทัยวิทยาคมของวัดอรุณราชวราราม สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๑ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๓ แล้วเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ทรงเล่าไว้ว่าช่วงนั้นผลการเรียนไม่ดี เพราะในวังมีวงเครื่องสายไทยทรงเป็นนักร้องในวงต้องฝึกซ้อมอย่างหนัก ทั้งขับร้องเพลง

และตีโทนเข้าคู่กับพระบิดาซึ่งทรงตีรำมะนา ครั้นจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ แล้ว ทรงเข้าเรียนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ชั้นมัธยม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๔ รุ่นเดียวกับ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทรงเรียนดีแต่ประสบอุบัติเหตุ ทำให้ต้องพักการศึกษาไป ๑ ปี แล้วกลับมาเรียนต่อในรุ่นเดียวกับจอมพล ถนอม กิตติขจร จนจบชั้น ๕

พุทธศักราช ๒๔๗๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานทุนส่วนพระองค์ให้ไปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาต่อที่ Peddie College สหรัฐอเมริกา จนจบชั้นมัธยมศึกษาในพุทธศักราช ๒๔๗๓ ทรงเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย Cornell เป็นเวลา ๒ ปีครึ่ง จึงสำเร็จเทียบชั้นจูเนียร์ของสหรัฐอเมริกาในพุทธศักราช ๒๔๗๖

ในพุทธศักราช ๒๔๗๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงย้ายจากสหรัฐอเมริกาไปศึกษาที่ University of the Philippines at Los Banos ประเทศฟิลิปปินส์ ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีพระราชประสงค์ให้เรียนวิชาการเกษตรเกี่ยวกับพืชเมืองร้อน ด้วยมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า ประเทศไทยขณะนั้นต้องการนักวิชาการด้านการเกษตรและสหกรณ์เป็นอย่างยิ่ง ทรงสำเร็จปริญญาวิทยาศาสตร์บัณฑิตด้านการเกษตร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ จึงเสด็จกลับเข้ามารับราชการใน**กระทรวงเกษตราธิการ** ตำแหน่งนักเกษตรโทผู้ช่วย ประจำกองอุตสาหกรรมพืชพรรณ กรมเกษตรและการประมง เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ ได้เป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโรงเรียนการเรือนด้วย ทรงได้รับมอบหมายจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ให้สร้างบ้าน ปลูกผักสวนครัว ทำคอก เลี้ยงสัตว์ บ่อปลา คูคันส่งน้ำ-ระบายน้ำ ครบครัน ภายในเนื้อที่ ๒๐๐ ตารางวา ณ ท้องสนามหลวง เป็นบ้านเกษตรกรตัวอย่างให้ประชาชนเข้าชม เพื่อชักชวนให้ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเอง

พุทธศักราช ๒๔๘๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงได้รับทุนไปศึกษาชั้นปริญญาโทที่

มหาวิทยาลัย Cornell ประเทศสหรัฐอเมริกาอีก เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว พอดีเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้เดินทางกลับประเทศไทยไม่ได้ จึงทรงทำเรื่องขอศึกษาต่อในชั้นปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัย Lousiana แต่ยังเรียนไม่สำเร็จก็ถูกเรียกตัวกลับมารับราชการในกระทรวงเกษตราธิการตามเดิม

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงมีสติปัญญาเฉียบแหลม ปฏิภาณว่องไว ทรงรับราชการเจริญก้าวหน้าตามลำดับ คือ

พุทธศักราช ๒๔๘๖ - หัวหน้าแผนกพืชไร่ กองการทดลองและส่งเสริมการเกษตรและประมง

พุทธศักราช ๒๔๙๒ - นักเกษตรเอก ประจำกรม กรมเกษตรและประมง

พุทธศักราช ๒๔๙๔ - โอนไปรับราชการในสังกัดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในตำแหน่งรองอธิการบดี

พุทธศักราช ๒๔๙๖ - รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมการข้าวและรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พุทธศักราช ๒๔๙๗ - อธิบดีกรมการข้าว

พุทธศักราช ๒๕๐๔ - อธิบดีกรมกสิกรรม

พุทธศักราช ๒๕๑๑ - คณบดี (กิตติมศักดิ์) คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พุทธศักราช ๒๕๑๒ - อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พุทธศักราช ๒๕๑๖ - รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พุทธศักราช ๒๕๑๗ - นายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พุทธศักราช ๒๕๑๘ - ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรี

เมื่อรับราชการใน**กระทรวงเกษตรและสหกรณ์**นั้น ทรงงานด้านวิชาการ ทรงสนับสนุนโครงการต่างๆ ของกระทรวง เช่น การส่งเสริมการปลูกเห็ดฟาง ศูนย์วิจัยอารักขาข้าว จนประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง ทรงติดต่อขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิ Rockefeller ในการก่อตั้งสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ นับเป็นประโยชน์มหาศาลต่อประเทศชาติ

พุทธศักราช ๒๕๐๓ รัฐบาลเห็นสมควรจัดให้มีการแรกนาขวัญขึ้นอย่างเดิมเพื่อรักษาประเพณีอันเป็นมิ่งขวัญของการเกษตรไว้สืบไป สำนักพระราชวังและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญตามราชประเพณีเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ขณะทรงเป็นอธิบดีกรมการข้าวเป็นพระยาแรกนาคนแรก

ส่วนผลงานทาง**มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** เมื่อแรกทรงดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีนั้น เป็นช่วงเริ่มต้นของมหาวิทยาลัยซึ่งขาดแคลนบุคคลากรในการงานต่างๆ ทรงเป็นทั้งอาจารย์สอนวิชาที่ขาดแคลนผู้สอนและทรงเป็นผู้บริหาร ทรงมีส่วนสำคัญในการติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งด้านวิชาการและเทคโนโลยี เช่น ทุนจากมูลนิธิ Rockefeller เงินกู้จากธนาคารโลก ทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สามารถขยายพื้นที่การศึกษาไปยังวิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นผลสำเร็จ

นอกจากบทบาทสำคัญในด้านวิชาการและงานบริหารแล้ว ยังทรงมีส่วนสร้างสรรค์งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทรงเป็นผู้ให้กำเนิดวงดนตรีสากลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ K.U. Band ทรงเป็นธุระจัดการทั้งเครื่องดนตรี สถานที่ซ้อมและเวทีแสดงให้ อีกทั้งยังทรงนิพนธ์คำร้องและทำนองเพลงที่แสดงลักษณะเฉพาะของมหาวิทยาลัย คือ เพลงรำวงเกษตร ซึ่งมีคำร้องว่า

(สร้อย) เกษตรนี้หล่อจริงๆ ผู้หญิงเขาอยากรู้จัก
เกษตรนี้หล่อยิ่งนัก ถ้าใครรู้จักกินผักฟรีๆ
เกษตรนี้หล่อจริงๆ ผู้หญิงเขาชมกันใหญ่
เกษตรรูปหล่อใช่ไหม ถ้าใครรักใคร่กินไข่ฟรีๆ
(สร้อย)

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

ผลงานที่**ทรงปฏิบัติถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ เป็นผู้หนึ่งในการเริ่มต้นโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา สมัยเป็นอธิบดีกรมการข้าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งไปดูงานที่ฮาวาย เพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องข้าว และได้ทรงเริ่มทำนาข้าวทดลองในสวนจิตรลดา นอกจากนั้นยังทรงนำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาปลูกป่าสาธิต โดยจำลองพื้นที่จากทุกภาคปลูกต้นยางนา ในสวนจิตรลดา ซึ่งยังปฏิบัติสืบมาจนปัจจุบัน

ผลงานด้าน**ดนตรี** พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงปฏิบัติงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ประทับที่สวิตเซอร์แลนด์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ประพันธ์คำร้องถวายเพื่อประกอบทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ รวม ๒๘ เพลง เป็นเพลงไทย ๑๕ เพลง ภาษาอังกฤษ ๑๓ เพลง ด้วยความสามารถทางวรรณศิลป์ดังกล่าว สภากวีโลกได้ถวายปริญญา Doctor of Literature เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๑ และในพุทธศักราช ๒๕๓๒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ถวาย**พระเกี้ยวทองคำ** เพื่อเป็นเครื่องแสดงพระเกียรติคุณ มีคำสดุดีว่า

"หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ ทรงนิพนธ์บทเพลงต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมาก เป็นเพลงที่รู้จักกันดีและเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง ผู้นำเพลงออกเผยแพร่คือวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ วงดนตรีสุนทราภรณ์ และวงดนตรีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เช่น ธาราธิษฐาน กล่อมสาวงาม ชนบท จากรัก เธอนะเธอ รำวง

ชาวทะเล รำวงพวงมาลัย รำวงเกษตร ได้ทรงนิพนธ์เพลงให้ละครและภาพยนตร์ไว้หลายเรื่อง รวมทั้งเพลงสถาบันต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาบันเทิง รำวงรัฐศาสตร์ รื่นเริงราชินี และที่เป็นพิเศษ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ ได้ทรงรับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ประพันธ์คำร้องถวายเพื่อประกอบทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ เช่น แสงเทียน ยามเย็น สายฝน ดวงใจกับความรัก พรปีใหม่ ยามค่ำ แก้วตาขวัญใจ

คำร้องในบทเพลงที่หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ ทรงนิพนธ์นั้น มีความไพเราะในเชิงวรรณศิลป์ และถูกต้องด้วยฉันทลักษณ์ ทรงเลือกสรรถ้อยคำที่มีความหมายเด่นชัด ให้ภาพที่งดงาม คมคาย บางเพลงมีลักษณะคล้ายกลบท ทั้งยังใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบที่ลึกซึ้งกินใจ และมุ่งในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม"

ในฐานะ**องคมนตรี** ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้เป็นที่ปรึกษากำกับดูแลต่างพระเนตรพระกรรณเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริและงานที่เกี่ยวข้อง ทรงเป็นกรรมการ และที่ปรึกษาของมูลนิธิชัยพัฒนาด้วย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ทรงมีธิดา ๕ คน กับหม่อมวิภา และทรงมีธิดา ๑ คน กับหม่อมประพาล

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

พุทธศักราช ๒๕๐๙ - มหาวชิรมงกุฎ

พุทธศักราช ๒๕๑๖ - มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

พุทธศักราช ๒๕๑๙ - ปฐมจุลจอมเกล้า

พุทธศักราช ๒๕๒๒ - เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน ชั้น ๑

พุทธศักราช ๒๕๓๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ประชวรด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ถุงลมโป่งพอง และโรคหัวใจ ได้เสด็จเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลธนบุรีหลายครั้ง พระพลานามัยเริ่มทรุดลงตามลำดับ จนสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ สิริพระชันษา ๘๔ ปี ๒ เดือน ๑๖ วัน

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานออกเมรุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาเป็น **พระเจ้า**

วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ พร้อมทั้งพระราชทาน *เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์* วางหน้าพระโกศและเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงพระศพเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณครั้งสุดท้าย

๗ กันยายน ๒๕๕๒

พระนางเธอลักษมีลาวัณ

นายชัชพล ไชยพร

เมื่อเอ่ยถึงพระนาม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ผู้ทรงเป็นต้นราชสกุล "วรวรรณ" คนส่วนใหญ่ย่อมนึกถึงพระปรีชาสามารถอันล้ำเลิศในด้านการประพันธ์และกวีนิพนธ์ ที่ทรงสร้างสรรค์ไว้ในบรรณพิภพ เช่น พระนิพนธ์แปลเรื่องรุไบยาต จดหมายเหตุลาลูแบร์ บทละครร้องเรื่องสาวเครือฟ้า บทละครพูดเรื่องสร้อยคอที่หาย เฉลิมเกียรติกษัตรีคำฉันท์ ลิลิตมหามกุฎราชคุณานุสรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังทรงเป็นเจ้าของโรงละครปรีดาลัย ซึ่งเป็นโรงละครร้องอันลือชื่อแห่งแรกในสยาม

ด้วยเหตุนี้ พระโอรสธิดารวมถึงพระนัดดาหลายองค์จึงทรงมีอัจฉริยภาพด้านการประพันธ์และการละครจนเป็นที่ประจักษ์ สามารถสืบสายพระโลหิตศิลปินจากพระองค์ผู้ทรงเป็นต้นราชสกุลได้อย่างสมบูรณ์ ดังเช่นพระธิดาองค์หนึ่งซึ่งต่อมายังได้ทรงรับแรงบันดาลพระราช-หฤทัยส่งเสริมในด้านกวีนิพนธ์จากพระสวามีอีกทางหนึ่ง นั่นคือ หม่อมเจ้าหญิง

วรรณพิมล วรวรรณ หรือต่อมาทรงได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น **"พระนางเธอลักษมีลาวัณ"** ในรัชกาลที่ ๖

พระนางเธอลักษมีลาวัณ มีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าหญิงวรรณพิมล เป็นพระธิดาองค์ที่ ๑๔ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กับหม่อมหลวงตาด (ราชสกุลเดิม มนตรีกุล) ประสูติเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ พระนามเรียกขานกันในหมู่พระญาติว่า "ติ๋ว" ทรงสนพระทัยด้านวรรณกรรมตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ต่อมาเมื่อทรงเจริญพระชันษา ๒๑ ปี ทรงมีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานประกวดภาพเขียน ณ พระราชวังพญาไท ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสชักชวนให้หม่อมเจ้าวรรณพิมลไปร่วมแสดงละครพระราชนิพนธ์ในพระบรมมหาราชวัง จึงทรงมีโอกาสแสดงละครร่วมกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายเรื่อง เช่น ทรงรับบทเป็นนางอันโดรเมดา ในพระราชนิพนธ์เรื่องวิวาหพระสมุท นับเป็นสตรีท่านแรกที่ได้รับบทนางเอกในการแสดงละครพูด ซึ่งถือเป็นการแสดงชนิดใหม่ของประเทศสยามในสมัยนั้น หม่อมเจ้าวรรณพิมลทรงแสดงพระปรีชาสามารถให้เป็นที่ประจักษ์แก่ข้าราชสำนักทั้งในด้านวรรณกรรมและการแสดงละคร สอดคล้องกับพระราชนิยมในรัชกาลที่ ๖ เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้น ยังทรงเป็นกุลสตรีผู้มีรูปโฉมงามสง่า ทรงแต่งองค์ได้ทันสมัยและสมกาลเทศะเป็นที่เลื่องลือแห่งยุคอีกด้วย

ครั้นวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ หม่อมเจ้าวรรณพิมลได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า **"หม่อมเจ้าลักษมีลาวัณวรวรรณ"** ในปีรุ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาหม่อมเจ้าลักษมีลาวัณเป็น **"พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ"** เมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔ จากนั้นอีก ๕ เดือน ในวันที่ ๘ กันยายน ได้มีพระบรมราชโองการสถาปนาพระยศขึ้นเป็น **"พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ"** พร้อมกับทรงหมั้น มีเหตุผลปรากฏในประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาพระยศว่า *"พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นที่พอพระราชหฤทัย*

...บัดนี้ ได้ทรงพระราชวินิจฉัยว่า จะได้ทรงทำการราชาภิเษกสมรส ณ เบื้องหน้า จึงเป็นการสมควรยกย่องพระเกียรติยศให้ยิ่งขึ้น จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านั้น มีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ"

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลักษมีลาวัณ ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความจงรักภักดี เป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัยและไว้วางพระราชหฤทัย ครั้นวันที่ ๒๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๕ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาพระอิสริยยศขึ้นเป็น **"พระนางเธอลักษมีลาวัณ"**

อย่างไรก็ดี ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารถนาอย่างยิ่งที่จะมีพระราชโอรสเป็นพระรัชทายาทสืบราชสมบัติ เพื่อความมั่นคงของราชอาณาจักร แต่เวลาล่วงผ่านมานานปี ก็ยังมิสมพระราชประสงค์ จึงทรงตัดสินพระราชหฤทัยแยกกันประทับ แม้กระนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงมีพระมหากรุณาต่อพระนางเธอลักษมีลาวัณ เป็นอย่างดี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระนางเธอ ประทับ ณ พระที่นั่งอุดรภาคพระราชวังดุสิต และทรงชุบเลี้ยงตามสมควร มิได้ทรงทอดทิ้ง ตราบจนสิ้นรัชกาลที่ ๖ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘

พระนางเธอลักษมีลาวัณ ทรงมีแนวพระดำริที่ก้าวหน้า ทรงบุกเบิกวิถีใหม่ในวงการแสดง เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์สิ้นพระชนม์แล้ว กิจการโรงละครปรีดาลัยจึงล้ม

เลิกไป แต่ต่อมา ในพุทธศักราช ๒๔๗๖ พระนางเธอลักษมีลาวัณ ได้ทรงพระ-อุตสาหะตั้งคณะละครขึ้นคณะหนึ่ง ประทานชื่อว่า **"ปรีดาลัย"** เพื่อสืบสานพระปณิธานของพระบิดา และทรงปฏิวัติการแสดงละครสมัยนั้นให้ผู้แสดงเป็นชายจริงหญิงแท้ มีเพลงทั้งทำนองไทยและสากล ใช้วงดนตรีสากลวงใหญ่มีผู้บรรเลง ๔๐ คนบรรเลงประกอบ เริ่มแสดงครั้งแรกที่ศาลาเฉลิมกรุง

ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๔๗๘ คณะละครของพระองค์ได้ย้ายไปแสดงที่โรงมหรสพนาครเขษมเป็นเวลานานเกือบสิบปี จนถึงพุทธศักราช ๒๔๘๖ ทรงร่วมกับ บริษัทสหศีนิมา จำกัด จัดให้คณะละครปรีดาลัยแสดงที่ศาลาเฉลิมกรุงและศาลาเฉลิมนคร จนถึงพุทธศักราช ๒๔๘๙ นอกจากการแสดงที่โรงมหรสพดังกล่าวแล้ว ยังทรงช่วยราชการด้วยการจัดละครหารายได้บำรุงกองทัพเรือ และร่วมแสดงในงานฉลองรัฐธรรมนูญอีกหลายคราว ยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงพระนิพนธ์คำร้องของเพลง "แนวหลัง" ประทานแก่วงดนตรีกรมโฆษณาการ เพื่อรณรงค์หารายได้สนับสนุนกิจการทหารด้วย นับว่าทรงใช้พระปรีชาสามารถส่วนพระองค์เพื่อช่วยเหลือกิจการสาธารณประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

พระนางเธอลักษมีลาวัณ ทรงเป็นผู้ฝึกซ้อมนักแสดงคณะละครปรีดาลัยด้วยพระองค์เองในทุกบทบาท หากยังแสดงไม่แนบเนียน ก็จะทรงแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างจนนักแสดงเข้าใจ ด้านการแสดงระบำ ทรงสามารถประดิษฐ์ท่าระบำให้กลมกลืนกับเพลงสากลได้อย่างงดงาม ในระยะตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๖ ถึง ๒๔๘๙ ที่กิจการคณะละครปรีดาลัยดำเนินอยู่นั้น นับได้ว่าทรงสร้างศิลปินนักแสดงนับร้อย หลายคนได้เจริญก้าวหน้าในอาชีพจนเป็นนักแสดงชั้นครูของวงการบันเทิงไทย แม้หลังจากที่ทรงเลิกกิจการคณะละครปรีดาลัยแล้วยังคงมีผู้เกี่ยวข้องกับงานละครได้มาขอประทานข้อแนะนำในการจัดละครเพื่อแสดงตามสมาคมและโรงเรียน ตลอดจนขอประ-ทานบทละครมาดัดแปลงเพื่อแสดงทางโทรทัศน์อยู่เนืองๆ ทั้งนี้ พระนางเธอฯ ก็ประทานพระกรุณาให้สมดังความประสงค์

พระนางเธอลักษมีลาวัณทรงศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ยามว่าง

จากพระภารกิจ มักจะเสด็จไปทรงรักษาอุโบสถศีลที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นประจำในขณะเดียวกันก็มิได้ทรงละทิ้งงานวรรณกรรม ดังจะเห็นได้จากพระนิพนธ์นวนิยายที่พิมพ์ลงนิตยสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นที่นิยมชมชอบของผู้อ่านอย่างยิ่ง ทรงใช้พระนามแฝงว่า "ปัทมะ" และ "วรรพิมล" ตัวอย่างนวนิยายที่ทรงพระนิพนธ์ เช่น ยั่วรัก ชีวิตหวาม เสื่อมเสียงสาป รักที่ถูกรังแก โซคเชื่อมชีวิต เรือนใจที่ไร้ค่า ภัยรักของจันจลา หาเหตุหึง เบอร์หก และปรีดาลัยออนพาเหรด เป็นต้น

สำนวนพระนิพนธ์ร้อยกรองของพระนางเธอลักษมีลาวัณนั้น มีความไพเราะและคมคาย เมื่อพระชันษาล่วงเข้าปัจฉิมวัย เนื้อหาพระนิพนธ์มักแฝงไว้ด้วยปรัชญาให้ผู้อ่านรู้จักปลงกับความไม่เที่ยงแท้ของโซคชะตา เช่น

"คนเดียวเดี่ยวโดดต่อสู้
ยังสู้ศัตรูอย่างทะนง
วันหนึ่งจักได้ชัยชนะ
รับสั่งว่าไว้ใครมา
ศัตรูมากมายไม่หลง
นึกปลงว่ากรรมทำมา
เพราะพระธีรราชมหา
อะเวราสนองป้องภัยเอย"

อีกตัวอย่างหนึ่ง

"ในยามสนุกสนานนั่นแหละมี
พออิ่มอ้วนล้วนหลีกปลีกตัวตาม
คนพวกผียังผอมตอมล้นหลาม
ยิ่งในยามยากเย็นไม่เห็นคน"

หรือพระนิพนธ์เตือนใจอีกสำนวน ที่ว่า

"อนาถหนอโลกนี้ชีวิตมนุษย์
ยามสราเอือมระอาคนรังแก
ยามสาวสุดสูงเด่นเป็นดวงแข
ช่างไม่แน่เหมือนหวังดังคาดเดา"

ในบั้นปลายพระชนมชีพ พระนางเธอลักษมีลาวัณโปรดประทับเพียงลำพัง มีพระจริยวัตรสันโดษและเรียบง่าย ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ทรงพระอักษรและทรงพระนิพนธ์นวนิยาย ณ ตำหนักลักษมีวิลาศ บนถนนศรีอยุธยาต่อกับถนนพญาไท ในขณะเดียวกันก็ยังทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเพื่อการสาธารณกุศล มักทรงรับเชิญ

เสด็จไปร่วมงานการกุศลอยู่เสมอ เช่น งานเมตตาบันเทิงรื่นฤดีของสมาคมสตรีภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นเจ้าภาพจัดขึ้นที่วังรื่นฤดี เป็นต้น อีกทั้งยังทรงรับนิตยสารแม่บ้านการเรือนไว้ในพระอุปถัมภ์ เพื่อส่งเสริมงานด้านคหกรรมศาสตร์อีกด้วย

พระนางเธอลักษมีลาวัณ สิ้นพระชนม์ด้วยเหตุอันน่าสลดใจ เนื่องจากทรงถูกคนร้ายลอบปลงพระชนม์เพื่อชิงทรัพย์ เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ ตำหนักลักษมีวิลาศ สิริพระชันษา ๖๒ ปี คงเหลือแต่พระเกียรติคุณและพระนิพนธ์อันล้ำค่าที่ทรงฝากไว้ในแวดวงวรรณกรรม และวงการบันเทิงไทย เป็นพระอนุสรณ์อันยิ่งใหญ่อยู่คู่แผ่นดินไทย ไม่รู้เสื่อมสูญ

หมวดพระสงฆ์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

นายชัชพล ไชยพร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-ศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า มีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าภุชงค์ ชมพูนุท เป็นพระโอรสองค์ใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ ประสูติแต่หม่อมปุ่น ชมพูนุท ณ อยุธยา ที่วังกรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ ซึ่งตั้งอยู่หน้าวัดราช-บพิธ มุมถนนราชบพิธกับถนนเฟื่องนคร เมื่อวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๒๑ ตรงกับวันทางสุริยคติที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๐๒ ในรัช-สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อทรงพระเยาว์ ทรงพระอักษรภาษาไทยกับเจ้าจอมมารดาสัมฤทธิ์ ในรัชกาลที่ ๓ ผู้เป็นอัยยิกา เมื่อทรงเกศากันต์แล้ว ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไปในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศอินเดียเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๔ เมื่อถึงเมืองสิงคโปร์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าภุชงค์ พร้อมกับหม่อมเจ้าอื่นๆ อีกราว ๒๐ องค์ ทรงพระอักษร ณ โรงเรียนแรฟฟัลที่เมืองสิงคโปร์ เป็นเวลาประมาณ ๙ เดือน ครั้นมีการตั้งโรงเรียนสำหรับสอนภาษาอังกฤษแก่พระบรมวงศานุวงศ์และบุตรหลานข้าราชการผู้ใหญ่ขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จกลับมาเข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมกันนั้นได้ทรงศึกษาภาษาขอมกับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) และทรงศึกษาภาษาไทยกับพระยาโอวาทวรกิจ (แก่น โอวาทสาร)

ครั้นพระชันษา ๑๔ ปี ทรงผนวชเป็นสามเณร ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ขณะทรงดำรงพระยศที่กรมหมื่นบวรรังสีสุริยพันธุ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แต่ครั้งยังทรงเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เป็นพระบรรพชาจารย์ เมื่อทรงผนวชแล้วประทับ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อมาจนถึงพระชันษาครบอุปสมบท จึงทรงผนวชเป็นพระภิกษุหม่อมเจ้าพระภุชงค์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๒ มีสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริ) วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทโว) ขณะทรงดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมวโรดม วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แต่ครั้งยังทรงเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เป็นพระบรรพชาจารย์ เมื่อทรงผนวชแล้วทรงได้รับพระนามฉายาว่า “สิริวฑฺฒโน” และประทับ ณ วัดราชบพิธตลอดมา กระทั่งได้ทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธเป็นพระองค์ที่ ๒ สืบต่อจาก

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภา คุณากร ซึ่งสิ้นพระชนม์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๔

ขณะทรงเป็นสามเณรนั้น ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมจากหลายสำนัก เริ่มต้นที่สำนักของพระครูบัณฑรธรรม-สโมธาน (สด) ที่วัดราชบพิธ และจากหลวงญาณภิรมย์ (โพ) และอาจารย์รอด กับทั้งได้ทรงศึกษาภาษาสันสกฤตกับพราหมณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มาสอน ทั้งยังได้เสด็จไปทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักของสมเด็จพระ-สังฆราช (สา) ครั้นทรงผนวชเป็นพระ-ภิกษุแล้ว ได้ทรงเข้าสอบพระปริยัติธรรมหน้าพระที่นั่ง ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย-ปราสาท เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๕ ได้ทรงเป็นเปรียญ ๔ ประโยค ในพุทธ-ศักราช ๒๔๒๙ ทรงเข้าสอบพระปริยัติ-ธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้งหนึ่ง ได้ทรงเป็นเปรียญ ๕ ประโยค

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-ศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงใฝ่พระทัยในทางการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ทรงอ่านและทรงแปลภาษาบาลี สันสกฤต และอังกฤษได้เป็นอย่างดี ทั้งยังทรงพระปรีชาสามารถในเชิงกวี ทรงพระนิพนธ์เรื่องราวต่างๆ ทั้งภาษาไทย และด้วยอักษรเทวนาครีเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวร-ศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงได้รับพระราชทานเฉลิมพระอิสริยยศในทางราชตระกูล ดังต่อไปนี้ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๔๙ ทรงพระกรุณาโปรดเฉลิมพระยศจากหม่อมเจ้าพระภุชงค์เป็น **พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต** ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเฉลิมพระยศเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมที่ **พระวร-วงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์** จากนั้นในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๖๔ ทรงพระ-กรุณาโปรดเฉลิมคำนำพระนามเป็น **พระเจ้าวรวงศ์เธอ** จวบถึงรัชกาลที่ ๗ ในวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๔๖๙ ทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนกรมขึ้นเป็น **พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์**

ส่วนพระสมณศักดิ์และพระอิสริย-ยศทางการปกครองคณะสงฆ์นั้น ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๓๐ ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาขึ้น

เป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะที่ **หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต** อีก ๘ ปีต่อมา ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๓๘ ทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนเป็น **พระราชาคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ** จากนั้น ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๔๒ ทรงพระกรุณาโปรดเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ **พระธรรมปาโมกข์** และวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๔๙ ทรงพระกรุณาโปรดให้ดำรงสมณศักดิ์เสมอ**พระพรหมมุนี** เจ้าคณะรองหนกลาง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ ณ วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ **สมเด็จพระพุฒาจารย์** เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ครั้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สิ้นพระชนม์แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ขึ้นเป็น **พระเจ้าวรวงศ์เธอฯ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า** ดำรงตำแหน่ง **สกลสังฆปรินายก ปธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑลทั่วพระราชอาณาจักร**[๑] เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๖๔ เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงปฏิบัติพระภารกิจพิเศษพระสงฆ์หลายวาระ เช่น เป็นพระราชกรรมวาจารย์เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระราชอิสริยยศที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงผนวชเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๗ และเป็นพระราชกรรมวาจารย์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระราชอิสริยยศที่ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนศุโขทัยธรรมราชา ทรงผนวชเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๐ ทั้งยังทรงเป็นอุปัชฌายะและอาจารย์ของพระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนกุลบุตรเป็นจำนวนมาก

ระหว่างที่ทรงผนวชและประทับ ณ วัดราชบพิธ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าทรงเป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม สาขามหามกุฎราชวิทยาลัย ที่วัดราชบพิธ

---

[๑] สะกดตามตัวสะกดการันต์ในประกาศพระบรมราชโองการ

นอกจากนี้ ยังทรงดำรงตำแหน่งกรรมการชุดแรกของมหามกุฏราชวิทยาลัย นับแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศและพระสมณศักดิ์ที่หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต และทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกและนายกกรรมการในกาลต่อมา นับได้ว่าทรงเป็นผู้บุกเบิกและบริหารกิจการของมหาวิทยาลัยมานับแต่ต้น ทั้งยังโปรดให้ตั้งมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยทรงเป็นนายกกรรมการพระองค์แรก เพื่อนำดอกผลอุดหนุนบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมและการเผยแผ่พระศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทรงอุดหนุนส่งเสริมให้คฤหัสถ์ได้มีโอกาสเข้าสอบความรู้ธรรมศึกษาในสนามหลวง ทำให้การศึกษาธรรมและบาลีเจริญก้าวหน้ายิ่งในสมัยของพระองค์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงเป็นผู้ตรวจชำระพระบาลีพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ด้วยอักษรสยาม เป็นรูปเล่มหนังสืออย่างสมัยปัจจุบัน ออกเผยแพร่ไปยังพระอารามทั่วประเทศ ตลอดจนสถาบันสำคัญในนานาประเทศทั่วโลก และทรงเป็นประธานกรรมการชำระพระบาลีพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำขึ้นเป็นพระบรมราชานุสรณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทฉบับพิมพ์ที่สมบูรณ์สำรับแรก แล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๓

พระปรีชาสามารถในทางรจนาของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า เป็นที่กล่าวขวัญถึงอยู่เสมอ นับได้ว่าทรงเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระนิพนธ์ตำราเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก เช่น **พระคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา** ซึ่งเป็นพจนานุกรมแปลภาษาบาลีเป็นไทยเล่มแรก **ต้นบัญญัติ** เป็นพระนิพนธ์แปลจากมหาวิภังค์คัมภีร์พระวินัยปิฎก แต่ครั้งยังทรงดำรงพระยศที่หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต เกี่ยวกับเรื่องเค้ามูลแห่งการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทต่างๆ **มหานิบาตชาดก:ทศชาติฉบับชินวร ศรีวิชัยชาดก ภิกษุณี สามเณรสิกขา อาการ ๓๑**

คำแนะนำเรียงความแก้กระทู้ธรรม นอกจากนี้ยังมีพระนิพนธ์หลากหลายเรื่องที่มีความยาวสังเขป เช่น พระธรรมเทศนากัณฑ์ต่างๆ ตลอดจนพระอนุศาสนี และพระนิพนธ์ร้อยกรองอื่นๆ อีกมาก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเรียบร้อยด้วยพระปรีชาสามารถ นับแต่ยังทรงสนองงานของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตราบกระทั่งทรงสถิตในตำแหน่ง**สกลมหาสังฆปริณายก**สืบแทน ได้เสด็จไปทรงตรวจการณ์คณะสงฆ์ทั้งในพระนครและหัวเมืองอย่างทั่วถึง พร้อมกับทรงบันทึกกิจการทั้งปวงไว้อย่างละเอียดลออ การเสด็จไปทรงตรวจการณ์คณะสงฆ์ทำให้ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพความเป็นอยู่และการครองตนของภิกษุสามเณร ตลอดจนสภาพของอารามในเขตหัวเมืองหลายแห่ง อาทิ วัดมะขามใต้ จังหวัดปทุมธานี หรือวัดชินวราราม ในปัจจุบัน ซึ่งทรงรับไว้ในพระอุปการะจนการก่อสร้างแล้วเสร็จสมบูรณ์ เพื่อสนองคุณและเป็นที่บรรจุอังคารของหม่อมปุ่น ชมพูนุท ณ อยุธยา ผู้เป็นชนนี นับเป็นพระอนุสรณีย์สำคัญอีกแห่งของพระองค์

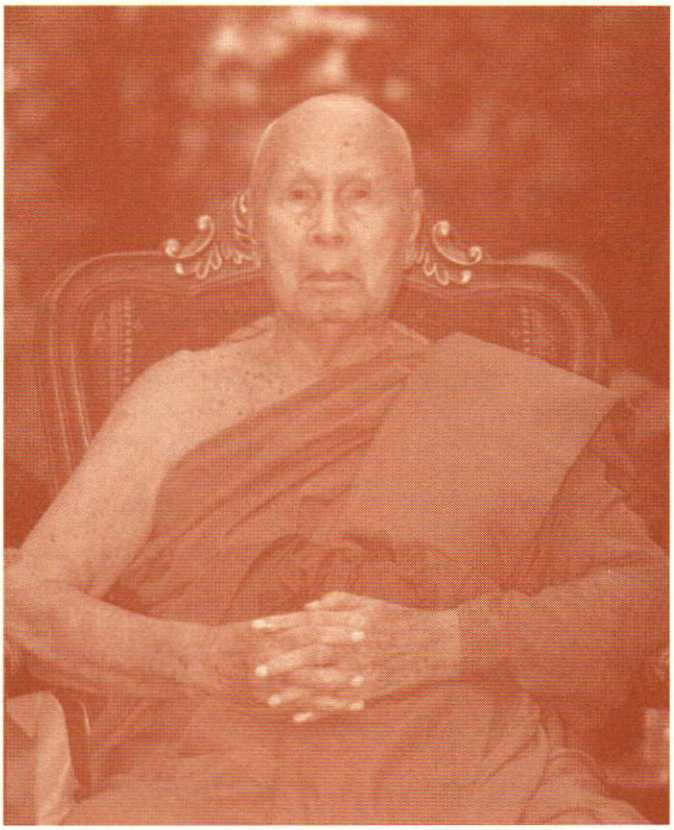
เมื่อกล่าวถึงพระอัธยาศัยในการปกครอง ศิษยานุศิษย์มักสรรเสริญพระจริยวัตรว่าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า มีพระทัยเยือกเย็นเปี่ยมด้วยพระเมตตาการุญเป็นที่สุด ไม่ทรงเคยแสดงพระอาการกริ้วโกรธผู้ใด แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทรงมีน้ำพระทัยกล้าหาญและเด็ดขาด ทรงดำรงมั่นในความยุติธรรม เมื่อเกิดเหตุอันต้องทรงตัดสินชี้ถูกผิดในฐานะที่ทรงเป็น**ปธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล** ก็ทรงหนักแน่นมั่นคงและแกล้วกล้าที่จะทรงตัดสินไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ ด้วยพระวิจารณปัญญาอันสุขุมคัมภีรภาพ มิได้ทรงหวั่นไหวไปตามคำตำหนินินทาหรืออคติข้อใดๆ อีกทั้งทรงมุ่งมั่นในการอนุศาสน์สั่งสอนและวางพระองค์เป็นเนติแบบอย่างแก่พุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้กระจ่างในกิจอันพึงปฏิบัติตามพระบรมพุทโธวาท ประกอบด้วยมารยาทงดงาม แช่มช้อยสมควรแก่ฐานานุรูปของตน

ครั้นพระชันษาล่วงสู่เขตชรา สมเด็จพระสังฆราชเจ้า เริ่มมีพระอาการประชวร

ด้วยพระโรคหลอดโลหิตแข็งและชำรุด จนสิ้นพระชนม์วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ สิริพระชันษา ๗๙ ปี คณะผู้สำเร็จราชการในพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร มีบัญชาให้จัดเครื่องประกอบพระเกียรติยศและการพระราชกุศลพระราชทานตามพระเกียรติยศที่ทรงดำรงอยู่ พร้อมทั้งผดุงพระเกียรติยศพิเศษด้วยการพระราชทานพระโกศทองน้อยทรงพระศพในการออกพระเมรุ ซึ่งปรกติแล้วเป็นพระโกศสำหรับพระบรมวงศ์ผู้ทรงพระอิสริยยศสมเด็จเจ้าฟ้าสมกับความเป็นอัจฉริยบุรุษผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระปัญญาคุณและพระคุณูปการอันเป็นพิเศษ ที่ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญไว้เป็นหิตานุหิตประโยชน์ทั้งแก่ประเทศชาติและพระบวรพุทธศาสนาทุกประการ

"ประพฤติสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยกาย วาจา ใจ ควรให้เป็นสาระ ที่ไม่เป็นสาระควรให้น้อย ให้เบาบางลงจนกว่าจะไม่มี ก็คงประพฤติอยู่แต่สิ่งที่เป็นสาระผู้ใดทำได้ ดั่งนี้ ผู้นั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีความดำริชอบ"

(พระโอวาท พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า)

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปญฺญานนฺทภิกขุ)

นางจารุดี ผโลประการ

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปญฺญานนฺทภิกขุ) หรือที่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเรียกท่านว่า**หลวงพ่อปัญญานันทะ** หรือ**หลวงพ่อปัญญา** เป็นหนึ่งในภิกษุผู้มีชื่อเสียงที่มีคำสอนซึ่งเข้าใจง่ายแต่ลึกซึ้งตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่กล้าปฏิรูปพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งคนไทยกระทำกันอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย ให้เปลี่ยนเป็นประหยัดมีประโยชน์และเรียบง่าย

ประวัติ

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปญฺญานนฺท ภิกฺขุ) เดิมชื่อว่า ปั่น เสน่ห์เจริญ ถือกำเนิดที่ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีกุน เป็นบุตรของนายวันและนางคล้าย เสน่ห์เจริญ ซึ่งมีอาชีพทำนา หลวงพ่อปัญญานันทะเป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้องทั้งสิ้น ๕ คน

บรรพชาและอุปสมบท

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี หลวงพ่อปัญญานันทะได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดอุปนันทนาราม จังหวัดระนอง มีพระรณังคมุนีเป็นพระอุปัชฌาย์ และเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ในพุทธศักราช ๒๔๗๔ ท่านก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดนางลาด อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยมีพระจรูญกรณีย์เป็นพระอุปัชฌาย์

ศึกษาธรรมะ

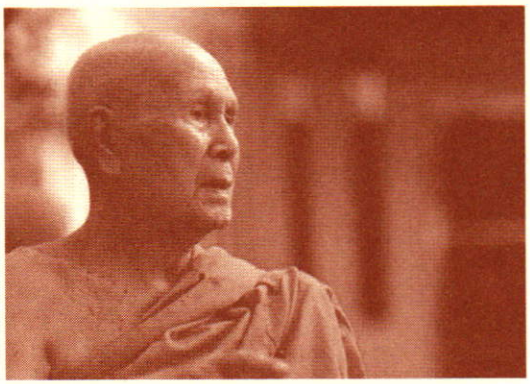
หลังจากอุปสมบทได้ไม่นาน หลวงพ่อปัญญานันทะได้เดินทางไปศึกษาธรรมะทางพระพุทธศาสนาในหลายจังหวัดที่มีสำนักเรียนธรรมะ เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา และกรุงเทพมหานคร จนท่านสอบได้นักธรรมตรีเป็นที่ ๑ ของสังฆมณฑลภูเก็ต และสอบได้นักธรรมโทและนักธรรมเอกในปีต่อมาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากนั้นท่านได้เดินทางไปศึกษาต่อทางภาษาบาลีจนสามารถสอบเปรียญธรรม ๔ ประโยค ที่สำนักเรียนวัดสามพระยา กรุงเทพมหานครได้ เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านต้องยุติการศึกษาเปรียญธรรมไว้เพียงแค่นั้น แล้วเดินทางกลับพัทลุงภูมิลำเนาเดิม

หลวงพ่อปัญญานันทะได้เริ่มแสดงธรรมในพื้นที่ต่างๆ ของภาคใต้ ท่านได้ไปจำพรรษาวัดสีตวนารามและวัดปิ่นบังอร รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย และในระหว่างที่จำพรรษาอยู่นั้น ท่านก็ได้ศึกษาภาษาอังกฤษและภาษาจีน เพื่อเป็นพื้นฐานในการเผยแผ่ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในต่างประเทศต่อไปด้วย

การปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมะ

ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ หลวงพ่อปัญญานันทะได้มีโอกาสร่วมเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญไปประเทศพม่า กับพระโลกนาถ ชาวอิตาลี ผู้เป็นสหายธรรม โดยเดินทางด้วยเท้าเปล่าเพื่อเป็นพุทธบูชา

พุทธศักราช ๒๔๗๕-๒๔๗๖ หลวงพ่อปัญญานันทะได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหลายประเทศ ท่านได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์รูปแรกของไทยที่ได้เดินทางไปประกาศธรรมะในภาคพื้นยุโรป

พุทธศักราช ๒๔๗๗ หลวงพ่อปัญญานันทะได้เดินทางไปจำพรรษากับหลวงพ่อพุทธทาสที่สวนโมกขพลาราม และร่วมเป็นสหายธรรม ดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมอันแท้จริงตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่บัดนั้น

ในพุทธศักราช ๒๔๙๒ หลวงพ่อปัญญานันทะได้รับอาราธนานิมนต์ให้ไปจำพรรษาที่วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้แสดงธรรมทุกวันอาทิตย์และวันพระที่พุทธนิคม จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกันนั้นท่านก็ได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์และเขียนหนังสือธรรมะหลายเล่ม ทั้งยังได้เดินทางไปประกาศธรรมแก่ชาวบ้านและชาวเขาโดยใช้รถติดเครื่องขยายเสียง ชื่อเสียงของท่านโด่งดังไปทั่วจังหวัดเชียงใหม่ ในนาม **"ภิกขุปัญญานันทะ"**

สู่วัดชลประทานรังสฤษฎ์

พุทธศักราช ๒๕๐๒ หม่อมหลวงชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทานในขณะนั้นได้ไปเยือนเชียงใหม่ มีโอกาสฟังธรรมะของหลวงพ่อปัญญานันทะและประทับใจในลีลาการสอนธรรมะแนวใหม่ของท่าน จึงเกิดศรัทธาปสาทะ ขณะนั้นกรมชลประทานได้สร้างวัดใหม่ขึ้น คือ "วัดชลประทานรังสฤษฎ์" ที่ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หม่อม-

หลวงชูชาติ จึงได้อาราธนาหลวงพ่อปัญญานันทะไปเป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๓ เป็นต้นมา

ผลงานด้านต่าง ๆ ของหลวงพ่อปัญญานันทะ

การเผยแผ่ธรรมะในรูปปาฐกถาธรรม

หลวงพ่อปัญญานันทะได้ปฏิรูปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากรูปแบบการแสดงธรรมเทศนาแบบดั้งเดิม คือ นั่งเทศนาบนธรรมาสน์ถือใบลาน มาเป็นการยืนปาฐกถาธรรมแบบพูดปากเปล่าต่อสาธารณชน พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุและผลที่ร่วมสมัย ทันต่อเหตุการณ์มาแสดง ทำให้ประชาชนได้หันเข้าหาธรรมะมากขึ้น ในช่วงแรกๆ ท่านได้รับการต่อต้านอยู่บ้าง แต่ต่อมาปาฐกถาธรรมแบบนี้กลับเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เมื่อพุทธศาสนิกชนทราบข่าวว่าหลวงพ่อปัญญานันทะจะไปแสดงปาฐกถาธรรมที่ใดก็จะติดตามไปฟังกันเป็นจำนวนมาก และท่านก็ได้รับอาราธนาให้เป็นผู้แสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ต่างๆ รวมทั้งการออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ ตลอดมา

การปฏิรูปพิธีกรรมของชาวพุทธไทย

หลวงพ่อปัญญานันทะเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่กล้าปฏิรูปพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทย ซึ่งเคยกระทำอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย มาเป็นแบบประหยัด มีประโยชน์และเรียบง่าย ท่านจึงได้รับการขนานนามว่า *"ผู้ปฏิรูปพิธีกรรมของชาวพุทธไทย"*

การแสดงธรรมในต่างประเทศ

หลวงพ่อปัญญานันทะ ได้รับอาราธนาไปแสดงธรรมในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และยังได้รับเชิญเข้าร่วมประชุมและกล่าวคำปราศรัยในการประชุมองค์กรศาสนาของโลกอยู่เป็นประจำ

งานด้านศาสนาและสังคมสงเคราะห์

หลวงพ่อปัญญานันทะได้สร้างงานไว้มากมาย ทั้งด้านศาสนาและสังคมสงเคราะห์ เช่น สนับสนุนโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน เป็นประธานจัดหาทุนสร้างตึกโรงพยาบาลกรมชลประทาน ๘๐ ปี (ปัญญานันทะ) เป็นประธานในการดำเนินงานจัดหาทุนสร้างวัดปัญญานันทาราม เป็นต้น ท่านจึงได้รับ

การเสนอชื่อให้เป็นผู้รับรางวัลเกียรติคุณต่างๆ มาโดยตลอด เช่น ได้รับรางวัล "สังข์เงิน" จากสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๐ รางวัล "นักพูดดีเด่น" ประเภทเผยแพร่ธรรม จากสมาคมฝึกพูดแห่งประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๑ ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๖ เป็นต้น

คำสอนของหลวงพ่อปัญญานันทะ-มรดกธรรม ๕ ดี สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ระยะเวลานับแต่อุปสมบทเป็นพระภิกษุจนวาระสุดท้ายของชีวิต หลวงพ่อปัญญานันทะได้เทศนาสั่งสอนประชาชนในเรื่อง **มรดกธรรม ๕ ดี สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์**มาโดยตลอด เป็นมรดกธรรมจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ท่านได้มอบให้พุทธศาสนิกชนเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขและความสำเร็จ

มรดกธรรม ๕ ดี สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ของหลวงพ่อปัญญานันทะ คือ

๑. **คิดดี** เช่น ท่านสอนว่า "อะไรทั้งหลายที่เกิดขึ้นจะเป็นความสุขก็ดี ความเสื่อม ความเจริญอะไรก็ตาม เป็นผลเนื่องมาจากความคิดของเราทั้งนั้น..."

"เราใช้ปัญญาเป็นเครื่องสกัดกั้นความคิดที่ไม่ถูกต้อง ไม่ให้ไหลไปในทางต่ำได้ประการหนึ่ง ..." ฯลฯ

๒. **พูดดี** เช่น ท่านสอนว่า "...ปากเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดสำหรับชีวิตก็ว่าได้ เพราะเป็นที่สำหรับแสดงออกซึ่งความรู้สึกในใจ... พูดออกไปดีก็มีคุณค่า พูดถ้อยคำไม่ดีก็หมดคุณค่า..." ฯลฯ

๓. **ทำดี** เช่น ท่านสอนว่าให้ประพฤติคุณธรรมของคนดี คือพรหมวิหารธรรม อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ใช้ชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมหรือบุคคลอื่นทั่วไป ดำรงตนในคำสอนของพระพุทธศาสนา ฯลฯ

๔. **คบคนดี** เช่น ท่านสอนว่า "สมมติว่าพ่อแม่ส่งเราไปเรียนหนังสือ เราต้องควบคุมตนเองอย่าไปคบเพื่อนชั่ว เพื่อนเหลวไหล เพื่อนไม่เอาถ่าน เพื่อนใช้เงินใช้ทองเปลือง... คบกับคนที่มีธรรมะรักความก้าวหน้า"

"กัลยาณมิตรที่ประเสริฐที่สุดคือธรรมะ ... สิ่งใดที่ธรรมะว่าดีเราจะปฏิบัติสิ่งนั้น..." ฯลฯ

๕. **ไปสู่สถานที่ดี** เช่น ท่านสอนว่า "พระพุทธเจ้าตรัสว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะหลบหลีกไปไหน เราใช้อาวุธคือธรรมะนี้มาเป็นเครื่องต่อสู้กับเหตุการณ์นั้น เราก็จะไม่หวั่นไหวโยกโคลงไปกับเหตุการณ์นั้น ๆ จิตใจเราคงที่อยู่ด้วยสติปัญญา มองสิ่งทั้งหลายให้รู้ชัดเห็นชัดตามสภาพที่เป็นจริงอยู่เสมอ เราก็มีความสงบสบายใจ...ก็จะช่วยให้เราอยู่ในโลกได้อย่างหน้าชื่นตาบาน"

สมณศักดิ์สูงสุด

หลวงพ่อปัญญานันทะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระราชาคณะ เจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ หรือรองสมเด็จพระราชาคณะที่ **"พระพรหมมังคลาจารย์ ไพศาลธรรมโกศลฯ"** ในพุทธศักราช ๒๕๔๗

มรณภาพ

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) มรณภาพด้วยโรคติดเชื้อในกระแสโลหิต เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ ณ โรงพยาบาลศิริราช สิริอายุได้ ๙๖ ปี ๕ เดือน พรรษา ๗๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์พิธีศพหลวงพ่อปัญญานันทะโดยตลอด ตั้งแต่พระราชทานน้ำสรงศพพระราชทานโกศแปดเหลี่ยม พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน การบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ทั้งมีหมายรับสั่งไว้ว่าจะบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุพระราชทานจนถึงพิธีสามหาบ (ปัจจุบันพุทธศักราช ๒๕๕๒ ยังมิได้พระราชทานเพลิงศพ)

พระราชธรรมาภรณ์ (เงิน จนฺทสุวณฺโณ) วัดดอนยายหอม จังหวัดนครปฐม

นางจารุดี ผโลประการ

พระราชธรรมาภรณ์ (เงิน จนฺทสุวณฺโณ) หรือที่ชาวบ้านโดยทั่วไปเรียกท่านว่า หลวงพ่อเงิน ท่านมีปฏิปทาตามหลักธรรมของพระศาสดาสัมมา-สัมพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์ มีเมตตาธรรมสูงส่ง ใฝ่การอบรมสั่งสอนศีลธรรม เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านวัดดอนยายหอมและประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในความเข้มขลังทางวิทยาคมของท่าน และเป็นนักพัฒนาชั้นเยี่ยม

ประวัติชีวิตและการศึกษาในวัยเยาว์

พระราชธรรมาภรณ์ (เงิน จนฺท-สุวณฺโณ) เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน

พุทธศักราช ๒๔๓๓ ตรงกับวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีขาล บิดาของท่านชื่อ พรหม มารดาชื่อ กรอง นามสกุล ด้วงพูลเกิด นายพรหม เป็นชาวดอนยายหอมโดยกำเนิด เป็นชาวนาผู้มีฐานะมั่งคั่งขั้นคหบดี หลวงพ่อเงิน เป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวน ๘ คน ของบิดามารดา

ในวัยเยาว์ หลวงพ่อเงินได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่บ้าน โดยบิดาเป็นผู้สอน นายพรหมเป็นผู้คงแก่เรียน รู้ทั้งหนังสือไทยและหนังสือขอม ทั้งยังมีวิชาอาคมที่ได้เล่าเรียนขณะบวชเป็นพระภิกษุ จึงได้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ควบคู่ไปกับการสอนศีลธรรมและการสวดมนต์ไหว้พระ เพื่อปลูกฝังความมั่นคงในพระพุทธศาสนาให้แก่บุตรทุกคนทั้งชายและหญิง

หลวงพ่อเงินมีอุปนิสัยอ่อนโยน สุภาพเรียบร้อย ประหยัดมัธยัสถ์ มีสติปัญญาเฉียบแหลม เรียนได้ก้าวหน้ากว่าลูกคนอื่นๆ จึงเป็นที่โปรดปรานของบิดามารดามากที่สุด

อุปสมบท

เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี บิดาได้จัดงานบวชให้หลวงพ่อเงินอย่างเรียบง่าย ต่างจากการบวชให้บุตรชาย ๓ คนแรก ซึ่งเป็นพี่ชายของหลวงพ่อเงิน ที่กระทำอย่างยิ่งใหญ่ครึกครื้น มีแตร กลองยาว แห่แหนกันอย่างสนุกสนาน เนื่องจากบิดารู้ใจว่า หลวงพ่อเงินเป็นคนสมถะ จึงมีเพียงการแห่นาครอบพระอุโบสถ ๓ รอบ แล้วทำพิธีอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดดอนยายหอม เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ มีพระปลัดฮวย เจ้าอาวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้รับฉายาว่า จนฺทสุวณฺโณ

ปฏิปทา

หลวงพ่อเงินตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัย รวมทั้งบทสวดมนต์ต่างๆ ท่านสามารถทำได้โดยง่าย เนื่องจากมีพื้นฐานที่ดีจากการสอนของโยมบิดาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เพียงพรรษาแรกท่านก็สามารถสวดพระปาฏิโมกข์ได้อย่างแคล่วคล่องจนจบ และสิ่งที่ท่านกระทำควบคู่ไปกับการศึกษาพระธรรมวินัยและสวดมนต์โดยไม่เคยขาด คือ การฟื้นฟูทบทวนคาถาอาคมที่ร่ำเรียนมาจากโยมบิดา

พรรษาต่อมา หลวงพ่อเงินได้เริ่มศึกษาเรื่องวิปัสสนากรรมฐานตามที่โยม

บิดาแนะนำและฝึกฝนปฏิบัติอยู่นานถึง ๕ ปี จนมีความเชี่ยวชาญและชำนาญในการปฏิบัติ

พรรษาที่ ๖ หลวงพ่อเงินได้เริ่มออกธุดงค์แสวงหาความวิเวกเพื่อฝึกจิตและสมาธิให้กล้าแข็งกำจัดอาสวกิเลสให้เบาบางลง พร้อมกับเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปด้วย ท่านได้ธุดงค์ไปตามสถานที่ต่างๆ หลายแห่ง เริ่มจากนครปฐมเข้าสู่กรุงเทพมหานครออกไปชายเมืองแถบทุ่งรังสิต เพื่อไปไหว้พระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี และไปกราบพระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก

ในการออกธุดงค์ หลวงพ่อเงินได้ผจญกับความยากลำบากทางกายอย่างแสนสาหัส เท้าของท่านเจ็บระบมจนเป็นตุ่มหนองและแตกเป็นแผล บ่าไหม้เกรียมจากแรงเสียดสีของกลดที่แบก ปากแห้งเนื้อตัวเหนียวเหนอะหนะจากขาดการสรงน้ำ ซึ่งบางครั้ง ๓ ถึง ๕ วัน จะได้สรงน้ำครั้งหนึ่ง และขาดอาหาร คือ บางครั้งก็ได้ฉัน บางครั้ง ๒-๓ วัน จึงจะได้ฉัน แต่พระภิกษุเงินซึ่งแม้จะเป็นภิกษุบวชใหม่ๆ ก็ไม่ย่อท้อคงบุกบั่นต่อไปอย่างทรหดอดทน

เมื่อหลวงพ่อเงินได้ไปถึงสระบุรีและได้ไหว้รอยพระพุทธบาทแล้ว ท่านก็มุ่งไปไหว้พระฉายแล้ววกเข้าสู่จังหวัดลพบุรี ได้ผจญกับผู้คนมากหน้าหลายตา บ้างก็มาขอของดี บ้างก็มาขอหวย บ้างก็จะมาสึกพระ แต่พระภิกษุหนุ่มก็ต่อสู้กับบริวารแห่งพญามารได้ด้วยจิตใจมั่นคง

จากลพบุรีหลวงพ่อเงินมุ่งหน้าไปจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเดินทางต่อไปจังหวัดพิจิตรและจังหวัดพิษณุโลก เมื่อมาถึงบึงกว้างใหญ่ในเวลาใกล้ค่ำแล้ว ท่านจึงปักกลดที่ริมบึง ได้สรงน้ำแล้วเข้ากลดสวดมนต์ภาวนา ได้เวลาพอสมควรก็จำวัดยามดึกขณะอยู่ในกลดพระภิกษุเงินได้ยินเสียงคลานและเสียงร้องประหลาดล้อมรอบกลด ท่านจึงลุกขึ้นแผ่เมตตาโดยกล่าวอ้างบารมีของท่านที่ได้สร้างสมจากการประพฤติปฏิบัติในศีล ๒๒๗ ข้อ และธุดงควัตร ๑๓ ซึ่งท่านได้ประกอบดีแล้ว แผ่ไปให้สิ่งที่ล้อมรอบท่านอยู่ ณ ที่นั้น พร้อมทั้งกล่าวอุทิศร่างกายของท่านให้เป็นทานหากชาติปางก่อนท่านได้ทำกรรมแก่พวกเขาเหล่านั้นจนถึงแก่ชีวิต พลันก็มีเสียงประหลาดร้องประสานกัน

อีกครั้ง แผ่นดินสะเทือน เสียงน้ำแตกกระจายเป็นระยะๆ แล้วก็เงียบสงัด หลวงพ่อเงินได้นั่งสมาธิต่อจนรุ่งสว่าง จึงเปิดกลดออกมาดู ก็เห็นรอยราบของหญ้าซึ่งคดเคี้ยวหน้ากลดลงไปในบึงบอกถึงขนาดของสิ่งประหลาดนั้น ซึ่งก็คือจระเข้ เมื่อหลวงพ่อเงินสรงน้ำเสร็จกลับมาที่กลดเตรียมบาตรเพื่อออกแสวงหาภัตตาหาร ก็มีชายสูงอายุผู้หนึ่งเดินมากราบที่เท้าของท่าน และกล่าวเตือนว่า บึงนี้คือบึงบอระเพ็ด เป็นแหล่งอาศัยของจระเข้ที่ดุร้าย ไม่ควรมาปักกลดอยู่เพราะเคยมีพระธุดงค์หลายรูปแล้วที่ตกเป็นเหยื่อของจระเข้ ถูกคาบไปกิน แล้วชายสูงอายุก็นิมนต์ท่านไปฉันอาหารเพลที่บ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบึงนักชาวบ้านบริเวณนั้นได้ร่วมกันถวายอาหารท่าน ทุกคนล้วนศรัทธาในพระภิกษุหนุ่มที่รอดจากคมเขี้ยวจระเข้มาได้ และขอให้ท่านเทศนาโปรด หลวงพ่อเงินก็ได้เทศนาเรื่องความเมตตาที่ควรเจริญให้อยู่ในจิตใจ เพราะกระแสแห่งเมตตานั้นรับรู้ได้แม้แต่สัตว์ที่มีสัญญา (คือความจำได้หมายรู้) น้อย เมตตาคือเครื่องค้ำจุนโลกให้มีแต่สันติสุข

หลวงพ่อเงินเดินธุดงค์ไปจนถึงจังหวัดพิจิตร ยังไม่ทันถึงจังหวัดพิษณุโลกตามที่ตั้งใจก็ต้องกลับวัดดอนยายหอมเพื่อให้ทันพรรษาที่จะมาถึง ท่านได้ย้อนกลับมาทางเดิม เข้าสู่จังหวัดลพบุรี ที่จังหวัดลพบุรีนี้ท่านได้ผจญกับอันตรายอย่างใหญ่หลวงจนเกือบถึงแก่ชีวิตอีกครั้งหนึ่ง แต่ท่านก็รอดปลอดภัยได้ด้วยอำนาจพระพุทธคุณ กล่าวคือ หลวงพ่อเงินได้เดินหลงเข้าไปในเขตซ้อมยิงปืนของศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี โดยท่านได้รับการบอกเล่าจากชาวบ้านว่ามีทางลัดที่จะทำให้ย่นระยะการเดินทางได้ แต่ท่านเลี้ยวผิดจึงไปโผล่ที่ขอบสนามซ้อมยิงปืนของกองพันทหารปืนใหญ่ ซึ่งกำลังซ้อมยิงปืนด้วยกระสุนจริง พระภิกษุเงินมิได้สังเกตเห็นธงแดงที่ติดเป็นสำคัญเพื่อบอกเขตห้ามเข้า จึงเดินตัดเข้าสู่ท้ายสนามยิงปืน

หลวงพ่อเงินเล่าเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า พอท่านรู้ตัวว่าเข้ามาในวิถีกระสุนจึงได้อธิษฐานในใจระหว่างเดินว่า “ด้วยบารมีแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านนั้นได้อุปสมบทอย่างถูกต้อง มอบตัว

เป็นพระพุทธบุตรตามรอยบาทของพระ-พุทธองค์ ตั้งอยู่ในศีล ๒๒๗ ข้อ ธุดงค-วัตร ๑๓ ก็มิได้เสื่อมถอย ถ้าท่านมีบารมีที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไปในภายภาคหน้า ก็ขอให้ท่านรอดพ้นอันตรายจากห่ากระสุนปืน ไม่ให้มาแตะต้องแม้แต่จีวรของท่าน" และท่านก็ปลอดภัยตามที่ตั้งจิตอธิษฐาน

สถิตมั่นคง ณ วัดดอนยายหอม

ในพรรษาที่ ๖ หลังจากกลับจากธุดงค์สู่วัดดอนยายหอมไม่นานนัก หลวงพ่อเงินก็ได้รับแต่งตั้งจากพระพุทธรักขิต เจ้าคณะจังหวัด ให้เป็นรองเจ้าอาวาสวัดดอน-ยายหอม ในพุทธศักราช ๒๔๕๙

พุทธศักราช ๒๔๖๖ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดดอนยายหอม แทนพระปลัดฮวย เจ้าอาวาสซึ่งมรณภาพ

งานพัฒนาวัดและท้องถิ่น

หลวงพ่อเงิน ได้ตั้งใจจะอยู่ในสมณเพศจนตลอดชีวิต เมื่อกลับจากธุดงค์ได้ระยะหนึ่งแล้ว วันหนึ่งหลังจากท่านได้ฉันเพลที่บ้านโยมบิดามารดาตามที่ได้รับนิมนต์แล้ว ท่านก็ได้กล่าวกับโยมบิดาท่ามกลางญาติที่มาอยู่ ณ ที่นั้นด้วย สละสมบัติส่วนของท่านที่โยมบิดามารดาแบ่งให้ เฉลี่ยเกลี่ยให้พี่ๆ น้องๆ ทุกคน โยมบิดาก็ตกลง แต่ขอให้ผู้ที่ได้รับสมบัติชิ้นใดๆ จ่ายเป็นเงินตามมูลค่า รวบรวมถวายให้เจ้าอาวาสเพื่อสร้างถาวรวัตถุในชื่อหลวงพ่อเงิน ซึ่งเมื่อหลวงพ่อเงินได้เป็นรองเจ้าอาวาสเป็นต้นมาจนเป็นเจ้าอาวาส ท่านก็ได้นำไปพัฒนาวัดเป็นการใหญ่ บูรณปฏิสังขรณ์กุฏิและเสนาสนะต่างๆ ที่กำลังชำรุดทรุดโทรมและก่อสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ อีกหลายอย่างเป็นลำดับ เช่น สร้างหอสวดมนต์ สร้างศาลาการเปรียญ สร้างพระอุโบสถหลังใหม่แล้วปิดทองฝังลูกนิมิต หล่อพระประธานในพระ-อุโบสถ สร้างสถานีอนามัย สร้างโรงเรียนศึกษาบาลี สร้างตึกเรียนพระปริยัติธรรม สร้างโรงเรียนประชาบาล ฯลฯ โดยได้รับความร่วมมือจากพระเณรในวัดและชาวบ้านเป็นอย่างดี

ที่พึ่งทางใจ

หลวงพ่อเงินใช้เวลาว่างจากการพัฒนาวัดศึกษาตำรับตำราของโยมบิดา ทั้งตำราคาถาอาคม ตำรายาแผนโบราณ

ซึ่งรักษาได้ผลชะงัด ตลอดจนตำราอักขระเลขยันต์ต่าง ๆ เพื่อสงเคราะห์ชาวบ้านดอนยายหอม ท่านเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านในเรื่องพระเครื่องและวัตถุมงคลที่ท่านปลุกเสก ซึ่งกล่าวว่าเยี่ยมยอดด้านคงกระพันชาตรีและเมตตามหานิยม ท่านอบรมชาวบ้านดอนยายหอมให้ละเลิกการพนันอันเป็นอบายมุข จนมีฐานะมั่นคงมั่งคั่งขึ้น

หลวงพ่อเงินมีเมตตาธรรมสูง ท่านเมตตาต่อมนุษย์และสัตว์ผู้ยากโดยไม่เลือกหน้า ศิษย์วัดดอนยายหอมได้รับการอบรมจากท่านให้มีเมตตาต่อสัตว์ไม่เว้นแม้สัตว์ร้าย

ในชีวิตหลวงพ่อเงินท่านผูกพันอยู่กับสัตว์ ๓ ตัว ได้แก่ ลิง แพะ และวัว ซึ่งเข้ามาพึ่งพาอาศัยท่านในวัด แต่ละตัวมีความจงรักภักดีต่อท่านเป็นอย่างยิ่ง ได้รับความเมตตาเลี้ยงดูจากท่านอย่างดีจนตราบสิ้นอายุขัย

หลวงพ่อเงินเป็นพระผู้มีวัตรปฏิบัติงดงาม เป็นเสาหลักที่พึ่งพักพิงของผู้เดือดร้อน อบรมบ่มนิสัยให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นแกนนำในการพัฒนาวัดและชุมชนให้มีความเจริญหลายๆ อย่างไม่ว่าจะเป็นเสนาสนะ ถาวรวัตถุ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม รวมทั้งสาธารณูปโภคต่าง ๆ

แนวทางที่หลวงพ่อเงินยึดถือและปฏิบัติ

๑. พระธรรมวินัย หลวงพ่อเงินปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด หาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยาก เช่น ในเวลาอาพาธหนักแพทย์จะขอถวายอาหารอ่อน เช่น นมสด ในเวลาวิกาล ท่านก็ไม่ยินยอม หรือเรื่องเงินทองท่านก็ไม่ยอมแตะต้อง

๒. วิริยภาพ หลวงพ่อเงินมีความเพียรเป็นเลิศ เช่น ในการสวดมนต์ ท่านขยันหมั่นท่องบ่นจนสามารถสวดปาฏิโมกข์ได้ แต่ในพรรษาแรก หรือการเดินทางด้วยเท้าเป็นระยะทาง ๑๕-๒๐ กิโลเมตร ไปบ้านผู้ที่ท่านรับนิมนต์ รวมทั้งการเดินด้วยเท้ากลับวัด

๓. สมาธิ หลวงพ่อเงินเป็นผู้ตั้งมั่นเด็ดเดี่ยวมุ่งหน้าไปในทางธรรมะจนขนาดถวายชีวิตไว้ในพระพุทธศาสนาอย่างเดียว

๔. สัจจะ หลวงพ่อเงินยึดมั่นในสัจจะ กระทำทุกสิ่งด้วยความจริงใจ จนสำเร็จเรียบร้อยด้วยดีตลอดมา

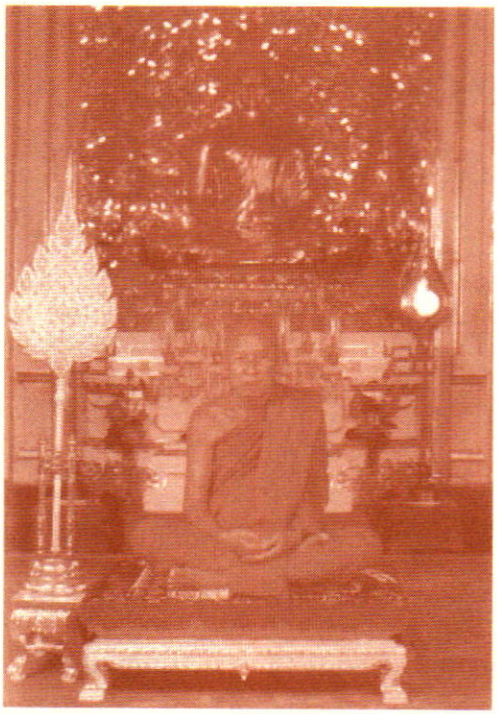
๕. การละโลภ หลวงพ่อเงินไม่ยินดีในลาภสักการะ ไม่แตะต้องเงินทอง ไม่ยินดีในยศสรรเสริญ

การ "ละโลภ" ของหลวงพ่อเงินมีเรื่องกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า เมื่อครั้งที่คณะสงฆ์ให้มีการจัดทำประวัติของท่านในเรื่องการปกครองวัดดอนยายหอม เพื่อการขอพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ ท่านกล่าวอย่างเปิดอกกับลูกศิษย์ว่า *"เกียรติยศสมณศักดิ์ไม่ได้เป็นของวิเศษทำให้ฉันมีอายุยืนยาวออกไปได้อีกหรอก ยังไงๆ ฉันก็เป็น* ***หลวงพ่อเงิน*** *อยู่นั่นเอง ใครจะมาเรียกฉันว่าเจ้าคุณนั่นเจ้าคุณนี่ คิดดูแล้วฉันก็มีผ้าห่ม คือ สบง จีวร ปีละ ๒ ชุดเก่าๆ ฉันมีอาหาร ๒ มื้อ สมณศักดิ์ป้องกันความเจ็บไข้ก็ไม่ได้ ฉันเบื่อความเป็นใหญ่ พระบ้านนอกอย่างฉันเท่าที่ทางคณะสงฆ์ให้เกียรติได้เป็นถึงเจ้าคุณก็ดีถมไปแล้ว..."*

ผู้ไปนมัสการหลวงพ่อเงินที่วัดดอนยายหอม จะเห็นคติธรรมที่ท่านเขียนไว้แผ่นหนึ่งว่า *"รู้จักพอก่อสุขทุกสถาน"* เหรียญที่ระลึกของหลวงพ่อเงินซึ่งแทนที่จะจารึกว่า "พระราชธรรมาภรณ์" ตามสมณศักดิ์ที่ท่านได้รับ หรือ "หลวงพ่อเงิน" ตามที่ชาวบ้านเรียกท่าน กลับจารึกว่า **"หลวงพอเงิน"** ซึ่งท่านพอใจชื่อนี้มาก

มรณภาพ

ตลอดระยะเวลาที่หลวงพ่อเงินมีชีวิตอยู่ ท่านได้สร้างคุณประโยชน์ต่อพระศาสนาและบ้านเมืองมาโดยตลอด โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย แม้ในบั้นปลายชีวิตท่านก็ยังปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๐ สิริอายุได้ ๘๖ ปี พรรษา ๖๖ เมื่อท่านมรณภาพแล้วสังขารร่างกายของท่านไม่เน่าเปื่อยอยู่ในสภาพแข็งเป็นหิน ทางวัดจึงได้นำไปบรรจุไว้ในโลงแก้วเพื่อให้สาธุชนได้นมัสการอยู่จนทุกวันนี้

พระราชนิโรธรังสี (เทสก์ เทสรงฺสี) วัดหินหมากเป้ง ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

นางจารุดี ผโลประการ

ตอนที่ ๑

พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา เป็นที่เคารพเลื่อมใสอย่างยิ่งของพุทธศาสนิกชนทุกระดับทั้งในและนอกประเทศ ภิกษุรูปนั้น คือ **พระราช-นิโรธรังสี คัมภีรปัญญาวิศิษฏ์** (เทสก์

เทสรงฺสี) หรือที่คนทั่วไปเรียกท่านว่า หลวงปู่เทสก์ แห่งวัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย ศิษย์สำคัญองค์หนึ่งของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กำเนิด

พระราชนิโรธรังสี (เทสก์ เทสรงฺสี) เดิมชื่อ เทสก์ นามสกุล เรี่ยวแรง ถือกำเนิดเมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๔๕ ณ บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี บิดาของท่านชื่ออุส่าห์ มารดาชื่อ ครั่ง มีอาชีพทำนา ท่านเป็นบุตรคนที่ ๙ ในจำนวนพี่น้องทั้งสิ้น ๑๐ คน

เยาว์วัย-ใฝ่ใจในสมณเพศ

เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ หลวงปู่เทสก์ได้เรียนหนังสือไทยคือ แบบเรียนประถม ก กา (มูลบทบรรพกิจ) หนังสือธรรม (บทสวดมนต์) และหนังสือขอมกับเพื่อนๆ พระเณรที่วัดบ้านนาสีดา โดยพี่ชายคนหัวปีซึ่งบวชเป็นพระในวัดเป็นผู้สอน เรียนอยู่ได้ ๓ ปี ท่านและเพื่อนๆ ก็ต้องหยุดเรียน เพราะพี่ชายลาสิกขา ไม่มีใครสอนหนังสือต่อ

แม้จะต้องหยุดเรียนแล้ว หลวงปู่ก็ยังคลุกคลีอยู่กับพระเณรในวัด เนื่องจากเมื่อพี่ชายสึกออกไป พระที่เป็นสมภารอยู่ที่วัดไม่มี มีแต่พระอาคันตุกะมาอยู่เป็นครั้งคราว หลวงปู่ต้องเป็นสื่อกลางระหว่างพระและชาวบ้าน รับใช้พระเป็นประจำ เช้าไปประเคนสำรับ เย็นตักน้ำกรองน้ำ เก็บดอกไม้ถวายเพื่อบูชาพระ พระมาอยู่มากน้อย อาหารพอหรือไม่พอก็ต้องวิ่งบอกชาวบ้าน หลวงปู่ปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำตลอด ๖ ปี บิดามารดาของท่านก็สนับสนุนท่านเต็มที่ และเพิ่มความรักในตัวท่านมากขึ้น แม้ชาวบ้านก็รักและเอ็นดูท่านเป็นพิเศษ เมื่อมีกิจอะไรเกี่ยวกับพระกับวัดแล้ว ก็จะต้องเรียกหาท่านอยู่เสมอ ในเวลานี้ท่านรู้สึกสนใจเรื่องบาปเรื่องบุญมากขึ้น สงสัยและขัดข้องอะไรก็มักถามไถ่บิดามารดาเสมอ บิดาของท่านก็สนใจท่านมากขึ้น ตอนกลางคืนเวลาว่างจะสอนให้ท่านรู้คติโลกคติธรรมอยู่บ่อยๆ

การที่หลวงปู่เข้าวัดแต่เด็ก ครั้งหนึ่งท่านได้พบสามเณรกิริยามารยาทดีรูปหนึ่ง ท่านรู้สึกประทับใจและเลื่อมใสในสามเณรรูปนั้นมาก เกิดความคิดอยู่แต่อย่างเดียวตลอดเวลาขณะนั้นว่า "เมื่อไหร่หนอเราจึงจะได้บวชๆ"

ยังมีนิมิตและความรู้สึกในทางธรรมะของหลวงปู่ขณะอยู่ในวัยเด็กอีก ๒-๓ เรื่อง ดังที่ท่านเล่าไว้ใน**หนังสืออัตตโนประวัติ** เรื่องแรกคือ คืนหนึ่งหลวงปู่นอนหลับฝันว่าได้ออกไปเที่ยวตามทุ่งนากับเพื่อนๆ หลายคน ได้มีพระกรรมฐาน ๒ รูปสะพายบาตร แบกกลดเดินผ่านมา พอเห็นหลวงปู่เท่านั้นหนึ่งในสองรูปก็วิ่งปรี่เข้าหาท่าน หลวงปู่กลัววิ่งหนีอย่างไม่คิดชีวิต เพื่อนๆ ก็เฉยเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น หลวงปู่วิ่งกลับบ้านเพื่อหาที่พึ่งคือพ่อแม่ แต่พอขึ้นบ้านเรียกให้พ่อแม่ช่วยก็กลับทำเฉยเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นเหมือนกัน จนพระกรรมฐานรูปนั้นวิ่งมากระชั้นชิดหลวงปู่ หลวงปู่วิ่งเข้าห้องนอนมุดเข้ามุ้งทันที พระกรรมฐานก็ยังตามมาเปิดมุ้ง แล้วใช้แส้หวดหลวงปู่เต็มแรง หลวงปู่ตกใจสะดุ้งตื่นขึ้นหัวใจยังสั่นริกๆ อยู่พักใหญ่แล้วจึงตั้งสติสงบลงได้ เรื่องนี้ท่านได้ลืมไปเป็นเวลานาน จนเมื่อท่านบวชและได้ออกธุดงค์กรรมฐานกับท่านอาจารย์ จึงได้ระลึกถึงนิมิตของท่านในสมัยเด็ก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ชี้อนาคตของชีวิตท่านที่เป็นจริงทุกประการ

เรื่องที่สอง หลวงปู่เล่าว่าในระยะเดียวกันกับความฝัน คืนหนึ่งท่านนอนไม่หลับได้รำพึงถึงพระคุณของบิดามารดาของท่านว่าเลี้ยงบุตรถึง ๑๐ คน ด้วยความลำบากตรากตรำจนเติบโต ต่อมาบุตรก็จะมีครอบครัวและแยกย้ายกันไป ใครจะเลี้ยงดูบิดามารดาต่อไป หลวงปู่เกิดความสลดสงสารบิดามารดาจนน้ำตาเปียกหมอนไปหมด เป็นเช่นนี้อยู่นานจนตัดสินใจได้เองในเวลาต่อมาว่า เมื่อโตขึ้นท่านจะไม่แต่งงานเช่นพี่ๆ จะรับเลี้ยงบิดามารดาอย่างเต็มที่แต่ผู้เดียว เมื่อท่านตัดสินใจได้ดังนี้ท่านก็เกิดความตื้นตันอิ่มใจในการตัดสินใจอันเกิดจากความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ (ในเวลาต่อมาท่านก็ได้ตอบแทนบุญคุณบิดามารดาได้อย่างเต็มที่)

อีกคืนหนึ่ง หลวงปู่ได้นอนคิดถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนซึ่งเหนื่อยยากในการทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่มีเวลาว่าง ใจของท่านหดหู่สงสารชีวิตของคนเราที่เกิดมา ถ้าไม่ตายหรือนอนหลับก็ต้องมีแต่การกระทำและการกระทำเท่านั้น ท่านเห็นความทุกข์ของมนุษย์ในโลกที่เกิดมาชัดแจ้งอยู่ในใจของตนเองอย่างไม่เคยคิดและเห็นมาก่อนเลย แต่เป็นแค่เห็น**ทุกขสัจจ์** มิใช่**ทุกขอริยสัจจ์** คือ ทำอย่างไรจึงพ้นจากทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้น

พบพระอาจารย์สิงห์-บรรพชาเป็นสามเณร

พุทธศักราช ๒๔๕๙ พระอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม ศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ได้เดินธุดงค์มาถึงบ้านนาสีดา และขอพักที่บ้านบิดาของหลวงปู่เทสก์ ไม่ไปพักที่วัด ทั้งที่พระในวัดก็มีอยู่ คล้ายกับว่าท่านต้องการจะมาโปรดหลวงปู่และบิดาของท่านโดยเฉพาะ หลวงปู่และบิดาได้ปฏิบัติท่านด้วยความเคารพเลื่อมใสอย่างยิ่ง พระอาจารย์สิงห์ได้สอนวัตรต่างๆ เช่น สอนให้รู้จักของควรประเคนและไม่ควรประเคน โดยเฉพาะการสอนภาวนาบริกรรมพุทโธเป็นอารมณ์ทำให้จิตเป็นสมาธิ หลวงปู่ได้รับรสชาติแห่งความสงบในกรรมฐานเป็นครั้งแรกและไม่ลืมมาโดยตลอด ดังเมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณรและได้เรียนหนังสือในเวลากลางคืน อากาศเย็น สงบเงียบ ท่านก็จะทำกรรมฐานอยู่คนเดียวโดยไม่มีผู้อื่นรู้

พระอาจารย์สิงห์ พักอยู่ที่บ้านหลวงปู่เทสก์ ๒ เดือนเศษ พอจวนเข้าพรรษาท่านได้ออกไปจำพรรษาที่วัดร้างบ้านนาบง ตำบลน้ำโมง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย หลวงปู่เทสก์ได้ติดตามไปรับใช้ท่านตลอดพรรษา เวลาว่างพระอาจารย์สิงห์ก็สอนหนังสือและอบรมหลวงปู่บ้างเป็นครั้งคราว เมื่อใกล้จะออกพรรษา พระอาจารย์สิงห์ก็บอกหลวงปู่ว่าท่านจะกลับบ้านเดิม และถามหลวงปู่ว่าจะไปกับท่านหรือไม่ แต่หนทางไกลและลำบาก หลวงปู่เทสก์ตอบพระอาจารย์สิงห์ทันทีว่าจะไปด้วย ได้กลับบ้านไปขออนุญาตบิดามารดา และติดตามพระอาจารย์สิงห์ไป หลังจากได้ทำพิธีขอขมาบิดามารดาแล้ว

หลวงปู่เทสก์ได้ออกเดินทางติดตามพระอาจารย์สิงห์ไปจังหวัดอุดรธานี พักอยู่ ๑๐ คืน แล้วเดินทางต่อไปจังหวัดขอนแก่น ผ่านไปมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร จนถึงบ้านหนองขอน ตำบลหัวตะพาน อำเภออำนาจเจริญ อันเป็นบ้านโยมมารดาของพระอาจารย์สิงห์ พระอาจารย์สิงห์ได้พักอบรมโยมมารดาของท่านเป็นเวลา ๓ เดือน

ที่บ้านเค็งใหญ่ พระอาจารย์สิงห์ได้จัดการให้หลวงปู่เทสก์ได้บรรพชากับพระอุปัชฌาย์ลุย แล้วพาหลวงปู่ไปพักที่วัดสุทัศนาราม ในเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเคยเป็นที่พักเดิมของพระอาจารย์สิงห์ หลวงปู่เทสก์ได้เรียนหนังสือไทยต่อที่โรงเรียนวัดศรีทอง ขณะเดียวกันได้แบ่งเวลาท่องบทสวดมนต์ ท่องหลักสูตรนักธรรม เรียนนักธรรมตรีไปด้วย แต่ท่านไม่ได้สอบนักธรรมตรีเพราะอายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี ตามข้อกำหนดของเจ้าคณะมณฑล ในปีที่ ๓ ของการเรียนท่านจึงได้สอบนักธรรมตรีและสอบได้ในปีนั้น ท่านได้ท่องบาลีและปาฏิโมกข์ซึ่งท่านชอบมากไปด้วย ท่านเรียนหนังสือไทยจนจบประถมบริบูรณ์ (ขณะนั้นมีแค่ประถม ๓)

เมื่อออกจากโรงเรียนหนังสือไทยแล้ว หลวงปู่เทสก์ตั้งหน้าตั้งตาเรียนบาลี แต่พอดีในปีการศึกษานั้น พระมหาปิ่น ปัญญาพโล น้องชายพระอาจารย์สิงห์กลับมาจากกรุงเทพฯ เปิดสอนนักธรรมโทเป็นครั้งแรกในมณฑลหัวเมืองภาคอีสาน หลวงปู่เทสก์ได้สมัครเข้าเรียนด้วย แต่ท่านเรียนไม่จบทั้งบาลีและนักธรรมโท เพราะปีนั้นเองพระอาจารย์สิงห์กลับไปจำพรรษาที่วัดสุทัศนารามอีก เมื่อออกพรรษา พระอาจารย์สิงห์ก็พาหลวงปู่เทสก์และพระมหาปิ่นออกธุดงค์ก่อนจะมีการสอบไล่

อุปสมบท

หลวงปู่เทสก์บรรพชาได้ ๕ พรรษา ก็อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ท่านได้เปรียบพระที่บวชรุ่นเดียวกันอยู่มาก เพราะอยู่วัดมานาน รู้เรื่องของวัด การสวดมนต์และสวดปาฏิโมกข์ได้ดีกว่าพระบวชใหม่รูปอื่นๆ

หลวงปู่เทสก์อุปสมบทที่วัดสุทัศนาราม เมื่ออายุได้ ๒๒ ปี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ โดยมีพระมหารัฐ รัฏฐปาโล เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาปิ่น ปัญญาพโล เป็นพระกรรมวาจาจารย์

วัตรปฏิบัติ

หลวงปู่เทสก์ได้บำเพ็ญภาวนาอย่างอุกฤษฏ์ ถวายชีวิตและเลือดเนื้อในการแสวงหาโมกขธรรม นับตั้งแต่ยังเป็นเด็กชายน้อยวัยสิบกว่าขวบ ตัดสินใจจากบิดามารดาญาติพี่น้องติดตามอาจารย์องค์แรกของท่านออกธุดงค์ *"บุกน้ำลุยโคลน บุกป่า ฝ่าต้นข้าวไปตามลำดับ ..."* จนเมื่อได้บรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ได้ใช้ชีวิตของพระธุดงค์กรรมฐานอย่างลำบากยากแค้น ด้วยปณิธานอันสูงส่ง

ดังที่ท่านเล่าไว้ใน**หนังสืออัตตโนประวัติ**ของท่านว่า *"...ชีวิตและเลือดเนื้อตลอดถึงข้อวัตรที่เราจะทำอยู่ทั้งหมด เราขอมอบบูชาพระรัตนตรัยเหมือนกับบุคคลเด็ดดอกไม้บูชาพระฉะนั้น แล้วเราก็รีบเร่งปรารภความเพียรอย่างแรงกล้า ตั้งสติกำหนดจิตมิให้คิดนึกส่งไปภายนอก ให้อยู่ในความสงบเฉพาะภายในอย่างเดียว ตลอดวันยังค่ำคืนยังรุ่ง ก่อนจะนอนตั้งสติไว้อย่างไร ตื่นมาก็ให้ได้อย่างนั้น..."*

หลวงปู่เทสก์ได้ออกธุดงค์ตั้งแต่ออกพรรษาในปีแรกที่ท่านบวชพร้อมพระเณรรวมทั้งสิ้น ๑๒ รูป โดยมีพระอาจารย์สิงห์เป็นหัวหน้าคณะ หลวงปู่ได้พบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระที่บ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นครั้งแรกได้ฟังธรรมเทศนาจากพระอาจารย์มั่นเป็นที่ประทับใจ และยังได้ฟังคำพยากรณ์ในด้านความสามารถต่างๆ ในกาลอนาคตของตัวท่านจากพระอาจารย์มั่นด้วย

หลวงปู่เทสก์จำพรรษา ออกธุดงค์และปฏิบัติธรรมฟังธรรมจากอาจารย์ของท่าน ตลอดจนเทศนาสั่งสอนญาติโยมและประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดชีวิตในสมณเพศตามแนวทางของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระผู้เป็นพระอาจารย์ใหญ่

ตอนที่ ๒

เผยแผ่ธรรมะ

โดยเทศนาธรรม

หลวงปู่เทสก์แสดงธรรมะเผยแผ่แก่ญาติโยมและประชาชนทุกหมู่เหล่าเกือบทั่วทุกภาคในประเทศไทย และในต่างประเทศตามที่ท่านได้รับนิมนต์

ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือถิ่นกำเนิดของท่าน ท่านได้จำพรรษาและแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนอบรมพระเณรและฆราวาสผู้ปฏิบัติธรรมในจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม ขอนแก่น นครราชสีมา

ในภาคเหนือ หลวงปู่เทสก์ได้ออกธุดงค์ติดตามหาพระอาจารย์มั่น และจำพรรษาที่วัดในหลายอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่

ภาคตะวันออก ท่านได้จำพรรษาที่เขาน้อย อำเภอท่าแฉลบ จังหวัดจันทบุรี

ภาคใต้ หลวงปู่เทสก์และคณะพระเณรได้เดินทางไปจังหวัดสงขลา และข้ามไปจังหวัดภูเก็ต ซึ่งท่านเล่าไว้ใน **หนังสืออัตตโนประวัติ**ว่า เป็นการไปครั้งแรก และต้องผจญภัยร้ายแรงจากพระกลุ่มหนึ่งร่วมกับประชาชนซึ่งไม่พอใจพระธรรมยุต ขับไล่ไม่ให้จำพรรษา แต่ในที่สุด ท่านและคณะพระเณรของท่านก็ได้จำพรรษาที่จังหวัดพังงา หลวงปู่เทสก์จำพรรษาอยู่ที่วัดโคกกลอย จังหวัดพังงา ๑ พรรษา แล้วได้กลับไปจำพรรษาที่สำนักสงฆ์ซึ่งญาติโยมที่ศรัทธาในตัวท่านสร้างให้ที่จังหวัดภูเก็ต ท่านจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดภูเก็ตเป็นเวลาถึง ๑๕ พรรษา หลวงปู่เทสก์ได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพียรพยายามอบรมสั่งสอนญาติโยมและฝึกอบรมสมาธิภาวนาจนได้ผลเป็นที่ประจักษ์แก่ตนเอง ญาติโยมทั้งหลายรวมทั้งที่อยู่ในจังหวัดพังงาและกระบี่ จึงได้รู้จักและเข้าใจพระธรรมยุต สายพระ-อาจารย์มั่น และในที่สุดพระในคณะธรรมยุตของหลวงปู่เทสก์ก็ได้เปลี่ยนสำนักสงฆ์เป็นวัดถาวรในจังหวัดภูเก็ตได้

หลวงปู่เทสก์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมเทศนาที่ประเทศสิงคโปร์ ออสเตรเลีย และอินโดนีเซีย เป็นเวลากว่า ๒ เดือนเศษ ในพุทธศักราช ๒๕๒๐ ขณะอยู่ในพรรษาที่ ๕๔

เทปบันทึกธรรมะของหลวงปู่เทสก์มีมากกว่า ๒๐๐ ม้วน บรรจุคำเทศน์ของท่านไว้หลายร้อยบท เช่น **แนวปฏิบัติพระพุทธศาสนา แยบคายภาวนา ธาตุสี่สรีรยนต์ ความประมาท ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ฯลฯ**

โดยบทนิพนธ์

บทนิพนธ์หนังสือสอนธรรมะของหลวงปู่เทสก์มีหลายเล่ม ญาติโยมผู้มีศรัทธาได้นำไปพิมพ์เผยแพร่แล้วหลายครั้ง ทุกเล่มเปรียบเสมือนอัญมณีอันมีค่าของผู้ใฝ่ธรรม

บทนิพนธ์ดังกล่าวได้แก่ *"ส่องทางสมถวิปัสสนา" "โมกขุบายวิธี" "มรรควิถี" "ธาตุ-ขันธ์-อายตนะสัมพันธ์" "สติปัฏฐานภาวนา" "พุทธศาสนาเสื่อมได้อย่างไร" "ฝึกหัดสมาธิโดยบริกรรมพุทโธ" "ถึงโลกถึงธรรม" "สิ้นโลกเหลือธรรม (นัยที่หนึ่ง)" และ "สิ้นโลกเหลือธรรม (นัยที่สอง)"*

ส่วนหนังสือ *"อัตตโนประวัติ"* ซึ่งหลวงปู่เทสก์เขียนเกี่ยวกับชีวประวัติของท่าน ก็เป็นที่ต้องการและแสวงหาของผู้เลื่อมใสศรัทธาสนใจในธรรมปฏิบัติอยู่มาก

สร้างวัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย และสร้างถาวรวัตถุในวัดต่าง ๆ

หลังจากหลวงปู่เทสก์ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดในภูเก็ตเป็นเวลาถึง ๑๕ พรรษาแล้ว ในพุทธศักราช ๒๕๐๗ ท่านก็ลาญาติโยมกลับมาอยู่ภาคอีสานโดยจำพรรษาอยู่ที่วัดถ้ำขาม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ซึ่งพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร เคยอยู่มาก่อน เมื่อออกพรรษาท่านก็ได้สร้างวัดหินหมากเป้ง และสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ในวัดจนปรากฏชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

การสร้างวัดหินหมากเป้งเริ่มจากการสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ปางมารวิชัย ประดิษฐานบนหินก้อนใหญ่ หันหน้าไปทางแม่น้ำโขง โดยศรัทธาของ นายกอง ผิวศิริ ชาวตำบลพระพุทธบาท และต่อมาก็ได้มีการสร้างศาลาครอบองค์พระโดยวัดและพระเณรช่วยกันทำเอง

เมื่อวัดได้รับพระราชทานวิสุงคาม-สีมาในพุทธศักราช ๒๕๑๓ แล้ว ในพุทธ-ศักราช ๒๕๑๕ ก็ได้มีการสร้างพระ-อุโบสถเพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้ประกอบสังฆกรรม โดยสร้างครอบพระพุทธรูปองค์ใหญ่นั้น อุโบสถหลังนี้สำเร็จได้โดยศรัทธาของญาติโยมทั้งจากกรุงเทพฯ จังหวัดหนองคาย และจากจังหวัดอื่น

ถาวรวัตถุที่ได้มีการก่อสร้างต่อในวัดหินหมากเป้ง ได้แก่ มณฑปเทสรังสีรำลึก ศาลาการเปรียญเทส

รังสีอนุสรณ์ จิตรกรรมฝาผนัง หอระฆัง หอสมุด วัด หอกลอง กำแพงวัด กุฏิและเสนาสนะต่างๆ

นอกจากการสร้างวัดหินหมากเป้งและถาวรวัตถุต่างๆ ในวัดแล้ว หลวงปู่เทสก์ยังช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยสร้างถาวรวัตถุให้แก่วัดที่ท่านเห็นว่าจำเป็นอีกหลายแห่งในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เช่น วัดอรัญญวาสี จังหวัดหนองคาย วัดพระพุทธบาทคอแก้ง (เวินกุ่ม) จังหวัดหนองคาย วัดถ้ำพระนาหอก จังหวัดอุดรธานี วัดป่าสำราญนิเวศ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

หลวงปู่เทสก์ได้กล่าวไว้ใน**หนังสืออัตตโนประวัติ**ถึงเรื่อง การบำรุงพระพุทธศาสนา โดยท่านคิดถึงบุญคุณของพระพุทธศาสนา ว่า

"...ศาสนาได้ปรนปรือตัวของเราให้เป็นคนดีอยู่ตลอดเวลา ศาสนามิได้แนะนำสอนให้เราทำความชั่วแม้แต่น้อย... พุทธศาสนามีคุณอเนกอนันต์มหันต์เหลือที่จะพรรณนา นับแต่ตัวของเราพร้อมทั้งโลกทั้งหมดด้วยกัน

เมื่อเราได้มาอยู่ที่นี่หรือที่ไหนๆ ก็ตาม เมื่อกำลังทางกายมีอยู่เราก็ได้ก่อสร้างถาวรวัตถุทางพุทธศาสนาไว้เป็นหลักฐานตามสมควรแก่อัตภาพของตน เมื่อเราแก่แล้วเราไม่มีกำลังกายพอจะก่อสร้างได้ ญาติโยมเขาก็มีศรัทธาบริจาคทรัพย์ เราก็เอาทรัพย์เหล่านั้นมาก่อสร้างถาวรวัตถุในพุทธศาสนาแทนตัวต่อไป ถ้าหากมีเหลือพอเฉลี่ยให้แก่วัดอื่นๆ ได้เราก็เฉลี่ยไป แต่ไม่ยอมเป็นทาสของอิฐปูน หรือไม้ แต่ไหนแต่ไรมา เพราะเราเห็นว่าของเหล่านั้นเป็นภายนอก ของเหล่านั้นจะสร้างให้สวยสดงดงามสักปานใดจะหมดเงินกี่ร้อยล้านก็ตาม หากตัวของเราไม่ดี ประพฤติเหลวไหลแล้ว ของเหล่านั้นไม่มีความหมายเลย แก่นพระพุทธศาสนาแท้มิใช่อยู่ที่วัตถุ แต่หากอยู่ที่ตัวผู้ประพฤติต่างหาก..."

บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

หลวงปู่เทสก์ยังให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยเฉพาะด้านการศึกษา การสาธารณสุข และสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรสาธารณกุศลต่างๆ

ด้านการศึกษา ท่านได้บำรุงโรงเรียนกลางใหญ่นิโรธรังสีอุปถัมภ์ จังหวัดอุดรธานี โรงเรียนพระพุทธบาทรังสีวิทยา จังหวัดหนองคาย

ด้านสาธารณสุข ท่านได้บำรุงโรงพยาบาลสังคม จังหวัดหนองคาย โรงพยาบาลบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โรงพยาบาลหนองคาย จังหวัดหนองคาย โรงพยาบาลปะทิว จังหวัดชุมพร โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

องค์กรสาธารณกุศล ท่านได้ก่อตั้งมูลนิธินิโรธรังสี คัมภีรปัญญาจารย์ วัดหินหมากเป้ง ทุนโครงการอาหารกลางวันเด็กนักเรียน วัดหินหมากเป้ง มูลนิธิพระราชนิโรธรังสี คัมภีรปัญญาวิศิษฏ์ โรงพยาบาลปะทิว จังหวัดชุมพร กองทุนหอสงฆ์อาพาธพระราชนิโรธรังสี คัมภีร-ปัญญาวิศิษฏ์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ทุนบำรุงวัดถ้ำขาม จังหวัดสกลนคร

สมณศักดิ์และประกาศเกียรติคุณ

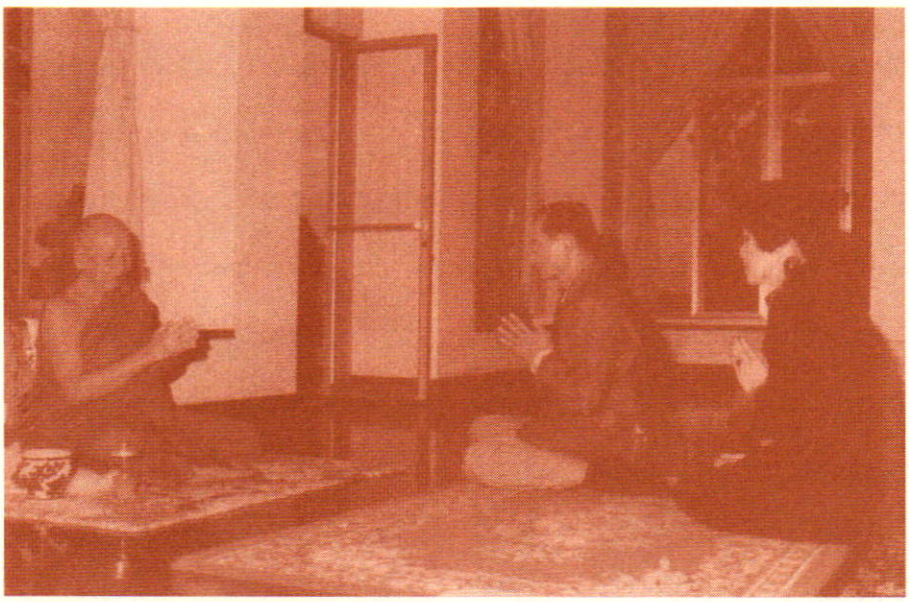
หลวงปู่เทสก์ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์มาโดยลำดับ จนท้ายสุดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชนิโรธรังสีฯ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหินหมากเป้ง ตำบลพระพุทธ-บาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

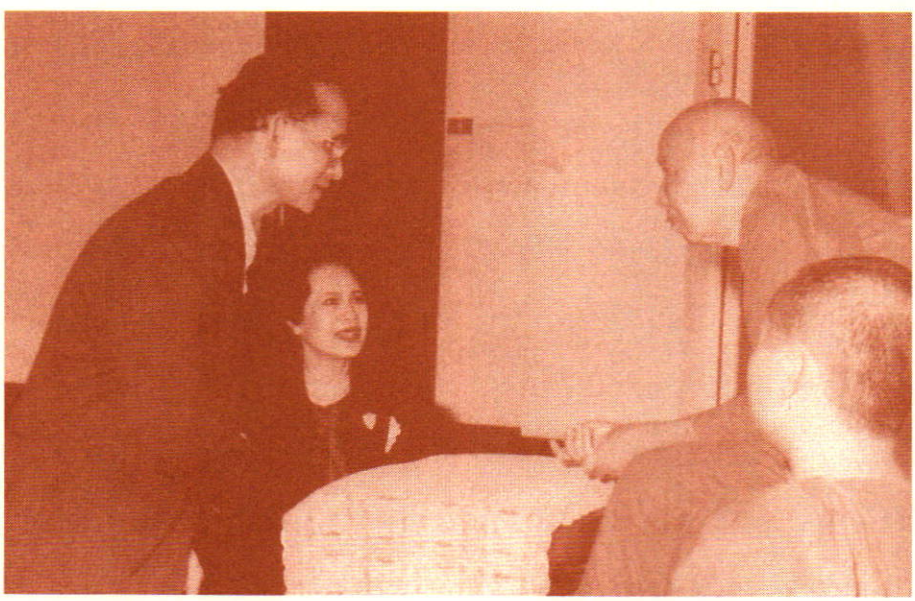
นอกเหนือจากสมณศักดิ์ที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระ-เจ้าอยู่หัวแล้ว หลวงปู่ยังได้รับเกียรติบัตร พัด โล่รางวัล ประกาศเกียรติคุณในการบำเพ็ญประโยชน์นานัปการด้วยเมตตาธรรมอันสูงส่งของท่าน จากองค์กรต่างๆ ที่มีศรัทธาถวาย เช่น

- ประกาศนียบัตรพัฒนา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ตามโครงการพัฒนาวัดทั่วราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๕

- เกียรติบัตรผู้มีอุปการคุณต่อกิจการห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พุทธศักราช ๒๕๒๘

- พัดประกาศเกียรติคุณและประกาศเกียรติคุณบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ในนามผู้บริจาคสร้างอาคารเรียน โรงเรียนพระพุทธบาทเทสรังสีวิทยา อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พุทธศักราช ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงนมัสการหลวงปู่เทสก์

- พัดประกาศเกียรติคุณจากกระทรวงสาธารณสุข ในนามผู้บริจาคสร้างอาคารผู้ป่วย "ตึกอนุสรณ์ ๘๘ ปี หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี" โรงพยาบาลปะทิว อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร พุทธศักราช ๒๕๓๕

- โล่รางวัล ผู้อุทิศตนเสียสละและสร้างชื่อเสียงของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๓๒ พุทธศักราช ๒๕๓๒

- โล่รางวัล มหิดลวรานุสรณ์ พุทธศักราช ๒๕๓๖

ฯลฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเลื่อมใสศรัทธาในหลวงปู่เทสก์เป็นอย่างมาก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมนมัสการและมีพระราชดำรัสทางธรรมะกับหลวงปู่เทสก์อยู่บ่อยๆ ทรงเอื้ออาทรห่วงใยในสุขภาพของหลวงปู่ เมื่อทรงทราบว่าหลวงปู่อาพาธก็จะทรงพระกรุณาโปรดให้แพทย์หลวงเร่งไปดูแลรักษาโดยพลัน พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ด้วยพระราชศรัทธายิ่ง เมื่อหลวงปู่เทสก์มรณภาพด้วยโรคชรา ขณะอายุได้ ๙๓ ปี พรรษา ๗๒ ในวันที่ ๑๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ ณ วัดถ้ำขาม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้ศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด ตั้งแต่การพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ โดยมีพลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ไปสรงน้ำศพ พระราชทานหีบทองทึบประกอบศพ พระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน พิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วันพระราชทานศพเมื่อบำเพ็ญกุศล ๑๐๐ วันแล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้เชิญศพจากวัดถ้ำขาม ไปบำเพ็ญกุศลต่อที่วัดหินหมากเป้ง เพื่อให้ประชาชนได้สักการะจนกว่าจะมีพิธีพระราชทานเพลิงศพ ได้พระราชทานโกศโถ พร้อมฉัตรเบญจาตั้งประดับเกียรติยศด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ **พระราชนิโรธรังสี คัมภีร-**

ปัญญาวิศิษฏ์ (เทสก์ เทสรังสี) ณ เมรุวัดหินหมากเป้ง ในวันจันทร์ที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

อัฐิธาตุของท่านได้บรรจุไว้ที่วัดหินหมากเป้ง ๑ ส่วน วัดถ้ำขาม ๑ ส่วน และวัดป่าพระธาตุเขาน้อย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ๑ ส่วน ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้มีพระราชกระแสสั่งการไว้

คติธรรมบางบทของหลวงปู่

"ผู้ใดทำใจให้ถึงความเป็นกลางได้ ผู้นั้นจะพ้นจากทุกข์ทั้งปวง"

"ธรรมทั้งหลายมีอยู่ที่ตัวเราทุกคน ผู้รู้ธรรมคือใจ ที่จะรู้มาก รู้น้อย หยาบ ละเอียด ก็แล้วแต่ความสามารถ บุญบารมีหรือการอบรมของแต่ละบุคคล"

๙๐ ปี พระราชรัชมงคลเมธี (เจียร เขมาจาโร) เจ้าของนามปากกา “เขมาจาระ”

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

วันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ นี้ เป็นวันครบรอบวันคล้ายวันเกิด ๙๐ ปี ของพระเถระผู้มีงานนิพนธ์ด้านธรรมะอันเป็นที่รู้จักแพร่หลายในนามปากกา “เขมาจาระ” รูปหนึ่ง คือ**พระราช-รัชมงคลเมธี (เจียร เขมาจาโร)** อดีต

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ซึ่งเกิดเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๒ และมรณภาพในวันที่เดียวกัน คือ วันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๑

พระราชรัชมงคลเมธี ฉายานาม เขมาจาโร มีนามเดิมว่า เจียร นามสกุล จันทรมณี เป็นบุตรนายอ่วม นางจ่าย จันทรมณี เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๒ เวลา ๐๙.๓๐ นาฬิกา ตรงกับวันจันทร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะแม ที่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลอ่างแก้ว อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง มีพี่น้องร่วมบิดามารดา เป็นพี่สาว ๑ คน ชื่อ จุย น้องชาย ๑ คน ชื่อ จวน

พระราชรัชมงคลเมธี บรรพชาสามเณรเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ ขณะอายุได้ ๑๔ ปี ณ อุโบสถวัดศีลขันธาราม ตำบลบางแก้ว อำเภอโพธิ์ทอง มีพระวินัยมุนี (แปลก วุฑฒิญาโณ) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านจึงติดตามพระอาจารย์มาอยู่ ณ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม จนอายุครบบวช จึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๒ ณ พระอุโบสถวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม มีพระศาสนโสภณ (ภา ภาณโก) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระธรรมปาโมกข์เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสนมหาเถร) ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระจุลคณิศร เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระราชรัชมงคลเมธี สอบได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๔ ประโยค ได้รับพระราชทานตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์โดยลำดับ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๔๙๙ เป็นพระครูวิจิตรธรรมคุณ

พุทธศักราช ๒๕๑๗ เป็นพระมหาคณิศร

พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชรัชมงคลเมธี

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ท่านเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นเลขานุการเจ้าคณะธรรมยุตผู้ช่วยภาค เป็นเลขานุการสังฆมนตรีว่าด้วยองค์การสาธารณูปการ เป็น

กรรมการสนามหลวงแผนกธรรม และเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดราชบพิธ ฯลฯ

ในหนังสือ *"ภาษาวัด"* ที่พิมพ์เป็นอนุสรณ์ พระราชทานเพลิงศพ พระราชรัชมงคลเมธี กล่าวถึงเกียรติคุณของท่านว่า

"พระราชรัชมงคลเมธี เป็นพระเถระที่ทรงคุณวุฒิ วัยวุฒิ ในอดีตได้รับใช้สนองงานเจ้าพระคุณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ) เป็นศิษย์รุ่นต้น ๆ ในเจ้าพระคุณพระองค์นั้น ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสังฆมนตรีว่าการองค์การสาธารณูปการ รับใช้ในกิจทุกอย่างของพระองค์ที่จะโปรดมีบัญชา สนองงานได้อย่างดีเป็นที่พอพระทัยแลไว้วางพระทัย เป็นพระเถระที่อุดมด้วยเมตตาธรรม ให้ความเย็นใจแก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์ ต่างถวายความเคารพด้วยความสนิทใจ

พระราชรัชมงคลเมธี เป็นพหูสูตแลรัตตัญญู พระภิกษุสามเณรรูปใดไม่โปร่งใสหรือมีปัญหาสารพัน ท่านจะใช้หลักธรรมและประสบการณ์ช่วยขจัดปัดเป่าให้เป็นไปโดยดุษฎีภาพ ท่านจึงสมบูรณ์ด้วยพรหมวิหารธรรม

พระราชรัชมงคลเมธี เป็นพระเถระที่คงที่เที่ยงตรง ไม่วกวนในอำนาจของอคติความดำริของท่านจึงมั่นไปด้วยอุดมการณ์แลสรรค์สร้างให้เกิดประโยชน์แก่พระศาสนาและส่วนรวม ท่านจึงสมบูรณ์ด้วยเถรกรณธรรมโดยแท้..."

พระราชรัชมงคลเมธี ได้บันทึกประวัติของท่าน ซึ่งมีรายละเอียดอันควรแก่การเรียนรู้ในหลายเรื่อง เช่น เรื่องการบวชสามเณรเมื่อครั้งพุทธศักราช ๒๔๗๕ ท่านบันทึกไว้ว่า

"ผู้เขียนบวชเป็นสามเณรที่บ้านนอก วัดศีลขันธ์ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ขณะนั้นพระครูขันตยาคม (ไข่) เป็นเจ้าอาวาส แต่ไม่ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ ต้องเข้ามาขออุปัชฌาย์ในกรุงออกไปบวชเจ้าคุณ พระวินัยมุนี (แปลก) วัดราชบพิธรับหน้าที่ออกไปนั่งอุปัชฌาย์ ปีละ ๒ ครั้งเป็นประจำ ท่านเป็นอุปัชฌาย์ของผู้เขียน...เวลาท่านขึ้นไปบวชนาค เจ้าคุณอาจารย์ (สมเด็จพระสังฆราช วาสน์) ครั้งเป็นพระครูวิจิตรธรรมคุณ ติดตามไปด้วยทุกครั้งบางครั้งท่านก็เป็นกรรมวาจาด้วย บวชที่วัดศีลขันธารามแล้ว ก็ออกไปบวชที่วัดศุขเกษม อำเภอไชโย ด้วย

บางครั้งต้องไปวัดปลดสัตว์ด้วย ส่วนอีก ๒ วัด คือวัดบ้านตาล กับวัดหนองแม่ไก่ เอานาคมารวมบวชที่วัดศีลขันธ์เพราะการไปมาสะดวกทั้งอยู่ใกล้ด้วย... บวชเณรอยู่ที่นั้นได้ปีเดียว เจ้าคุณอาจารย์ก็ชวนมาอยู่ด้วยกัน ดูง่ายเต็มที ไม่ได้นึกฝันเลย คนอื่นที่จะมาอยู่กรุงเทพฯ ต้องหาช่องทางวิ่งเต้นติดต่อวุ่นวาย ยังไม่ค่อยจะเป็นผล ผู้เขียนนั้นเป็นคนง่ายอยู่แล้ว ใครชวนไปทางไหนก็ไปทั้งนั้น พระท่านชอบชวนไปเที่ยวไกลๆ แรมคืนเสมอๆ เมื่อเจ้าคุณอาจารย์ชวนมาอยู่ก็มาโดยง่าย มีจีวรติดตัวมาผืนเดียว สบงผืนเดียว ย่ามเปล่าๆ ใบหนึ่ง และมีเงินที่โยมให้มา ๔ บาท เท่านั้นทั้งเนื้อทั้งตัว..."

ขณะนั้นสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ ทรงเป็นเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามด้วย พระราชรัชมงคลเมธีได้บันทึกถึงพระองค์ท่านไว้ว่า

"พวกสามเณรต้องเข้าเวรที่ตำหนักอรุณ เวรละ ๒ รูปบ้าง บางทีก็รูปเดียว... อาศัยที่เป็นสามเณรเข้าเวรบ่อยๆ ทำให้รู้จักพระมหาเถระต่างจังหวัด และเจ้านายบุคคลสำคัญหลายประเภท รู้ว่าคนคนนี้เป็นใคร ควรต้อนรับอย่างไร... ครั้งหนึ่งตกใจแทบตาย ตอนค่ำประมาณ ๑ ทุ่ม มีชายคนหนึ่ง ไว้หนวด รูปร่างใหญ่โต นุ่งผ้าม่วง ใส่เสื้อนอก มีผ้าคาดพุงด้วย ท่าทางทรนงองอาจ ที่จริงเคยเห็นมาแล้วตั้งแต่ตอนเย็นในพระอุโบสถ ทำวัตรไหว้พระ ตาคนนี้ไปยืนเอามือไพล่หลังดูอยู่นึกในใจว่าตาคนนี้เป็นใครหนอ ท่าทางเอาเรื่องเสียจริงๆ กำลังอยู่คนเดียวที่ตำหนักชั้นกลาง แกปรี่เข้ามาหา เอามือชี้ตัวเองแล้วบอกว่า "พ่อเณรนี่ สมเด็จกรมพระ-สวัสดิ์ มาขอเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชเจ้า พ่อเณรขึ้นไปกราบทูลให้ด้วย" ตกใจพูดอะไรไม่ออก เหงื่อกาฬแตก ตั้งแต่เกิดมาก็พึงจะได้เห็นพ่อตาในหลวงรัชกาลที่ ๗ วันนี้แหละ โชคยังดีอยู่ ไม่ถึงคราวอับจน พระผู้ดูการตำหนัก (ร.อ.แฉ่ง บุญคง) ได้ยินเสียงเข้า รีบออกมารับเสด็จได้ทันท่วงที ผู้เขียนรีบขึ้นเฝ้ากราบทูลให้ทรงทราบ...."

อีกตอนหนึ่ง ท่านได้บันทึก-เหตุการณ์ตอนสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงชินวรศิริวัฒน์ ประชวรสิ้นพระชนม์ว่า

"... ก่อนวันสิ้นพระชนม์วันหนึ่งเป็นวัน ๑๔ ค่ำ สามเณรทั้งหลายขึ้นเฝ้าขอทัณฑกรรมในตำหนักใน รับสั่งถาม

ผู้เขียนว่า 'เมื่อไรจะบวชเสียที' ที่จริงเวลาเข้าพรรษาเทศกาลบวชพระ ถ้าเข้าเวรก็มักจะรับสั่งถามเช่นนั้นบ่อยๆ แต่อายุก็ยังไม่ครบบวช ในวันนั้นรับสั่งว่า จะลองนับดูเขาทดในท้องให้ตั้ง ๕ เดือน เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ แต่ในวันต่อมา หลังวันอุโบสถ คือ กลางคืนทำอุโบสถแล้วนั่นเอง ประชวรพระบังคลเบาเป็นพระโลหิต ประชวรมานานแล้วหายเป็นพักๆ ครั้งนี้เป็นอวสานกาล...

เจ้าคุณอาจารย์ [สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วาสนมหาเถระ ขณะมีสมณศักดิ์ที่ พระครูวิจิตรธรรมคุณทรงสรรค์] เป็นผู้รับปลงสมณบริขารและจัดการพระศพโดยตลอด ลายพระหัตถ์ปลงสมณบริขาร ทรงไว้ล่วงหน้าตั้ง ๑๐ ปี เจ้าคุณอาจารย์ยังเป็นพระครูวิจิตรธรรมคุณอยู่ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒ หรือก่อนนั้น ทรงเกรงว่าประชวรหนักจะพูดไม่ได้ ซองลายพระหัตถ์ผนึกไว้อย่างดี เคยเห็นที่โต๊ะเขียนหนังสือ สังเกตไว้ วันประชวรกลางคืนประมาณ ๑ น. มหาดเล็กมาตามเจ้าคุณอาจารย์ขึ้นเฝ้าด่วน ผู้เขียนก็ตามท่านขึ้นไปด้วยความตกใจ พระเณรตื่นกันทั้งวัด และรีบขึ้นเฝ้า รับสั่งหาหนังสือปลงบริขาร จะโปรดให้อ่านต่อหน้าสงฆ์ จึงต้องกลับเอาหนังสือลายพระหัตถ์ขึ้นไป พระเถระผู้ใหญ่มาเฝ้าอยู่พร้อมแล้ว ก็โปรดให้อ่านจบแล้วรับสั่งถามว่า "สงสัยอะไรให้ถามเสีย เดี๋ยวข้าพเจ้าจะพูดไม่ได้" รับสั่งถามสองครั้ง เจ้าคุณอุปัชฌาย์ทูลว่า "เข้าใจดีแล้ว ไม่สงสัยอะไร" ทรงมีพระสติสัมปชัญญะมั่นคงยิ่งนัก เมื่อสิ้นพระชนม์นั้นเสียงร้องไห้ระงมทั้งตำหนักเศร้าสลดหดหู่ที่สุด"

พระราชรัชมงคลเมธี มีอัธยาศัยชอบเขียนหนังสือ แต่งหนังสือ ท่านได้บันทึกเรื่องการคัดลอกหนังสือไว้ว่า

"สาเหตุที่ชอบอ่านหนังสือ มูลเหตุมาจากญาติคนหนึ่ง สะสมหนังสือไว้มาก เช่น สารานุกูล เป็นต้น ลองอ่านดู รู้สึกสนุกจำได้ว่าอ่านครั้งแรกนั้น เป็นเรื่องของลพบุรีแต่ง ชื่อดาบพระนารายณ์ ครูใหญ่โรงเรียนท่านเขียนหนังสือสวยที่สุดในอำเภอนั้นไม่มีใครทาบติด ผู้เขียนเป็นลูกศิษย์ ก็พลอยหนังสือดีหรือค่อนข้างดีตามอาจารย์ไปด้วย เมื่อไปบวชเป็นสามเณรก็มีภาระหนัก ญาติโยมจะทำงานการกุศล บวชนาค แต่งงาน เผาผี ทอดกฐินผ้าป่า ก็จะหอบกระดาษฟุลสแก๊ปพร้อมซองและน้ำหมึกไปมอบให้ บอก

พ่อเณรช่วยเขียนฎีกาให้หน่อย แต่ละครั้งแต่ละรายจำนวนน้อยเมื่อไร เป็นร้อยๆ ฉบับ เขียนกันวันยันค่ำ แล้วยังมีสามเณรรุ่นพี่อีกคนหนึ่งเขียนหนังสือสวย เขาเคยมาอยู่วัดท้ายตลาด (วัดโมลีโลกยาราม) เขาก็มีภาระเขียนฎีกาหนักเช่นเดียวกัน สมัยยังไม่มีพิมพ์ดีด โรงพิมพ์ก็หายาก ต้องลงไปกรุงเทพฯ โน่น สามเณรผู้นั้นสึกไปเป็นตำรวจเหมือนกันและได้เป็น ร.ต.อ. ตอนเกษียณอายุราชการ เวลาผู้ใหญ่จะส่งจดหมายมาถึงพระผู้ใหญ่ในพระนคร ก็ต้องพ่อเณรอีก อาจารย์จะเทศน์ก็ต้องคัดเทศน์ถวาย ญาติโยมไปได้ตำรายาอันใดมา ก็ต้องพ่อเณรช่วยคัดลงสมุดให้หน่อยพ่อคุณ ทำนองนี้ เขียนหนังสือจนเอือม

เมื่อลงมาอยู่วัดราชบพิธ ไม่นานเท่าไรก็มีภาระคอยคัดต้นฉบับถวายอาจารย์ เพื่อท่านจะได้เขียนเรื่องประกอบ เรื่องที่เหนื่อยมาก ก็เห็นจะคราวงานศพท่านสมุห์ทิม วัดเสนาสน์ อยุธยา เจ้าภาพนำต้นฉบับมาถวายอาจารย์ ให้ท่านเขียนเรื่อง ต้นฉบับโคลงกลอนฉันท์ของท่านสมุห์ทิมแปลกกว่าของใครอื่น ต้นฉบับเป็นกระดาษใบปวารณาบ้าง กระดาษห่อใบชาบ้าง เศษกระดาษฟุลสแก๊ปบ้าง สุดแต่อะไรจะอยู่ใกล้มือ ผู้เขียนมีหน้าที่คัดลอกบทกวีเหล่านั้นลงบนกระดาษต้นฉบับใหม่ถวายอาจารย์ ท่านตั้งชื่อหนังสือนี้ว่า ***เทิดทิม****"*

ข้อความที่พระราชรัชมงคลเมธีบันทึกไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงภาระของกุลบุตรไทยผู้มีลายมืองามก่อนที่จะมีเครื่องพิมพ์ดีดและเครื่องถ่ายสำเนาเอกสารใช้กันอย่างทุกวันนี้ได้ อย่างชัดเจน

พระราชรัชมงคลเมธี ได้แต่งหนังสือเป็นบทความ เรื่องสั้น โคลงกลอนเบ็ดเตล็ดไว้มาก ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือบทความธรรมะสั้นๆ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือ **"สามมุข"** ของยุวพุทธิกสมาคม ชลบุรี ในคอลัมน์ **"ภาษาวัด"** จำนวนกว่าร้อยเรื่อง โดยใช้นามปากกาว่า **"เขมาจาระ"** ท่านมีสำนวนการเขียนเฉพาะตัวที่น่าอ่าน มีคติธรรม ทั้งแทรกเรื่องเกร็ดเล่าไว้ด้วย ดังเช่น

เรื่อง **"นโม"** การตั้งนโมเป็นกิจกรรมเบื้องต้นของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ที่ต้องเปล่งวาจาว่า **นโม** ก่อน แล้วจึงทำกิจนั้นๆ คำว่า **นโม** แต่เดิมเป็นคำอุทาน ใครจะเป็นผู้กล่าวขึ้นก่อนนั้นยืนยันไม่ได้ เพราะในพระสูตรเพียงแต่อ้างว่า ครั้งหนึ่ง สมัยหนึ่ง เท่านั้น มีเรื่องเล่ากันว่า ครั้งหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ขอแรงพระเถรานุเถระค้นหาพระพุทธวจนะที่แปลก เป็นข้อสอนเตือนสติผู้ได้พบเห็น เป็นข้อความสั้นๆ เพื่อให้จดจำง่าย นัยว่าจะโปรดให้คัดติดไว้ในที่ต่างๆ ในบริเวณพระราชฐาน สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต วัดระฆังโฆสิตารามก็ได้รับอาราธนาด้วย ท่านเขียนคำว่า **นโม** ใส่กระดาษส่งเข้าไปถวาย พร้อมทั้งถวายพระพรว่า ธรรมะสูงๆ และลึกซึ้ง พระเถรานุเถระที่เป็นพระธรรมกถึกมีความรู้ดีแตกฉาน คงจะคัดส่งเข้ามาถวายหมดแล้ว เหลือแต่ **นโม** สองคำนี้ไม่มีใครนึกถึง

รายละเอียดเรื่อง "นโม" ที่ย่อมาพอสังเขป และงานนิพนธ์อื่นๆ ของพระราชรัชมงคลเมธี ผู้สนใจจะหาอ่านได้ในหนังสือ **"ภาษาวัด"** ซึ่งคณะสงฆ์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามได้รวบรวมพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระราชรัชมงคลเมธี

พระราชรัชมงคลเมธี (เจียร เขมาจาโร) มรณภาพในวันเดียวกับวันคล้ายวันเกิดของท่าน คือ เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๑ ด้วยโรคระบบไหลเวียนโลหิตล้มเหลว สิริอายุ ๗๙ ปี พรรษา ๖๖ ได้รับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ หีบทอง ทึบประกอบศพ และพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๓ คืน และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๑

๒๙ เมษายน ๒๕๕๒

พระครูวิหารกิจจานุการ (ปาน โสนนฺโท) วัดบางนมโค อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางจารุดี ผโลประการ

พระครูวิหารกิจจานุการ (ปาน โสนนฺโท) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า หลวงพ่อปาน แห่งวัดบางนมโค อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพระภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยองค์ความรู้หลายประการ คือ วิปัสสนากรรมฐาน ปริยัติธรรม และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งด้วยยาและด้วยวิชาอาคม

ประวัติ

พระครูวิหารกิจจานุการ หรือหลวงพ่อปาน ถือกำเนิดเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๑๘ ที่ย่านวัดบางนมโค ท่านเป็นบุตรคนเล็กในจำนวนบุตร ๗ คน ของนายอาจ และนางอิ่ม สุทธาวงศ์ ซึ่งมีอาชีพทำนาแต่มีฐานะค่อนข้างมั่งคั่ง บิดาตั้งชื่อให้ท่านว่าปาน เพราะท่านมีปานแดงอยู่ที่นิ้วก้อยมือซ้ายตั้งแต่โคนนิ้วถึงปลายนิ้ว ลักษณะคล้ายปลอกนิ้ว

พระมหาวีระถาวโร หรือหลวงพ่อฤษีลิงดำ ศิษย์ผู้ใกล้ชิดหลวงพ่อปาน เขียนไว้ในหนังสือประวัติหลวงพ่อปานว่า *"หลวงพ่อปานเล่าว่าเมื่อท่านยังเด็กอายุประมาณ ๓-๔ ขวบ ท่านวิ่งเล่นอยู่ใต้ถุนบ้านย่าของท่าน ซึ่งกำลังเจ็บหนักใกล้จะตาย ได้ยินคนที่มาเยี่ยมย่าร้องดังๆ ว่า อรหัง อรหัง ท่านสงสัยว่าร้องทำไม ก็ขึ้นบันไดไปดู เห็นผู้ใหญ่พูดกรอกหูย่าว่าอรหัง อรหัง เมื่อผู้ใหญ่เห็นท่านก็ไล่ท่านออกไป ถึงเวลาเย็นได้เวลาอาหารอยู่กันพร้อมหน้า ผู้ใหญ่ตักข้าวราดแกงให้ท่านนั่งรับประทาน ท่านรู้สึกว่าอร่อยถูกใจเกิดความชุ่มชื่นจิต นึกขึ้นมาให้บอกว่า อรหัง อรหัง ท่านรู้สึกปลื้มใจจึงพูดออกมาดังๆ ๒-๓ ครั้งว่า อรหัง อรหัง*

มารดาของท่านได้ยินก็โกรธดุด่าว่าท่านมาพูดเป็นลางร้ายจะพลอยให้คนอื่นพลอยตายไปด้วย เพราะคำว่าอรหังพุทโธนี้ต้องพูดให้คนที่ใกล้ตายฟังเท่านั้น ท่านแปลกใจที่โดนดุด่าแต่ก็ไม่พูดต่อเพราะกลัวถูกตี

*หลวงพ่อปานเล่าต่อว่า เมื่อท่านบวชแล้วได้เข้าใจว่า คำ**อรหังหรือพุทโธนี้** เป็นคำกล่าวถึงคุณงามความดีของพระพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ทั้งหมด ถ้าใครภาวนาคำนี้ไว้ก็จะไม่ตกนรก มารดาของท่านไม่รู้เป็นเพราะโทษของการไม่ได้รับการศึกษา แต่เมื่อท่านบวชแล้วท่านก็กลับใจมารดาของท่านได้ ท่านแนะนำให้ทราบและสอนให้ว่าทุกวันจนถึงเวลาตายก็ให้ยึดพุทโธ อรหังเป็นอารมณ์"*

อุปสมบท

เมื่ออายุครบบวช บิดามารดาได้ส่งหลวงพ่อปานไปอยู่วัดเพื่อรับการอบรม

และฝึกขานนาคเป็นเวลาประมาณ ๓ เดือน ในระยะ ๓ เดือนนี้ท่านได้ข้อพิสูจน์ถึงความไม่ยินดียินร้ายในเนื้อหนังของสตรีเพศ จึงตั้งใจว่าเมื่อบวชแล้วจะไม่สึกหาลาเพศ

หลวงพ่อปานฝึกขานนาคได้คล่องแคล่วแล้ว ก็ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดบางนมโค เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๘ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะแม โดยมีหลวงพ่อสุ่น วัดบางปลาหมอ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์จ้อย วัดบ้านแพ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์อุ่ม วัดสุธาโภชน์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า "โสนันโท"

เล่าเรียนวิชาต่าง ๆ

หลวงพ่อปานเป็นผู้สนใจใฝ่ศึกษา ท่านจึงฝากตัวเป็นศิษย์หลวงพ่อสุ่น ซึ่งเป็นพระที่แก่กล้าทางคาถาอาคม และรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หลวงพ่อสุ่นเห็นลักษณะของหลวงพ่อปานว่ามีลักษณะดี จะได้เป็นครูบาอาจารย์ต่อไปในภายภาคหน้า จึงให้สติหลวงพ่อปานเพื่อละกิเลส อันเกิดจากโลกธรรม ๘ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินหา ทุกข์ เป็นเบื้องแรก

หลวงพ่อสุ่นท่านสอนหลวงพ่อปานว่า

- อย่าอยากรวย อยากมีลาภ ได้ทรัพย์มาแล้วดีใจก็ตั้งหน้าสะสมทรัพย์
- เมื่อทรัพย์หมดก็เป็นเหตุให้เสียใจ
- อยากมียศถาบรรดาศักดิ์ ได้มาแล้วก็ปลื้มใจ
- เมื่อหมดยศแล้วก็เสียใจ
- ได้รับคำสรรเสริญแล้วก็ยินดี
- เมื่อถูกนินทาว่าร้ายก็เสียใจ
- มีความสุขก็เพลิดเพลินในกามารมณ์
- เมื่อมีความทุกข์ก็หวั่นไหวท้อแท้ใจ

เมื่อจากเพศฆราวาสมาสู่เพศบรรพชิตแล้วอย่าหวังรวย ถ้ารวยแล้วไม่ใช่พระ พระต้องรวยด้วยบุญบารมี เงินที่ได้มาอย่ายึดติด ให้ทำสาธารณประโยชน์ ให้เหลือกินเหลือใช้แต่พอเลี้ยงอาตมา อย่าหวังในยศ ถ้าหลีกเลี่ยงไม่รับยศไม่ได้ ก็อย่าเมาในยศถาบรรดาศักดิ์ มันเป็นเครื่องถ่วง กิเลส ลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุขในกามารมณ์ มันเป็น

ตัวกิเลส มันเป็นโลกธรรมต้องตัดให้หมด ถ้าพอใจสิ่งเหล่านี้ก็ไม่ใช่พระ จะพาไปสู่ห้วงนรก ต้องระลึกอยู่เสมอว่าเราบวชเพื่อนิพพาน

- เรียนสมาธิ

จากนั้น หลวงพ่อปานก็ได้รับการสอนฝึกสมาธิจากหลวงพ่อสุ่น โดยหลวงพ่อสุ่นให้หลวงพ่อปานสวดมนต์และสวดคาถาธาตุทั้ง ๔ คือ **นะ มะ พะ ทะ** ให้ว่าถอยหลังแล้วเป่าให้กุญแจหลุด ถ้าเป่ากุญแจหลุดแล้วท่านก็จะสอนวิชาอื่นๆ ให้จนหมดสิ้น

หลวงพ่อปานฝึกเป่ากุญแจนานเป็นเดือนกุญแจก็ไม่หลุด กุญแจมาหลุดตอนที่ท่านทำใจสบายเป็นสมาธิ นึกถึงคาถาเป่ากุญแจได้ก็เป่ากุญแจ กุญแจก็หลุด ทดลองกับลูกอื่นๆ ก็หลุด เพิ่มกุญแจขึ้นเรื่อยๆ จนถึง ๔๐ ดอก แขวนไว้บนราวก็หลุดหมด แล้วท่านก็ทดลองให้หลวงพ่อสุ่นดูจนเป็นที่พอใจ

เพียงคาถาสี่ตัวแต่จิตไม่มีสมาธิแล้วไม่สามารถทำให้กุญแจหลุดได้ การเป่ากุญแจเป็นการสอนฝึกสมาธิทางอ้อม ซึ่งการฝึกสมาธินี้จะเป็นพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นหัวใจในการฝึกปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาต่อไป

- เรียนวิปัสสนากรรมฐาน

หลวงพ่อสุ่นได้สอนการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้เกิดปัญญาแก่หลวงพ่อปานตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงที่สุด และสอนว่าเมื่อมีฤทธิ์แล้วไม่ให้แสดงให้คนอื่นเห็นเป็นการอวดดี จะเป็นโทษ

เรื่องพระกรรมฐานเป็นที่นิยมชมชอบอย่างมากของหลวงพ่อปาน ท่านเทิดทูนพระกรรมฐานมากและปรารถนาจะเรียนพระกรรมฐานให้ดียิ่งๆ ขึ้น

ท่านได้ไปเรียนพระกรรมฐานกับหลวงพ่อเนียม วัดน้อย อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นพระที่มีชื่อเสียงโด่งดังในขณะนั้น โดยท่านใช้วิธีเดินธุดงค์ลัดทุ่งนาป่าพงไป หลวงพ่อปานเรียนพระกรรมฐานอยู่กับหลวงพ่อเนียมเป็นเวลา ๓ เดือนก็กลับวัด

หลวงพ่อปานท่านเล่าให้ศิษย์ผู้ใกล้ชิดฟังว่า กว่าท่านจะได้เรียนพระกรรมฐาน ท่านต้องถูกทดสอบอย่างอุกฤษฏ์ในเรื่องความอดทน และความ

ตั้งใจจริงหลายครั้งหลายหนจากหลวงพ่อเนียม แต่หลวงพ่อปานก็ยืนยันจะขอเรียนพระกรรมฐานจากหลวงพ่อเนียมให้ได้ และก็ประสบความสำเร็จ หลวงพ่อปานยกย่องหลวงพ่อเนียมมากว่าเป็นผู้มีเจโตปริยญาณแจ่มใสมาก

– เรียนวิชาการแพทย์แผนโบราณ

หลวงพ่อปานได้เรียนวิชาการแพทย์แผนโบราณจากหลวงพ่อสุ่น จนท่านมีความรู้ความสามารถและได้ใช้ช่วยชีวิตผู้ได้รับทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บมากต่อมากในเวลาต่อมา จนท่านได้ชื่อว่าเป็น “พระหมอ”

– เรียนปริยัติธรรม

เมื่อหลวงพ่อสุ่นได้ถ่ายทอดวิชาต่างๆ ให้หลวงพ่อปานจนหมดสิ้นแล้ว ท่านก็ได้แนะนำให้หลวงพ่อปานไปเรียนปริยัติธรรมกับพระอาจารย์จีนที่วัดเจ้าเจ็ด

พระอาจารย์จีนเป็นคนโทโสร้าย เวลาโกรธแล้วยั้งไม่อยู่ ปากว่ามือถึง เวลาท่านสอนหนังสือท่านจึงเข้าไปอยู่ในกรงเหล็กใหญ่และให้ลูกศิษย์ใส่กุญแจกรงขังท่านไว้เพื่อท่านจะได้ทำร้ายลูกศิษย์ไม่ได้ เวลาลูกศิษย์ทำให้ท่านโกรธเพราะไม่ตั้งใจเรียนหรือตอบคำถามไม่ถูกต้อง ท่านจะเอามือจับลูกกรงเขย่าจนลูกศิษย์ตกใจ ขวัญหนีดีฝ่อ แต่เมื่อท่านคลายโทสะแล้ว ท่านก็จะสงบลง

หลวงพ่อปานมีความมานะพยายามเป็นที่ตั้ง ท่านต้องพายเรือมาเรียนหนังสือที่วัดเจ้าเจ็ดทุกวัน เวลาพายเรือไปเรียนท่านก็จะท่องพระปาฏิโมกข์และบทเรียนที่พระอาจารย์จีนสอนจนขึ้นใจ เวลาเรียนท่านอาจารย์ถามอะไร ท่านจึงตอบได้ถูกต้องเป็นที่พอใจของพระอาจารย์จีนอย่างยิ่ง

ในที่สุดพระอาจารย์จีนก็สิ้นความรู้ที่จะสอนหลวงพ่อปานอีกต่อไป หลวงพ่อปานจึงคิดไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ได้ไปขอโยมมารดาขอลาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ โยมมารดาเป็นห่วงว่าท่านเป็นบุตรคนเล็กที่ยังมีอยู่ นอกนั้นออกเรือนไปหมดแล้ว ทั้งไม่มีญาติโยมทางกรุงเทพฯ จึงขอร้องไม่ให้ไป หลวงพ่อปานตั้งใจเด็ดเดี่ยวแล้ว ท่านจึงนำจีวรแพรที่โยมมารดาถวายไว้ไปขายได้เงินแปดสิบบาท แล้วไปกราบนมัสการหลวงปู่คล้าย (เจ้าอาวาสวัดบางนมโคขณะนั้น) ว่าจะไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ หลวงปู่คล้ายจึงแนะให้ไปเรียนกับ

พระอาจารย์เจิ่น สำนักวัดสระเกศ พร้อมทั้งมอบเงินช่วยเหลือให้อีกจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นทุนการศึกษาเล่าเรียน

ตลอดเวลาจำพรรษาอยู่กับพระอาจารย์เจิ่น หลวงพ่อปานได้พยายามหาความรู้เพิ่มเติมในด้านคันถะธุระและวิปัสสนาธุระ ตลอดจนพระปริยัติธรรม ซึ่งต่อมาเมื่อท่านกลับมาวัดบางนมโค ท่านจึงเป็นพระธรรมกถึกที่เทศนาได้ไพเราะจับใจ ดึงดูดศรัทธาญาติโยมยิ่งนัก

นอกจากวัดสระเกศ ท่านยังได้ไปเรียนเพิ่มเติมที่วัดสังเวช และที่อื่น จนมีความรู้ทางด้านแพทย์แผนโบราณได้อย่างแตกฉานอีกด้วย

ศิษย์ผู้ใกล้ชิดหลวงพ่อปานเขียนไว้ในหนังสืออนุสรณ์ครบ ๑๐๑ ปี ของหลวงพ่อไว้ว่า

"หลวงพ่อปานเคยเล่าว่าระหว่างที่อยู่วัดสระเกศนั้น อัตคัดมาก บิณฑบาตบางครั้งก็พอฉัน บางครั้งก็ไม่พอได้แต่ข้าวเปล่าๆ ต้องเด็ดกระถินมาจิ้มน้ำปลา น้ำพริก ฉันแทบทุกวัน... อยู่กรุงเทพฯ ๓ ปี ได้ฉันกระยาสารทเพียงครั้งเดียว..."

"ในปีสุดท้ายที่ท่านจะกลับวัดบางนมโคนั้นเอง คืนหนึ่งท่านได้ยินเสียงคนเคาะหน้ากุฏิ ท่านเปิดออกไปก็เจอเทวดามาบอกหวยและเขียนให้ดู แล้วย้ำว่าจำได้หรือไม่ ท่านก็ตอบว่าจำได้..."

"ท่านคิดจนนอนไม่หลับ พอรุ่งเช้าแทนที่ท่านจะแทงหวย ท่านกลับเห็นว่านั่นไม่ใช่กิจของสงฆ์ ตามที่หลวงพ่อสุ่นได้อบรมไว้ ท่านก็ไม่แทงหวย ปรากฏว่าวันนั้นหวยออกตรงตามที่เทวดาบอก ถ้าท่านแทงหวยก็คงจะรวยหลาย"

- เรียนวิธีการปลุกเสกพระและสร้างพระ

อาจารย์แจง ฆราวาสชาวสวรรคโลก เลื่อมใสในปฏิปทาของหลวงพ่อปาน จึงได้สอนวิธีการปลุกเสกพระ และวิธีสร้างพระตามตำราของพระร่วงเจ้าให้ นอกจากวิธีการปลุกเสกพระและสร้างพระแล้ว หลวงพ่อปานยังได้มหายันต์เกราะเพชรจากอาจารย์แจงด้วย ซึ่งต่อมาท่านได้ใช้มหายันต์เกราะเพชรนี้สงเคราะห์ผู้คนได้เป็นจำนวนมาก สำหรับพระเครื่องของหลวงพ่อปานเป็นที่นิยมและใฝ่หามาโดยตลอด

– เรียนคาถาพระปัจเจกพุทธเจ้า

หลวงพ่อปานได้ข่าวว่าครูผึ้ง ฆราวาส อายุ ๙๙ ปี ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีคาถาพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า คาถาแก้จน จึงได้ไปขอเรียนด้วยและได้นำมาพิมพ์แจกเป็นทานแก่สาธุชน นำไปสวดได้ผลดีสืบทอดมาจนทุกวันนี้

ปฏิปทาของหลวงพ่อปาน

– ด้านการศึกษา

หลังจากเสร็จสิ้นการเรียนที่กรุงเทพฯ แล้ว หลวงพ่อปานได้คิดจะสอนหนังสือแก่พระภิกษุสามเณร และลูกหลานชาวบางนมโคให้มีความรู้ ด้วยท่านระลึกถึงว่าการเล่าเรียนของท่านลำบากมาก ท่านจึงนิมนต์พระภิกษุที่อยู่สำนักเดียวกับท่านอีกรูปหนึ่ง ชื่อพระภิกษุเกี้ยว มาช่วยสอนหนังสือด้วย โดยท่านได้กราบนมัสการขออนุญาตจากหลวงปู่คล้ายเจ้าอาวาส

– ด้านการรักษาโรค

หลวงพ่อปานมีชื่อเสียงเลื่องลืออย่างมากในเรื่องการรักษาโรคเพื่อช่วยชีวิตผู้คน วันหนึ่งๆ จะมีคนมาหาท่านเพื่อขอความช่วยเหลือเป็นจำนวนนับร้อย โดยท่านจะพิจารณาว่าโรคใดจะต้องรักษาด้วยน้ำมนต์ ด้วยการพ่นยาหรือโดยการกินยา รวมถึงผู้ป่วยด้วยโรคทางใจที่จะมาขอคำปรึกษาหารือจากท่าน ตลอดเวลาท่านไม่แสดงทีท่าว่าจะเหน็ดเหนื่อยหรือทำให้ผู้มาหาเสื่อมศรัทธา ท่านต้อนรับผู้มาหาตั้งแต่เพลจนถึง ๔-๕ ทุ่ม จึงจะพักผ่อน ท่านปฏิบัติเช่นนี้จนมรณภาพ

วิชาการรักษาโรคที่หลวงพ่อปานได้เล่าเรียนและนำมาช่วยเหลือผู้ได้รับทุกข์ที่เกิดปาฏิหาริย์และมีการบันทึกไว้มีมากมาย เช่น รักษาโรคด้วยน้ำมนต์ ซึ่งโรคที่รักษาด้วยน้ำมนต์เป็นโรคที่เรียกว่าโรคภายใน เช่น ถูกของ ถูกคุณ ถูกกระทำ ถูกผีสิง และโรคที่เกิดจากกรรมเวร เป็นต้น บางครั้งก็ต้องใช้แป้งเสกควบคู่ด้วย

ในตอนเพล ขณะพักผ่อน หลวงพ่อปานจะเสกน้ำมนต์เตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อให้คนไข้อาบ และในเวลาอาบน้ำมนต์ท่านจะบริกรรมเสกเป่าให้เฉพาะเป็นรายๆ ไป น้ำมนต์ของท่านนั้นศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก

กรรมวิธีการรักษาโรคด้วยน้ำมนต์มีขั้นตอน คือ ขั้นแรกท่านจะเรียกคนไข้มาหา ถามชื่อเสียงเรียงนาม ถามอาการ แล้วยื่นหมากที่ท่านเสกแล้วให้คำหนึ่ง

ให้คนไข้เคี้ยวหมากให้แหลก บ้วนน้ำหมากทิ้ง ๓ ครั้ง แล้วกลืนชานหมากลงคอ ให้คนไข้สังเกตว่าชานหมากมีรสอะไร แล้วท่านจะรักษาตามกรรมวิธีของท่านต่อไป

หลวงพ่อปานบอกว่า รสหมากนั้นบอกโรคได้ดังนี้

- *รสเปรี้ยว* แสดงว่าต้องเสนียดที่อยู่อาศัย คือ มีของต้องห้ามอยู่ในบ้าน ต้องแก้ไขเสียก่อนจึงจะรักษาหาย ซึ่งส่วนมากท่านจะใช้ญาณดูแล้วบอกว่ามีอะไรบ้าง แล้วแก้ไข

- *รสหวาน* แสดงว่าต้องแรงสินบนอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น คนไข้หรือคนในบ้านบนบานศาลกล่าวอะไรไว้แล้วยังไม่แก้บน ถ้าผู้ป่วยนึกได้แล้วก็ต้องเอาดอกไม้ธูปเทียนไปบูชากลางแจ้ง และรับจะแก้บนให้ต่อไป เมื่อคนไข้กลับมาหาหลวงพ่อปานท่านก็จะรดน้ำมนต์ให้ รดแล้วก็ให้กินหมากเสกอีก ถ้าหากไม่มีรสหวานแล้วก็แสดงว่าหาย ถ้ายังหวานอยู่อีกก็ต้องนึกดูและแก้บนอีก จึงจะรักษาหายได้สนิท

- *รสขม* แสดงว่าต้องคุณคน คือ ถูกของที่ผู้ใช้เดียรัจฉานวิชานำมาไว้ในตัว เช่น ในท้องมีตะปูบ้าง เข็มเย็บผ้าบ้าง ไม้กลัดบ้าง ด้ายตราสังข์มัดศพบ้าง เปลวหมูบ้าง หนังสัตว์บ้าง ของเหล่านี้จะทำให้คนไข้เจ็บปวดเสียดแทงในร่างกายเป็นทุกข์ทรมาน บางครั้งของเข้าทำร้ายใครไม่ได้ก็เข้าตัวผู้กระทำเอง (หลวงพ่อปานท่านเคยแก้คุณให้แขกผู้หนึ่ง แล้วขอสัญญาไม่ให้กระทำกับใครอีก) คนไข้ประเภทนี้หลวงพ่อจะเสกน้ำมนต์พิเศษใส่กระป๋องน้ำให้แช่เท้าไว้ เมื่อเวลารดน้ำมนต์ของที่อยู่ในตัวจะหลุดออกมาทางเท้าตกอยู่ในกระป๋องน้ำมนต์

- *มีอาการยันหมาก* คือ คนไข้มึนงงวิงเวียนศีรษะ หลวงพ่อท่านว่าถูกคุณผี คือ ใช้ผีมาเข้าสิง คนไข้จะแสดงอาการผิดปกติ ถ้าผียังสิงอยู่จะไม่ยอมกินหมากเสก หลวงพ่อต้องใช้อำนาจจิตบังคับให้กิน ถ้าผีแกล้งออกไปชั่วขณะ คนไข้จะยอมกินหมากแล้วมีอาการยันหมาก ผีที่เข้าสิงประเภทนี้เป็นผีตายโหงที่มีผู้นำวิญญาณมาใช้ทำอันตรายคน จนทำให้เสียสติเพ้อคลั่ง เป็นต้น คนไข้ประเภทนี้หลวงพ่อจะทำน้ำมนต์พิเศษจากพระดินเผาของท่าน ซึ่งท่านมักจะใส่ไว้ในกระเป๋าอังสะของท่านอยู่เสมอ ท่านทำน้ำมนต์

ให้คนไข้อาบแล้ว ท่านก็ใช้มีดหมอของท่านกดกลางศีรษะและรดน้ำมนต์คนไข้เรื่อยไปจนกว่าผีจะออก ถ้าคนไข้ดิ้นรนก็จะมีคนมาช่วยจับ คนไข้ประเภทนี้เมื่อหายแล้วจะจำอะไรไม่ได้เลย หลวงพ่อท่านจะให้สายสิญจน์มงคลไว้คล้องคอกันถูกกระทำซ้ำอีก

คนไข้ถูกน้ำมันผีพราย จะมีอาการป้ำๆ เป๋อๆ คุ้มดีคุ้มร้าย ที่เรียกว่า ลมเพลมพัด ขาดสติ ปวดศีรษะบ่อยๆ คนไข้ประเภทนี้ท่านจะให้แช่เท้าในกระป๋องเหมือนกับผู้ที่ถูกคุณคน เมื่อเวลารดน้ำมนต์น้ำมันพรายจะซึมออกมาเป็นฝ้าน้ำมันลอยอยู่ในน้ำ หลวงพ่อปานบอกว่าคนไข้ประเภทนี้หายยาก เพราะน้ำมันซึมอยู่ในร่างกาย ต้องมารักษาบ่อยๆ เป็นเวลาติดต่อกันนานๆ จนกว่าจะหมดน้ำมันพรายและท่านมักจะสั่งห้ามคนไข้กินน้ำมันสัตว์เพราะจะไปเพิ่มน้ำมันให้แก่น้ำมันพราย

- *หมากเสกที่กินแล้วร้อนลึกเข้าไปในทรวงอก* ท่านว่าคนไข้เป็นฝีในท้อง (วัณโรค) คนไข้ประเภทนี้นอกจากรดน้ำมนต์แล้วยังต้องกินยาคุณพระควบอีกทางหนึ่ง เพื่อขับถ่ายพิษร้ายออกจากร่างกาย

ยาคุณพระพุทธคุณของหลวงพ่อปานมีสรรพคุณแก้โรคได้ทุกชนิด เป็นยาอธิษฐานของหลวงพ่อ นอกจากจะรักษาโรคแล้วยังเป็นยาที่ท่านให้คนไข้กินเวลาท่านรดน้ำมนต์แก้ถูกกระทำไปแล้ว ท่านจะบอกผู้ใกล้ชิดว่าตำรับยานี้เป็นของหลวงพ่อสุ่นวัดบางปลาหมอ องค์อุปัชฌาย์ของท่านซึ่งได้มอบให้ท่านเป็นทายาทแทนเมื่อหลวงพ่อสุ่นล่วงลับไปแล้ว

สมณศักดิ์

เมื่อหลวงปู่คล้าย เจ้าอาวาสวัดบางนมโคมรณภาพ หลวงพ่อปานได้ปฏิเสธตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบางนมโค ซึ่งพระภิกษุสงฆ์และนายกนายิกาของวัดได้พร้อมใจกันอาราธนาท่านขึ้นครองแทน โดยท่านให้เหตุผลว่า ท่านไม่ยินดียินร้ายในโลกธรรมแต่อย่างใด ไม่ต้องการยศถาบรรดาศักดิ์หรือชื่อเสียงดีเด่นอะไร ท่านหวังแต่ทำหน้าที่ให้ความสุขสบายแก่พระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไปตามกำลังความสามารถเท่านั้น ท่านได้แนะนำพระ

อธิการเย็น ซึ่งขณะนั้นเป็นพระลูกวัดธรรมดา ให้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสแทน ท่านขอเป็นแค่พระลูกวัดอย่างเดิมต่อไป

หลวงพ่อปานได้สร้างความเจริญแก่ท้องถิ่นบางนมโคและสถานที่อื่นๆ มากมาย โดยไม่หวังยศถาบรรดาศักดิ์ตอบแทน แม้จะมีเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงมาเป็นลูกศิษย์ของท่านจำนวนมาก

แต่ในที่สุดด้วยความดีของท่าน ท่านก็ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่พระครูวิหารกิจจานุการ ในวันที่ ๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๔ โดยมีพระราชวงศ์ เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ กรมหมื่นพิทยลาภ-พฤฒิยากร พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุมพฏพงศ์บริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิ์พินิต เป็นต้น ตลอดจนบรรดาข้าราชการและสานุศิษย์ของท่าน ได้นำพัดยศพระราชทานมาให้ท่านถึงที่วัด โดยนำไปมอบให้ท่านในพระอุโบสถตามพระบรมราชโองการ ท่ามกลางคณะสงฆ์และชาวบ้านซึ่งต่างแซ่ซ้องสาธุการกันถ้วนหน้า

หลวงพ่อปานท่านก็ยังวางเฉยด้วยอุเบกขา ท่านคงเป็นหลวงพ่อปานรูปเดิม ปฏิบัติกิจวัตรดังที่เคยปฏิบัติตลอดมาอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

มรณภาพ

เมื่อพระอธิการเย็น เจ้าอาวาสวัดบางนมโค ถึงมรณภาพเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๘ หลวงพ่อปานก็จำต้องรับตำแหน่งเจ้าอาวาสแทน ท่านรับตำแหน่งเจ้าอาวาสได้เพียง ๒ ปี ก็มรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ สิริอายุได้ ๖๓ ปี พรรษา ๔๓

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒

พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต (ตรึก ธมฺมวิตกฺโก)

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

พระภิกษุ พระยานรรัตนราช-มานิต (ตรึก ธมฺมวิตกฺโก) *เป็นพระ-สงฆ์ที่มีศีลาจารวัตรเป็นที่เลื่อมใส ถือสันโดษเป็นพระนักปฏิบัติที่เคร่งครัด มีขันติ มีความเพียรเป็นเลิศ มีความกตัญญู-กตเวทีเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชน*

พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต มีนามเดิมว่า ตรึก เป็นบุตรคนแรกของ

พระนรราชภักดี (ตรอง) และนางนรราช-ภักดี (พุก) เกิดที่บ้านหลังวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๔๐ มีน้อง ๔ คน แต่มีชีวิตต่อมา ๒ คน คือ นางสรรพกิจโกศล (เลื่อน ปัทมะสุนทร) และนายตริ จินตยานนท์

ในวัยเด็กบิดารับราชการเป็นนายอำเภออยู่หัวเมือง มารดาต้องตามไปอยู่ด้วย พระยานรรัตนราชมานิตจึงได้รับการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนจากคุณยายนิล กระแสเสวตร์ ได้เข้าศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดโสมนัสวิหาร และศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดเบญจม-บพิตร

พระยานรรัตนราชมานิตมีความตั้งใจจะเรียนแพทย์ เพราะอยากช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยให้พ้นทุกขเวทนา แต่บิดามีความประสงค์ให้สืบตระกูลนักปกครอง จึงได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จบการศึกษาเป็นรุ่นแรกในจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ๑๒ คน

ในสมัยนั้นพระบาทสมเด็จพระ-มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงตั้งกองอาสาสมัครเสือป่าและลูกเสือขึ้น บรรดานักศึกษาในมหาวิทยาลัยเมื่อสอบไล่ภาคปลายเสร็จแล้ว ก่อนจะจบการศึกษาต้องสมัครเข้าเป็นเสือป่า เพื่อเรียนวิชาการรบไว้ป้องกันชาติบ้านเมือง

พระยานรรัตนราชมานิตได้ไปซ้อมรบเสือป่าที่ค่ายหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (สมัยนั้นเป็นจังหวัดกาญจนบุรี) มีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงดำรงตำแหน่งนายกองใหญ่แห่งกองเสือป่า ท่านได้รับหน้าที่เป็นเสือป่าเดินข่าวหลวงรักษาพระองค์ และได้รับคัดเลือกให้ทำหน้าที่มหาดเล็กตั้งเครื่องเสวยด้วย เมื่อทอดพระเนตรบุคลิกลักษณะและกิริยาของพระยานรรัตนราชมานิตก็ทรงโปรดมีพระราชกระแสรับสั่งให้มาทำงานถวาย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดพระหม่อมให้พระยานรรัตนราชมานิตเข้ารับราชการในกองมหาดเล็กตั้งเครื่องกรมมหาดเล็กรับใช้

ตำแหน่งมหาดเล็กวิเศษ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๗ และได้พระราชทานนามสกุลว่า **จินตยานนท์** เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๗

ในระยะแรกที่เข้ารับราชการ พระยานรรัตนราชมานิตถูกเพื่อนๆ ข้าราชการตั้งข้อรังเกียจและกลั่นแกล้งต่างๆ นานา แต่ท่านก็อดทนไม่ปริปากบ่นหรือบอกใครไม่เคยแก้แค้น แต่ให้อภัยต่อทุกคน ด้วยถือว่าการให้อภัยเป็นการทำทานอย่างสูงสุด

พระยานรรัตนราชมานิตรับราชการด้วยความขยันหมั่นเพียร ใช้เวลาขวนขวายหาความรู้ต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อจะได้ถวายงานอย่างไม่มีข้อบกพร่อง เช่น จ้างครูมาสอนภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส จนสามารถใช้ภาษาทั้งสองได้อย่างดี นอกจากนั้น ยังจ้างครูที่ชำนาญมาสอนวิชามวยไทย มวยสากล ฟันดาบ และยูโด จนแคล่วคล่องในกระบวนการต่อสู้

เนื่องจากพระยานรรัตนราชมานิตมีรูปร่างผอมบาง เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ย้ายหน้าที่จากกองมหาดเล็กตั้งเครื่องไปประจำในห้องพระบรรทม มีหน้าที่รับใช้ เช่น แต่งพระองค์ ถวายอยู่งานพัด และถวายอยู่งานนวด จึงปรับปรุงตนเองโดยออกกำลังกายด้วยการเล่นกล้าม ฝึกฝนวิชาโยคศาสตร์ และหาครูหมอนวดมาสอนเรื่องเส้นสายต่างๆ ของร่างกาย ฉะนั้น การถวายอยู่งานนวดจึงเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง

ราชการที่กรมมหาดเล็กรับใช้ปฏิบัติ คือ ทุกคนต้องผลัดกันอยู่เวร ๑ วัน หยุดพัก ๑ วัน เมื่อออกเวรก็กลับบ้านได้ แต่ด้วยความกตัญญูและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ แม้จะออกเวรพระยานรรัตนราชมานิตก็ไม่กลับบ้าน แต่อยู่ปฏิบัติรับใช้ใกล้ชิด นานๆ ครั้งจึงจะกลับบ้าน แต่ก็ไม่ค้างคืน ด้วยความเอาใจใส่ต่อราชการดังกล่าว ทำให้ท่านเจริญก้าวหน้าในราชการอย่างรวดเร็ว เพียงระยะเวลา ๙ ปี ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ตามลำดับ จนกระทั่งวันที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๕ ขณะอายุได้ ๒๕ ปี ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **พระยานรรัตนราชมานิต** มีความหมายว่า บุรุษซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงยกย่อง และในพุทธศักราช ๒๔๖๗ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม**ตั้งเป็น**

องคมนตรี ได้รับพระราชทานเครื่องราช-อิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด คือ **ทุติยจุลจอม-เกล้า** และ**มงกุฎสยามชั้นที่ ๑** (ประ-ถมาภรณ์มงกุฎไทย)

พระยานรรัตนราชมานิตเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ มีความจงรักภักดี ตลอดเวลาที่รับราชการไม่เคยขอพระราชทานสิ่งใดเลย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-เจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานที่ดินที่ราชเทวี ซึ่งต้องใช้เวลานานกว่าที่ท่านจะยินยอมรับ เมื่อรับแล้วก็ปล่อยทิ้งไว้ ภายหลังมีพระ-ราชกระแสรับสั่งจะปลูกบ้านพระราชทาน แต่ท่านปฏิเสธอย่างแข็งขัน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-เจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวรใกล้สวรรคต พระยานรรัตนราชมานิตมีความกังวล ห่วงใยและถวายการพยาบาลประจำ ตลอดเวลาจนเสด็จสวรรคต จึงมีความ เศร้าโศกเสียใจอย่างมาก บิดามารดาคิดว่า หากมีครอบครัวคงจะคลายความเสียใจ ลงได้ จึงจัดการหมั้นกับนางสาวชุบ เมนะเศวตไว้ก่อน เพราะพระยานรรัตน-ราชมานิตตั้งใจว่าจะบวชอุทิศถวาย พระราชกุศลหนึ่งพรรษา หลังจากนั้น เมื่อแต่งงานแล้วจะเดินทางไปศึกษาต่อ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา สำเร็จการศึกษา แล้วจะกลับมารับราชการต่อไป

พระยานรรัตนราชมานิตได้บวช ณ วัดเทพศิรินทราวาส ขณะอายุ ๒๙ ปี มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถระ) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็น พระสาสนโสภณ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับ ฉายาว่า **ธมฺมวิตกฺโก แปลว่า ผู้ตรึกธรรม หรือพิจารณธรรม ผู้คิดถึงธรรม ธรรมะ ย่อมคุ้มครองผู้นั้น** และในตอนเย็น วันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๙ ได้ไปถวายพระเพลิงพระบรมศพพระ-บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง

ในพรรษาแรกที่บวช พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตได้ไปรับบิณฑ-บาตโปรดญาติโยมที่บ้าน แล้วนำอาหาร นั้นถวายพระอุปัชฌาย์เป็นประจำทุกวัน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้สอนเรื่อง อริยสัจ ๔ จนท่านเห็นความทุกข์ที่แทรก-ซ้อนอยู่ในความสุข จนกล่าวได้ว่าไม่มี ความสุขใดในชีวิตฆราวาสที่จะไม่มีความ ทุกข์ซ้อนอยู่ในความสุขนั้น จึงตัดสินใจ ยังไม่ลาสิกขา

เมื่อย่างเข้าพรรษาที่สาม ท่านได้ อบรมสั่งสอนธรรมะแก่บุคคลทั่วไป และ เชิญชวนโยมมารดาและนางสาวชุบให้ บวชเป็นอุบาสิกาถือศีลอยู่ที่วัดโสมนัส วิหาร ตลอดเวลาที่บวชท่านห้ามไม่ให้

นางสาวชุบมาเยี่ยมเยือนนอกจากมีกิจธุระจำเป็นด้วยเกรงจะเป็นที่ครหาของผู้อื่น นางสาวชุบถือศีลอยู่หลายปีก็ลาสึก เพราะเห็นว่าไปเป็นครูสอนหนังสือดูจะเป็นประโยชน์มากกว่า และได้ครองตัวเป็นโสดตลอดมา

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ มีพระราชกระแสรับสั่งให้ข้าราชการผู้ใหญ่มาติดต่อพระ-ภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตให้กลับไปรับราชการตามเดิม แต่ท่านได้ตอบปฏิเสธ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นองคมนตรี เมื่อวันที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๙ แต่ท่านก็ยังปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งนี้

พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต รักษาศีลและปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด จึงมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสมาก เมื่อออกบิณฑบาตจึงมีผู้ศรัทธาจะตักบาตรถวายเฉพาะท่านรูปเดียว ซึ่งไม่ถูกความประสงค์ของท่านที่ต้องการรับบิณฑบาตเช่นภิกษุรูปอื่นๆ ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ที่มีภิกษุอื่นเดินตัดหน้าเพื่อรับบิณฑบาตก่อน ทำให้ผู้ตักบาตรตำหนิด้วยความไม่พอใจ ท่านเกิดความสลดใจจึงงดออกรับบิณฑบาตแต่นั้นมา และให้ทางบ้านจัดส่งอาหารถวายเป็นประเภทผัก ข้าว ถั่ว งา และฉันอาหารเพียงมื้อเดียว ครั้นคุณยายนิล กระแสเสวตร์ ซึ่งเลี้ยงดูท่านมาถึงแก่กรรม เมื่อเสร็จงานฌาปนกิจศพแล้ว ท่านปฏิบัติธรรมเคร่งครัดมากขึ้น โดยไม่ออกจากวัดอีกเลย แม้งานศพของบิดามารดาตั้งแต่เจ็บป่วยจนพระราชทานเพลิงและฌาปนกิจก็ไม่ได้ไปเยี่ยมไข้และร่วมงานนี้เลย แต่ได้เขียนข้อธรรมะฝากให้ลูกหลานที่รักษาพยาบาลช่วยอ่านให้ฟัง และมอบให้นายตรี จินตยานนท์ น้องชายดำเนินการแทนทั้งสิ้น หลังจากบวชได้ ๖ ปี เกิดความเบื่อหน่ายทางโลก เห็นว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ควรทำตนให้พ้นทุกข์ จึงตั้งใจบวชตลอดชีวิต และได้บริจาคทรัพย์สมบัติที่มี เช่น รถยนต์ ที่ดิน และเงินสดให้เป็นสาธารณประโยชน์

ข้อธรรมะของพระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต เป็นคำสอนสั้นๆ แต่ลึกซึ้ง จำแนกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

– คำสอนเพื่อความเห็นชัดเจนในธรรมหรือธรรมทัศนะได้แก่ ๑. สันติสุข ๒. อานุภาพไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ๓. หน่ายกาม

- คำสอนเชิงบริหาร เป็นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารตนเองและบริหารผู้อื่น ได้แก่ ๑. เสน่ห์ในตัวเอง ๒. เมตตา ๓. สบายใจ ฯลฯ

พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตตั้งใจบำเพ็ญศาสนกิจอย่างจริงจังตลอดเวลา ๔๕ ปี ลงอุโบสถทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ มีงดเพียงวันเดียวเนื่องจากอาพาธถูกงูกัด พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตป่วยเป็นโรคมะเร็งกรามช้าง แต่ท่านมีความอดทนต่อความทุกขเวทนาและไม่ใช้ยาเป็นเครื่องช่วย แต่ใช้อำนาจจิตบังคับต้านโรคร้ายให้บรรเทา และยังได้ยกอาการอาพาธของท่านสอนบุคคลอื่น ว่า

"ร่างกายเป็นรังของโรค ต้องเจ็บป่วยอยู่เสมอเป็นธรรมดา เป็นเรื่องของการเกิดแก่เจ็บตาย อย่าเศร้าหมองตามการเจ็บป่วยนั้น ทำใจให้ปลอดโปร่งและให้นึกเสมอว่าการเจ็บตายไม่แน่นอน จะมาถึงเมื่อใดก็ได้ อย่าประมาท อย่ารั้งรอต่อการทำความดี ในขณะที่ยังมีโอกาสทำความดีจะได้ไม่ต้องเสียใจ แม้ความตายจะมาถึงในวินาทีใดก็ตาม"

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตที่พระอุโบสถ ๒ ครั้ง จนกระทั่งวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ ได้มรณภาพ สิริอายุ ๗๔ ปี พรรษา ๔๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบำเพ็ญกุศลศพ และเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ อีกทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างหอบรรจุอัฐิธาตุและอังคารไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาส เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาอีกด้วย

หมวดบุคคลทั่วไป

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา

อดีตผู้อำนวยการกองจัดหารายได้ สภากาชาดไทย ผู้จัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๑ เป็นธิดาพระยาสุรินทราชา สยามราชภักดี พิริยะพาหะ (นกยูง วิเศษกุล) และคุณหญิงเนื่อง สุรินทราชา มีพี่น้อง ๔ คน หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา

เป็นธิดาคนสุดท้อง ชื่อกอบแก้ว เป็นชื่อที่สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๑ ขณะเมื่อมีอายุได้ ๔๕ วัน

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนกุลสตรีในกรุงเทพ-มหานครแล้วได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนคอนแวนต์ ฮอลี อินเฟนท์ เยซู ปีนัง (Convent of Holy Infant Jesus, Penang) จบการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรระดับต้น และระดับสูงจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Junior and Senior Special Certificate for Malaya from Cambridge University) ในพุทธศักราช ๒๔๖๙

ครั้นจบการศึกษาได้เข้ารับราชการเป็นนางพระกำนัล ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

พุทธศักราช ๒๔๗๒ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานสมรสกับพลเรือโท พระเจ้า-วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ เมื่อวันที่ ๕ มกราคม อีกทั้งได้พระราชทานชื่อเรือนหอว่า *"รัตนาภา"* หมายถึง "แก้ว" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ*กอบแก้ว* และ *"อาภา"* ก็คือ "อาทิตย์" ซึ่งเป็นพระนามของพลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เรือนหอรัตนาภา ขณะนั้นตั้งอยู่ระหว่างถนนเศรษฐศิริกับถนนพิชัย เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหน่วยงานทหารบก

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ยังคงปฏิบัติหน้าที่นางพระกำนัลต่อมาจนกระทั่ง วันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกเพื่อทำหน้าที่ในครอบครัว ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ ๘ พลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ แต่งตั้งเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

พลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระ-องค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา สิ้นพระชนม์ด้วยโรคมะเร็ง เมื่อพระชันษา ๔๒ ปี หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา จึงเก็บตัวอยู่กับบ้านไม่ออกงานสังคมมากนัก

พุทธศักราช ๒๔๙๑ เพื่อนมาชวนไปทำงานเพื่อการกุศลที่สมาคมสตรีไทย ซึ่งกำลังจะมีการเลือกนายกสมาคมคนใหม่ และเพื่อนที่มาชวนได้นำชื่อหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ไปเสนอที่ประชุม จึงได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมสตรีไทย ซึ่งเป็นสมาคมที่เน้นในเรื่องการจัดหางานและหารายได้ไปบำรุงการกุศล งานที่เด่นในตอนนั้นได้แก่การจัดตั้งหอพักนักเรียนหญิงจากต่างจังหวัดที่เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ แต่ไม่มีญาติหรือที่พัก จึงใช้สถานที่ของสมาคมสตรีไทยเป็นที่พัก นับเป็นก้าวแรกของการใช้ชีวิตเพื่อสังคมและงานสังคมสงเคราะห์

พุทธศักราช ๒๔๙๑-๒๔๙๔ ได้รับเลือกเป็นประธานจัดหาทุนระดับชาติ เพื่อสงเคราะห์เด็กให้แก่องค์การสหประชาชาติ และเป็นประธานจัดหารายได้ให้แก่**สภากาชาดไทย** ต่อเนื่องเป็นเวลามากกว่า ๒๑ ปี

พุทธศักราช ๒๕๐๙ เป็นประธานมูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี้

พุทธศักราช ๒๕๑๒ เป็นวิทยากรให้แก่สถาบันจัดหาทุนของสภากาชาดที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ฯลฯ

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา มีความตั้งใจที่จะส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและพัฒนาบุคลิกภาพสตรีมาตลอดเวลา จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๓๒ เมื่อท่านอายุครบ ๘๑ ปี ได้ก่อตั้งมูลนิธิเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระเมตตา คุณความดีของพลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ที่ทรงรับใช้แผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และความเสียสละเพื่อถวายพระกุศลและเป็นสัญลักษณ์แห่งความรัก ความทรงจำในชีวิตสมรสเป็นระยะเวลา ๑๗ ปี จึงได้บริจาคเงินจำนวน ๒ ล้านบาท ก่อตั้ง *"มูลนิธิพลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์-ทิพอาภา และหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา"* ขึ้น นำดอกผลมาใช้ในการดำเนินงานของมูลนิธิสำหรับพัฒนาอาชีพเยาวสตรีทั่วประเทศ และได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระศรีนครินทราบรม-ราชชนนีเป็นองค์อุปถัมภ์มูลนิธิ โดยใช้ชื่อว่า "มูลนิธิพลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ในพระ-ราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรม-ราชชนนี" ใช้ชื่อย่อว่า *อทกอ.* ตั้งแต่วันที่ ๑๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๒

นอกจากนี้ยังได้บริจาคเงินจำนวน ๘ ล้านบาท ก่อสร้างอาคาร ๗ หลัง พร้อมอุปกรณ์บางส่วน ตั้งเป็นศูนย์-

สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี ขึ้นที่ถนนมิตรภาพ ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ในที่ดินของกรมประชาสงเคราะห์ เนื้อที่จำนวน ๔๓ ไร่ ตั้งชื่อว่า *"ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา"* หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการตั้งศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา ว่า

"ฉันเองก็ตัวคนเดียวไม่มีลูก จึงอยากสร้างอนุสรณ์ไว้ให้เสด็จพระองค์อาทิตย์ฯ จึงจัดตั้งศูนย์ฯ รัตนาภาแห่งนี้ขึ้นมา เพื่อฝึกอาชีพให้แก่สตรีที่ยากจนและไม่มีโอกาสเล่าเรียน โดยจัดให้มีการฝึกอาชีพสำหรับสตรีถึง ๑๐ สาขาด้วยกัน... เพราะตั้งใจจะทำงานในบั้นปลายของชีวิตที่ศูนย์ฯ รัตนาภานี้ ให้บังเกิดผลอย่างสมบูรณ์ที่สุด และอยากจะให้เป็นอนุสรณ์ที่ถาวรตลอดไปด้วย"

วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา คือ

๑. เพื่อให้การฝึกอบรมวิชาชีพแก่เยาวสตรีที่ยากจนขาดโอกาสศึกษาต่อและไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ ให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ

๒. เพื่อป้องกันการถูกล่อลวงการว่างงาน การอพยพแรงงานท้องถิ่นอันก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

๓. เพื่อป้องกันปัญหาเยาวสตรีไปประกอบอาชีพในทางเสื่อมเสียศีลธรรม

๔. เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนโดยสนองนโยบายของรัฐบาล ตามแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๕. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีให้สอดคล้องกับความเจริญในทุกด้าน

ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีรัตนาภา ให้การอบรมแก่เยาวสตรีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๙ จังหวัด ปีละ ๒ รุ่นๆ ละ ๒๕๐-๓๕๐ คน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ได้ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์และงานสังคมอื่นๆ ตลอดมา จึงได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลทั่วไป คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้ยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาสังคม เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๔๘๔ ปฐมจุลจอมเกล้า

พุทธศักราช ๒๕๑๔ มหาวชิรมงกุฎ

พุทธศักราช ๒๕๓๓ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

พุทธศักราช ๒๔๘๑ เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๗ ชั้น ๑

พุทธศักราช ๒๕๒๑ เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน ชั้น ๒

หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ถึงแก่อสัญกรรมเนื่องจากติดเชื้อในกระแสเลือด เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๑ สิริอายุได้ ๑๐๑ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพโดยตลอด และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ไปในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๒ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย

คณบดีหญิงคนแรกของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางจารุดี ผโลประการ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย เป็นปูชนียบุคคลอีกผู้หนึ่งที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะการเรียนการสอนวิชาภาษาฝรั่งเศสของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสร้างสรรค์คุณงามความดีในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสาธารณประโยชน์ ท่านเป็นผู้ที่ได้รับความรักความยกย่องนับถืออย่างยิ่งและอย่างกว้างขวางจากคนในครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหาย ศิษยานุศิษย์ ตลอดจนผู้ที่ได้มีโอกาสรู้จักท่าน

ประวัติ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๑ เป็นบุตรของนายจำนง สวัสดิ์-ชูโต และนางลออ สวัสดิ์-ชูโต มีน้องร่วมบิดามารดาอีก ๒ คน เป็นน้องชาย ๑ คน และน้องสาว ๑ คน

การศึกษา

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้เข้าเรียนในโรงเรียนราชินีบน จนจบระดับมัธยมศึกษา แล้วได้สอบเข้าเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนจบได้ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

(เกียรตินิยมอันดับ ๒) และได้ศึกษาต่อถึงขั้นอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ต่อมาท่านได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส ได้ประกาศนียบัตรทางการใช้ภาษาฝรั่งเศส (Certificat de Français Usuel) สุดท้ายท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาอักษรศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การรับราชการ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้เริ่มรับราชการเป็นอาจารย์ตรี แผนกวิชาภาษาต่างประเทศ ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๖ และได้รับตำแหน่งต่างๆ ตามลำดับ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ แผนกวิชาภาษาตะวันตก รองศาสตราจารย์ แผนกวิชาภาษาตะวันตก หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันตก ประธานคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงานทางวิชาการ ประธานคณะกรรมการประจำคณะอักษรศาสตร์ และประธานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะอักษรศาสตร์ กรรมการสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณบดีคณะอักษรศาสตร์ ศาสตราจารย์ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ และศาสตราจารย์กิตติคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้ปฏิบัติราชการด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเสียสละทั้งในด้านการสอน งานวิชาการ ตลอดจนกิจกรรมของนิสิตและคณะอักษรศาสตร์ ตั้งแต่เป็นอาจารย์ตรีในแผนกวิชาภาษาต่างประเทศ ผลงานนานัปการ อันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ ทำให้ท่านได้ดำรงตำแหน่งในงานราชการสูงขึ้นและได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งคณบดี คณะอักษรศาสตร์ในที่สุด ท่านเป็นคณบดีหญิงคนแรกของคณะอักษร-ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงาน

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย มีผลงานเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหลายด้าน ทั้งผลงานการจัดทำตำราเรียน ผลงานด้านการบริหาร และผลงานในภารกิจพิเศษอื่นๆ

ผลงานการจัดทำตำราเรียน

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้สร้างสรรค์ผลงานตำรา

วิชาการที่ท่านได้แต่งและเรียบเรียงเพื่อประโยชน์แก่การเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสของนิสิตในคณะอักษรศาสตร์และผู้ศึกษาภาษาฝรั่งเศสไว้หลายเล่ม เช่น

- คู่มือการสอนวิชาวรรณคดีภาษาฝรั่งเศสระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

- ตำราวิชาไวยากรณ์ (Grammaire) สำหรับนิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓

- ตำราวิชาอารยธรรม (Civilization) สำหรับนิสิตคณะอักษรศาสตร์ ชั้นปีที่ ๒

- ตำราวิชาการใช้ภาษาฝรั่งเศส (Expression) เล่มที่ ๑ และ ๒ ซึ่งได้รับรางวัลตำรา "ชั้นดี" ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้ง ๒ เล่ม

ผลงานด้านการบริหาร

ขณะดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้ริเริ่มตั้งคณะกรรมการต่างๆ ขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลงานที่ได้รับมอบหมาย ดูแลความประพฤติและสวัสดิการของนิสิต จัดหาทุนการศึกษาจากเอกชนให้แก่นิสิตที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ประสานกับสถานทูตต่างประเทศเพื่อขอทุนให้อาจารย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาภาษาฝรั่งเศส และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของสมาคมครูภาษาฝรั่งเศสแห่งประเทศไทย ซึ่งท่านมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง ผลงานครั้งหลังนี้ทำให้ท่านได้รับการยกย่องจากรัฐบาลฝรั่งเศสและได้มอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เชอวาลิเยร์ เดอ ลอดร์ เดส์ ปาล์ม อากาเดมิก (Chevalier de l'Ordre des Palmes Acade'miques) เพื่อประกาศคุณงามความดีของท่าน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๒

งานภารกิจพิเศษ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้พัฒนาการเรียนการสอนในคณะอักษรศาสตร์อย่างเต็มกำลัง จนเป็นที่ยอมรับในความสามารถจากแวดวงวิชาการอย่างกว้างขวาง ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยในสมัยรัฐบาล ฯพณฯ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากนั้นท่านยังได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย

กรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัย ฯลฯ ซึ่งเป็นภารกิจพิเศษที่เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองเป็นอันมาก

ภารกิจพิเศษอื่นๆ ของท่าน คือ เป็นกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัยรามคำแหง และสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสภากาชาดไทย

งานเพื่อพระพุทธศาสนาและสาธารณกุศล

นอกจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการที่มีทั้งปริมาณมากและคุณภาพสูงมาตลอดระยะเวลากว่า ๓๐ ปี ด้วยความขยันหมั่นเพียรแล้ว ศาสตราจารย์ คุณหญิง เกื้อกูล เสถียรไทย ซึ่งโดยปกติวิสัยเป็นผู้มีคุณธรรมความดีงาม มีเมตตากรุณาต่อบุคคลทั่วไป และมีจิตใจใฝ่ในธรรมะยังได้บำเพ็ญประโยชน์ในการบำรุงพระพุทธศาสนา และในการสาธารณกุศลแก่บุคคลทั่วไป เป็นอเนกประการ ที่สำคัญๆ เช่น

- การรวมระดมทุนทรัพย์ในฐานะอนุกรรมการจัดหาทุนถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีเฉลิมฉลองพระราชอิสริยศักดิ์เนื่องในโอกาสวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครบ ๖๑ ปี

- การบริจาคเงินและร่วมในการดำเนินการสร้างวัดเสถียรรัตนาราม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

- การบริจาคเงินและร่วมเป็นกรรมการจัดสร้างพระประธานและสร้างพระอุโบสถวัดรุ่งโรจน์วนาราม ถนนบางนา-ตราด

- การบริจาคเงินซื้อโคมไฟระย้าถวายเพื่อประดิษฐานในศาลหลักเมือง กรุงเทพมหานคร

- การบริจาคเงินและร่วมเป็นกรรมการทอดกฐินเพื่อสร้างโบสถ์วัดปทุมวนาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ติดต่อกันเป็นเวลา ๓ ปี จนการสร้างพระอุโบสถเสร็จสมบูรณ์

- การบริจาคเงินเพื่อสร้างห้องน้ำสำหรับพระสงฆ์ วัดธาตุทอง และวัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

- การบริจาคเงินเป็นทุนการศึกษาสำหรับนิสิตคณะอักษรศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำหรับนักเรียนโรงเรียนสันผีเสื้อ จังหวัดเชียงใหม่

- การบริจาคเงินสมทบสร้างตึก ภปร. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

- การบริจาคเงินสมทบมูลนิธิสงฆ์อาพาธ ตึกวชิรญาณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

- การบริจาคเงินสร้างห้องปฏิบัติการทดลองเลือด โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

- การบริจาคเงินเพื่อไถ่ชีวิตโคกระบือ และช่วยเหลือช้างป่า วัดถ้ำพระ อำเภอภูวัว จังหวัดหนองคาย

ฯลฯ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เพื่อตอบแทนคุณความดีและผลงานที่ท่านได้กระทำมา ทั้งในช่วงอายุราชการ และหลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว คือ มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๗ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ และทุติยจุลจอมเกล้า เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๐

ครอบครัว

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย สมรสกับศาสตราจารย์ ดร. สุนทร เสถียรไทย มีบุตร ๑ คน คือ ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ซึ่งสมรสกับท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย และมีหลาน ๑ คน ชื่อนายสันติธาร เสถียรไทย ท่านเป็นที่รักยิ่งของทุกคนในครอบครัว

อนิจกรรม

ศาสตราจารย์ คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ได้เข้ารับการผ่าตัดเนื้องอกในปอดที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อต้นเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ และได้กลับมาพักฟื้นที่บ้าน จนวันที่ ๑๔ กรกฎาคม หลังจากรับประทานอาหารเช้าที่บ้านได้สักพักหนึ่งก็เป็นลมและนอนหลับไป สามีและบุตรได้นำส่งโรงพยาบาลแพทย์ฉีดยากระตุ้นและปั๊มหัวใจแต่ท่านก็ไม่ลืมตาอีก และถึงแก่อนิจกรรมด้วยอาการอันสงบ ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ สิริอายุได้ ๘๑ ปี ๕ เดือน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปืกลองชนะประโคมในเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และทรงรับศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

เวลากลางคืน กำหนด ๗ คืน ณ ศาลาเสถียรไทย วัดธาตุทอง ตั้งแต่วันที่ ๑๕-๒๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ พระราชทานพวงมาลาวางหน้าโกศศพ และพระราชทานการบำเพ็ญพระราชกุศลในการออกเมรุ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ จวบจนวาระที่สุด มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และทรงวางพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ของพระองค์เอง และของพระบรมวงศานุวงศ์อีกหลายพระองค์ ได้ทรงพระนิพนธ์คำไว้อาลัยพระราชทานในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ในฐานะทรงเป็นศิษย์เรียนวิชาภาษาฝรั่งเศสของศาสตราจารย์คุณหญิงเกื้อกูล เสถียรไทย ขณะทรงศึกษาอยู่ในคณะอักษรศาสตร์ ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๑๖ ถึงพุทธศักราช ๒๕๒๐ และวาระที่สุดพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพพระอาจารย์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

๒๘ กันยายน ๒๕๕๒

โกษาปานดูงานฝรั่งเศส พุทธศักราช ๒๒๒๘*

นางสาววนิดา สถิตานนท์

ตอนที่ ๑

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา ไทยมีการติดต่อค้าขายกับประเทศทางตะวันตกหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษและฮอลันดานั้น นอกจากจะค้าขายแล้วยังพยายามใช้อำนาจที่จะ

---

* ชื่อบุคคลและสถานที่ในบทความนี้ สะกดตามที่ปรากฏในหนังสือประชุมพงศาวดาร ภาค ๕๗-๕๘-๕๙-๖๐ สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร จัดพิมพ์พุทธศักราช ๒๔๗๕.

ยึดดินแดนบางส่วนของไทย ส่วนฝรั่งเศสมีจุดประสงค์ใหญ่จะเผยแผ่คริสต์ศาสนาและพยายามชักชวนให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเข้ารีต ได้ส่งบาทหลวงมาสอนศาสนาและวิชาการต่างๆ แก่คนไทย กับส่งราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีเพื่อถ่วงอำนาจอังกฤษและฮอลันดา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงกระชับสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศสยิ่งขึ้น ได้ส่งคณะทูตและคณะบุคคลไปฝรั่งเศสถึง ๔ ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๔ ส่งคณะทูตไปกับเรือฝรั่งเศสแต่ไปไม่ถึงเรือไปแตกที่เกาะมาดากัสกา

ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๖ ส่งขุนนาง ๒ คน จากกรมท่าคนหนึ่ง กรมอาสาจามคนหนึ่ง โดยสารไปกับเรือฝรั่งเศสเพื่อไปสืบข่าวคณะทูตที่หายไปในครั้งแรก ครั้งนี้ไม่ได้อัญเชิญพระราชสาส์นไป แต่ขุนนางทั้งสองคนได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินผ่าน

ครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ เป็นครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ สืบเนื่องมาจากที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ โปรดให้เลอเชอวะ-เลียร์ เดอ โชมงต์ เป็นราชทูตอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการมาถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พร้อมกับรับขุนนางสองคนที่ไปฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๖ กลับมาด้วย เมื่อคณะราชทูตฝรั่งเศสจะเดินทางกลับ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงแต่งคณะราชทูตไทยไปเจริญทางพระราชไมตรีกับนำเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ โดยเดินทางไปกับเรือฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ โปรดให้จัดการต้อนรับคณะราชทูตไทยอย่างยิ่งใหญ่ ได้สร้างสิ่งของเป็นที่ระลึกขึ้นหลายอย่าง เช่น เหรียญ ภาพเขียนราชทูตไทยเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นที่พระราชวังแวร์ซายส์ รูปปั้นราชทูต อุปทูต และตรีทูต พร้อมทั้งมีการบันทึกจดหมายเหตุถึงกิจจานุกิจของราชทูตไทยไว้โดยละเอียด

ครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งลาลูแบร์อัญเชิญพระราชสาส์นมาถวาย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ไม่ปรากฏว่า

มีใครเป็นราชทูตไปหรือไม่ และมีการส่งนักเรียนไทย ๕ คนไปเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสด้วย แต่ไม่ปรากฏนามในพงศาวดาร

ในการอัญเชิญพระราชสาส์นไปเจริญทางพระราชไมตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ นั้น **มีออกพระวิสูตรสุนทร** ซึ่งต่อมาได้เลื่อนเป็น **เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน)** หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งสั้นๆว่า **"โกษาปาน"** เป็นราชทูต ท่านเป็นน้องชายของเจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ซึ่งเป็นทหารคู่พระทัยและเป็นบุตรเจ้าแม่วัดดุสิต พระนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ออกหลวงกัลยาราชไมตรีซึ่งเคยเป็นราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับจีนมาแล้ว เป็นอุปทูต ออกขุนศรีวิสาลวาจา (ฉ่ำ) ซึ่งเคยไปราชการที่ราชสำนักของพระเจ้าโมกุลแห่งอินเดีย และเป็นบุตรชายของราชทูตที่ไปเจริญทางพระราชไมตรีที่กรุงลิสบอนประเทศโปรตุเกส เป็นตรีทูต นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ทางกวีนิพนธ์คนหนึ่งเดินทางไปเพื่อบันทึกรายงานเป็นบทกวี กับมีขุนนางผู้น้อยอีกจำนวนหนึ่งไปด้วย

คณะราชทูตไปถึงประเทศฝรั่งเศสได้ขึ้นบกที่เมืองแบรสต์ซึ่งเป็นเมืองท่าทางตะวันตกของประเทศฝรั่งเศส แล้วเดินทางทางบกผ่านเมืองต่างๆ ไปปารีส ได้เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นต่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ณ พระราชวังแวร์ซายส์ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ พำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศสประมาณ ๗ เดือน แล้วเดินทางกลับถึงปากอ่าวไทยเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ใช้เวลาในการเดินทางกลับประมาณ ๗ เดือน

ระหว่างที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส ราชทูตได้ไปดูงานต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและเป็นการส่วนตัว ทั้งที่ทางฝรั่งเศสจัดให้และที่ราชทูตแจ้งความประสงค์ขอไปดู ซึ่งมีหลายด้าน ทั้งการช่าง การศึกษา การประปา ด้านศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ รายละเอียดทั้งหมด มองซิเออร์ เดอ วีเซ ได้ติดตามบันทึกไว้และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ จำนวนชุดละ ๔ เล่ม สามเล่มแรกได้มอบให้ราชทูตก่อนออกจากปารีส ส่วนเล่ม ๔ ได้รีบพิมพ์แล้วส่งตามมาให้ที่เมืองแบรสต์ก่อนลงเรือกลับประเทศไทย บันทึกการเดินทางนี้ต่อมาเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแล แห่งโรงเรียนอัสสัมชัญได้แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย ราชบัณฑิตยสภาได้จัดพิมพ์ในชุด**พระราชพงศาวดาร** เมื่อ พ.ศ.

๒๔๗๕ แยกเป็นภาคๆ รวม ๔ ภาค ได้แก่ภาค ๕๗ - ๕๘ - ๕๙ - ๖๐ ต่อมากรมศิลปากรอนุญาตให้สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคารจัดพิมพ์พงศาวดารเฉพาะ ๔ ภาคนี้ไว้ในเล่มเดียวกัน ใช้ชื่อหนังสือว่า **"โกษาปานไปฝรั่งเศส ฉบับหอสมุดแห่งชาติ"** เป็นหนังสือที่น่าอ่านน่ารู้ ผู้อ่านจะได้ทราบถึงพิธีการทูตของไทยสมัยนั้น เรื่องที่โกษาปานปฏิบัติ ได้เห็นได้เจรจาโต้ตอบแสดงความคิดเห็นในโอกาสต่างๆ การไปเฝ้าพระบรมวงศานุวงศ์ของฝรั่งเศสหลายพระองค์ การไปพักที่ภาคเหนือของฝรั่งเศสและที่ตำหนักหลายแห่ง เนื่องจากเรื่องที่น่าสนใจมีมาก จึงขอนำบางเรื่องบางตอนมาเสนอ ดังนี้

ลักษณะของพระราชสาส์น พงศาวดารบรรยายว่า *"หีบสำหรับบรรจุพระราชสาส์นนั้นมีอยู่เป็น ๓ หีบๆ ข้างนอกแล้วด้วยไม้แก่นชนิดหนึ่งซึ่งเราเรียกว่า "ไม้ญี่ปุ่น" หีบชั้นที่ ๒ แล้วด้วยเงิน และหีบชั้นที่ ๓ ซึ่งบรรจุพระราชสาส์นทีเดียวนั้นเป็นหีบที่แล้วไปด้วยทองคำ องค์พระราชสาส์นเป็นสุพรรณบัฏคือแผ่นทองคำอย่างธรรมเนียมพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยาม"* อีกตอนหนึ่งบรรยายเพิ่มเติมว่า *"ภายนอกหีบทั้ง ๓ หีบซึ่งบรรจุพระราชสาส์นนั้นยังหุ้มห่อด้วยผ้าทองอีกชั้นหนึ่ง คือถ้านับทั้งหีบทั้งผ้านั้นก็เป็น ๔ ชั้น แล้วภายนอกนั้นยังประทับตราขี้ผึ้งขาวของท่านอัครราชทูตอีกด้วย จัดอย่างประณีตบรรจงทีเดียว"*

คุณลักษณะของโกษาปานนั้น มองซิเออร์ เดอ วีเซ บรรยายไว้หลายแห่ง ล้วนแต่เป็นคำยกย่องชมเชย พร้อมออกตัวไว้ด้วยว่าได้เขียนตามความเป็นจริง ตัวอย่างตอนหนึ่งเช่น *"ข้าพเจ้าได้มีโอกาสสังเกตเห็นด้วยนัยน์ตาของข้าพเจ้าเองว่ากระบวนไหวพริบเฉลียวสมกาลสมสมัยท่านราชทูตไทยนี้ไม่แพ้เปรียบใครเลย จะทำกิจการอะไรท่านก็ทำโดยรอบคอบนึกทางได้ทางเสียๆ ก่อนเสมอทุกที กระบวนใจเย็น ใจซื่อ ไม่เหลาะแหละเอนเอียง ท่านเป็นครูใครๆ ก็ได้ กระบวนเข้าไปมาหาสู่ท่านก็คำนับรับตอบตามระเบียบเรียบร้อย กระบวนพูดจาปราศรัยท่านก็มีเชาวน์มีไวอันดี และบรรดาท่านทั้งหลายผู้ที่ได้มีโอกาสรู้จักมักคุ้นกับท่านไม่มีใครติเตียนท่านแม้แต่สักคนเดียว*

มีแต่ยกย่องสรรเสริญว่าเป็นที่ชอบพอกัน ทั้งนั้น อาศัยเหตุดังกล่าวมานี้ท่านราชทูตไทยนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวฝรั่งเศสเรายิ่งไปกว่าบรรดาราชทูตทั้งหลายอื่นๆ ซึ่งมาแต่เมืองไกลๆ เป็นอันมาก"

ในด้านความสุจริต ราชทูตเคร่งครัดระมัดระวังมาก เมื่อท่านพำนักที่เมืองวาลังเซียนส์ เจ้าเมืองวาลังเซียนส์ได้นำข้าราชการ คหบดี และบุคคลสำคัญมาคารวะ พร้อมกับนำผ้าแพรอย่างดีที่สุดที่ทอขึ้นในเมืองวาลังเซียนส์มามอบให้ท่านอย่างละชิ้น ชั้นแรกราชทูตจะไม่รับ มองซิเออร์ เดอ วีเซ บันทึกไว้ว่า *"ท่านไม่เคยรับสินค้าชนิดใดเลย แต่เมื่อได้พิเคราะห์ดูรู้ว่าเป็นแต่ตัวอย่างสินค้าหาใช่ของกำนัลส่วนตัวของท่านไม่ ท่านจึงได้รับ"* แต่ราชทูตก็ได้กล่าวไว้ด้วยว่าจะได้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายให้พระเจ้าแผ่นดินสยามทอดพระเนตรเป็นตัวอย่าง

ในด้านการใช้ภาษาฝรั่งเศส มองซิเออร์ เดอ วีเซ แสดงความเห็นว่า ราชทูตพูดภาษาฝรั่งเศสได้น้อยคำก็จริง แต่คำที่พูดชัดเจนแจ่มใสไม่มีเสียงแปร่งเจือปนเลย ด้านการฟังและความเข้าใจนั้น เมื่อราชทูตไปเมืองอาราสและมีการกล่าวต้อนรับราชทูตได้กล่าวตอบ พงศาวดารบันทึกว่า *"คำตอบของเจ้าคุณอัครราชทูตนี้เป็นพยานให้คนในที่ประชุมนั้นรู้เห็นว่าถึงท่านเป็นคนไทยมาแต่เมืองไกล ภาษาฝรั่งเศสท่านฟังออกพอรู้พอเข้าใจเป็นแน่"*

นอกจากนี้ ราชทูตยังมีความรู้พิเศษเฉพาะเรื่องอีกหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานช่างและงานศิลปะ ในการดูงานท่านจึงสนใจมากและซักถาม บางครั้งจะแสดงความเห็นด้วย เช่นเมื่อไปดูราชสภา *"อรรคเดมี"* ซึ่งเป็นสภาสำหรับบำรุงวิชาการแกะ สลัก ปั้น และวาดรูป มองซิเออร์ เดอ วีเซ บันทึกว่า *"มิใช่ว่าท่านจะก้มหน้าแหงนหน้า ดูเฉยๆ แล้วเดินเลยอย่างนั้นหามิได้ อัครราชทูต อุปทูต ตรีทูตก็ดี ขุนนางไทยตามหลังท่านก็ดี ต่างมีแต่ไต่ถามอะไรต่ออะไรจากเจ้าพนักงานไม่หยุด"* หรือเมื่อไปดูเพชรพลอยที่ห้างขายเพชร และเครื่องเงินทองรูปพรรณของหัวหน้าช่างทองหลวงซึ่งมีเพชรเม็ดใหญ่และแพงที่สุดในทวีปยุโรป เครื่องเพชรพลอยที่ประดับพระมาลามหามงกุฎพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ กับเครื่องทรงอื่นๆ ล้วนเป็นฝีมือของช่างทองหลวงผู้นี้ ราชทูตได้ดูฝีมือเจียระไนอย่างถี่ถ้วน ตรวจดูน้ำ ดูแวว

ถามถึงราคา แสดงว่าท่านเป็นผู้ชำนาญในการดูเพชรพลอยอย่างแท้จริงราวกับเป็นพ่อค้าเพชรพลอยหรือช่างทองคนหนึ่ง ในการไปดูโรงเจียระไนเพชรพลอยของหลวง ราชทูตจับดูเครื่องมือของนายช่างเจียระไนแล้ว ทราบว่าเครื่องมืออะไรใช้สำหรับทำอะไรราวกับนายช่างเจียระไน

ในเรื่องที่ท่านมีความสนใจเรื่องต่างๆ และมีความจำดีมากนั้น พงศาวดารเล่าว่าราชทูตได้ไปดูนักเรียนเล่นละครพูดที่โรงเรียน *"หลุยส์ เลอ ครังด์"* ซึ่งเป็นโรงเรียนในความปกครองของคณะนิกายบาทหลวง *"เยสุวิต"* เหตุผลที่ราชทูตไปดูก็เพื่อจะได้ทราบขนบธรรมเนียมการศึกษาของที่นั่น หลังจากวันที่ไปดูละครแล้ว มีสุภาพสตรีหลายคนมาเยี่ยมเยียนท่านที่ตำหนักเดอแบร์นีที่ท่านพัก ท่านจำได้หมดว่าสุภาพสตรีคนใดมีบุตรเล่นละครเรื่องที่ไปดูจำได้แม้กระทั่งชื่อเด็กและบทละครตอนที่เด็กนั้นแสดง ทำให้สุภาพสตรีเหล่านั้นพอใจถึงกับสรรเสริญว่า *"ช่างจำแม่นยำนัก"* ในเรื่องความจำของราชทูตนี้พงศาวดารบันทึกไว้ในการดูงานของท่านหลายเรื่องหลายแห่งด้วยความชื่นชม

ตอนที่ ๒

การดูงาน**ด้านการศึกษา**นั้น เนื่องจากระหว่างที่คณะราชทูตไทยพำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศส มีนักเรียนไทยคนหนึ่งซึ่งศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยซอร์บอน ปารีส ชื่อ**อันโตนิ บีนโต** มารดาเป็นคนไทย บิดาเป็นชาวเบงคาลี เคยศึกษาในสำนักสอนศาสนาของฝรั่งเศสที่ใกล้กรุงศรีอยุธยาตั้งแต่อายุ ๙ ขวบ กำลังจะเข้าสอบ *"มหาปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยซอร์บอน"* เมื่อคณะบาทหลวงแจ้งให้ทราบ ราชทูตโกษาปานได้แสดงความประสงค์ขอเข้าดูการสอบ ราชทูตมีเหตุผลว่าเป็นเกียรติอย่างพิเศษสำหรับคนไทยและตัวท่านเองกับจะได้เห็นมหาวิทยาลัยซอร์บอนด้วย

วิธีการสอบครั้งนั้น เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแล อธิบายประกอบไว้ สรุปแล้วคล้ายกับการสอบ *"ป้องกันวิทยานิพนธ์"* ในปัจจุบัน คือ *"ผู้สมัครสอบเองต้องเป็นเหมือนหนึ่งอาจารย์ผู้ออกมาแก้อธิบายปัญหาใดปัญหาหนึ่งตามอนุมัติความรู้เห็นชอบ*

ของตนให้ที่ประชุมคณะมหาบัณฑิตเก่าฟัง ถ้าแก้ปัญหานั้นโดยละเอียดสุขุมเพียงพอ จนเป็นที่พอใจของมหาปริญญาผู้ประชุมฟัง ทั้งได้โต้เถียงถูกต้องกับมหาปริญญาผู้อาจซักถามในท่ามกลางที่ประชุมนั้น ก็นับว่าผู้นั้นเป็นมหาปริญญาคนหนึ่ง" ทั้งนี้ผู้เข้าสอบจะต้องเรียบเรียงหนังสือด้วยการค้นคว้าหนังสือเก่าใหม่จำนวนมากด้วย ราชทูตได้แสดงความสงสัยว่าเหตุใดเมื่อประธานการสอบกล่าวชมเชยนักเรียนไทยที่ประชุมนักปราชญ์ราชปริญญาจึงพากันตบมือ ประธานการสอบได้อธิบายว่าการตบมือไม่ใช่เป็นการแสดงความเย้ยหยันหรือหมิ่นประมาท แต่เป็นการชมเชย

ในโอกาสเดียวกันนั้นคณะราชทูตยังได้ไปชมโบสถ์และห้องสมุดของมหาวิทยาลัยซอร์บอน ได้ดูรูปวาดการรบของชาวโรมัน คัมภีร์อัลกุรอ่านที่เขียนอักษรอาหรับด้วยลายมือลงในแพรต่วนอย่างประณีต ได้เห็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จำนวนมาก

ในการดูงานด้านการศึกษา คณะราชทูตยังได้ไปดู*โรงเรียนหลุยส์ เลอ ครังด์* ซึ่งท่านได้ไปดูละครพูดด้วย เป็นโรงเรียนใหญ่มีนักเรียนประมาณ ๓,๐๐๐ คน เป็นโรงเรียนนานาชาติ มีนักเรียนชาติต่างๆ ๒๔ ชาติ นักเรียนได้มากล่าวต้อนรับราชทูตด้วยภาษาของตน ๒๔ ภาษา ทั้งยังได้ไปชม*โรงเรียนสตรีชื่อแซงต์ซีร์* เป็นโรงเรียนหลวงที่สร้างขึ้นใหม่สำหรับธิดาขุนนางที่ขัดสนได้เล่าเรียนวิชาความรู้ชั้นสูงสมชั้นตระกูลของตน นักเรียนหญิงเหล่านี้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงอุปถัมภ์ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์

ในด้านการทดน้ำ ระบายน้ำ และการประปา ได้ไปดูหลายแห่ง เช่น *การขุดคลอง* ซึ่งราชทูตต้องการเห็นเพราะการขุดคลองในฝรั่งเศสมิใช่เพียงขุดดินให้เป็นลำคลองเท่านั้น แต่มีการสร้างสะพาน ฝังท่อน้ำ ทำเขื่อน และอื่นๆ อีกหลายอย่าง เพื่อนำน้ำจากแม่น้ำเออร์ให้ไหลเข้าสู่บริเวณพระราชวังแวร์ซายส์ ได้ไปดู*หอประปาที่เมืองมาร์ลี* ซึ่งใหญ่โตราวพระราชวังอีกแห่งหนึ่ง เพราะมีพระตำหนัก มีสวนสัตว์ สระน้ำ ฯลฯ มีการสูบน้ำจากแม่น้ำแซนส่งไปตามท่อต่างๆ จนถึงพระราชวังแวร์ซายส์ซึ่งอยู่ไกลและสูงกว่าระดับน้ำในแม่น้ำ มีหอประปาขนาดใหญ่ มีการก่อทำนบกั้นน้ำ

แล้วสูบน้ำโดยวิธีสูบเป็นระยะๆ มีสระรับน้ำเป็นทอดๆ จนถึงถังใหญ่ซึ่งอยู่บนหอประปา แล้วต่อท่อแจกจ่ายไปทั่ว ได้ไปดูการเปิดประตูน้ำที่เมืองดึงแกร์ก ซึ่งสร้างขึ้นใหม่สำหรับจอดเรือหลวง แล้วเลยไปดูอู่ต่อเรือกำปั่นใหญ่ซึ่งราชทูตกล่าวว่าการดูสิ่งเหล่านี้แม้จะต้องใช้ทั้งคืนทั้งวันก็ไม่เสียดายเวลาเลย

ด้านดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ราชทูตโกษาปานได้ไปดูด้วยความสนใจ เช่น ไปดูหอดูดาว *"ออบแซร์วาตัวร์"* ซึ่งตั้งอยู่บนเนินทางทิศใต้ของกรุงปารีส หอดูดาวนี้ทำด้วยแผ่นหินทั้งหลัง หนา ๓ เมตร สูง ๒๓ เมตร ชั้นล่างเป็นถ้ำลึกอันเนื่องมาจากการระเบิดหิน ชั้นบนมีเสาตั้งกล้องสูง ๒๓ เมตร ภายในหอมีบันไดเวียนจากชั้นล่างถึงชั้นบนโดยไม่พาดกับอะไรเลย ถ้ามองจากข้างบนลงมาจะเห็นช่องว่างสูงมาก บันไดเวียนสูงลิ่วนี้ใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์ เช่น ทดลองอาการตกของสิ่งของ ความหนักเบาของอากาศข้างบนและข้างล่าง ความร้อนเย็นของอากาศในที่สูงและต่ำ ได้ดูการใช้กระจกดูดพลังแสงอาทิตย์จนเกิดความร้อนจนไหม้กระดานและเผาตะกั่วละลายได้ ได้ดูแผนที่ดวงดาวในท้องฟ้าและแผนที่กลม ราชทูตสนใจแผนที่มาก และได้สั่งทำแผนที่ดวงดาวในท้องฟ้าพร้อมสั่งเพิ่มเติมว่า *"ขอให้ท่านโปรดคิดทำอีกแผนที่สำหรับพระเจ้ากรุงสยาม แต่ขอให้ถูกต้องกับดวงดาวซึ่งปรากฏในท้องฟ้าทางบูรพทิศเมืองไทย"*

ในด้านช่างและศิลปะ ราชทูตโกษาปานได้ไปดูพระที่นั่ง *"ลูฟร์"* ได้ชมห้องที่เคยเป็นที่ประทับของพระราชมารดาของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และห้องพระราชินี ซึ่งตกแต่งเป็นกระหนกทองทุกด้าน ประดับด้วยรูปแขวน รูปตั้ง ได้ชมพระระเบียงโถง *"คาเลอรี"* ซึ่งมีรูปจากฝีมือช่างจำนวนมาก ราชทูตได้กล่าวสรรเสริญพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ว่า *"พระองค์มิจำเพาะแต่ทรงพระปรีชาสามารถในทางรัฐประศาสโนบายการปกครองเท่านั้น แม้ถึงการเลือกเฟ้นจัดสรรมหัคฆภัณฑ์อันมีค่าให้เป็นที่ต้องตาของมหาชน พระองค์ก็ทรงชำนิชำนาญยิ่งกว่าพ่อบ้านแม่เรือนเสียอีก ดังมีบรรดารูปทั้งหลายที่พระองค์ทรงจัดให้ตั้งไว้ในที่อันเหมาะเจาะ"*

เมื่อถูกถามความเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ ราชทูตสามารถตอบอย่างมีเหตุผล เช่น เมื่อมีคำถามว่ารูปที่ท่านไปชมระหว่างรูปเทวดาชนะมาร กับรูป

พระเยซูกับแม่พระ และนักบุญ ท่านชอบรูปใด ราชทูตตอบว่า *"รูปทั้งสองนี้เป็นฝีมือนายช่างเดียวกันทั้งคู่ ก็ต้องงามวิเศษด้วยกันทั้งคู่เหมือนกัน แต่เอาเถอะเมื่อท่านอยากทราบความเห็นของเราในเรื่องนี้ เราก็ต้องตอบว่า รูปหมู่งามกว่ารูปเดี่ยว เพราะแผ่นที่มีรูปเดี่ยวก็จำเป็นต้องงามครั้งเดียว แต่รูปหมู่นั้นยิ่งมีรูปมากอยู่ในหมู่นั้นก็ต้องยิ่งงามเพราะแต่ละรูปๆ นั้นก็ต้องงามรูปละครั้งๆ ทุกๆ รูป ฉะนี้เราจึงว่ารูปแม่พระมีภาษีกว่ารูปเทวดา"*

ในด้านดนตรีและการแสดง ราชทูตได้ไปดูหีบเพลง *"ออร์คัน"* ได้ฟังพิณลุธ ซึ่งราชทูตชมว่า *"ไม่เคยพบใครดีดพิณเสนาะเสียงนวลชวนชมเท่ากับท่านนี้"* ได้ไปดูละครอิตาเลียน ละครตลก และละครโอเปราหลายเรื่องหลายครั้ง ซึ่งพงศาวดารบอกชื่อเรื่องและสรุปเรื่องไว้ด้วยทุกเรื่อง

นอกจากนี้ราชทูตยังได้ชมห้องเครื่องจักร ซึ่งมองซิเออร์ เดอ วีเซ บรรยายว่า *"บรรดาเครื่องจักรเครื่องกลต่างๆ ซึ่งนายช่างไม่ว่าชาติไหนเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ย่อมมีอยู่ในห้องนี้ทั้งนั้น เพราะว่าแม้นายช่างผู้คิดนั้นจะอยู่เสียต่างเมืองก็ดี หรือไม่มีทุนรอนสำหรับที่จะทำเครื่องจักรที่ตนคิดขึ้นนั้นให้สำเร็จโดยกำลังทรัพย์ของตนเองได้ก็ดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงสอดส่องและเชื้อเชิญกระทั่งอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยพระราชทรัพย์ซึ่งเป็นส่วนของพระองค์เองนั้น เพราะทรงคาดหมายถึงประโยชน์ในทางหัตถกรรมและกสิกรรมซึ่งจะบังเกิดมีในการข้างหน้าเพราะด้วยอาศัยเครื่องจักรเครื่องกลเหล่านั้น"* ราชทูตยังได้ไปดูเครื่องสำหรับส่งคนจากข้างล่างไปข้างบน ซึ่งมีวิธีการคล้ายลิฟต์ในปัจจุบัน

ในด้านการเกษตร ราชทูตได้ไปดูสวนเลี้ยงสัตว์ โรงนา สวนผักและสวนส้ม ได้ชิมองุ่นและผลไม้ต่างๆ เกี่ยวกับสวนส้ม *"โอรังเซอรี"* ซึ่งไปชมเป็นโรงใหญ่ปลูกส้มไว้ข้างใน เพราะที่ฝรั่งเศสส้มขึ้นกลางแจ้งในที่อากาศหนาวไม่ได้ จึงสร้างสวนไว้ในโรงมีหลังคาและฝาเป็นกระจก ปิดเปิดให้ลมเข้าออกระบายอากาศได้ ถ้าอากาศเย็นมากปิดกระจกแล้วยังไม่อุ่นพอก็สุมไฟไว้ข้างใน การปลูกต้นไม้ในเรือนกระจกโดยควบคุมอุณหภูมินี้ราชทูตโกษาปานได้ไปเห็นมาเมื่อกว่าสามร้อยปีมาแล้ว

ในด้านการทหาร ได้ไปดูการสร้างป้อมปราการ การหล่อปืนใหญ่ การทดลองยิงปืนใหญ่ ไปดูป้อม *"เดอบัสตีย์"* ที่เป็น

ป้อมใหญ่อยู่กลางกรุงปารีส และวัง *"แองวาลิต"* ซึ่งสร้างขึ้นสำหรับทหารผ่านศึกที่พิการให้ได้อยู่อาศัยและได้รับการปรนนิบัติดูแลอย่างดียิ่ง

เรื่องที่โกษาปานไปดูงานที่ฝรั่งเศสยังมีอีกมาก สุนทรพจน์กล่าวต้อนรับของบุคคลต่างๆ และสุนทรพจน์ตอบของราชทูตล้วนน่าอ่าน โดยเฉพาะการพูดหว่านล้อมของสังฆราชบาทหลวงเมื่อไปชมอารามต่างๆ ที่ชักชวนให้ไทยรับนับถือคริสต์ศาสนา และสุนทรพจน์ตอบของราชทูตที่หลบเลี่ยงไม่เพลี่ยงพล้ำได้อย่างหลักแหลม ลุ่มลึก มีข้อสังเกตที่แสดงถึงความรอบรู้กว้างขวาง โกษาปานมีความคิดที่ก้าวหน้า คติเตือนใจของคนทำงานในปัจจุบันที่ให้ระลึกอยู่เสมอว่า การเปลี่ยนแปลงคือความก้าวหน้านั้น โกษาปานได้พูดมาก่อนเมื่อกว่าสามร้อยปีที่แล้ว เมื่อไปฟังเพลงสวดที่พระอารามแดส์เฟอร์ยังส์ แล้วได้ชมพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ ๔ พระองค์ทรงฉลองพระองค์และประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไม่เหมือนกัน ได้ตั้งข้อสงสัยนี้แล้ว ได้รับคำตอบว่าเป็นเพราะนิสัยของคนฝรั่งเศสมักชอบเปลี่ยนวิธีแต่งตัวอยู่เสมอ ราชทูตได้แสดงความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการทดลองให้ดีขึ้นอยู่เสมอ *"เป็นเหตุให้หาความเจริญหาไม่ก็จะต้องตายตื้ออยู่กับเครื่องแบบเดิมร่ำไป ดีไม่ดีจะหลับตาใช้ไปตามปู่ย่าตายายดังนั้น ความเจริญจะมีมาแต่ไหน"* การเจรจาโต้ตอบและการแสดงความคิดเห็นของราชทูตล้วนได้รับการยกย่องจากบุคคลทุกวงการในฝรั่งเศสสมัยนั้น

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคต สมเด็จพระเพทราชาขึ้นครองราชย์ต่อมา เป็นการเปลี่ยนรัชกาลแบบผลัดแผ่นดิน นโยบายในเรื่องความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผัน ชื่อและบทบาทของราชทูตโกษาปานจึงไม่ปรากฏในสมัยพระเพทราชา

เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ถึงแก่อสัญกรรมในราว พ.ศ. ๒๒๔๓ แต่เกียรติประวัติที่ท่านสร้างไว้ยังคงจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์และเป็นความภูมิใจของคนไทยตลอดมา

๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๒

ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดิ์ศรีมณฑาตุราช-อำมาตยคณาการ (เปล่ง เวภาระ) เนติบัณฑิตอังกฤษคนแรกของไทย

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

ตอนที่ ๑

ทำเนียบขุนนางไทยที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งใช้กันมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาก่อนที่จะเลิกไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ กำหนดบรรดาศักดิ์ขุนนางไว้เริ่มแต่ตำแหน่ง นาย พัน หมื่น ขุน พระ พระยา เจ้าพระยา จนถึงสมเด็จเจ้าพระยา แต่มีขุนนางตำแหน่งหนึ่ง มีบรรดาศักดิ์แปลกกว่าตำแหน่งอื่น โดยชื่อบรรดาศักดิ์นั้นเสมือนว่ารวมบรรดาศักดิ์หลายชั้นเข้าด้วยกันนั่นคือตำแหน่ง **"ขุนหลวงพระไกรศรีราชสุภาวดีศรีมณฑาดูลราช"** เจ้ากรมแพ่งกลาง

ขุนหลวงพระไกรศรีฯ (หรือบางครั้งเขียนเป็นขุนหลวงพระไกรสีฯ) เป็นลูกขุนประจำศาลหลวงอันเป็นที่มาของบรรดาศักดิ์ ๒ คำแรกว่า **ขุนหลวง** บรรดาศักดิ์ประจำตำแหน่งนี้อาจเป็น **พระ** หรือ**พระยา** ก็ได้ ส่วนคำว่า **ไกรศรีราชสุภาวดีศรีมณฑาดูลราช** เป็นราชทินนาม ซึ่งต่อมาในชั้นหลังอาจเขียนแผกเพี้ยนกันไปบ้าง เช่นใน

ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดิ์ศรีมนฑาตุราชอำมาตยคณาการ
(เปล่ง เวภาระ) ม.ม., ท.ช., ร.ด.ม.

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้ว่า **ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดีศรีมณฑาตุราชอำมาตยคณาการ**

อันตำแหน่ง*ขุนหลวงพระไกรศรีราชสุภาวดีศรีมณฑาดูลราช เจ้ากรมแพ่งกลาง* ในกฎหมายตราสามดวงนั้น เป็นผู้มีหน้าที่รักษาพระราชกำหนดบทพระอัยการ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักของบ้านเมืองที่เก็บรักษาไว้ ณ ศาลหลวง ถือกันว่าเป็นผู้รู้กฎหมายอย่างเชี่ยวชาญ เมื่อจะพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิดกฎหมายลักษณะใด เช่น กระทำผิดพระไอยการลักษณะผัวเมีย พระไอยการทาส พระไอยการลักษณะกู้หนี้ หรือพระไอยการลักษณะวิวาทตีด่ากัน ก็เป็นหน้าที่ของขุนหลวงพระไกรศรีฯ เจ้ากรมแพ่งกลางกับขุนนางอีกผู้หนึ่ง คือ*พระเกษมราชสุภาวดีศรีมณฑาดูลราช เจ้ากรมแพ่งเกษม* ในการเทียบกฎหมายว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดตามกฎหมายลักษณะใดข้อใด มาตราใด สมควรรับโทษสถานใด

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมรัชกาลแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดให้อาลักษณ์ ลูกขุนและราชบัณฑิต รวม ๑๑ คน ร่วมกันตรวจสอบชำระ***กฎหมายตราสามดวง*** ที่รวบรวมรักษาไว้ในหอหลวง ซึ่งมีเนื้อความผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนกันไปต่างๆ ให้ถูกถ้วนสมกับเป็นกฎหมายหลักของบ้านเมือง และให้จัดจำแนกประเภทและหมวดหมู่ให้เรียบร้อย **ขุนหลวงพระไกรศรีฯ** เป็นลูกขุนคนหนึ่งที่ได้รับพระบรมราชโองการให้ร่วมตรวจชำระกฎหมายตราสามดวงและปรากฏในประกาศพระราชปรารภการใช้กฎหมายตราสามดวงที่ชำระเรียบร้อยแล้วว่า

*"...ถ้า**พระเกษม พระไกรสี** เชิญพระสมุดพระราชกำหนดบทพระอายการออกมาพิภากษากิจคดีใดใด ลูกขุนทั้งปวงไม่เหนปิดตรา พระราชสีห พระคชสีห บัวแก้ว สามดวงนี้ไซ้ อย่าให้เชื่อฟังเอาเปนอันขาดทีเดียว"(สะกดการันต์ตามต้นฉบับ)*

ตำแหน่งขุนหลวงพระไกรศรีฯ นี้ยังต่างจากข้าราชการตำแหน่งอื่นอีกประการหนึ่งคือ มิใช่ว่าจะต้องแต่งตั้งข้าราชการเข้าดำรงตำแหน่งนี้เสมอไป หากมิใช่ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในพระราชกำหนดบทพระอัยการอย่างแท้จริง ก็จะไม่พระราชทานบรรดาศักดิ์นี้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ-จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีนักกฎหมายท่านหนึ่งเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทั้งในกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ เป็นคนไทยคนแรกที่เรียนสำเร็จเนติบัณฑิตจากประเทศอังกฤษ ท่านผู้นี้เป็นกำลังสำคัญในการวางระบบงานศาลยุติธรรมของไทยในกระทรวงยุติธรรมเมื่อแรกตั้ง เพื่อแก้ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่คนในบังคับของต่างชาติ ไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของศาลไทย หรือคนไทยที่ทำผิดโดยมีคู่กรณีเป็นคนต่างชาติ คนไทยต้องไปขึ้นศาลต่างชาติ หลังจากที่ท่านเริ่มรับราชการได้เพียง ๗ ปี ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็น **"ขุนหลวงพระไกรสีสุภาวภักดิ์ศรีมณฑา-ตุราชอำมาตยคณาการ"** และอีก ๓ ปีต่อมาก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **"ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ"** ท่านผู้นี้คือ **นายเปล่ง เวภาระ**

ปฐมวัย

ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดิ์ศรี-มณฑาตุราชอำมาตยคณาการ (เปล่ง เวภาระ) เป็นหลานปู่ของเจ้าพระยาพลเทพ (ฉิม) เสนาบดีกรมนา บิดาชื่อหริ่ง เป็นมหาดเล็กหลวง มารดาชื่อ แก้ว เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๐๕ ในรัชกาลที่ ๔ เริ่มเรียนหนังสือไทย หนังสือขอม และภาษาบาลีที่บ้าน โดยมีป้าชื่อแสง เป็นผู้สอน จนอายุได้ ๑๓ ปี จึงไปเป็นศิษย์เรียนหนังสือไทย หนังสือขอม ภาษาบาลี และวิชาเลขต่อกับพระอริยมุนี (เอม) วัดบวรนิเวศวิหาร

เข้าโรงเรียน

เมื่อขุนหลวงพระยาไกรสีฯ อายุได้ ๑๕ ปี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ซึ่งทรงเชี่ยวชาญกฎหมายไทย มีพระเมตตารับไปชุบเลี้ยงและโปรดให้เริ่มศึกษาหาความรู้ด้านกฎหมายและขนบธรรมเนียมราชการ ต่อมาโปรดให้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนพระราชวังนันทอุทยาน ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ได้เรียนการอ่าน พูด และแปล ตลอดจนเรียนวิชาเลขเป็นภาษาอังกฤษ และได้เรียนหนังสือไทยต่อจนจบแบบเรียนหลวง ทั้งหัดแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนด้วย ปรากฏว่าท่านเรียนเก่งมาก สอบได้ที่ ๑ ได้รับพระราชทานรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทุกครั้ง

ครั้นอายุได้ ๑๙ ปี จบการศึกษาจากโรงเรียนพระราชวังนันทอุทยาน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร โปรดให้ไปเป็นเสมียนที่อัฏฏวิจารณ์ศาลา หรือศาลฎีกาในปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ได้เริ่มเรียนงานพิจารณาความในศาลาลูกขุน

ในขณะนั้นกฎหมายไทยและระบบงานศาลยุติธรรมยังไม่เป็นมาตรฐานพอที่จะได้รับการยอมรับจากนานาประเทศที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี ไทยจำต้องยอมรับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตตามสนธิสัญญาที่ทำไว้แต่ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าทางที่จะแก้ปัญหานี้ได้ คือการส่งนักเรียนไทยไปเรียนวิชากฎหมายของต่างประเทศแล้วนำความรู้กลับมาปรับปรุงระบบกฎหมายไทยและการศาลยุติธรรม ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ซึ่งเป็นเสมียนที่อัฏฏวิจารณ์ศาลา เป็นผู้มีความรู้ภาษาอังกฤษดี ทั้งทรงรู้จักด้วยเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานรางวัลในการเรียนอยู่เนือง ๆ จึงได้รับเลือกให้เป็นผู้สนองพระบรมราโชบายในการนี้ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ไปศึกษาวิชากฎหมายที่ประเทศอังกฤษ ในพุทธศักราช ๒๔๒๕ ขณะมีอายุได้ ๒๐ ปี

เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ เข้าเรียนวิชาพื้นฐานที่โรงเรียนเซาท์แฮมสเตด คอลลิจิเอทสกูล (South Hampstead Colligiate School) ในกรุงลอนดอน ได้เรียนภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส ละติน คณิตศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ท่านเป็นนักเรียนต่างชาติที่สอบได้ที่ ๑ ในวิชาภาษาอังกฤษ เรียนอยู่ในโรงเรียนนี้ ๒ ปีเศษ จึงออกไปศึกษากฎหมายกับนาย โอ.เอ.ไฟร์ เนติบัณฑิตอังกฤษ จนถึงเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๒๗ สอบเข้าศึกษาวิชากฎหมายในสำนักกฎหมายมิดเดิลเทมเปิล (Middle Temple) ได้เรียนวิชากฎหมายโรมัน กฎหมายอังกฤษ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายมะหะหมัด (Mohammedan Law) กฎหมายฮินดู (Hindu Law) และฝึกหัดว่าความ ท่านสำเร็จการศึกษาได้เป็น **เนติบัณฑิตอังกฤษ** ในเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑ ขณะมีอายุได้ ๒๖ ปี ใช้เวลาเรียนเพียง ๓ ปีเศษ นับว่าเรียนจบได้เร็วมาก และเป็นคนไทยคนแรกที่เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง พระราชทานรางวัลให้เป็นเงินถึง ๕๐ ปอนด์

ในสมัยนั้นวิชาชีพทางกฎหมายในอังกฤษแยกเป็น ๒ แขนง แขนงหนึ่งคือ เนติบัณฑิต หรือบาร์ริสเตอร์ (Barrister) เป็นนักกฎหมายผู้ว่าต่างและแก้ต่างคดีแทนคู่ความในศาล อีกแขนงหนึ่ง คือ โซลิ-ซิเตอร์ (Solicitor) เป็นนักกฎหมายผู้ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่บุคคลที่มีปัญหาข้อกฎหมาย จัดทำนิติกรรม เช่น การซื้อขายและโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ ไม่มีสิทธิว่าต่างและแก้ต่างคดีแทนคู่ความยกเว้นในศาลแขวงที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีทุนทรัพย์ต่ำ การเรียนสำเร็จได้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษของขุนหลวงพระยา-ไกรสีฯ จึงมีความสำคัญและได้รับความเกรงใจมาก ในการพิจารณาคดีของคนในบังคับต่างประเทศที่ต้องขึ้นศาลกงสุลต่างประเทศในประเทศไทยขณะนั้น นอก-จากนี้การที่ท่านได้เลือกศึกษาวิชากฎหมายฮินดู กฎหมายมะหะหมัด กฎหมายโรมัน และกฎหมายระหว่างประเทศ ล้วนมีความ-สำคัญในการนำความรู้มาปรับปรุงและปฏิรูปกฎหมายไทย

กฎหมายไทยในขณะนั้น แม้จะมีการตราพระราชกำหนดกฎหมายต่างๆ ออกมามาก แต่กฎหมายตราสามดวงก็ยังเป็นกฎหมายหลัก ที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจาก*กฎหมายอินเดีย* ทางคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และกฎหมายจารีตประเพณีอื่นๆ *กฎหมายมะหะหมัด* เป็นกฎหมายมุสลิมเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกที่จำเป็นต้องใช้ให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีของท้องถิ่นภาคใต้ ส่วน*กฎหมายโรมัน* เป็นรากฐานและที่มาของกฎหมายในประเทศตะวันตก ที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เช่น ประมวล กฎ-หมายแพ่งฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน จึงเป็นความรู้สำคัญที่จะนำมาปรับปรุงกฎหมายไทยให้เป็นกฎหมายในระบบประมวลกฎหมายตามมาตรฐานสากล นอกจากนี้*กฎหมายระหว่างประเทศ* ในสมัยนั้นยังเป็นกฎหมายที่มีความลำเอียงให้ชาติมหาอำนาจเอาเปรียบชาติที่ด้อยกว่า เหล่านี้ล้วนเป็นความรู้อันสำคัญในการทำความเข้าใจและแก้ปัญหาระหว่างประเทศที่ไทยต้องเผชิญอยู่ในขณะนั้น

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ เนติบัณฑิตอังกฤษคนแรกของไทย ได้นำความรู้กลับมาใช้ปรับปรุงกฎหมายไทยและระบบงานศาลยุติธรรมอย่างคุ้มค่า และเป็นบุคคลที่มหาอำนาจตะวันตกที่เข้ามาติดต่อกับไทยในสมัยนั้นให้ความเกรงใจในความเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษของท่านอย่างแท้จริง

ตอนที่ ๒

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคำกล่าวกันว่ามีสำนักวิชาที่มีชื่อเสียง ๒ แห่ง แห่งหนึ่งคือสำนักด้านภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) อีกแห่งหนึ่งคือสำนักด้านกฎหมาย ของขุนหลวงพระยาไกรสีฯ (เปล่ง เวภาระ) ทั้งที่ท่านหลังนี้มีเวลาทำงานด้านกฎหมายรับใช้ประเทศชาติอยู่เพียง ๑๔ ปีเท่านั้น

รับราชการกรมท่า

เมื่อขุนหลวงพระยาไกรสีฯ จบการศึกษาเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษแล้ว ได้เดินทางกลับประเทศไทยทันที แล้วเข้ารับราชการใน*กรมท่า หรือกระทรวงการต่างประเทศ*ในปัจจุบัน เมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๑ ขณะอายุได้ ๒๖ ปี มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากฎหมายและทนายโกษาปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับราชทูตและกงสุลต่างๆ เช่น งานหนังสือโต้ตอบทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นำราชทูตและกงสุลเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แปลพระราชปฏิสันถารที่ทรงมีต่อราชทูตและกงสุลตลอดจนดูแลรับรองราชทูตและกงสุลในงานพระราชพิธีต่างๆ

ในปีต่อมา พุทธศักราช ๒๔๓๒ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **หลวงรัตนายัย์ติ** และได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ใช้ความรู้ทางกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศให้เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินโดยตรง เช่น เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยออกนั่งชำระและตัดสินความในศาลกงสุลต่างประเทศตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีที่ว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทำความเห็นชี้แจงเกี่ยวกับคดีของคนในบังคับต่างประเทศตามหลักกฎหมายไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ ทำหน้าที่ทนายของรัฐบาลไทยในการว่าต่างแก้ต่างคดีแพ่ง ซึ่งชำระความในศาลกงสุลต่างประเทศ และเป็นผู้เรียบเรียงคำตัดสินชั้นอุทธรณ์ ซึ่งอุทธรณ์มาจากศาลกงสุลต่างประเทศด้วย

รับราชการกระทรวงยุติธรรม

หลังการตั้งกระทรวงยุติธรรมในปลายปีพุทธศักราช ๒๔๓๔ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯได้ย้ายมารับราชการในตำแหน่ง*เจ้ากรมสารบบ* ของกระทรวงยุติธรรม ท่านได้จัดทำสารบบความโดยละเอียดขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นครั้งแรก

และได้คิดจัดทำแบบสารบบรายวัน สารบบรายเดือน แบบคำฟ้อง คำให้การ คำชี้สองสถานคำร้อง หมายเรียก หมายจับ หมายนัดชำระความ หนังสือประกัน ฯลฯ เพื่อใช้ในราชการกระทรวงยุติธรรม เป็นแบบฟอร์มราชการก่อนกระทรวงอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้เร่งรัดให้ตระลาการรีบส่งสำนวนความที่ค้างชำระอยู่ตามศาลต่างๆ มายังกระทรวงยุติธรรม แล้วจัดแยกความเหล่านั้นออกเป็น ความแพ่ง ความอาญา ความนครบาล ความอุทธรณ์ และความฎีกา เพื่อแจกจ่ายไปยังศาลต่างๆ ให้เร่งพิจารณาคดีความเหล่านั้นให้ยุติโดยเร็ว กล่าวได้ว่าท่านเป็นหลักสำคัญคนหนึ่งในการวางรากฐานระบบงานของกระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมของไทยในระยะเริ่มต้น

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ เป็นเจ้ากรมสารบบได้เพียง ๒ ปี ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ย้ายไปเป็นเจ้ากรมอัยการ เพื่อให้วางรากฐานการดำเนินงานอัยการแผ่นดินต่อไป

เป็นอธิบดีกรมอัยการคนแรก

กระทรวงยุติธรรมได้ตั้งกรมอัยการขึ้นในพุทธศักราช ๒๔๓๖ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ได้รับแต่งตั้งให้เป็น*เจ้ากรมอัยการ*หรืออธิบดีกรมอัยการคนแรก กรมอัยการนี้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงกรมต่างๆ เป็นทนายให้แก่หน่วยราชการและข้าราชการ เป็นผู้ร่างพระราชบัญญัติต่างๆ เป็นโจทก์ฟ้องผู้ละเมิดอาญาแผ่นดินและเป็นผู้แปลกฎหมายนานาประเทศเป็นภาษาไทย ท่านได้ฝึกอบรมพนักงานอัยการซึ่งขณะนั้นเรียกว่า *เนติบัณฑิตย์* ให้มีความรู้ในการปฏิบัติงานลักษณะใหม่ ได้คิดร่างกฎเสนาบดีและร่างพระราชบัญญัติต่างๆ เสนอเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายให้ตราไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดินหลายฉบับ

ในพุทธศักราช ๒๔๓๗ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นทนายของแผ่นดินในคดีสำคัญคดีหนึ่ง คือเป็นยกกระบัตรศาลหรือจ่าศาลพิเศษเพื่อชำระ **คดีพระยอดเมืองขวาง** ขุนนางผู้ซื่อสัตย์ของแผ่นดินไทย ในกรณีพิพาทดินแดนกับฝรั่งเศส ที่เรียกกันว่า *"เหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒"* และในปีเดียวกันนี้ ท่านก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น **"ขุนหลวงพระไกรสีสุภาวภักดีศรีมณฑาตุราชอำมาตยคณาการ"** *(สะกดการันต์ตามประกาศพระบรมราชโองการ หนังสือบางเล่มเขียนเป็น ขุนหลวงพระไกรสี สุภาวภักดีศรีมนธาตุราช อำมาตยคณาการ หรือ ขุนหลวงพระไกรสี สุภาภักดีศรีมันธาตุราช อำมาตยคณาการ)* อันเป็นบรรดาศักดิ์ข้าราชการฝ่ายตุลาการที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และมิใคร่จะได้ทรงพระกรุณา

วันที่ ๑๖ เมษายน ร.ศ. ๑๑๖

เล่ม ๑ ฉบับที่ ๑

การตั้งอธิบดีผู้พิพากษา ศาลพระราชอาญา

วันที่ ๙ เมษายน ร.ศ. ๑๑๖ เวลาเช้า ๙ โมง พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวรพินัดดาดิศ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พร้อมด้วยอธิบดีผู้พิพากษา และผู้พิพากษาทั้งปวง กับพวกเนติบัณฑิตย์ในกรมอัยการ และข้าราชการเจ้าพนักงานทั้งหลายในกระทรวงยุติธรรม ประชุมในศาลพระราชอาญา ในการตั้งขุนหลวงพระไกรสีสุภาวภัทดิศริมณฑาทุราช อำมาตยตรีนายการเจ้ากรมอัยการ ขึ้นเป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา มีเจ้านาย ข้าราชการชาวต่างประเทศ และมหาชนเป็นอันมากมาอยู่ในที่ประชุมด้วย คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงค์ราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรปรีชา เสนาบดีกระทรวงวัง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรปรีชา ข้าหลวงเดิมฑลกรุงเก่า พระยาเวียงไชย พระยา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งผู้ใดให้ใช้บรรดาศักดิ์นี้ดังกล่าวแล้ว จึงนับเป็นการพระราชทานเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ผู้มีวัยเพียง ๓๒ ปี ในขณะนั้น

งานสำคัญอื่นๆ ที่ท่านได้ปฏิบัติขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอัยการยังมีอีก เช่นเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการแก้ไขวิธีพิจารณาความของศาลในหัวเมือง ให้ใช้วิธีพิจารณาความอย่างใหม่ และให้มาขึ้นต่อกระทรวงยุติธรรม กับได้เป็นผู้ริเริ่มนำระบบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา

๓ ปีต่อมา พุทธศักราช ๒๔๔๐ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้ไปเป็น*อธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา* ทั้งพระราชทานกระบวนเกียรติยศหลวงแห่เชิญไปรับตำแหน่งใหม่ มีพิธีรับตำแหน่งโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน ประทับบนบัลลังก์พิพากษาในศาลพระราชอาญาคู่กับขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ซึ่งสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตอังกฤษทรงอ่านประกาศพระบรมราชโองการตั้งขุนหลวงพระไกรสีฯ (บรรดาศักดิ์ในขณะนั้น) เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา จากนั้นขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ถวายสัตย์สาบาน ปลัดกรมอัยการกล่าวอวยพรในนามของเหล่าเนติบัณฑิตย์ กรมอัยการ พิธีเข้ารับตำแหน่งใหม่ระดับเจ้ากรมเช่นนี้ไม่เคยมีมาก่อน ทั้งยังเป็นการเริ่มประเพณีให้ผู้พิพากษาถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับตำแหน่งอีกด้วย

และแล้วในวันที่ ๑๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๔๑ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเลื่อนบรรดาศักดิ์ขุนหลวงพระไกรสีฯ เป็น **"ขุนหลวงพระยาไกรสีสุภาวภักดิ์ศรีมณฑาตุราชอำมาตยคณาการ"** *(สะกดการันต์ตามประกาศพระบรมราชโองการ)* ด้วยวัยเพียง ๓๖ ปี การพระราชทานบรรดาศักดิ์ตำแหน่งดังกล่าวให้เป็นถึงชั้น *"พระยา"* นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งแก่ตัวขุนหลวงพระยาไกรสีฯ และวงการนักกฎหมายไทย

ตั้งโรงเรียนกฎหมาย

เพื่อจะให้ได้ผู้มีความรู้ทางกฎหมายมีจำนวนเพียงพอที่จะปฏิบัติงานในศาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชปรารภให้ตั้ง*โรงเรียนกฎหมาย* ขุนหลวงพระยา-

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติ และประกาศ

ซึ่งตั้งขึ้นในรัชกาลของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

เล่ม ๑

พลวงวัตนาญัตติ (เปลง)

อธิบดีกรมยุติการในกระทรวงยุติธรรม

เป็นผู้รวบรวมเอามาลงพิมพ์

ไว้เป็นสมุดเล่มเดียวกันเพื่อให้เป็น

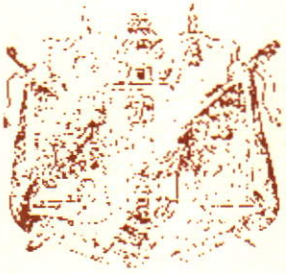
ประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิชาการ บ้านหม้อ

ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพฯ

ราคาเล่มละ ๙ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๒

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติและประกาศ ซึ่งตั้งขึ้นในรัชกาล

ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

เล่ม ๗

พุทธศักราช ๒๔๗๐ สุภาภักดิ์ศรีมันตราชา ข้าหลวงตรวจการ
(รุ่นก่อน) ม, ม, ท, ช, ว, ร, ม, รัฐมนตรี องคมนตรี
ข้าหลวงพิเศษประจำการ จัดการยุติธรรมในหัวเมืองฝ่ายเหนือ
จริมดี ผู้พิพากษาศาลพระราชอาญา สมามสถิตย์ยุติธรรมกรุงเทพฯ
เป็นผู้รวบรวมเอามาตรงพิมพ์ไว้เป็นสมุดเล่มเดียวกัน เพื่อ
ให้เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป

พิมพ์ที่โรงพิมพ์วิชาการ ถ้าหลวง ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพฯ

ราคาเล่มละ ๘ บาท

ปีวัดน โกสินทรศก ๑๑๙

ไกรสีฯ ได้จัดทำโครงการตั้งโรงเรียนกฎหมายสนองพระราชดำริ เปิดสอนได้ในพุทธศักราช ๒๔๔๐ มีลักษณะเป็นสถานศึกษากึ่งราชการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงรับสอนเป็นประจำ มีผู้ช่วยสอนคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ และพระยาประชากิจกรจักร *(แช่ม บุนนาค)* นักเรียนกฎหมายรุ่นแรกมีจำนวน ๑๐๐ คนเศษ มีผู้สอบไล่ได้ ๙ คนผู้สอบได้ที่ ๑ คือ นายลออ ไกรฤกษ์ ซึ่งภายหลังได้เป็นเจ้าพระยามหิธร

พิมพ์หนังสือกฎหมาย

การจัดพิมพ์หนังสือกฎหมายเป็นงานส่วนตัวชิ้นแรกที่ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ได้เริ่มจัดทำตั้งแต่เข้ารับราชการใหม่ๆ ยังมีบรรดาศักดิ์เป็น *หลวงรัตนายัปติ* เริ่มด้วยการออก *"หนังสือพิมพ์ธรรมสาตรวินิจฉัย"* ในพุทธศักราช ๒๔๓๕ แรกออกเป็นรายปักษ์ ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นรายสัปดาห์ เสนอข่าวคราวในวงการศาลกฎหมาย และเหตุการณ์บ้านเมืองที่สำคัญ โดยเฉพาะกรณีเหตุการณ์ ร.ศ.๑๑๒ และคดีพระยอดเมืองขวาง ผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยในศาลรับสั่งพิเศษ หนังสือพิมพ์ธรรมสาตรวินิจฉัยได้เสนอข่าวโดยละเอียด

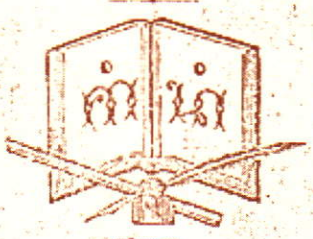
หนังสือชุดที่ ๒ ซึ่งทำชื่อเสียงให้ท่านมากที่สุด เพราะนักวิชาการในปัจจุบันได้ใช้ประโยชน์แพร่หลายด้วยมีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง คือ *หนังสือกฎหมายไทย* หรือ *กฎหมายรัชกาลที่ ๕* ด้วยการประกาศใช้กฎหมายใหม่ที่พิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ขณะนั้นยังมีลักษณะเป็นแผ่นปลิว ผู้จะรวบรวมเก็บรักษาได้ครบถ้วนมีน้อย ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ จึงรวบรวมพระราชบัญญัติและหมายประกาศต่างๆ ที่เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดิน ตั้งแต่ปีแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ คือจุลศักราช ๑๒๓๐ พุทธศักราช ๒๔๑๑ จนถึงรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘ พุทธศักราช ๒๔๔๓ รวมเป็นหนังสือ ๗ เล่ม และยุติเพียงนั้นด้วยท่านถึงแก่อนิจกรรม ไม่มีผู้ใดรวบรวมต่อ

หนังสือธรรมสาตรสมัย เป็นหนังสือชุดที่ ๓ ที่ท่านรวบรวมคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ออกเผยแพร่ พิมพ์เดือนละ ๒ ฉบับ ระหว่างรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖ พุทธศักราช ๒๔๔๑ จนถึงรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙ พุทธศักราช ๒๔๔๔ ด้วยท่านถึงแก่อนิจกรรมหนังสือธรรมสาตรสมัยนับเป็นต้นแบบของ*หนังสือธรรมสาร* ของหลวงดำรงธรรมสาร (มี ธรรมาชีวะ) และหนังสือ *คำพิพากษาศาลฎีกา* ในปัจจุบัน

เล่ม ๑ วันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือนเมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ กรุงเทพฯ ฉบับที่ ๑ มาตานบัย ๕๔ ๔ ปี

แจ้งความ

ออฟฟิซ สยามสมาคม วันอังคาร
วันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือนเมษายน
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ (เปล่ง เวภาระ)
และคุณหญิงทองคำ

ชีวิตครอบครัว

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ มีภรรยาคนแรกชื่อ จัน ครั้นภรรยาคนแรกถึงแก่กรรมจึงสมรสใหม่กับคุณหญิงทองคำ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๔ คน คือ ชื่นจิต *(หญิง)* สฤษดิลาภ *(ชาย)* ผ่องศรี *(หญิง)* และสฤษดิพร *(ชาย)* เฉพาะบุตรหญิงคนที่ ๓ นั้นได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระราชทานพระนามาภิไธย "เสาวภาผ่องศรี" ให้เป็นชื่อบุตรหญิงว่า "ผ่องศรี"

ถึงแก่อนิจกรรม

ปลายปีพุทธศักราช ๒๔๔๓ ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ เริ่มป่วยด้วยโรคมานกษัยถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๔๔ ขณะมีอายุเพียง ๓๙ ปี ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะหากท่านมีชีวิตยืนยาวต่อมาคงจะ

ทำคุณประโยชน์แก่วงการกฎหมายและศาลยุติธรรมได้อีกมาก แม้กระนั้นก็ดี ชั่วเวลาเพียง ๑๔ ปี นับแต่จบการศึกษาเนติบัณฑิตจากอังกฤษจนถึงแก่อนิจกรรม นอกจากตำแหน่งหน้าที่ราชการที่กล่าวมาข้างต้น ท่านยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีในสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) และเป็นองคมนตรีในสภาองคมนตรี (Privy Council) ทั้งได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยาอีกด้วย

ชีวประวัติของขุนหลวงพระยาไกรสีฯ บุคคลสำคัญผู้ควรแก่การสดุดีท่านนี้ คงจะไม่สมบูรณ์ หากมิได้บันทึกเหตุการณ์หลังจากท่านถึงแก่อนิจกรรมแล้วว่าครอบครัวของท่านได้นำศพบรรจุโลงมีอักษรจารึกที่โลงว่า *"ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ (เปล่ง)"* บรรจุไว้ที่วัดกัลยาณมิตร ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยยังมิได้ฌาปนกิจตามประเพณี ขณะนั้นบุตรของท่านยังเล็กมากคุณหญิงทองคำผู้ภรรยา แม้จะมีชีวิตต่อมาจนถึงแก่อนิจกรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ ก็มิได้บอกให้ผู้ใดทราบว่าศพของท่านเก็บรักษาไว้ ณ ที่ใด เป็นที่รู้ในหมู่วงญาติเพียงว่ายังมิได้ฌาปนกิจจนถึงงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในพุทธศักราช ๒๕๒๕ กระทรวงยุติธรรมจัดนิทรรศการแสดงภาพนักกฎหมายคนสำคัญๆ ในอดีตมีภาพขุนหลวงพระยาไกรสีฯ ด้วย จึงมีผู้มาแจ้งแก่กระทรวงยุติธรรมว่า ศพของท่านยังเก็บรักษาไว้ที่วัดกัลยาณมิตร แม้จะมีการฌาปนกิจล้างป่าช้ามาหลายครั้งแต่ทางวัดเห็นว่าท่านคงจะมีตำแหน่งเป็นขุนนางผู้ใหญ่ในอดีตจึงยังคงเก็บรักษาศพไว้จนกว่าทายาทจะมาพบ

ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ จึงได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส หลังจากเวลาผ่านไปถึง ๘๐ ปี ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเลื่อนเครื่องเกียรติยศประกอบศพ เป็นหีบทองลายสลัก ฉัตร และเครื่องประโคม ทั้งพระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร เป็นกรณีพิเศษ นับเป็นเกียรติยศแก่ขุนหลวงพระยาไกรสีฯ และทายาทของท่านอย่างหาที่สุดมิได้

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาโบราณ

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ เป็นผู้มีความสามารถอ่านและเขียนได้หลายภาษา ทั้งไทย ลาว มอญ พม่า เขมร บาลี สันสกฤต สิงหล อังกฤษและฝรั่งเศส จากคุณสมบัติของท่านทำให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพอพระทัย และทรงวินิจฉัยไว้ว่าท่านจะเป็นตัวแทนศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกชาวฝรั่งเศสต่อไปในภายหน้า และศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ก็ได้แสดงความสามารถของท่านจนได้รับการยกย่องว่า

เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการอ่านจารึกของประเทศไทย ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ เป็นบุตรของนายมีและนางชิม เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๔๐ ที่หมู่บ้านสำโรง จังหวัดพระตะบอง ซึ่งขณะนั้นเป็นของไทย ท่านได้ศึกษาภาษาเขมรในสำนักวัดนรา จังหวัดพระตะบอง แล้วได้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อศึกษาภาษาบาลีและภาษาไทย จากนั้นได้เข้ามาเรียนภาษาบาลีต่อที่วัดโมลีโลกยาราม จังหวัดธนบุรี แล้วย้ายมาอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๖๐ ท่านได้อุปสมบทเป็นภิกษุ อีก ๑ ปีต่อมาท่านก็สามารถสอบเปรียญธรรม ๓ ประโยคได้ ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๖๔ ท่านได้ลาสิกขาบทและมาอยู่ที่บ้านของศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ เริ่มทำงานที่หอพระสมุดวชิรญาณ โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เป็นผู้นำเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกของหอพระสมุดวชิรญาณ ท่านได้ทำงานเกี่ยวกับจดหมายเหตุเขมร-ไทย จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๔๗๓ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ซึ่งหอพระสมุดวชิรญาณจ้างเข้ามาทำงานด้านการอ่านจารึกภาษาโบราณ ได้เดินทางกลับประเทศฝรั่งเศส ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ จึงได้รับมอบหมายให้ทำงานด้านศิลาจารึกสืบมา ท่านทำงานด้วยใจรักและอุตสาหะ ทั้งยังขวนขวายหาความรู้ด้านภาษาเพิ่มเติมอยู่เสมอ อาจจะเป็นเพราะภาษิตประจำใจของท่านที่ว่า **“ถ้ารักวิชาต้องละความสุข ถ้ารักความสุขต้องละวิชา”** ทำให้ท่านเป็นผู้ใฝ่วิชา จนมีความรู้แตกฉานเพิ่มขึ้นอีกหลายภาษา คือรู้ภาษามลายู สามารถอ่านอักษรพฺราหฺมี สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช อักษรสันสฤต สมัยราชวงศ์ปัลลวะ อักษรขอมโบราณ ไทยใหญ่ ไทยโบราณ ไทยฝ่ายเหนือ ตังเกี๋ย โรมัน และอริยกะ

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ทำงานด้านจารึกอย่างมีระบบ โดยใช้ทั้งความรู้ด้านภาษา ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม

ศาสนา ฯลฯ มาประกอบกัน เพื่อให้ข้อความที่อ่านและแปลออกมานั้นถูกต้องเป็นที่เข้าใจ บางครั้งต้องค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมอธิบายเป็นเชิงอรรถด้วย ท่านจะเก็บงานที่ทำทุกครั้งไว้เป็นคู่มือสำหรับเปรียบเทียบข้อความหรือตัวอักษรกับงานชิ้นต่อๆ ไป การกระทำดังกล่าวนอกจากช่วยความจำแล้ว ถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาเปรียบเทียบศิลาจารึกแต่ละหลัก ด้วยความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาความของท่าน ทำให้พบคำที่ตีความผิดบางคำในศิลาจารึกหลักที่ ๑ *(จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช)* และได้แก้ไขให้ถูกต้องในเวลาต่อมา

ในระหว่างที่ประเทศไทยมีกรณีพิพาทกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้รับหน้าที่แปลข่าวภาษาเขมรให้แก่กรมประชาสัมพันธ์หรือกรมโฆษณาการขณะนั้น การกระจายเสียงภาคพิเศษด้วยภาษาเขมรนั้น ท่านต้องจัดรายการเขียนบทความโต้ตอบกับฝ่ายตรงข้ามและหาข่าวที่เหมาะสมมาแปลและออกกระจายเสียงเป็นภาษาเขมร ที่เป็นสีสันของรายการคือ ท่านได้แปลเนื้อเพลงปลุกใจของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ หลายเพลงเป็นภาษาเขมร โดยใช้ทำนองเดิมและเรียงร้อยคำภาษาเขมรให้สอดคล้องสัมผัสกันและฝึกหัดบุตรสาวของท่านให้ร้องเพลงในรายการภาคพิเศษภาษาเขมรนั้นด้วย

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้รับเชิญจากหลายหน่วยงานให้ร่วมเป็นกรรมการในงานวิชาการและเป็นผู้สอนภาษาเขมร ดังนี้

เป็นกรรมการชำระปทานุกรม-ภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๘๕

เป็นอาจารย์สอนภาษาเขมรและอ่านจารึก ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๒

เป็นอาจารย์สอนภาษาเขมรและอ่านจารึก ที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๗

เป็นอาจารย์สอนภาษาเขมร ที่คณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นกรรมการพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๕

เป็นกรรมการทำอภิธานในหนังสือวรรณคดีไทย ของสมาคมภาษาและ

หนังสือซึ่งได้เริ่มด้วยการอธิบายศัพท์ในหนังสือมหาชาติคำหลวง

ในฐานะอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยนั้น ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ เป็นที่เคารพรักของศิษย์ทุกรุ่น เพราะท่านใจดีไม่เคยโกรธใคร และไม่เคยเบื่อหน่ายที่จะถ่ายทอดวิชา ท่านจะยินดีมากถ้ามีนักศึกษาสนใจซักถามปัญหา หรือขอคำแนะนำเกี่ยวกับวิชาที่ท่านสอน ท่านเป็นคนสุภาพและยกย่องลูกศิษย์ทุกคน นอกจากนี้ยังเป็นคนตรงต่อเวลาไม่เคยมาสาย ในฐานะนักวิชาการ นอกจากงานที่ได้รับเชิญเป็นกรรมการดังกล่าวมาแล้ว ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้มีผลงานด้านอ่านและแปลจารึกเป็นจำนวนมาก และมีผลงานเรียบเรียงตำรา และผลงานแปลอีกหลายรายการ เช่น

๑. *หลักภาษาเขมร*

๒. *สันนิษฐานเทียบการเขียนอักษรไทย กับอักษรขอมในสมัยพ่อขุนราม-คำแหงมหาราช*

๓. *อักขรวิธีของพ่อขุนรามคำแหง*

๔. *อายตนิบาตภาษาเขมร*

๕. *เทียบภาษาไทยแบบเทียบศักราชต่างๆ*

๖. *ราชกำหนดกรุงกัมพูชา เรื่องการพระศพสมเด็จพระเจ้าศรีสวัสดิ์-พระเจ้ากรุงกัมพูชา* แปลจากภาษาเขมรเป็นภาษาไทยพิมพ์อยู่ในหนังสือชุด ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ เป็นภาคที่ ๒๐

๗. *อธิบายที่มาของคำในภาษาไทยโดยเฉพาะคำที่มาจากภาษาเขมร* ๖๑ คำ ลงพิมพ์ใน วารสารสามทหาร ในชื่อเรื่องฝากให้คิด ตั้งแต่ฉบับที่ ๑ เล่ม ๑ เดือนธันวาคม ๒๕๐๔ จนถึงเล่ม ๑๑ เดือนตุลาคม ๒๕๐๕ คำที่ท่านอธิบายเป็นคำที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยต่างๆ ของไทย และคำที่ปรากฏในศิลาจารึกต่างๆ หรือบางคำก็เป็นคำที่ใช้กันโดยทั่วๆ ไป

ด้านชีวิตครอบครัว ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้สมรสกับนางสาวสุมนา ทองคำเวช เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗ มีบุตรและธิดารวมกัน ๗ คน ภรรยาของท่านถึงแก่กรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๑ ท่านจึงต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาตามลำพัง มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไม่เน้นวัตถุนิยม เวลาว่างท่านชอบแต่งกาพย์กลอนหรือเพลง มีบทหนึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านรักภาษาไทยมาก มีความว่า

"ภาษาไทย แต่ละคำ ล้วนล้ำลึก
เป็นประทีป ส่องสว่าง กระจ่างตา
จะประกอบ กิจการ งานทั้งปวง
จงเล่าเรียน เพียรมานะ อย่าละวาง

ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ เกษียณอายุราชการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางโบราณคดีจากมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๑ และได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ ท่านได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นบำเหน็จในราชการ ดังนี้

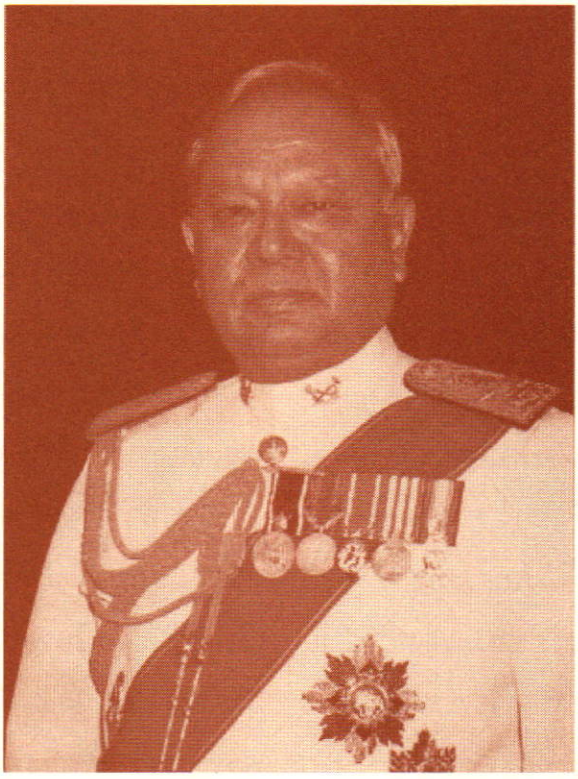
๑. เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

ใช้บันทึก สรรพศาสตร์ ตามปรารถนา
เกิดปัญญา รอบรู้ ทุกลู่ทาง
ก็ลุล่วง สารพัด ไม่ขัดขวาง
จะเป็นทาง เชิดชู กู้เกียรติเอย"

๒. เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

๓. เหรียญจักรพรรดิมาลา

พุทธศักราช ๒๕๑๒ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ได้ถึงแก่กรรมอย่างสงบด้วยโรคหัวใจวาย ณ บ้านพักเลขที่ ๒๐ ตรอกมะยม ถนนจักรพงษ์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ อายุได้ ๗๒ ปี ๔ เดือน ๑๐ วัน ได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ ฌาปนสถานวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ ผู้ก่อตั้ง วางรากฐาน และพัฒนาหน่วยงานการท่องเที่ยวของไทย

นางสาววนิดา สถิตานนท์

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพราะเกี่ยวข้องกับธุรกิจหลายสาขาและคนจำนวนมาก ได้แก่ โรงแรม บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ภัตตาคาร การคมนาคมขนส่ง ร้านค้าของที่ระลึก แหล่งท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรม ที่ก่อให้เกิดงานอาชีพหลายสาขา

หลายระดับและกระจายไปทุกแห่งที่นักท่องเที่ยวไปถึงแม้ผู้ที่มิได้พบปะกับนักท่องเที่ยวโดยตรงก็สามารถได้รับผลจากการท่องเที่ยวด้วยเช่น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพักในโรงแรมรับประทานอาหารเช้า ถ้านักท่องเที่ยวคนหนึ่งรับประทานไข่ไก่หนึ่งฟอง นักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งล้านคนจะรับประทานไข่ไก่หนึ่งล้านฟอง ผลจะเกี่ยวโยงไปถึงคนเลี้ยงไก่ คนขายไข่ไก่ หรือถ้ามีการก่อสร้างที่พักนักท่องเที่ยวก็จะเกิดงานก่อสร้าง เกี่ยวโยง ถึงสถาปนิก วิศวกร มัณฑนากร และ คนงานก่อสร้าง *ผู้ที่เล็งเห็นประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับจากการท่องเที่ยวเมื่อห้าสิบกว่าปีที่แล้วได้แก่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้ที่ก่อตั้ง วางรากฐาน และพัฒนาหน่วยงานการท่องเที่ยวของไทยขึ้นเป็นทางการได้แก่ พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์*

พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นบุตร พันเอก หลวงชัยรณฤทธิ์ (ชิต จารุวัสตร์) และนางวาส จารุวัสตร์ จบการศึกษามัธยมปีที่ ๘ โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ โรงเรียนเท็ฒนิคทหารบก รุ่นที่ ๒ โรงเรียนเสนาธิการทหารบกไทย โรงเรียนเสนาธิการทหารบกอังกฤษ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรรุ่นที่ ๔ และได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ในด้านครอบครัวได้สมรสกับทันตแพทย์หญิงลัดดา จารุวัสตร์ มีบุตรชาย ๒ คน บุตรหญิง ๑ คน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ในระหว่างที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลวอเตอร์รีด สหรัฐอเมริกา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกำลังตื่นตัวในยุโรปและสหรัฐอเมริกา จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ติดตามเรื่องราวแล้วมีความเห็นว่าประเทศไทยมีปัจจัยที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เพราะมีวัดวาอารามที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่น่าสนใจ มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนตามลำน้ำเจ้าพระยาที่สุขสงบ และที่สำคัญคือคนไทยมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้มาเยือน ฉะนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ภายหลังจากการจัดตั้งรัฐบาลของคณะปฏิวัติ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว จึงจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นโดยประกาศ

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๐๒ และได้แต่งตั้ง พลเอก สุรจิต จารุเศรณี เป็นผู้อำนวยการองค์การ แต่พลเอก สุรจิต จารุเศรณี ได้ลาออกโดยยังไม่ได้จัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้น ที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามพระราชกฤษฎีกาข้างต้น โดยความเห็นชอบของนายกรัฐมนตรี ได้มีมติแต่งตั้ง**พลเอกเฉลิมชัย จารุวัสตร์ (ขณะนั้นเป็นพันเอก) เป็นผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวคนแรก** เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓ กำหนดให้จัดตั้งองค์การและเปิดดำเนินงานให้ได้ภายใน ๓ เดือน

การเปิดดำเนินงานภายใน ๓ เดือนนั้น พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ ได้สำรวจตรวจหาอาคารสถานที่ พบว่าอาคารเดิมของกรมการศาสนาที่ถนนศรีอยุธยาว่างอยู่จึงขอใช้เป็นที่ทำการ ส่วนบุคลากรในชั้นแรกได้โอนย้ายพนักงานสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนงานหนึ่งในกรมประชาสัมพันธ์จำนวน ๑๔ คน มาปฏิบัติงาน กับขอยืมตัว พลตรี สิริศักดิ์ สุนทโรวาท (ขณะนั้นเป็นพันเอก) จากกระทรวงกลาโหมมาช่วยปฏิบัติงานด้วย แล้วทำพิธีเปิดสำนักงานเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เป็นประธานพิธี ได้เชิญคณะทูตานุทูตและบุคคลสำคัญทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาร่วมพิธีเปิดสำนักงานเพื่อรับทราบถึงการเริ่มต้นและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างเป็นทางการ

เมื่อเปิดสำนักงานองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งมีชื่อย่อว่า อ.ส.ท ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ นั้น อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังเป็นอุสาหกรรมใหม่และแปลกสำหรับคนไทย เพราะคนทั่วไปคุ้นกับคำว่า “อุตสาหกรรม” ที่เป็นโรงงานผลิตสิ่งของเครื่องใช้เครื่องอุปโภคบริโภค การที่ อ.ส.ท นำคำว่า *“อุตสาหกรรมท่องเที่ยว”* มาใช้ก็เพื่อให้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Tourist Industry” และเห็นว่าน่าจะใช้ได้เพราะ “อุตสาหกรรม” แปลว่า “งานที่ทำด้วยความอุตสาหะ”

โดยที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่เข้าใจและยอมรับว่าจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงเป็นงานที่ยากลำบากทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในประเทศนั้นจะต้องทำให้คนไทยเข้าใจและทราบถึงประโยชน์ที่ทุกคนสามารถมีส่วนมีสิทธิ์ และมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ ส่วนในต่างประเทศนั้นจะต้องให้ชาวต่างประเทศรู้จักประเทศไทย คนไทย และวัฒนธรรมไทยอย่างถูกต้อง งานลำดับแรกๆ ที่พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ จัดทำคือ ตราสัญลักษณ์ของ อ.ส.ท ที่จะสื่อให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จัก ท่านเล่าว่าระหว่างที่กำลังคิดออกแบบตราสัญลักษณ์นั้นเป็นช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ เรื่อง *"๘๐ วันรอบโลก"* ออกฉายและได้รับความนิยมไปทั่วโลก ตัวเอกในภาพยนตร์เรื่องนี้ซึ่งแสดงโดย เดวิด นิเวน (David Niven) ท้าพนันเดินทางรอบโลกภายใน ๘๐ วัน การเดินทางในสมัยนั้นยังไม่ได้สะดวกรวดเร็วอย่างในปัจจุบัน บางช่วงต้องเดินทางโดยทางเกวียน เมื่อเดินทางไปถึงประเทศไหนผู้สร้างภาพยนตร์ก็ฉายให้เห็นสถานที่เด่นๆ หรือเทศกาลสำคัญของประเทศนั้น เมื่อตัวเอกของเรื่องเดินทางถึงประเทศไทย ภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์คือ พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามและเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ในแม่น้ำเจ้าพระยา พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ เล่าว่าทำให้เกิดความคิดว่าจุดเด่นของประเทศไทย ที่ฝรั่งเห็นคือ พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามและเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ซึ่งสง่างาม จึงนำ **ภาพพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามและภาพคล้ายเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ในแม่น้ำเจ้าพระยา**บรรจุลงในวงกลมเติมรูปคล้ายเครื่องบินบนท้องฟ้าเบื้องหลังพระปรางค์แสดงถึงการเดินทางมาจากต่างประเทศ แล้วทำรูปวงกลมซ้อนเป็นกรอบบรรจุชื่อย่อขององค์การ คือ อ.ส.ท ไว้ด้านบน ชื่อภาษาอังกฤษ "TOURIST ORGANIZATION. THAILAND" ไว้ด้านล่าง แล้วใช้เป็นตราของหน่วยงาน กับประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ ลงวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ตราสัญลักษณ์นี้ได้ใช้เป็นตราของหน่วยงานตลอดมา เมื่อองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเปลี่ยนฐานะเป็น "การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย" (TOURISM AUTHORITY OF THAILAND) ใช้ชื่อย่อว่า "ททท." เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ตราเครื่องหมายนี้ก็ยังคงใช้รูปแบบเดิม เพียงแต่เปลี่ยนตัวอักษรที่ขอบวงกลมเท่านั้น

งานลำดับแรกๆ อีกอย่างหนึ่งที่พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ ริเริ่มไว้คือ

Holiday time
in
THAILAND
JUNE 1960

Welcome to
THAILAND

CHIANGMAI
THAILAND

ออกวารสารเผยแพร่ประเทศไทย วารสารภาษาไทยออกเป็นรายเดือน ชื่อ “อนุสาร อ.ส.ท” เผยแพร่ความรู้เรื่องการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวและศิลปวัฒนธรรม ฉบับปฐมฤกษ์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ออกเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑.๕๐ บาท ได้พิมพ์ติดต่อมาโดยตลอดและเพิ่มจำนวนพิมพ์มากขึ้น จนปัจจุบันพิมพ์เดือนละ ๑๐๐,๐๐๐ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๗๕ บาท เผยแพร่มาเป็นปีที่ ๔๙ นับเป็นวารสารการท่องเที่ยวของไทยที่มีอายุยืนที่สุดขณะนี้ ส่วนวารสารภาษาอังกฤษ ได้ออกวารสาร HOLIDAY TIME IN THAILAND เป็นรายเดือน และวารสาร THAILAND TRAVEL TALK เป็นรายปักษ์ ต่อมาเมื่อ อ.ส.ท จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ภาษาต่างประเทศขึ้นจำนวนมากและหลายภาษาแล้วจึงระงับการออกวารสารภาษาต่างประเทศ

นอกจากนี้ได้จัดทำโปสเตอร์โฆษณาประเทศไทย โปสเตอร์แผ่นแรกของ อ.ส.ท เป็น**รูปนางละครสวมชฎา** ได้ส่งเข้าประกวดในการประกวดของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคเอเชียและแปซิฟิก ได้รับรางวัลที่ ๑ ต่อมาสายการบินแพนอเมริกันแอร์เวย์ส ขออนุญาตนำไปโฆษณาสายการบิน โปสเตอร์นี้จึงได้เผยแพร่ไปทั่วโลก สื่อโฆษณาอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ภาพยนตร์สารคดีท่องเที่ยว ได้จัดทำภาพยนตร์สารคดีท่องเที่ยวมีเสียงบรรยายเป็นภาษาอังกฤษชื่อ “DESTINATION THAILAND” ได้ส่งเข้าประกวดในการประกวดของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งมีผู้ส่งเข้าประกวดถึง ๕๔ ประเทศ ประเทศไทยได้รับรางวัลที่ ๑ ต่อมาได้ส่งเข้าประกวดอีก ๒ เรื่อง ก็ได้รับรางวัลที่ ๑ อีกทั้ง ๒ เรื่อง มีผลดีในการโฆษณาประเทศได้อย่างกว้างขวาง พร้อมกันนั้นก็ได้นำ อ.ส.ท เข้าเป็นสมาชิกองค์การ สมาคม สหพันธ์ สโมสรต่างๆ ที่เป็นหน่วยงานระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จัก และได้รับสิทธิประโยชน์ทั้งในด้านการเผยแพร่ การพัฒนา และวิชาการ กับได้เปิดสำนักงาน อ.ส.ท ในประเทศและต่างประเทศหลายแห่ง

พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ ได้สร้างบุคลากรทางการท่องเที่ยว โดย อ.ส.ท ร่วมกับสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เปิดอบรมมัคคุเทศก์ พนักงานภัตตาคาร

และพนักงานโรงแรมขึ้นในทุกภาคของประเทศ เปิดหลักสูตรวิชาการท่องเที่ยวและโรงแรมในหลายมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดใดหรือภาคใด ท่านจะจัดสัมมนาผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้รับทราบพร้อมทั้งขอความเห็นและความต้องการทำนอง *"ประชาพิจารณ์"* ก่อนเสมอ ได้เริ่มการโฆษณาที่ปัจจุบันเรียกว่า *"โรดโชว์"* ในต่างประเทศ ก่อนที่จะมีหน่วยงานใดจัดทำ ท่านเป็นผู้อำนวยการ อ.ส.ท จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ จึงลาออกไปบริหารศูนย์การค้าสยามที่เป็นแบบนานาชาติแห่งแรกของไทย และมีอาคารจอดรถสยามที่ควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์แห่งแรกสามารถจอดรถได้มากที่สุดในเวลานั้น

พลเอก เฉลิมชัย จารุวัสตร์ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยมีโอกาสได้ชื่นชมความสำเร็จของการท่องเที่ยวของประเทศที่ได้พัฒนาอย่างกว้างขวาง ได้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนทั้งระยะสั้นๆ และระดับมหาวิทยาลัยมีการลงทุนมหาศาล มีผู้ประกอบอาชีพในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำนวนมาก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้ามาโดยตลอดจนเป็นรายได้หลักของประเทศ

๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๒

หมายเหตุ

"รูปคล้ายเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์" ใช้ถ้อยคำตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๖ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๐ ตอนที่ ๙๘ วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๖

อำมาตย์โท พระช่วงเกษตรศิลปการ (ช่วง โลจายะ) ผู้ทรงคุณวุฒิและปูชนียบุคคลทางการเกษตร

นางจารุดี ผลประการ

บุคคลผู้ทรงความรู้ความสามารถได้รับการยกย่องจากวงการให้เป็นหนึ่งใน "ทหารเสือ" และจากสถานศึกษาให้เป็น "ปูชนียบุคคล" ทางการเกษตรของประเทศบุคคลผู้นั้นคือ อำมาตย์โท พระ-ช่วงเกษตรศิลปการ (ช่วง โลจายะ)

กำเนิด

อำมาตย์โท พระช่วงเกษตรศิลปการ มีนามเดิมว่า ช่วง โลจายะ เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๔๒ ที่บ้านแซ่ ตำบลพระประแดง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นบุตรคนเล็กในจำนวนบุตร ๒ คน ของเรือเอกหลวงศรีพลแผ้ว (ขาว โลจายะ) กับนางทองหยอด โลจายะ

ประวัติการศึกษาในประเทศ

ในวัยเยาว์ พระช่วงเกษตรศิลปการได้เล่าเรียนในชั้นประถม ๑ ถึงประถม ๓ ที่โรงเรียนวัดทรงธรรม อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้เรียนต่อในชั้นมัธยม ๑ ถึงมัธยม ๓ ที่โรงเรียนมัธยมวิทยาวัดสุทัศน์ จังหวัดพระนคร

จากนั้นท่านได้ไปศึกษาต่อในชั้นมัธยม ๔ ถึงมัธยม ๘ ที่โรงเรียนวัดราชบูรณะ ซึ่งต่อมาคือ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ในแผนกภาษาอังกฤษ โดยมีครูเป็นนักเรียนนอกและครูฝรั่งสอนเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด

พระช่วงเกษตรศิลปการ เป็นคนเรียนเก่งสอบชั้นมัธยม ๔ ได้คะแนนยอดเยี่ยม จึงได้รับเกียรติให้นั่งเรียนที่โต๊ะแห่งเกียรติยศหน้าชั้น

ท่านชอบดนตรีจึงได้สมัครเรียนซออู้จนสามารถเข้าวงและออกโรงเล่นตามงานได้ แต่การเล่นดนตรีทำให้การเรียนของท่านตกต่ำลง ท่านจึงเลิกเล่นดนตรีและกลับมาทำคะแนนนำหน้าได้เช่นเดิมตลอดมาจนจบชั้นมัธยม ๘

เมื่อจบชั้นมัธยม ๘ ในปลายปีพุทธศักราช ๒๔๖๐ พระช่วงเกษตรศิลปการได้สมัครเป็นครูฝึกสอนเพื่อเตรียมตัวสอบชิงทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ ท่านได้รับเงินเดือน ๓๐ บาท ในการเป็นครูฝึกสอนชั้นมัธยม ๕ ถึงมัธยม ๘

ประวัติการศึกษาต่อต่างประเทศ

พุทธศักราช ๒๔๖๒ พระช่วงเกษตรศิลปการ สอบชิงทุนกระทรวงธรรมการได้ไปศึกษาวิชาในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ขณะนั้นเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ ท่านจึงถูกส่งไปฝากเรียนที่ประเทศฟิลิปปินส์ก่อน ครั้งแรกท่านได้ไปศึกษาทางสาขาช่าง แต่ต่อมาก็ได้ย้ายไปศึกษาที่คณะเกษตร มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ (ยู.พี.) ที่เมืองลอสบานโยส

พระช่วงเกษตรศิลปการ ศึกษาอยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้ ๒ ปี ก็ได้ไปศึกษาต่อชั้นปีที่ ๓ ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา ศึกษาอยู่ ๔ ปี ก็ได้ปริญญาตรีและปริญญาโททางด้านการเกษตร (เลี้ยงสัตว์) ในพุทธศักราช ๒๔๖๗ ท่านเป็นผู้เรียนสำเร็จปริญญาโททางเกษตรคนที่ ๒ ของประเทศสยาม

งานราชการและงานราชการกรณีพิเศษ

หลังจากจบการศึกษาปริญญาโทจากประเทศสหรัฐอเมริกาในพุทธศักราช ๒๔๖๗ และได้กลับมาเป็นอาจารย์ประจำกระทรวงธรรมการแล้ว พระช่วงเกษตรศิลปการ ก็ได้ปฏิบัติงานราชการทางการเกษตรและงานราชการพิเศษต่าง ๆ มาโดยลำดับทั้งเมื่อยังไม่เกษียณอายุราชการและเมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว กล่าวคือ

งานราชการ

- พุทธศักราช ๒๔๖๘-๒๔๖๙ เป็นอาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และที่ตำบลทับกวาง จังหวัดสระบุรี ตามลำดับ จังหวัดละ ๑ ปี

- พุทธศักราช ๒๔๗๑-๒๔๗๒ เป็นอาจารย์วิทยาศาสตร์โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย (ผู้กำกับคณะ) ตามลำดับโรงเรียนละ ๑ ปี

- พุทธศักราช ๒๔๗๓-๒๔๗๕ เป็นผู้ฝึกสอนวิชากสิกรรมแก่นายทหารชั้นผู้บังคับกองร้อยในกระทรวงกลาโหม และหัวหน้าแผนกกองเสบียงอาหารสัตว์ และเลขานุการคณะกรรมการปรับปรุงพันธุ์ม้ากองทัพบก

- พุทธศักราช ๒๔๗๖-๒๔๘๑ พระช่วงเกษตรศิลปการได้ก่อตั้งสถานีทดลองกสิกรรม ภาคพายัพ ห้วยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ขึ้น และท่านได้เป็นหัวหน้าสถานีทดลองดังกล่าว ท่านได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม ห้วยแม่โจ้ โรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรม ห้วยแม่โจ้ และเป็นอาจารย์ใหญ่ของทั้ง ๒ โรงเรียน ต่อมาเมื่อได้มีการตั้งวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้ พระช่วงเกษตรศิลปการก็ได้เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัย

ผลงานการบุกเบิกก่อตั้งสถาบันการศึกษาทางเกษตรที่แม่โจ้ ทำให้พระช่วงเกษตรศิลปการได้รับการยกย่อง

ให้เป็น **"บิดาเกษตรแม่โจ้"** ดังข้อความที่จารึกไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์ของท่าน และอีกข้อความหนึ่งที่ว่า **"ไม่มีพระช่วงฯ ไม่มีแม่โจ้"**

- พุทธศักราช ๒๔๘๑-๒๔๙๑ เป็นอธิบดีกรมเกษตรและกรมประมง กระทรวงเกษตราธิการ คณบดีคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง รักษาการอธิบดีกรมปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ และรัฐมนตรีกระทรวงเกษตราธิการ (ครั้งที่ ๑) โดยลำดับ

- พุทธศักราช ๒๔๙๒-๒๔๙๔ เป็นรัฐมนตรีกระทรวงเกษตราธิการ (ครั้งที่ ๒) สมาชิกวุฒิสภา นายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน โดยลำดับ

- พุทธศักราช ๒๔๙๗ เป็นผู้จัดการบริษัทประกันภัย สากลประกันภัย (ในเครือธนาคารเกษตร) และกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารเกษตร (ธนาคารกรุงไทยปัจจุบัน)

- พุทธศักราช ๒๔๙๙-๒๕๐๒ เป็นทูตฝ่ายวัฒนธรรมและผู้ดูแลนักเรียนไทยประจำประเทศสหรัฐอเมริกา

- พุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๔ เป็นผู้อำนวยการไร่ เอส.อาร์. บางละมุง จังหวัดชลบุรี

- พุทธศักราช ๒๕๐๖ กรรมการบริหารและผู้อำนวยการวิทยาลัยพาณิชย์ของสมาคมพ่อค้าไทย

- พุทธศักราช ๒๕๑๘-๒๕๒๑ นายกสภาสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร (แม่โจ้) จังหวัดเชียงใหม่

งานราชการกรณีพิเศษ

- พุทธศักราช ๒๔๘๕ เป็นประธานคณะกรรมการส่งเสริมการเกษตรและการค้า (ส.ก.ค.) นายกสมาคมส่งเสริมการเลี้ยงไก่แห่งประเทศไทย กรรมการอุตสาหกรรมโรงงานน้ำตาลและจัดตั้งโรงงาน กรรมการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง กรมประชาสงเคราะห์ กรรมการที่ปรึกษาองค์การทหารผ่านศึก ประธานคณะกรรมการเจรจาซื้อโรงงานยาสูบ (จากบริษัท บี.เอ.ที)

- พุทธศักราช ๒๔๙๑ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทยเข้าร่วมประชุมองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ณ กรุงวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา

- พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นกรรมการป้องกันราชอาณาจักร กรรมการสถาบันพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกรรมการองค์การข้าว กระทรวงเศรษฐการ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้ตั้งฉายาให้พระช่วงเกษตรศิลปการและผู้มีคุณูปการอย่างยิ่งต่อวงการเกษตรและสถาบันการศึกษาทางการเกษตร อีก ๒ ท่าน ซึ่งได้ทำงานร่วมกันมาโดยตลอด คือ **หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ (ทองดี เรศานนท์) และ**

หลวงอิงคศรีกสิการ (อินทรี จันทรสถิตย์) เป็น "สามทหารเสือแห่งการเกษตร"

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้สร้างอนุสาวรีย์ เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของปูชนียบุคคลทั้ง ๓ ท่าน และได้มีการวางพวงมาลาคารวะทุกปี ในวันคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัย

พระช่วงเกษตรศิลปการมีปรัชญาในการสร้างงาน สร้างคน คือ

- มีความรัก ความสามัคคีเป็นครอบครัวหนึ่งเดียวกัน
- สร้างเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีให้แก่หมู่คณะด้วยผลงาน
- มีการกีฬาดี
- เชิดชูประเพณี ผูกพันทางใจเป็นสายใยของ "ลูกแม่" เดียวกัน

ยศและบรรดาศักดิ์

พระช่วงเกษตรศิลปการได้รับพระราชทานยศรองอำมาตย์เอก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ **หลวงช่วงเกษตรศิลปการ** เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๙ ในพุทธศักราช ๒๔๗๕ ท่านได้รับพระราชทานยศ อำมาตย์โทและได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น **พระช่วงเกษตรศิลปการ** ซึ่งเป็นการพระราชทานบรรดาศักดิ์รุ่นสุดท้ายก่อนมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พระช่วงเกษตรศิลปการได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุด คือ ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.) เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ และมหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.) เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔

เกียรติคุณอื่น ๆ ที่ท่านได้รับคือ

- พุทธศักราช ๒๔๙๔ ได้รับเหรียญตราและสายสะพายชั้นสูงของประเทศสเปน โดยจอมพลฟรังโก ผู้นำประเทศสเปน เป็นประธานมอบให้
- พุทธศักราช ๒๕๐๖ ได้รับประกาศเกียรติคุณนิสิตเก่าดีเด่นของมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้รับโล่นิสิตเก่าดีเด่นของสมาคมศิษย์เก่าคณะเกษตรมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ โดยประธานาธิบดีมาร์กอส เป็นประธานมอบ
- พุทธศักราช ๒๕๐๗ ได้รับพระราชทานปริญญากิตติมศักดิ์ (กิตติมศักดิ์) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้รับพระราชทานปริญญาเทคโนโลยีการเกษตรดุษฎีบัณฑิต (กิตติมศักดิ์) จากสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

- พุทธศักราช ๒๕๒๗ ได้รับโล่เกียรติคุณในฐานะได้รับเกียรติให้เป็นนักวิทยาศาสตร์อาวุโสผู้มีผลงานดีเด่นของประเทศไทย โดยสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มอบให้ในวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ ๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

ครอบครัว

พระช่วงเกษตรศิลปการได้สมรสกับนางสาวสำอาง ไรวา บุตรสาวคหบดีแห่งบ้านคลองมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร มีบุตรชาย-หญิง ทั้งสิ้น ๖ คน

อนิจกรรม

พระช่วงเกษตรศิลปการถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ สิริอายุได้ ๘๙ ปี

๑๔ กันยายน ๒๕๕๒

ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี
บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย

นางสายไหม จบกลศึก

ความรู้เกี่ยวกับ "วิชาก่อนประวัติศาสตร์" เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๔ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนักมานุษยวิทยาชาวสวิตเซอร์แลนด์ คือ ศาสตราจารย์ ฟริทซ์ สารสิน กับหลานชาย ชื่อ นายรอด อิเซลิน เดินทางเข้ามาตรวจหาเครื่องมือของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่ภาคเหนือ ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และภาคกลางที่จังหวัดลพบุรี เล่าว่าเครื่องมือของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่ค้นพบนั้นเป็น

วัฒนธรรมสมัยหินกลาง อายุประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปี ความรู้จากการสำรวจครั้งนั้นยังไม่ทำให้มีผู้สนใจวิชาก่อนประวัติศาสตร์

ครั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๖-๒๔๘๗ ศาสตราจารย์เอส. อาร์. วัน เฮเกอรเร็น นักโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ชาวเนเธอร์แลนด์ทำงานอยู่ที่ประเทศอินโดนีเซีย ถูกทหารญี่ปุ่นจับเป็นเชลยศึกนำตัวมาสร้างทางรถไฟ "สายมรณะ" ที่บริเวณบ้านเก่า ตำบลจระเข้เผือก อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเครื่องมือหินกรวดยุคหินกลาง ประมาณอายุ ๕๐๐,๐๐๐ ปี ตามแนวที่สร้างทางรถไฟหลายชิ้น เมื่อสงครามยุติ ศาสตราจารย์ เฮเกอรเร็น ได้เดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา นำเครื่องมือหินไปด้วย ๗ ชิ้น และมอบให้เป็นสมบัติแก่ พิพิธภัณฑ์พีบอดี มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด พร้อมทั้งเขียนบทความเผยแพร่เกี่ยวกับเครื่องมือหินที่พบ นำลงพิมพ์ในวารสารหลายฉบับ ตั้งชื่อเรื่องว่า *"ขวานหินจากรถไฟสายมรณะ" "การค้นพบยุคหินในประเทศสยาม"* และ *"การค้นพบเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศสยาม"* ผลงานดังกล่าวเป็นผลให้นายคาร์ล จี. ไฮเดอ ได้รับทุนเชลดอน (Sheldon Travelling Fellowship) เดินทางมาสำรวจเรื่องเกี่ยวกับก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดกาญจนบุรี ในเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ เป็นการสำรวจบนพื้นผิวดินอย่างเดียว ได้เครื่องมือมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์เป็นหินกรวด ๑๐๔ ชิ้นโดยมิได้มีการขุดชั้นดิน ข้าราชการกรมศิลปากร ที่เข้าร่วมในการสำรวจกับคณะของนายคาร์ล จี. ไฮเดอ ครั้งนั้น คือ **ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี**

สารคดีก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ได้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในทวีปยุโรป จึงเป็นสื่อช่วยให้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับโบราณคดีสาขาก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมากขึ้น เป็นผลให้กระทรวงศึกษาธิการแห่งประเทศเดนมาร์ก ขอส่งคณะสำรวจเข้ามาสำรวจเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ในพุทธศักราช ๒๕๐๓ อันเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

งานโบราณคดีสาขาก่อนประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อการศึกษาเรื่องราวของมนุษยชาติอย่างยิ่ง เป็นงานที่มีลักษณะ

เป็นวิชาสากล ซึ่งเป็นความรู้ร่วมกันของคนทั้งโลก จึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่สำหรับแวดวงวิชาการในประเทศไทย กล่าวได้ว่า เพิ่งเริ่มต้นศึกษาอย่างจริงจังเมื่อ ๔๐ กว่าปีมานี้เอง และผู้ที่ทำหน้าที่บุกเบิก ศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในวิชาก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยออกไปจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในวงการโบราณคดีโลกอย่างดี คือ**ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี** ซึ่งมีผลงานอันเป็นคุณูปการใหญ่หลวงต่อประเทศชาติ ประวัติของท่านบ่งบอกถึงความเป็นปราชญ์ เป็นนักค้นคว้า เป็นนักวิชาการ เป็นครูอาจารย์ที่ควรแก่การเป็นแบบอย่าง

ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๕ ในรัชกาลที่ ๖ ที่ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสวรรคโลก (เมื่อครั้งยังเป็นจังหวัดสวรรคโลก) จังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน เป็นบุตรนายเชยและนางชะอุ่ม อยู่ดี สกุลเดิมของมารดา คือ เอมะสุวรรณ บิดารับราชการเป็นเสมียนหอทะเบียนที่ดินจังหวัดสวรรคโลก และต่อมาย้ายไปเป็นเสมียนเอก หอทะเบียนที่ดินจังหวัดจันทบุรี เริ่มเข้าศึกษาตั้งแต่อายุได้ ๗ ปี ที่โรงเรียนประจำจังหวัดจันทบุรี โรงเรียนศรียานุสรณ์ และโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๑ ปีรุ่งขึ้นเข้ามาเรียนต่อ ชั้นมัธยมปีที่ ๗- ๘ ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ซึ่งแบ่งการเรียนออกเป็น ๓ แผนก คือ แผนกวิทยาศาสตร์ แผนกภาษา และ แผนกกลาง การเรียนครั้งนั้นเรียนเป็นภาษาอังกฤษเว้นแต่วิชาภาษาไทยและจรรยา ซึ่งการสอบชั้นมัธยมที่ ๘ จะต้องสอบไล่ภาษาไทยให้ได้ ๓๓ % ก่อน จึงจะเข้าสอบวิชาอื่นได้ ถ้าสอบภาษาไทยตก ก็ถือว่าสอบชั้นมัธยมปีที่ ๘ ตก ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี เข้าเรียนในแผนกกลาง และจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๓ แล้วสมัครเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ ระหว่างนี้ ท่านได้ศึกษาด้วยตนเอง และสอบได้ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (พ.ม.) ซึ่งสามารถเป็นวุฒิเบิกทางการเข้ารับราชการครูในเวลาต่อมาได้

พุทธศักราช ๒๔๗๕ เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ได้เข้ารับราชการครูที่โรงเรียนสวนกุหลาบ

วิทยาลัย สอนนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๗๖-๒๔๘๐ ย้ายไปเป็นครูสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายพัฒนาคุณภาพครูในต่างจังหวัด โดยให้ครูในพระนครออกไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนในต่างจังหวัด เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๑ นั้น ท่านได้ย้ายไปเป็นครูใหญ่ตรี ที่โรงเรียนระยองมิตรอุปถัมภ์ โรงเรียนประจำจังหวัดระยอง ช่วงนี้ท่านสมัครเข้าเป็นนักศึกษาในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เนื่องจากท่านต้องอยู่ต่างจังหวัด เวลาเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่อำนวยให้ทำได้ตามที่กำหนด ท่านก็มิได้ละความพยายาม ได้พากเพียรจนสำเร็จรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.) ในเวลา ๑๐ ปีต่อมา

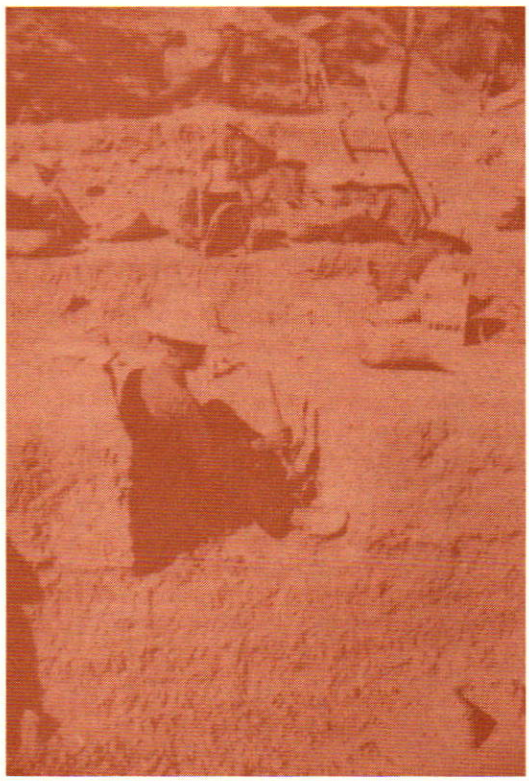
พุทธศักราช ๒๔๘๕ ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ย้ายจากจังหวัดระยองมาเป็นครูตรีที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นผู้ช่วยครูใหญ่โท เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ท่านได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ล่ามแก่นายทหารฝ่ายสัมพันธมิตรที่มาดูแลเชลยศึกญี่ปุ่นและเกาหลี ซึ่งถูกควบคุมอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย

จากนั้นพุทธศักราช ๒๔๙๐ ท่านก็ได้อำลาชีวิตข้าราชการครูในโรงเรียน โอนมาเป็นข้าราชการพลเรือน ณ กรมศิลปากร ตำแหน่งแรก คือ หัวหน้าแผนกสารบรรณ สำนักงานเลขานุการกรม ซึ่งศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) เป็นอธิบดี

พุทธศักราช ๒๔๙๔ ย้ายไปอยู่ที่กองโบราณคดี ซึ่งตั้งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร บริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๙๔-๒๕๑๖ ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ อันเนื่องด้วยงานที่ครอบคลุมทั้งพิพิธภัณฑ์และโบราณคดีที่สำคัญของชาติ ทั้งฝ่ายบริหารและวิชาการหลายตำแหน่ง อันแสดงถึงความสามารถและความเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในเชิงความรู้ที่หาผู้ทัดเทียมได้ยากคือ หัวหน้าแผนกพิพิธภัณฑ์พระนคร หัวหน้าแผนกวิชาการ หัวหน้ากองโบราณคดี ภัณฑารักษ์เอก ภัณฑารักษ์พิเศษ ท่านเกษียณอายุ ณ กองโบราณคดี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖

การสำรวจโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และควบคุมดูแลการบูรณะโบราณสถาน
ตามแหล่งต่างๆ ในประเทศไทย

รวมรับราชการในกรมศิลปากร ๒๙ ปี เวลาเมื่อเป็นครู ๑๖ ปี รวมเวลาเมื่อรับราชการทั้งสิ้น ๔๔ ปี ได้รับเครื่องราช-อิสริยาภรณ์สูงสุด ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๗

ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี มีพื้นความสนใจเรื่องโบราณคดีมาตั้งแต่เป็นครูในต่างจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดพระนคร-ศรีอยุธยา ถิ่นที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังของโบราณสถานก่อนที่จะมีการฟื้นฟูบูรณะ อันเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความอยากรู้ถึงประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง ท่านได้ศึกษาจากหนังสือต่าง ๆ ของไทยและเอกสารต่างประเทศ เช่น ภูมิสถานอยุธยา ของพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) เรื่องโบราณวัตถุสถานของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ จดหมายเหตุที่ชาวต่างประเทศเขียน พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-ราชานุภาพ ทำให้ท่านมีความพร้อมในการมาทำงานที่กรมศิลปากรอย่างเต็มที่ ยิ่งเมื่อศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ปรารภกับท่านว่า ทำไมจึงมีแต่ผู้สนใจศึกษาวิชาอื่น ๆ แต่วิชาที่เกี่ยวกับงานของกรมศิลปากรไม่มีข้าราชการรุ่นใหม่สนใจบ้าง ทำให้ท่านศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างขะมักเขม้น เน้นหนักในโบราณคดีสาขาก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ได้ถ่ายทอดทั้งความรู้และหลักในการศึกษาวิชาโบราณคดีว่า การที่มุ่งศึกษาแต่เรื่องก่อนประวัติศาสตร์อย่างเดียว เสมือนกับการอยู่ในหลุมลึก จะเห็นอะไรได้ไม่กว้างขวาง มองเห็นแต่ปากหลุม ผนังหลุม และก้นหลุม ควรจะขุดลงไปในระยะที่พอมองเห็นสิ่งแวดล้อมที่ไกลออกไปด้วย มิฉะนั้น เมื่อฟังคนอื่นพูดเรื่องของวิชาอื่นแล้วจะไม่เข้าใจ อันเป็นแรงกระตุ้นให้ ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ศึกษาวิชาอื่น ๆ คือ ประวัติศาสตร์ ชาติ-พันธุ์วิทยา มานุษยวิทยาสาขาวัฒนธรรม พืชและสัตว์ที่เกี่ยวกับโบราณคดี ภาษาถิ่น นิทานประจำถิ่น ฯลฯ อันความรู้ที่นัก-โบราณคดียึดถือเป็นคติว่า **จะต้องรู้บางอย่างของทุกสิ่ง** (knows something of everything)

ช่วงเวลาที่ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกสารบรรณในสำนักงานเลขานุการกรมศิลปากร เป็นสมัยที่ พันโท หลวงรณสิทธิ์พิชัย (เจือ กาญจนินทุ) เป็นอธิบดีต่อจาก

ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน เป็นเวลาที่งานด้านโบราณคดีทั้งสาขาประวัติศาสตร์ ก่อนประวัติศาสตร์ และการพิพิธภัณฑ์ เริ่มฉายแวว ให้เห็นถึงความจำเป็นจะต้องสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เพื่อรองรับการขยายตัวทางการศึกษาค้นคว้าที่เป็นลักษณะสากล มีการก่อตั้งคณะโบราณคดี เพื่อผลิตนักโบราณคดีมาช่วยงานของกรมศิลปากร และจัดเตรียมข้าราชการมีความรู้วิชาก่อนประวัติศาสตร์ไว้สำหรับประสานกับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศที่จะเข้ามาศึกษาค้นคว้า ตามที่เป็นข่าวแพร่หลายเรื่องราวของแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้ขอทุนจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้แก่ ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ไปดูงานและฝึกอบรมด้านการสงวนรักษาวัตถุ ด้านวัฒนธรรมและโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ณ ประเทศกัมพูชา เวียดนาม อินเดีย อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และเบลเยียม ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๙๗-๒๔๙๘ ซึ่งศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ได้รับเลือกให้เป็นภาคีสมาชิกสมทบของสถาบันระหว่างชาติว่าด้วยการสงวนรักษาวัตถุในพิพิธภัณฑ์ (The International Institute for the Conservation of Museum Objects) และเป็นภาคีของสมาคมโบราณชีววิทยา (The Palaeonotological Society) ประเทศอินเดีย

ภารกิจสำคัญของศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี เมื่อมาปฏิบัติงานที่กองโบราณคดี กรมศิลปากร มีหลายประการ คือ

ด้านการสอน ในมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งขณะนั้นอยู่ในสังกัดของกรมศิลปากร สอนภาษาอังกฤษ ในคณะจิตรกรรมและประติมากรรม สอนวิชาก่อนประวัติศาสตร์ วิชาโบราณคดี และวิชาโบราณคดีภาคสนาม ในคณะโบราณคดี ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยเฉพาะวิชาก่อนประวัติศาสตรนั้น ภายหลังท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น **"ปฐมอาจารย์"** ของวิชาก่อนประวัติศาสตร์

การดูแลงานพิพิธภัณฑ์ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุตามยุคสมัยต่างๆ อันมีค่าที่ประมาณมิได้

การสำรวจด้านโบราณคดีประวัติศาสตร์ ควบคุมดูแลการบูรณะโบราณสถานแหล่งต่างๆ ใน ๕๖ จังหวัด เช่น

ที่จังหวัดสุโขทัย เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมืองกำแพงเพชร ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ การบูรณะโบราณสถาน ในเกาะเมืองและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การสร้างอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นต้น

เฉพาะงานก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากการสอน ท่านต้องสำรวจขุดค้นในภาคสนามร่วมกับคณะสำรวจชาวต่างประเทศ ในหลายพื้นที่ คือ

พุทธศักราช ๒๕๐๑ ร่วมสำรวจชาติพันธุ์วิทยา ไทยเชื้อสายซอง ในท้องที่อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี กับสถาบันการศึกษาชั้นสูงในวิชาสังคมศาสตร์และศูนย์เอกสารและวิจัยเรื่องเอเชียอาคเนย์ ประเทศฝรั่งเศส

ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๕ เป็นหัวหน้าฝ่ายไทยของคณะสำรวจก่อนประวัติศาสตร์ไทย-เดนมาร์ก ขุดค้นในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี ผลทำให้ทราบว่า มีคนก่อนประวัติศาสตร์สมัยหินเก่า สมัยหินกลาง สมัยหินใหม่ และยุคโลหะ อยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี

พุทธศักราช ๒๕๐๕ ร่วมสำรวจวัฒนธรรมภาคใต้ กับคณะสำรวจแห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ

ท่านเป็นนักโบราณคดีสาขาก่อนประวัติศาสตร์ไทยคนแรก ที่ร่วมสำรวจขุดค้นแหล่งโบราณคดีหินใหญ่และแหล่งโบราณคดียุคเหล็ก ที่แหลมจัตแลนด์ ประเทศเดนมาร์ก

ท่านมีงานเขียนเกี่ยวกับสารคดีก่อนประวัติศาสตร์จำนวนมาก อันเป็นที่ยอมรับนับถือในวงวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น เรื่อง**สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย วัฒนธรรมบ้านเชียง สมัยก่อนประวัติศาสตร์ บทความก่อนประวัติศาสตร์ภาษาอังกฤษพิมพ์ในหนังสือ Thailand Year Book 1964** และเป็นคณะบรรณาธิการของวารสาร Asian Perspective ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๓ เป็นต้นมา งานค้นคว้าเป็นเครื่องยืนยันให้ทราบว่า พื้นที่ประเทศไทยอีกหลายแห่งเป็นแหล่งก่อนประวัติศาสตร์และเป็นข้อมูลใหม่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ของชนชาติไทยอีกประการหนึ่ง ว่า **ชนชาติไทยนั้น มิได้มาจากที่ไหน**

นอกจากอยู่ในผืนแผ่นดินสุวรรณภูมิแห่งนี้

เมื่อท่านเกษียณอายุราชการในพุทธศักราช ๒๕๑๖ ก็ยังได้รับหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษในกรมศิลปากรตลอดมา ท่านคงเป็นอาจารย์สอนวิชาก่อนประวัติศาสตร์ ทั้งที่มหาวิทยาลัยศิลปากรและขยายไปยังมหาวิทยาลัยอื่นหลายแห่ง ได้แก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านได้รับการประกาศเกียรติคุณ คือรับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (โบราณคดี) กิตติมศักดิ์ ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖ และ รับพระราชทานปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๖

ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ได้รับยกย่องจากบรรดาศิษยานุศิษย์ด้านโบราณคดีสาขาก่อนประวัติศาสตร์ ว่า คือ **"บิดาแห่งวิชาก่อนประวัติศาสตร์ไทย"** เพราะเป็นผู้ที่ทำให้วิชาโบราณคดีของชาติไทยเจริญก้าวหน้ามาถึงทุกวันนี้ ท่านป่วยเป็นโรคเบาหวานมานานกว่า ๑๕ ปี มีอาการโรคหัวใจเนื่องจากการพักผ่อนไม่เพียงพอ ด้วยสาเหตุที่ท่านมุ่งมั่นศึกษาค้นคว้าตำรับตำราโดยมิได้ห่วงใยสุขภาพ จึงล้มป่วยและจากไปในวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙ สิริอายุ ๗๕ ปี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค)

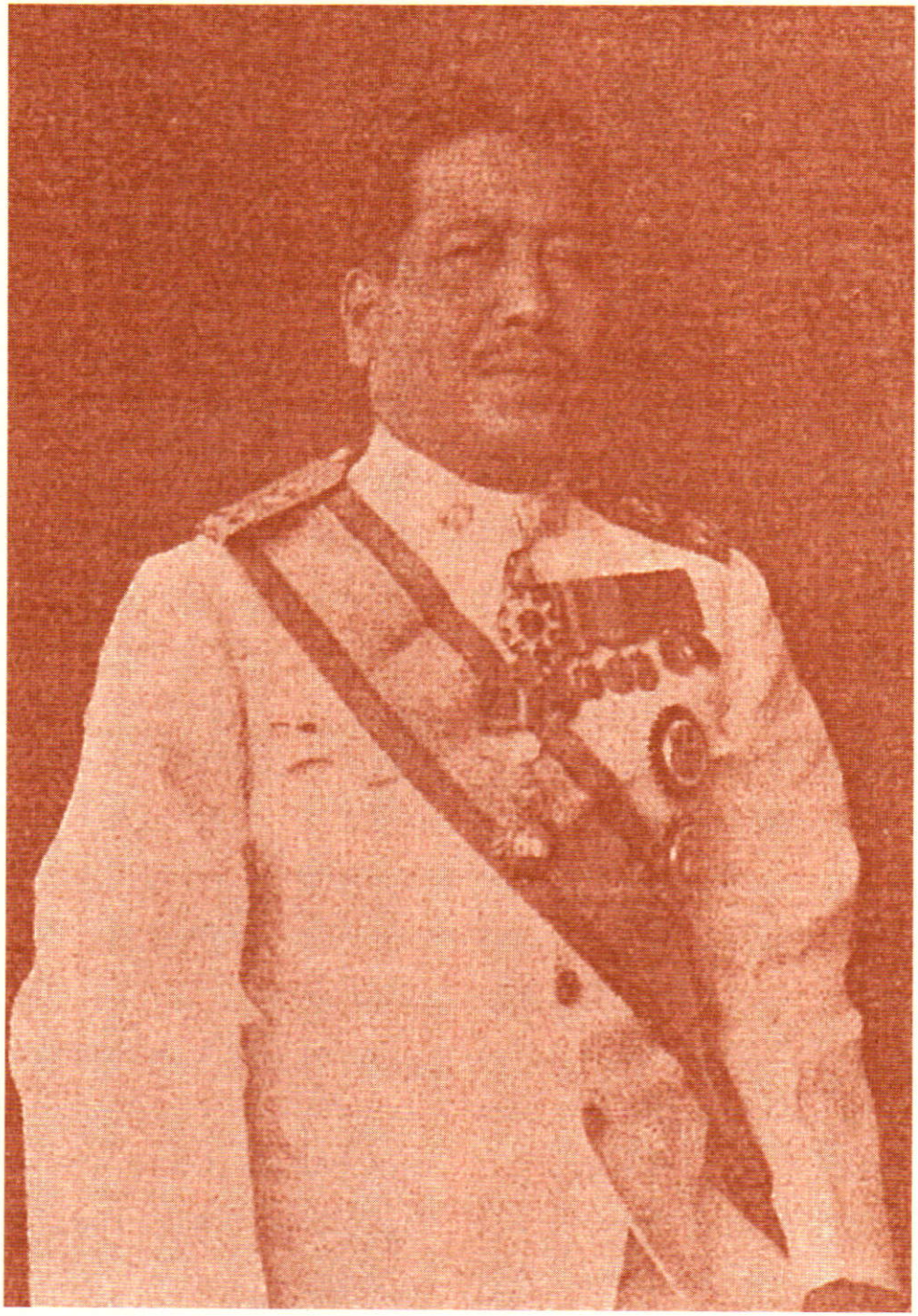
นางจารุดี ผลโลประการ

นายทหารเรือผู้มีความรู้ความสามารถทางงานบกมากกว่างานออกทะเล ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรู้ความสามารถจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในราชการทหารเรือ ซึ่งจะได้นำประวัติมาเสนอต่อไปนี้ คือ พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค)

ประวัติชีวิต

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค) เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๒๔ ตรงกับวันพุธ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเส็ง เป็นบุตรของคุณไก่ป่า บุนนาค กับท่านชุ่ม ท่านเป็นกำพร้ามารดาตั้งแต่ยังเล็ก และบิดาก็ยังไปอยู่ที่ประเทศพม่า ท่านจึงต้องอยู่ในความดูแลของเจ้าคุณปู่คือ เจ้าพระยาสุรวงศ์-ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) โดยมีหม่อมจันทร์ย่าเลี้ยงของท่านเป็นผู้เลี้ยงดู และสอนหนังสือให้อยู่ระยะหนึ่งก่อนส่งตัวไปบวชเณรเพื่อจะได้เล่าเรียนต่อ

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ ได้ตั้งใจบวชเรียนเป็นอย่างดีจนได้เปรียญเอกตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี ท่านบวชเป็นสามเณรตลอดมาจนอายุครบอุปสมบท จึงได้บวชเป็นพระภิกษุ

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค)

เข้ารับราชการทหารเรือ-ศึกษาวิชาทหารเรือ

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ ได้ลาสิกขาบทแล้วสมัครเข้ารับราชการทหารเรือเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๕ ขณะนั้นเป็นเวลาที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ทรงสำเร็จการศึกษาจากราชนาวีอังกฤษกลับถึงพระนคร ทรงปรับปรุงกิจการโรงเรียนนายทหารเรือ เพื่อจะผลิตนายทหารไทยให้ทำงานแทนนายทหารเรือต่างประเทศ และได้ทรงเกลี้ยกล่อมให้ผู้มีความรู้ในวิชาหนังสือเข้าเป็นนักเรียนนายทหารเรือ ซึ่งรวมถึงพลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ด้วยผู้หนึ่ง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ได้ทรงสอนวิชาทหารเรือแก่นักเรียนนายเรือในสมัยปรับปรุงใหม่นั้น แต่พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์มีสุขภาพร่างกายไม่ทนต่อคลื่นลมทะเล คือเมาคลื่นง่าย ท่านจึงขอถอนตัวจากการศึกษาวิชาทหารเรืออื่นๆ คงมุ่งแต่ศึกษาวิชาพีชคณิตอย่างเดียว ท่านมีความรู้ในวิชานี้ก้าวหน้าสูงขึ้นจนแต่งตำราพีชคณิตพิมพ์เป็นเล่มสมุดและได้กลับมาสอนวิชานี้แก่นักเรียนนายทหารเรือรุ่นเดียวกันด้วย

ผลงานในราชการทหารเรือ

- งานด้านหนังสือ

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ เป็นเปรียญเอกรู้ภาษาไทย และภาษาบาลี สันสกฤตดี จึงเป็นกำลังแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ในฝ่ายธุรการที่เกี่ยวกับหนังสือ ท่านได้รับตำแหน่งเลขานุการรองผู้บัญชาการ (คือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์) ได้รับพระราชทานยศนายทหารเวร ซึ่งเท่ากับยศเรือโทในปัจจุบัน และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น *หลวงจักรยานานุพิจารณ์* เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๘ และได้ยศเรือเอกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๙

พุทธศักราช ๒๔๕๒ ในสมัยจอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ พระองค์ท่านได้ทรงรวบรวมกองทหารพรรคนาวิกโยธิน กองอู่ และโรงงานการจักรเป็น กรมทหารเรือฝ่ายบก

และได้ย้ายพลเรือโท พระยาดำรงพลขันธ์ ขณะเป็นเรือเอก หลวงจักรยานานุพิจารณ์ มาเป็นปลัดกรม ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นนาวาตรี

พุทธศักราช ๒๔๕๔ มีการสะสางบัญชีเงินทหารเรือเป็นการใหญ่ ทางการประสงค์จะได้ผู้ตรวจเอกสารการจ่ายเงินให้ถูกต้องตามระเบียบใหม่ พลเรือโท พระยาดำรงพลขันธ์ ขณะเป็นนาวาตรี หลวงจักรยานานุพิจารณ์ ได้ย้ายมารับตำแหน่งหัวหน้ากองตรวจกรมยกกระบัตรทหารเรือได้เลื่อนยศเป็นนาวาโท และได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น*พระอรสุมพลาภิบาล* เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๕

ต่อมา กรมทหารเรือได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเป็นกระทรวงทหารเรือ และตำแหน่งผู้ช่วยปลัดทูลฉลอง (ปลัดกระทรวง) ว่างลง นาวาโท พระอรสุมพลาภิบาล ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ย้ายจากกรมยกกระบัตรมาเป็นผู้ช่วยปลัดทูลฉลอง และได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นนาวาเอกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗

- งานด้านการปกครอง

ในพุทธศักราช ๒๔๕๙ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารเรือถึงแก่อนิจกรรม จอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพระดำริเลือกให้ พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ ขณะเป็นนาวาเอก พระอรสุมพลาภิบาล ไปรั้งตำแหน่งเจ้ากรมสรรพาวุธทหารเรือ เพราะทรงเห็นว่าเป็นผู้ไว้วางใจได้ในเรื่องการปกครอง แม้ตำแหน่งนี้จะเป็นตำแหน่งพลรบโดยตรงก็ตาม ครั้งแรกท่านกราบทูลขอตัวโดยอ้างเหตุว่าท่านไม่มีความรู้ในวิชาสรรพาวุธ แต่ในที่สุดก็ต้องยอมรับ ท่านได้ปฏิบัติราชการที่กรมสรรพาวุธได้เรียบร้อยตามพระประสงค์ มีความสามารถดียิ่งในการปกครอง การก่อสร้างต่าง ๆ ที่กรมสรรพาวุธ ตลอดจนเครื่องมืออุปกรณ์ในแผนกตอร์ปิโด ปืนใหญ่ และทุ่นระเบิดเพิ่มพูนขึ้นเป็นอันมาก ท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนเป็น*พระยาดำรงราชพลขันธ์* เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๑ และได้เลื่อนยศเป็นพลเรือตรี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๓

พุทธศักราช ๒๔๖๔ เจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือถึงแก่อนิจกรรม จอมพลเรือ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช จเรทหารทั่วไป ซึ่งมา

กำกับราชการทหารเรือชั่วคราว ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตย้ายพลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์จากกรมสรรพาวุธมาเป็นเจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ ซึ่งในชั้นแรกท่านก็ขอตัวเช่นเดียวกับครั้งก่อน แต่จอมพลเรือ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ก็ทรงยืนยันถึงความเหมาะสมพลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์ จึงย้ายจากกรมสรรพาวุธมาเป็นเจ้ากรมยุทธโยธา

ในระหว่างที่ พลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์เป็นเจ้ากรมยุทธโยธา ปรากฏว่างานการช่างทหารเรือได้ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว มีสมรรถภาพเข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งที่ท่านไม่มีวิชาการช่างเป็นรากฐานมาก่อน ท่านเก็บสถิติการคำนวณเวลาแล้วเสร็จเป็นอย่างๆ ไปไว้กับตัวเสมอ และออกตรวจงานวันละ ๒ ครั้ง เช้าและบ่ายเดินดูรอบๆ โรงงานและอู่เรือ ดังนั้นกำหนดเวลาแล้วเสร็จจึงไม่พลาด และมักเสร็จก่อนเวลาที่คำนวณไว้ ซึ่งท่านก็ออกคำสั่งชมเชย

พลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้า เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ ขณะเป็นเจ้ากรมยุทธโยธา และได้เป็นองคมนตรี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๖

ในพุทธศักราช ๒๔๖๖ นี้เอง ตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงทหารเรือว่างลง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์ เป็นปลัดทูลฉลองแทน พลเรือโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสนิทพงศ์พัฒนเดช ปลัดทูลฉลองเดิมซึ่งได้เลื่อนเป็นรองเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ

พุทธศักราช ๒๔๗๒ พลเรือตรี พระยาดำรงราชพลขันธ์ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็น พลเรือโท

งานราชการพิเศษ

ในระหว่างที่ พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ เป็นปลัดทูลฉลองนั้น เมื่อเสนาบดี กระทรวงทหารเรือไปราชการ ท่านได้ทำหน้าที่แทนเสนาบดีหลายคราว และทุกครั้งที่มีการเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครทางชลมารค หรือพระราชทานพระกฐินหลวงโดยขบวนเรือพยุหยาตราตามโบราณราชประเพณี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเรือโท

พระยาดำรงราชพลขันธ์ ลงประจำเรือกลองใน ในฐานะผู้บัญชาการขบวน

อนึ่ง ในการขอพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ข้าราชการทหารเรือนั้น นอกจากราชทินนามที่มีตามทำเนียบข้าราชการทหารเรือแล้ว ยังต้องมีการคิดนามใหม่ ๆ ขึ้นด้วย เสนาบดีกระทรวงทหารเรือได้มอบงานนี้ให้เป็นภาระของพลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ เพื่อประดิษฐ์คิดขึ้นด้วยถือว่าเป็นผู้รอบรู้ภาษาไทย รวมทั้งภาษาบาลีสันสกฤตเป็นอย่างดี เช่น ราชทินนามว่า พระศรฤทธิรณไชย พระศรไกรรณรงค์ ซึ่งเป็นราชทินนามตำแหน่งนายทหารปืนใหญ่และตอร์ปิโดเป็นต้น

ออกจากราชการ – รับบำนาญ

พุทธศักราช ๒๔๗๔ มีการรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม ยุบตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงทหารเรือ พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ จึงย้ายมาเป็นปลัดบัญชีกระทรวงกลาโหม ต่อมามีการตัดทอนรายจ่ายของรัฐบาล ตำแหน่งปลัดบัญชีกระทรวงกลาโหมไม่มียศถึงพลเรือโท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ ออกจากประจำการเพื่อรับบำนาญ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ และย้ายไปเป็นนายทหารพันราชการ รับบำนาญ สังกัดกองบังคับการกองทัพเรือ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๐

ตลอดเวลา ๓๐ ปี ในราชการพลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ ตามลำดับ สูงสุดคือ ประถมาภรณ์มงกุฎสยาม และทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

ครอบครัว

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์สมรสกับคุณพวง บุนนาค ธิดาเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) และท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ มีบุตรธิดาทั้งสิ้น ๑๑ คน

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์รักและเอาใจใส่ครอบครัว ท่านทำงานลำบากตรากตรำเพื่อบุตรภรรยา ท่านไม่ได้เพียงส่งบุตรธิดาให้ศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น หากได้อบรมสั่งสอนด้วยตนเองเสมอ ทั้งในเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ความภูมิใจที่ได้เกิดมาในตระกูลของผู้ประพฤติดี เพื่อจะได้ไม่กระทำตัวไปในทางที่ผิด และสอนความรู้ทางวิชา เช่น สอนวิชาพีชคณิตซึ่งเป็นวิชาที่ท่านชอบมาก หรือการให้ลูกๆ หัดแปลภาษาอังกฤษ เมื่อคนใดทำได้ดีท่านก็ให้เงินเป็นรางวัล

นอกจากให้การอบรมสั่งสอนและการศึกษาแล้วท่านยังได้เก็บออมถนอมทรัพย์ เพื่อสร้างหลักฐานอันเป็นปึกแผ่นแก่ลูกๆ ต่อไปในอนาคตด้วย

อนิจกรรม

พลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์เป็นผู้มั่นคงในศีลธรรมและพระรัตนตรัย ท่านได้กราบถวายบังคมลาอุปสมบทอีกครั้งหนึ่งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ โดยตั้งปณิธานว่าจะอุทิศชีวิตแด่พระบวรพุทธศาสนาจนตลอดชีวิต แต่การคร่ำเคร่งต่อการบำเพ็ญเพียรทางวิปัสสนาจนเกินกำลังทำให้ท่านอาพาธจนไม่อาจครองสมณเพศต่อไปได้ ต้องลาสิกขาบทมาครองชีวิตอย่างเงียบๆ ป่วยกระเสาะกระแสะตลอดมาจนเหลือกำลังแพทย์จะเยียวยา และได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยความสงบ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ สิริอายุได้ ๖๙ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๓

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒

นางทองดี สุจริตกุล

ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม

สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย)

พุทธศักราช ๒๕๓๘

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

นางทองดี สุจริตกุล เกิดเมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ที่อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นบุตรนายกำชัย และนางเก็บ กาญจนวงศ์

ซึ่งมีอาชีพค้าขาย นางทองดี สุจริตกุล เป็นบุตรคนที่ ๖ ในจำนวนพี่น้อง ๗ คน

นางทองดี สุจริตกุล เริ่มเรียนหนังสือชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาเมื่ออายุ ๑๑ ปี ได้มาอยู่ในความอุปการะของพระสุจริตสุดา (เปรื่อง สุจริตกุล) บุตรเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล) ซึ่งเป็นพระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ณ พระราชวังพญาไท

ขณะที่อยู่พระราชวังพญาไท ได้เรียนหนังสือและเรียนวิชาการเรือนคือ การทำดอกไม้ เย็บปักถักร้อย และเรียนทำผม ได้เป็นช่างทำผมให้พระสุจริตสุดาด้วย นอกจากนั้นพระสุจริตสุดายังให้เรียนดนตรีไทย โดยเริ่มเรียนซออู้ โทนรำมะนา และจะเข้ จากครูดนตรีไทย ๓ ท่าน คือ หลวงว่องจะเข้รับ พระสรรเพลงสรวง (บัว กมลวาทิน) และครูชุ่ม กมลวาทิน จึงได้เป็นนักดนตรีประจำวงเครื่องสายของพระสุจริตสุดา ซึ่งเป็นวงเครื่องสายที่มีชื่อเสียง นักดนตรีเป็นหญิงล้วนและแต่ละคนมีหน้าตาสวยงามทุกคน ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จพระราชดำเนินมาเสวยพระกระยาหารค่ำร่วมกับพระสุจริตสุดา ณ พระราชวังพญาไท นางทองดี สุจริตกุล ได้ร่วมบรรเลงในวงเครื่องสายถวายเป็นประจำ

เมื่อนางทองดีอายุได้ ๑๘ ปี พระสุจริตสุดาได้จัดให้สมรสกับนายเอนก สุจริตกุล ซึ่งเป็นหลานชายของพระสุจริตสุดา แล้วพักที่บ้านในบริเวณพระราชวังพญาไท นายเอนก และนางทองดี ไม่มีบุตรธิดาด้วยกัน

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระ-มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคต ทางราชการต้องการใช้พระราชวังพญาไทเพื่อประโยชน์ในราชการ นางทองดี สุจริตกุล จึงได้ย้ายออกมาพักข้างนอก

พุทธศักราช ๒๔๙๘ นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ต้องการนักดนตรีที่มีชื่อเสียงมาเป็นครูสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร จึงได้เชิญนางทองดี สุจริตกุล มาเป็นครูสอน **นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ (สาขาดนตรีไทย)** ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีไทยของกรมศิลปากร ได้กล่าวไว้ว่า **นางทองดี สุจริตกุล เป็นครูสอนจะเข้ที่ดีที่สุดในสมัยนั้น** ขณะรับราชการในกรมศิลปากร นางทองดี สุจริตกุล ได้เป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนเป็นวิทยากรอบรมนาฏศิลปดนตรีไทย เป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทย อำนวยการฝึกซ้อมการบรรเลงในการรับรองพระราชอาคันตุกะ และทำหน้าที่สอนนักศึกษาชั้นต้น ชั้นกลาง ชั้นสูง ของวิทยาลัยนาฏศิลป และสอนนักศึกษาระดับปริญญาของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จึงได้รับตำแหน่งหัวหน้าสายวิชาเครื่องสายไทย และผู้เชี่ยวชาญการสอนดนตรีไทย ตามลำดับ นางทองดี สุจริตกุล เอาใจใส่การสอนดีดจะเข้แก่ลูกศิษย์ทุกคน เริ่มตั้งแต่ท่านั่ง การพันไม้ดีด การวางนิ้ว และการดีดจะเข้ที่ถูกต้องตามแบบแผน ทำให้ลูกศิษย์ดีดจะเข้ได้ไพเราะด้วยท่าทีที่สง่างาม ประการสำคัญ นางทองดี สุจริตกุล ยังสอนความมีระเบียบ และกิริยามารยาทอันเป็นคุณสมบัติของคนไทย

นอกจากการสอนนักเรียนแล้ว เมื่อทางราชการจัดการแสดงในการรับรองพระราชอาคันตุกะ หรือการเผยแพร่ดนตรีไทย ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การคัดเลือกนักดนตรีไปแสดงนั้น นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร เป็นผู้คัดเลือกนักดนตรีด้วยตัวเอง ถ้าเป็นการแสดงดนตรีเครื่องสาย นางทองดี สุจริตกุล จะได้รับการคัดเลือกทุกครั้ง จึงเคยได้ไปแสดงดนตรี ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนการแสดงดนตรีในวาระสำคัญ เช่น งานสมโภชกรุง-รัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้า-อยู่หัว ฯลฯ จนกระทั่งเกษียณอายุราชการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๕

พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้ไปสอนดนตรีไทยที่โรงเรียนจิตรลดา ซึ่งนางทองดี สุจริตกุล อุทิศเวลาอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีความรักและความสามารถด้านดนตรีไทยเป็นเวลา ๒๐ ปีเศษ และยังได้ถวายการสอนดนตรีแด่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๖ ด้วย ขณะที่สอนอยู่โรงเรียนจิตรลดา เมื่อโรงเรียนมีงานการแสดงดนตรี และสมเด็จพระเทพรัตน-ราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงร่วมบรรเลงด้วย จะมีรับสั่งให้เชิญนางทองดี สุจริตกุล มาดีดจะเข้ ทุกครั้ง

เนื่องจากนางทองดี สุจริตกุล มีความรู้ความสามารถดีดจะเข้ได้อย่างถูกต้องและไพเราะ ทั้งเพลงตับ เพลงเกร็ด และเพลงเดี่ยว อาทิ ตับลาวเจริญศรี ตับจูล่ง เพลงสุดสงวน เพลงสารถี เดี่ยวลาวแพน และเดี่ยวกราวใน เป็นต้น คณะนาฏศิลป และดุริยางค์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้ขอพระราชทานปริญญาศึกษาศาสตร-บัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางดุริยางค์ไทย ให้แก่นางทองดี สุจริตกุล เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ มีประกาศเกียรติคุณตอนหนึ่งว่า

“นางทองดี สุจริตกุล เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญและสามารถยิ่งในด้านดนตรีไทย ประเภทมโหรีเครื่องสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นหลักและแบบในการบรรเลงจะเข้ ซึ่งสามารถฝึกสอนนักศึกษาจนได้รับความรู้ ความชำนาญในการบรรเลงและทางเดี่ยวอย่างถูกต้อง นอกจากนั้น ยังเป็นผู้ร่วมจัดทำหลักสูตรวิชาเครื่องสายโดยจัดระบบและวางกฎเกณฑ์ ตลอดจนพัฒนาวิธีการสอนจนได้มาตรฐาน และเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมพัฒนาหลักสูตรรายวิชา และสื่อการเรียนการสอนระดับปริญญา เป็นวิทยากรในการอบรมวิชาเครื่องสายให้แก่นักเรียน หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชนอยู่เสมอ”

และในพุทธศักราช ๒๕๓๘ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณ เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒน-ธรรม สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พุทธศักราช ๒๕๓๘

นางทองดี สุจริตกุล ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีเมตตากรุณา มีความเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และ

นักดนตรีไทย จึงได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลทั่วไป

นางทองดี สุจริตกุล ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๕๒๗ เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน ชั้น ๕

พุทธศักราช ๒๕๓๖ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

พุทธศักราช ๒๕๓๙ นางทองดี สุจริตกุล เริ่มสุขภาพไม่ดี ไม่สามารถไปสอนที่โรงเรียนจิตรลดาได้ บางครั้งต้องอยู่บ้านคนเดียว เพราะบุตรบุญธรรมต้องไปทำงาน ดังนั้น ท่านผู้หญิงอังกาบ บุณยัษฐิติ ผู้จัดการและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนจิตรลดา จึงนำความกราบบังคมทูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ไปพักอาศัยที่ศูนย์ข้าราชบริพารผู้สูงอายุ สำนักพระราชวัง ในหมู่บ้านมหามงคล พุทธมณฑลสาย ๒ และมีครูจากโรงเรียนจิตรลดาผลัดกันไปเยี่ยมอยู่เสมอ บางครั้งยังจัดวงเล่นดนตรีอย่างมีความสุขสนุกสนาน

ครั้นพุทธศักราช ๒๕๕๐ นางทองดี สุจริตกุล มีอาการไข้และอ่อนเพลีย รับประทานอาหารไม่ได้ เจ้าหน้าที่จึงนำส่งโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ตั้งแต่วันที่ ๒๖ กรกฎาคม อาการทรุดลงตามลำดับ จนถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ ด้วยโรคปอดอักเสบติดเชื้อ สิริอายุได้ ๙๕ ปี ๓ เดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพโดยตลอด และพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

การศึกษาแบบสมัยใหม่ของไทย หรือที่เรียกว่า **ระบบโรงเรียน** นั้น เริ่มต้นเป็นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยคณะมิชชันนารีฝ่ายโปรเตสแตนท์ เริ่มตั้งโรงเรียนชายที่ตำบลวัดแจ้ง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๕

ซึ่งต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่ตำบลคลองสำเหร่ มีชื่อว่า สำเหร่บอยคริสเตียนสคูล (ในปัจจุบันคือโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย) ส่วนโรงเรียนของผู้หญิงนั้นเริ่มต้นจากภรรยามิชชันนารีเข้าไปสอนภาษาอังกฤษแก่เจ้าจอมและพระเจ้าลูกเธอในพระบรมมหาราชวัง และมิสซิสเฮาส์ได้เริ่มตั้งโรงเรียนเด็กหญิงขึ้นที่บ้าน ชื่อโรงเรียนแฮเลียต เอ็ม. เฮาส์ หรือโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง (ในปัจจุบันคือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย)

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๒๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเปลี่ยนฐานะจากโรงเรียนทหารมาเป็นโรงเรียนพลเรือน และจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดมหรรณพาราม เป็นแห่งแรก ในพุทธศักราช ๒๔๓๐ จึงได้ประกาศตั้งกรมศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่จัดการและดูแลเรื่องการศึกษาสำหรับเด็กไทยอย่างมีระบบเป็นครั้งแรก ดังประกาศตั้งกรมศึกษาธิการ ความว่า

"มีพระบรมราชโองการฯให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า การเล่าเรียนวิชาเป็นการสำคัญของราชการบ้านเมือง แต่ก่อนมายังหาได้จัดตั้งขึ้นเป็นแบบแผนให้แพร่หลาย แลยังหาได้มีเจ้าพนักงานสำหรับบังคับบัญชาราชการฝ่ายการเล่าเรียนทั้งปวงไม่ บัดนี้ได้ทรงทำนุบำรุงการเล่าเรียนให้เป็นแบบอย่างเจริญรุ่งเรืองขึ้นได้มากและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีเจ้าพนักงานรับกระแสพระราชดำริจัดการนั้นตลอดมาเพื่อการเล่าเรียนเจริญขึ้น ผู้ซึ่งรับราชการในการเล่าเรียน คือเจ้าพนักงานสำหรับบังคับจัดการเล่าเรียนและอาจารย์ผู้ฝึกสอนวิชาเป็นต้นนั้นก็มีมากขึ้นโดยลำดับ ผู้ซึ่งรับราชการในตำแหน่งการทั้งปวงเหล่านี้ก็เป็นข้าราชการ รับราชการแผ่นดินฉลองพระเดชพระคุณส่วน ๑ เหมือนกับข้าราชการอื่นๆ แต่ยังหาได้มีตำแหน่งในราชการไม่เพราะราชการฝ่ายการเล่าเรียนยังไม่ได้ตั้งสังกัดขึ้นเป็นกรม ๑ เหมือนกับประเทศอื่น

บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานซึ่งสำหรับจัดการเล่าเรียนทั้งปวง รวมเป็นกรม ๑ เรียกว่า ***กรมศึกษาธิการ*** *ผู้ซึ่งได้รับกระแสพระราชดำริเป็นหัวหน้าพนักงานจัดการเล่าเรียนเป็นตำแหน่ง* ***ข้าหลวงผู้บัญชาการศึกษา*** *และให้ผู้ซึ่งได้รับราชการอยู่ในพนักงาน*

จัดการเล่าเรียนทั้งปวง สังกัดขึ้นอยู่ในกรมศึกษาธิการตามตำแหน่งซึ่งได้รับราชการนั้นทุกคน ให้กรมศึกษาธิการนี้เป็นกรม ๑ ในราชการฝ่ายพลเรือนเหมือนกับกรมอื่นๆ สืบไป

ประกาศ ณ วันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศกจุลศักราช ๑๒๔๘ (พ.ศ. ๒๔๓๐)"

ต่อจากนั้น ในพุทธศักราช ๒๔๓๕ มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เป็นครั้งแรก และขยายไปยังหัวเมืองต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร

อนึ่ง เสนาบดีกระทรวงธรรมการ คนที่ ๑ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) พุทธศักราช ๒๔๓๕-๒๔๔๕

คนที่ ๒ เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คลี่ สุทัศน์) พุทธศักราช ๒๔๔๕-๒๔๕๔

คนที่ ๓ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) พุทธศักราช ๒๔๕๔ - ๒๔๕๘

ศิษย์เก่าผู้หนึ่งของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ที่เรียนดีสอบได้เป็นที่หนึ่ง และได้รับคัดเลือกให้ไปศึกษาวิชาครูต่อในประเทศอังกฤษ ได้กลับมาบุกเบิกวางรากฐานการศึกษาไทยอย่างเป็นระบบ คือ การกำหนดให้มีพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๖๑ และ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๔ บุคคลผู้นี้ คือ **เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)** เสนาบดีกระทรวงธรรมการ คนที่ ๔

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๑๙ ที่บ้านหลังศาลเจ้าหัวเม็ด สะพานหันกรุงเทพฯ บิดา คือ พระยาไชยสุรินทร์ (หม่อมหลวงเจียม เทพหัสดิน ณ อยุธยา) มารดาชื่อ นางอยู่ ท่านเป็นบุตรคนที่ ๑๘ จากจำนวนบุตร ๓๒ คนของบิดา เฉพาะพี่น้องร่วมมารดาเดียวกันมี ๒ คน นามสกุลเทพหัสดิน ณ อยุธยา นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามสกุล คำว่า "เทพ" มาจากปู่ทวด คือ กรมหลวงเทพหริรักษ์ (เจ้าฟ้าตัน โอรสของกรมพระศรีสุดารักษ์ พระเชษฐภคินีในพระบาทสมเด็จพระ-

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ส่วนคำว่า "หัสดิน" มาจากชื่อปู่ พระยาราชภักดี (นามเดิมชื่อ ม.ร.ว. ช้าง)

บิดาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อท่านมีอายุเพียง ๘ ขวบ มารดาของท่านจึงเลี้ยงดูท่านและน้องด้วยความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ท่านได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีในเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุข เมื่อสอบไล่ได้ประโยค ๑ แล้วได้ย้ายไปที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และสอบได้ประโยค ๒ เมื่ออายุ ๑๓ ปี ต่อมาสอบได้ชั้น ๕ ภาษาอังกฤษตามหลักสูตรหลวง ในพุทธศักราช ๒๔๓๗ ขณะมีอายุได้ ๑๘ ปี สอบได้ประกาศนียบัตรจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ท่านสอบได้ที่หนึ่งจึงได้รับพระราชทานรางวัลเรียนดี จากนั้นเป็นนักเรียนฝึกสอนที่กรมศึกษาธิการ และเป็นผู้ช่วยอาจารย์ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ พุทธศักราช ๒๔๓๙ ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่วิทยาลัยโบโรโรด (Borough Road College) ประเทศอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตร ได้กลับมารับราชการที่กระทรวงธรรมการเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๑ ระหว่างเดินทางกลับได้ดูงานการศึกษาของประเทศอินเดียเพิ่มเติมอีกด้วย เมื่อกลับจากต่างประเทศท่านรับราชการเป็นครูในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และ ๓ ปี ต่อมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหัวหน้ากองตรวจกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ เมื่ออายุ ๓๐ ปี ดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ และดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการในพุทธศักราช ๒๔๕๙ เมื่ออายุได้ ๔๐ ปี

ระหว่างรับราชการในกระทรวงธรรมการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงไพศาลศิลปศาสตร์ พระไพศาลศิลปศาสตร์ พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ตามลำดับ และเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๐ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น**เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี**

หลังจากดำรงตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้ ๑๐ ปีจึงถวายบังคมลาจากตำแหน่งในพุทธศักราช ๒๔๖๙ ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๗๕ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นองคมนตรี กรรมการราชบัณฑิตยสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และประธานสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของประเทศไทยตามลำดับ และได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการอีกด้วย

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นผู้ริเริ่มปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาแบบใหม่ โดยเพิ่มวิชาหัตถศึกษา กสิกรรม และ

พณิชยการ เข้าไปในหลักสูตรเดิมซึ่งเรียนแต่เพียง หนังสือไทย เลข และไวยากรณ์เท่านั้น ท่านได้แต่งตำราเรียนใช้เป็นแบบเรียนในหลักสูตรของกระทรวงธรรม-การอีก ซึ่งท่านได้แทรกคุณธรรม จริยธรรมไว้อย่างน่าสนใจนอกเหนือจากความรู้ตามหลักสูตร

แบบเรียนเร็วใหม่ สำหรับเด็ก ๖-๗ ขวบ (เริ่มใช้สอนเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ ที่โรงเรียนสตรีจุลนาค โรงเรียนในบ้านของท่าน ปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) โรงเรียนนี้ยังเปิดสอนอยู่ ต่อมาเผยแพร่ใช้ทั่วไป

พีชคณิต ภาค ๑ และ ๒

ตรรกวิทยา

นิติหลักสูตรประโยค ๑

รวมปาฐกถา แสดงวิธีสอนในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

ธรรมจริยา เล่ม ๑-๖ (แต่งเองและร่วมมือกับเพื่อน มีเนื้อหาเกี่ยวกับการมองตนเอง การพิจารณาตนเอง จนเห็นคุณค่าของตนเอง คุณค่าของชีวิต ความเข้าใจเรื่องชีวิต เป็นของคู่กับความรักบ้านกับความรักและความประนีประนอมกันระหว่างคนในบ้าน บ้านกับหน้าที่ที่ต้องกระทำความรู้จักรับผิดชอบ สอนให้รู้จักรักความจริงและความนับถือตนเอง เป็นต้น)

แบบสอนสุขาภิบาล

แบบสอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม ๑ (แต่งร่วมกับพระยาเทพศาสตร์สถิตย์)

ฯลฯ

นอกจากเป็นผู้บริหารและนักการศึกษาแล้ว ท่านยังเป็นกวีและนักเขียน ใช้นามปากกาว่า ครูเทพ และเขียวหวาน มีผลงานทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ได้แก่

ความเรียงเรื่อง การศึกษาและเศรษฐกิจ

โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม ๑, ๒, และ ๓ (เป็นบทประพันธ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย แต่งเพื่อลงพิมพ์ในวารสารต่างๆ เรื่องสำคัญ เช่น กลอนชื่อยิ้มเถิด รามรันทด จันทรชิต แม้เมฆดำยังแรขอบน้ำเงิน เป็นต้น)

บทละครพูด ๔ เรื่อง คือ บ่อยใหม่ แม่ศรีครัว หมั้นไว้ และตาเงาะ กับแต่งบันเทิงคดีสั้นๆ ลงในหนังสือลักวิทยา

ราชสดุดี โคลงตั้นบาทกุญชร สดุดีสรรเสริญพระเกียรติบรรพกษัตริย์ ๕๒ บท

ข้อเขียนทางวรรณคดี เช่น คนตาทิพย์ นอกฟ้าป่าหิมพานต์ เหตุกับอารมณ์ ไหนเป็นนายแน่

เพลงกราวกีฬา

(สร้อย) อึม! อึม! อึม! กีฬา กีฬาเป็นยาวิเศษ ฮ้าไฮ้! ฮ้าไฮ้! กีฬา กีฬาเป็นยาวิเศษ แก้กองกิเลส ทำคนให้เป็นคน ผลของการฝึกตน เล่นกีฬาสากล ตะละล้า...!

พวกเรานักกีฬาใจกล้าหาญ เชี่ยวชาญชิงชัยไม่ย่นย่อ
คราวชนะรุกใหญ่ไม่รีรอ คราวแพ้ก็ไม่ท้อกัดฟันทน (สร้อย)
ร่างกายกำยำล้ำเลิศ กล้ามเนื้อก่อเกิดทุกแห่งหน
แข็งแรงทรหดอดทน ว่องไวไม่ย่นระย่อใคร (สร้อย)
ใจคอมั่นคงทรงศักดิ์ รู้จักทีหนีทีไล่
รู้แพ้รู้ชนะรู้อภัย ไว้ใจได้ทั่วทั้งรักชัง (สร้อย)
ไม่ชอบเอาเปรียบเฉียบแข่งขัน สู้กันซึ่งหน้าอย่าลับหลัง
มัวส่วนตัวเบื่อเหลือกำลัง เกลียดชังการเล่นเห็นแก่ตัว (สร้อย)
เล่นรวมกำลังกันทั้งพวก เอาชัยสะดวกมิใช่ชั่ว
ไม่ว่างานหรือเล่นเป็นไม่กลัว ร่วมมือกันทั่วก็ไชโย (สร้อย)

เพลง คิดถึง

จันทร์กระจ่างฟ้า นภาประดับด้วยดาว
โลกสวยราวเนรมิต ประมวลเมืองแมน
ลมโชยกลิ่นมาลา กระจายดินแดน
เรียมนี้แสนคะนึง ถึงน้องนวลจันทร์
งามใดหนอจะพอ ทัดเทียบเปรียบน้อง
เจ้างามต้องตาพี่ ไม่มีใครเหมือน
หากน้องอยู่ด้วย และช่วยชมเดือน
โลกจะเหมือนเมืองแมน แม่นแล้วนวลเอย

นอกจากนี้ ท่านยังมีความสามารถแต่งบทเพลงไว้หลายเพลง เพลงที่ยังอยู่ในความทรงจำของผู้คนในปัจจุบัน คือ เพลงกราวกีฬา และเพลงคิดถึง

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี สมรสกับท่านผู้หญิงถวิล บุตรีพระยาศรีภูริปรีชา (กมล สาลักษณ)และคุณหญิงพึ่ง มีบุตรธิดากับท่านผู้หญิง ๔ คน และอีก ๑๙ คน กับภรรยาคนรองๆ ลงไป

ในด้านชีวิตครอบครัว ท่านมีความใกล้ชิดกับบุตรธิดา คอยอบรมสั่งสอน บอกกล่าว เตือนสติ ให้เป็นคนมีเหตุผล และให้ความสนิทสนม สามารถปรึกษากันได้ทุกๆเรื่อง ในตอนบ่ายหรือเย็น จะมีการเล่นกีฬาร่วมกัน ตั้งวงสนทนากันเป็นประจำ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการทางการศึกษามีความสำเร็จสูงสุด ได้จัดระบบและวางแผนการศึกษา ให้มีศาสตร์และคุณธรรมควบคู่กันไป คือ ไม่สอนให้เป็นคนเก่งอย่างเดียว แต่จะสอนให้เป็นคนดีด้วย ผลงานของท่านสอนให้เยาวชนเป็นคนดีมีคุณธรรม เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี จึงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่ควรเคารพยกย่องและถือเป็นแบบอย่าง ท่านเป็นผู้เห็นความสำคัญของการปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี มีคุณค่าต่อสังคม ข้อเขียนบทประพันธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง ตำราและแบบเรียนของท่าน สะท้อนให้เห็นแนวคิด ให้เยาวชนดำรงชีวิตให้ถูกต้องดีงามและไม่ท้อถอยในการทำความดี

“ถ้าทำสิ่งใดจงตั้งใจทำจริงๆ ถ้าสำเร็จก็เป็นการดี ถ้าไม่สำเร็จจงทำอีกจนสำเร็จ ถ้าทำจนสุดความสามารถแล้วยังไม่สำเร็จก็ยังเป็นประโยชน์ในส่วนที่ได้รับความชำนาญจากการที่ได้พยายามทำความดีโดยเต็มกำลังนั้น”

จาก ความดีที่ไม่รู้จักสิ้นสูญ
ธรรมจริยา เล่ม ๔

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖ ที่บ้านพักถนนนครสวรรค์ กรุงเทพฯ สิริอายุ ๖๖ ปี

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒

ผลงานด้านการประพันธ์ของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ผู้สนับสนุนแนวความคิด เรื่องการจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ ให้ประชาชนมีสิทธิได้รับ

การศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน จะเห็นได้จากการสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๙ ซึ่งเป็นปีแรกที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ก้าวสู่ตำแหน่งสูงสุดของการบริหารการศึกษาของประเทศ และการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๔

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เดิมชื่อสนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๑๙ เป็นบุตรของพระยาไชยสุรินทร์และนางอยู่ ในเบื้องต้นศึกษาที่โรงเรียนวัดบพิตรพิมุขและโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ได้รับพระราชทานรางวัลเรียนดีจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ต่อมาได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาที่วิทยาลัยโบโรโรด ประเทศอังกฤษ กลับมารับราชการครั้งแรกเป็นครูในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ผู้ช่วยหัวหน้ากองตรวจ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการและเสนาบดีกระทรวงธรรมการ หลังจากลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ คือ องคมนตรี กรรมการราชบัณฑิตยสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๘๖

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นทั้งนักวิชาการ นักการศึกษา นักวรรณคดี นักภาษา นักเศรษฐศาสตร์ นักการเมือง และกวี มีผลงานประพันธ์มากมายทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลำนำร้อยกรองจากเพลงพื้นบ้าน ส่วนความเรียงนั้น ได้แก่ บทความทางวิชาการ บทความแสดงข้อคิดเห็น นิทาน และตำราเรียน รวมทั้งบทละครที่ทั้งแต่งเองและแปลจากภาษาต่างประเทศ ใช้นามปากกาว่า “ครูเทพ” และ “เขียวหวาน” ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะผลงานที่สำคัญของ **“ครูเทพ”** เพื่อให้เยาวชนและประชาชนได้รู้จัก

น. ประภาสถิต กล่าวถึง ผลงานของ *“ครูเทพ”* ว่า

“...ส่วนมากเป็นความเรียงและโคลงกลอนเกี่ยวแก่การศึกษาและเศรษฐกิจการเมืองมากกว่าประเภทอื่น มีเข็มมุ่งไปสู่สันติเป็นจุดหมายเบื้องหน้า แต่การไปสู่จุดมุ่งหมายนี้ “ครูเทพ” มิได้มุ่งจนลืมนึกถึง

สภาพของเมืองไทย คนไทย ถึงปิตุชาติ มาตุภูมิ อันเป็นที่รักและห่วงใยที่สุดในโลกของท่าน..."

โคลงกลอนของครูเทพ มีปรากฏอยู่ ๑๔๗ บท รวบรวมอยู่ในหนังสือ **โคลงกลอนของครูเทพ** ๓ เล่มจบ และ**วารสารประมวญมารค**

ครูเทพเริ่มงานประพันธ์ครั้งแรกครั้งยังเป็นนักเรียนโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์เขียนด้วยมือ ชื่อ *"สัปดาหะการ"* เมื่อเป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ออกหนังสือพิมพ์รายคาบ ชื่อ *"วิทยาจารย์"* มีหน้าที่หลายอย่าง เช่น บรรณาธิการ ผู้เขียน ผู้จัดการ ฯลฯ ต่อมาหนังสือพิมพ์วิทยาจารย์ ได้โอนมาเป็นของสามัคยาจารย์สมาคม

เมื่อกลับจากการไปศึกษาวิชาครูที่ประเทศอังกฤษ (พุทธศักราช ๒๔๓๙ - ๒๔๔๑) ได้ร่วมกับ น.ม.ส. (พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์) แม่วัน (พระยาสุรินทราชา นกยูง วิเศษกุล) นายราชานัตยานุหาร (พาสน์ บุนนาค) และพระยาประภากรวงศ์ (ว่อง บุนนาค) ออกหนังสือรายเดือนชื่อ *"ลักวิทยา"* เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๘ อยู่ได้เพียง ๒ ปี ก็ต้องเลิกกิจการเพราะคณะผู้จัดทำมีภาระทางราชการ ไม่มีเวลาเวลาพอที่จะดำเนินงานหนังสือพิมพ์ที่เป็นงานหนัก ต่อมาทีม *"ลักวิทยา"* ก็มีโอกาสได้ร่วมงานกับหนังสือพิมพ์ "ทวีปัญญา" ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นผู้ริเริ่มและทรงเป็นบรรณาธิการ

ในหนังสือ *"ลักวิทยา"* และ *"ทวีปัญญา"* ครูเทพได้เขียนบทประพันธ์ลงในหนังสือหลายเรื่อง เรื่องเด่น คือ "คุณย่าเพิ้ง" ที่แต่งเมื่ออายุ ๒๖ ปี หลังจากกลับจากประเทศอังกฤษได้ ๔ ปี ได้รับยกย่องว่าเป็นเรื่องสั้นที่ดีที่สุดในยุคบุกเบิก แสดงให้เห็นช่องว่างทางปัญญาของประชาชนในประเทศที่เกิดขึ้น เพราะขณะนั้นการจัดการศึกษายังไม่กระจายสู่ทวยราษฎร์ จึงทำให้หมอศุขชาวบางกอกและคุณย่าเพิ้งชาวบุรีรัมย์ พูดกันไม่รู้เรื่อง เกิดความขัดแย้งจนมิตรภาพสลายลง เรื่องสั้นนี้ ครูเทพ ให้สัญญาณว่า ถึงเวลาแล้วที่รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้ราษฎรอย่างทั่วถึง

ส่วน *"โคลงกลอนของครูเทพ"* นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ช่วงเวลาที่แต่งได้แก่

ช่วงแรก ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๕๖-

๒๔๖๙ เป็นระยะที่รับราชการอยู่ที่กระทรวงธรรมการ มีผลงานไม่มากและขาดตอนเป็นช่วงๆ เพราะภาระงานราชการ

ช่วงที่ ๒ พุทธศักราช ๒๔๖๙-๒๔๗๕ ผลงานช่วงนี้ถือว่าเด่นที่สุด มุ่งวิจารณ์สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เริ่มใช้เพลงพื้นบ้านเป็นบทนำเสนอชีวิตของประชาชนเป็นครั้งแรก

ช่วงที่ ๓ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕ วิถีทางการเมืองระยะนี้ครูเทพดำรงตำแหน่งทั้งประธานสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้การแสดงออกทางความคิดอยู่ในรูปของสัญลักษณ์

ครูเทพ เป็นประธานกรรมการวางโครงการศึกษาให้กระทรวงธรรมการ โดยยึดหลัก *"ให้ทวยราษฎร์ได้รับการศึกษาเสมอหน้ากัน พอเหมาะแก่อัตภาพ"* แผนการศึกษาชาติในขณะนั้น จึงแบ่งออกเป็นส่วนสามัญ และวิสามัญ ชั้นการ-ศึกษา กำหนดเป็น มูล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา ตอนปลายของหลักสูตรประถมมีประถมวิสามัญ เน้นวิชาชีพแก่สามัญชนชั้นมัธยมศึกษา มีมัธยมวิสามัญให้เลือกเรียนตามอัธยาศัย ชั้นอุดมศึกษาได้แก่ การศึกษาขั้นสูงในมหาวิทยาลัย

การศึกษาแผนใหม่ของไทยในขณะนั้นจัดตามแบบยุโรปและอเมริกา โดยวิธีดูงานจากประเทศญี่ปุ่นในเวลา ๓๔ วัน

"สยามเป็นประเทศจัดใหม่ มีเงินลงทุนน้อย โครงการศึกษาชาติก็ได้ด้วยราคาถูก และในเวลาไม่เนิ่นช้าเหมือนเขา แต่ก็เป็นอันได้หยิบยอนจากแบบแผนที่เขาใช้กันในยุโรปและอเมริกาเหมือนกัน โดยขอตอนเขามาจากญี่ปุ่นซึ่งไม่น่าอับอายเลย" (จากความเรียงเรื่อง "แผนการศึกษาของมนุษย์" ในหัวข้อ เพื่อนบ้านที่เราเอาอย่าง)

แม้โครงสร้างของแผนการศึกษาในขณะนั้นจะจัดตามแบบต่างประเทศ แต่ครูเทพก็ปรับปรุงและพัฒนาให้เข้ากับบริบทสังคมไทย

ครูเทพมีผลงานด้านตำราที่มีคุณค่า เช่น

ธรรมจริยา เล่ม ๓, ๔ ที่นำเสนอให้เห็นคุณค่าของชีวิตและการพัฒนาตนให้เก่ง ดี มีสุข มีบุคคลิกภาพที่ดี และมีความเข้มแข็งทางจริยธรรม

"ถ้ายังนับถือตนรักตนอยู่ จะต้องให้

ภาคสูงเป็นผู้บังคับบัญชาตน เพราะภาคสูงเป็นส่วนที่รู้ว่า สิ่งใดผิด ก็ห้ามใจเสียไม่ให้ทำสิ่งใดชอบจึงยุให้ทำ ที่เราเรียกกันว่าความรู้จักรับผิดชอบนั้น ก็คือ ภาคสูงนี้เอง แม้ผู้ใดถือเอาภาคสูงเป็นใหญ่ ปล่อยให้ภาคสูงแนะนำตนได้แล้ว ผู้นั้นจะพ้นจากอันตราย ซึ่งเป็นความชั่วที่ภาคต่ำจะนำมาให้แล้ว จะได้ชื่อว่า นับถือตนเอง ไม่ลบหลู่ตน" (จากความนับถือตนเอง **ธรรมจริยา เล่ม ๓, ๔**)

แบบสอนอ่านใหม่ เล่ม ๑-๗ มีความมุ่งหวังที่จะให้ใช้เป็นแบบ readers เริ่มสอนเด็กให้อ่าน คัด เขียน โดยเริ่มตั้งแต่ตัว บ ป ก่อน เพราะตัวอักษรเป็นเส้นตรง เด็กเขียนง่ายกว่าตัวอื่นๆ จากนั้นจึงใส่สระ เพื่อให้เกิดความหมาย เป็นการสอนอ่าน สามารถให้เด็กอ่าน เขียนได้ในเวลาอันรวดเร็ว

แบบสอนอ่าน นิทานเรื่องโคมฟักทอง ชั้นประถมปีที่สอง เพื่อใช้สอนวิทยาศาสตร์ มีโครงเรื่องว่า เด็กสองพี่น้องทำโคมฟักทองไว้อวดพ่อ เมื่อจุดเทียนในโคมแล้วปิดประตู มุดลงใต้โต๊ะ เพื่อรอพ่อกลับจากงานจะได้ตื่นเต้นแปลกใจ แต่แล้วห้องก็มืดลง เพราะเทียนดับ เมื่อพยายามจุดใหม่ก็ดับอีก หาสาเหตุไม่ได้จึงเกิดความกลัวผีเพราะไม่รู้ว่าใครเป่าเทียนให้ดับ เมื่อพ่อกลับมา จึงอธิบายว่า เป็นเพราะอากาศไม่พอ พ่อจึงเปิดประตูให้กว้าง คว้านฟักทองให้มีช่องกว้างขึ้น เทียนก็สามารถส่องสว่างไปได้จนหมดเล่ม

การสอนวิทยาศาสตร์โดยใช้นิทานจึงเป็นวิธีการสอนแบบใหม่ที่ครูเทพนำมาใช้ในขณะนั้น

ครูเทพนำความรู้แผนใหม่เข้ามาในวงการครู เริ่มพัฒนาพุทธิศึกษาอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญเรื่องการสุขาภิบาลและสุขศึกษาสำหรับครอบครัว และเน้นเรื่องปลูกฝังธรรมจรรยาอย่างแท้จริง จากหนังสือ**บทกลอนของครูเทพ** ที่จะแสดงตัวอย่างในครั้งนี้ มีบทคำสอนเรื่องสุขศึกษาเบื้องต้น เรื่อง *"คำเตือนของทารก"* แต่งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ เรื่อง *"ไม้เรียว"* และคำสอนทางพระพุทธศาสนา เรื่อง *"แม้เมฆดำยังแรงอบน้ำเงิน"* แต่งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ และเรื่อง *"ยิ้มเถิด"* แต่งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐

เรื่อง ***"คำเตือนของทารก"*** ครูเทพให้ลูกเป็นผู้สอนแม่ว่า

"ไม่ถึงคราวกินนมแม้หนูกวน
ให้หนูดื่มแต่น้ำก็แล้วกัน
อย่าหัดให้หนูอมหัวนมยาง
อย่าให้หนูอดนมก่อนได้นับ
ค่อยยอด ค่อยไป ไม่ทรุดโทรม
การเปลี่ยนอาหารก็สำคัญ
อย่ารีบให้หนูเดินเร็วเกินไป
แม่จำ แม่หงุดหงิด งุ่นง่าน
แม่ไม่ควรให้กินเป็นแม่นมั่น
พอได้บรรเทากวนชวนระงับ
อย่าเขย่าหนูพลางจะให้หลับ
อายุปรับครบเก้าเดือนแล้วนั้น
ดีกว่าหักโหมผลุนผลัน
โปรดค่อยผันเพิ่มรสและปริมาณ
มันเป็นภัยไม่เห็นเป็นแก่นสาร
น้ำนมแม่ก็พาลจะไม่ดี"

เรื่อง ***"ไม้เรียว"*** ครูเทพต้องการสอนว่าการเลี้ยงดูในครอบครัวที่มีปัญหาอาจส่งผลไปถึงปัญหาสังคมได้ ซึ่งไม่ใช่ความผิดของเด็ก ครูเทพใช้บทกลอน ***"ไม้เรียว"*** เพื่อแสดงให้เห็นการที่แม่ลูกไม่เข้าใจกันและใช้ไม้เรียวเข้าแก้ปัญหา เด็กไม่เพียงแต่ด้านไม้เรียว แต่พลอยด้านอย่างอื่นไปด้วย หนักเข้าก็อาจกลายเป็นอาชญากรได้ การใช้ไม้เรียวจึงไม่ใช่การแก้ปัญหา

"หนูเปียนี้มารดาหาว่าดื้อ
ความได้ใจทำให้หนูเปียกระด้าง
แม่ลูกต่างก็ไม่เข้าใจกัน
การตีชักจะหนักขึ้นทุกที
โรคด้านไม้ลามไปถึงใจจิต
ขนาดเฒ่ียนต้องเปลี่ยนไปตามคน
ยิ่งตั้งต้นแต่เล็กยิ่งแรงแล่น
แม้กุญแจมือใส่ยังไม่กลัว
ที่แท้คือความเห็นเป็นคนละอย่าง
มารดาขวางทีไรได้เฒ่ียนตี
เลยต่างคนต่างดันกันเต็มที่
เพราะเกิดมีด้านไม้ขึ้นในตน
ด้านความคิดด้านหน้าและด้านกัน
ที่ความด้านเข้าผจญประจำตัว
กว่าจะโตก็แก่นมิใช่ชั่ว
เดินตากหน้าได้ทั่วทั้งพารา"

เมื่อครูเทพพบมรสุมในการรับราชการในระดับสูง ในวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้ลาออกจากตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ขณะอายุ ๕๗ ปี ท่านได้แต่ง **"แม้เมฆดำยังแรขอบน้ำเงิน"** เพื่อปลุกปลอบใจ โดยใช้โลกทัศน์จากความจริงในธรรมชาติ คือ ใช้ความงดงามของขอบฟ้าสีน้ำเงิน อันเกิดจากก้อนเมฆดำบดบังดวงอาทิตย์ยามเย็น มาโน้มนำให้ใจเพลิดเพลินคลายทุกข์ เพราะรู้เท่าทันทุกข์

"เห็นเมฆหนาตั้งมาเป็นก้อนก้อน
จวบโพล้เพล้เวลามาประชิด
อนิจจาเมฆคล้ำดำแท้แท้
อันคนเราถึงเศร้าโศกเพียงไร
บดบังแสงทินกรเกือบสนิท
ดวงอาทิตย์ทอแสงแทงสอดไว้
อุตส่าห์แรขอบน้ำเงินเพลิดเพลินได้
ก็เบาใจเมื่อเขารู้เท่าทุกข์"

ด้วยอุปนิสัยของครูเทพที่เป็นคนมีเมตตา อ่อนโยน นุ่มนวล รักดนตรี กีฬา รักการอ่านหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น นิตยสาร Time มีหัวก้าวหน้า ทันสมัย และรักษาสุขภาพ ทั้งกายใจ บทประพันธ์ **"ยิ้มเถิด"** แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาสุขภาพจิต โดยใช้รูปแบบเพลงพื้นบ้านในการประพันธ์ได้อย่างไพเราะ

"เราเกิดมาต้องร่าเริงเข้าไว้
หัวเราะเป็นเล่นหรือจริงยิ่งครึกครื้น
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกบานชื่น
เวทีโลกโชคเราเข้ามาเล่น
ควรถี่ห่างอย่างไรไว้ระยะ
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกอัญชัน
ในโลกนี้มีทั้งสนุกสุข
ทิ้งอบอุ่นวุ่นหาแต่หนาวนั้น
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกระกำ
คนหน้าเศร้าดั่งเขาดื่มยาพิษ
คนหน้าบานสราญรื่นใจครื้นเครง
(ดอกเอ๋ยเจ้าดอกกุหลาบ
จะบูดบึ้งทำไมไม่สดชื่น
อายุยืนหมื่นปีดีไหมล่ะ
ใครอยากอายุยืนต้องรื่นเริงเอย)
ต้องรำเต้นเต้นรำทำจังหวะ
จะเป็นพระหรือนางอย่างเดียวกัน
ใครเห็นขบขันคนนั้นอายุยืนเอย)
หาไม่พบต้องทุกข์เป็นแม่นมั่น
โทษใครนั่นขอได้โปรดโทษตัวเอง
คนไหนครวญคร่ำต้องระกำใจเอย)
ทอนอายุเป็นนิจไม่เหมาะเหม็ง
เขาปลั่งเปล่งลิ้มรสอมฤต
กลิ่นรสซึมซาบอาบอมฤตเอย"

จากวันแรกที่เริ่มรับราชการในกระทรวงธรรมการ เป็นนักเรียนฝึกสอนในโรงเรียนตัวอย่าง และครูผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูเมื่ออายุ ๑๘ ปี จนได้รับแต่งตั้งเป็น เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่ออายุ ๔๐ ปี จนถึงแก่อนิจกรรม เมื่ออายุ ๖๖ ปี ครูเทพไม่เคยหยุดที่จะสอนข้อคิดและมุมมองต่างๆ ในผลงานทุกชิ้นที่ยกให้เห็นเป็นตัวอย่างในที่นี้ ข้อคิดและมุมมองมุ่งให้เกิดคุณภาพที่ดีกว่าในหมู่ประชาชน ตั้งแต่ ระดับครอบครัว โรงเรียน จนถึงสังคมระดับประเทศ **เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) หรือ ครูเทพ** จึงเป็นครูที่พัฒนาประเทศชาติ ที่ไม่เคยมีใครประชาสัมพันธ์ให้นอกจากผลงานของท่านเอง

เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) กับกลศึกกับระเบิดพื้นบ้าน

นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

ตอนที่ ๑

*คำว่า **"กับระเบิด"** ที่ปรากฏในข่าวการสู้รบในปัจจุบัน เป็นคำที่มาจากศัพท์ทหารอันกลายเป็นสำนวนซึ่งคนทั่วไปใช้กันในความหมายกว้างออกไป ว่าเป็นการลอบวางอุบายเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้ามที่หลงเข้ามาในทางที่ล่อไว้ เป็นความหมายที่แรงกว่าคำว่า "วางยา" อันมาจากศัพท์แพทย์แผนโบราณที่ใช้กันมาแต่เดิม คำว่า "กับระเบิด" ในความหมายตรงซึ่งเป็นศัพท์ทหารนั้น นอกจากเป็นอาวุธสมัยใหม่ลักษณะหนึ่งแล้ว การสู้รบในสมัยโบราณทุกชาติทุกภาษาต่างมีกลศึกในลักษณะของการวางกับระเบิดเช่นเดียวกัน*

เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ผู้เป็นต้นสกุล สิงหเสนี แม่ทัพ-ไทยครั้งรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากความเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยว สร้างความขามเกรงแก่ประเทศเพื่อนบ้านในขณะนั้น โดยเฉพาะในการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ และการช่วยป้องกันเขมรจากการรุกรานของญวนแล้ว ท่านยังเป็นผู้มีความสามารถในการวาง

อนุสาวรีย์เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์)
ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร ทำพิธีเปิดเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๔

กลศึกโดยใช้ "กับระเบิดพื้นบ้าน" ทำลายกองทัพข้าศึกเกือบทั้งกองทัพอย่างได้ผลดียิ่ง

เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นบุตรคนที่ ๔ ของเจ้าพระยาอภัยราชา (ปิ่น) และท่านผู้หญิงฟัก เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๐ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ซึ่งต่อมาเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธ-

เลิศหล้านภาลัย เจ้าพระยาบดินทรเดชาย้ายตามท่านบิดาไปรับราชการทางวังหน้า มีตำแหน่งหน้าที่ราชการก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ จนได้เป็นพระยาเกษตรรักษา ว่าการกรมนาฝ่ายพระราชวังบวร แต่แล้วชีวิตของท่านกลับตกต่ำลงถึงขีดสุด ด้วยบังเอิญกระทำความผิดซึ่งสมัยนั้นถือเป็นโทษอันรุนแรงคือฝีพายเรือของท่านพายเรือตัดหน้ากระบวนเสด็จของกรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ครั้งหนึ่ง กับถูกกล่าวโทษว่าไปซ่องสุมผู้คนทำนามากเกินกว่าฐานะที่แขวงเมืองอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ถูกลงพระราชอาญาจำคุกทั้ง ๒ ครั้งแล้วถูกถอดยศ ได้อาศัยพระเมตตาของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ กราบบังคมทูลช่วยผ่อนโทษหนักให้เป็นเบาลงได้บ้างจนพ้นโทษออกมาทั้ง ๒ ครั้ง

ครั้นสิ้นรัชกาลที่ ๒ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายสิงห์หรือพระยาเกษตรรักษา กลับเข้ารับราชการ*แต่งตั้งเป็นพระยาราชสุภาวดี* ชีวิตของท่านจึงกลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยลำดับ มีโอกาสได้แสดงฝีมือในกองทัพไทยที่ยกไปปราบกบฏเมืองเวียงจันทน์ให้พ่ายแพ้ลงได้โดยเร็ว ได้รับพระมหากรุณาเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น*เจ้าพระยาราชสุภาวดี* ว่าที่สมุหนายก เมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๐ ขณะที่อายุได้ ๕๑ ปี

ต่อมาอีกเพียงไม่กี่ปี เจ้าพระยาบดินทรเดชา ขณะมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี สมุหนายก ก็ได้เป็นแม่ทัพใหญ่นำทัพไทยไปรบถึงดินแดนญวน ซึ่งยกมารุกรานเขมร สร้างตำนานการรบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของกองทัพไทยมาจนปัจจุบัน โดยเฉพาะการวางกลศึกโดยใช้ "กับระเบิดพื้นบ้าน" เช่น หลุมขวากแหลนหลาว หลุมต่อแตน และค่ายดินระเบิดวางไว้เป็นระยะๆ หน่วงรั้งการติดตามของกองทัพญวน ในระหว่างที่กองทัพไทยถอยกลับจากเมืองโจฎกในเขตแดนญวนเข้าสู่เขตแดนเขมร จนกำลังกองทัพญวนถูกทำลายเสียหายเกือบหมดไม่อาจติดตามกองทัพไทยต่อไปได้

โดยที่ในปัจจุบัน ประเทศไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ต่างเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน แต่เมื่อย้อนรอยประวัติศาสตร์ไปในช่วงเวลาไม่ถึง ๒๐๐ ปี การกระทบกระทั่ง

ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตใกล้ชิดติดกันนั้นเป็นของธรรมดาทุกหนแห่งในโลก ซึ่งไทยกับประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวก็มิได้อยู่ในข่ายยกเว้น โดยต่างผลัดกันแพ้ชนะตามแต่กำลังทัพและกลศึกที่นำมาใช้ในการสงครามแต่ละครั้ง

ระหว่างพุทธศักราช ๒๓๗๖-๒๓๘๘ ได้เกิดสงครามยืดเยื้อระหว่างไทยกับญวนที่ขยายอำนาจเข้ามารุกรานลาวและเขมร ซึ่งขณะนั้นถือว่าเป็นประเทศราชของไทย เมื่อเริ่มสงคราม ไทยได้จัดทัพใหญ่ยกไป ๓ ทาง ไปบรรจบกันที่เมืองญวน คือ ทัพบกยกเข้าทางเขมรทัพหนึ่ง เข้าทางลาวทัพหนึ่ง ทัพเรือยกเข้าทางบันทายมาศอีกทัพหนึ่ง เจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นแม่ทัพใหญ่ยกเข้าทางเขมร ในเดือน ๓ หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๗๖ นั้น กองทัพไทยรุกเข้าไปได้ถึงเมืองโจฎก ในดินแดนญวน แต่ด้วยขาดเสบียงอาหารและจำต้องบำรุงกำลังไพร่พลให้บริบูรณ์เพื่อรอสมทบกับกองทัพที่ยกมาทางเรือจำเป็นต้องถอยกลับไปตั้งหลักในเขมร เจ้าพระยาบดินทรเดชาคาดการณ์ล่วงหน้าว่ากองทัพญวนจะต้องตามตีท่านจึงคิดกลศึกวางไว้หลังจากเดินทัพผ่านไปแล้วเพื่อให้ทหารญวนต้องอุบายล้มตายเองโดยไม่ต้องใช้กำลังฆ่าฟัน กลศึกครั้งนั้นซึ่งผู้เรียบเรียงขอเรียกว่า *"กับระเบิดพื้นบ้าน"* เพื่อให้เป็นที่เข้าใจของคนรุ่นปัจจุบัน แม้จะมิใช่ของใหม่ในตำรายุทธพิชัยทหารหาญฝ่ายข้าศึกเองก็รู้จัก แต่หากการใช้ความเฉลียวฉลาดคิดสร้างทำให้หลากหลายและจัดวางให้เหมาะแก่ภูมิประเทศย่อมนำชัยชนะมาสู่กองทัพได้อย่างแน่นอน

เจ้าพระยาบดินทรเดชาได้มอบหมายให้พระพรหมบริรักษ์ (แก้ว สิงหเสนี) ผู้เป็นบุตรชาย ซึ่งไปราชการทัพด้วย คุมคนหนึ่งพันไปวางกับระเบิดพื้นบ้านใน ๓ ตำบล โดยใช้กับระเบิดต่างกัน

ตำบลแรก คือตำบลหนองปรือ ให้ขุดหลุมไว้ตามทางใหญ่หลายสิบหลุม หลุมหนึ่งๆ ลึก ๓ ศอกเศษ ปักแหลนหลาวหอกดาบไว้เต็มทุกหลุม แล้วสานไม้ไผ่ขัดแตะปิดคลุมแซะหญ้ามาปิดปากหลุมให้สนิทเนียนเหมือนพื้นดินเดิม กองทัพญวนเดินทัพมาเร็วไม่ทันได้พิจารณาก็ตกลงไปในหลุมทุกหลุม ถูกหอกดาบแหลนหลาวล้มตายเป็นอันมาก แม่ทัพญวนจึงให้ทหารตัดไม้ง่ามถือสักค้ำไปเพื่อว่ามีหลุมอีกจะได้รู้โดยง่าย

ตำบลที่ ๒ คือตำบลลาดป่าตะโกกับระเบิดพื้นบ้านครั้งนี้ทุกหลุมมีแต่รังต่อแตนและผึ้งรังใหญ่ๆ ปิดปากหลุม

มิดชิดเหมือนตำบลก่อน ทหารญวนกองหน้านำไม้ง่ามสักลงไปถูกหลุม แม่ทัพจึงสั่งให้เปิดออกทุกหลุมเพื่อเก็บอาวุธมาใช้ฆ่าทหารไทยภายหลัง ผึ้งและต่อแตนก็ออกมาต่อยทหารญวนเจ็บป่วยไปอีก

ตำบลที่ ๓ คือตำบลโคกสะแก สร้างค่ายไม้ไผ่ขุดเป็นรางรอบด้านนำถังดินปืนฝังไว้รอบค่าย แล้วนำปืนใหญ่มาบรรจุดินปืนให้เกินส่วน ฝังไว้ใต้แผ่นดินรอบค่าย ถ้าถูกไฟร้อนก็จะแตกออกเป็นสะเก็ดกระเด็นไกล ทำลายล้างของเล็กใหญ่ให้หักพังได้มาก จากนั้นล่ามชนวนไปตามสายดินปืนใหญ่ที่ฝังไว้ตามเตาไฟหุงข้าวเก่าๆ ในค่ายนั้นทุกแห่ง และขึ้นตามหลุมที่นำรังต่อแตนซ่อนไว้ทุกหลุม ถ้าทหารญวนเข้าในค่ายแล้วติดไฟหุงข้าวกินที่เตาไฟเก่าเหล่านั้น ไฟก็จะติดขึ้น หรือเมื่อญวนนำไฟเผารังแตน ไฟก็จะติดสายชนวนในหลุมแล่นตามสายชนวนไปติดทั้งดินปืนและปืนใหญ่ แตกระเบิดทำลายล้างชีวิตทหารญวนได้ นอกจากนี้ให้ทำกังหันเกราะปักอยู่ตามมุมค่าย ที่ประตูค่ายนั้นผูกหุ่นเป็นทหารรักษาประตูอยู่รอบค่าย แล้วสั่งให้พระยากำแหงกับทหารจำนวนหนึ่งอยู่รักษาค่าย

เมื่อทัพญวนตามมาทัน ทหารไทยก็ทำทีรบกับทหารญวนแล้วหนีเข้าค่าย ปิดประตูแล้วยิงโต้ตอบเหมือนค่ายนั้นมั่นคงจริงๆ มิใช่กลอุบาย กังหันเกราะเมื่อต้องลมพัดก็ดังเหมือนคนตีเกราะนั่งยาม ทั้งสุมฟืนในค่ายให้มีควันไฟเหมือนมีทหารไทยอยู่ในค่าย เมื่อพระยากำแหงจัดการตามคำสั่งของแม่ทัพแล้วก็พาทหารหนีออกทางหลังค่าย ครั้นทัพใหญ่ของญวนยกมาถึงเห็นนกการ้องอยู่เซ็งแซ่รอบค่ายก็เห็นว่าเป็นค่ายลวงจึงเข้าพักในค่ายหุงหาอาหารกิน เจอหลุมต่อแตนก็เอาไฟเผาจึงเกิดระเบิดไฟไหม้ตามอุบายของทัพไทยไพร่พลญวนล้มตายเกือบทั้งกองทัพ

การศึกข้างเขมรและญวนครั้งนั้น แม้จะมีการสู้รบบ้าง การพักศึกบ้าง แต่ก็กินเวลายืดเยื้อร่วม ๑๕ ปี และอาจกล่าวได้ว่าเป็นศึกใหญ่ครั้งสุดท้ายระหว่างไทยกับประเทศทั้งสอง ด้วยหลังจากเจ้าพระยาบดินทรเดชาสามารถจัดการให้เมืองเขมรและหัวเมืองชายแดนไทยด้านตะวันออกกลับคืนสู่ปกติสุข กับได้ทำสัญญาทางไมตรีกับญวนเรียบร้อย ท่านจึงได้รับพระบรมราชโองการให้กลับสู่กรุงเทพมหานครได้ในพุทธศักราช ๒๓๙๑ ขณะมีอายุถึง ๗๑ ปี และได้รับพระมหากรุณาธิคุณเลื่อนยศเป็น**เจ้าพระยาบดินทรเดชา**

ตอนที่ ๒

แม้เจ้าพระยาบดินทรเดชาจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้าทรงชุบเลี้ยงเพียงในช่วง ๒๐ ปีปลายของชีวิต และเป็นช่วงเวลาที่กล่าวได้ว่าท่านใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในสนามรบ แต่ท่านก็เป็นผู้ใฝ่ใจในการพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามเป็นจำนวนมาก ซึ่งน่าจะมิใช่เพียงการโดยเสด็จพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า ในการสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามหากน่าจะเป็นด้วยท่านประสงค์จะอุทิศส่วนกุศลแก่บรรดาทหารหาญทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายตรงข้ามที่ต่างพลีชีพเพื่อพิทักษ์รักษาชาติบ้านเมืองด้วย อีกประการหนึ่งวัดที่เจ้าพระยาบดินทรเดชาสร้างและปฏิสังขรณ์ จึงมีทั้งวัดในกรุงเทพมหานครและวัดชายแดนไทย-กัมพูชา อาทิ

๑. วัดจักรวรรดิราชาวาส (วัดสามปลื้ม) กรุงเทพมหานคร

๒. วัดพรหมสุรินทร์ ต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า วัดปรินายก กรุงเทพมหานคร

๓. วัดช่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นวัดที่ท่านผู้หญิงฟัก ผู้เป็นมารดาได้สร้างไว้

๔. วัดนายกรังสรรค์ (วัดเขาดิน) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๕. วัดเทพลีลา (วัดเทพลิ้นลา หรือวัดตึก หรือวัดตึกคลองตัน) กรุงเทพมหานคร สร้างเมื่อต้องขุดคลองบางกะปิและทำนาไปตลอดทางเพื่อสะสมเสบียงของกองทัพ

๖. วัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก) กรุงเทพมหานคร โดยยกบ้านของท่านให้เป็นวัด แล้วสร้างเสนาสนะเพิ่มเติม

๗. วัดพระยาทำ (วัดกระโดน) อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

๘. วัดหลวงบดินทร อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

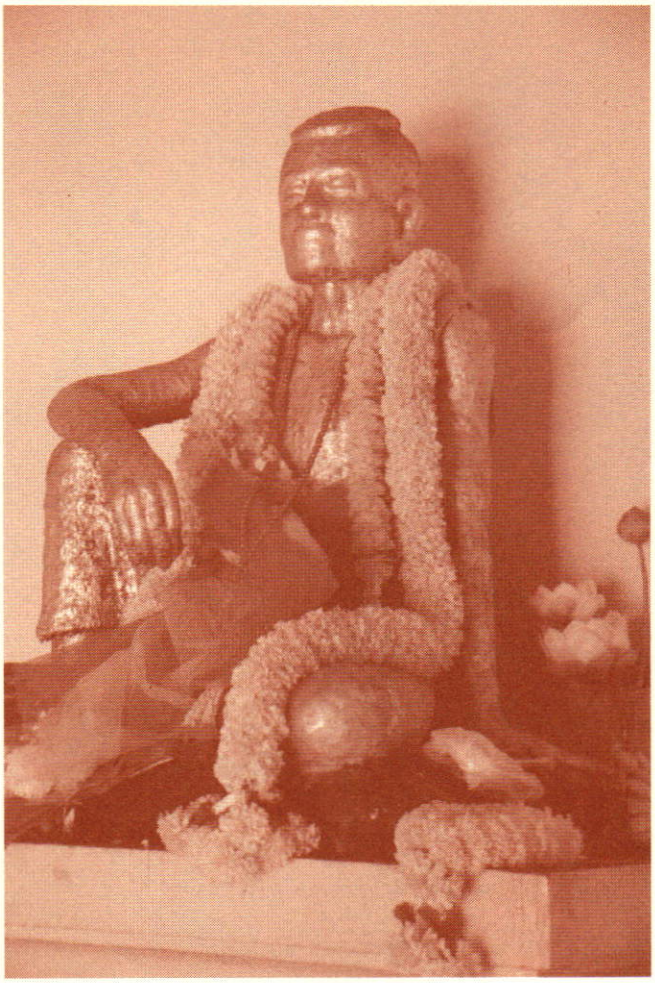
๙. วัดแจ้ง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

รูปเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)
ที่พระเจ้ากรุงกัมพูชา (นักองค์ด้วง) โปรดให้สร้างไว้ที่เก่งวัดโพธาราม
เมืองอุดรมีชัย (เมืองหลวงเก่ากัมพูชา) พุทธศักราช ๒๓๙๒

๑๐. วัดที่เมืองพัตบอง และเมืองอุดงมีชัย ประเทศกัมพูชา สร้างในระหว่างไปทัพในสงครามระหว่างญวน-เขมร และได้ช่วยทำนุบำรุงการพระศาสนาในเขมรในระหว่างที่มีศึกสงครามนั้นเป็นอันมาก

หลังจากเจ้าพระยาบดินทรเดชาเสร็จการศึกสงครามในพุทธศักราช ๒๓๙๑ และมีโอกาสได้สนองพระเดชพระคุณในงานใหญ่ๆ อาทิ พระราชพิธีสมโภชพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์และพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม การณ์ก็เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่ในปีถัดมา เกิดไข้ป่วงใหญ่ระบาดในกรุงและหัวเมืองฝ่ายเหนือ เจ้าพระยาบดินทรเดชา แม่ทัพใหญ่ของไทยผู้ประสบชัยชำนะเหนือข้าศึกศัตรูทุกสารทิศ

รูปเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)
ที่ศาลาในวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร

ก็ไม่อาจเอาชนะเหนือโรคาพยาธิได้ ท่านถึงแก่อสัญกรรมด้วยโรคไข้ป่วงใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๓๙๒ สิริอายุได้ ๗๒ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพเมรุผ้าขาวที่วัดสระเกศวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วีรกรรมของเจ้าพระยาบดินทรเดชาคงจบลงไม่สมบูรณ์หากมิได้บันทึกไว้ด้วยว่า เมื่อองค์พระหริรักษ์ พระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงทราบข่าวเจ้าพระยาบดินทรเดชาถึงแก่อสัญกรรม ได้โปรดให้สร้างเก๋งขนาด ๒ ห้องขึ้นที่หน้าค่ายทหารเมือง

อุดงมีชัย ซึ่งเป็นเมืองหลวงในขณะนั้น แล้วให้ช่างชาวเขมรปั้นรูปของท่านด้วยปูนเพชร ประดิษฐานเป็นอนุสรณ์ไว้ในเก่ง เป็นเครื่องรำลึกถึงคุณความดีและความเก่งกล้าสามารถของท่านที่ได้ช่วยปกป้องบ้านเมืองเขมรให้พ้นภัยจากการรุกรานของญวน ชาวเขมรเรียกว่า "รูปองค์บดินทร์" และ "ศาลองค์บดินทร์" มีการบำเพ็ญกุศลบังสุกุลอุทิศให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาสืบมาทุกปี ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๔๑ พระพุฒาจารย์ (มา) เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร ให้ช่างไปเขียนถ่ายอย่างรูปปั้นที่ศาลองค์บดินทร์ มาสร้างรูปปั้นขึ้นที่วัดจักรวรรดิราชาวาส ซึ่งเป็นวัดที่เจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นกำลังสำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์ ขณะที่ปั้นหุ่นนั้นก็ได้อาศัยช่างเขียนและผู้ที่มีอายุทันได้เห็นเจ้าพระยาบดินทรเดชาช่วยกันติชมแก้ไขจนเห็นว่าเหมือนจริงแล้ว จึงได้หล่อเป็นอนุสาวรีย์เจ้าพระยาบดินทรเดชา ประดิษฐานไว้ ณ วัดจักรวรรดิราชาวาส

ต่อมาอีกร้อยปีเศษ อาณาบริเวณด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นที่ดินของเจ้าพระยาบดินทรเดชา กล่าวกันว่าท่านได้ใช้เป็นสถานที่พักช้างและชุมนุมไพร่พลเตรียมออกศึกสงคราม ปัจจุบันเป็นที่ดินอยู่ติดถนนนวมินทร์ เขตหัวหมาก กรุงเทพมหานคร คุณหญิงเจือ นครราชเสนี และผู้สืบสายสกุลสิงหเสนีได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการตั้งเป็นโรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๗ นับเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่และมีชื่อเสียงมากที่สุดโรงเรียนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร

เมื่อพระยาบุรีนวราษฎร์ (ชวน สิงหเสนี) ทายาทของท่านได้ขอพระราชทานนามสกุลต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๖ โดยเชิญชื่อ เจ้าพระยาอภัยราชา (ปิ่น) ผู้เป็นบิดาของเจ้าพระยาบดินทรเดชา เป็นชื่อสกุล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลายพระราชหัตถเลขาพระราชทานนามสกุลแก่พระยาบุรีนวราษฎร์ว่า

"ข้าได้ใคร่ครวญดูแล้ว จริงอยู่ท่านเจ้าพระยาอภัยราชา (ปิ่น) นั้นเปนคนแรกในสกุลของเจ้าที่ได้ทำชื่อเสียงไว้ในแผ่นดิน แต่ข้ารู้สึกว่า ถ้าจะคิดไปถึงความนิยมแห่งคนโดยมากแล้ว ท่านเจ้าพระยาอภัยราชาจะมีคนรู้จักน้อยกว่าท่านเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิง) เพราะ

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๕๖

ขอเชิญบุรีมาวงษฐี

หนังสือกุลของเจ้าที่เจ้าได้มาช่วย
ให้ทำขึ้นนี้ ข้าได้ให้ตรวจดูแล้ว
ถูกอยู่ ท่านเจริญพงษ์ยกอยู่ยกหนึ่ง (ปี่น) ซึ่ง
เจ้าคิดแยกในสกุลของเจ้าที่ได้ขอให้ชื่อ
เรียกนั้นว่าเจ้าเล่นเอง แต่ข้าผู้มีหน้าที่
จะต้องไปชี้แจงอธิบายแก่คนใหญ่มากหลาย
ท่านเจริญพงษ์ยกอยู่ยกหนึ่ง (สิง) ว่าเจ้า
ได้ขอให้ท่านเจริญพงษ์ยกอยู่ยกหนึ่ง (สิง) ว่าเจ้า
เจริญพงษ์ยกอยู่ยกหนึ่งเป็นนักรบ
คนสำคัญของไทยเราคน ๑ ซึ่งจะมีนามติดไป
ในตำนานของชาติไทยอีกนาน ข้าจึงเห็นว่า
ถ้าพวกเจ้าจะมีชื่อว่าเป็นสกุลแห่งท่านผู้นี้
ก็ดูจะเป็นเกียรติยศดี มีหน้ามีตา และจะ
พออวดเขาได้ว่าต้นโคตรของเจ้าได้เป็นผู้

เจ้าพระยาบดินทรเดชานับว่าเป็นนักรบ
สำคัญของไทยเราคน ๑ ซึ่งจะมีนามติดไป
ในตำนานของชาติไทยอีกนาน ข้าจึงเห็นว่า
ถ้าพวกเจ้าจะมีชื่อว่าเป็นสกุลแห่งท่านผู้นี้
ก็ดูจะเป็นเกียรติยศดี มีหน้ามีตา และจะ
พออวดเขาได้ว่าต้นโคตรของเจ้าได้เป็นผู้

ซึ่งได้ช่วยรักษาพระบรมเดชานุภาพแห่งพระเจ้าแผ่นดินไทยให้ดำรงมา

เพราะฉนั้นข้าขอให้นามสกุลของเจ้าว่า "สิงห์เสนี" (เขียนเปนตัวโรมันว่า "Sinhaseni") อันเปนมงคลนาม

ขอให้สกุลสิงหเสนี มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป มั่นคงอยู่ในกรุงสยามนี้ชั่วกัลปาวสาน"[๑]

(สะกดการันต์ตามต้นฉบับ)

นาม "เจ้าพระยาบดินทรเดชา" ต่อมากองทัพไทยและตำรวจตระเวนชายแดนได้เชิญไปตั้งเป็นชื่อค่ายทหารและค่ายตำรวจตระเวนชายแดนทางภาคตะวันออกหลายแห่ง เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงแม่ทัพไทยที่ได้สู้รบกับอริราชศัตรูปกป้องชาติ-บ้านเมืองจนมีนามติดไปในตำนานของชาติไทย สมดังที่ทรงสรรเสริญไว้ในลายพระราชหัตถเลขานั้นชั่วกาลนาน

๒๑ มกราคม ๒๔๕๒

---

[๑] ลายพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานนามสกุลสิงหเสนี นั้น มีทั้งที่ทรงสะกดว่า สิงห์เสนี และสิงหเสนี

บุคคลสำคัญของโลก : เกียรติภูมิไทยในยูเนสโก

นางเบญจมาส แพทอง

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องคนไทยหลายต่อหลายคนให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีคนไทยได้รับการยกย่องแล้วถึง ๑๘ คน

ยูเนสโก เป็นองค์การชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ ก่อตั้งโดยสมาชิก ๒๐ ประเทศลงนามในธรรมนูญขององค์การเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๘ ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้ให้สัตยาบันธรรมนูญองค์การ ซึ่งมีประเด็นสำคัญ คือ

"สันติภาพที่เกิดจากการตกลงทางการเมือง ทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ แท้จริงและยืนนานจากประเทศต่างๆ ในโลก สันติภาพจะต้องวางรากฐานอยู่บนความร่วมมือทางภูมิปัญญาและจิตสำนึกของมนุษยชาติ"

ดังนั้นยูเนสโกจึงมุ่งส่งเสริมความร่วมมือของนานาชาติทางการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อให้ทั่วโลกเคารพในความยุติธรรม กฎหมาย สิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี โดยไม่ถือเชื้อชาติ เพศ ภาษา ศาสนา ตามกฎบัตรสหประชาชาติ

ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า ๑๙๐ ประเทศ สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส การดำเนินงานของยูเนสโกนั้น จัดให้มีการประชุมสมัยสามัญทุก ๒ ปี คณะกรรมการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม จำนวน ๕๘ คน คัดเลือกจากผู้แทนของประเทศสมาชิก กรรมการอยู่ในวาระ ๔ ปี และจะเลือกตั้งกรรมการใหม่ครึ่งหนึ่งทุก ๒ ปี ส่วนผู้อำนวยการใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่สูงสุดขององค์การจะอยู่ในวาระ ๖ ปี ยูเนสโกมีสำนักงานส่วน-ภูมิภาคและสำนักงานย่อยประจำพื้นที่เพื่อประสานงานกับประเทศต่างๆ อย่างใกล้ชิด แต่ละประเทศได้จัดให้มีผู้แทนถาวรประจำยูเนสโก และมีสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประ-ชาชาติของประเทศสมาชิก เพื่อดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายงานของยูเนสโก

ในส่วนของประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ นับเป็นสมาชิกลำดับที่ ๔๙ มีคณะกรรมการแห่ง-ชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยมติคณะรัฐมนตรี ทำหน้าที่ประสานงานในระดับชาติของกิจกรรมที่อยู่ในขอบข่ายงานของยูเนสโก สำนักงานตั้งอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ

ภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของยูเนสโก คือ การประกาศยกย่องบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในระดับโลกซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นแบบอย่างอันดีงามในด้านต่างๆ โดยยูเนสโกจะเชิญชวนประเทศสมาชิกเสนอชื่อบุคคลสำคัญหรือผู้มีผลงานดีเด่นและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของประชาชน และเกิดสันติภาพตามสาขาหลักของยูเนสโก ๕ สาขา ได้แก่ การ-ศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม-ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร โดยยูเนสโกจะให้ประเทศสมาชิกเสนอชื่อหรือเหตุการณ์สำคัญในนามของประเทศตนทุกๆ ๒ ปี ซึ่งจะพิจารณาบุคคล และเหตุการณ์สำคัญตามที่ประเทศสมาชิกเสนอในขั้นต้น และพิจารณา

กลั่นกรองอีก ๒ ครั้ง จากนั้นนำเสนอให้ที่ประชุมสมัยสามัญของยูเนสโกพิจารณารับรองขั้นสุดท้าย แล้วจึงประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในด้านต่างๆ ตามสาขาหลักของยูเนสโกและจัดเฉลิมฉลอง

การเสนอชื่อบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของยูเนสโกนี้ ดำเนินการโดยสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติของประเทศนั้นๆ ในส่วนของประเทศไทย หน่วยงาน สมาคม หรือมูลนิธิ จะนำเสนอชื่อบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ มายังสำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติฯ เพื่อพิจารณาคัดเลือก โดยกำหนดคุณ-สมบัติตามหลักเกณฑ์ของยูเนสโก ดังนี้

๑. บุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ควรเกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับภารกิจหลักขององค์การยูเนสโกในสาขา การศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์และการสื่อสาร และส่งเสริมขันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษยชาติ

๒. ต้องไม่เป็นการฉลองที่ระลึก (Commemorations) การก่อตั้ง การได้รับเอกราช หรือระบอบการปกครองของรัฐ หรืออาณาจักร รวมทั้งการฉลองครบรอบ (Anniversaries) เหตุการณ์เกี่ยวกับการทหาร

๓. ควรเป็นการฉลองครบรอบเกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญระดับโลก หรืออย่างน้อยในระดับภูมิภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ ค่านิยม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเป็นสากลขององค์การยูเนสโก

๔. ควรเป็นการฉลองการครบรอบ ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี หรือครบรอบมากกว่านี้ขึ้นไป อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์เรื่องระยะเวลาจะได้รับการพิจารณาผ่อนผันตามความเหมาะสม

๕. ควรเป็นการฉลองการครบรอบบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญทางประวัติ-ศาสตร์ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดแผนงานในระดับชาติ และประเทศสมาชิกได้จัดสรรงบประมาณรองรับการดำเนิน-การฉลองไว้พร้อมแล้ว

๖. หากบุคคลหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ใดมีความเกี่ยวข้องมากกว่า ๑ ประเทศ บุคคลหรือเหตุการณ์นั้นต้องได้รับการเสนอโดยประเทศที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

๗. การเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับมรดกที่จับต้องไม่ได้ จะไม่ได้รับการพิจารณา อาทิ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง การปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเฉลิมฉลองความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและปรากฏการณ์ ตลอดจนการช่างฝีมือโบราณ

บุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งครอบคลุมใน ๕ สาขาหลักของยูเนสโกนั้น เริ่มจากพุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นต้นมา มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นพระองค์แรก และมีคนไทยได้รับการยกย่องต่อๆ มาอีก จนถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน และเหตุการณ์อีก ๑ เหตุการณ์ ดังมีรายพระนามและรายนามต่อไปนี้

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้รับยกย่องเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๖

๓. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๑

๔. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

๕. สุนทรภู่ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

๖. พระยาอนุมานราชธน (ศ. ยง เสฐียรโกเศศ) ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

๗. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

๘. พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

๙. สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

๑๐. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้รับเนื่องในวาระทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

๑๑. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี วันพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

๑๒. ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ได้รับเนื่องในการฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี

เกิด เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

๑๓. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๕๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

๑๔. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖

๑๕. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐๐ ปี วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

๑๖. นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

๑๗. พุทธทาสภิกขุ ได้รับเนื่องในวาระครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙

๑๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงได้รับเนื่องในงานฉลอง ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ๑ เหตุการณ์ ได้แก่ **การสถาปนาเมืองเชียงใหม่ครบรอบ ๗๐๐ ปี** เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้นำเสนอบุคคลสำคัญอีก ๒ ท่านซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณา คือ **นายเอื้อ สุนทรสนาน** เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด ในพุทธศักราช ๒๕๕๓ และ **ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช** เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีเกิด พุทธศักราช ๒๕๕๔[๑]

บุคคลสำคัญที่เอ่ยพระนามและนามดังกล่าวแล้วนั้น ล้วนมีพระมหากรุณาธิคุณ พระกรุณาธิคุณและพระคุณต่อประเทศชาติและสังคมไทยด้านต่างๆ อย่างมหาศาลเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ได้รับการเฉลิมพระเกียรติและเชิดชูเกียรติ เป็นเกียรติประวัติแก่ประเทศไทยและเกียรติภูมิแก่วงศ์ตระกูล ซึ่งจะได้นำพระราชประวัติ พระประวัติ และประวัติมานำเสนอเป็นการเฉพาะในโอกาสต่อไป

๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๒

---

[๑] บทความนี้เขียนขึ้นในขณะที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของยูเนสโก ซึ่งต่อมายูเนสโกได้ประกาศให้บุคคลทั้งสองท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลก เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี เกิดในพุทธศักราช ๒๕๕๓ และ ๒๕๕๔ ตามลำดับ

บุคคลสำคัญของโลก : คนไทยที่ได้รับการยกย่อง

นางเบญจมาส แพทอง

ตอนที่ ๑

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) เป็นองค์การชำนัญพิเศษของสหประชาชาติ มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความร่วมมือกันของนานาประเทศทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อให้ทั่วโลกเคารพในความยุติธรรม กฎหมาย สิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์พึงมีโดยไม่ถือเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศ มีสมาชิกกว่า ๑๙๐ ประเทศ หนึ่งในภารกิจของยูเนสโก คือ การประกาศยกย่องบุคคลสำคัญของประเทศสมาชิกเป็นบุคคลสำคัญของโลก โดยบุคคลเหล่านั้นต้องมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และมีความสำคัญระดับโลก หรืออย่างน้อยในระดับภูมิภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นแบบอย่าง ความมีคุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ครอบคลุมใน ๕ สาขาหลักของยูเนสโก ได้แก่ การศึกษา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร

ในส่วนของประเทศไทยซึ่งเข้าเป็นสมาชิกของยูเนสโก ลำดับที่ ๔๙ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๒ มีคนไทยได้รับการยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกแล้วตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๕ จนถึงปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๒) เป็นจำนวน ๑๘ คน

ในจำนวนดังกล่าวประกอบไปด้วยบุคคลทุกระดับชั้น ได้แก่ พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์หลายพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ บุคคลทั่วไป ทั้งเพศสมณะและฆราวาส ดังได้นำเสนอรายพระนามและรายนามไว้ในตอนที่ว่าด้วย "เกียรติภูมิไทยในยูเนสโก" ซึ่งออกอากาศทางรายการเมื่อไม่นานมานี้ บุคคลสำคัญของไทยที่ปรากฏนามเหล่านี้ล้วนบำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และยอมรับในสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับชาติและระดับโลก อีกทั้งครอบคลุมใน ๕ สาขาหลัก ตรงตามคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ที่ยูเนสโกกำหนด บุคคลเหล่านั้นจัดกลุ่มได้ ดังนี้

พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ของไทยที่ได้รับการยกย่อง มีจำนวน ๕ พระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทุกพระองค์ทรงมีคุณูปการแก่ประเทศชาติและประชาชนนานัปการ ในแต่ละรัชกาลทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ การคลัง กฎหมาย การพระศาสนา การแพทย์ การสาธารณสุข สาธารณูปการ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ประชาชนร่มเย็นเป็นสุขด้วยพระบารมี ประเทศชาติรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกที่กำลังไล่ล่าอาณานิคมในยุคนั้น เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของชาติไทยหลายประการอาจทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะอันตรายเสื่อมถอยและเสียหายได้ แต่ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทำให้ประเทศชาติอยู่รอดปลอดภัยและเจริญรุ่งเรืองวัฒนาสถาพรมาได้จนทุกวันนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นที่เคารพเทิดทูน

ไว้เหนือเศียรเกล้าชาวไทยตลอดมา ดังจะขออัญเชิญพระราชประวัติโดยสังเขปแต่ละพระองค์ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๒ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๓๑๐ เสด็จสวรรคตเมื่อพุทธศักราช ๒๓๖๗ ในรัชสมัยเป็นยุคทองของวรรณคดี ทรงพระปรีชาด้านกวีนิพนธ์ ทรงแต่งบทละครหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องอิเหนา ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของบทละครรำ ด้านดนตรี ทรงพระราชนิพนธ์เพลงบุหลันลอยเลื่อน ซึ่งรู้จักและแพร่หลายจนทุกวันนี้ ด้านประติมากรรม ปรากฏฝีพระหัตถ์ในงานประณีตศิลป์หลายชิ้น อาทิ หุ่นพระพักตร์พระประธานในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม บานประตูแกะสลักที่พระวิหารพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม หุ่นหน้าพระยารักใหญ่ พระยารักน้อย เป็นต้น ด้วยพระปรีชาสามารถทรงได้รับการยกย่องจากยูเนสโกเป็นบุคคลสำคัญของโลกสาขาวรรณกรรม เนื่องในโอกาสฉลองวันพระราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๑ นับเป็นคนไทยลำดับที่ ๓ ต่อจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตามลำดับ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๓๔๗ เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๑๑ ในรัชสมัยเป็นยุคที่ประเทศต้องปรับตัวอย่างมาก เนื่องจากประเทศตะวันตกกำลังขยายอิทธิพลมายังประเทศในแถบเอเชีย ทรงเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกและพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศ ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งในทางดาราศาสตร์ ทรงคำนวณการเกิดสุริยุปราคาได้อย่างแม่นยำ ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า "พระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย" ทรงเป็นคนไทยลำดับที่ ๑๕ ซึ่งได้รับการยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และสื่อสารมวลชน เนื่องในโอกาสฉลองวันพระราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี ในวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๓๙๖ เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ ในรัชสมัยประเทศชาติพัฒนาในทุกด้าน ทรงปฏิรูปการเมืองการปกครอง ปรับปรุงกฎหมายและการศาล การแพทย์และการสาธารณสุข การคมนาคม เศรษฐกิจการคลัง การศึกษา การศาสนา ปฏิรูปสังคม เปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เพื่อให้ชาติตะวันตกยอมรับ

โดยเฉพาะทรงเลิกทาสให้ทุกคนเป็นไท บ้านเมืองจึงเจริญรุ่งเรือง ทรงนำพาประเทศให้รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ทรงยอมเสียดินแดนบางส่วนเพื่อแลกกับอธิปไตยของชาติ ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญา "พระปิยมหาราช" ทรงเป็นคนไทยลำดับที่ ๑๓ ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การพัฒนาสังคม เนื่องในโอกาสฉลองวันพระราชสมภพครบ ๑๕๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๒๓ เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองนานัปการ อาทิ ด้านการศึกษา สร้างโรงเรียนและสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้านเศรษฐกิจ ตราพระราชบัญญัติคลังออมสิน

ด้านการคมนาคม ทรงตั้งกรมรถไฟหลวง สร้างสะพานพระราม ๖ ด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงตั้งกรมมหรสพ สร้างโรงละครหลวง ด้านการต่างประเทศ ทรงส่งทหารเข้าร่วมรบในสมรภูมิยุโรป ประกาศสงครามกับเยอรมนีในสงครามโลกครั้งที่ ๑ เป็นผลให้ประเทศสามารถแก้ไขสนธิสัญญาที่เสียเปรียบ ด้านการแพทย์ ทรงตั้งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ วชิรพยาบาล ทรงตั้งกิจการเสือป่าและลูกเสือเพื่อให้พลเรือนสามารถฝึกทหารและช่วยเหลือประเทศชาติได้ในยามจำเป็น ทรงวางรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย จัดตั้งดุสิตธานีเพื่อให้เรียนรู้ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญา "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า" องค์การยูเนสโกยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านวัฒนธรรม ทรงเป็นคนไทยลำดับที่ ๔ เนื่องในโอกาสฉลองวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

และเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๙ เนื่องในโอกาสที่**พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน**

ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ยูเนสโกได้ประกาศยกย่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน และร่วมฉลองในวาระมหามงคลดังกล่าว เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ ทรงเป็นศูนย์รวมใจและพลังของแผ่นดิน เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าตลอดระยะเวลาแห่งการดำรงสิริราชสมบัติ ทรงปฏิบัติพระราช-

กรณียกิจน้อยใหญ่นานา ล้วนเพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยาม ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทุกหนแห่งแม้ในถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภูมิภาค เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ทรงทำนุบำรุงประเทศทุกด้าน พสกนิกรร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้า ทรงแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของอาณาประชาราษฎร์ทุกด้าน อาทิ โครงการแก้มลิง เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมทั้งในและนอกเขตกรุงเทพมหานคร โครงการแกล้งดิน แก้ปัญหาดินเปรี้ยว โครงการฝนหลวง แก้ปัญหาฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง โครงการอนุรักษ์ดินและน้ำ ป่าไม้ ชลประทาน เขื่อน ฝาย บริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จัดซื้ออุปกรณ์ ยารักษาโรค เพื่อบรรเทาปัญหาโรคระบาด สุขอนามัย โดยเฉพาะโรคเรื้อน ซึ่งเป็นโรคที่สังคมรังเกียจ ทรงช่วยเหลืออย่างจริงจังและทำให้เห็นว่าโรคนี้สามารถป้องกันได้จนโรคนี้ค่อยๆ หมดไป เมื่อประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” “ทฤษฎีใหม่” ทรงศึกษาและผลิตเชื้อเพลิง พระราชทานพระราชดำริแก้ปัญหาการจราจร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักต่อเนื่องตลอดมา แม้ในปัจจุบัน พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลทั้งยังกว้างไกลไปถึงต่างแดน เป็นที่ประจักษ์ชัดทั่วโลก

พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ที่กล่าวพระนามแล้วนี้ ย่อมเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปและอยู่ภายใต้จิตสำนึกของคนไทยตลอดกาล ดังนั้นเมื่อโอกาสที่ทรงได้รับการถวายพระเกียรติคุณในระดับโลก ปวงชนชาวไทยจึงมิอาจละเลยที่จะแซ่ซ้องสรรเสริญในพระเกียรติคุณและร่วมเฉลิมฉลองโอกาสอันเป็นมงคลนี้โดยทั่วกัน

ตอนที่ ๒

คนไทยที่ยูเนสโกยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก จนถึงพุทธศักราช ๒๕๕๒ จำนวน ๑๘ คนนั้น มีตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์จนถึงสามัญชน ดังได้นำเสนอในส่วนของพระมหากษัตริย์ โดยอัญเชิญพระราชประวัติและผลงานให้ทราบกันไปแล้วนั้น ในครั้งนี้จะได้นำเสนอในส่วนของพระบรมวงศานุวงศ์และบุคคลทั่วไปดังมีรายพระนามและรายนามลำดับต่อไปนี้

พระบรมวงศานุวงศ์

พระบรมวงศานุวงศ์ของไทยที่ได้รับการยกย่องมีจำนวน ๗ พระองค์ ได้แก่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นคนไทยพระองค์แรกที่ได้รับเกียรติจากยูเนสโกประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ และเจ้าจอมมารดาซุ่ม ประสูติเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๐๕ สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๖ ทรงเป็นต้นราชสกุลดิศกุล เป็นกำลังสำคัญในการบริหารบ้านเมืองหลายด้านทั้งด้านการทหาร การศึกษา การปกครอง ประวัติศาสตร์โบราณคดี มีงานพระนิพนธ์จำนวนมาก ทรงได้ชื่อว่าเป็น “บิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทย” มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อมหาชนในทุกยุคทุกสมัย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นคนไทยที่ได้รับการยกย่องต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๖ เนื่องในโอกาสฉลองวันประสูติครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย ประสูติเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๐๖ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๐ ทรงเป็นต้นราชสกุลจิตรพงศ์ ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งด้านศิลปกรรม ทรงออกแบบ พระเมรุมาศ พระเมรุ วัด อาคารสถานที่ อนุสาวรีย์ พระบรมรูป ตรากระทรวงต่างๆ ด้านจิตรกรรม ทรงเขียนภาพจิตรกรรมหลายแห่ง ตาลปัตรพัดยศ นอกจากนี้ยังมีผลงานด้านวรรณกรรมหลากหลายซึ่งล้วนแต่มีประโยชน์ เป็นความรู้ที่ทรงคุณค่าตราบจนปัจจุบัน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม-พระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่ได้รับการถวายพระเกียรติจากยูเนสโก เป็นคนไทยคนที่ ๗ เนื่องในวาระฉลองวันประสูติครบ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าวาสุกรี เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระ-พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเจ้าจอม-มารดาจุ้ย ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นท้าวทรงกันดาล ทรงบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุเพียง ๑๒ พรรษา และเมื่อครบอุปสมบทได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุครองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามสืบมา ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชา-

คณะชั้นต่างๆ มาโดยลำดับ จนถึงรัชกาลที่ ๔ ได้รับพระราชทานพระอิสริยยศเป็นกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ที่ ๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเป็นปราชญ์และกวี ทรงแตกฉานภาษาบาลี มีงานพระนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองหลากหลายสาขา โดยเฉพาะวรรณกรรมศาสนา เช่น ปฐมสมโพธิกถา ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งนับเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกทางพระพุทธศาสนา ด้วยพระอัจฉริยภาพยูเนสโกประกาศให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปี ๒๕๓๓

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นคนไทยลำดับที่ ๘ ที่ยูเนสโกยกย่อง ต่อจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ เนื่องในวาระฉลองวันประสูติครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เป็นพระโอรสของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และหม่อมหลวงต่วนศรีวรวรรณ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๓๔ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ ทรงดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หัวหน้าคณะผู้แทนเจรจาสันติภาพ ในกรณีพิพาทอินโดจีน รองนายกรัฐมนตรี นายกราชบัณฑิตยสถานทรงบัญญัติศัพท์และวางกฎเกณฑ์การบัญญัติศัพท์ภาษาต่างประเทศด้วยคำบาลีและสันสกฤต ซึ่งเป็นแบบแผนมาจนทุกวันนี้ ยูเนสโกประกาศให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปี ๒๕๓๔

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ ยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ทรงเป็นคนไทยลำดับที่ ๙ ต่อจากพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เนื่องในวาระฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ (พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๓๔ ถ้านับตามปฏิทินสากลตรงกับพุทธศักราช ๒๔๓๕) เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงเป็นต้นราชสกุล มหิดล สวรรคต เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ ทรงมีคุณูปการแก่กิจการแพทย์ไทยเป็นอย่างมาก ทรงปฏิบัติหน้าที่แพทย์ที่โรงพยาบาลแมคคอมิค จังหวัดเชียงใหม่ จนได้รับการขนานพระนามว่า “หมอเจ้าฟ้า” และพระสมัญญา “พระบิดาแห่งการแพทย์ไทย” ยูเนสโกประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์วิทยาศาสตร์การแพทย์ การพยาบาล และการสาธารณสุข ประจำปี ๒๕๓๕

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช-ชนนี ทรงได้รับการยกย่องเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๓ เนื่องในวาระฉลองวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ พระนามเดิม สังวาลย์ เป็นบุตรของพระชนกชูและพระชนนีคำ พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๔๓ สวรรคตเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ ทรงสืบสานพระปณิธานแห่งสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม-พระบรมราชชนก มีพระมหากรุณาธิคุณต่อการแพทย์ การพยาบาล การสาธารณสุขอย่างอเนกอนันต์ ทรงเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดโครงการพัฒนาในถิ่นทุรกันดารหลายโครงการ เช่น โครง-การพัฒนาดอยตุง ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านการศึกษา วิทยาศาสตรประยุกต์: การพัฒนามนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ประจำปี ๒๕๔๓

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงเป็นคนไทยคนล่าสุด

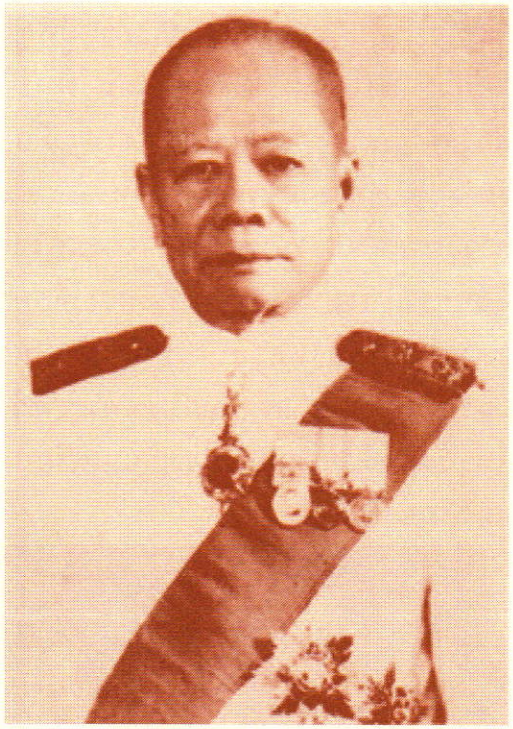
(พุทธศักราช ๒๕๕๒) ที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก เนื่องในวาระฉลอง ๒๐๐ ปี วันคล้ายวันประสูติ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้านวม เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเจ้าจอมมารดาปรางใหญ่ แห่งราชินิกุลบางช้าง ประสูติเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๓๕๑ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๑๔ ทรงเป็นต้นราชสกุล สนิทวงศ์ ทรงพระปรีชาสามารถด้านวรรณกรรม เช่น โคลงนิราศพระประธม เพลงยาวสามชาย โคลงภาพฤาษีดัดตน หนังสือจินดามณี พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น ทรงกำกับกรมหมอ มีชื่อเสียงในด้านการแพทย์แผนไทย ทรงสนพระทัยวิชาการแพทย์แผนใหม่ของตะวันตก ทรงเป็นแพทย์ไทยพระองค์แรกที่ได้รับประกาศนียบัตรถวายเป็นพระเกียรติยศ นอกจากนี้ยังทรงประยุกต์วิธีการรักษาคนไข้ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย พระกรณียกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ทรงเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในการเจรจาทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษ ด้วยพระปรีชาและพระกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านวรรณกรรม การศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุข และการต่างประเทศ ประจำปี ๒๕๕๑

บุคคลทั่วไป

บุคคลทั่วไปที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก มีจำนวน ๖ คน เรียงตามลำดับปีที่ได้รับ ดังนี้

สุนทรภู่ กวีเอกครั้งรัชกาลที่ ๒ มีความชำนาญด้านการแต่งกลอน มีผลงานการประพันธ์มากมายทั้งประเภทกลอนนิราศ นิทานคำกลอน สุภาษิต บทละคร บทเสภา บทเห่กล่อมพระบรรทม ผลงานเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางต่อเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน และในโอกาสฉลองวันเกิดครบ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๙ ยูเนสโกได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านวรรณกรรม นับเป็นคนไทยคนที่ ๕ และเป็นบุคคลทั่วไปคนแรกที่ได้รับเกียรตินี้

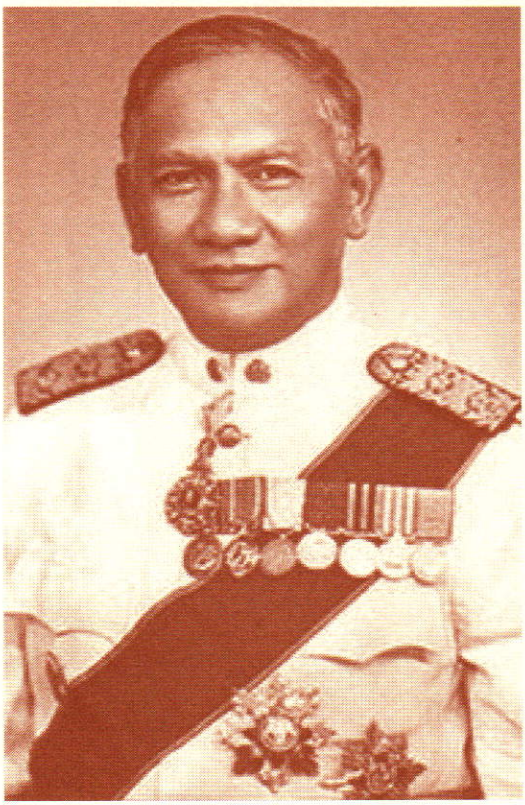

ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) นักปราชญ์และนักวัฒนธรรมสำคัญของไทย เป็นคนไทยคนที่ ๖ ที่ยูเนสโกประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปี ๒๕๓๑ ในโอกาสครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี เดิมมีชื่อภาษาจีนว่า หลีกวงหยง ต่อมาเปลี่ยนเป็น ยง เป็นบุตรของนายหลีและนางเฮียะ เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ ผลงานนิพนธ์ของท่านมีมากมายหลายสาขา จำนวนกว่า ๒๐๐ รายการ

ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ หรือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม หนึ่งในผู้นำคณะราษฎร ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ๓ สมัย และรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ เป็นผู้นำขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่น เป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในรัชกาลที่ ๘ และได้รับการยกย่องให้เป็น “รัฐบุรุษอาวุโส” ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุตรของนายเสียงและนางลูกจันทร์ พนมยงค์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๔๓ ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พุทธ-

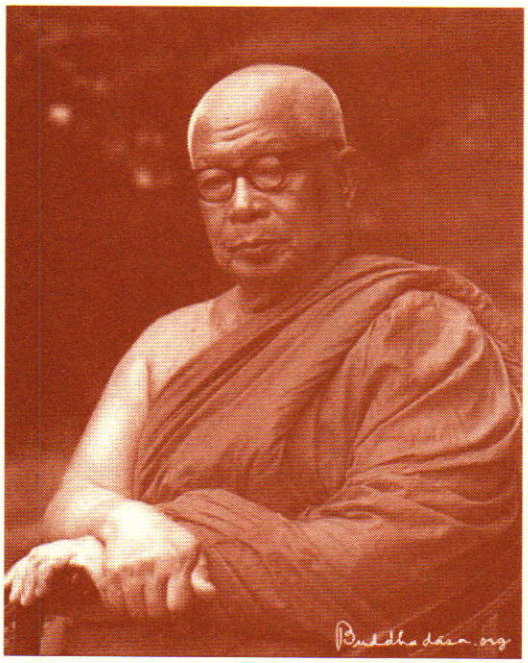
ศักราช ๒๕๒๖ ยูเนสโกประกาศให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านส่งเสริมสันติภาพ เสรีภาพ และประชาธิปไตย เป็นคนไทยคนที่ ๑๒ ในโอกาสฉลองชาตกาลครบ ๑๐๐ ปี

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล บุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา วัฒนธรรม (วรรณคดี) และการสื่อสาร ประจำปี ๒๕๔๖ และเป็นคนไทยคนที่ ๑๔ ที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโก เนื่องในโอกาสฉลองวันเกิดครบ ๑๐๐ ปี ท่านเป็นบุตรของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) และท่านผู้หญิงเสงี่ยม เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๔๖ ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ต่อเนื่องหลายปี เป็นผู้สถาปนามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และก่อตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือนามปากกาว่า “ศรีบูรพา” นักเขียน นักประพันธ์ นักหนังสือพิมพ์มีชื่อของไทย เป็นบุตรของนายสุวรรณและนางสมบุญ สายประดิษฐ์ เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๔๘ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้รับยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ในโอกาสฉลองชาตกาล ๑๐๐ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๘

ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรม-โกศาจารย์) ชาวไทยคนที่ ๑๗ ที่ได้รับยกย่องจากยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ ในโอกาสครบรอบชาตกาล ๑๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธ-ศักราช ๒๕๔๙ ท่านได้อุทิศตนเกือบตลอดชีวิต เพื่อการเผยแผ่ธรรมะซึ่งประยุกต์ให้เหมาะกับสังคมปัจจุบัน ถ่ายทอดด้วยภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ มีเจตจำนงแน่วแน่ในการให้สังคมไทยและสังคมโลกผดุงไว้ซึ่งสันติ-ธรรม ยุติธรรม และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ท่านมีนามเดิมว่า เงื่อม พานิช เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๔๙ มรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ เมื่ออุปสมบทได้รับฉายาว่า อินทปัญโญ เป็นผู้ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนา ภายในสวนโมกขพลารามแห่งนี้ มีโรงมหรสพทางวิญญาณ เป็น-อาคารที่ให้พุทธศาสนิกชนเรียนรู้และศึกษาอบรมเรื่องจิตวิญญาณและธรรมะเพื่อให้เข้าใจง่าย โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นสื่อ

ที่กล่าวพระนามและนามมาทั้งหมดนั้น เห็นได้ว่าบุคคลเหล่านี้เหมาะสมยิ่งแล้วที่ได้รับเกียรติจากยูเนสโก เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยตลอดชั่วกาลนาน

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๒

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ครู นักการศึกษา และนักเขียน

นางสาววนิดา สถิตานนท์

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เป็นทั้งครู นักการศึกษา และนักเขียน เป็นผู้ที่อุทิศแรงกาย แรงใจ และพลังความสามารถให้แก่การศึกษา ทั้งยังได้สร้างสรรค์งานที่เป็นประโยชน์แก่วงวรรณกรรม เป็นนักวิจารณ์วรรณคดี ซึ่งงานวิจารณ์ของท่านเมื่อ ๕๐-๖๐ ปีที่แล้วเป็นความคิดที่ก้าวหน้าล้ำยุค เป็นการบุกเบิกในทางวรรณคดีวิจารณ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ทำ

หน้าที่ชี้แจงอย่างแข็งขันแก่หน่วยงานที่จัดสรรงบประมาณของราชการที่ไม่ยอมให้สถาบันการศึกษาซื้อนวนิยายเข้าห้องสมุดว่า นวนิยายมิได้เป็นเพียงสิ่งบันเทิงเริงรมย์ แต่เป็นวรรณกรรมร่วมสมัย ซึ่งสถาบันการศึกษาจะต้องนำมาศึกษาอย่างเป็นสาระของวิชาการ ท่านเป็นผู้บัญญัติศัพท์คำว่า "สัมมนา" ซึ่งใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ นามสกุลเดิม กุญชร เป็นธิดาคนเล็กของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์หลาน กุญชร) กับหม่อมนวล กุญชร ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันพุธที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ เนื่องจากเป็นบุตรคนเล็กที่สุด จึงได้รับความเอาใจใส่เอาอกเอาใจมาก จนพี่ๆ เรียกท่านว่า "โลดทะนง" (โลดทะนงเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งที่มีเปลือกหอม ใช้ทำยา แต่ความหมายสำหรับท่านคงจะหมายถึงเสียงของคำ "โลด" ที่แปลว่ากระโดด กับคำว่า "ทะนง" ที่แปลว่าความถือดีในตัวของตัว) ท่านศึกษาขั้นต้นที่บ้านโดยหม่อมนวลมารดาสอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เริ่มสอนพูด พออายุได้ ๓ ขวบ จึงอ่านหนังสือออก เป็นผู้มีความจำดีมากมาแต่เด็ก สามารถเล่าเรื่องราวที่อ่านจากหนังสือพิมพ์ได้อย่างแม่นยำ เมื่ออายุ ๕ ขวบ มารดาถึงแก่กรรม ได้เข้าเรียนโรงเรียนเซ็นต์โยเซฟคอนแวนต์ซึ่งฝึกสอนนิสัยเรื่องความสะอาด ความประณีตบรรจง ความมีระเบียบ การเรียนใช้ภาษาอังกฤษทุกวิชา

เมื่อท่านอายุ ๑๑ ปี บิดาของท่านถึงอสัญกรรม พี่ชายคนโตคือพระยาเทเวศร-วงศ์วิวัฒน์ (หม่อมหลวงวราห์ กุญชร) ส่งท่านไปศึกษาต่อที่โรงเรียนคอนแวนต์เมืองปีนัง ประเทศมลายู คือประเทศมาเลเซียปัจจุบัน ระหว่างที่เรียนอยู่ในโรงเรียนคอนแวนต์ เมืองปีนัง ในระยะแรกๆ ท่านมีเรื่องขัดแย้งกับบรรดาครูซึ่งเป็นแม่ชีที่พยายามชักจูงให้ไปนับถือศาสนาคริสต์ ท่านยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนาจนได้รับคำชมเชยจากแม่ชีคนหนึ่งว่า การไม่คล้อยตามยอมรับนับถือศาสนาอื่นง่ายๆ นั้นเป็นสิ่งที่ดี ควรยึดถือไว้ต่อไป

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนคอนแวนต์ ที่ปีนัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ มีอายุ ๑๗ ปี ได้รับประกาศนียบัตรของมหา-วิทยาลัยเคมบริดจ์ ท่านได้ขออนุญาตจากผู้ปกครองคือพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ที่จะศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย แต่ยังไม่ได้รับความเห็นชอบจนกระทั่งอายุ ๒๐ ปี จึงได้รับอนุญาต

การสอบเข้ามหาวิทยาลัยของไทยสมัยนั้นจะต้องสอบให้ได้ประกาศนียบัตรมัธยมแปดของกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันก่อน ท่านจึงต้องไปเข้าเรียนมัธยมแปดที่โรงเรียนเซ็นต์แมรี่ ซึ่งอยู่ที่ถนนสาธร แล้วจึงได้สอบเข้าศึกษาได้ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านเล่าไว้ในหนังสือเรื่อง **ความสำเร็จและความล้มเหลว** ว่าอาจารย์เบรน ฮาร์ตเนล รักษาการหัวหน้าแผนกวิชาภาษาอังกฤษ เห็นว่าท่านมีพื้นฐานภาษาอังกฤษดีมากแล้ว เป็นการเสียเวลาที่จะไปเรียนร่วมกับนิสิตคนอื่น จึงแยกให้ท่านและนายปฐม ชาญสรรค์ (ขณะนั้นใช้ชื่อ ทอม ยอนสัน) ไปเรียนวิชาวรรณคดีต่างหากเป็นพิเศษ เมื่อเรียนไปได้ ๒ ปี คณะอักษรศาสตร์ปรับระดับการศึกษาถึงชั้นปริญญา ท่านจึงศึกษาต่ออีก ๒ ปี แทนที่จะเรียนต่ออีกเพียงปีเดียวเพื่อรับประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยมศึกษา ท่านได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตใน พ.ศ. ๒๔๗๙ และได้ศึกษาวิชาครูต่ออีก ๑ ปี ได้รับประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยมศึกษาใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาได้สอบแข่งขันและได้รับทุนของสมาคมสตรี มหาวิทยาลัยอเมริกันไปศึกษาต่อใน School of Education, University of Minnesota สหรัฐอเมริกา ได้รับปริญญาโท ทางการสอนระดับมัธยมศึกษา หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วก่อนเดินทางกลับ ได้รับเชิญไปแสดงปาฐกถาในเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยให้แก่สมาชิกสมาคมสตรี มหาวิทยาลัยสาขาต่างๆ ในรัฐต่างๆ หลายรัฐ

ในด้านการทำงานและการรับราชการ ได้เริ่มทำงานตั้งแต่ยังศึกษาอยู่ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจากขณะนั้นท่านได้รับอนุญาตให้พักที่โรงเรียนเซ็นต์แมรี่ จึงได้ช่วยสอนวิชาพฤกษศาสตร์ให้แก่นักเรียนเป็นการตอบแทน วิชาพฤกษศาสตร์เป็นวิชาใหม่ทางโรงเรียนไม่สามารถหาครูมาสอนได้ แต่ท่านได้เรียนมาแล้วจากโรงเรียนคอนแวนต์ที่ปีนัง ต่อมาทางโรงเรียนได้ขอให้ช่วยสอนวิชาไวยากรณ์อังกฤษอีกวิชาหนึ่ง ท่านจึงเป็นครูมาตั้งแต่เป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์

ต่อมาขณะเรียนอยู่ชั้นปีที่ ๔ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านย้ายมาพักที่วังบ้านหม้อ ถนนอัษฎางค์ ได้ไปสอนภาษาอังกฤษให้แก่นักเรียนโรงเรียนราชินี ซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับวังบ้านหม้อ

และได้สอนติดต่อมาจนกระทั่งจบการศึกษาปริญญาตรี อักษรศาสตรบัณฑิต และประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยม

ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา แล้วลาออกและไปศึกษาต่อ เมื่อได้รับปริญญาโททางการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาแล้ว ได้กลับเข้ารับราชการเป็นอาจารย์โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาอีกครั้ง ต่อมาได้เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กับได้รับแต่งตั้งเป็นศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง ได้ริเริ่มกำหนดหน้าที่และบทบาทของศึกษานิเทศก์ให้เป็นที่เข้าใจชัดเจน ในปีต่อมาได้โอนมาดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์เพียงตำแหน่งเดียว จากนั้นไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ (เอก) วิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมการฝึกหัดครู และพร้อมกันนั้นได้รับแต่งตั้งไปดำรงตำแหน่งผู้รักษาการรองอธิการ วิทยาลัยวิชาการศึกษาสาขาบางแสนด้วย (ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยบูรพา) ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์เอกในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ตำแหน่งสุดท้ายในราชการคือ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ท่านลาออกจากราชการใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ด้วยเหตุรับราชการนาน

ระหว่างรับราชการได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในคณะกรรมการหลายคณะ เนื่องจากความรู้และประสบการณ์ของท่าน เช่น ประธานกรรมการภาษาอังกฤษของกรมวิสามัญศึกษา กรรมการบัญญัติศัพท์ทบวงมหาวิทยาลัย กรรมการศูนย์ภาษาอังกฤษ โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย กรรมการจัดหาหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับระดับมัธยมศึกษา ฯลฯ

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ๓ ปริญญา จาก ๓ มหาวิทยาลัย ได้แก่ ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในด้านงานเขียน ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เล่าไว้ในหนังสือ **นักเขียนชาวอักษรศาสตร์** ซึ่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวบรวมพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

ว่า ได้เริ่มเขียนงานประเภทสร้างสรรค์เป็นบทละครพันทาง ตั้งแต่อายุ ๑๑ ปี เพราะท่านอยู่ในครอบครัวที่เป็นราชสกุลแห่งศิลปินผู้สร้างสรรค์นาฏศิลป์และละครไทย ต่อมาได้เขียนนวนิยายประเภท รัก โศก ลึกลับ อายุประมาณ ๑๓ ปี เขียนบทละครพูด โดยดัดแปลงแก้ไขจากบทละครพูดที่ท่านผู้อื่นเขียนไว้แล้วนำออกแสดง ได้เคย "ตัด" บทละครรำจากพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ รัชกาลที่ ๑ แสดงละครโดยนักเรียนเตรียมอุดมศึกษา รุ่นที่ ๑ เขียนบทละครพูดเรื่อง "อุปาโยบาย" เป็นคำกลอน โดยนักเรียนโรงเรียนมาแตร์เดอีเป็นผู้แสดง แต่งบทละครรำเรื่องภารทวาช-ภัทรวาน พิมพ์เป็นตอนๆ ในวารสารโหราศาสตร์ แต่เปลี่ยนชื่อเรื่องเป็นลักษณวดีเลือกคู่ แต่งคำฉันท์สดุดีท้าวสุรนารี เขียนเรื่องสั้นจำนวนมากลงพิมพ์ในนิตยสารสตรีสาร เช่น เสน่ห์-จวัก เปรมวดีผู้ถูกอิจฉา กรุแก้วเรียนเรื่องรัก ปัญหาพระยม คนในคนนอก เขียนเรื่องสั้นสำหรับเยาวชน เช่น เรื่องสิริลักษณ์-เผชิญชีพ เรื่องสั้นเหล่านี้บางเรื่องได้นำมารวมพิมพ์เป็นเล่ม ใช้ชื่อหนังสือว่า *ฉากหนึ่งในชีวิต*

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้ประพันธ์นวนิยายลงพิมพ์ในนิตยสารสตรีสารเป็นตอนๆ ได้แก่ เรื่องสะใภ้แหม่ม ทุติยะวิเศษ ตกหลุมตกร่องแล้วใดใดก็ดี สุรัตนารี ดร.ลูกทุ่ง ทุกเรื่องนี้ต่อมาได้พิมพ์เป็นเล่ม กับได้แปลเรื่อง The Talisman ของ เซอร์ วอลเตอร์ สก๊อต ใช้ชื่อว่าเรื่อง ศิลาถรรพ์

ผลงานที่เป็นสารคดีมีเป็นจำนวน-มาก ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่เป็นสารคดีเรื่องยาวได้แก่เรื่อง ความสำเร็จและความล้มเหลว เขียนจากประสบการณ์ชีวิตตอนหนึ่งเล่าเรื่องชีวิตการรับราชการที่ประสบกับระบบราชการ ซึ่งสับสนย้อนถอยหลัง ท่านได้ระบุจุดหมายของสารคดีเรื่องนี้ไว้ว่าจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกิดมารุ่นหลังซึ่งมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน เพื่อว่าอดีตกับอนาคตของคนไทยต่างรุ่นต่างวัยจะได้ต่อเนื่องกันเป็นบางส่วน

ส่วนบทความทางวิชาการ ด้านการศึกษาและวรรณกรรมวิจารณ์ที่ท่านเขียนและอภิปราย มีการบันทึกไว้มีเป็นจำนวนมาก บางส่วนได้พิมพ์รวมเล่มชื่อ แว่นวรรณกรรมและรสวรรณคดี ซึ่ง

มีคุณค่ามากสำหรับวงวรรณกรรมไทยและการศึกษาวรรณคดีไทย และใช้เป็นตำราในการศึกษาวรรณคดีระดับปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย ตริตาภรณ์ช้างเผือก และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้สมรสกับนายแพทย์ชม เทพยสุวรรณ ท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ด้วยสาเหตุหลอดเลือดในสมองแตก แม้ท่านจะสิ้นชีวิตไปแล้ว แต่ผลงานของท่านยังคงอยู่เป็นสมบัติของชาติไปอีกยาวนาน

ธันวาคม ๒๕๔๒

นายปัญญา นิตยสุวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการละครและดนตรี

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

นายปัญญา นิตยสุวรรณ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการละครและดนตรีไทยท่านหนึ่ง ที่มีผลงานแพร่หลายเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการจัดทำบทโขน บทละคร บทหนังใหญ่ บทหุ่นกระบอก บทเพลงพื้นเมือง บทรำอวยพร บทการแสดงเบิกโรง บทความสารคดีเกี่ยวกับเรื่องนาฏศิลป์ ดนตรีไทย และวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ท่านยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลป-

วัฒนธรรมไทยแก่หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนหลายแห่ง ทั้งยังเป็นประธานและกรรมการในคณะกรรมการของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และเป็นภาคีสมาชิกสำนักศิลปกรรมของราชบัณฑิตยสถาน ฯลฯ แม้ท่านจะล่วงลับไปแล้ว แต่ผลงานของท่านยังคงเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาศิลปวัฒนธรรมในปัจจุบัน

นายปัญญา นิตยสุวรรณ เป็นบุตรของนายป้อม และนางศรีสง่า นิตยสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ มีน้องสาวร่วมบิดามารดาคือ นางผ่องศรี เรืองนนท์ และมีน้องสาวต่างบิดาคือ นางศิริพร โรหิตาจล

นายปัญญา นิตยสุวรรณ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนวัดโสมนัส แล้วเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนนาฏศิลปจนจบการศึกษาระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง ระหว่างการศึกษาท่านสอบได้ที่ ๑ มาโดยตลอด ทั้งยังเป็นผู้มีพรสวรรค์ด้านการประพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากครูอาจารย์ให้เป็นผู้จัดทำบทละครวิทยุของโรงเรียนนาฏศิลปร่วมกับครูประทิน พวงสำลี ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ทุกเดือน นอกจากนี้ นายปัญญา นิตยสุวรรณ ยังฝึกหัดการพากย์-เจรจา โขน การขับเสภา และการขับร้อง จนมีความเชี่ยวชาญ ได้ร่วมแสดงในการแสดงโขนและละครของกรมศิลปากรขณะนั้นโดยตลอด ได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินสำรอง มีเงินเดือนเป็นค่าใช้จ่ายของตนเองจนจบการศึกษา โดยไม่ต้องรบกวนจากทางบ้าน เมื่อจบการศึกษาแล้ว ได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งศิลปินจัตวา แผนกนาฏศิลป์ กองการสังคีต กรมศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ ปฏิบัติหน้าที่ผู้แสดง พากย์-เจรจาโขน จัดทำบทโขน ละคร วิทยากร และได้เลื่อนระดับสูงขึ้นตามลำดับ ตำแหน่งสุดท้ายในหน้าที่ราชการคือ นักวิชาการละครและดนตรี ๙ ชช. (ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิชาละครและดนตรี) หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนางานแสดง สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และเกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๑

การที่นายปัญญา นิตยสุวรรณ ซึ่งเป็นผู้ฝึกฝนมาเพื่อเป็นศิลปินโขนยักษ์โดยตรง กลับมามีชื่อเสียงและผลงานดีเด่นด้านการประพันธ์คำร้อง บทพากย์-เจรจาประกอบการแสดงโขน และได้ผลิตงานวิชาการเกี่ยวกับนาฏศิลป์และดนตรีเป็นจำนวนมาก จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปนั้น เนื่องจากท่านคิดว่าตนเองเป็นคนรูปร่างเล็ก รูปลักษณ์ไม่ค่อยสอดคล้องกับการเป็นศิลปินยักษ์

ซึ่งต้องมีร่างกายสูงใหญ่ ประกอบกับมีพรสวรรค์ด้านการประพันธ์ดังกล่าว ท่านจึงหันมาให้ความสำคัญแก่การประพันธ์บทโขน ละคร เพลงพื้นบ้าน สารคดีเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ตำราความรู้ด้านนาฏศิลป์และดนตรี การบรรยายสาธิตทางวิชาการ ตลอดจนการพากย์โขน ซึ่งเป็นงานที่ให้ทั้งความบันเทิงและความรู้แก่คนทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นผู้ฝึกซ้อม กำกับการแสดงของศิลปินกรมศิลปากร ตลอดจนเป็นหัวหน้าคณะนำนาฏศิลป์ไทยไปเผยแพร่ยังต่างประเทศตามโครงการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศด้วย ทำให้นานาชาติเข้าใจและชื่นชมวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์และดนตรียิ่งขึ้น ในส่วนของการพัฒนาอนุรักษ์ ฟื้นฟูด้านนาฏศิลป์นั้น นายปัญญา นิตยสุวรรณ เป็นผู้หนึ่งที่ได้ฟื้นฟูการแสดงหุ่นกระบอกของกรมศิลปากร ดำเนินการจัดสร้างหนังใหญ่ เพื่อทดแทนหนังใหญ่ชุดพระนครไหวของเดิมซึ่งชำรุดไปตามกาลเวลา จัดการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์โดยดำเนินเรื่องตามภาพจิตรกรรมฝาผนังพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จัดทำวีดิทัศน์ชุดฉุยฉาย รวบรวมการรำฉุยฉาย ในนาฏกรรมเรื่องต่างๆ ไว้เป็นชุดเดียวกัน โดยเชิญศิลปินและครูนาฏศิลป์จากวิทยาลัยนาฏศิลปที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรมครูมาบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เพื่อเผยแพร่ความรู้และเป็นแบบอย่างแก่เยาวชนและผู้สนใจให้ได้รับรูปแบบที่ถูกต้อง

นายปัญญา นิตยสุวรรณ เป็นนักอ่านและนักสะสมหนังสือ ดังนั้นจึงมีความรู้รอบตัวกว้างขวางหลายด้าน อาทิ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียบประเพณี และภาษาไทย เป็นต้น ท่านได้นำความรู้เหล่านี้มาผนวกกับความเชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และดนตรีเผยแพร่ความรู้ออกสู่ประชาชน โดยจัดทำเป็นบทความเผยแพร่ทางวารสาร หรือนิตยสารของส่วนราชการต่างๆ บทสารคดีทางวิทยุและโทรทัศน์ บทเพลงพื้นบ้าน และบทละคร วิทยุ

นอกจากหน้าที่ราชการแล้ว นายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้ร่วมกับ นายอาคม สายาคม และศิลปินอีกหลายท่าน จัดรายการเพลงพื้นบ้านออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เรื่องต่างๆ ที่นำมาร้องมีหลากหลาย ทั้งประวัติ วันสำคัญ นิทาน เกร็ดจากวรรณคดี นิทานพื้นบ้าน เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ สัตว์ต่างๆ และวิถีชีวิต ฯลฯ ผู้เขียนเรื่องเพื่อนำมาร้อง ได้แก่ นายอาคม สายาคม นายมานิต ม่วงบุญ และนายปัญญา นิตย-

สุวรรณ การเล่นเพลงพื้นบ้านดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักกันในนาม *"คณะสายาคม"*

นายอาคม สายาคม ยังมีคณะละครวิทยุอีกคณะหนึ่ง ชื่อว่า *"คณะสายเมธี"* คณะนี้นายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้เขียนบทละครให้หลายเรื่อง และได้เป็นดาราคนหนึ่งในการเล่นละครด้วย เพราะเป็นผู้มีน้ำเสียงดี มีลีลาการพูดชัดเจนเป็นเอกลักษณ์ สามารถร้องเพลงและขับเสภาได้ ต่อมานายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้ตั้งคณะละครวิทยุขึ้นคณะหนึ่งใช้ชื่อว่า *"ปรัชญาณี"* และเป็นหัวหน้าคณะโขนชื่อว่า *"ปัญญศิลป์"*

นายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้ถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้แก่มหาวิทยาลัยของรัฐและหน่วยราชการต่างๆ หลายแห่ง ได้แก่ เป็นอาจารย์พิเศษ บรรยายวิชาการละครในสังคมไทยที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๒-๒๕๔๘ เป็นอาจารย์พิเศษบรรยายวิชาละครดึกดำบรรพ์ ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๓-๒๕๓๕ เป็นผู้บรรยายพิเศษเกี่ยวกับนาฏกรรมและศิลปวัฒนธรรมไทยให้แก่กระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สถาบันราชภัฏจันทรเกษม รายการต่างๆ ทางโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง ฯลฯ ทั้งยังเป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ทำวิจัยและวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับนาฏกรรมและศิลปวัฒนธรรมไทยด้วย

จากความเชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ดนตรี และความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมหลายด้าน นายปัญญา นิตยสุวรรณ จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการและอนุกรรมการของส่วนราชการต่างๆ หลายแห่ง คือ เป็นประธานกรรมการและอนุกรรมการทางวิชาการด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย ให้แก่กรุงเทพมหานคร ๒ คณะ เป็นอนุกรรมการในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ๘ คณะ เป็นอนุกรรม-

การในคณะอนุกรรมการคัดเลือกเยาวชนดีเด่น ของคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ เป็นอนุกรรมการในคณะอนุกรรมการต่างๆ ของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๓ คณะ และเป็นภาคีสมาชิก ประเภทวิจิตรศิลป์ สาขานาฏดุริยางค์ ของสำนักศิลปกรรมราชบัณฑิตยสถาน

ในพุทธศักราช ๒๕๓๗ คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ได้มอบโล่ประกาศเกียรติคุณแก่นายปัญญา นิตยสุวรรณ ในฐานะ **ผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นด้านภาษาและวรรณกรรมไทย**

ผลงานด้านการประพันธ์ของนายปัญญา นิตยสุวรรณ มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งท่านได้รวบรวมเก็บต้นฉบับไว้เป็นอย่างดี อาจแบ่งหมวดหมู่ได้ดังนี้

๑. บทรำอวยพร
๒. บทโขน
๓. บทละครนอกและละครใน
๔. บทหนังใหญ่
๕. บทหุ่นกระบอก
๖. บทเพลงพื้นบ้าน
๗. บทการแสดงเบิกโรง
๘. นวนิยาย
๙. ตำราเกี่ยวกับโขน ละคร และศิลปะการแสดง

๑๐. บทความทางวิชาการ ได้แก่ บทความชุด *"ศิลปินที่น่ารู้จัก"* ลงพิมพ์ในนิตยสารศิลปากร ของกรมศิลปากร บทความชุด *"ตัวละครสำคัญในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์"* ลงพิมพ์ในวารสารวัฒนธรรมไทย ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ บทความสาขาวิชานาฏกรรม ลงพิมพ์ในหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด บทความสาขาวิชานาฏกรรม ลงพิมพ์ในวารสารไทย ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ บทโทรทัศน์และวิทยุสาขาวิชานาฏกรรม รายการ "อยู่อย่างไทย" ของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ อ.ส.ม.ท. และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และบทความสาขาวิชานาฏกรรม ลงพิมพ์ในคอลัมน์ *"นาฏยปริทัศน์"* ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับวันเสาร์ ต่อเนื่องกัน ๑๑ ปี

ผลงานที่นายปัญญา นิตยสุวรรณ ถือเป็นเกียรติและภูมิใจอย่างยิ่ง คือ **การจัดทำบทละครและโขน สำหรับยุวศิลปินตามโครงการของมูลนิธิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แสดง ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม** ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๕ จนถึง ๒๕๔๘

ด้านชีวิตครอบครัว นายปัญญา นิตยสุวรรณ สมรสกับนางสาวปราณี ทัดภู่ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๒ มีบุตรชายเพียงคนเดียวคือ นายปณิธาน นิตยสุวรรณ หลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว นายปัญญา นิตยสุวรรณ ยังคงทำงานทั้งเขียนบทโขน บทละครให้ทางราชการและเอกชน เขียนบทความลงวารสารต่างๆ เป็นอาจารย์พิเศษและวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับนาฏกรรมและศิลปวัฒนธรรม และร่วมการประชุมในคณะกรรมการของหลายหน่วยงาน ต่อมามีอาการของโรคความดันโลหิตสูง และลิ้นหัวใจรั่ว ได้เข้ารับการผ่าตัดรักษาเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๗ แต่จากความรักงานทำให้ร่างกายพักผ่อนไม่เพียงพอ อาการของโรคจึงกำเริบ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ความรู้และวรรณศิลป์ในตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์"

นางจารุดี ผลประการ

สตรีผู้ทรงเกียรติซึ่งมีความเป็นเอกในวิชาการบ้านการเรือน โดยเฉพาะการปรุงแต่งอาหารอย่างครบเครื่องครบรส และเป็นผู้เขียนตำราอาหารเผยแพร่เป็นวิทยาทานเป็นครั้งแรกของประเทศ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" อันเป็นตำราอาหารจาก "เสน่ห์ปลายจวัก" ของท่านเอง สตรีท่านนั้นคือ ***ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์*** *ศรีภริยาหนึ่งเดียวของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) อดีตเสนาบดีหลายกระทรวงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*

ประวัติ

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็นธิดาคนโตของนายสุดจินดา (พลอย ชูโต) กับคุณนิ่ม ชูโต เกิดเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๓๙๐ ท่านมีน้องชายและน้องสาวอีก ๗ คน ท่านผู้หญิงเปลี่ยนสมรสกับเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) มีบุตรธิดา ๕ คน คือ จมื่นศรีสรรักษ์ (เพ่ง บุนนาค) เจ้าจอมพิศว์ ในรัชกาลที่ ๕ นายราชา ณัตยานุหาร (พาสน์ บุนนาค) หม่อมพัฒน์ บุนนาค ในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารัชนีแจ่มจรัส กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ และคุณหญิงพวง บุนนาค ภริยาพลเรือโท พระยาดำรงราชพลขันธ์ (คอน บุนนาค)

ท่านผู้หญิงเปลี่ยนเป็นสตรีที่เฉลียวฉลาด มีความสามารถในกิจการงานหลายอย่าง โดยเฉพาะงานบ้านงานเรือน อันได้แก่ การจัดทำอาหารคาวหวาน การเย็บปักถักร้อย ซึ่งท่านได้รับพระราชทานรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานปักรูปเสือลายพาดกลอน และยังได้รับรางวัลที่ ๑ ในการส่งผลงานนี้ไปประกวดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย นอกจากนี้ ยังมีฝีมือด้านการประดิษฐ์ ตกแต่ง ดังเช่นการทำขนมลูกชุบเป็นกระถางต้นไม้ ซึ่งเหมือนของจริงมาก แต่รับประทานได้ทั้งหมด

งานสำคัญอีกอย่างหนึ่งนอกเหนือจากงานบ้านงานเรือนของท่านผู้หญิงเปลี่ยน คือท่านได้ริเริ่มก่อตั้งสภาอุณาโลมแดง ในพุทธศักราช ๒๔๓๖ ทำให้สตรีไทยได้เริ่มมีบทบาทในงานสงเคราะห์ผู้ได้รับอันตรายหรือบาดเจ็บจากภัยสงคราม ในเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ซึ่งต่อมาสภาอุณาโลมแดงได้พัฒนาเป็นสภากาชาดไทย และดำรงอยู่จนทุกวันนี้

เฉพาะเรื่องอาหารการกิน ท่านผู้หญิงเปลี่ยนได้ฝากตำรา **"แม่ครัวหัวป่าก์"** ซึ่งท่านได้เรียบเรียงขึ้นให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมการบริโภคซึ่งสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษไว้แก่อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และปฏิบัติตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ตลอดมา จนถึงสมัยปัจจุบัน

ตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์"

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปรุงอาหารทั้งไทยและเทศ และท่านยังหวังดีในการเผยแพร่ความรู้ของท่านแก่สตรีไทยทั้งหลายด้วย ท่านได้เรียบเรียงตำราการปรุงอาหารโดยใช้ชื่อว่า **"แม่ครัวหัวป่าก์"** และจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ เพื่อแจกเป็นของชำร่วยเมื่อคราวทำบุญฉลองอายุครบ ๖๑ ปี และฉลองวาระสมรสครบ ๔๐ ปี ของท่าน

ตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" เป็นตำราอาหารเล่มแรกของคนไทย เป็นตำราที่มิได้ให้แต่ความรู้เรื่องการปรุงอาหารเพื่อโอชารสอย่างเดียว แต่ยังให้ความรู้ในอีกหลายๆ เรื่อง รวมทั้งสุนทรียรสทางวรรณศิลป์ด้วย

- คำนมัสการ

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน เริ่มบทนำในตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" ของท่านด้วย **คำนมัสการ** ตามแบบอย่างหนังสือเรียนเก่าแก่ เช่น มูลบทบรรพกิจ แต่ท่านใช้ถ้อยคำไพเราะเป็นร้อยแก้วมิได้เป็นคำประพันธ์ คำนมัสการใน "แม่ครัวหัวป่าก์" เป็นการไหว้พระรัตนตรัย พระพิฆเนศวร พระสยามเทวาธิราช พระมหากษัตริย์ของชาติไทย ครูอาจารย์ผู้ให้ความรู้เรื่องการปรุงอาหาร มีกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ พระมเหสีในรัชกาล ที่ ๒ เป็นต้น และท่านได้ขอให้ประสบความสำเร็จในการแต่งตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" เพื่อประโยชน์แก่สตรีไทยเล่มนี้ด้วย ดังเช่นที่ท่านเขียนไว้ในคำนมัสการตอนสุดท้ายว่า

"ด้วยอำนาจนอบน้อมนมัสการโดยสัตย์จริง อันนี้ไซร้ในท่านที่มีมเหศวรศักดานุภาพ พระเดชพระคุณอนันต์ ดีฉันรจนาแต่งตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" รวบรวมพิธีทำกับข้าวของกินที่มีมาแล้วแต่โบราณและปัจจุบันกาลโดยลำดับ สำหรับครอบครัวพิมพ์ประกาศเพื่อประโยชน์แก่นารีเพศอันร่วมชาติราชพสกนิกรในไทยาณาจักรนี้ด้วยความหวังใจอันดี จงเป็นผลสำเร็จ!

จงเป็นผลสำเร็จ! จงเป็นผลสำเร็จ! แก่ความดำริของดีฉันอันนี้ และความศรีสวัสดิ์สรรพ์พิพัฒน์ศุภผลจงมีแก่ท่านผู้อ่านผู้จะเรียนทำทรงจำไว้สืบไปเทอญ"

– คำนำ

ในหนังสือตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" บ่งบอกถึงความรู้ความสามารถของท่านผู้เขียนตำรา ทั้งในด้านอรรถสาระและความสละสลวยทางภาษา โดยท่านได้กล่าวถึงพัฒนาการของการหุงต้มทำกับข้าวของกิน ซึ่งถือเป็นความเจริญอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ จนเกิดวิชาเกี่ยวกับศิลปะการปรุงอาหารในครัวเรือนขึ้น และมีการปรุงแต่งอาหารให้ประณีตขึ้นตามลำดับหลากหลายอย่างต่างๆ กันไป ดังข้อความบางตอนที่ท่านแสดงไว้ว่า

"...การหุงต้มนี้ก็เป็นการค่อยทำและรู้วิธีผสมปรุงทำให้ดีขึ้นเป็นลำดับตามสมัยมา โดยมนุษยชาติที่มีความสว่างรุ่งเรืองเกิดขึ้นโดยความที่เพาะหว่านความรู้ในการศึกษาและสังเกตเหตุการณ์ประพฤติต่อกันมาโดยความชำนาญ จนถึงการที่ประสมประสานและรู้การนั้นชัดเจนได้ดีขึ้นเป็นลำดับสืบเนื่องมา..."

"...ในการนี้จะอาศัยอยู่โดยความเลี้ยงชีพให้เป็นไปตามความสำราญนั้น จึงได้รวบรวมไว้ ครั้นความสำราญทวีมากขึ้นก็เกิดสิ่งที่ต้องการใหม่เป็นอดิเรกลาภต่อไปอีก การอันนี้มิใช่แต่เพียงสักแต่ว่าอาศัยให้ชีวิตความเป็นอยู่ไปอยู่อย่างเดียวเมื่อไร แต่อาศัยอยู่โดยเขม็ดแขม่ โดยความพึงใจ โดยรู้จักรสพิเศษอันงามและความดีด้วย โดยประการฉะนี้ ปากะศิลปคฤหะวิชา (ศิลปะวิชาการปรุงอาหารในครัวเรือน

ผู้เรียบเรียง) จึงได้เริ่มเกิดขึ้น ถึงแม้ว่ารากไม้และผลไม้ในแผ่นดินก็ดี นกหกในอากาศก็ดี สัตว์ในป่าในพงก็ดี และปลาในลำน้ำลำห้วย ธารทะเลสมุทรก็ดี สิ่งเหล่านี้ก็ยังคงเป็นอาหารของมนุษยชาติอยู่ ถึงดังนั้นสิ่งเหล่านี้ก็ต้องจัดทำให้ดียิ่งขึ้น โดยการฉลาดและความคิดประดิษฐ์ขึ้นหลายอย่างต่างๆ พรรณ เป็นสิ่งบำรุงความยินดีอดิเรกลาภของมนุษยชาติ ทุกสรรพสิ่งซึ่งเป็นของสมควรที่จะเป็นอาหารรับทานไม่มีโทษเป็นของแสลงแล้ว เมื่อตกไปอยู่ในมือคนทำครัวก็เปลี่ยนรูปไปมากบ้างน้อยบ้าง เป็นรูปทรงสัณฐานอย่างใหม่ขึ้นดังนี้"

ท่านผู้หญิงเปลี่ยนเป็นคนทันสมัย ท่านเป็นผู้นำในการปรุงอาหารโดยใช้การชั่งตวงเครื่องปรุงเป็นคนแรก เพื่อให้รสชาติของอาหารมีมาตรฐานสม่ำเสมอ ท่านได้แสดงเหตุผลในการใช้เครื่องมือชั่งตวงไว้ในคำนำหนังสือด้วย ดังความที่ว่า

"วิธีหุงต้ม... ซึ่งเราประกอบกิจอยู่เดี๋ยวนี้เป็นการอาศัยความชำนาญที่สังเกตจำต่อๆ กันมา ก็โอชารสกับข้าวของกินที่ทำอยู่ด้วยกันทุกวันนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นชื่อชนิดเดียวกันก็ดี แต่โอชารสนั้นแผกเพี้ยนกันไปไม่เป็นการเสมอยั่งยืนอยู่ เป็นการสบเหมาะที่มีโอชารสดีพิเศษเป็นครั้งหนึ่งคราวใด ก็เพราะคนทำครัวคะเนส่วนเครื่องปรุงสบเหมาะถูกคราวดีเข้า จึงได้มีรสอร่อยดี รสไม่เคลื่อนคลายอร่อยคงอยู่ได้ ถ้าผิดส่วนไปบ้างรสก็คลายไปเพราะการคะเน จึงเอาเป็นแน่ชัดไม่ได้ อีกประการหนึ่ง คนทำครัวที่อาศัยคะเนนั้นบางเวลาสบใจดี ก็ปรุงเครื่องกับข้าวของกินดี ได้ส่วนกันดี บางเวลาถูกความหวัด และมักง่ายเข้าแล้ว กับข้าวของกินที่ชนิดอย่างเดียวกันก็ทำให้คลายไปไม่ให้มีรสอร่อยก็ได้ คนทำครัวก็ถูกพ่อบ้านแม่เรือนผู้เป็นนายติโทษบ่นว่าต่างๆ ในเวลาที่กับข้าวของกินไม่มีรสอร่อยดี ย่อมมีไม่ใคร่ขาดแทบทุกบ้านเรือนด้วยกัน ฉันจึงได้นึกเห็นว่า วิธีทำกับข้าวของกินนี้เป็นส่วนศิลปวิชาการอยู่ด้วย ควรจะอนุวัตรให้มีส่วนสัดเป็นตำราแห่งศิลปวิชาขึ้นได้ ให้มีหลักสูตรไว้โดยใช้ชั่งน้ำหนักด้วยอัตราเป็นตำรา จึงได้เริ่มต้มแกงดูด้วยชั่งน้ำหนักเครื่องปรุง... เครื่องชั่งตวงนี้ก็เห็นว่าถ้าศิลป

การหุงต้มนี้อาศัยชั่งตวงเป็นการดีมีมหาชนเห็นชอบด้วยกันมากขึ้นแล้ว และเมื่อมีพระราชบัญญัติมาตราเครื่องชั่งวัดตวงเมื่อไรแล้ว เครื่องชั่งวัดตวงเหล่านี้ก็คงจะมีนายช่างทำขึ้นใช้ไม่เป็นที่สงสัยเลย ในเวลานี้ จะใช้เครื่องชั่งวัดตวงด้วยอัตราฝรั่งก่อนคิดเทียบน้ำหนักก็ได้ๆ ทำเทียบไว้เหมือนกัน ก็จะใกล้ชิดดีกว่าการคะเนในทีแรก และเมื่อชำนาญแล้วก็คะเนได้ดีเหมือนกัน สำคัญที่รสมือผู้ทำ เป็นศิลปอันหนึ่ง"

"วิธีหุงต้มที่ชักลงเป็นศิลปะโดยอาศัยชั่งส่วนน้ำหนักสิ่งของเหล่านี้บ้าง... จะเป็นศิลปะแพร่หลาย ต่างรสต่างตำราออกไป คนครัวจะไม่เป็นที่เถียงและแก้ตัวได้ ด้วยสิ่งของเครื่องปรุงมีจำนวนเป็นหลักฐานอยู่แล้ว ฉันจึงได้ทดลองดูตามความชอบใจของฉันเอง สอบสวนทวนทำลองดูแล้ว จึงได้วางหลักลงไว้ แต่การเช่นนี้ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่ลางเนื้อชอบลางยา วิธีปรุงจึงได้แปลกต่างๆ ไป ตำราที่วางไว้พอเป็นเค้าความให้รู้ว่ากับข้าวของกินชื่อนั้นมีเครื่องปรุงอะไรบ้าง ถ้าผู้ใดชอบรสจืด เค็ม เปรี้ยว หวานอย่างไร ก็คงเพิ่มลดหย่อนพลิกแพลงตามความประสงค์ของท่าน ตามแต่ใจชอบเองก็ได้"

สุดท้ายท่านผู้หญิงเปลี่ยนได้บอกถึงสาเหตุของการพิมพ์ตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" ขึ้นเป็นรูปเล่ม โดยแต่เดิมท่านประสงค์เพียงเพื่อบอกเล่าเรื่องวิธีการทำอาหารซึ่งท่านได้รวบรวมไว้เท่านั้น ดังที่ท่านเขียนไว้ว่า

"...เมื่อฉันได้กล่าวเริ่มถึงการวิธีกับข้าวของกินนี้ ฉันมีความประสงค์อย่างเดียวเพื่อเป็นการเล่าบอกเท่านั้น และหวังประโยชน์ที่จะเป็นคุณแก่นารีเพศสืบไป เพราะท่านกัลยาณมิตรและญาติทั้งหลายด้วยได้แนะนำขอให้พิมพ์ตำราที่ได้ทำและรวบรวมขึ้นไว้ ฉันได้กล่าวมานี้เพราะฉันมีอายุมากแล้วจึงได้ตกลงพิมพ์ตำรานี้ขึ้น ในสิ่งที่ฟุ้งซ่านหรือขาดตกบกพร่องประการใด ท่านผู้อ่านต้องให้อภัยแก่ฉันด้วยเถิด"

และท้ายสุดของคำนำ ท่านได้สรุปด้วยความถ่อมตนว่า *"อนึ่ง ตำราเรื่องนี้นอกจากฉันได้จดจำทำเองบ้าง ขอต่อท่านพวกพ้องที่รู้ตำราของเก่าเป็นส่วนพิเศษบ้าง ถ่ายจากตำราต่างประเทศบ้าง*

เพราะฉะนั้นฉันขอขอบคุณและขอบใจท่านทั้งหลายที่ได้ช่วยให้วิธีปรุงกับข้าวของกินนั้นด้วยเทอญ"

(สะกดการันต์ตามต้นฉบับ)

- เนื้อหาสาระ

ตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" ซึ่งว่าด้วยวิธีทำกับข้าวของกินอย่างไทย แบ่งเป็น ๒ บริเฉท

บริเฉทที่ ๑ กล่าวถึง

๑. *สำรับเลี้ยงพระและสำรับพระพุทธ* ประกอบด้วยอาหาร คือ ข้าวบาตร ของฝาบาตรสำรับคาว สำรับเคียง และสำรับหวาน

๒. *เครื่องกระยาบวชพระภูมิ* ประกอบด้วย สำรับคาวกระยาบวช และสำรับหวานกระยาบวช

๓. เครื่องสังเวยเทวดา

๔. ของเซ่นผีเหย้าท้าวเรือน

๕. สำรับครู

๖. เครื่องเจ้านาย

สำรับอาหารทั้ง ๖ ประเภท ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ให้ความรู้ต่างๆ อย่างละเอียด เช่น จัดอย่างไร เมื่อใด มีเครื่องประกอบและอาหารอะไรบ้าง เป็นต้น และอาหารที่ท่านระบุไว้ จะมีวิธีการปรุงอยู่ในตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" ในบริเฉทเฉพาะต่อไป

ใน **"เครื่องเจ้านาย"** ท่านผู้หญิงเปลี่ยนได้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ *กาพย์เห่ชมเครื่องคาว-หวาน ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒* มาลงไว้ทุกบท ตามสำรับอาหารที่จัดไว้ และมีบางบทที่แต่งเติมขึ้นสำหรับอาหารคาวที่ไม่มีในบทพระราช-นิพนธ์ โดยท้ายบทจะมีอักษรย่อของผู้แต่งกำกับไว้ คือ **พภ** (ซึ่งน่าจะเป็นชื่อย่อของคุณพวง ภาสกรวงศ์ บุนนาค ธิดาคนเล็กของท่านซึ่งต่อมาคือคุณหญิงดำรงราชพล-ขันธ์ ที่เป็นผู้ช่วยเหลือในการดูแลต้นฉบับตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" ให้ท่านมารดาก่อนที่จะออกเรือนไป-ผู้เรียบเรียง) บทพระราชนิพนธ์และบทนิพนธ์ได้เพิ่มรสชาติทางวรรณศิลป์แก่ตำรา "แม่ครัวหัวป่าก์" เป็นอย่างดี

ตัวอย่างบทพระราชนิพนธ์และบทนิพนธ์

เครื่องคาว

ยำใหญ่

"ยำใหญ่ใส่สารพัด วางจานจัดหลายเหลือตรา
รสดีด้วยน้ำปลา ญี่ปุ่นล้ำย้ำยวนใจ"

(รัชกาลที่ ๒)

หมูแนม

หมูแนมแหลมเลิศรส พร้อมพริกสดใบทองหลาง
พิศห่อเห็นรางชาง ห่างห่อหวนป่วนใจโหย"

(รัชกาลที่ ๒)

เป็ดยัดไส้นึ่ง

"เป็ดยัดไส้เปรียบแกลง ให้พี่แจ้งซึ่งความใน
เจ้าคิดจิตอาไลย ให้พี่ชายทราบคดี"

(พภ)

ไก่ทอดทาเครื่องเทศ

"ไก่ทอดทาเครื่องเทศ รสพิเศษหอมเหลือหลาย
ชายใดได้กลิ่นอาย ไม่วายคิดจิตกระสัน"

(พภ)

บริเฉทที่ ๒

ท่านผู้หญิงเปลี่ยนได้ให้ความรู้เรื่อง การหุงต้มข้าวเป็นลำดับแรก โดยท่านกล่าวว่า การหุงต้มข้าวโดยวิธีหุงแปลกๆ กันไป เพื่อให้เกิดความโอชาเป็นศิลปะอีกประการหนึ่ง ซึ่งท่านได้รวบรวมไว้ในตำราอาหารของท่านด้วย ท่านสอนวิธีหุงข้าวตั้งแต่หุงข้าวบาตร หุงข้าวเช็ดน้ำธรรมดา หุงข้าวไม่เช็ดน้ำ หุงข้าวต้ม และการหุงข้าวที่มีเครื่องปรุง เช่น หุงข้าวมัน หุงข้าวสุลต่าน และการใช้ข้าวทำอาหาร ได้แก่ ข้าวยำ ข้าวผัดหมี่ ข้าวต้มไก่ ข้าวผัดหมูแฮม

จากนั้นท่านได้เขียนเรื่องวิธีการทำอาหารต่างๆ อย่างละเอียด ทั้งกับข้าว

(ของคาวและเครื่องเคียงของคาว) ของหวาน (น้ำและแห้ง) และอาหารว่าง (น้ำและแห้ง) โดยบอกจำนวนของเครื่องปรุงที่เป็นชิ้นเป็นอันเป็นลูก และที่ต้องชั่งตวงโดยเครื่องชั่ง ถ้วยชา ช้อนโต๊ะ ช้อนหวาน และช้อนชา

ชื่ออาหารของท่านผู้หญิงเปลี่ยนมีที่ไพเราะด้วยคำหรูๆ หรือแปลกๆ ชวนให้ลิ้มลองอยู่จำนวนมาก เช่น ขนมพิมพ์-สวรรค์ ปลากะพงลอออ่อง แกงจืดฟองสกุณา มังกรคาบแก้ว ฯลฯ

ล่าเตียง

"ล่าเตียงคิดเตียงน้อง นอนเตียงทองทำเมืองบน
ลดหลั่นชั้นชอบกล ยลอยากนิทรคิดแนบนอน"

ส้าหริ่ม

"ส้าหริ่มลิ้มหวานล้ำ แทรกใส่น้ำกะทิเจือ
วิตกอกแห้งเครือ ได้เสพหริ่มพิมเสนโรย"

ฯลฯ

มีอาหารบางอย่างที่ท่านผู้หญิงเปลี่ยนได้ให้ความรู้เรื่องที่มาของชื่ออาหารไว้ด้วย เช่น ยำไก่วรพงษ์ เมี่ยงพายัพ เป็นต้น

หลังรายการอาหารจะมีวาทะท้ายสำรับของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ซึ่งท่านได้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์บางบทในกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานของพระบาทสมเด็จพระ-พุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ มาไว้ในรายการอาหารตามที่มีอาหารซึ่งท่านสอนการปรุงอยู่ด้วย เช่น

ส่วนวาทะท้ายสำรับของท่านผู้หญิงเปลี่ยนเอง ท่านได้ให้ข้อคิดหรือคำสอนเกี่ยวกับเรื่องอาหารการกิน ซึ่งมักแต่งเป็นบทกลอนหรือข้อความที่มีคำสัมผัสง่ายๆ เช่น

- *"อันกับข้าวของกินที่สมบูรณ์*
  จักเพิ่มพูนความนิยมสมถวิล
  หนึ่งรักษาความสะอาดเป็นอาจิณ
  ประการสองปรุงถูกลิ้นอร่อยลือ
  ประการสามการจัดแต่งสอดสีสัน

สารพันชวนลิ้มลองชิมหรือ
ต่างแลไปแลมาพาออออ
นี่แหละคือหลักการค้าอาหารแล”

- *“ขยันทำ ขยันกิน*
ปรุงถูกลิ้นกินอร่อย”
- *“เกิดเป็นหญิงสำคัญนั้นการเหย้า*
อีกสำรับกับข้าวทั้งคาวหวาน”
- *“จงรำลึกนึกดูสักทีว่า*
จักดำรงกายากินเพื่ออยู่
หรือจะอยู่เพื่อกินถวิลดู
เพราะว่าเราทุกผู้ต่างต้องกิน”

ตำรา “แม่ครัวหัวป่าก์” พิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ และได้พิมพ์เป็นครั้งที่ ๒ ในพุทธศักราช ๒๔๗๐ พิมพ์ครั้งที่ ๓ ในพุทธศักราช ๒๔๙๕ พิมพ์ครั้งที่ ๔ ในพุทธศักราช ๒๕๐๐ พิมพ์ครั้งที่ ๕ ในพุทธศักราช ๒๕๑๔ และพิมพ์ครั้งที่ ๖ ในพุทธศักราช ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งล่าสุด

หนังสือ “แม่ครัวหัวป่าก์” เป็นตำรามรดกทางวัฒนธรรมการบริโภคของคนไทย ซึ่งมีอายุกว่า ๑๐๐ ปีแล้ว เป็นมรดกสำคัญ *ซึ่งควรแก่การรักษาไว้และเผยแพร่ต่อไปอย่างยั่งยืนนานเพื่อสนองคำกล่าวของท่านผู้เขียนที่กล่าวถึงเรื่องอาหารการกินว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเจริญอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ*

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี (สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๒๘

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี วันที่ ๒๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๔๖ มีนามเดิมว่า แผ้ว สุทธิบูรณ์ เกิดเมื่อ ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นธิดาคนที่ ๒

ในจำนวน บุตรธิดา ๓ คน ของนายเฮง และนางสุทธิ สุทธิบูรณ์

เมื่อเป็นเด็กได้เข้าไปอยู่กับย่าซึ่งเป็นพนักงานฝ่ายในของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมมหาราชวัง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต จึงออกมาอยู่กับบิดามารดาที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่ออายุได้ ๘ ปี บิดามารดาเตรียมให้ไปเรียนที่โรงเรียนแหม่มโคล (โรงเรียนวังหลัง หรือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบัน) แต่ได้ข่าวว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ทรงตั้งโรงเรียนละครเด็กเล็กๆ ในวังสวนกุหลาบ ซึ่งเป็นวังที่ประทับ โดยให้เรียนหนังสือด้วย ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี จึงได้ถวายตัวเข้าเรียนที่วังสวนกุหลาบ ซึ่งได้รับการสอนทำอาหาร การทำดอกไม้ การเย็บปักถักร้อย ส่วนด้านนาฏศิลป์ได้รับการฝึกหัดกับครูผู้ทรงคุณวุฒิในราชสำนัก เช่น เจ้าจอมมารดาวาด (ท้าววรจันทร์) กับเจ้าจอมมารดาเขียนในรัชกาลที่ ๔ และเจ้าจอมมารดาทับทิม

ในรัชกาลที่ ๕ ฯลฯ นอกจากนั้นยังได้เรียนภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ รวมทั้งมารยาทสังคม ประกอบกับท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี มีหน้าตางดงาม จึงได้รับการสนับสนุนให้เรียนอย่างเต็มที่

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี เรียนจบวิชาสามัญจากโรงเรียนในวังสวนกุหลาบประกอบกับความงดงามทั้งกายและใจที่ได้รับการอบรมมา ทำให้ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนีเป็นสุภาพสตรีที่พร้อมด้วยคุณสมบัติและรูปสมบัติ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา จึงทรงขอไปเป็นหม่อมห้ามในพระองค์เป็นหม่อมแผ้วนครราชสีมา

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ได้ตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ออกงานต่างๆ และตามเสด็จไปอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชีวิตดำเนินไปด้วยความสุขเป็นเวลา ๑๐ ปี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ประชวรเสด็จทิวงคต เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗ ขณะมีพระชนมายุ ๓๖ พรรษา ซึ่งขณะนั้นท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี มีอายุเพียง ๒๕ ปี นำความเศร้าโศกมาสู่ครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

จากนั้นอีกนานพอสมควร ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี จึงสมรสใหม่กับพลตรี หม่อมสนิทวงศ์เสนี (ม.ร.ว.ตัน สนิทวงศ์) มีบุตรธิดา ๔ คน ใช้ชีวิตในการเป็นแม่บ้านและดูแลลูก

ต่อมาพลตรี หม่อมสนิทวงศ์เสนี (ม.ร.ว. ตัน สนิทวงศ์) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ไปรับตำแหน่งทูตทหารและเอกอัครราชทูตไทย ประจำประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี และโปรตุเกสตามลำดับ ชีวิตในต่างประเทศในฐานะภริยาทูต ต้องทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง พร้อมทั้งดูแลลูก อีกทั้งยังเป็นหลักให้นักเรียนไทยที่มาเรียนในประเทศเหล่านั้นด้วย ประกอบกับบางขณะอยู่ในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ ๒ การดำรงชีวิตจึงได้รับความลำบาก

ต่างๆ นานา แต่ถึงกระนั้นก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรคมาได้ และการไปอยู่ต่างประเทศก็นับเป็นผลดีแก่วงการนาฏศิลป์ไทย เพราะท่านสนใจศึกษานาฏศิลป์ของชาตินั้นและจดจำไว้

เมื่อครอบครัวกลับมาอยู่ประเทศไทย เป็นการถาวร นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ขณะดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการสังคีต ได้มาเชิญให้ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ไปช่วยปรับปรุง ฟื้นฟู และวางรากฐานด้านการละคร การรำ ซึ่งกำลังซบเซาและขาดช่วงไป

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ในฐานะผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย จึงได้นำความรู้ด้านนาฏศิลป์จากประเทศต่างๆ มาพัฒนาเป็นท่านาฏศิลป์ไทย คิดประดิษฐ์ท่ารำใหม่ๆ ให้กะทัดรัดงดงาม เช่น ระบำม้า จดจำมาจากท่าระบำม้าของประเทศโปรตุเกส นำมาปรับปรุงเป็นท่ารำของไทย

ภาระหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย มีดังนี้

๑. เป็นผู้เชี่ยวชาญในศิลปวิทยาการเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทย เช่น ท่ารำของผู้แสดงทั้ง พระ นาง ยักษ์ ลิง รวมทั้งตัวประกอบ

๒. เป็นผู้คัดเลือกเรื่องและชุดการแสดง อำนวยการจัดทำบทสำหรับแสดง และเป็นผู้อำนวยการฝึกซ้อมการแสดง

๓. คัดเลือกผู้แสดงโขนละคร ให้เหมาะสมกับบทบาทในเรื่องต่างๆ

๔. กำหนดศิลปินที่จะช่วยฝึกสอนและกำกับการแสดงนาฏศิลป์ชุดต่างๆ ที่กรมศิลปากรได้รับอนุมัติจากรัฐบาลให้จัดไปแสดงต่างประเทศ

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ขณะสอนรำ

๕. เป็นผู้ฝึกสอนและอำนวยการซ้อมการแสดงโขน ละคร ฟ้อนรำ ฯลฯ ทุกครั้งที่กรมศิลปากรจัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ สังคีตศาลา สถานีโทรทัศน์ในต่างประเทศและต่างจังหวัด

๖. เป็นวิทยากรบรรยายในการอบรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์ และวรรณกรรมการแสดง

๗. เป็นที่ปรึกษาในการสร้างนาฏ-กรรม ประเภทต่างๆ ซึ่งหน่วยราชการ สถานศึกษา องค์การ และสมาคม ตลอดจนเอกชนทั่วไปจัดขึ้นในกรณีพิเศษ

นอกจากเชี่ยวชาญในตำราฟ้อนรำอันสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ ท่าน-ผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ยังมีความเชี่ยวชาญพิเศษในการคิดประดิษฐ์ท่ารำให้เหมาะกับยุคสมัยถูกต้องตามระเบียบแบบแผน เช่น ท่าทีของพระมหากษัตริย์ขุนนาง บุคคลทั่วไป ตลอดจนท่าทางของสัตว์ทั่วไป ก็สามารถประดิษฐ์ลีลาท่ารำได้อย่างงดงามและเหมาะสมกับบทบาทดังนี้

๑. *ประเภทระบำ* มีระบำสัตว์ต่างๆ เช่น ระบำกวาง ระบำปลา ระบำบันเทิงกาสร (ระบำควาย) ระบำม้า ระบำกุญชรเกษม (ระบำช้าง) ระบำเริงอรุณ (ระบำผีเสื้อ) ระบำนาค ระบำเงือกฯลฯ

ส่วนระบำอื่นๆ เช่น ระบำทวน ระบำวีรชัย ระบำกินรีร่อน ระบำไกรลาสสำเริง ฯลฯ

๒. *ประเภทรำ* เช่น

- ท่ารำของอิเหนา ตอนจากถ้ำ และตอนตัดดอกไม้ฉายกริช

- ท่ารำของนางมโนราห์ ตอนบูชายันต์

- รำพม่าไทยอธิษฐาน ประดิษฐ์ท่ารำร่วมกับครูลมุล ยมะคุปต์ แสดงครั้งแรกเมื่อคณะทูตวัฒนธรรมไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับสหภาพพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

- รำลาวไทยปณิธาน ประดิษฐ์ท่ารำร่วมกับครูลมุล ยมะคุปต์ แสดงครั้งแรกเมื่อคณะทูตวัฒนธรรมไทยไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชอาณาจักรลาว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

ฯลฯ

๓. *ประเภทฟ้อน* มี ฟ้อนมาลัย ฟ้อนลาวดวงเดือน ฟ้อนรัก และฟ้อนจันทราพาฝัน

นอกจากนั้น ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ยัง**เรียบเรียงและจัดทำบทโขน บทละคร** จำนวน ๑๓ เรื่อง เช่น

- บทละครในเรื่องอิเหนา ตอนเข้าเฝ้าท้าวดาหา ตอนลมหอบ ตอนอุณากรรณชนไก่ ตอนบุษบาชมศาล ฯลฯ

- บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนเลือกคู่หาปลา ตอนนางมณฑาลงกระท่อม ตอนตีคลี และตอนพระสังข์เลียบเมือง

- บทละครนอกเรื่องไกรทอง ตอนตะเภาแก้ว ตะเภาทอง และบริวารไปเล่นน้ำ ตอนไกรทองตามนางวิมาลากลับถ้ำ

- บทละครเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายเพชรพลายบัวออกศึก

ฯลฯ

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๙ รัฐบาลไทยอนุมัติให้กรมศิลปากรจัดนาฏศิลป์ไปแสดง ณ สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรก และท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี เป็นผู้อำนวยการจัดทำบท คัดเลือกผู้แสด ผู้ร่วมงาน อำนวยการฝึกซ้อม และร่วมเดินทางไปกำกับการแสดงด้วย ผลการแสดงครั้งนั้นหนังสือพิมพ์จีนลงข้อความยกย่องชมเชยว่า

"สิ่งที่น่าประทับใจพวกเราอีกอย่างหนึ่งก็คือการแสดงของคณะนาฏศิลป์ไทยทุกครั้งได้จัดระบำชุด ***"จีนไทยไมตรี"*** *ไว้เป็นระบำชุดแรกเสมอไป ระบำชุดนั้นผู้แสดงหญิงในเครื่องแต่งกายแบบชนเผ่าไทยและจีนถือช่อดอกไม้ ต่างร่ายรำไป*

ตามจังหวะเพลงด้วยท่วงท่าของระบำที่มีบรรยากาศแจ่มใสอบอวลด้วยกลิ่นไอแห่งมิตรภาพของประเทศทั้งสอง ระบำชุดนี้ทางกรมศิลปากรได้จัดขึ้นเป็นชุดพิเศษสำหรับการมาเยือนประเทศจีนในครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความพยายามของศิลปินไทยในอันจะสร้างสรรค์ความเข้าใจอันดีและมิตรภาพที่มีต่อกันเหมือนพี่น้องของทั้งสองประเทศ ด้วยการแสดงออกในระบำชุดนี้ ทำให้รู้สึกซาบซึ้งเกินกว่าจะกล่าวได้....."

จากผลงานดังกล่าวมาแล้ว ท่านผู้หญิงแผ้ว จึงได้รับประกาศยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็น**ศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๘**

นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้

พุทธศักราช ๒๕๑๔ - เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

พุทธศักราช ๒๕๒๒ - ประถมาภรณ์ช้างเผือก

พุทธศักราช ๒๕๒๘ - ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ

พุทธศักราช ๒๕๓๕ - มหาวชิรมงกุฎ

ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคติดเชื้อในปอดและปอดบวม เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ สิริอายุได้ ๙๘ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

ผ้าคือชีวิต:นางพยอม สีนะวัฒน์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์

นางเบญจมาส แพทอง

งานทอผ้าเป็นงานอาชีพพื้นฐานอย่างหนึ่งของชาวบ้านในแทบทุกภูมิภาคของไทย แต่เดิมทอเพื่อใช้ในครอบครัวในพิธีการต่างๆ ต่อมาภายหลังจึงขยายเป็นอุตสาหกรรม ในสมัยก่อนกล่าวกันว่าหญิงสาวที่ทอผ้าได้ เป็นผู้ที่พร้อมจะออกเรือนมีครอบครัว การทอผ้าจึงเป็นการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว มีพัฒนาการ ความพิถีพิถัน ความประณีต การสร้างสรรค์ในแต่ละบุคคลกลายเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอที่โดดเด่นในแต่ละแห่งต่อมา

นางพยอม สีนะวัฒน์ เป็นชาวอีสานโดยกำเนิด เป็นหนึ่งในบรรดาหญิงทอผ้าที่สร้างสรรค์ผลงานการทอผ้า เป็นผู้เชื่อมโยงสายใยผ้าทอพื้นเมืองอีสานที่กำลังจะสูญไปให้กลับฟื้นยืนยาวอย่างต่อเนื่อง บุกเบิก และเผยแพร่ทอผ้าพื้นเมืองจนเป็นที่แพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ และท้ายที่สุด ได้รับเกียรติยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะงานผ้า) ประจำปี ๒๕๓๐

"นางพยอม สีนะวัฒน์ ... มีความเป็นเลิศในการทอผ้ายกและการทำมัดหมี่ เป็นผู้ที่สามารถนำลวดลายแบบประเพณีของอีสานมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน และสามารถรักษาแบบอย่างของเดิมไว้ได้ เป็นผู้ที่ยืนหยัดทวนกระแสการทำงานแบบปริมาณของอุตสาหกรรม โดยการยึดมั่นการทำงานแบบประเพณีอย่างปรับตัวพอสมควร ได้นำเอาวัสดุแบบใหม่เข้ามาผสมกับวัสดุดั้งเดิมจนเป็นผลสำเร็จ สร้างสรรค์ผลงานด้วยคุณภาพ

และคุณค่ามากกว่าปริมาณ จนเป็นที่ยกย่องของวงการศิลปะงานผ้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นผู้ที่สืบต่อและอนุรักษ์ศิลปะงานผ้าแบบประเพณี ที่อุทิศตนสร้างสรรค์งานช่างที่มีความเป็นศิลปะอย่างประณีตและสวยงามดีเด่นเป็นพิเศษ มีความรู้และเชี่ยวชาญในงานสาขาของตนเป็นอย่างยิ่ง มีผลงานแสดงและได้รับรางวัลระดับชาติและนานาชาติ ได้เผยแพร่ผลงานและความรู้แก่อนุชนรุ่นหลังที่สนใจในศิลปะงานผ้า ทั้งที่ต้องการศึกษาและต้องการฝึกฝนเพื่ออาชีพ รวมทั้งให้บริการแก่สถาบันการศึกษาที่ทำการค้นคว้าวิจัยงานช่างและศิลปะงานผ้า

ในด้านการดำรงชีวิต นางพยอม สีนะวัฒน์ เป็นผู้อุทิศตนให้แก่ส่วนรวม มีชีวิตที่เรียบง่าย มีจริยธรรมและคุณธรรม สามารถเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลังได้ทั้งในเรื่องการทำงานและการดำรงชีวิตที่ดีงาม ถึงแม้ว่าท่านจะมีอายุมากแล้ว แต่ก็ยังคงสร้างสรรค์ผลงานต่อไปอย่างต่อเนื่องจากการอุทิศตนและการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าเป็นเวลาอันยาวนาน การให้บริการแก่สังคม และการดำรงชีวิตที่ดีงาม"

คำกล่าวข้างต้น เป็นคำประกาศยกย่องเกียรติคุณในฐานะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะงานผ้า) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ จะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่นางพยอม สีนะวัฒน์ จะสร้างสรรค์ผลงานทุ่มเทชีวิตให้กับงานทอผ้า จนเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศแล้ว แต่นางพยอมก็มิได้หยุดนิ่ง ยังคงมุ่งมั่นสร้างผลงาน ฝากฝีมือไว้ในแผ่นดินตลอดมาทั้งชีวิต จึงกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่า **"ผ้าคือชีวิต ของนางพยอม สีนะวัฒน์"**

นางพยอม สีนะวัฒน์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๒ ที่ตำบลขุขันธ์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นธิดาคนที่ ๒ ของนายกลิ่น และนางแจ่ม ชาติสีหราช จากจำนวนพี่น้องท้องเดียวกัน ๗ คน บิดามารดามีอาชีพค้าขาย เดินทางค้าขายระหว่างจังหวัดศรีสะเกษกับจังหวัดนครราชสีมา ต่อมา นางพยอมได้ย้ายมาอยู่ที่นครราชสีมา จบการศึกษาชั้นสามัญระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วน

การทอผ้านั้นเรียนจากมารดาและป้าตั้งแต่ยังเด็ก เรียนรู้กระบวนการทอผ้า อาทิ การควบเส้นไหม ฟอกไหม ย้อมไหม และทอผ้าไหม การย้อมผ้าต้องใช้เวลานานและมีขั้นตอนยุ่งยาก เพราะแต่ก่อนมักใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ครั่ง เปลือกไม้ แก่นไม้ เป็นต้น ฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่มีใจรักและอดทน จึงจะเรียนรู้ได้ดี ซึ่งต้องกับอัธยาศัยของนางพยอม

เมื่ออายุ ๑๗ ปี ได้แต่งงานกับนายสวน สีนะวัฒน์ ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด อาชีพรับเหมาก่อสร้าง จึงย้ายมาอยู่กับสามีที่จังหวัดนี้ จากที่นี่เองนางพยอมได้เรียนรู้เรื่องการทอผ้าเพิ่มเติมจากย่าและยายทวดของสามี ซึ่งเป็นช่างทอและช่างย้อมที่มีฝีมือเป็นเลิศของจังหวัด ทำให้การทอผ้ามีการพัฒนาและก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ นางพยอมเริ่มจริงจังกับงานผ้าที่รักเป็นชีวิตจิตใจ เมื่อบุตรธิดาทั้ง ๖ คนโตพอช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว โดยมุ่งมั่นพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง จนผลงานเป็นที่ยอมรับและแพร่หลายและมีคุณภาพมิได้หวั่นไหวกับปริมาณการผลิตที่กว่าจะได้มาแต่ละผืน ผลงานจึงเปี่ยมไปด้วยคุณค่า การทอผ้าไหมมีขั้นตอนสลับซับซ้อน ซึ่งนางพยอมจะพิถีพิถันเป็นพิเศษตั้งแต่ **การคัดเลือกไหม** คัดให้ได้ขนาดสำหรับทำเส้นพุ่ง เส้นยืน นำมาแกะและปั่นแกะจนไหมเกลี้ยงไม่มีปุ่ม ปั่นจนเส้นเป็นเกลียวแน่นเสมอ **การฟอก** ใช้ด่างที่ได้จากธรรมชาติและสารเคมีตามกรรมวิธี ได้เส้นไหมที่อ่อนสลวยเป็นเงางาม **การย้อมสี** ใช้ทั้งสีจากธรรมชาติ และสีเคมี มีความชำนาญในการย้อมสี สีที่ได้จึงสวยงาม มีชีวิตชีวา **การค้นหูก** ใช้มือค่อยๆ ดึงเส้นไหมใส่หลักค้นหูกให้สม่ำเสมอ เมื่อนำเครือหูกไปสืบและนำมาม้วนใส่กระดานเตรียมนำขึ้นกี่เพื่อทอ เส้นยืนจะยาวเท่ากัน หัวหูกจะตรงไม่เบี้ยวและทอง่าย **การลงแป้งไหม** ต้องใช้แป้งขนาดพอดี เส้นไหมจึงจะกลมไม่อ่อนหรือแข็งเกินไป จะทอได้ง่าย เนื้อผ้าไม่กระด้าง **การกระตุกไหม** ต้องกระตุกให้เส้นยืดตรงกระตุกจนแห้ง ผึ่งลมอ่อนๆ แล้วจึงเก็บ **การทอ** ต้องใช้ช่างคนเดียวทอทั้งผืนเพื่อให้เนื้อผ้าเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่หนาบ้างบางบ้าง จะเห็นได้ว่าทุกขั้นตอนต้องมีความละเอียด ประณีต อีกทั้งนางพยอม

ยังตรวจสอบและประเมินคุณภาพผ้าทุกชิ้น จึงไม่แปลกใจเลยว่าผลงานทุกประเภทของนางพยอม ได้แก่ ผ้าพื้น ผ้าหมี่ ผ้าขิด ผ้ายกเชิง ผ้าสไบ ผ้ายก ฯลฯ ล้วนมีคุณภาพอย่างยิ่ง

ผ้ายกดอกไหมด้วยดิ้นเงิน ดิ้นทอง เป็นผลงานดีเด่นของนางพยอม ที่ได้ประยุกต์ลวดลายต่างๆ ของผ้าขิดและผ้าลายโบราณของอีสาน ขณะนั้น นางพยอมต้องต่อสู้กับผ้าที่ผลิตด้วยเครื่องจักรอุตสาหกรรม แต่นางพยอมเห็นคุณค่าของงานผ้าแบบเดิม จึงยืนหยัดทำงานนี้ต่อไป โดยการปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้ ลวดลาย เทคนิคและขนาด ริเริ่มทอผ้ายกไหมเป็นผืนใหญ่และมีลวดลายตลอดทั้งผืน มีความสวยงามในด้านศิลปะ ทั้งยังคงอนุรักษ์ศิลปะงานผ้าแบบประเพณีให้มีอยู่ต่อไป ผลงานของนางพยอมได้รับการสรรเสริญจากผู้คนที่เห็นฝีมือ ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงชมเชยในงานส่งเสริมการเกษตร ประจำปี ๒๕๒๔ ว่า *"ต้องยกย่องให้เป็นบรมครูได้แล้ว"* ดร.เชงค์ อังเดร เลขาธิการคณะกรรมาธิการไหมสากล กล่าวว่า *"ได้เห็นผ้าไหมลวดลายต่างๆ มาแล้วทั่วโลก ขอกล่าวยืนยันว่าเป็นผ้าไหมยกดอกที่มีลวดลายงดงามวิจิตรพิสดารและสวยงามที่สุด"* นายปีแอร์ บัลแมง นักออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีชั้นนำของฝรั่งเศส กล่าวชมเชยถึงสีสันของเนื้อผ้าและลวดลายมีความสวยงามยิ่ง พลตำรวจเอก วสิษฐ์ เดชกุญชร เขียนบันทึกชื่นชมความงดงามวิจิตรของผ้าในสมุดเยี่ยมเมื่อครั้งไปเยี่ยมชมร้านสีนะวัฒน์พานิช ซึ่งตั้งอยู่ที่ริมบึงพลาญชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ว่า *"ผมไม่อยากจะคิดว่าสีนะวัฒน์พานิชเป็นร้านค้า เพราะผลิตภัณฑ์ของสีนะวัฒน์พานิช โดยเฉพาะผ้าไหมยกทองนั้นมีค่าเกินกว่าสินค้า น่าจะถือเป็นสมบัติของเมืองไทยที่คนไทยควรจะภาคภูมิใจ"* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) กล่าวยกย่องว่า *"นางพยอมไม่ใช่ช่างทอผ้าธรรมดา ผลงานที่วิจิตรพิสดาร มีความงามที่ลึกซึ้งได้บรรลุถึงจุดที่เรียกว่าหัตถศิลป์แล้ว"*

ผ้ามัดหมี่ก็เป็นอีกหนึ่งในงานทอผ้าที่นางพยอมได้ประยุกต์ลวดลายผสมผสานลวดลายภาคอีสานกับลวดลายของจังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะสีสันซึ่งเป็นจุดเด่นของผ้ามัดหมี่ทำได้อย่างวิจิตร ผ้ามัดหมี่จึงมีชีวิตชีวายิ่ง นอกจากนี้นางพยอมยังริเริ่มใช้สีเคมีผสมกับสีธรรมชาติในการย้อมผ้าไหมเป็นผลสำเร็จ ตลอดจนอนุรักษ์งานผ้าโบราณ โดยรวบรวมลายผ้าโบราณมาประยุกต์ทอไว้ในผืนเดียวกัน เช่น ลายดอกไม้ ลายน้ำไหล ลายหางนกยูง ลายเรขาคณิต ในลายผ้าขิด ลายเทพนม ลายสร้อยพระศอ ลายพุ่มข้าว-บิณฑ์ ลายดอกจัน ลายดอกพิกุล ในลายผ้าไหม มาประยุกต์เข้าด้วยกัน นับเป็นความงดงามที่ยากจะหาเทียบได้ นางพยอมยังมีใจกว้างส่งเสริม ถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้แก่ผู้สนใจโดยฝึกสอนคนในท้องถิ่นไม่ต่ำกว่า ๖๐ คน บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้สืบสานมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ยืนยงต่อไป

นางพยอม สีนะวัฒน์ ได้รับการประกาศเกียรติคุณและรางวัลต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องดังนี้

พุทธศักราช ๒๕๐๘ คณะกรรมการองค์การไหมโลก ให้นำผลงานไปจัดแสดง ณ ประเทศเลบานอน

พุทธศักราช ๒๕๒๒ ได้รับรางวัลที่ ๑ ในการประกวดผ้าไหมมัดหมี่และรางวัลที่ ๒ ในการประกวดผ้าฝ้ายมัดหมี่ จากกระทรวงอุตสาหกรรมและคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าไหมไทย

พุทธศักราช ๒๕๒๔ รางวัลชนะเลิศการประกวดผ้ายกไหม ในงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมระหว่างประเทศ (International Crafts Conference and Exhibition 1981) ของกระทรวงอุตสาหกรรม และได้รับรางวัล

ที่ ๒ ในการประกวดผ้าขาวม้าไหม ครั้งที่ ๑ จากกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พุทธศักราช ๒๕๓๐ ได้รับยกย่องจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ศิลปะงานผ้า)

สิ่งที่เป็นมงคลสูงสุดในชีวิตของนางพยอม สีนะวัฒน์ คือการได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์ ณ พระที่นั่งบรม-พิมาน ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๑ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ ณ พระ-ตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มีพระราชดำรัสว่า *"ผ้าสวยเหลือเกิน"* สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์ เพื่อรับพระราชทานน้ำมหาสังข์ ในวาระที่มีอายุครบ ๘ รอบ (๙๖ ปี) จึงเป็นสิริมงคลและกำลังใจที่นางพยอม จะสืบสานงานผ้าให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป

พุทธศักราช ๒๕๕๐ นางพยอม สีนะวัฒน์ เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลรามาธิบดีเนื่องจากชราภาพ และจากไปด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑ สิริอายุ ๙๙ ปี ๙ เดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานน้ำหลวงอาบศพและทรงรับศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ ๗ วัน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ นับเป็นการสูญเสียศิลปินผู้มีฝีมือยอดเยี่ยมในวงการทอผ้าอีกผู้หนึ่ง ซึ่งทุ่มเททั้งชีวิตเพื่องานผ้าอันเป็นมรดกศิลปะของไทยให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทย ทั้งยังได้มอบหมายนางสาววงจันทร์ สีนะวัฒน์ธิดาเป็นผู้สืบทอดและดูแลธุรกิจงานผ้าแทน จึงมั่นใจได้ว่างานผ้าของตระกูลสีนะวัฒน์ จะยืนยาวคู่แผ่นดินอีสานสืบไป

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

พระพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล)

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

ในอดีต หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร (ซึ่งได้พัฒนามาเป็นหอสมุดแห่งชาติในปัจจุบัน) เป็นแหล่งรวมหนังสืออันมีคุณค่าของชาติ ได้แก่ หนังสือตัวเขียนประเภทสมุดไทย และคัมภีร์ใบลาน และหนังสือที่ตีพิมพ์แล้ว หนังสือดังกล่าวมีเนื้อหาสาระครอบคลุมหลายสาขา เรียบเรียงด้วยคำประพันธ์ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้แก่ หมวดศาสนาและความเชื่อ หมวดประวัติศาสตร์ หมวดโบราณคดี หมวดภาษาและวรรณกรรม หมวดวิทยาศาสตร์ หมวดวัฒนธรรมและจารีตประเพณี หมวดการศึกษา และหมวดทั่วไป ซึ่งแต่ละหมวดยังแตกหมวดย่อยหรือแตกสาขาออกไปอีกมาก หอพระสมุดวชิรญาณฯ ได้นำหนังสือเก่าอันมีคุณค่าและหนังสือที่มีผู้แต่งขึ้นใหม่อันมีสาระเป็นประโยชน์น่ารู้ พิมพ์เผยแพร่เป็นวิทยาทานแก่ประชาชน นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๔๘ เป็นต้นมา หอพระสมุดวชิรญาณฯ ได้ขยายการพิมพ์ให้มีหลายลักษณะ เพื่อให้เหมาะสมกับเงินทุนซึ่งมีไม่มากนัก โดยนำวิธีการพิมพ์หนังสือเผยแพร่ในงานกุศลของหอพุทธศาสนสังคหะมาใช้ด้วยคือเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาอยากเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชนนำต้นฉบับของหอพระสมุดวชิรญาณฯ ไปพิมพ์แจกจ่ายในงานกุศลต่างๆ ซึ่งช่วยให้หอพระสมุดวชิรญาณฯ ไม่ต้องลงทุนเอง ดังนั้นเมื่อปรับปรุงวิธีการแล้ว การจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ความรู้ของหอพระสมุดวชิรญาณฯ จึงแบ่งเป็น ๓ วิธี คือ พิมพ์ด้วยเงินทุนของหอพระสมุดวชิรญาณฯ

เอง อนุญาตให้ผู้อื่นนำต้นฉบับหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณฯ ไปพิมพ์จำหน่าย โดยปฏิบัติตามระเบียบ และอนุญาตให้ผู้อื่นนำต้นฉบับหนังสือของหอสมุดวชิรญาณฯ ไปพิมพ์แจกในการกุศลต่างๆ ซึ่งมีทั้งงานมงคลและงานศพ

หนังสือที่พิมพ์ด้วยวิธีการทั้ง ๓ ดังกล่าวนั้น หอพระสมุดวชิรญาณฯ จะคัดสรรต้นฉบับ ตรวจสอบชำระและควบคุมการจัดพิมพ์โดยละเอียด เพื่อควบคุมคุณภาพหนังสือให้ได้มาตรฐาน ดังนั้นหนังสือที่เรียกว่า "ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ" จึงเป็นหนังสือดี มีคุณค่า และเป็นที่ต้องการของท้องตลาด มาตรฐานนี้ได้สืบทอดต่อมาจนถึงสมัยเมื่องานของหอพระสมุดได้รวมเข้าอยู่ในการกำกับดูแลของราชบัณฑิตยสภาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นได้ตกทอดมาถึงกรมศิลปากรในปัจจุบัน

ผู้ที่ช่วยสร้างคุณค่าและมาตรฐานให้แก่หนังสือที่หอพระสมุดวชิรญาณฯ และราชบัณฑิตยสภา ควบคุมการพิมพ์เผยแพร่นั้น นอกจาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ แล้ว ในหอพระสมุดวชิรญาณฯ และราชบัณฑิตยสภา ยังมีนักปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่าน ซึ่งรับราชการหรือเป็นที่ปรึกษาอยู่ในหน่วยงานนี้ และทำหน้าที่ตรวจสอบชำระหนังสือตลอดจนควบคุมการจัดพิมพ์ หนึ่งในบรรดาท่านเหล่านั้นคือ **พระพินิจวรรณการ**

พระพินิจวรรณการ มีชื่อว่า แสง สาลิตุล เป็นบุตรของนายคุ้ม และนางแพ สาลิตุล เกิดเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๒๘ ที่บ้านในท้องที่ตำบลบ้านต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่ออายุได้ ๑๑ ปี ได้มาอยู่ในอุปถัมภ์ของพระครูวินัยธรรม (เพ็ง) ณ วัดระฆังโฆสิตาราม และได้เริ่มการศึกษาภาษาบาลีเบื้องต้นตั้งแต่นั้น ครั้นอายุ ๑๔ ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษาขั้นสูงขึ้นในสำนักของอาจารย์นวน และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) ขณะยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ต่อมาได้เข้าสอบภาษาบาลีในสนามหลวง เมื่ออายุ ๑๗ ปี สอบได้ประโยค ๔ แล้วเข้าเรียนวิชาสามัญที่โรงเรียนวัดระฆังและโรงเรียนทวีธาภิเษก จนสอบได้ประโยคประถมบริบูรณ์

(ในขณะนั้น) เมื่ออายุ ๒๑ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดระฆังโฆสิตาราม โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ์) วัดอรุณราชวรารามเป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระวันรัต (ทิต) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระธรรมโกษาจารย์ (แพ) วัดสุทัศนเทพวราราม เป็นกรรมวาจาจารย์ และพระธรรมไตรโลกาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) เป็นอนุสาวนาจารย์

หลังจากอุปสมบทแล้ว พระพินิจวรรณการได้ไปศึกษาเพิ่มเติมกับสมเด็จพระวันรัต (เขมจารี) ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และสามารถสอบได้ประโยค ๖ ในปีถัดมา หลังจากนั้นท่านได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และด้วยความมีมานะพยายาม ช่างจดจำ มีไหวพริบและปฏิภาณดี ทำให้พระพินิจวรรณการเป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงของวัด กล่าวกันว่าท่านเป็นนักเทศน์คู่ปุจฉาวิสัชนาที่หาคู่จับได้ยาก เพราะมีปฏิภาณเฉียบแหลมและมีโวหารคมคายมาก ดังนั้นท่านจึงเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) เจ้าอาวาสวัดระฆังโฆสิตารามอย่างยิ่ง ถึงกับอบรมและถ่ายทอดวิชาการต่างๆ โดยหวังจะให้สืบทอดแทนตัวในทุกด้านต่อไป สิ่งหนึ่งที่เป็นเรื่องพิเศษเฉพาะตัว คือ **การขัดตำนาน**[๑] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้ถ่ายทอดวิชานี้แก่พระพินิจวรรณการเนื่องจากท่านมีน้ำเสียงอันไพเราะ และพระพินิจวรรณการได้แสดงความสามารถให้ประจักษ์ เมื่อวันสวดมนต์ในพระราชพิธีแรกนาขวัญ พุทธศักราช ๒๔๕๓ ที่พระราชวังพญาไท สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นผู้นำสวดหน้าพระที่นั่ง พระพินิจวรรณการเป็นผู้ขัดตำนาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พอพระราชหฤทัยมาก ตรัสชมว่าไพเราะเหมือนครู และโปรดพระราชทานรางวัลเป็นเงินจำนวนครึ่งชั่ง (๔๐ บาท) ซึ่งขณะนั้นนับว่าเป็นเงินจำนวนค่อนข้างมาก พระพินิจวรรณการอยู่ในสมณเพศเพียง ๘ พรรษา ก็ลาสิกขา ในพุทธศักราช ๒๔๕๖ แล้วได้ไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

---

[๑] ขัดตำนาน หมายถึงการสวดบทนำเป็นทำนองสรภัญญะคั่นระหว่างบท เช่น ในการสวดเจ็ดตำนาน เป็นต้น

ขณะนั้น จึงได้มีตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นเสมียนในกระทรวงมหาดไทยเป็นอันดับแรก ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้เป็นรองเวรมหาดไทย แล้วเป็นปลัดอำเภอ ที่อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พุทธศักราช ๒๔๕๘ ได้เป็นเสมียนเอกในกรมป่าไม้ นายเวรกรมสำรวจ นายเวรกรมพลำภัง และผู้ช่วยราชการมหาดไทยตามลำดับ

พุทธศักราช ๒๔๕๙ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้ขอตัวพระพินิจวรรณการซึ่งขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนพินิจวรรณการจากกระทรวงมหาดไทยมารับราชการในหอพระสมุดวชิรญาณฯ โดยดำรงตำแหน่งเลขานุการหอพระสมุดวชิรญาณฯ พุทธศักราช ๒๔๖๐-๒๔๖๖ ได้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์แผนกภาษามคธ และในปี ๒๔๖๖ นี้ท่านได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระพินิจวรรณการ พุทธศักราช ๒๔๖๗ เป็นเลขานุการหอพระสมุดสำหรับพระนคร ถึงพุทธศักราช ๒๔๖๙ เมื่อได้มีการจัดตั้งราชบัณฑิตยสภาขึ้น โดยรวมงานของหอพระสมุดสำหรับพระนคร งานพิพิธภัณฑ์ งานกรมศิลปากร และงานโบราณคดีเข้าด้วยกัน มีสภานายก คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระพินิจวรรณการก็ได้ดำรงตำแหน่งเลขานุการราชบัณฑิตยสภาด้วย

พระพินิจวรรณการเป็นผู้มีบุคลิกเคร่งขรึม พูดจาด้วยเหตุด้วยผลและมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานอย่างสูงยิ่ง ดังศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) ได้เขียนถึงการทำงานของพระพินิจวรรณการไว้ว่า *"นานๆ ข้าพเจ้าจึงจะเห็นคนอย่างพระพินิจวรรณการสักคนหนึ่ง ที่ทำงานก็ทำจริงไม่ทิ้งงาน ทำจนดึกจนดื่นก็เคยมี ถ้างานนั้นเป็นงานด่วนต้องเร่งร้อน เช่นงานชำระและตีพิมพ์หนังสือต่างๆ เล่มโตๆ ในงานพระเมรุ ซึ่งเป็นที่หนักพระทัยสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ องค์สภานายกแห่งราชบัณฑิตยสภาว่าจะไม่แล้วทัน แต่พระพินิจวรรณการก็ใช้ความรู้และความอุตสาหะวิริยะบากบั่นให้สำเร็จทันการจนได้เป็นอย่างดี ทั้งๆ ที่ใครๆ ก็คิดเห็นว่าน่าจะไม่สามารถทำให้ได้ทันกัน เหตุนี้*

พระพินิจวรรณการจึงเป็นผู้ที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงไว้พระทัยและโปรดปรานมาก ยังสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์อีกพระองค์หนึ่ง ก็ทรงโปรดปรานในความรู้ของพระพินิจวรรณการ"

ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ยังได้กล่าวถึงพระพินิจวรรณการอีกว่า แม้กระทั่งเจ็บป่วยพระพินิจวรรณการก็ไม่ยอมทิ้งงาน ยอมทนมาทำงาน หากมีผู้มากวนใจมากๆ จะหอบงานหนีไปทำในระเบียงพระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ก็มี จึงเป็นที่รู้กันว่าไม่ควรเข้าไปรบกวนเวลาที่พระพินิจวรรณการมีงานยุ่งมาก ด้วยความเคร่งเครียดจากงานดังกล่าวทำให้ท่านป่วยจนต้องลาพักรักษาตัวอยู่ระยะหนึ่ง โดยมีพระพิทย์ปริญญา (ธูป กลัมพะสุต) เพื่อนสนิทเป็นผู้ดูแล หลังจากหายเป็นปกติแล้วจึงกลับเข้ารับราชการที่ราชบัณฑิตยสถาน ถึงพุทธศักราช ๒๔๘๐ ขณะอายุได้ ๕๒ ปี พระพินิจวรรณการได้กราบบังคมลาออกจากราชการ และกลับไปอยู่ที่ภูมิลำเนาเดิม คือที่อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

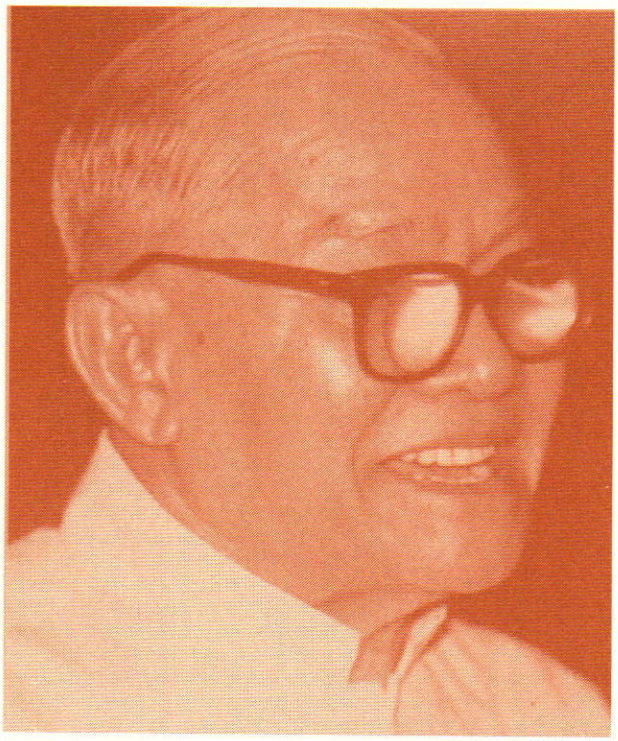
ในส่วนชีวิตครอบครัวนั้น พระพินิจวรรณการได้สมรสกับนางฟูเกียรติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๖ มีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น ๙ คน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระพินิจวรรณการได้รับพระราชทาน ได้แก่ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย เหรียญราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗ และเหรียญสมโภชพระนคร ๑๕๐ ปี นอกจากนี้พระพินิจวรรณการยังได้รับการเชิดชูเกียรติในฐานะ**ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทยและภาษาบาลีของราชบัณฑิตยสภา** ในพุทธศักราช ๒๔๗๓ ด้วย

หลังจากออกจากราชการแล้ว พระพินิจวรรณการได้ไปประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม แต่ก็ยังเป็นที่ปรึกษาอันดีทางวิชาการแก่ผู้ที่รู้จักคุ้นเคย เช่น ช่วยศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน ตรวจสอบบันทึกบทสวดมนต์แบบเก่าที่ใช้กันในท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๘๖ พระพินิจ-

วรรณการก็ถึงแก่กรรมด้วยโรคฝีในลำคอ ขณะอายุได้ ๕๘ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพในวันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔ ในงานดังกล่าวกรมศิลปากรได้นำลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งประทานพระพินิจวรรณการ ในการตรวจสอบชำระหนังสือเรื่องพระอภัยมณีและประชุมบทละครดึกดำบรรพ์ มาพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ เนื่องจากพระพินิจวรรณการเป็นผู้ติดต่อรับสนองพระบัญชา เป็นที่ปรึกษาในการตรวจสอบชำระ และเป็นผู้พิสูจน์อักษรในการจัดพิมพ์เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าการตรวจสอบชำระต้นฉบับและการจัดพิมพ์หนังสือสมัยก่อนเป็นงานที่ยุ่งยาก ต้องอาศัยความรู้ทั้งด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและอื่นๆ เป็นอย่างมาก และการพิสูจน์อักษรตลอดจนการควบคุมการจัดพิมพ์ก็ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบเพื่อความถูกต้องได้มาตรฐาน ซึ่งพระพินิจวรรณการได้ผ่านงานเหล่านี้มาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ทั้งในยุคของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครและยุคของราชบัณฑิตยสภา หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล จึงทรงเขียนถึงพระ-พินิจวรรณการไว้ตอนหนึ่งว่า **ผู้ที่ได้อ่านหนังสือที่หอพระสมุดฯ พิมพ์จึงสมควรขอบคุณพระพินิจวรรณการอย่างยิ่ง**

๕ ตุลาคม ๒๕๕๒

นายพิมาน มูลประมุข ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

นายพิมาน มูลประมุข เกิดเมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ที่บ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรนายพูน และนางอ่อน มูลประมุข บิดามีอาชีพค้าขาย มารดามีอาชีพเป็นช่างปั้น มารดาเป็นลูกสาวพระเทพรจนา (สิน ปฏิมากร) ช่างปั้นและช่างเขียนที่มีชื่อเสียงในรัชกาลที่ ๖ มีผลงานที่ปรากฏ

คือรูปปั้นทศกัณฐ์ลักนางสีดา และรูปนกหัสดายุ ในพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม พระพุทธรูปไสยาสน์ ที่วัดราชาธิวาส ฯลฯ

เนื่องจากนายพิมาน มูลประมุข เกิดและอยู่ในสิ่งแวดล้อมของงานศิลปะทั้งในบ้านและนอกบ้าน คือใน*บริเวณบ้านช่างหล่อนั้นเป็นสถานที่ทำงานของบรรดาช่างปั้นและช่างหล่อที่ทำงานปั้นและหล่อรูปต่างๆ ที่เนื่องในพระพุทธศาสนา* เช่น พระพุทธรูป รอยพระพุทธบาท และระฆัง จากบ้านช่างหล่อออกไปไม่ไกลนักก็มีวัดระฆังโฆสิตาราม และวัดอรุณราชวราราม ซึ่งเป็นวัดที่รวบรวมผลงานศิลปะสำคัญไว้ในวัด และเมื่อข้ามฝากมายังฝั่งกรุงเทพฯ ก็มีวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง และกรมศิลปากร ซึ่งเป็นที่รวบรวมงานศิลปะต่างๆ ทำให้นายพิมาน มูลประมุข มีโอกาสสัมผัสงานศิลปะด้านการปั้นและการหล่อมาตั้งแต่เป็นเด็ก จึงเกิดความสนใจและรักงานด้านนี้

นายพิมาน มูลประมุข เริ่มการศึกษาวิชาสามัญที่โรงเรียนโฆษิตสโมสรจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ แล้วจึงเข้าศึกษาวิชาศิลปะและหัตถกรรมที่โรงเรียนเพาะช่าง โดยที่มีพื้นฐานทางด้านงานนั้นมาเป็นอย่างดี แต่ได้ศึกษาวิชาศิลปะและหัตถกรรมที่โรงเรียนเพาะช่างได้เพียงปีเศษเท่านั้นก็ลาออกเพื่อบวช เพราะการบวชเรียนถือว่าเป็นการศึกษาในด้านพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามประเพณีของไทย ศึกษาพระธรรมวินัยจนสอบได้นักธรรมตรี จึงลาสิกขาและเข้าศึกษาวิชาวิจิตรศิลป์ในสาขาประติมากรรมที่โรงเรียนศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งโรงเรียนนี้ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (คอร์ราโด เฟโรจี) ประติมากรชาวอิตาลี ที่รัฐบาลได้จ้างให้มาทำงานเป็นช่างปั้นประจำกรมศิลปากรเป็นผู้เริ่มก่อตั้งขึ้นร่วมกับพระสาโรชรัตนนิมมาน (สาโรช สุขยางค์) สถาปนิกไทยที่จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ

การศึกษาที่โรงเรียนศิลปากรนั้นเป็นการศึกษาทางศิลปะโดยตรงทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ หลักสูตรของโรงเรียนมี ๔ ปี เรียนทั้งในด้านจิตรกรรมและประติมากรรม นอกจากนั้นต้องเรียนวิชาอื่นๆ ในด้านศิลปะและวิชาสามัญ คือ วิชาวาดเขียน วิชาทฤษฎีสร้างรูป วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ วิชากายวิภาคศาสตร์ วิชาเปอร์สเปคตีฟ วิชา

การวิจารณ์ศิลปะ ทฤษฎีการปั้น การแกะสลัก การประดิษฐ์รูปวิชาภาพประดิษฐ์ การทำพิมพ์และการหล่อ วิชาภาษาไทย และวิชาภาษาอังกฤษ ในการสอนนั้น วิชาศิลปะสากล ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้สอนทั้งทฤษฎี และปฏิบัติ ด้านศิลปะไทย พระพรหมพิจิตร (อู๋ ลาภานนท์) เป็นผู้สอน ส่วนประวัติศาสตร์ศิลป์นั้น พระสาโรชรัตนนิมมาน เป็นผู้สอน นอกจากนี้ยังมีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญอีกหลายท่านร่วมสอนด้วย

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ทุ่มเทกับการสอนศิลปะอย่างเต็มที่ เพราะนักศึกษารุ่นแรกๆ ของโรงเรียนนี้เป็นความหวังของประเทศ เนื่องจากก่อนที่นักศึกษารุ่นแรกจะจบการศึกษานั้น ประเทศไทยต้องจ้างชาวต่างประเทศทำงานศิลปะ บางครั้งต้องส่งผลงานประติมากรรมไปหล่อเป็นโลหะในยุโรป **ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เห็นว่าไทยควรมีศิลปินของตนเองทำงานศิลปะสนองความต้องการของประเทศชาติ เพื่อให้ศิลปินไทยมีความรู้และความสามารถที่จะทำงานศิลปะในแบบใหม่และแบบประเพณี** นักศึกษารุ่นแรกจบการศึกษา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ นอกจากนายพิมาน มูลประมุข ยังมีนายแช่ม ขาวมีชื่อ นายแช่ม แดงชมพู และนายสิทธิเดช แสงหิรัญ เป็นต้น นับตั้งแต่นั้นมาประเทศไทยก็มีศิลปินที่ทำงานศิลปะแบบใหม่แทนชาวต่างประเทศ และไม่ต้องส่งผลงานประติมากรรมไปหล่อในต่างประเทศอีก

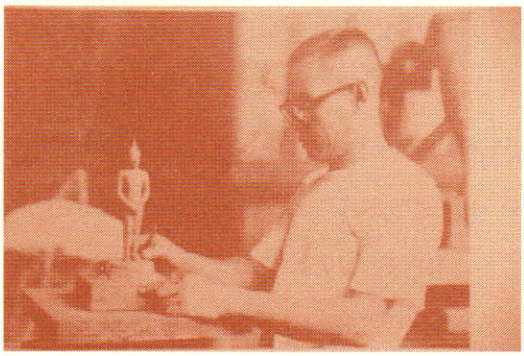
เมื่อจบการศึกษาแล้ว นายพิมาน มูลประมุข ได้ฝึกงานกับ**ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี** เป็นเวลา ๑ ปี ซึ่งขณะนั้นมีงานปั้นหล่อในราชการมากและเป็นงานรีบด่วน ศิษย์รุ่นแรกได้มีส่วนช่วยอย่างใกล้ชิด งานที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี รับผิดชอบอยู่นั้นส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมขนาดใหญ่ หรืองานเกี่ยวกับอนุสาวรีย์ ท่านได้สอนและฝึกให้ทำงานศิลปะอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นผลดีต่อการทำงานศิลปะและงานราชการของนายพิมาน มูลประมุข ในเวลาต่อมา

หลังจากได้ฝึกงานกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี แล้ว นายพิมาน มูลประมุข ได้เข้ารับราชการในกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๑ พร้อมเพื่อนร่วมรุ่นอีกหลายคน ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อีก นอกจากนี้เมื่อรัฐบาลยกฐานะ

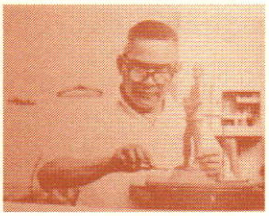
โรงเรียนศิลปากรขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และศิษย์ของท่านรวมทั้งนายพิมาน มูลประมุข ได้มีส่วนร่วมในการนี้ด้วย และได้เป็นอาจารย์รุ่นแรกๆ ของมหาวิทยาลัยด้วย

นายพิมาน มูลประมุข รับราชการกรมศิลปากร ตำแหน่งประติมากร ทำงานปั้นและหล่อเป็นเวลา ๓๓ ปี จึงได้ลาออก เพื่อรับบำเหน็จและเป็นศิลปินอิสระ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๔

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน มี จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย และเหรียญจักรพรรดิมาลา

การที่ได้ทำงานศิลปะเป็นเวลานาน นายพิมาน มูลประมุข มีความคิดเห็นเกี่ยวกับงานและศิลปะว่า

“การทำงานศิลปะนั้นจะต้องมีความคิดเอามาร้อยกรองให้ดี แล้วเอามาทำเป็นรูปร่าง การทำงานศิลปะต้องให้ได้ความรู้สึก ต้องทุ่มเทจิตใจให้เต็มที่ การทำงานศิลปะต้องทำจริง ไม่โอ้อวด ต้องทำงานให้สำเร็จบริบูรณ์ ซื่อสัตย์ สุจริต รักระเบียบวินัย และขยันหมั่นเพียรเสมอ งานทุกเรื่องมีความสำคัญคนละอย่าง เป็นต้นว่าในสังคมต้องมีครู มีช่าง มีหมอ แม้มีแพทย์ มีหมอ แต่ไม่มีช่างทำเครื่องมือให้ก็ไม่ได้ ดังนั้น ทุกสาขาอาชีพต้องประสานกัน และงานทุกอย่างถ้าดำเนินสายกลางตามพระพุทธเจ้าท่านว่าไว้เป็นดีที่สุด อย่างไรก็ตามผมภูมิใจในงานของผม ซึ่งทำงานมามากมายหลายร้อยชิ้น ทำด้วยความรักจริงทำจริง ภูมิใจจริงๆ แม้ใครไม่เห็นก็เป็นเรื่องของท่าน เราทำดีที่สุดแล้วพอใจแล้ว”

ผลงานของนายพิมาน มูลประมุข ที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้บังคับ-บัญชา มี

- รูปปั้นพระยาพหลพยุหเสนา หน้าอาคารโรงพยาบาลกาญจนบุรี

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จ-พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ บนเขาวัง จังหวัดเพชรบุรี

- พระบรมรูปสมเด็จพระบรม-ไตรโลกนาถ หน้าศาลากลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จ-พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่ รัชกาลที่ ๕ หน้าอาคารกิตติขจร โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กรุงเทพมหานคร

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จ-พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่โรงเรียนชุมพลทหารเรือเกล็ดแก้ว จังหวัดชลบุรี

- พระบรมรูปพระบาทสมเด็จ-พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร

- รูปปั้นเจ้าพ่อพระยาแล ที่จังหวัดชัยภูมิ

ผลงานที่ร่วมทำกับ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี มี

- ปั้นหล่อองค์พระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

- ปั้นหล่อเฉพาะเศียรพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร

- ปั้นภาพนูนดวงตราไปรษณีย์พระบรมรูปรัชกาลที่ ๖ และปั้นครุฑที่ทำการไปรษณีย์กลาง กรุงเทพมหานคร

ผลงานอื่นๆ

- ปั้นหล่อพระพุทธรูปยืนแบบพระประธานพุทธมณฑล มอบให้จังหวัดต่างๆ หล่อที่วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

- ปั้นภาพนูนสูงที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร

- ปั้นรูปตำรวจที่อนุสาวรีย์หน้ากรมตำรวจ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

- ปั้นพระพุทธรูปปางถวายเนตร ถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

- ปั้นหล่อพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

พระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธรูปยืนปางรำพึง ถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

- ปั้นหล่อรูปนั่งหลวงพ่อปาน วัดบางนมโค อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- ปั้นหล่อรูปยืนพระมงคลมุนี (สด) วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

- ปั้นหล่อรูปนั่งหลวงพ่อโอภาสี กรุงเทพมหานคร

ฯลฯ

รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

- ถ้วยรางวัลจากการประกวดศิลปะที่วังสราญรมย์

- รางวัลจากการประกวดศิลปะในงานฉลองรัฐธรรมนูญ

- รางวัลที่ ๒ เกียรตินิยมอันดับ ๒ เหรียญเงิน การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ

- ผลงานประติมากรรม ได้รับเลือกร่วมแสดงในการแสดงประติมากรรมไทยที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) พุทธศักราช ๒๕๓๑

ฯลฯ

นายพิมาน มูลประมุข เป็นศิลปินตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต และเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่ายิ่งของประเทศ ดังคำประกาศเกียรติคุณเป็นศิลปินแห่งชาติ ว่า

"นายพิมาน มูลประมุข เกิดวันที่ ๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ที่กรุงเทพมหานคร เป็นศิลปินอาวุโสที่มีเกียรติประวัติและผลงานดีเด่น เป็นที่ยอมรับนับถือของวงการศิลปะและศิลปศึกษาโดยทั่วไป มีความเป็นเลิศด้านประติมากรรมการปั้นหล่อผลงานศิลปะทั้งแบบสมัยใหม่และแบบประเพณี ได้สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมไว้เป็นจำนวนมาก ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานติดต่อกันมากว่า ๕๐ ปี มีผลงานปรากฏอยู่ในที่สาธารณะ วัด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ นิทรรศการผลงานศิลปะไทยทั้งในและต่างประเทศ ได้รับเกียรตินิยมจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ

ได้รับการประกาศเกียรติคุณจากหอศิลป์ พีระศรี เป็นศิลปินเกียรติคุณอาวุโส ในด้านการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางศิลปะ เป็นอาจารย์สอนศิลปะยุคบุกเบิกของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีศิษย์เป็นจำนวนมาก เคยเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งคณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นหัวหน้าแผนกงานปั้นหล่อของกรมศิลปากร รับผิดชอบงานสำคัญของชาติ ตลอดเวลาที่รับราชการได้ให้บริการแก่สังคมอย่างกว้างขวางด้วยผลงานศิลปะและวิชาการ ดำรงชีวิตสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อส่วนรวมด้วยความดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่อนุชนรุ่นหลังจะดำเนินรอยตามสืบไป"

นายพิมาน มูลประมุข ดำรงชีวิตด้วยวิชาความรู้ ความสามารถ มีคุณงามความดี มานะอดทนและสมถะ มีชีวิตครอบครัวที่ราบรื่น มีบุตร ๗ คน ทุกคนได้รับการศึกษาขั้นสูง และประกอบอาชีพที่ดี เช่น แพทย์ สถาปนิก นักธุรกิจ วิศวกร นายตำรวจ เป็นต้น นายพิมาน มูลประมุข ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจล้มเหลว เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ สิริอายุได้ ๘๐ ปี

๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๒

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ศิลปินชั้นเยี่ยม และศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๕ ณ ตำบลท่าราบ อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นบุตรคนโตของนายพ่วงและนางดิ่น เมืองสมบูรณ์ มีน้องสาว ๑ คน บิดาเป็นข้าราชการกรมป่าไม้ นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์สนใจศิลปะตั้งแต่เด็ก เริ่มเรียนวิชาวาดเขียนกับ*พระภิกษุเป้า ปัญญา* แห่งวัดพระทรง จังหวัดเพชรบุรี เมื่ออายุ ๑๑ ปี ต่อมาได้เรียนวิชาวาด

เขียน ในโรงเรียนวัดคงคาราม จังหวัดเพชรบุรี กับครูวาดเขียนชื่อ *ครูพฤกษ์ หุตางกูร* และ*ครูภู่ นิวาศะบุตร* นอกจากนี้ยังมีโอกาสเรียนวิชาศิลปะไทยกับ *อาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช* ศิลปินแบบประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบุรี และเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนศิลปศึกษา (วิทยาลัยช่างศิลป์) ผู้เคยเขียนภาพรามเกียรติ์ที่พระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือว่าเป็นฝีมือชั้นครู นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนวัดคงคาราม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๐-๒๔๘๒ ได้เข้าศึกษาศิลปะที่โรงเรียนเพาะช่าง และสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรครูมูล ต่อมาได้ศึกษาวิชาช่างเขียนอาชีพจนสำเร็จการศึกษา แล้วจึงได้เข้าสอบประโยคครูวาดเขียนโทได้ในปลายปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ ซึ่งขณะนั้นศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ก่อตั้งโรงเรียนศิลปากรขึ้นในกรมศิลปากร เป็นสถาบันสอนวิจิตรศิลป์โดยตรง นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ จึงเข้าศึกษาในโรงเรียนศิลปากร (แผนกประณีตศิลปกรรม) หลักสูตรในการเรียนมีทั้งการเขียนและการปั้น ขณะนั้นอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ อุปกรณ์ในการเขียนเช่น สีมีราคาแพงและหายาก ส่วนอุปกรณ์ในการปั้นคือดินเหนียว ทางโรงเรียนจัดหาให้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ขาดแคลนเงินในการซื้อสี จึงมุ่งศึกษาไปทางการปั้นแทน จนจบหลักสูตร ๔ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๖ แล้วได้เข้ารับราชการที่แผนกหัตถศิลป์ กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ในพุทธศักราช ๒๔๘๗ ทำงานด้านประติมา-

กรรมภายใต้การควบคุมดูแลของ*ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี*

พุทธศักราช ๒๔๘๖ รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศยกฐานะโรงเรียนศิลปากรเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร **นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ก็ได้เป็นอาจารย์รุ่นแรกของมหาวิทยาลัย ที่คณะจิตรกรรมและประติมากรรม** ซึ่งการสอนอยู่ภายใต้การอำนวยการของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อย่างใกล้ชิด ด้วยขณะนั้นมหาวิทยาลัยศิลปากรยังอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร นอกจากการสอนแล้วยังมีผลงานประติมากรรมในราชการร่วมกับศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และงานประติมากรรมส่วนตัวตลอดเวลา แล้วยังได้สอนนักเรียนที่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนศิลปศึกษา (วิทยาลัยช่างศิลป์) และโรงเรียนขัตติยานีผดุง

พุทธศักราช ๒๕๐๑ นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ได้รับทุนจากยูเนสโกไปศึกษาและดูงานในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ได้ศึกษาวิชาประติมากรรมที่สถาบันวิจิตรศิลป์แห่งเพนซิลวาเนีย เมืองฟิลาเดลเฟีย เป็นเวลา ๔ เดือน และได้ไปดูงานที่ประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และอิตาลี เป็นเวลา ๓ เดือน ทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ในงานศิลปะกว้างขวางขึ้น

ผลงานศิลปะนั้น นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับใน**ผลงานประติมากรรมแบบเหมือนจริง โดยเฉพาะรูปคนและสัตว์ ซึ่งส่งเข้าแสดงในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ตั้งแต่ครั้งที่ ๑ ถึง ครั้งที่ ๔ ได้รับรางวัลเกียรตินิยมเหรียญเงินและเหรียญทอง จนได้รับเกียรติเป็นศิลปินชั้นเยี่ยม ประเภทประติมากรรม** ซึ่งศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวถึงผลงานนายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ไว้ว่า

“ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ เป็นศิลปินที่เกิดมาเพื่อปั้นรูปสัตว์เหมือนจริงและในเส้นทางนี้เขาเป็นหนึ่ง”

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ รับราชการในกรมศิลปากร ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๘๗ ในตำแหน่งช่างจัตวา ชีวิตราชการเจริญขึ้นตามลำดับจนได้รับแต่งตั้งเป็นประติมากรระดับ ๗ ครั้นพุทธศักราช ๒๕๐๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ไปปฏิบัติราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต จนเกษียณอายุราชการเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๕

ผลงานประติมากรรมที่ส่งเข้าแสดงในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ มี

๑. ลูกไก่
๒. ลูกแพะ
๓. ลูกม้า
๔. ลูกวัว
๕. กวาง
๖. ลิงตะกละ
๗. ลูกหมากัดกัน
๘. ปลาผีเสื้อ
๙. ลูกช้าง
๑๐. แพะชนกัน
๑๑. ยีราฟ
๑๒. ตกใจ
๑๓. นก
๑๔. สนุก
๑๕. กายกรรม หมายเลข ๑-๕
๑๖. ฟลอร์โชว์

ฯลฯ

ผลงานประติมากรรมขนาดเล็กจากความทรงจำ มี

๑. ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี
๒. อาจารย์เฟื้อ[๑]
๓. นายพูนเพิ่ม[๒]
๔. หมอปราโมทย์[๓]
๔. นายตำรวจนักประพันธ์[๔]
๖. อดีตนายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช
๗. อดีตนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย
๘. ป้าอินทร์
๙. เอี้ยว กี่

ฯลฯ

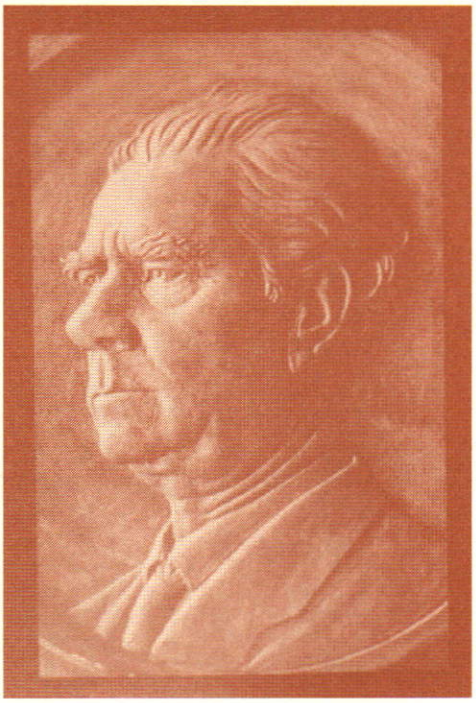
ผลงานประติมากรรมทั่วไป มี

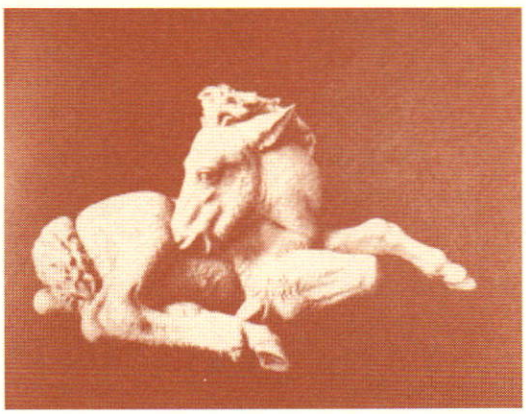
๑. พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่จังหวัดตาก

๒. พระอนุสาวรีย์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ที่การรถไฟแห่งประเทศไทย

---

๑ อาจารย์เฟื้อ หริพิทักษ์
๒ นายพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์
๓ นายแพทย์ปราโมทย์ โสภาคย์
๔ พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร

๓. พระบรมรูป รัชกาลที่ ๘ ขนาดเล็ก ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

๔. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ที่หน้าอาคารคุ้มเกล้า โรงพยาบาลภูมิพล

ฯลฯ

ผลงานที่ทำถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มี

๑. *พระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร.* สร้างเพื่อเป็นที่ระลึกและเพื่อให้ประชาชนได้มีไว้สักการบูชาตามคำกราบบังคมทูลของเจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ขณะดำรงสมณศักดิ์พระสาสนโสภณ ขนาดหน้าตัก ๕ นิ้ว และ ๙ นิ้ว

๒. *พระพุทธนวราชบพิตร ปางมารวิชัย* ขนาดหน้าตัก ๙ นิ้ว ที่ฐานบัวบรรจุพระ-พิมพ์ผง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้น เพื่อพระราชทานประจำจังหวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร ขนาด ๑๘ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปส่วนพระองค์ และขนาด ๑ เมตร ๓๐ เซนติเมตร สำหรับ

ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถ วัดวชิราลงกรณวราราม อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

๓. *พระพุทธศรีนภาภิธรรม ปางสมาธิ* ขนาดหน้าตัก ๘๐ เซนติเมตร หล่อขึ้น ๒ องค์ ประดิษฐานที่วัดตำบลบางลี่ อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี และที่วิหารประจำโรงเรียนการบิน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

๔. *พระบรมรูปรัชกาลที่ ๑* ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท

๕. *พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน* เป็นแบบที่ใช้ในการสร้างเหรียญกษาปณ์ ๕ บาท

๖. *ปั้นและหล่อพระรัศมีของพระสัมพุทธพรรณี ประจำฤดูหนาว* ด้วยปูนปลาสเตอร์ เพื่อใช้ในการสร้างเปลวรัศมีด้วยแก้ว แทนของเดิมที่ชำรุด

ฯลฯ

ในการปฏิบัติงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ได้บันทึกไว้ว่า

"...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดงานศิลปะมาก ทรงเขียนภาพ ทรงดนตรี และเคยทรงปั้นภาพบ้าง นับว่าพระองค์ทรงเป็นศิลปินอย่างแท้จริง ภาพฝีพระหัตถ์สีน้ำมัน ทรงเขียนไว้เป็นจำนวนมาก และมีคุณค่าทางศิลปะด้วย งานด้านดนตรีก็มีเพลงพระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็นที่ชื่นชมทั่วกัน ได้เคยเสด็จ ฯ เข้ามาทอดพระเนตรภายในห้องปฏิบัติงานของผู้เขียน ได้รับสั่งถามวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับงานประติมากรรม พร้อมทั้งทรงติและชมอย่างถูกต้อง ทรงรับฟังเหตุผลต่างๆ ทำให้มีกำลังใจในการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความเต็มใจ จนเป็นที่พอพระราชหฤทัย ในการที่ได้ปั้นแบบเสร็จและทำแม่พิมพ์หล่อแบบเป็นปูนปลาสเตอร์ ส่งแบบมอบให้ช่างหล่อทำการหล่อเป็นโลหะ เพราะเป็นหน้าที่ของช่างหล่อ ***ปรากฏว่าหล่อไม่เหมือนแบบอยู่เสมอ ทำให้ไม่มีใครทราบว่าช่างหล่อทำเสีย เข้าใจผิดคิดว่าช่างปั้นๆ อย่างนั้น..."***

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับเป็นบำเหน็จในราชการ มี

พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ตริตาภรณ์มงกุฎไทย และเหรียญจักรพรรดิมาลา

พุทธศักราช ๒๕๑๖ - ตริตาภรณ์ช้างเผือก และเหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลปัจจุบัน ภ.ป.ร. ชั้น ๔

เกียรติคุณที่ได้รับ มี

พุทธศักราช ๒๔๙๒ - รางวัลเกียรตินิยมอับดับ ๒ เหรียญเงิน การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑

พุทธศักราช ๒๔๙๓ - รางวัลเกียรตินิยมอันดับ ๑ เหรียญทอง การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๒

พุทธศักราช ๒๔๙๔ - รางวัลเกียรตินิยมอันดับ ๑ เหรียญทอง การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๓

พุทธศักราช ๒๔๙๖ - รางวัลเกียรตินิยมอันดับ ๑ เหรียญทอง การแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๔ และได้รับยกย่องให้เป็น**ศิลปินชั้นเยี่ยม ประเภทประติมากรรม**

พุทธศักราช ๒๕๒๕ - ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ประยุกต์ศิลป์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พุทธศักราช ๒๕๒๗ - ได้เป็นศิลปินเกียรติคุณอาวุโส ในงานมหกรรมศิลป์พีระศรี ฉลองครบรอบ ๑๐ ปี หอศิลปพีระศรี

พุทธศักราช ๒๕๒๙ - ได้รับยกย่องเป็น**ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)**

พุทธศักราช ๒๕๓๖ - ได้รับเกียรติเป็น**ศิลปินอาเซียน** ที่ประเทศบรูไน

พุทธศักราช ๒๕๔๑ - ได้รับปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ประติมากรรม จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

เมื่อได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาตินั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ประกาศสดุดี ว่า

"นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ เป็นศิลปินอาวุโสคนสำคัญในด้านประติมากรรม ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับในวงการศิลปะและทั่วไป ได้สร้างสรรค์ผลงานเข้าร่วมแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ได้รับรางวัลเกียรตินิยมเหรียญทองหลายครั้งและได้เป็นศิลปินชั้นเยี่ยม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้ามาปฏิบัติราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๘ ได้รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณจนเกษียณอายุราชการ ผลงานประติมากรรมมีแสดงถาวรอยู่ในพิพิธภัณฑสถานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลงานประติมากรรมแบบปัจจุบันเป็นผลงานบุกเบิกในแนวทางสัจจะนิยม

ของประเทศไทย และผลงานประเพณีเป็นการอนุรักษ์และสืบต่อศิลปะแบบประเพณีของชาติ ในด้านวิชาการนั้นได้เป็นอาจารย์สอนวิชาประติมากรรมในยุคบุกเบิกและก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๘๖ และยังทำหน้าที่นี้อยู่ในฐานะอาจารย์พิเศษด้วย บทบาทที่สำคัญในด้านวิชาการนี้ จึงได้รับปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันมีอายุ ๖๕ ปี ด้วยความสามารถดีเด่น สมควรได้รับเกียรติเป็น ***ศิลปินแห่งชาติ*** *ประกาศเป็นเกียรติประวัติสืบไป"*

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ สมรสกับนางอนุกูล สกุลเดิม สุวนานนท์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๗ มีบุตรชาย ๑ คน หญิง ๑ คน

นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับสมองและตับ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ สิริอายุได้ ๗๗ ปี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ ณ เมรุวัดตรีทศเทพ นับเป็นการสูญเสียประติมากรผู้มีฝีมือยอดเยี่ยมของวงการศิลปะไทย

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รังสิพราหมณกุล)

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

ประเพณีของไทยตั้งแต่อดีตกาลมา ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต หรือประเพณีเกี่ยวกับบ้านเมือง จะมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์คู่เคียงกันไปเสมอ เริ่มแรกจะแยกเฉพาะของแต่ละฝ่าย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขระเบียบพิธีพราหมณ์ในการพระราชพิธีทั้งหลาย ให้มีพิธีสงฆ์ด้วยทุกพิธี ส่วนพิธีกรรมนอกราชสำนักนั้นเมื่อมีพิธีมงคลใดๆ ก็มักจะจัดทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน ความสำคัญของพราหมณ์ในการปฏิบัติกิจพิธีจึงมีอยู่เสมอมา ดังปรากฏว่าเมื่อสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวสถานหรือโบสถ์พราหมณ์พร้อมทั้งเสาชิงช้าขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๗ เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีของพราหมณ์ พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระครูพราหมณ์หรือหัวหน้าพราหมณ์ขึ้น จึงมีธรรมเนียมต่อมาว่า เมื่อตำแหน่งประธานหรือหัวหน้าพราหมณ์ว่างลงเมื่อใด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งพราหมณ์ผู้มีอาวุโสดำรงตำแหน่งแทน

พราหมณ์ในราชสำนักปัจจุบันมี ๒ ฝ่าย คือ พราหมณ์พิธีและพราหมณ์พฤฒิบาศ พราหมณ์พิธีทำหน้าที่เกี่ยวกับ

พิธีมงคลต่างๆ พราหมณ์พฤฒิบาศทำหน้าที่ทำพิธีอัปมงคลให้เป็นมงคล และปฏิบัติงานด้านคชกรรม ตำแหน่งหัวหน้าพราหมณ์หรือพระครูพราหมณ์ *จะต้องได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี* นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นต้นมาจนปัจจุบัน มีพระครูพราหมณ์ที่รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ๑๐ ท่าน พระครูพราหมณ์ที่ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชท่านแรก คือ **พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รังสิพราหมณกุล)** ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพราหมณ์ระหว่าง พุทธศักราช ๒๕๐๔-๒๕๒๑

พระราชครูวามเทพมุนี เป็นบุตรของพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (สวาสดิ์ รังสิพราหมณกุล) กับนางเล็ก รังสิพราหมณกุล เกิดเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ ที่บ้านซึ่งตั้งอยู่แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ท่านได้เข้าศึกษาในโรงเรียนวัดราชบพิธ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จากนั้นได้ไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น โดยเริ่มจากระดับเตรียมอุดมศึกษา แล้วเข้า

ศึกษาในมหาวิทยาลัยวาเซดะ ณ กรุงโตเกียว ได้รับปริญญาตรีด้านพาณิชย์และด้านเศรษฐศาสตร์การค้า

เนื่องจากพระราชครูวามเทพมุนีสืบสายสกุลพราหมณ์มาตั้งแต่รุ่นปู่ คือ พระราชครูวามเทพมุนี (หว่าง รังสิพราหมณกุล) หัวหน้าพราหมณ์ในรัชกาลที่ ๗ (พุทธศักราช ๒๔๕๗-๒๔๗๒) ตกทอดมาถึงรุ่นบิดาคือพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (สวาสดิ์ รังสิพราหมณกุล) หัวหน้าพราหมณ์ในรัชกาลที่ ๘ (พุทธศักราช ๒๔๗๓-๒๕๐๓) ท่านจึงเข้ารับราชการในแผนกพระราชพิธีสำนักพระราชวัง เพื่อสืบทอดภารกิจของตระกูล เริ่มปฏิบัติหน้าที่พราหมณ์เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๓ ต่อมาเมื่อพระมหาราชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (สวาสดิ์ รังสิพราหมณกุล) ถึงแก่กรรมลงท่านก็ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นประธานพระครูพราหมณ์สืบแทนบิดา เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ และได้ดูแลรักษาเทวสถานด้วย และในปีนั้นเองท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระราชครูวามเทพมุนี รามเวทีศรีไสยศาสตร์ อนุษฎุภวาทโกศล เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔

พระราชครูวามเทพมุนี มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติราชการและดำเนินงานด้านศาสนาพราหมณ์ให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ ในส่วนหน้าที่ราชการอันได้แก่ ปฏิบัติภารกิจในพระราชพิธีต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย*พระราชพิธีประจำปี* เช่น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีตรียัมปวายและตรีปวาย พระราชพิธีฉัตรมงคล และพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง ๓ ฤดู พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร เป็นต้น *พระราชพิธีอันเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์* เช่น พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติ พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชพิธีสถาปนาพระอิสริยศักดิ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นต้น ตลอดจน*พระราชพิธีอันเกี่ยวเนื่องด้วยบ้านเมือง* เช่น พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระราชพิธีสมโภชและขึ้นระวางช้างสำคัญ พระราชพิธีพระราชทานเครื่อง

ราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีและพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น พระราชครูวามเทพมุนีได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความละเอียดรอบคอบถูกต้องตามแบบแผนจารีตประเพณี

ส่วนกิจกรรมของศาสนาพราหมณ์อื่นๆ นั้น มีพิธีอันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปคือ การตัดจุกเด็กหญิงชายที่มาจากจังหวัดต่างๆ การตั้งชื่อเด็กตามคำขอ ประกอบพิธีมงคลและทำลายอัปมงคลตามคำขอร้อง รับเชิญเป็นวิทยากรแสดงปาฐกถาเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแก่หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสนา ฯลฯ

พระราชครูวามเทพมุนีได้ปรับปรุงเทวสถานให้เป็นระเบียบงดงามสมกับเป็นที่ประกอบพิธีกรรมและเป็นปูชนียสถานสำคัญของชาติ นอกจากนี้ ท่านยังได้สนับสนุนพราหมณ์ของไทยให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น โดยส่งไปศึกษาด้านศาสนา ณ ประเทศอินเดีย จนสำเร็จกลับมาสามารถเป็นวิทยากรผู้อบรมให้ความรู้ด้านศาสนาแก่สถาบันการศึกษาหลายแห่ง ส่วนการบำรุงพระพุทธศาสนานั้น ท่านได้บริจาคทรัพย์สร้างเสนาสนะแก่พระภิกษุ-สงฆ์เป็นประจำ

เนื่องจากเคยศึกษาในประเทศญี่ปุ่น พระราชครูวามเทพมุนีจึงได้รับเลือกเป็นกรรมการในสมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น และได้เป็นกำลังสำคัญที่ทำให้กิจการของสมาคมเจริญก้าวหน้าขึ้น ท่านได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาของมูลนิธิบำเพ็ญสาธารณ-ประโยชน์ด้วยกิจกรรมทางศาสนา (องค์การศาสนาเซไคคิวเซเคียว) และเป็นผู้อำนวยการคนแรกของศูนย์ฝึกอาชีวเกษตรสงเคราะห์ไทย-ญี่ปุ่น ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างศาสนาพราหมณ์ในประเทศไทยกับองค์การศาสนาเซไคคิวเซเคียว ประเทศญี่ปุ่น เพื่อเสริมสร้างสันติภาพของโลกและสวัสดิการแก่มวลมนุษย์ นอกจากสัมพันธภาพอันดีกับผู้นำและองค์กรทางศาสนาของประเทศญี่ปุ่นแล้ว พระราชครูวามเทพมุนียังมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้นำและองค์กรทางศาสนาของ

อินเดียด้วยโดยได้รับเชิญจากประธานสมาคมศรีสนาตนธรรมมหามณฑล ๒๑๑ บาระคารีมา กรุงนิวเดลลี ให้เดินทางไปแสวงบุญและดูศาสนกิจวัฒนธรรมในประเทศอินเดียเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๙ ต่อมาได้รับคำเชิญจากชคัตคุรุสังกราจารย์แห่งเมืองกาญจีบุรัม ไปร่วมในการประกวดอ่านพระคัมภีร์พระเวท ณ เมืองวิชัยวาดา ประเทศอินเดีย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๑ ครั้งนี้ท่านได้ไปชมปูชนียสถานต่างๆ ทั้งศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ กับได้ไปร่วมงานทางศาสนาและประเพณีหลายแห่ง โดยรัฐบาลอินเดียเป็นผู้รับผิดชอบดูแลทุกอย่างเพื่อเป็นเกียรติแก่ท่าน ผลจากการเดินทางทำให้ศาสนิกชนพราหมณ์-ฮินดูในประเทศอินเดียนิยมยกย่องเคารพท่านและเคารพชาติไทยอย่างมาก นับว่าท่านเป็นผู้ประสานงานองค์การศาสนาแห่งประเทศไทยที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูง

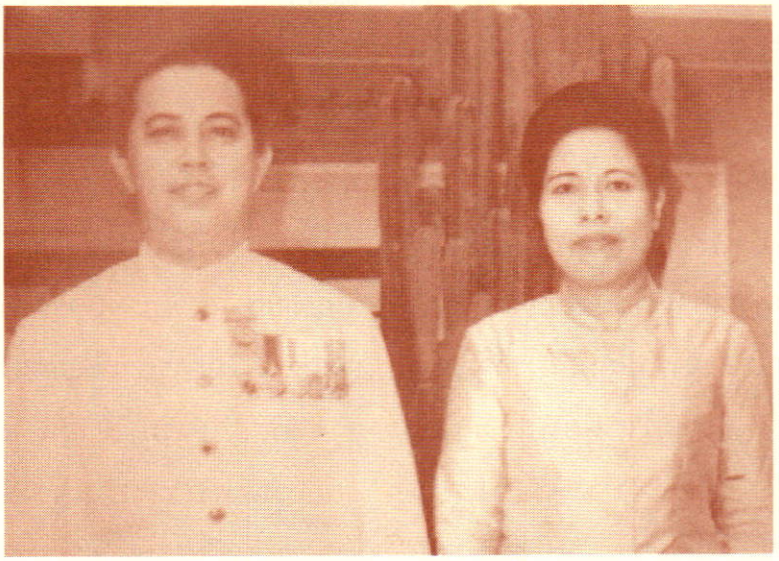
พระราชครูวามเทพมุนี สมรสกับนางสาวสิริมา กฤษณสุวรรณ เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๖ มีบุตร ๒ คน ธิดา ๒ คน และมีบุตรธิดาอีก ๔ คน จากภรรยาอื่น

มิตรสหาย ญาติ และบุคคลในปกครองของพระราชครูวามเทพมุนี กล่าวถึงท่านเหมือนๆ กันว่า ท่านเป็นผู้ที่มีอารมณ์เยือกเย็น สุขุม สุภาพเรียบร้อย เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อหน้าที่และมีน้ำใจดีงาม ไม่เคยแสดงอารมณ์โกรธให้ปรากฏ จึงได้รับสมญาว่า *"ตู้เย็น"* นอกจากนี้ท่านยังมีอุปนิสัยรักดนตรี ทั้งดนตรีไทยและสากล ท่านเล่นเครื่องดนตรีไทยได้เกือบทุกชนิด ส่วนเครื่องดนตรีสากลท่านเล่นเปียโนและไวโอลินได้ดี ยามเย็นเมื่อเสร็จภารกิจกลับมาบ้านแล้ว พระราชครูวามเทพมุนี มักจะเล่นดนตรีไทยกับภรรยาและบุตร

พระราชครูวามเทพมุนี เคยได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖ และจากการปฏิบัติพระราชพิธีและกิจกรรมศาสนาต่างๆ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ท่านจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นบำเหน็จความชอบคือ เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลปัจจุบันชั้นที่ ๓ (พุทธศักราช ๒๕๑๐) ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (พุทธศักราช ๒๕๑๒)

ตริตราภรณ์มงกุฎไทย (พุทธศักราช ๒๕๑๘) เหรียญราชรุจิทอง และตริตราภรณ์ช้างเผือก (พุทธศักราช ๒๕๒๐)

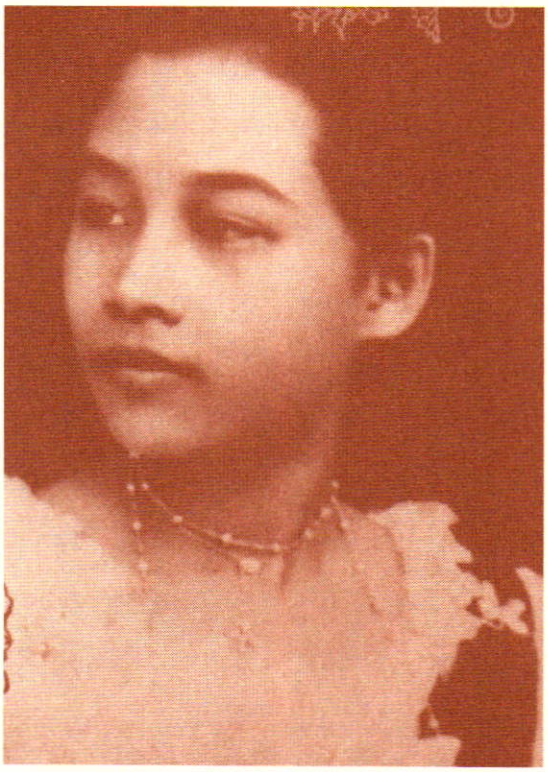
พระราชครูวามเทพมุนีมีโรคประจำตัว คือ เบาหวาน หัวใจ และความดันโลหิตสูง แต่ก็ได้ตรวจสุขภาพและรักษาควบคุมด้วยยาสม่ำเสมอ ทำให้สามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ ได้เป็นปกติ ต่อมาในเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ ท่านได้เดินทางไปประเทศญี่ปุ่นในฐานะผู้แทนสมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อประกอบพิธีตั้งศาลพระภูมิที่สถานศึกษานักเรียนนานาชาติ หลังจากนั้นได้รับเชิญให้อยู่พบปะแลกเปลี่ยนทัศนะกับผู้นำศาสนาเซไคคิวเซเคียว ท่านได้เดินทางไปเยี่ยมสถานที่สำคัญทางศาสนา เมื่อกลับประเทศไทยก็ยังปฏิบัติงานได้เป็นปกติ ถึงเย็นวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีอาการหายใจไม่ออกต้องนำส่งโรงพยาบาลศิริราช ท่านได้ถึงแก่กรรมเมื่อเวลาประมาณ ๒๐.๑๕ น. ด้วยโรคหัวใจวาย ขณะมีอายุ ๕๖ ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำอาบศพ หีบทองทรายและเครื่องประกอบเกียรติยศ และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ มีการบำเพ็ญกุศลพระราชทานสวดพระอภิธรรม ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน พระราชทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพเป็นเกียรติยศ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการออกเมรุและได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๒ ต่อมาบุตรคนหนึ่งของท่านคือ นายชวิน รังสิพราหมณกุล ได้สืบสกุลพราหมณ์ต่อจากท่าน ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นพระราชครูวามเทพมุนี หัวหน้าพราหมณ์

พระราชครูวามเทพมุนี (สมจิตต์ รังสิพราหมณกุล) และภรรยา

พระราชครูวามเทพมุนี ถวายภัตตาหารแด่สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน)

หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา คู่แท้แม่ศรีเรือน

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา หรือเจ้าศรีพรหมา เป็นธิดาของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช (เจ้าสุริยะ ณ น่าน) เจ้าประเทศราชผู้ครองนครน่าน กับหม่อมศรีคำ ชาวเวียงจันทน์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑ มีพี่น้องร่วมท้อง ๕ คน เป็นผู้ชายสามคน ผู้หญิงสองคน หม่อมศรีพรหมาเป็นธิดาคนสุดท้อง เมื่ออายุได้ ๓ ขวบเศษ ๆ พระยามหิบาลบริรักษ์ (สวัสดิ์ ภูมิรัตน์)

ข้าหลวงกำกับราชการจากกรุงเทพฯ และคุณหญิงอุ๊น ภริยา มีความเมตตาเอ็นดู จึงได้ขอหม่อมศรีพรหมาเป็นบุตรบุญธรรม ขณะอยู่ที่เมืองน่านก็ได้เรียนหนังสือมูลบทบรรพกิจ แบบสอนอ่านหนังสือไทยจากคุณหญิงอุ๊น มารดาบุญธรรม ต่อมาพระยามหิบาลบริรักษ์ ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการที่จังหวัดชลบุรี ได้มีโอกาสฟังพงศาวดารจีนจากเสมียนของบิดาบุญธรรม ทำให้รักการอ่านมาตั้งแต่เด็ก และเมื่อได้ย้ายตามบิดามารดาบุญธรรมกลับมากรุงเทพฯ ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนสุนันทาลัย โรงเรียนกินนอนสตรีแห่งแรกของไทย โรงเรียนนี้มีแหม่มชาวอังกฤษเป็นครู มีการใช้ภาษาอังกฤษสอนเป็นพื้น ในขณะเดียวกันก็สอนกิริยามารยาทแบบผู้ดีชาววัง และจัดให้มีครูผู้ชายสอนภาษาไทยด้วย หลังจากที่เรียนอยู่ที่สุนันทาลัยได้ ๕ เดือน จึงย้ายไปอยู่โรงเรียนวังหลังของแหม่มโคล (โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบัน) อีก ๘ เดือน

ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๒ เมื่อหม่อมศรีพรหมาอายุได้ ๙ ขวบ พระยามหิบาลบริรักษ์ ต้องเดินทางไปเป็นอัครราชทูต ณ กรุงเซนต์ปีเตอร์สเบอร์ก ประเทศรัสเซีย จึงได้นำตัวหม่อมศรีพรหมาไปถวายไว้ในพระอุปการะของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๕ ในช่วงเวลานี้ หม่อมศรีพรหมา ได้มีโอกาสใช้ชีวิตชาววัง และเรียนหนังสือในพระบรมมหาราชวังเป็นระยะเวลา ๓ ปี จนอายุได้ ๑๒ ขวบ พระยามหิบาลบริรักษ์ และคุณหญิงอุ๊น ทนคิดถึงธิดาบุญธรรมไม่ไหว จึงขอพระบรมราชานุญาตรับตัวออกไปอยู่ด้วยที่รัสเซีย เป็นเวลา ๑ ปี ชีวิตในรัสเซียทำให้ท่านเห็นความแตกต่างของชนชั้นชีวิตชาวไร่ชาวนากรรมกรล้วนยากจนข้นแค้นจนถึงขนาดหนาวตาย และอดตาย สิ่งเหล่านี้ฝังใจท่านมาตั้งแต่เด็ก ทำให้ท่านคิดจะช่วยคนยากจนโดยเฉพาะชาวไร่ชาวนาในเมืองไทยในโอกาสต่อมา หลังจากที่ท่านได้ศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษอีก ๖ เดือน ก็ได้กลับมารับราชการในพระราชสำนักของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ทำหน้าที่เป็นคุณข้าหลวงคอยตามเสด็จและคอยรับใช้ บางครั้งได้ทำหน้าที่ล่ามเมื่อมีโอกาสรับเสด็จเจ้าจากต่างประเทศ

ในพุทธศักราช ๒๔๕๙ เมื่อหม่อมศรีพรหมาอายุได้ ๒๘ ปี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสู่ขอ

หม่อมศรีพรหมาให้เสกสมรสกับ*หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร* โอรสองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวร-ฤทธิ์กับหม่อมสุภาพ

ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ขณะรับราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมฝิ่นในกระทรวงเกษตร และหม่อมศรีพรหมา ได้ตัดสินใจถวายบังคมลาออกจากราชการ แล้วเดินทางไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อำเภอบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในที่ดินมรดกของท่าน จากข้อเขียนเรื่อง *"ชีวิตและหน้าที่ของสตรีที่ฟาร์มสมัยใหม่"* ในหนังสือพิมพ์ *กสิกร* หม่อมศรีพรหมาได้บอกเหตุผลที่ท่านลาจากวังมาสู่ไร่ว่า *"...เพราะเหตุว่ากสิกรรมเป็นอาชีพที่ไม่ต้องแก่งแย่งใคร ทำเป็นอิสระ ไม่มีใครให้ร้ายให้ดีนอกจากตัวของตัว หาได้โดยสติปัญญา น้ำพักน้ำแรง ..."*

ชีวิตที่ฟาร์มบางเบิดนี่เองเป็นการเริ่มชีวิตใหม่ พร้อมกับบุตรชายอายุ ๔ ขวบ คือ ม.ร.ว.อนุพร และม.ร.ว.เพ็ญศรี[๑] ที่มีอายุเพียง ๙ เดือน ถือได้ว่า "ฟาร์มบางเบิด" เป็นฟาร์มแห่งแรกที่ปลูกพืชคลุมดินด้วยการปลูกพืชหมุนเวียน เช่น แตงโมพันธุ์ทอมวัตสัน ที่นำเข้าจากสหรัฐอเมริกา มีขนาดผลใหญ่เกือบเท่าเด็กเล็ก ๆ นอกจากนั้นยังปลูกแตงไทย ข้าวโพด ถั่วลิสง มะเขือเทศ กะหล่ำปลี เลี้ยงไก่พันธุ์เล็กฮอร์น เลี้ยงหมูพันธุ์ยอร์กเชีย ฟาร์มแห่งนี้อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๓๕๐ กิโลเมตร ต่อมาขยายกิจการเป็นสถานีทดลองทางการเกษตรที่มีผลต่อกสิกรรมในวงกว้าง

ขณะที่ทำไร่อยู่ที่ฟาร์มบางเบิดนี้เอง หม่อมศรีพรหมาได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์กสิกรที่ท่านเป็นผู้ร่วมดำเนินการ เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการถนอมอาหารให้แก่ชาวนาชาวไร่ ความรู้และประสบการณ์ดังกล่าวมาจากช่วงชีวิตในขณะที่ได้เดินทางไปรัสเซีย อังกฤษ รวมถึงชีวิตในวัง ข้อเขียนเหล่านี้มีคุณค่าสาระประโยชน์และทันสมัย สามารถปฏิบัติได้จริงในปัจจุบันแสดงหลักฐานว่าท่านได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นเองจากผลผลิตเกษตรกรรมไทย

---

[๑] ม.ร.ว.อนุพร กฤดากร สมรสกับนางสาวจินตนา เพ็ญกุล มีบุตรหนึ่งคนชื่อ ม.ล.ศิริพร ม.ร.ว.เพ็ญศรี สมรสกับนายสมยศ ประดิษฐพงศ์ มีบุตรี ๒ คนชื่อ นางสาววิสาขา และ นางสาวชณัฐดา

"ข้าพเจ้าเห็นว่าการกินอยู่อันดีเป็นของสำคัญยิ่งสำหรับทุก ๆ ครอบครัว ถ้าแม่บ้านคนใดได้ดูแลการกินอยู่แห่งครอบครัวเป็นอย่างดีแล้ว ไม่ต้องสงสัยเลยครอบครัวนั้นคงจะประสบแต่ความสงบแลความสุข... เมื่อกล่าวมาถึงเพียงนี้ ทำให้ข้าพเจ้ารฤกถึงถ้อยคำในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศฉบับ ๑ กล่าวว่า ***'หนทางที่จะไปถึงหัวใจผู้ชาย คือทางกระเพาะอาหารของเขา'*** *(The way to a man's heart is through his mouth)"*

เรื่องราวที่ท่านนำเสนอในข้อเขียนมีความน่าอ่าน แสดงให้เห็นความรู้ ความคิดของผู้หญิงเก่งในสมัยนั้น ได้แก่ หลักและวิธีถนอมอาหารต่าง ๆ เครื่องใช้ในการอัดอาหาร วิธีถนอมอาหารที่เป็นเนื้อโดยใส่เกลือ รมควัน และตากแห้ง เราได้ผลอะไรบ้างจากหมู ๑ ตัว วิธีถนอมอาหารที่เป็นเนื้อโดยใช้หม้ออัด ว่าด้วยเรื่องอัดผลไม้สด ผักดอง วิธีทำแยม มาร์มาเลด เยลลี่ และคอนเสิร์ฟ ฯลฯ นอกจากนี้ในยามที่ท่านอายุมากแล้วท่านได้เขียนหนังสือ **"อัตชีวประวัติหม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา** และบทความเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มจำความได้ เมื่อราวอายุ ๒ ขวบ ได้แก่

- ชีวิตที่เมืองน่าน
- ชีวิตในวัง
- พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อทรงพระเยาว์
- อันเนื่องมาแต่ทูลกระหม่อมหญิงศิราภรณ์โสภณ (เล็ก) สิ้นพระชนม์
- อันเนื่องมาแต่การต้อนรับพระราชินี
- อันเนื่องมาแต่พิธีโสกันต์และพิธีรับพระสุพรรณบัฏของทูลกระหม่อมอัษฎางค์เดชาวุธ
- เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในวังไปต่างประเทศเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก และ
- วันสวรรคตสมเด็จพระปิยมหาราช

ข้อเขียนของหม่อมศรีพรหมาน่าอ่านชวนติดตามทุกเรื่อง และเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่หาอ่านได้ยาก โดยเฉพาะเรื่องที่ท่านบันทึกถึงวันสวรรคตสมเด็จพระปิยมหาราชว่า

"ชั้นสามเงียบกริบ ได้ยินแต่เสียงคล้ายเสียงกรนมาจากห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีผู้คนในบริเวณนั้นน้อย และไม่ได้สังเกตเพราะจะรีบไปเปลี่ยนเวร เมื่อไปถึงเห็นสมเด็จ[๒] ทรงบรรทมกับพื้น อยู่สุดห้องพระบรรทมพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากผู้เขียนไม่เคยเห็นการเจ็บในขนาดหนัก ซึ่งภาษาสมัยใหม่เรียกว่าเข้าขั้นโคม่า ดังนั้นเมื่อได้ยินเสียงคล้ายเสียงกรนจึงนึกว่าในหลวงทรงสบายขึ้นแล้วและกำลังบรรทมหลับสนิท จึงดีใจเป็นอันมากนึกว่าจะนอนให้สบายเสียที และได้ลัมตัวลงนอนที่ปลายพระบาทสมเด็จฯ ขณะเมื่อคลานผ่านพระแท่นในหลวงเพื่อไปยังที่สมเด็จทรงบรรทมอยู่ได้ชะเง้อดูภาพที่เห็นคือองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอวบอ้วน พระพักตร์อิ่ม ทรงพระภูษาแดงผืนเดียวและทรงกรนสม่ำเสมออยู่..."

ข้อเขียนเหล่านี้ท่านผู้ฟังสามารถหาอ่านได้จากหนังสือ**อัตชีวประวัติหม่อมศรีพรหมา กฤดากร** ของสำนักพิมพ์สารคดี ซึ่งขณะนี้ได้รับการยกย่องให้เป็นหนังสือดี ๑๐๐ เล่ม ที่คนไทยควรอ่าน ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สกว.)

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้หม่อมเจ้าสิทธิพรกลับเข้ามารับราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตรวจกสิกรรม กระทรวงเกษตร หม่อมศรี-พรหมาจึงต้องติดตามมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ด้วย ซึ่งในวาระที่หม่อมเจ้าสิทธิพรทรงดำรงตำแหน่งอยู่กรมตรวจกสิกรรม สามารถส่งข้าวเข้าประกวดได้รางวัลชนะเลิศเป็นที่ ๑ ของโลก แต่ต่อมาเกิดเหตุการณ์ทางการเมือง ทำให้หม่อมเจ้าสิทธิพรต้องออกจากราชการ และเกิดกบฏบวรเดช พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดชพระเชษฐาทรงเป็นหัวหน้าในการก่อการแย่งชิงอำนาจกลับคืนจากคณะราษฎรผู้ปกครองแผ่นดิน ซึ่งเปลี่ยนระบบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย หม่อมเจ้าสิทธิพร ถูกชักชวนให้เข้าร่วมก่อการด้วย แต่ไม่สำเร็จ ทำให้หม่อมเจ้าสิทธิพรต้องโทษจำคุกตลอดพระชนมชีพ

---

[๒] สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ

ที่เกาะตะรุเตา และเกาะเต่า ภายหลังได้รับพระราชทานนิรโทษกรรม ในเวลาที่หม่อมเจ้าสิทธิพรถูกจำคุก ๑๑ ปี นั้น หม่อมศรีพรหมาต้องรับภาระหนักทั้งเลี้ยงดูโอรสธิดา ดูแลกิจการฟาร์มที่อำเภอบางเบิด และตามไปส่งอาหารและยาให้หม่อมเจ้าสิทธิพรตามสถานที่ต่าง ๆ ขณะที่ถูกคุมขัง

ในพุทธศักราช ๒๕๐๒ ฟาร์มบางเบิดได้ถูกขายให้แก่รัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หม่อมเจ้าสิทธิพรและพระชายาได้ย้ายไปสร้างไร่ขนาดเล็กที่บ้านเขาน้อย อำเภอหัวหิน **หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร ได้รับรางวัลแมกไซไซ ด้านบริการสาธารณะ สาขาพัฒนาการเกษตรแผนใหม่ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๐** สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ เมื่ออายุได้ ๘๘ ปี

ปัจจุบันฟาร์มบางเบิด อยู่ในความดูแลของทางราชการ ได้รับการจัดตั้งให้เป็น**สถานีวิจัยสิทธิพร กฤดากร** อยู่ในสังกัดสถาบันค้นคว้าและพัฒนาระบบเกษตรในเขตวิกฤติ โดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้รับผิดชอบบนเนื้อที่ ๓๘๕ ไร่ ๓ งาน ๗๔ ตารางวา

หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ สิริอายุได้ ๙๐ ปี ๖ เดือน ๖ วัน ได้รับพระราชทานเพลิงศพที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ อัฐิของท่านได้นำมาบรรจุไว้ที่วัดชนะสงคราม ร่วมกับพระอัฐิของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร

*หม่อมศรีพรหมา กฤดากร ณ อยุธยา เป็นชายาคู่พระทัยของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร เป็นเพื่อนคู่คิด สนับสนุนเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะยากดีมีจน จัดเป็นคู่แท้อุดมคติคู่หนึ่งที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและพอเพียงตามแนวทาง **“เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง”** ซึ่งเป็นประโยคทองของพระสวามีที่คนรุ่นหลังกล่าวถึงและถือเป็นต้นแบบ*

พระยาศรีวรวงศ์
(หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์)

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

พระยาศรีวรวงศ์เป็นข้าราชการที่รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างใกล้ชิด และเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้ารับราชการรับใช้ประเทศชาติ

พระยาศรีวรวงศ์ มีชื่อว่า หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๑๖ เป็นโอรสของหม่อมเจ้าอลงกรณ์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นไกรสรวิชิต (พระองค์เจ้าสุทัศน์) กับหม่อมเจ้าหญิงมรกต ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชา (พระองค์เจ้านิลรัตน์) พระยาศรีวรวงศ์มีน้องชาย ๑ คน และน้องสาว ๑ คน คือ พลโท พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (หม่อมราชวงศ์สิทธิ์ สุทัศน์) และหม่อมราชวงศ์ลำจวน สุทัศน์

พระยาศรีวรวงศ์เริ่มการศึกษาเบื้องต้น ณ วังของพระบิดา จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อ ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวัง โรงเรียนนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๔ สำหรับพระราชโอรส พระราชวงศ์ และบุตรข้าราชการ เดิมฝึกสอนผู้ที่จะเป็นทหารในกรมทหารมหาดเล็ก ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนพลเรือนสอนผู้ที่จะเข้ารับราชการ

ดังนั้น พระยาศรีวรวงศ์จึงได้เรียนทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และระเบียบประเพณีของข้าราชการ และด้วยความวิริยะอุตสาหะ รักการเรียน มีความเคารพนับถือครูอาจารย์ รู้จักฝากตัวและปรนนิบัติผู้ใหญ่ ท่านจึงเป็นที่รักของครูอาจารย์ทั้งหลาย อาทิ พระยาโอวาทวรกิจ (แก่น โอวาทสาร) และพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจาริยางกูร) เป็นต้น พระยาศรีวรวงศ์ มีผลการเรียนที่ดี สอบไล่ได้ที่ ๑ เสมอ และได้เป็นหัวหน้านักเรียนด้วย

พุทธศักราช ๒๔๓๐ ขณะอายุได้ ๑๔ ปี และอยู่ระหว่างการศึกษา พระยาศรีวรวงศ์ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้เข้ารับราชการในกองแต่งตำราของกรมศึกษาธิการ งานแรกของท่านคือเป็นผู้ช่วยนายเวรแต่งตำรา รับราชการในกรมศึกษาธิการไม่นานก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปรับราชการในกรมราชเลขานุการในพุทธศักราช ๒๔๓๑ ทำหน้าที่บรรณาธิการหนังสือราชกิจจานุเบกษา ผู้ทำหน้าที่บรรณาธิการหนังสือราชกิจจานุเบกษาได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีความรอบรู้กว้างขวางในข้อราชการทุกแขนง รวมทั้งต้องเข้าเฝ้าใกล้ชิดเพื่อรับฟังพระราชกระแสในพระราชกิจต่าง ๆ แล้วประมวลข้อมูลนำมาลงในหนังสือให้ถูกต้อง ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า แม้พระยาศรีวรวงศ์จะมีอายุน้อย แต่ก็เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประจักษ์ในความสามารถ ทรงไว้วางพระราชหฤทัยทั้งในส่วนพระองค์และส่วนราชการแผ่นดิน

เมื่อพระยาศรีวรวงศ์ได้เข้ารับราชการในกรมราชเลขานุการแล้ว ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การรับมอบหมายให้เข้าไปจดพระราชกระแสรับสั่ง และเขียนหนังสือข้างพระที่แทนพระองค์พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ ราชเลขานุการ เป็นต้น ดังนั้นท่านจึงเป็นที่โปรดปรานขององค์ราชเลขานุการอย่างยิ่ง ถึงกับทรงรับท่านไว้เป็นโอรสบุญธรรมและเมื่อพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ใกล้จะสิ้นพระชนม์ ก็ได้ทรงฝากฝังท่านกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ท่านมีโอกาสใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยิ่งขึ้น ได้รับสนองพระมหา-

กรุณาธิคุณทั้งในส่วนราชการและส่วนพระองค์ ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรและได้รับพระราชทานของที่ระลึกส่วนพระองค์ หลายครั้งหลายรายการ

พุทธศักราช ๒๔๓๓ ท่านได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น *หม่อมอนุวัตรวรพงศ์* และมียศทางมหาดเล็กชั้นหุ้มแพร ในปีต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง *เลขาธิการหอพระสมุดวชิรญาณ* อีกตำแหน่งหนึ่ง และในพุทธศักราช ๒๔๓๕ ท่านได้เป็น *ข้าหลวงสอบไล่วิชานักเรียนในกรมศึกษาธิการ* อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ถึงพุทธศักราช ๒๔๓๗ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็น *รองอธิบดีกรมพระคลังข้างที่* ท่านรับราชการในกรมพระคลังข้างที่ควบคู่ไปกับกรมมหาดเล็ก จนถึงพุทธศักราช ๒๔๔๐ จึงได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประพาสยุโรป ซึ่งเป็นโอกาสอันดีต่อการศึกษาของท่าน เนื่องจากเมื่อถึงประเทศอังกฤษแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านอยู่ศึกษาต่อ ดังนั้น พระยาศรีวรวงศ์จึงเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกับอาจารย์เป็นการส่วนตัวก่อน ครั้นถึงเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๔๓ จึงเข้าสอบตามหลักสูตร College of Preceptor ชั้น ๓ จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อใน วิทยาลัยตรินิตี มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เป็นนักเรียนพิเศษทางวิชารัฐศาสตร์ และสอบได้ประกาศนียบัตรเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๕ ในปีนี้เองเป็นเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และจะเสด็จกลับประเทศไทย พระยาศรีวรวงศ์จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง *ราชเลขานุการในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร* ได้โดยเสด็จกลับประเทศไทย การเสด็จกลับครั้งนั้นมีกำหนดให้เสด็จประพาสประเทศฝรั่งเศสและเดนมาร์กก่อน จากนั้นประทับเรือออกจากยุโรป ระหว่างทางได้แวะประพาสสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และฮ่องกง แล้วจึงเดินทางสู่ประเทศไทยโดยเรือพระที่นั่งมหาจักรีซึ่งออกไปรับเสด็จที่ประเทศญี่ปุ่น

ในฐานะราชเลขานุการในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระยาศรีวรวงศ์หรือหม่อมอนุวัตรวรพงศ์ ขณะนั้น ได้บันทึกจดหมายเหตุรายวันการเสด็จพระราชดำเนินกลับ ตั้งแต่ออกจากกรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่

๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๔๕ จนถึงประเทศไทย และจบลงในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๔๕ (ปลายปี) ซึ่งเป็นวันพระราชทานเลี้ยงคณะข้าราชการและบรรดาทูตานุทูต ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท จดหมายเหตุรายวันดังกล่าวพระยาศรีวรวงศ์ได้ส่งมาเพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำลงพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้ทราบถึงพระราชกิจของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และเส้นทางเสด็จในแต่ละวัน จดหมายเหตุรายวันนี้ต่อมาพระยาศรีวรวงศ์ได้นำมาพิมพ์เผยแพร่ในพุทธศักราช ๒๔๕๙ ให้ชื่อหนังสือว่า *"นิวัตพระมหานครโดยวิถีรอบพิภพ พ.ศ. ๒๔๔๕"*

เมื่อกลับถึงประเทศไทยแล้ว พระยาศรีวรวงศ์ยังคงรับราชการในกรมมหาดเล็ก และได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ หัวหมื่นมหาดเล็กในพุทธศักราช ๒๔๔๖ นอกจากนี้ ท่านได้เป็นหนึ่งใน *คณะกรรมการจัดการโรงเรียนมหาดเล็ก* และได้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนนี้ ท่านแต่งหนังสือแบบเรียนเล่มหนึ่งคือ *ประถม ก กา* พุทธศักราช ๒๔๔๗ โปรดเกล้าฯ ให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นอุปัชฌาจารย์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์) เมื่อดำรงสมณศักดิ์พระญาณวราภรณ์ เป็นกรรมวาจาจารย์ พระราชมุนี (ชม) เมื่อยังเป็นพระอมรโมฬี เป็นอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแล้วจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยและสอบได้พระวินัยบัญญัติเป็นที่หนึ่ง และสอบได้ธรรมและคิหิปฏิบัติ ครั้นออกพรรษาแล้ว ท่านได้ลาสิกขาและกลับมารับราชการในกรมมหาดเล็ก และเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็กตามเดิม

พุทธศักราช ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระอภิบาลพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชชสมโภช ส่วนตำแหน่งในกรมมหาดเล็กนั้น มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่งเสมอด้วยปลัดทูลฉลอง ครั้นถึง พุทธศักราช ๒๔๕๒ จึงได้เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก ในรัชกาล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น มหาเสวกตรี พระยาศรีวรวงศ์ ในพุทธศักราช ๒๔๕๓ ทั้งได้ย้ายจากกรมมหาดเล็กมาเป็น *ผู้ช่วยอธิบดีกรมศึกษาธิการ* อย่างไรก็ตามภารกิจของพระยาศรีวรวงศ์ก็มิได้ขาดไปจากโรงเรียนมหาดเล็ก เนื่องจากในปี ๒๔๕๓ นี้ ได้มีการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนมหาดเล็กเป็น *"โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"* พระยาศรีวรวงศ์ได้รับแต่งตั้งเป็น*เลขานุการของสภาจัดการโรงเรียน*และมีตำแหน่งเป็น*ผู้อำนวยการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน*เป็นคนแรก ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๕๔ จึงได้เป็น*ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน*และได้รับยศเป็น จางวางตรี

พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระยาศรีวรวงศ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดกระทรวงมุรธาธร ได้รับพระราชทานยศมหาเสวกโท และยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนควบคู่กันไปด้วย ท่านพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๙ เนื่องจากโรงเรียนนี้ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย เรียกว่า **"จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย"** แต่พระยาศรีวรวงศ์ก็ยังได้รับแต่งตั้งเป็น*กรรมการที่ปรึกษาของมหาวิทยาลัย* และยังคงเป็นปลัดกระทรวงมุรธาธร กับได้เลื่อนยศเป็นจางวางโท ในปีนี้ด้วย

พุทธศักราช ๒๔๖๑ ขณะอายุได้ ๔๕ ปี พระยาศรีวรวงศ์ได้ลาออกจากราชการ แต่อีก ๒ ปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการอีกครั้งในตำแหน่ง*ผู้ช่วยราชเลขาธิการ* ท่านรับราชการในตำแหน่งนี้จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๙ จึงออกจากราชการและได้รับบำนาญ

พระยาศรีวรวงศ์ ได้รับยกย่องว่าเป็นพหูสูต รอบรู้ทั้งด้านอักษรศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีทางราชการ ได้เป็นอาจารย์ในโรงเรียนมหาดเล็กจนกระทั่งพัฒนามาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน และเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามลำดับ ท่านได้ทุ่มเทกำลังกายและความคิดในการจัดหลักสูตรและบริหารโรงเรียนจนมีความเจริญก้าวหน้า ได้ผลิตข้าราชการและนักปกครองที่มีประสิทธิภาพให้แก่

ประเทศเป็นจำนวนมาก ท่านให้ทั้งความรู้ทางวิชาการ และอบรมบ่มนิสัยเพื่อให้ทุกคนมีคุณธรรมที่เพียบพร้อม

จากคุณความดีและผลสำเร็จในการปฏิบัติราชการมาถึงสามแผ่นดิน พระยาศรีวรวงศ์จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังนี้ ประถมาภรณ์-มงกุฎไทย ประถมาภรณ์ช้างเผือก ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และตราวชิรมาลา เหรียญ เข็ม และเครื่องหมายอันทรงเกียรติอื่น ๆ ที่พระยาศรีวรวงศ์ได้รับพระราชทาน ได้แก่ เหรียญเสด็จประพาสยุโรป เหรียญราชรุจิ รัชกาลที่ ๕ เหรียญราชรุจิ รัชกาลที่ ๖ เหรียญทวีธาภิเษก เหรียญรัชมงคล เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๕ ชั้น ๓ เหรียญรัชมังคลาภิเษก เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๖ ชั้น ๓ เข็มรัฐประศาสนศาสตร์เป็นบัณฑิตพิเศษ เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖ เหรียญศารทูลมาลา เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗ นอกจากนี้ท่านยังได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญของต่างประเทศด้วย ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเดนมาร์ก และประเทศญี่ปุ่น

พระยาศรีวรวงศ์ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติอื่นนอกจากตำแหน่งหน้าที่ราชการ คือ ได้เป็น *พระยายืนชิงช้า* ในพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็น*องคมนตรีในรัชกาลที่* ๖ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๘ และเป็น*องคมนตรีในรัชกาลที่ ๗* เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘

ด้านชีวิตครอบครัว พระยาศรีวรวงศ์สมรสกับ คุณหญิงเวก ซึ่งเป็นธิดาของพระยาสุนทรบุรี (สว่าง สุนทรศารทูล) มีบุตรและธิดารวม ๔ คน ได้แก่ หม่อม-หลวงไพจิตร สุทัศน์ พระศรีสุทัศน์ (หม่อมหลวงอนุจิตรสุทัศน์) หม่อมหลวงสมจิตร สุทัศน์ และหม่อมหลวงภัทรจิตร สุทัศน์

พระยาศรีวรวงศ์ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๘๐ อายุได้ ๖๔ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๖

๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

ท้าวศรีสุนทรนาฏ
(แก้ว พนมวัน ณ อยุธยา)

นางสาวฉวีงาม มาเจริญ

ท้าวศรีสุนทรนาฏ เป็นกุลสตรีที่มีชื่อเสียงด้านการฟ้อนรำและการละคร ได้เป็นครูสอนการฟ้อนรำและละครในกรมมหรสพ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและยังมีศักดิ์เป็นพระอัยยิกา (ยาย) ของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ และเป็นพระปัยยิกาของสมเด็จพระเจ้า-ภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ท้าวศรีสุนทรนาฏมีนามเดิมว่าแก้ว เป็นธิดาของพระสุพรรณพิศาล [กอง บุตรของ

พระยาอภัยภูเบศร (แบน) เจ้าเมืองพระตะบองคนที่ ๒] เกิดเมื่อวันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๓๙๖ ที่เมืองพระตะบอง มีพี่ชาย ๑ คน และพี่สาว ๒ คน

พุทธศักราช ๒๔๐๓ ขณะมีอายุได้ ๗ ปี ท้าวศรีสุนทรนาฏได้ติดตามบิดาและพี่ชายไปราชการที่เมืองเสียมราฐแต่ถูกกลุ่มผู้ร้ายเข้าโจมตี พระสุพรรณพิศาลบิดาของท่านและพี่ชายเสียชีวิต ตัวท่านโชคดีที่บ่าวไพร่พาหลบหนีกลับเมืองพระตะบองได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวจึงโปรดให้มีท้องตราไปยังเมืองพระตะบองว่า *พระสุพรรณพิศาลต้องเสียชีวิตขณะไปทำราชการ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อุปถัมภ์ครอบครัวของพระสุพรรณพิศาลมิให้เดือดร้อน* ดังนั้น พระยาอภัยภูเบศรจึงส่งท้าวศรีสุนทรนาฏเข้ามายังกรุงเทพฯ ส่วนพี่สาว ๒ คนของท่านนั้น พี่คนโตชื่อเอี่ยมได้ไปเป็นหม่อมของสมเด็จพระเจ้านโรดมที่พนมเปญ พี่สาวคนที่ ๒ ชื่อบัว ได้เข้ามารับราชการในพระบรมมหาราชวังก่อนหน้าพระสุวรรณพิศาลผู้บิดาจะเสียชีวิต และอยู่ในอุปการะของพระองค์เจ้าหญิงดวงเดือน

เมื่อท้าวศรีสุนทรนาฏเข้ามาในกรุงเทพฯ แล้ว สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหมขณะนั้นได้รับไปอุปการะ เนื่องจากในสำนักของสมเด็จเจ้าพระยามีการฝึกหัดละคร ท้าวศรีสุนทรนาฏจึงได้รับการฝึกหัดละครจากครูที่มีชื่อเสียงขณะนั้นหลายคน โดยเฉพาะ *ครูน้อยงอก* ซึ่งเป็นเอกในการเล่นละครเป็นตัวไกรทองไม่มีผู้ใดเทียบฝีมือได้ ท่านได้เป็นศิษย์คนโปรดของครูน้อย จึงได้รับการถ่ายทอดบทบาทอันยอดเยี่ยมในการเล่นเป็นไกรทองมาด้วย จนเป็นหนึ่งในบรรดาละครหญิงที่ได้รับการกล่าวขานถึงในช่วงรัชกาลที่ ๔

ครั้นเจริญวัยสมควรแก่การออกเรือนแล้ว สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ในฐานะผู้ปกครอง ได้อนุญาตให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วอน บุนนาค) รับท้าวศรีสุนทรนาฏไปเป็นภรรยา ต่อมามีธิดา ๒ คน คือ มณี [คุณหญิงพิพิธภัณฑ์พิจารณ์ ภรรยาพระยาพิพิธภัณฑ์พิจารณ์ (เจริญ โชติกเสถียร)] และเล็ก (มารดาของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี)

หลังจากแยกทางกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์แล้ว ท้าวศรีสุนทรนาฏได้สมรสใหม่กับพันตรี หลวงอำนาจสุรเสนี (ม.ร.ว.ยันต์ พนมวัน) มีบุตร ๑ คน คือ พระบริรักษ์นาฏกาคาร (ม.ล. ต่อ พนมวัน)

พุทธศักราช ๒๔๒๙ พันตรี หลวงอำนาจสุรเสนีถึงแก่กรรม ท้าวศรีสุนทรนาฏต้องดูแลบุตรและธิดา ๓ คนตามลำพัง คุณหญิงขลิบธิดาของเจ้าพระยาคทาธรธรณินทร์ (เยีย อภัยวงศ์) ซึ่งเป็นภรรยาของพระปลัดเมืองพระตะบอง และคุ้นเคยกับท้าวศรีสุนทรนาฏ ได้ชวนให้ท่านกลับไปอยู่ที่เมืองพระตะบองด้วยกัน ท่านจึงได้พาบุตรและธิดาไปอยู่กับคุณหญิงขลิบ

พุทธศักราช ๒๔๓๕ ท้าวศรีสุนทรนาฏได้พาบุตรและธิดากลับมาอยู่ที่กรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง โดยเดินทางกลับมาพร้อมกับเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) ผู้ว่าราชการเมืองพระตะบอง ซึ่งขณะนั้นเพิ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระยาคทาธรธรณินทร์รับราชการสืบทอดจากบิดา

ในช่วงรัชกาลที่ ๕ นั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะยังดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร) ทรงสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษและเสด็จกลับมาประทับ ณ พระราชวังสราญรมย์แล้ว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยที่จะฟื้นฟูนาฏศิลป์ของไทยให้รุ่งเรืองขึ้น โดยเฉพาะโขนและละคร ได้โปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กในพระองค์ฝึกหัดโขนตามแบบโบราณ โดยยืมครูผู้ฝึกสอนมาจากกรมโขนในปกครองของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) โขนที่หัดขึ้นนี้เรียกว่า “โขนสมัครเล่น” เพราะผู้เล่นล้วนเป็นบุตรหลานเจ้านายขุนนางและมหาดเล็กในพระองค์ที่สมัครใจฝึกหัด สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงควบคุมการฝึกซ้อมและปรับปรุงบทด้วยพระองค์เอง และเคยนำออกแสดงในงานสำคัญ ๆ หลายครั้ง ส่วนด้านการฟ้อนรำและละครนั้น ทรงเห็นว่าท้าวศรีสุนทรนาฏเป็นผู้มีฝีมือและมีชื่อเสียงเลื่องลือมานาน จึงโปรดเกล้าฯ ให้มาเป็นครูฝึกสอนพวกมหาดเล็กทั้งหลาย ผู้ได้รับการถ่ายทอดมีอาทิ เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เฟื้อ พึ่งบุญ) และพระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ) เป็นต้น

พุทธศักราช ๒๔๕๔ หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง*กรมมหรสพขึ้น* โดยรวมงานเกี่ยวกับการมหรสพต่าง ๆ มาไว้ที่กรมมหรสพ รวมทั้งกรมโขนและพิณพาทย์มหาดเล็กในปกครองของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ด้วย ในการโอนนั้น โปรดเกล้าฯ ให้จัดทำบัญชีราคาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อาทิ เครื่องดนตรี เครื่องโขนละคร ตัวหนังใหญ่ และอื่น ๆ ไว้แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินตอบแทนแก่เจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ ส่วนคนที่โอนมาก็ให้มีตำแหน่งหน้าที่ราชการในกรมมหรสพต่อไป ทั้งนี้ มีพระยาวิศุกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลปี) เมื่อยังเป็นหลวงสิทธิ์นายเวร เป็นเจ้ากรมผู้ควบคุม หน่วยงานในสังกัดกรมมหรสพ อาทิ กรมโขนหลวง กรมปี่พาทย์หลวง กรมช่างมหาดเล็ก และกองเครื่องสายฝรั่ง ล้วนเป็นกรมอิสระจากกระทรวงวัง ขึ้นตรงต่อเจ้ากรมหรือผู้บัญชากรมมหรสพ และขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำกับดูแลราชการกรมนี้อย่างใกล้ชิด เช่น การจัดการเล่นการแสดง การแต่งตั้งเจ้ากรมหรือผู้บัญชาการ การพระราชทานความดีความชอบ เหรียญตรา และบรรดาศักดิ์

เมื่อตั้งกรมมหรสพแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้*ท้าวศรีสุนทรนาฏเป็นครูสอนในกรมมหรสพด้วย และเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้หัดละครผู้หญิงตามแบบโบราณขึ้นในกรมมหรสพ ท้าวศรีสุนทรนาฏก็ได้เป็นทั้งครูและผู้บังคับควบคุมละครผู้หญิงของหลวง* ท่านได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้รับพระราชทานเข็มข้าหลวงเดิมกับเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๕ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗ ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **"ท้าวศรีสุนทรนาฏ"** เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๓ อีกปีหนึ่งถัดมาก็ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุตถจุลจอมเกล้ากับเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๔ ขณะที่รับราชการอยู่ในกรมมหรสพนี้ ท้าวศรีสุนทรนาฏพักอยู่ที่บ้านนรสิงห์ของเจ้าพระยารามราฆพ

ท้าวศรีสุนทรนาฏ เป็นผู้มีบุคลิกและอัธยาศัยอันงาม ท่านจึงเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกับเจ้านายและขุนนางทั่วไป กอรปกับมีความสามารถเป็นเลิศในการแสดงละคร แม้เมื่อล่วงเข้าวัยอันสูงแล้วแต่ก็ยังมีผู้ชื่นชอบในการแสดงของท่าน ดังปรากฏว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงจัดงานขึ้นพระตำหนักวังวรดิศ

ในพุทธศักราช ๒๔๖๕ ก็ได้เชิญให้ท้าวศรีสุนทรนาฏเล่นละครเรื่องไกรทองในงานนี้ ขณะนั้นท่านอายุได้ ๖๙ ปี การแสดงดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรด้วย

พุทธศักราช ๒๔๖๗ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ซึ่งเป็นธิดาของพระยาอภัยภูเบศร (เลื่อม อภัยวงศ์) และท่านเล็ก ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์และท้าวศรีสุนทรนาฏ เมื่อพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เข้าไปประทับในพระบรมมหาราชวัง ท้าวศรีสุนทรนาฏได้เข้าไปพักอยู่ด้วยในตำหนักในฐานะผู้ใหญ่ และในเดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๗ (เป็นปลายปีเนื่องจากเปลี่ยนศักราชใหม่ในเดือนเมษายน) ท่านได้มีโอกาสทำบุญฉลองอายุครบ ๗๐ ปี และในปีนี้เองท่านได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตติยจุลจอมเกล้า เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้นที่ ๓ และยังได้รับพระราชทานเข็มพระปรมาภิไธยประดับเพชร ชั้นที่ ๑ และเสมาประดับเพชร ชั้นที่ ๑ ด้วย

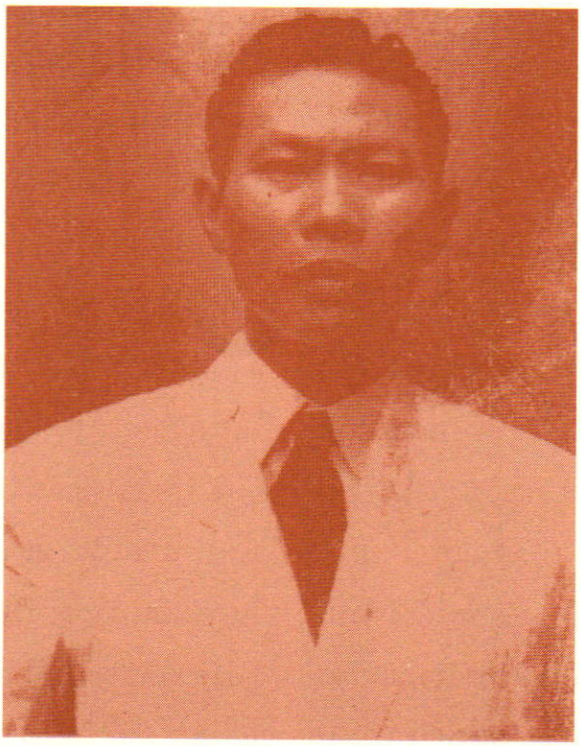
พุทธศักราช ๒๔๖๘ อันเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลที่ ๖ ท้าวศรีสุนทรนาฏได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทุติยจุลจอมเกล้า กับหีบทองเครื่องยศข้าราชการฝ่ายใน เนื่องในพระราชพิธีฉัตรมงคล ต่อมาขณะเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวร ได้ทรงระลึกถึงความจงรักภักดีของท้าวศรีสุนทรนาฏที่รับราชการมาเป็นเวลายาวนาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบทองเป็นบำเหน็จพิเศษแก่ท่าน ซึ่งถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณครั้งสุดท้าย จากนั้นวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ได้ประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคต

การเสด็จสวรรคตในขณะที่พระราชธิดาเพิ่งแรกประสูตินั้น ยังความทุกข์โทมนัสอย่างแสนสาหัสแก่พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ดังนั้น ท้าวศรีสุนทรนาฏในฐานะอัยยิกาจึงต้องเป็นหลักในการดูแลกิจการงานทั้งปวงในตำหนัก ทั้งยังต้องคอยประคับประคองพระวรราชเทวีและพระราชธิดา

ให้ผ่านความทุกข์ยากครั้งนั้นด้วย แม้ว่าขณะนั้นท่านสูงอายุแล้วก็ตาม แต่ท่านก็มิได้ย่อท้อ สามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบให้ทุกสิ่งลุล่วงไปได้ด้วยดี จนเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนทั่วไป

ในรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี และสมเด็จเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ เสด็จไปประทับที่ตำหนักในพระราชวังดุสิต อันเป็นสถานที่โปร่งสบายกว่าในพระบรมมหาราชวัง ท้าวศรีสุนทรนาฏได้ตามเสด็จไปด้วย นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ในบริเวณพระราชวังดุสิตให้สร้างตำหนักและสวนที่ประพาส ซึ่งต่อมาเมื่อท้าวศรีสุนทรนาฏเริ่มมีสุขภาพไม่แข็งแรงเนื่องจากความชรา รู้สึกว่าพักที่ตำหนักในพระราชวังดุสิตแล้วไม่ค่อยสบาย พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีจึงทรงจัดให้พักที่ตำหนักที่ประพาสนั้น ท้าวศรีสุนทรนาฏมีอาการป่วยอยู่เนือง ๆ จนกระทั่งในพุทธศักราช ๒๔๗๓ ท่านได้ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน สิริอายุได้ ๗๘ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ปลายปี ๒๔๗๓

๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๒

นายสนั่น ศิลากรณ์

นางสาวเพลินพิศ กำราญ

บรรดาพระบรมราชานุสาวรีย์ พระราชานุสาวรีย์ พระอนุสาวรีย์ และอนุสาวรีย์ ที่ประดิษฐานเป็นที่เคารพสักการะตามสถานที่ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นฝีมือการปั้นของนายสนั่น ศิลากรณ์ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นประติมากรเอก

นายสนั่น ศิลากรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๒ ที่ตำบลบ้านหม้อ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของนายสง่า และนางง้อ ศิลากรณ์ มีพี่สาวร่วมบิดามารดา ๑ คน บิดารับราชการเป็นช่างเขียนแบบในกอง

สถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ในวัยเด็ก นายสนั่น ศิลากรณ์ มีชีวิตครอบครัวที่ลำบาก เพราะมารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่นายสนั่น ศิลากรณ์อายุได้ ๕ ขวบ ได้อาศัยและอยู่ในความอุปการะของญาติ ต่อมาได้ไปอยู่กับพระครูรูปหนึ่งที่วัดสวนพลู เขตบางรัก และบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ระยะหนึ่ง จึงได้รับการศึกษาขั้นต้นจนถึงระดับนักธรรม เนื่องจากนายสนั่น ศิลากรณ์ เป็นคนฉลาด เข้าใจอะไรได้เร็วและมีความจำดี จึงได้เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดสุทธิวราราม และจบชั้นมัธยมปลายจากโรงเรียนทวีธาภิเษก เมื่อเรียนจบได้มีโอกาสติดตามบิดาไปที่ทำงานในกรมศิลปากรได้พบเห็นงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งโดยบังเอิญและจงใจ นอกจากนั้นยังได้ไปชมภาพจิตรกรรมในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อประทับใจภาพตอนใดก็จดจำไปวาดที่บ้าน เหตุการณ์สำคัญที่เป็นการเริ่มต้นชีวิตประติมากรของนายสนั่น ศิลากรณ์ ก็คือได้เห็นและศรัทธาการทำงานของ **ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี** ซึ่งขณะนั้นรับราชการอยู่ในกรมศิลปากร และข้าราชการเรียกกันว่า อาจารย์ฝรั่ง ทำให้นายสนั่น ศิลากรณ์ ประทับใจและสนใจที่จะศึกษางานด้านศิลปะโดยตรง ประจวบกับเป็นเวลาเดียวกับที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ก่อตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้น รับสมัครผู้สนใจทั่วไปที่มีความสามารถและพื้นฐานทางศิลปะ นายสนั่น ศิลากรณ์ สามารถสอบผ่านการทดสอบได้เข้าเรียนในโรงเรียนประณีตศิลปกรรมจนจบหลักสูตรแผนกช่าง ในระยะเวลา ๔ ปี

นายสนั่น ศิลากรณ์ เข้ารับราชการ **ในกรมศิลปากร** เป็นลูกมือในการทำงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี แต่ทำงานได้เพียง ๑ ปี ก็ต้องออกไปรับราชการทหารเป็นเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ พุทธศักราช ๒๔๘๓-๒๔๘๕ หลังจากปลดจากทหารแล้วจึงกลับเข้ารับราชการในกรมศิลปากรอีก ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ก่อตั้งขึ้น และเปิดทำการเรียนการสอนในพุทธศักราช ๒๔๘๖ นายสนั่น ศิลากรณ์ จึงได้รับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยศิลปากรและช่วยงานศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ด้วย ได้อุทิศเวลาให้งานศิลปะอย่างเต็มที่ เพราะเห็นว่าการเรียนศิลปะเป็นเพียงการวางรากฐานในสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น ส่วนความชำนาญและ

ความเข้าใจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการทำงานอย่างจริงจัง ด้วยความมุ่งมั่นดังกล่าว จึงได้รับการสั่งสอนและถ่ายทอดงานศิลปะจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีอย่างดียิ่ง ทำให้นายสนั่น ศิลากรณ์มีความเคารพรักศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีตลอดมา งานประติมากรรมที่สำคัญ ๆ ของนายสนั่น ศิลากรณ์ ในระยะแรกอยู่ในความดูแลของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีทุกขั้นตอน ในการทำงานนั้นอะไรที่บอกเป็นคำพูดได้ท่านก็บอก อะไรที่บอกแล้วไม่สามารถเข้าใจได้ท่านก็ลงมือทำเป็นแบบอย่างให้จนกระทั่งศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ถึงแก่กรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕

พุทธศักราช ๒๕๑๒ นายสนั่น ศิลากรณ์ได้รับทุนจาก*มูลนิธิจุลจักรพงษ์บุญนิธิ*ไปดูงานศิลปะหลายประเทศในยุโรปเป็นเวลา ๔๐ วัน ได้พบเห็นและสัมผัสงานศิลปะในประเทศเหล่านั้นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานในหน้าที่ ซึ่งมีความเห็นเปรียบเทียบเกี่ยวกับศิลปะไว้ในบันทึกรายงานการเดินทางตอนหนึ่งว่า

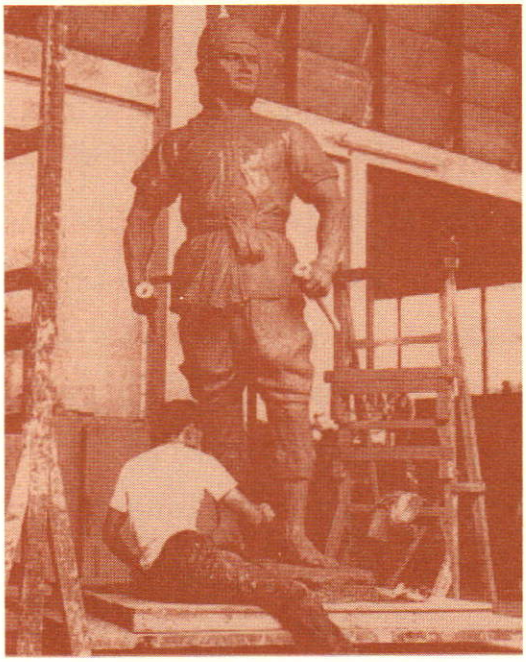
"...งานวิจิตรศิลป์ของเราไม่แพ้ของเขาเลย เพราะต่างมีคุณค่าทางวัฒนธรรมและอารมณ์กันคนละแบบ แล้วแต่วัฒนธรรม อารยธรรม ดินฟ้าอากาศ และเวลากำเนิดที่ชาติก่อตั้งขึ้น ยุโรปมีหลายประเทศที่มีอายุของชาตินานมาแล้ว ฉะนั้นจึงมีผลงานทางศิลปะสถิตคงอยู่มากมาย ชาติไทยมีอายุประมาณเพียง ๘๐๐-๙๐๐ ปี แต่ถึงกระนั้นคนในยุคเวลาเหล่านั้น (ชาติทั่ว ๆ ไป) มีจิตใจและอารมณ์บริสุทธิ์ต่องานศิลปะมากและจริงจัง แม้แต่ชาติไทยก็เป็นเช่นนั้น ศิลปะสมัยสุโขทัยจึงงดงามและวิจิตรบรรจงตามอารมณ์ของศิลปินที่แสดงออก

อีกประการหนึ่ง อากาศที่เย็นของยุโรปเป็นเครื่องที่ช่วยรักษาสรรพวัตถุมิให้สลายตัวได้ง่ายอีกด้วย ซึ่งผิดกับอากาศร้อนของเรา ที่ช่วยทำให้วัตถุต่าง ๆ เช่น อิฐ ไม้ ฯลฯ ผุพังสลายตัวไปง่าย ทำให้ศิลปวัตถุที่ดีงามสลายตัวไป ไม่มีแบบฉบับให้รุ่นหลังเกิดความกระตือรือร้นหรือเห็นความงดงามเดิมได้..."

ในระยะต่อมาได้รับหน้าที่เป็นผู้ควบคุมงานปั้น หล่อ ของกรมศิลปากร ได้ปั้นหล่ออนุสาวรีย์สำคัญ ๆ ของชาติจำนวนมาก

พุทธศักราช ๒๕๑๔ ลาออกจากราชการ ขณะดำรงตำแหน่งช่างศิลปเอก รวมเวลาที่รับราชการ ๓๐ ปี ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดคือ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

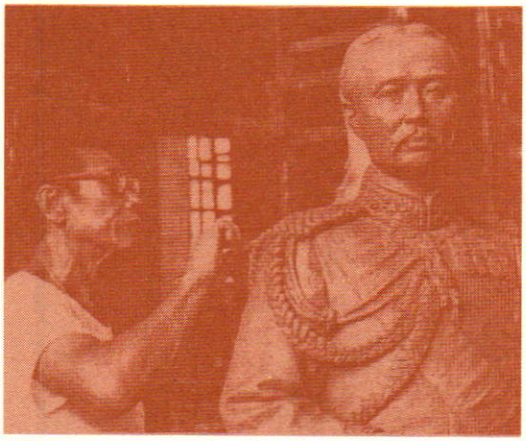

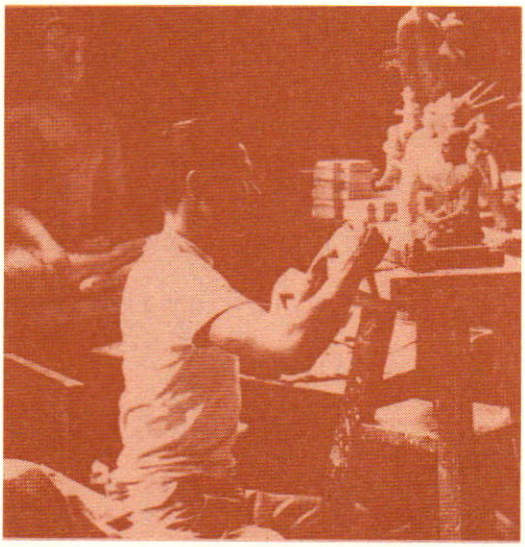

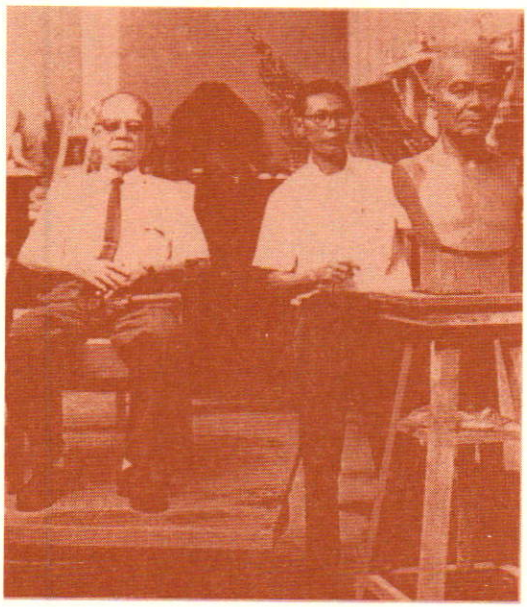

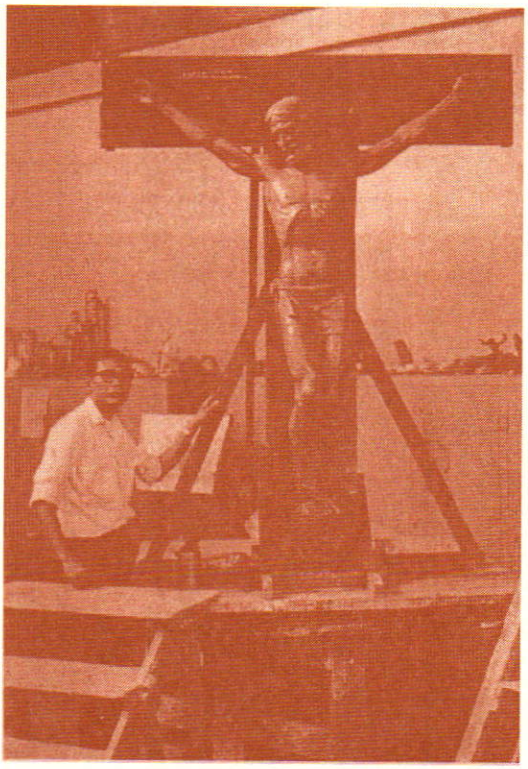

ผลงานออกแบบและปั้นอนุสาวรีย์ของนายสนั่น ศิลากรณ์

ผลงานออกแบบบุคคลสำคัญ
ของนายสนั่น ศิลากรณ์

ผลงานสำคัญขณะรับราชการและภายหลังออกจากราชการ คือ**งานออกแบบและปั้นอนุสาวรีย์** ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบวรราชานุสาวรีย์ และพระราชานุสาวรีย์ มี

- พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่จังหวัดสุโขทัย
- สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ค่ายนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
- สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่จังหวัดลพบุรี
- พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่โรงละครแห่งชาติ และโรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดปราจีนบุรี
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กรมการรักษาดินแดน กรุงเทพมหานคร
- พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่หน้ารัฐสภา กรุงเทพมหานคร
- สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ที่โรงพยาบาลสมเด็จ ณ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี
- สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร โรงพยาบาลสงขลา จังหวัดสงขลา และสถาบันประสาทวิทยา (โรงพยาบาลประสาท) กรุงเทพมหานคร

พระอนุสาวรีย์ มี

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่กระทรวงมหาดไทย
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ที่กระทรวงพาณิชย์ จังหวัดนนทบุรี
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ที่จังหวัดเชียงใหม่

อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญและตัวละครในวรรณคดี มี

- พระยาพิชัยดาบหัก ที่จังหวัดอุตรดิตถ์

- ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร ที่จังหวัดภูเก็ต
- วีรไทย (ทหารแบกปืน) ที่ค่ายวชิราวุธ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- พระยาพหลพลพยุหเสนา ที่จังหวัดลพบุรี
- สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร
- ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร
- บาทหลวง เอฟ. ฮีแลร์ ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร
- พระเยซูตรึงกางเขน ที่โบสถ์แม่พระฟาติมา กรุงเทพมหานคร
- นารายณ์ปราบนนทุก ที่โรงละครแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ผลงานออกแบบ ควบคุมการปั้นหล่อ

- อนุสาวรีย์วีรชนบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี
- อนุสาวรีย์สุนทรภู่ จังหวัดระยอง
- รูปปั้นประกอบน้ำพุ บริเวณมุมสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
- อนุสาวรีย์พระเจ้ากาวิละ จังหวัดเชียงใหม่

ฯลฯ

ผลงานปั้นร่วมกับผู้อื่น

- ศีรษะช้างทรง ควาญช้าง ภาพปั้นนูน บริเวณฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่อนุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- ภาพปั้นนูนบริเวณฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร
- ภาพปั้นนูนบริเวณฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพมหานคร
- รูปปั้นทหาร ประกอบอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กรุงเทพมหานคร
- รูปปั้นต่าง ๆ ในบริเวณเมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ

นอกจากมีความชำนาญในการปั้นอนุสาวรีย์แล้ว นายสนั่น ศิลากรณ์ ยังมีงานอดิเรกคือ**เขียนภาพประกอบ**ในนิตยสารต่าง ๆ เช่น แม่บ้านการเรือน ฟ้าเมืองไทย ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ตั้งแต่เมื่อยังรับราชการและภายหลังออก

จากราชการแล้ว ภาพดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชพงศาวดาร ตำนาน หรือวรรณคดีต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะ คือ การวางรูปคนและสัตว์ ถูกต้องตามลักษณะของกายวิภาค

นายสนั่น ศิลากรณ์ สมรสกับนางอาภรณ์ สกุลเดิม แสงอุทัย มีบุตรธิดา ๔ คน

นายสนั่น ศิลากรณ์ เริ่มป่วยเป็นมะเร็งที่โคนลิ้น ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๗ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙ สิริอายุได้ ๖๗ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๙ ณ วัดระฆัง-โฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร

๓ สิงหาคม ๒๕๕๒

หลวงสำเร็จวรรณกิจ (บุญ เสขะนันทน์)

นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ

เนื่องในโอกาสวันที่ ๑๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ เป็นวันครูแห่งชาติ ขอรำลึกถึงปูชนียบุคคลท่านหนึ่งที่อุทิศตนเองเสียสละทุ่มเทกับการสอนนักเรียนอย่างหนักตลอดชีวิต ซึ่งควรแก่การเคารพสักการะ ครูท่านนี้คือ หลวงสำเร็จวรรณกิจ ครูที่มีความสามารถและมีจิตวิทยาในการสอนทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและรักการเรียนอย่างดีเยี่ยม

หลวงสำเร็จวรรณกิจ เดิมชื่อ บุญ เสขะนันทน์ เกิดที่บ้านถนนราชวงศ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๓๔ บิดาชื่อ นายขำ มารดาชื่อ นางบัวน เสขะนันทน์ เป็นบุตรคนที่ ๓ ในบรรดาพี่น้อง ๔ คน เมื่อเป็นเด็กได้เข้าเรียนที่ *โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาส* สอบได้ประโยค ๒ ชั้น ๑ แล้วไปเรียนต่อที่ *โรงเรียนสวนกุหลาบวังหน้า* ประมาณ ๒ ปี สอบไล่ได้ประโยค ๒ บริบูรณ์ แล้วจึงเข้าเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่ *โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ* เรียนเพียง ๔ ปี ก็สำเร็จ ทั้ง ๆ ที่มีหลักสูตรถึง ๖ ปี จากนั้นเข้าเรียนชั้นทุนเล่าเรียนหลวงต่ออีก ๑ ปี โดยขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียนครูต่างประเทศที่ *โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา* เมื่อสอบไล่แล้วได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยม (ป.ม.) และได้ฝึกสอนที่โรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ที่โรงเลี้ยงเด็ก ๑ ปี ด้วยความสามารถที่โดดเด่น กระทรวง

ธรรมการในสมัยที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นปลัดทูลฉลอง ได้สั่งบรรจุเข้าเป็นครูโรงเรียนเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔

คุณรัญจวน อินทรกำแหง ได้เขียนบทความ เรื่อง *"ครูผู้สร้างโลก"* ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้เป็นครูเป็นข้อ ๆ ไว้ว่า ๑) มีความเมตตากรุณาอย่างแท้จริง คือ มีเมตตากรุณาโดยไม่หวังผลตอบแทน ๒) มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ตลอดชีวิต ๓) มีความซื่อตรงต่ออุดมคติของความเป็นครู ๔) อดทนเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ๕) เป็นเสมือนประภาคารหรือดวงประทีปของศิษย์ และ ๖) เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์

ส่วนเซอร์โรแนลด์ กูลด์ นายกสมาพันธ์ องค์การผู้ประกอบอาชีพครูแห่งโลก ชาวออสเตรเลีย ได้บรรยายถึงคุณสมบัติของครูที่ดีไว้ ๕ ประการ คือ ๑) ครูจะต้องรู้วิชาที่ตนสอนอย่างดี และต้องติดตามความก้าวหน้าและความขยายตัวของวิชานั้น ๆ ตลอดเวลา เพื่อให้ความรู้ของตนสดอยู่เสมอ ๒) ครูจะต้องมีความสามารถที่จะเข้าใจอุปนิสัยใจคอของเด็กและความเจริญเติบโตของเด็ก ๓) ครูจะต้องมีความรู้ในหลักวิชาการสอนและการประยุกต์หลักการสอนนั้นให้เหมาะกับวิชาที่สอน คือ มีความรู้ในการถ่ายวิชาซึ่งเป็นความรู้อันสำคัญและยากที่จะเรียน ๔) ครูจะต้องมี "บุคลิกลักษณะ" ซึ่งหมายรวมถึงความกระตือรือร้น ความมีอุดมคติ ความเมตตาความอ่อนน้อม และความมีนิสัยร่าเริง และ ๕) ครูจะต้องเป็นผู้นำในธรรมจรรยา ซึ่งหมายถึงความเกี่ยวพันระหว่างมนุษย์ด้วยกันในทุก ๆ ทาง

ไม่ว่าจะเป็นทัศนะคนไทยหรือฝรั่งที่เกี่ยวกับคุณสมบัติความเป็นครู หลวงสำเร็จวรรณกิจ ถือเป็นต้นแบบของครูที่คนในปัจจุบันควรถือเป็นแบบอย่าง

หลวงสำเร็จวรรณกิจ *สอนหนังสือนักเรียนโดยการให้ปฏิบัติจริง* ในขณะที่สอนอยู่ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้ออกหนังสือเป็นทางการของโรงเรียน ชื่อว่า **แถลงการศึกษาเทพศิรินทร์** โดยทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ และพยายามให้นายสด กูรมะโรหิต ศิษย์ในขณะนั้นแต่งบทร้อยกรองและเรื่องลงในหนังสือ เช่น ลิลิตราชูปตัย กำสรวลเจ้าลงกา และเรื่องสั้นแปล ชื่อละครแห่งความสลดใจ" ซึ่งต่อมา

เป็นแรงบันดาลใจให้ นายสด กูรมะโรหิต ดำรงชีพด้วยการเป็นนักเขียนคนสำคัญและมีชื่อเสียง

นอกจากนี้ หลวงสำเร็จวรรณกิจ *ยังเอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคล มีความรู้ดีแม่นยำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ* รู้จักถ่ายทอดวิชาให้แก่ลูกศิษย์ นายสุนทร หงส์ลดารมภ์ อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ศิษย์เก่าโรงเรียนเทพศิรินทร์ ได้เล่าถึงหลวงสำเร็จวรรณกิจว่า

"ข้าพเจ้าชอบโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน ข้าพเจ้าเคยจำคำโคลงโลกนิติได้ทั้งเล่ม แต่พอครูให้แต่งเองแล้วแต่งไม่ใคร่ได้ แต่พอส่งให้หลวงสำเร็จวรรณกิจท่านแก้ ท่านแก้เสียไพเราะเพราะพริ้งจนไม่น่าเชื่อ ทั้ง ๆ ที่ความจริงท่านก็เปลี่ยนถ้อยคำแต่เพียงเล็กน้อย"

หลวงสำเร็จวรรณกิจมีความสามารถในการสอนเป็นอย่างมาก ทำให้ได้เลื่อนขั้นเงินเดือนถึง ๔ ขั้น ภายในปีเดียว ทั้ง ๆ ที่ข้าราชการในสมัยนั้นมิได้เลื่อนขั้นเงินเดือนทุกปีเหมือนสมัยนี้

เมื่อสอนในโรงเรียนเทพศิรินทร์ได้ ๑๗ ปี ได้มีคำสั่งให้ดำรงตำแหน่งครูประจำกรมสามัญศึกษา ในพุทธศักราช ๒๔๗๑ ได้เลื่อนเป็นปลัดกรมสามัญศึกษาในพุทธศักราช ๒๔๗๒ และหัวหน้ากองกลางในพุทธศักราช ๒๔๗๕ ในพุทธศักราช ๒๔๗๖ ได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ผู้ปกครองพร้อมกัน ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ปีต่อมาดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองสามัญ และอาจารย์ผู้ปกครองโรงเรียนฝึกหัดครูประถม รวม ๔ ตำแหน่ง ซึ่งถือเป็นงานหนัก แต่หลวงสำเร็จวรรณกิจก็ปฏิบัติหน้าที่นี้ด้วยความรับผิดชอบจนเต็มความสามารถ เป็นเวลาถึง ๓ ปี แล้วจึงดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองสามัญศึกษา กรมศึกษาธิการ เพียงตำแหน่งเดียว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ และดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองโรงเรียน เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๒

ในพุทธศักราช ๒๔๘๕ เกิดสงครามโลก ครั้งที่ ๒ โรงไฟฟ้าวัดเลียบถูกระเบิดเสียหายไม่มีไฟฟ้าใช้ รถรางจึงชะงักไป หลวงสำเร็จฯ เดินทางจากบ้านที่ทุ่งมหาเมฆ ไปกระทรวงศึกษาธิการด้วยการเดินเป็นระยะทาง ๙ กิโลเมตร ขาไปและขากลับอีก ๙ กิโลเมตร เดินอยู่เช่นนี้ ๑ เดือน จึงยอมขึ้นรถสามล้อถีบของคนรู้จักเก่าแก่ โดยออกจากบ้านตีห้าครึ่ง ถึงที่ทำงานก่อน ๗.๐๐ น. ทุกวัน เพื่อตรวจดูความเรียบร้อยของงานเก่าก่อนที่จะเริ่มงานใหม่

ในพุทธศักราช ๒๔๘๘ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมอาชีวศึกษา และสอนภาษาอังกฤษแก่นักเรียนโรงเรียนช่างกลปทุมวัน เนื่องจากราชการไม่มีงบประมาณจ้างครูเมื่อครบกำหนดเกษียณอายุ เมื่ออายุ ๕๕ ปี ทางราชการได้ต่ออายุราชการให้อีก ๑ ปี และได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา

เมื่อเกษียณอายุได้ตั้งโรงเรียนของตนเอง ชื่อ *"โรงเรียนสำเร็จอนุสรณ์"* เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวในบริเวณบ้าน สามารถช่วยเด็กในชุมชนได้ถึง ๒๐๐ คน และใช้เวลาที่ควรจะได้พักผ่อนสอนพิเศษวิชาภาษาไทยในโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย และสตรีวรนาถ ตามที่ได้รับเชิญมา จึงถือได้ว่าหลวงสำเร็จวรรณกิจไม่เคยหยุดทำงานแม้จะเกษียณอายุแล้ว

แม้จะมีภาระหนักในการสอนหนังสือด้วยประสบการณ์และความรู้ที่แตกฉานดีเยี่ยมในวิชาภาษาไทย ท่านได้สละเวลาเพื่อแต่งนิทานร้อยรส ๓ เรื่อง และที่สำคัญคือ แต่ง**นิทานร้อยบรรทัด** แบบสอนอ่านภาษาไทย ให้กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกาศใช้ในโรงเรียนครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๑ ต่อมาในปัจจุบันหนังสือดังกล่าวได้รับยกย่องให้เป็นหนังสือ ๑ ใน ๑๐๐ เล่ม ที่เด็กและเยาวชนไทยควรอ่าน

นิทานร้อยบรรทัดมี ๖ เล่มคือ บ้านที่น่าอยู่ ตอน ๑, ๒ ครูที่รักเด็ก ประเทศเล็กที่สมบูรณ์ ต้นตระกูลไทยที่คงไทย ประชาธิปไตยที่ถาวร

นิทานร้อยบรรทัดนี้เป็นแบบเรียนภาษาไทยของกระทรวงศึกษาธิการที่ประกาศใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ถือว่าเป็นหนังสือในดวงใจของผู้ใหญ่ในวันนี้หลายคนที่มีโอกาสได้เรียน

ตัวอย่างบางบทจากนิทานร้อยบรรทัด

เจ้านกน้อยน่ารักร้องทักว่า
"ไปไหนมาหนูเล็กเด็กชายหญิง
ทั้งรูปร่างหน้าตาน่ารักจริง
ข้ายิ่งดูก็ยิ่งจำเริญตา"
สองพี่น้องเห็นวิหคนกพูดได้
ก็พอใจอยากจะรักให้นักหนา
ต่างนึกชอบชิงกันตอบสกุณา
"ทั้งสองข้าไปโรงเรียนเพียรประจำ"

(จากนิทานร้อยบรรทัด บ้านที่น่าอยู่ ตอนที่ ๑)

ในด้านชีวิตครอบครัว ท่านได้สมรสกับนางเลขา มีบุตรบุญธรรม ๒ คน คือ

นางจงกลนี ชุณหชาติ และนายเอก เสขะนันทน์ ดำรงชีวิตด้วยกันมาโดยปกติสุขในลักษณะคู่ทุกข์คู่ยากในยามชรา ด้วยกัน ภรรยาคู่ชีวิตแม้ตาจะมองไม่เห็นทั้งสองข้างก็ยังสามารถประกอบอาหารให้สามีรับประทานเป็นประจำ และใช้เวลาว่างช่วยกันสอนเด็กในโรงเรียนภายในบ้านขับร้องเพลงไทยเดิมอย่างมีความสุข

หลวงสำเร็จวรรณกิจ เป็นหวัดปอดบวม และถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ สิริอายุได้ ๘๐ ปี ๖ เดือน ๑๗ วัน และได้รับพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๕ ณ เมรุวัดธาตุทอง เหลือแต่บทเรียนของท่านที่ยังคงจรรโลงใจไม่รู้ลืม

"เด็กนักเรียนต้องเรียนครบสามอย่าง
ความประพฤติเป็นที่สองรองลงมา
อย่างที่สามอนามัยให้รู้จัก
รู้ป้องกันโรคภัยไม่ให้มี
หนึ่งเขียนอ่านต่างต่างได้ทุกท่า
คือวิชารู้ผิดชอบรอบคอบดี
รักษาตัวตามหลักอย่างถ้วนถี่
ช่องราวีเรือนร่างอย่างทารุณ"

(จากนิทานร้อยบรรทัด)

รายนามคณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

๑.	นายขวัญแก้ว	วัชโรทัย	ประธานอนุกรรมการ
๒.	นางสาวทรงสรรค์	นิลกำแหง	รองประธานอนุกรรมการ
๓.	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน (นางสาวมยุรี สุขใย) (นางอรุณี แดงพันธ์)		อนุกรรมการ
๔.	นางจารุดี	ผโลประการ	อนุกรรมการ
๕.	นายชัชพล	ไชยพร	อนุกรรมการ
๖.	นางสาวฉวีงาม	มาเจริญ	อนุกรรมการ
๗.	นางเบญจมาส	แพทอง	อนุกรรมการ
๘.	นางสาวปริญญา	ฤทธิ์เจริญ	อนุกรรมการ
๙.	นายพินิจ	สุขะสันติ์	อนุกรรมการ
๑๐.	นางสาวเพลินพิศ	กำราญ	อนุกรรมการ
๑๑.	นางสาววนิดา	สถิตานนท์	อนุกรรมการ
๑๒.	นางสายไหม	จบกลศึก	อนุกรรมการ
๑๓.	หม่อมหลวงสุภรัตน์	เทวกุล	อนุกรรมการ
๑๔.	นางสุมาลี	เกตุแก้ว	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๕.	นางสมจิตต์	เทียนสว่าง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	นางสาววณิภา	พินธุวัฒน์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	นางสาวคชาภรณ์	พรมตู้	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

